FRANCISC PALL

Inochentie Micu-Klein

Exilul la Roma
1745-1768

© Fundaţia Culturală Română, 1997
© Editura „Viaţa Creştină“
ISBN: 973-577-104-7

FRANCISC PALL

Inochentie Micu-Klein

Exilul la Roma

1745-1768

Documente inedite

Volumul II/1
Documentele 1-144

CENTRUL DE STUDII TRANSILVANE
FUNDAȚIA CULTURALĂ ROMÂNĂ
Cluj-Napoca, 1997

Lucrare editată cu sprijinul
Băncii Naţionale a României
şi al
Departamentului Informaţiilor Publice,
cărora le adresăm şi pe această cale
cuvenitele mulţumiri.

Coordonator de ediţie: Tudor Vlad
Redactori: Vasile Sălăjan, Vasile Grunea, Virgil Leon
Coperta: Adrian Moldovanu
DTP: Zoe Herdlicska, Adrian Moldovanu

Lămurire introductivă

Pentru înţelegerea mai lesnicioasă a textelor originale, menţionând însă principiul reproducerii fidele a formei lor gramaticale propriu-zise, ne-am călăuzit în general după următoarele reguli:

a) Referitor la documentele latine,

am modernizat - deşi poate nu totdeauna consecvent, ceea ce ar fi şi greu de realizat în mod rigid - regimul literelor mari şi mici şi punctuaţia, atât de arbitrare în originale; am omis semnele diacritice, numeroase îndeosebi în actele lui Inochentie (mai ales pentru marcarea ablativului şi adverbului), cu excepţia celor câteva din ortografia clasică; am transcris ę (caudata), folosită încă în sec. XVIII în unele texte latineşti, cu diftongul *ae*; am menţinut însă, când e cazul, pe *v* (în loc de *u*) după consoane ca *g*, *p*, *s*, dar mai ales *q*, înainte de vocale, fiind caracteristic multor documente ale epocii de pe teritoriul monarhiei habsburgice, astfel şi în Transilvania.

b) Referitor la documentele italiene,

am modernizat - cu toate că nu vom fi procedat nici aici cu toată consecvenţa, neexistând nici azi o unanimitate de uz - acelaşi regim al majusculelor şi minusculelor, ca şi semnele de punctuaţie; am căutat să modernizăm şi să generalizăm, dar cu măsură, indicarea accentelor şi apostrofului.

Atât în cazul documentelor latine, cât şi al celor italiene (precum şi al celor câteva documente germane pe care le publicăm, modernizate şi ele în ceea ce priveşte scrierea literelor mari şi mici sau punctuaţia), am întregit tacit prescurtările curente. Când e vorba de unele mai puţin frecvente sau echivoce ori de trimiteri abreviate la texte juridice sau canonice, am inclus întregirea între paranteze drepte. Au fost menţinute, de obicei, în cazul repetării în cadrul aceluiaşi document, prescurtări epistolare de apelative onorifice, titluri, adrese, formule de subscripţie. S-a menţinut, de asemenea, la repetiţii, adeseori, abrevierea unor nume proprii din semnături.

Lectura nesigură o semnalăm cu [?]; asupra inconsecvenţelor de grafie sau formelor neobişnuite atragem atenţia prin [!].

Corectarea greşelilor din text se face în note.

În cazul documentelor mai lungi, indicăm succesiunea foliilor sau paginilor din text în paranteze drepte [ ].

Omitem pasajele care nu interesează tema, semnalând omiterea prin ...

Lista documentelor

Vol. II/1

1 — 1

(1744, înainte de noiembrie 16, Viena)

(Cancelaria Aulică Transilvăneană.) Notă despre învinuirile aduse lui Inochentie, mai ales conduita sa e înfăţişată ca dubioasă şi aţâţătoare, atât din punct de vedere bisericesc, cât şi politic, la sinodul pe care l-a ţinut de curând.

2 — 4

1744 decembrie 10, Viena

Comisia Aulică Delegată pentru Treburile Transilvănene îi pune în vedere lui Inochentie ca să-i răspundă în scris la punctele de interogatoriu (asupra cărora n-a fost audiat până acum).

3 — 5

1744 decembrie 22 (Viena)

Comisia Aulică Delegată pentru Treburile Transilvănene. Audierea lui Petru Aaron (capelanul lui Inochentie) şi a lui Georg Hardt (agentul vienez al acestuia) asupra plecării sale din capitala monarhiei habsburgice. Anexele au servit ca bază pentru redactarea textului principal; datele uneori se completează.

4 — 11

1744 decembrie 23, Viena1

Petru Aaron către secretarul Propagandei Fide (Niccolò Lercari). Arată că a fost la nunţiu şi la auditorul acestuia. Starea Unirii e tot mai rea, la ceea ce se adaugă faptul că episcopul (Inochentie), învinuit de unele lucruri, a plecat de la Viena, se crede, la Roma. El (Aaron) aşteaptă la Viena dispoziţii fie de la Curte, fie de la Propaganda.

5 — 13

(1744, înainte de 29 decembrie, Viena)

Comisia Aulică Delegată pentru Treburile Transilvănene. Proiect de ordine de zi în vederea proximei şedinţe, în care va urma să se discute situaţia creată prin plecarea lui Inochentie.

6 14

1744 decembrie 29, Viena

Comisia Aulică Delegată pentru Treburile Transilvănene. Se arată motivele pentru care, deocamdată, nu se pot lua hotărâri în cazul lui Inochentie (rezumat în studiu, Cap. I). Abia după rezolvarea acestor motive se va putea delibera dacă şi în ce formă să se scrie arhiepiscopului de Strigoniu, superiorul bisericesc, în primă instanţă, al vlădicăi. Amănunte în legătură cu rolul ce-ar trebui încredinţat teologului (iezuit) şi clerului unit în procurarea unei informări asupra felului cum ar trebui administrată dieceza în absenţa vlădicăi. Ar trebui comunicat clerului „în întregime" rescriptul din septembrie 1743.

7 17

1744 decembrie 31 (Viena)

Comisia Aulică Delegată pentru Treburile Transilvănene. Hotărăşte ca, după ce se va cunoaşte în chip cert că Inochentie nu se va întoarce, să se scrie arhiepiscopului de Strigoniu, ca acesta să-l citeze şi să ia măsuri pentru o anchetă în dieceză; aflând de la Aaron că vlădica i-a scris din Triest că urma să-şi continue drumul la Veneţia, comisia hotărăşte, de asemenea, măsuri urgente pentru a fi reîntors din cale; mai hotărăşte în chestiunea căutării Diplomei a II-a leopoldine.

8 19

1744 decembrie 31 şi 1745 ianuarie 4 (Viena)

Comisia Aulică Delegată pentru Treburile Transilvănene. Se citesc două scrisori sosite pe adresa Cancelarici Aulice Transilvănene: a) (probabil) de la protopopul unit de Alba-Iulia, care arată că românii de acolo ameninţă cu părăsirea Unirii, că autorii tulburărilor antiunioniste sunt „acatolicii" şi că, printre altele, aceştia aţâţă poporul să ceară voie a se întoarce la „schismă"; b) de la o „persoană demnă de încredere", - se presupune că e vorba de teologul iezuit -, care recomandă vigilenţă asupra corespondenţei lui Inochentie şi îşi exprimă neîncrederea cu privire la secretarul său. Au fost ascultate şi două memorii: unul al statusului catolic şi altul al clerului unit, în legătură cu ele hotărându-se întocmirea a două concepte de rescripte regale.

9 22

1745 ianuarie 5 (Viena)

Comisia Aulică Delegată pentru Treburile Transilvănene. Se hotărăşte întocmirea a două concepte de rescripte, ca urmare a memoriilor statusului catolic şi ale clerului unit în chestiunea Unirii; a doua zi, ele fiind gata, sunt puse să „circule" (la cei care trebuiau să-şi dea cu părerea asupra lor la Curte).

10 23

1745 ianuarie 16, Viena

Camillo Paulucci, nunţiu la Viena, către cardinalii Propagandei Fide. Îi informează, în legătură cu tulburările din rândurile românilor uniţi, despre cele aflate de la Inochentie cu privire la chemarea sa la Curte, despre comisia pentru interogarea sa, despre contestarea competenţei acestui for. Mai departe, vesteşte

cu dezaprobare plecarea sa în taină de la Viena la Roma, pe care a aflat-o de la Aaron. E necesară o sinceră informare a Propagandei din partea lui Inochentie, ca să se poată întreprinde demersuri pentru întoarcerea sa în dieceză. „Impostorul" Visarion, sub influenţa căruia o parte din români s-au lepădat de Unire. Ei ar putea fi recâştigaţi dacă stările din Transilvania nu s-ar opune la recunoaşterea privilegiilor făgăduite uniţilor prin diplomele imperiale. Străduinţele zadarnice ale lui Paulucci de a obţine această recunoaştere. Sporadice tendinţe, neîmpărtăşite de Curte, pentru convertirea uniţilor de la ritul grec la cel latin şi pentru a-i face astfel să ţină sărbătorile după calendarul roman.

11 **31**

1745, ianuarie 17

Ştefan Timandi, vicar general unit (pentru Transilvania de Nord), către Hardt. Extras dintr-o scrisoare în care îi cere să-l informeze dacă Inochentie a plecat într-adevăr la Roma, de unde, crede el (Timandi), se va întoarce „cu oarecare mângâiere".

12 **32**

(1745, după ianuarie, Roma)

(Informare întocmită în secretariatul Propagandei.) Se rezumă mai întâi o scrisoare a lui Aaron despre starea şubredă a Unirii, părăsită de o mare parte a poporului din Transilvania. Ca urmare, Propaganda a cerut informaţii de la Paulucci, însărcinându-l totodată să intervină la Curtea de la Viena pentru îndreptarea situaţiei, dacă cele raportate de Aaron corespundeau realităţii. Se rezumă apoi (cu o grupare diferită a ştirilor şi cu unele inexactităţi) scrisoarea (din 16 ianuarie) primită, în consecinţă, de la Paulucci.

13 **35**

(1745, înainte de februarie 27, Viena)

Raport informativ al Cancelariei Aulice Transilvănene. Atitudinea suspectă, considerată chiar complice, a lui Inochentie faţă de mişcarea populară dezlănţuită de „călugăr" (Visarion) şi de alţii împotriva Unirii; conduita sa asemănătoare la sinodul din 1744. Şi alte învinuiri. Citarea lui la Curte, audierea lui de „informare" cu privire la starea tulbure în care se află, drept urmare, Biserica Unită, problemă nu numai ecleziastică, ci şi politică. Plecarea sa din Viena la Roma fără a fi cerut voie (de la suverană), dovadă că era conştient de a fi vinovat de cele ce i se imputau.

14 **44**

1745 februarie 27 (Viena)

Conferinţa ministerială, reunită în treburile Transilvaniei, către Maria Tereza. Din partea Cancelariei Aulice Transilvănene se face o expunere despre cele ce s-au săvârşit la Curte în problema stării tulburi a Bisericii Unite. Se reiau, în fond, dar mai pe scurt, datele informării pregătite despre această problemă (vezi Doc. precedent). Conferinţa propune să se scrie guvernatorului Transilvaniei cu privire la măsurile de luat pentru îndreptarea situaţiei Bisericii Unite după

plecarea vlădicăi; de asemenea, să se scrie cardinalului Albani despre starea aceleiași biserici și despre conduita „nechibzuită" a lui Inochentie, pentru ca Scaunul pontifical să fie clar informat și să poată proceda contra lui în cunoștință de cauză.

15 49

1745 martie 8 (din Transilvania)

Extras (desigur în traducere) dintr-o scrisoare către Inochentie despre tulburările împotriva Unirii, care s-au agravat după plecarea sa din dieceză. Clerul „schismatic" e pe cale să-și aleagă, în curând, un episcop propriu.

16 51

1745 martie 23, Roma

Inochentie către Nicolae Pop de Biia, vicarul său general. Se străduiește la Roma pentru binele neamului său; papa i-a promis că vrea să acționeze pentru înfrângerea dușmanilor săi (!). Spre a face față marilor cheltuieli pe care le are cu demersurile sale, precum și cu întreținerea sa și în vederea călătoriei sale de întoarcere acasă, cere adresantului să-i trimită bani. Aluzii la agitațiile antiunioniste, atacuri acoperite contra teologului iezuit. Așteaptă știri.

17 54

(1745 martie 23), Roma

Inochentie către (Gyulaffi, șeful Cancelariei Aulice Transilvănene). Spre a preveni anumite urmări dăunătoare pentru Unirea bisericească și pentru sine însuși, a „recurs" pe neașteptate la Roma. După ce-și va fi isprăvit, - arată el într-o formă destul de întortocheată -, speră, peste puțin, treburile aici, vrea să se întoarcă la Viena și, terminând și acolo cele ce are de făcut, vrea să se înapoieze la „oițele" sale. Roagă pe destinatar să înlesnească ajungerea mai sigură la adresă a scrisorii sale, incluse aici, către vicar (vezi Doc. precedent). Despre tulburările antiunioniste.

18 56

1745 iunie (Roma)

Memoriu al lui Inochentie despre activitatea sa de la plecarea din Viena până în amintita lună. Memoriul constă de fapt din următoarea corespondență: 1) O scrisoare a sa - în două variante - către Maria Tereza, ce se poate data la sfârșitul lui ianuarie sau începutul lui februarie, trimisă prin intermediul cardinalului Albani; în prima variantă, mai lungă, reamintește lupta lui pentru revendicările uniților, împilarea lor de către „acatolici", ceea ce i-a împins la disperare; caută să-și justifice refugierea la Roma; această variantă fiind însă „reținută" de cardinal (desigur în sensul că nu era de acord cu ea), a întocmit o a doua, mai scurtă, în care se limitează aproape numai la sublinierea revendicărilor și a asupririi. 2) O cerere în numele uniților, adresată (de el) tot suveranei, prin aceeași mijlocire, pentru încetarea asupririi, ca să se poată bucura, în virtutea diplomelor leopoldine, de aceleași drepturi ca și cei de celelalte religii „acceptate". 3) O scrisoare a sa, din 13 februarie, către nunțiul Paulucci, în care caută de asemenea să-și justifice fuga. 4) Răspunsul lui

Paulucci - prin martie - în care se dezaprobă fuga, prin aceasta Inochentie înrăutățindu-și „cauza" la Curte, aici socotindu-se, printre altele, că, prin atitudinea sa ostilă față de teologul (iezuit), el a întărâtat și mai mult dezbinările din rândurile uniților. 5) Replica lui Inochentie - prin aprilie - respinge învinuirea în legătură cu teologul; dezbinările își au originea în nerespectarea drepturilor acordate prin „diplomă imperială specială", în situația disperată a poporului crunt exploatat de stăpânii de moșii; pe dânsul l-ar fi amenințat la Viena arestarea pentru lezmajestate; anexează în extras două acte (din 1742 și 1744). 6) Un memoriu către papă, după ce n-a primit răspuns la scrisoarea și cererea adresate reginei (nr. 1-2; textul memoriului însă lipsește).

19 **78**

(1745 iunie, Roma)

Memoriu al lui Inochentie către Benedict XIV. Disperarea uniților că nu li se respectă, din cauza opoziției „acatolicilor", privilegiile obținute prin diplomele leopoldine. Motivele pentru care a trebuit el să recurgă la Roma. Roagă pe suveranul pontif să intervină la Maria Tereza în favoarea revendicărilor clerului și poporului unit. Cere îndepărtarea teologului străin. În anexă, o serie de documente ca piese justificative. (Vezi rezumatul din studiu, Cap. II.)

20 **91**

(1745 iunie, Roma)

Inochentie către Benedict XIV. Informare „foarte secretă" despre fuga lui de la Viena la Roma. Explică de ce abia acum se adresează papei. Îl roagă să-l ajute atât pe el, lipsit de veniturile sale episcopale, cât și pe diecezanii săi, în primejdie de a părăsi Unirea și patria din pricina asupririi.

21 **93**

(1745 iunie, Roma)

Inochentie către Benedict XIV. Venit la Roma „pentru a susține cauza nu mai puțin a sa și a turmei sale, decât a Sfântului Scaun" și, ca urmare, sechestrându-i-se veniturile episcopale, cere ajutorul material al papei.

22 **94**

(1745 iunie, Roma)

Inochentie către Petra, cardinalul-prefect al Propagandei. Având mare nevoie de „un secretar al limbii sale" și fiind în Colegiul Urban al Propagandei doi tineri români, trimiși acolo pentru studii chiar de el, roagă să se permită ca, în zilele când nu se ține școală, unul dintre ei să poată veni la sălașul său, spre a-l ajuta.

23 **95**

(1745 iunie sau iulie, Roma)

Agostinmaria (Neuroni) da Lugano, călugăr capucin, către Benedict XIV. La ordinul acestuia, își dă părerea cu privire la cele patru puncte finale din primul memoriu adresat de Inochentie papei (*Doc. 19*). Nu crede că suveranul pontif ar trebui să se amestece în problema revendicărilor susținute de episcop. Inochentie a primit unele sugestii pe care i le-a dat Neuroni pentru motivarea

venirii sale la Roma față de Curtea vieneză, spre a-și putea asigura înapoierea netulburată în dieceză.

24 98

(1745 iulie, Roma)

Inochentie către Benedict XIV. După vizitarea „sfintelor praguri", fiind în ajunul întoarcerii în dieceză, îl roagă să-i îndemne - cu un breve - pe diecezanii săi la perseverență în Unire și să le acorde favorurile spirituale de care se bucurau uniții din Polonia.

25 99

1745 iulie 24 (Roma)

Propaganda către Paulucci. Inochentie e în ajunul întoarcerii acasă. Din porunca papei, Propaganda roagă pe nunțiu să-l recomande bunăvoinței reginei, arătând acesteia că a venit la Roma pentru a-și îndeplini obligația de a vizita „sfintele praguri" și că suveranul pontif a rămas foarte mulțumit de el.

26 100

(1745, după iulie, Roma)

Notă din secretariatul Propagandei. Se amintește că s-a cerut părerea lui Paulucci și a lui Neuroni cu privire la unele cereri făcute papei de către Inochentie. Asupra acestei chestiuni nu s-au ținut congregații particulare, ci a fost tratată nemijlocit de papa cu Lercari.

27 101

1745 septembrie 4, Viena

Paulucci către cardinalii Propagandei Fide. Potrivit poruncii papei de a interveni în favoarea lui Inochentie în legătură cu apropiata sa întoarcere de la Roma acasă, a căutat să îndeplinească această sarcină. Dar suverana s-a arătat foarte indignată, socotindu-l pe Micu vrednic de cea mai grea pedeapsă și amenințând, în ciuda protestelor lui Paulucci, că îl va aresta dacă va mai pune piciorul în posesiunile de sub stăpânirea ei. De aceea, Paulucci e de părere ca episcopului să nu i se permită plecarea de la Roma.

28 104

1745 septembrie 18 (Roma)

Cardinalul Domenico Passionei, secretar al brevelor, către Lercari, secretar al Propagandei. Îl roagă să-l sprijine pe Inochentie în ceea ce privește revendicările expuse de acesta în memoriul adresat papei.

29 105

1745 septembrie 25 (Roma)

Propaganda către Paulucci. Papa, aflând de raportul acestuia despre atitudinea ostilă a reginei față de Inochentie, a aprobat sugestia nunțiului ca episcopul să nu plece din Roma (pentru alte date: rezumat, în studiu, Cap. II).

30 107

1745 octombrie 16, Viena

Paulucci către cardinalii Propagandei Fide. Nu poate îndeplini însărcinarea ce i s-a dat, mai nou, cu privire la cazul Inochentie; o lasă pe seama lui Giannini. În legătură cu învinuirile exprimate de Maria Tereza la adresa episcopului, repetă pe scurt cele scrise la 4 septembrie (*Doc. 27*).

31 109

(1746, înainte de aprilie 15, Viena)

Cancelaria Aulică Transilvăneană (către Maria Tereza). Face unele aprecieri şi propuneri pe marginea raportului secţiei catolice din Guvernul Transilvaniei şi a raportului întocmit de Olsavszky despre situaţia tulbure din dieceza română unită şi măsurile care ar trebui luate pentru îndreptarea ei. Printre altele: Inochentie să se poată eventual întoarce, sub anumite condiţii.

32 112

1746 aprilie 15 (Viena)

Extras din raportul conferinţei ministeriale, raport aprobat de Maria Tereza. Împotriva propunerii lui Olsavszky ca Inochentie să fie rechemat în fruntea diecezei sale, conferinţa socoteşte că el trebuie citat spre a se înfăţişa la Curte, de unde se refugiase la Roma.

33 113

1746 iulie 1, Roma

Inochentie către Ignatius Josephus Malevicz, procurator al consistoriului metropolitan de Strigoniu, (fost) profesor al Universităţii din Tirnavia. Procură ca să reprezinte în faţa justiţiei interesele sale şi ale diecezei Făgăraşului.

34 115

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către Fabrizio Serbelloni, nunţiu la Viena. Îl roagă să sprijine cererile sale adresate Curţii, pe care i le transmite papa [!]; să intervină spre a i se face dreptate, căci e nevinovat, împotriva sa uneltindu-se pe ascuns.

35 117

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către vicecancelarul imperial (Rudolf Joseph Colloredo-Melz). Adversarii săi urmăreau să-l scoată din episcopie, fiindcă lucra pentru cauza bisericii şi poporului său. Acţiunea sa era dreaptă. Vizita fruntaşului român unit la Roma e justificată de o îndatorire episcopală. Roagă pe vicecancelar să-i sprijine în conferinţa ministerială cererea de a i se face dreptate.

36 119

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către preşedintele Consiliului Aulic de Război (Joseph Harrach). Uneltitorii ascunşi pretindeau că prezenţa sa în ţară ar fi o piedică pentru liniştirea poporului său. Aluzie la atitudinea duşmănoasă a stărilor privilegiate

din Transilvania. Roagă pe destinatar să socotească prezența sa justificată la Roma și să intervină spre a fi judecat cu respectarea formelor legale.

37 121

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către președintele Cămării Aulice (Johann Franz Gottfried Dietrichstein). Se zvonește că și-a atras indignarea Curții prin venirea la Roma, la care era obligat datorită calității sale de episcop. În absența sa, adversarii săi puteau unelti după plac. Acum e timpul să fie ascultat și el cu poporul său. Îl roagă să-i sprijine cererea de a i se face un proces legal, cauza lui și a poporului său fiind dreaptă.

38 123

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către Philipp Joseph Kinsky. Adversarii săi îi incriminează plecarea legitimă la Roma, deși e pe placul lor, căci se folosesc de ea ca să-l calomnieze. Îl roagă să-i sprijine cererea de a i se face dreptate lui, clerului și poporului său.

39 125

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către Joseph Lothar Königsegg. Prezența sa legitimă la Roma e prezentată de adversarii săi ca o refugiere. Până acum a trecut sub tăcere ponegririle lor în speranța că, cu vremea, ele se vor risipi. Dar acum e timpul să se îngrijească de apărarea cauzei sale și a poporului său, cerând Curții un proces imparțial. Se referă și la problema teologului iezuit. Roagă pe adresant să-l sprijine.

40 127

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către Anton Korfitz Uhlfeld. Leopold I i-a reașezat în drepturi pe românii convertiți. Adversarii săi îl ponegresc fiindcă a acționat pentru drepturile bisericii sale și îndrăznesc să-l calomnieze pentru prezența sa la Roma. Îi solicită sprijinul pentru un proces legal.

41 129

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către (Johann Friedrich) Seilern (cancelarul Austriei). Repetă că ceea ce adversarii săi condamnă ca o fugă e o absență legitimă. Românii, abjurând schisma, au fost restaurați de Leopold I în drepturile cetățenești. Stările privilegiate ale Transilvaniei recunosc numai clerul și nobilimea, excluzând plebea. Nu numai el cu poporul său, ci și serviciile datorate puterii suverane sunt prejudiciate. Roagă sprijinul destinatarului în vederea unui proces legal.

42 131

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către (Friedrich) Harrach, cancelarul Boemiei. Repetă, în parte cu alte cuvinte, cele spuse în scrisorile precedente, purtând aceeași dată, cu privire

la uneltirile adversarilor săi, la absența sa legitimă și la invocarea sprijinului pentru un proces legal.

43 133

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către Petru Dobra, „director al cauzelor fiscale" (procuror general) al Transilvaniei. Răspunzându-i, e mâhnit de starea nenorocită a diecezei. El e victima uneltirilor tainice ale teologului iezuit, care, în complicitate cu superiorul, tot iezuit, de la Sibiu, a determinat Curtea vieneză să-l îndepărteze din episcopie. E calomniat că ar fi rebel. Deși papa intervine la Curte în sprijinul cererii sale de a i se face un proces legal (!), se teme că nici chiar dacă el ar putea fi prezent în țară, n-ar mai fi ușoară readucerea poporului ce s-a abătut de la Unire. Totuși, crede că n-ar fi alt remediu decât amintitul proces și-l roagă să se interpună în acest sens.

44 136

1746 iulie 9, Roma

Inochentie către Josephus Kozma, consilier la Cancelaria Aulică Transilvăneană. Îl roagă să sprijine cererea sa de a i se face dreptate față de calomniatori.

45 137

1746 iulie 9, Roma

Inochentie către Sigismundus Csató, consilier la Cancelaria Aulică Transilvăneană. Rugăminte asemănătoare cu cea din documentul precedent, dar cu deosebiri de redactare.

46 138

1746 iulie 9, Roma

Inochentie către Andreas Boér (registrator al Cancelariei Aulice Transilvănene). Îl roagă să-i sprijine cererea de a i se face dreptate față de calomniatori.

47 140

1746 iulie 14, Viena

În numele Mariei Tereza, citație pentru Inochentie. Ținând seama că a plecat în străinătate fără să fi obținut voie, lăsându-și credincioșii fără îngrijirea sa episcopală, i se pune în vedere, dacă nu vrea să fie considerat nesupus, să se înapoieze cât mai repede la Viena, pentru a primi ordinele ulterioare ale suveranei.

48 141

(1746 august 8, Roma)

Memoriu în care Inochentie își expune motivele pentru îndepărtarea teologului iezuit din dieceza sa (cf. rezumatul din studiu, Cap. III). Totodată, caută (din nou) să justifice venirea sa la Roma și recursul său la Scaunul pontifical.

49 147

1746 august 9 (Roma)

Paulucci către papă. La ordinul acestuia, își exprimă părerea în privința unui nou memoriu al lui Inochentie (vezi Doc. precedent). Consideră exagerată plângerea vlădicăi împotriva teologului iezuit. Îi reproșează că, în pofida îndemnurilor ce i le făcuse ca nunțiu la Viena și ale Curții suverane, nu s-a îngrijit de înființarea unui seminar pentru formarea de cadre preoțești bine pregătite, ceea ce s-ar fi putut înfăptui chiar sub conducerea teologului. Dacă vlădica ar fi învinuit de trădare, judecătorul său ar trebui să fie papa.

50 152

(1746, după august 9, Roma)

Secretarul Propagandei (Lercari) către Benedict XIV. Referat despre evoluția cazului Inochentie de la fuga acestuia la Roma, mai ales pe baza documentelor pe care le rezumă, uneori cu confuzii, și le comentează în general nefavorabil. E combătută îndeosebi poziția episcopului în chestiunea teologului iezuit. Referentul îl roagă pe papă să-i aprobe a-l consulta pe Albani în problema răspunsului așteptat de acesta de la Viena.

51 159

1746 august 20, Roma

Cardinalul Alessandro Albani către Uhlfeld. Îl încunoștințează că citarea lui Inochentie la Viena, pe care ar trebui s-o transmită acestuia, ar putea avea „consecințe foarte grave"; despre intenția aceluiași de a-și da demisia (vezi traducerea în studiu, Cap. III).

52 161

1746 august 20, Roma

Inochentie către Alexandru Rednic, trimis de el să studieze (teologia) la Viena. A aflat de la adresant că bunurile sale episcopale au fost „ocupate" (puse sub sechestru). Cere informații despre Hardt, printre altele, dacă a primit niște scrisori.

53 163

1746 decembrie 14, Sibiu

Aaron, vicar general al episcopiei de Făgăraș, către cardinalii Propagandei. Cere îndrumări în legătură cu promulgarea excomunicării teologului iezuit Balogh, ordonată de Inochentie.

54 167

1746 decembrie 28, Viena

Serbelloni către Aaron. Cere să-i trimită banii rezultați din veniturile episcopale, spre a-i transmite lui Inochentie, apăsat de lipsuri.

55 168

1746 decembrie 28, Viena

Serbelloni către Inochentie. Răspunzându-i, promite că va mijloci transmiterea banilor pe care acesta îi aștepta. Răspuns, în schimb, rece cu privire la

„cunoscuta controversă" ce-l opunea Curții vieneze, în legătură cu atitudinea căreia nunțiul nu știe să fi intervenit vreo modificare.

56 169

1747 ianuarie 4, Alba-Iulia

Aaron către Serbelloni. Îl înștiințează că a primit de la Inochentie un decret de excomunicare împotriva teologului iezuit. Socotește decretul nu numai nevalabil, ci și vătămător. Stăruie pentru a primi un sfat de la nunțiu. Cămara îi interzice să trimită banii de drum ceruți de Inochentie.

57 171

1747 ianuarie 18, Viena

(Serbelloni) către Aaron. În legătură cu excomunicarea teologului iezuit și cu oprirea de trimiteri de bani lui Inochentie (rezumat în studiu, Cap. III).

58 172

1747 ianuarie 21, Viena

Serbelloni către Valenti. Comentează excomunicarea teologului iezuit și anexează scrisoarea lui Aaron din 4 ianuarie și răspunsul său din 18 aceeași lună.

59 173

1747 ianuarie 21 (Roma)

Propaganda către Aaron. Papa aprobă atitudinea sa negativă cu privire la excomunicarea teologului iezuit de către Inochentie. Să nu execute nici alte ordine de acest fel ale aceluiași episcop, iar dacă cel din urmă ar încerca să-l destituie din vicariatul general, suveranul pontif îl declară vicar apostolic, cu jurisdicție neatârnată de episcopul său.

60 174

1747 ianuarie 25, Roma

Decret al lui Inochentie către clerul și credincioșii diecezei sale. I. Intrigile iezuiților pentru înlăturarea sa ca episcop; bogată, dar uneori forțată, documentație, pentru justificarea excomunicării teologului iezuit Balogh. II. Caută să combată argumentele invocate de Aaron împotriva promulgării acestei excomunicări în dieceză și-l suspendă din funcția de vicar general; ordonă (din nou) promulgarea. III. Măsuri pentru a obține eliberarea acelor preoți care, în pofida jurisdicției sale, sunt deținuți în închisorile laice.

61 203

1747 februarie 4, Roma

Valenti către Serbelloni. Ordinul dat de Inochentie lui Aaron de a promulga excomunicarea teologului iezuit constituie un fapt asupra căruia trebuie reflectat; îi va comunica ce va hotărî papa.

62 204

1747 februarie 25, Viena

Serbelloni către Lercari. A transmis scrisoarea către Aaron în problema excomunicării teologului iezuit de către Inochentie.

63 205

1747 februarie 28, Sibiu

Aaron, vicar general de Făgăraş, către cardinalii Propagandei. Deocamdată nu-şi va promulga calitatea de vicar apostolic; clerul şi poporul cer într-un glas întoarcerea episcopului; abuzuri în dieceză cu privire la căsătorii; i s-a făcut cunoscut oficial, printr-un decret regal, numirea lui Pallovics ca noul teolog.

64 208

1747 martie 1, Sibiu

Aaron către Inochentie. Extras dintr-o scrisoare, informându-l despre numirea lui Pallovics ca teolog, despre situaţia grea a Unirii şi stăruinţele pentru întoarcerea vlădicăi.

65 209

(1747, înainte de martie 21, Viena)

Notă a Cancelariei Aulice Transilvănene. Îşi exprimă părerea în legătură cu o scrisoare a lui Albani, ca să se obţină renunţarea lui Inochentie la episcopie în schimbul unei pensii.

66 210

1747, aprilie 9, Roma

Inochentie către Gherontie Cotore, student bursier la Tirnavia. După exemplul lui Silvestru Caliani şi Grigore Maior, care au plecat din Roma la Viena, îl îndeamnă să părăsească şi el seminarul din Tirnavia (spre a se întoarce, ca şi ei, la Blaj) şi să ceară de la Kolowrat cheltuiala ce i se cuvine din fondul fundaţional al episcopiei. În anexă, o scrisoare de voie prin care vlădica îi permite ca în absenţa sa (a vlădicăi) să fie promovat, în calitate de călugăr basilian şi de diacon, la treapta preoţiei de către episcopul de Muncaci sau alt episcop unit.

67 212

1747 aprilie 16 (st. v.; 27 aprilie st. n.), Balomir

Protopopul Nicolae Pop Balomireanu eliberează un permis popii Vasile, care a promis că va trece la Unire, ca să ţină slujbă două zile la o biserică unită din Orăştie.

68 213

(1747, înainte de mai 5, Viena)

Propunere a Cancelariei Aulice Transilvănene pentru conferinţa ministerială ţinută la 5 mai. Chestiunea obţinerii demisiei lui Inochentie (vezi rezumatul din studiu, Cap. IV).

69 214

1747 mai 5 (Viena)

Conferința ministerială, întrunită în treburile Transilvaniei, către Maria Tereza. Propune să se obțină demisia lui Inochentie în schimbul unei pensii. Propunere aprobată de suverană (vezi rezumatul din studiu, Cap. IV).

70 219

1747 mai 6

Aaron către Serbelloni. Extras dintr-o scrisoare despre ordinul de sechestrare a bunurilor episcopale. Cere sfat, fiind vorba de o dispoziție contrară imunității bisericești.

71 220

1747 mai 10 (Roma)

Memoriu al lui Inochentie către cardinalul-prefect al Propagandei (Valenti). I. Nereușita stăruințelor de a se întoarce în dieceză, cu toate rugămințile de acolo; papa i-a declarat că suverana nu vrea să permită întoarcerea sa. II. Pe noul teolog iezuit, Pallovics, l-a avertizat că nu-l recunoaște, decât dacă vrea să i se supună ca unui episcop legitim. III. Are tot dreptul să-și exercite și de la Roma jurisdicția în dieceză; acest fapt nu trebuie să indispună Curtea vieneză. IV. Caută să-l combată pe Aaron, care socotea excomunicarea lui Balogh ca o acțiune „tumultuară"; totuși suspendă (formal) sancțiunea pe care a decretat-o (la 25 ianuarie, vezi *Doc.* 60). V. Consideră neîntemeiată mustrarea ce i-a fost comunicată din partea papei de către Lercari, după refuzul lui Aaron de a promulga excomunicarea amintită. VI. Roagă (din nou) Scaunul papal să intervină la Viena pentru înapoierea sa în dieceză, revizuirea procesului său, încetarea uneltirilor iezuite. Referirile la izvoare, pe alocuri, nu corespund sau sunt forțate. Memoriul a fost însoțit de cinci anexe.

72 239

(1747, după mai 10, Roma)

Extras (făcut poate de Achilli, auditorul lui Valenti) din memoriul precedent, cu unele erori. Se propune să fie întrebat Lercari (cu privire la cererile exprimate la sfârșitul memoriului).

73 241

1747 mai 13, Viena

Serbelloni către Inochentie. Ținând seama de părerea ostilă ce domnește la Curte față de el, îi recomandă să nu mai dea ordine vicarului său general (Aaron) sau altcuiva referitor la dieceză, fără consultarea Propagandei. Continuă să mijlocească transmiterea de bani pentru Inochentie (din veniturile episcopale).

74 242

1747 mai, Viena

Serbelloni către Valenti. E indispus de atitudinea lui Inochentie (vezi traducerea în studiu, Cap. IV).

75 243

1747 mai 13, Viena

Serbelloni către Valenti. Mai pe larg, indispoziția sa față de Inochentie din cauza ordinelor trimise de acesta în dieceză, care indignează și Curtea vieneză, îndeosebi suverana (vezi studiul, Cap. IV).

76 245

1747 mai 20, Viena

Serbelloni către Valenti. Transmite o sumă de bani lui Inochentie. Veniturile episcopale ale acestuia au fost puse sub sechestru. Demersurile nunțiului în legătură cu această problemă.

77 246

(1747, circa mai 24, Viena)

Serbelloni către Valenti. Convorbirile sale cu Gyulaffi și cu Uhlfeld despre sechestrarea veniturilor episcopale ale lui Inochentie și problema întreținerii acestuia la Roma, după ce nu se mai poate întoarce în dieceză.

78 249

(1747 mai 26, Viena)

Auditorul nunțiaturii (Giannini). Fragment de notă despre convorbirea sa cu Gyulaffi despre plângerea adresată de Aaron nunțiului în problema sechestrului, prin scrisoarea sa din 13 mai, ca și în accea a știrbirii imunității bisericești de unul dintre protectorii Unirii și a silniciilor săvârșite de neuniți.

79 250

1747 mai 27, Viena

Serbelloni către Valenti. Se referă la demersul făcut prin auditorul său și la intenția sa de a interveni și personal la suverană (în problema sechestrului bunurilor episcopale ale lui Inochentie).

80 251

1747 mai 27 (Roma)

Memoriu al lui Inochentie predat auditorului (Giuseppe) Achilli. Comentează actele anexate ca piese justificative la un memoriu precedent (din 10 mai, *Doc. 71*). Stăruie și aici asupra „delictelor" și uneltirilor tainice ale iezuiților împotriva sa, încercând o sistematizare în înșirarea lor. Ei influențează Curtea vieneză contra sa și, prin lingușeli, și-au atras sprijinul autorităților laice. Cere iarăși reintegrarea sa în dieceză, satisfacție în cadrul unui proces legal, revocarea teologului iezuit, înfățișat drept cauză a prigoanei pe care trebuie s-o îndure.

81 260

1747 iunie 6 (Roma)

Memoriu al lui Inochentie către cardinalul-prefect al Propagandei (Valenti). Sumar al unei părți din argumentele vlădicăi contra iezuiților (rezumat în studiu, Cap. IV).

82 264

1747 iunie 10 (Roma)

(Lercari, secretarul Propagandei) către Serbelloni. Confirmă primirea a două scrisori privitoare la Inochentie şi Aaron; problema vicariatului acestuia.

83 265

1747 iunie 13 (Roma)

Inochentie către cardinalul-prefect al Propagandei (Valenti). În faţa uneltirilor calomnioase, pe care Lercari refuză să i le comunice fără ordinul papei, cere să i se facă dreptate, potrivit hotărârilor conciliare, constituţiilor bisericii şi dreptului public.

84 266

1747 iunie 24, Viena

Serbelloni către Valenti. Comunică convorbirea pe care a avut-o cu Kolowrat despre cazul Inochentie; suverana i-ar acorda o pensie, dacă ar renunţa la episcopia sa; papa să-l înduplece la acest pas (vezi traducerea în studiu, Cap. IV).

85 267

1747 iulie 1 (Roma)

Inochentie către cardinalul-prefect al Propagandei (Valenti). Se plânge de sechestrarea deplină - în ciuda canoanelor - a bunurilor episcopale de către autoritatea laică din ţară; nu se respectă pactul Unirii; el rămâne fără mijloace de existenţă. Caută să înfiereze atitudinea lui Aaron.

86 269

1747 iulie 1 (Roma)

Inochentie către maestrul de ceremonii al palatului pontifical (Ignazio Reali). Îl întreabă dacă nu-l supără pe papă prin prezenţa sa la slujbele religioase de la „Sacrul Palat", de vreme ce acesta i-a dat a înţelege că l-au indignat numeroasele sale cereri.

87 270

1747 iulie 1 (Viena)

Serbelloni către Inochentie. Acesta va putea afla de la Valenti cele ce se referă la treburile sale, căci l-a informat pe acela.

88 271

1747 iulie 1, Viena

Serbelloni către Lercari. Îl înştiinţează că a transmis lui Valenti ştiri foarte importante despre cazul Inochentie. Aprobarea atitudinii lui Aaron de către papă în problema excomunicării teologului iezuit a corespuns cu părerea lui Serbelloni.

89 273
1747 iulie 8, Roma
Valenti către Serbelloni. Papa aderă la dorința reginei ca Inochentie să-și dea demisia în schimbul unei pensii (vezi traducerea în studiu, Cap. IV).

90 274
1747 iulie 9 (Roma)
Inochentie către Achilli. Refuză să demisioneze (rezumat în studiu, Cap. IV).

91 277
1747 iulie 22 (Roma)
Memoriu al lui Inochentie către Benedict XIV. Declară, cu întorsături diplomatice, că nu poate accepta propunerea de a-și da demisia (rezumat în studiu, Cap. IV).

92 282
(1747, după iulie 22 – înainte de august 25, Roma)
Notă a lui Inochentie către forurile bisericești superioare. Condițiile pe care le pune pentru eventuala sa demisie (rezumat în studiu, Cap. IV).

93 284
(1747, după iulie 22 – înainte de august 25, Roma)
Inochentie către Albani. Îl roagă să intervină la Maria Tereza pentru reintegrare sau acordarea unei pensii dacă demisionează (rezumat în studiu, Cap. IV).

94 286
1747 august 21 (Roma)
Inochentie către Benedict XIV. Cere pașaport pentru pelerinajul ce și l-a propus în Palestina.

95 287
1747 august 25, Roma
Inochentie către Aaron. Îl destituie din funcția de vicar, îl suspendă din preoție și îl excomunică (rezumat în studiu, Cap. IV).

96 290
1747 august 25 (st. v.), Roma
Inochentie către clerul diecezei sale. I. Face cunoscut, printre altele, că l-a destituit și excomunicat pe Aaron; anunță că a numit în locul acestuia ca vicar pe Nicolae Pop, protopop de Balomir. II. Fără intenția de a pricinui tulburări, interzice totuși orice legătură cu aceia, inclusiv autoritățile publice, care i-ar sprijini pe iezuiți în continuarea activității lor în detrimentul Bisericii Unite. III. Reafirmă unele revendicări de natură social-politică pentru românii uniți; să li se ceară „protectorilor" Bisericii Unite ca s-o apere de amestecul autorităților laice. IV. Să se ceară ca papa să-i constrângă pe iezuiți la despăgubiri în favoarea aceleiași biserici; ridică în treacăt aici și problema „restaurării"

mitropoliei române din Transilvania, fireşte acum sub formă unită. V. Solicită ajutor material ca să-şi susţină mai departe lupta.

97 300

1747 august 26, Viena

Serbelloni către Aaron. Îndemn de a conduce dieceza Făgăraşului potrivit instrucţiunilor Propagandei, fără să se preocupe de ceea ce îi scrie Inochentie.

98 301

1747 septembrie 9, Viena

Serbelloni către Valenti. Curtea îşi reînnoieşte stăruinţele ca papa să-l determine pe Inochentie la demisie, în schimbul unei pensii, căci nu mai vrea ca acesta să se întoarcă în Transilvania şi nici ca Biserica Unită să fie lăsată în abandonare, cu riscul de a se compromite rezultatele câştigate de catolicism în acele părţi.

99 302

1747 septembrie 9, Roma

Inochentie către nepotul său Ioan. Îl îndeamnă să progreseze mai departe atât în studii, cât şi în pietate (rezumat în studiu, Cap. VII).

100 303

1747 septembrie 9, Roma

Inochentie către Ladislau Deési (sameş al domeniului episcopal de Blaj). Răspunzându-i abia acum, din pricina treburilor multe care l-au împiedicat, îl descarcă pentru gestiunea sa, aprobând socotelile ce i-au fost prezentate cu întârziere înainte de plecarea sa din ţară. Îi recomandă bună înţelegere cu rudele sale (ale lui Inochentie).

101 304

1747 septembrie 12, Daia şi Juc

Un arhimandrit şi 25 de protopopi către Inochentie. Memoriu prin care îi cer să nu demisioneze, ci să se întoarcă repede acasă, căci altfel poporul nu mai vrea să ştie de Unirea bisericească (rezumat şi, în parte, tradus în studiu, Cap. V).

102 308

(1747 toamna?, Viena)

Grigore Maior către Inochentie. Rezumat - nu întru totul limpede - al unei scrisori în româneşte: îi dă de ştire, printre altele, că îl îngrijorează gândul că poate o scrisoare precedentă, ce i-a adresat-o în timpul călătoriei, a determinat Cămara să provoace interzicerea corespondenţei clerului unit cu vlădica; mai spune că anexează la această scrisoare (rezumată) răspunsul tezaurarului (Transilvaniei) la întrebarea cum să procedeze el, care e împuternicitul vlădicăi, în atare situaţie.

103 310

1747 septembrie 19 (Roma)

Inochentie către Maria Tereza. După ce continuă să prezinte instituţia teologului iezuit în culori nefavorabile, pe teolog ca o piedică în aducerea la îndeplinire a ordinelor regale (!), o roagă pentru reintegrarea sa în episcopie şi în drepturile sale episcopale, ca să se poată dedica, de acum înainte, numai îndatoririlor sale spirituale, renunţând la preocupările „temporale" (lumeşti, social-politice).

104 312

1747 septembrie 23, Roma

Valenti către Serbelloni. Nu se pierde din vedere la Roma urmărirea înduplecării lui Inochentie de a-şi da demisia, potrivit dorinţei împărătesei-regine şi fiindcă se socoteşte că e în interesul spiritual al Bisericii Unite; dar vlădica nu se lasă uşor convins.

105 313

1747 septembrie 29, Sibiu

Secţia catolică din Guvernul Transilvaniei către Maria Tereza. Informaţie de la Aaron despre hotărârea luată de unii protopopi la Daia şi comunicată lui la 17 septembrie de a nu-l mai recunoaşte ca vicar (rezumat în studiu, Cap. V).

106 315

1747 octombrie 1, Sibiu

Secţia catolică din Guvernul Transilvaniei către Cancelaria Aulică Transilvăneană. Parafrazează, mai pe scurt, raportul ei către Maria Tereza din 29 septembrie (*Doc. 105*), subliniind în plus că opoziţia (faţă de Aaron) se manifestă şi printre uniţii de peste (la nord de) Mureş.

107 316

1747 octombrie 4, Blaj

Aaron către Serbelloni. Îl informează despre hotărârea luată de unii protopopi la Daia de a nu-l mai recunoaşte ca vicar; în ultimul moment află şi despre excomunicarea sa de către Inochentie, care îl înlocuieşte în vicariat prin Balomireanu.

108 319

1747 octombrie 5, Blaj

Aaron către guvernatorul Transilvaniei (Ioannes Haller). A aflat că „conspiraţiile" împotriva sa pornesc, ca origine, de la Inochentie, care în mai multe „scrieri" a dat de ştire (altora) că l-a depus, l-a excomunicat şi l-a înlocuit cu Balomireanu.

109 321

1747 octombrie 14, Viena

Serbelloni către Aaron. Caută să-l liniştească în chestiunea zvonului că Inochentie l-a depus şi excomunicat; a comunicat scrisoarea sa Curţii chezaro-crăieşti.

110 322

1747 octombrie 14, Viena

Serbelloni către Valenti. Îi trimite şi comentează scrisoarea lui Aaron din 4 octombrie, expediind destinatarului şi o copie după răspunsul său. Dezaprobă măsurile luate de Inochentie împotriva lui Aaron. Demersurile sale în această problemă la Curtea vieneză.

111 324

1747 octombrie 19 (Blaj)

(Balomireanu, noul) vicar general, către Inochentie. Extras dintr-o scrisoare în legătură cu o hotărâre a sinodului; să nu demisioneze.

112 325

1747 octombrie 20, Mănărade

Aaron către guvernator. Anunţă că protopopii întruniţi în sinod i-au adus la cunoştinţă că Inochentie l-a excomunicat, l-a depus din funcţia de vicar şi l-a suspendat din preoţie. Protopopii îi cer să prezinte la viitorul sinod socotelile despre ceea ce a perceput (din veniturile episcopale).

113 327

1747 octombrie 25, Viena

Serbelloni către Silvestru Caliani. Îndemn să asculte de vicarul general Aaron.

114 328

1747 octombrie 27, Blaj

S. Caliani, Gr. Maior şi Gh. Cotore către Serbelloni. Despre tulburarea produsă în rândurile unitilor de excomunicarea lui Aaron şi înlocuirea acestuia cu Balomireanu, ca şi de sechestrarea bunurilor episcopale şi de presiunile ce se fac asupra lui Inochentie pentru a-şi da demisia.

115 330

1747 octombrie 28, Sibiu

Aaron către Serbelloni. Memoriu în care se plânge de decretul prin care Inochentie l-a excomunicat, anexându-l în copie; se apără de învinuirile cuprinse în acest act; cere sfat şi apărare (rezumat în studiu, Cap. V).

116 336

1747 octombrie 28, Viena

Serbelloni către Valenti. Gyulaffi a cerut, în numele Curţii, să se mai amâne promulgarea rescriptului prin care papa transformase funcţia de vicar general a lui Aaron în aceea de vicar apostolic. Curtea stăruie ca papa să-l oblige pe Inochentie la revocarea măsurilor pe care le-a luat contra lui Aaron şi totodată l-a rugat pe nunţiu să scrie lui S. Caliani şi Gr. Maior să se supună dispoziţiilor oficiale.

117 338

1747 noiembrie 11, Viena

Serbelloni către Aaron. Îl îmbărbătează cu măsurile ce se vor lua de Curtea imperialo-regească şi de papă spre a-l apăra în faţa dispoziţiilor nechibzuite ale lui Inochentie.

118 340

1747 noiembrie 11, Viena

Serbelloni către Valenti. Anexează şi comentează decretul prin care Inochentie l-a excomunicat pe Aaron, precum şi memoriul de apărare al acestuia (rezumat şi în parte tradus în studiu, Cap. V).

119 342

1747 noiembrie 11, Roma

Valenti către Serbelloni. Papa a poruncit ca cele raportate de acesta despre „ciudata conduită" a lui Inochentie (faţă de Aaron) să fie discutate şi de Propaganda.

120 343

(1747, înainte de noiembrie 13, Roma)

Rezumate din două rapoarte ale lui Serbelloni (din 14 şi 28 octombrie) privind măsurile luate de Inochentie împotriva lui Aaron, în vederea discutării lor de Propaganda.

121 344

1747 noiembrie 17, Viena

Serbelloni către Valenti. Curtea şi-a dat acordul pentru promulgarea titlului de vicar apostolic al lui Aaron (rezumat în studiu, Cap. V).

122 345

1747 noiembrie 18, Viena

Serbelloni către Aaron. Îi comunică hotărârea Curţii ca să-şi promulge acum calitatea de vicar apostolic. Astfel va înceta „efectul sinistru" pe care l-au avut asupra clerului şi poporului măsurile luate de Inochentie împotriva sa.

123 346

1747 noiembrie 18, Viena

Serbelloni către Balomireanu. Îl avertizează să nu exercite funcţia de vicar general în care l-a numit Inochentie, ci să-l recunoască pe Aaron ca vicar apostolic.

124 347

1747 noiembrie 18, Viena

Serbelloni către S. Caliani, Gr. Maior şi Gherontie Cotore. Dezaprobă măsurile lui Inochentie contra lui Aaron şi-i sfătuieşte să lase pe seama papei şi a Curţii vieneze să judece ce e de hotărât asupra stării Unirii.

125 349

1747 noiembrie 18, Roma

Valenti către Serbelloni. O nouă dispoziție papală pentru a-l îndupleca pe Inochentie la demisie și problema vicarului apostolic (rezumat și tradus în parte în studiu, Cap. V).

126 351

1747 noiembrie 22 (Roma)

Ferdinand Maria de Rubeis (Rossi), vicegerentul Romei, îi pune în vedere oficial lui Inochentie să declare dacă vrea sau nu să-și dea demisia (rezumat și în parte tradus în studiu, Cap. V).

127 353

1747 noiembrie 23, Blaj

Gr. Maior către Serbelloni. Răspunzându-i (și în numele confraților săi), arată motivele pentru care nu pot să se supună lui Aaron (rezumat în studiu, Cap. V).

128 355

1747 noiembrie 25, Viena

Serbelloni către Valenti. Îi transmite scrisori pe care le-a primit din dieceza de Făgăraș sau le-a scris acolo în legătură cu măsurile lui Inochentie împotriva lui Aaron.

129 356

1747 noiembrie 25, Roma

Valenti către Serbelloni. Îi transmite și comentează notificarea făcută de vicegerent lui Inochentie. Repetă cererea în legătură cu funcția de vicar apostolic. Despre problema pensiei lui Inochentie.

130 358

(1747, circa sfârșitul lui noiembrie, Roma)

Lercari către Benedict XIV. Rezumă două scrisori ale lui Aaron către Propaganda (din decembrie 1746 și din octombrie 1747), precum și o hotărâre a papei în cazul Inochentie (din ianuarie 1747).

131 361

(1747, circa începutul lui decembrie, Roma)

Inochentie către Benedict XIV. Ca răspuns la notificarea lui Rossi (din 22 noiembrie) declară că nu poate renunța de bunăvoie la episcopia sa, fiind nevinovat, iar poporul cerând întoarcerea lui în fruntea ei sub amenințarea că altfel va părăsi Unirea.

132 364

1747 decembrie 2, Roma

Albani către Uhlfeld. I se pare pierdută orice speranță de a-l mai putea convinge pe Inochentie la demisie pe cale amicală (rezumat în studiu, Cap. V).

133 365

1747 decembrie 2, Roma

Albani către Maria Tereza. Nereuşita încercărilor de până acum de a-l îndupleca pe Inochentie să demisioneze; ar fi necesare „mijloace şi mai tari", de convenit cu papa; doreşte instrucţiuni (rezumat în studiu, Cap. V).

134 367

1747 decembrie 2, Sibiu

Aaron către Serbelloni. Autorităţile superioare ale ţării îşi manifestă satisfacţia cu privire la hotărârea de a se promulga calitatea sa de vicar apostolic. Totuşi, persistă greutăţi din pricina bănuielii pe care o trezeşte acest titlu la uniţi. Amănunte nefavorabile despre unul din călugării basilieni şi despre Balomireanu; noi întruniri de protopopi, ordonate de acesta.

135 370

1747 decembrie 6 (Roma)

Inochentie declară oficial, prin procuratorul său, că a răspuns la notificarea din 22 noiembrie a vicegerentului.

136 371

1747 decembrie 7 (Roma)

Inochentie către vicegerentul Romei (Rossi). Fiind bolnav, nu poate să-i predea personal, ci îi transmite răspunsul (la notificarea din 22 noiembrie).

137 372

1747 decembrie 9, Sibiu

Aaron către Serbelloni. Se plânge că cei trei călugări basilieni, cu toată intervenţia nunţiului, îl evită; citează în această privinţă un caz de la Sibiu.

138 374

1747 decembrie 9, Viena

Serbelloni către Valenti. A comunicat lui Kolowrat conţinutul ultimei scrisori a adresantului în problema demisiei lui Inochentie şi a vicariatului apostolic.

139 375

1747 decembrie 15-16 (Sibiu)

Audierea lui Balomireanu, Caliani şi Maior în legătură cu adunările clerului unit la Sebeş, Daia, Blaj, Alba-Iulia; apoi referitor la raporturile lor cu Aaron şi la corespondenţa pe care o întreţineau cu Inochentie. Răspunsuri în genere precaute, unele cuprinzând date deosebit de importante. Redactarea lor, în stil indirect, pe alocuri e neclară.

140 389

1747 decembrie 16, Roma

Albani către Uhlfeld. Despre cuantumul pensiei lui Inochentie, care e tot mai îndărătnic în a nu-şi da demisia şi despre problema revocării excomunicării lui Aaron.

141 390

1747 decembrie 16, Viena

Serbelloni către Valenti. Tot despre problema demisiei lui Inochentie (tradus în bună parte în studiu, Cap. V).

142 391

1747 decembrie 16 (Viena)

Serbelloni către Valenti. Curtea nu-i va da lui Inochentie pensie, dacă nu va demisiona (rezumat și în bună parte tradus în studiu, Cap. V).

143 393

1747 decembrie 17, Sibiu

Secția catolică din Guvernul Transilvaniei către Maria Tereza. Mai întâi, ca răspuns la ordinul suveranei, raportează despre audierea lui N. Balomirceanu, S. Caliani și Gr. Maior cu privire la adunările clerului unit ținute la Sebeș, Daia, Blaj și Alba-Iulia, depozițiile lor (*Doc. 139*) fiind anexate raportului. Apoi, printre altele, i-a comunicat lui Aaron aprobarea suveranei pentru funcționarea lui ca vicar apostolic; noua calitate oficială a lui Aaron, rău văzută de cler și popor, anunțată unui număr de protopopi; starea extrem de precară a Unirii; recomandă cererea clerului de a se întruni la Sibiu pentru a-și înfățișa doleanțele.

144 400

1747 decembrie 18, Balomir

Balomireanu, vicar general, către Serbelloni. Funcția de vicar apostolic, cu care a fost învestit Aaron, va compromite soarta Unirii (rezumat în studiu, Cap. V).

Vol. II/2

145 5

1747 decembrie 20, Sibiu

Aaron către Serbelloni. I-a citat pe Balomireanu, pe călugării basilieni și pe alții ca să le divulge calitatea sa de vicar apostolic. Toți aceștia însă, continuând să-l evite, s-au înfățișat la guvernator, care i-a anchetat și a raportat Curții de la Viena. I s-a interzis să corespondeze cu Inochentie. A aflat și din altă parte că excomunicarea lansată de acesta împotriva sa n-a fost valabilă; sugerează ca de la Inochentie să se ceară totuși retragerea ei, pentru a domoli ostilitatea „poporului necioplit".

146 7

1747 decembrie 20, Viena

Serbelloni către Aaron. Cuvinte de încurajare: papa și Curtea vieneză se gândesc la cuvenitele măsuri pentru promovarea Unirii și păstrarea liniștii publice.

147 8

1747 decembrie 23, Viena

Serbelloni către Valenti. Chestiunea vicariatului apostolic şi necesitatea revocării excomunicării lui Aaron de către Inochentie înainte de demisia acestuia (rezumat şi în parte tradus în studiu, Cap. V).

148 10

1747 decembrie 26, Blaj

S. Caliani către Serbelloni. Motivele pentru care răspunde cu întârziere. Clerul şi poporul sunt ostili atât lui Aaron, cât şi funcţiei de vicar apostolic. Ca să se poată păstra Unirea e nevoie să se întoarcă Inochentie în dieceză sau, dacă aceasta nu e cu putinţă, atunci să demisioneze şi clerul să-şi aleagă un nou episcop.

149 12

1748 ianuarie 6 (Roma)

Valenti către Serbelloni. Să reproşeze Curţii vieneze ca neîntemeiată părerea ei, potrivit căreia Scaunul papal l-ar proteja pe Inochentie (tradus în studiu, Cap. V).

150 13

1748 ianuarie 13, Viena

Serbelloni către Valenti. Ca urmare a depeşei primite, a informat Curtea că Inochentie e ferm hotărât să nu demisioneze şi fiindcă nu poate fi silit la aceasta, Roma cere (iarăşi) ca Viena să propună o persoană potrivită ca nou vicar apostolic (pentru alte date, rezumatul din studiu, Cap. V).

151 16

1748 ianuarie 13 (Viena)

Serbelloni către Valenti. Într-o convorbire cu autorul raportului, Maria Tereza şi-a exprimat (din nou) dorinţa ca Inochentie să fie înlăturat de Curia romană din funcţia de episcop al diecezei de Făgăraş; răspunsul lui Serbelloni la această solicitare.

152 18

1748 (ianuarie) 13, Roma

Albani către Uhlfeld. Dispoziţie pontificală pentru suspendarea excomunicării rostite de Inochentie împotriva lui Aaron; teama papei de a lua măsuri mai severe, din pricină că episcopul are foarte mulţi aderenţi în dieceză şi astfel s-ar înrăutăţi mai grav situaţia.

153 19

1748 ianuarie 20, Viena

Serbelloni către Valenti. Aşteaptă răspuns la cele ce i-a raportat în cazul Inochentie, înainte de a comunica lui Kolowrat cuprinsul dispoziţiilor din 30 decembrie ale lui Valenti.

154 20
1748 ianuarie 27, Viena
Serbelloni către Valenti. E încă tot în aşteptarea unui răspuns la cele raportate în cazul Inochentie, înainte de a face un nou demers la Curte.

155 21
1748 ianuarie 27, Roma
Albani către Uhlfeld. Crede că Serbelloni (Uhlfeld) a dat de înţeles fără temei că Propaganda ar fi promis lui Inochentie o pensie; el vrea să se informeze, întrucât el însuşi este unul din cardinalii din cadrul acestei congregaţii.

156 22
1748 ianuarie 31, Viena
Serbelloni către Aaron. Îndemn ca să treacă cu vederea necazurile de care are parte, căci nunţiul speră că în curând se vor îndrepta lucrurile.

157 23
1748 februarie 3, Roma
Valenti către Serbelloni. Papa e de acord cu (noua) trimitere a lui Olsavszky în dieceza de Făgăraş; cere de la Curtea vieneză „acte autentice" privind excomunicarea lui Aaron; problema asigurării pensiei lui Inochentie (rezumat în studiu, Cap. V).

158 25
1748 februarie 3, Roma
Albani către Uhlfeld. Confirmă lipsa de temei a informaţiei că Propaganda ar plăti pensie lui Inochentie în cazul demisiei. Curia nu aţâţă pe acesta în îndărătnicia sa, ci papa, după somaţiile cu care a căutat să-l înduplece, s-a hotărât să folosească mijloace mai tari, pe care suverana le va socoti necesare; n-a recurs până acum la ele dintr-un considerent arătat mai înainte (*Doc. 152*).

159 27
1748 februarie 3, Roma
Albani către Maria Tereza. Repetă, în esenţă, o parte din conţinutul *Doc. 158*.

160 28
1748 februarie 10, Viena
Serbelloni către Valenti. Îi transmite acte privind cazul Inochentie, care continuă, prin corespondenţă, să-şi agite dieceza. Viena stăruie ca papa să-l oblige pe acesta la retragerea excomunicării lui Aaron (rezumat în studiu, Cap. V).

160a 30
1748 februarie 10 (Viena)
(Serbelloni) către Valenti. Relevă duplicitatea miniştrilor Curţii, care urmăresc să arunce toată răspunderea (numai) asupra Curiei romane pentru tot ce va

întreprinde sau nu va întreprinde aceasta spre rezolvarea situației încurcate create de Inochentie prin destituirea și excomunicarea vicarului Aaron.

161 32

1748 februarie 10, Roma

Inochentie către Malevicz. Clerul și poporul din dieceza sa, care se opun decretelor suveranei, sunt siliți, cu temniță și alte prigoniri, să dea ascultare lui Aaron, numit de papă vicar apostolic (pentru rest: rezumat în studiu, Cap. V).

162 34

1748 februarie 10, Roma

Inochentie către contele de Arco (Emanuel Josef), consilier al principelui-elector de Bavaria. Îl roagă să transmită niște scrisori (fără nici o îndoială lui Malevicz, privind treburile pe care i le-a încredințat acestuia).

163 36

1748 februarie 17, Viena

Serbelloni către Valenti. Îi transmite (noi) acte cu privire la cazul Inochentie. Miniștrii Curții nu cred că el (nunțiul) și destinatarul insistă suficient pentru rezolvarea acestui caz.

164 38

1748 februarie 24, Roma

Valenti către Serbelloni. Despre imposibilitatea de a-l convinge pe Inochentie să revoce excomunicarea lui Aaron și greutățile în calea unui eventual proces canonic pentru destituirea vlădicăi (rezumat și traducere în studiu, Cap. V).

165 40

1748 februarie 24, Viena

Serbelloni către Valenti. În legătură cu necesitatea ca din partea Curții vieneze să se furnizeze dovezi despre vinovăția lui Inochentie (rezumat și traducere în studiu, Cap. V).

166 42

1748 martie 2, Roma

Albani către Uhlfeld. Despre o nouă convorbire cu Valenti privind chestiunea revocării excomunicării lui Aaron și a dovezilor necesare pentru a-l sili pe Inochentie la demisie (rezumat în studiu, Cap. V).

167 44

1748 martie 2, Viena

Serbelloni către Valenti. Cu privire la procurarea dovezilor pentru a-l constrânge pe Inochentie la demisie (rezumat în studiu, Cap. V).

168 46

(1748, înainte de martie 2, Viena)

Deputația Aulică pentru Treburile Transilvănene și Cancelaria Aulică Transilvăneană. Informare despre situația tulbure din dieceza unită,

situație atribuită lui Inochentie, cu propuneri de îndreptare (rezumat în studiu, Cap. V).

169 54

1748 martie 2, Viena

Conferința ministerială, întrunită în problema situației tulburi a Bisericii Unite din Transilvania, către Maria Tereza. Propuneri de îndreptare (rezumat în studiu, Cap. V).

170 57

1748 martie 9, Roma

Valenti către Serbelloni. Așteaptă „dovezile autentice" despre „delictele" de care e învinuit Inochentie și hotărârea Curții vieneze cu privire la pensia acestuia.

171 58

1748 martie 16, Roma

Inochentie către contele (Gyulaffi). I-a trimis moaștele cerute. Roagă intervenție la suverană pentru reintegrarea sa în dieceză ori pentru „cuvenita subzistență".

172 60

1748 martie 16 (Viena)

Serbelloni către Valenti. Curtea vieneză așteaptă dovezile contra lui Inochentie, cerute din Transilvania. Problema revocării și aceea a anulării excomunicării lui Aaron (rezumat și în parte tradus în studiu, Cap. V).

173 62

1748 martie 23 (Viena)

Serbelloni către Valenti. O convorbire a auditorului nunțiaturii cu Kolowrat în chestiunea revocării excomunicării lansate de Inochentie împotriva lui Aaron, revocare ce s-ar impune vlădicăi (în parte tradus în studiu, Cap. V).

174 64

1748 martie 23 (Viena)

Serbelloni către Aaron. Își exprimă satisfacția pentru vestea bună despre atitudinea unor protopopi; aceștia să nu se sperie de unele amenințări neserioase.

175 65

1748 martie 28 (Viena)

Serbelloni către Valenti. Din partea Curții nu i s-a comunicat nimic (nou) în cazul Inochentie.

176 66

1748 aprilie 6 (Viena)

Serbelloni către Valenti. Uhlfeld i-a promis că-l va putea informa în curând asupra a ceea ce îi ceruse, pentru a se proceda „legal" la Roma contra lui

Inochentie. Dar nunțiul n-a primit lista dovezilor socotite necesare la Curia romană.

177 67

(1748, circa mijlocul lui aprilie, Roma)

Inochentie prezintă un plan pentru demisia sa, cu motivarea și condițiile acesteia (rezumat și în parte tradus în studiu, Cap. V).

178 69

1748 aprilie 24, Viena

Serbelloni către episcopul de Muncaci (Olsavszky). Îi recomandă cauza lui Aaron, care, deși nevinovat, suferă vexațiuni din partea clerului și poporului.

179 70

(1748 aprilie 24, Viena)

Serbelloni către Aaron. Caută să-l liniștească cu privire la „adunarea" ce urmează a fi ținută la Sibiu în chestiunea Bisericii Unite.

180 71

1748 mai 4, Viena

Serbelloni către Valenti. A comunicat lui Uhlfeld planul actului de demisie a lui Inochentie. Uhlfeld l-a informat că are gata acum scriptele cerute de Roma pentru înlocuirea vlădicăi, dar mai întâi papa să-l oblige pe acesta la revocarea excomunicării lui Aaron.

181 73

1748 mai 10, Viena

Serbelloni către Valenti. Transmite, prin mijlocire portugheză, o „reprezentare" a lui Uhlfeld și „documentele" comunicate de Kolowrat în cazul Inochentie. Maria Tereza insistă ca papa să rezolve acest caz, pentru îndreptarea situației din dieceza Făgărașului.

182 74

1748 mai 18, Roma

Valenti către Serbelloni. Primindu-se „documentele", papa a poruncit vicegerentului (Rossi) să-l someze pe Inochentie la revocarea excomunicării lui Aaron. Întreținerea vlădicăi va trebui asigurată din veniturile episcopiei sale.

183 75

1748 mai 18, Roma

Albani către Maria Tereza. Confirmă primirea documentelor trimise în cazul Inochentie. Papa va indica lui Valenti prelatul care să se ocupe de acest caz, pentru a fi rezolvat cât mai curând și potrivit dorinței exprimate de suverană.

184 76

1748 mai 21, Roma

F.M. de Rubeis (Rossi), vicegerentul Romei, adevereşte declarația lui Inochentie, prin care își revocă excomunicarea împotriva lui Aaron,

sub motivul că nu știa că acesta a fost ales de papă ca vicar apostolic al diecezei de Făgăraș.

185 78

1748 mai 25, Viena

Serbelloni către Valenti. Deși n-a primit autorizația din partea Romei, a scris lui Olsavszky ca să restabilească pacea între clerul diecezei de Făgăraș și Aaron; încă tot problema excomunicării acestuia de către Inochentie.

186 80

1748 mai 25, Roma

Valenti către Serbelloni. Să ceară de la Curtea vieneză asigurarea unei pensii corespunzătoare pentru Inochentie, ca acesta să nu lâncezească în mizerie, spre rușinea demnității episcopale, sau întreținerea lui să nu cadă în sarcina Scaunului pontifical.

187 81

1748 iunie 1, Roma

Albani către Maria Tereza. Revocarea excomunicării lui Aaron de către Inochentie. Se scuză că n-a putut trimite știrea mai devreme, dar suverana a aflat-o desigur între timp de la Serbelloni (pentru alte date, rezumatul din studiu, Cap. V).

188 83

1748 iunie 8, Viena

Serbelloni către Valenti. A predat lui Uhlfeld actul original de revocare a excomunicării lui Aaron de către Inochentie.

189 84

1748 iunie 8, Viena

Serbelloni către Valenti. A comunicat lui Uhlfeld actul original de revocare a excomunicării lui Aaron de către Inochentie și planul de demisie a acestuia.

190 85

1748 iunie 8, Viena

Serbelloni către Uhlfeld. Îi comunică actul original de revocare a excomunicării lui Aaron de către Inochentie și o copie a planului de demisie a acestuia (de fapt, o nouă copie).

191 87

1748 iunie 8 (Viena)

Serbelloni către Aaron. Reabilitarea acestuia la „adunarea" clerului diecezei de Făgăraș; revocarea excomunicării sale de către Inochentie.

192 88

1748 iunie 8, Roma

Valenti către Serbelloni. După revocarea excomunicării lui Aaron de către Inochentie, rămâne deschisă nu numai problema cârmuirii diecezei, ci și a stabilirii pensiei pentru acesta.

193 89

1748 iunie 10, Viena

Serbelloni către Valenti. Aminteşte acte pe care le trimite acestuia în cazul Inochentie.

194 90

1748 iunie 22, Sibiu

Aaron către Serbelloni. Confirmă primirea ştirii despre revocarea excomunicării sale. Fuga lui Balomireanu sub stăpânirea turcească a pricinuit noi tulburări într-o parte a poporului. Delegaţia (cu memoriul clerului) va pleca în curând la Viena.

195 92

1748 iunie 29, Viena

Serbelloni către Valenti. A cerut lui Uhlfeld să-l informeze cu privire la atitudinea Mariei Tereza faţă de planul actului de demisie (schiţat de Inochentie) şi de problema pensiei. Uhlfeld urmează să dea indicaţii lui Kolowrat pentru întocmirea unui plan propus de Curte, care să fie apoi definitivat ca formă de Curie.

196 93

1748 iulie 6, Viena

Serbelloni către Valenti. Îi trimite ultima scrisoare primită de la Aaron, cu vestea despre fuga lui Balomireanu, şi planul de demisie aşa cum vrea s-o impună Curtea vieneză lui Inochentie. Problema pensiei.

197 95

(1748, începutul lui iulie, Viena)

Anexă la raportul lui Serbelloni către Valenti, cu aceeaşi dată: plan de demisie ca episcop de Făgăraş a lui Inochentie, propus de Curtea vieneză (rezumat în studiu, Cap. VI).

198 97

1748 iulie 6, Roma

Albani către Uhlfeld. Îl roagă să prezinte suveranei raportul (*Doc. 199*) despre dispoziţia lui Inochentie de a demisiona, despre crunta mizerie în care se află acesta şi necesitatea de a i se trimite ajutor (rezumat în studiu, Cap. VI).

199 99

1748 iulie 6, Roma

Albani către Maria Tereza. Arhiepiscopul de Tars (vicegerentul Rossi) roagă pe suverană să ordone a i se trimite lui Inochentie bani pentru trai.

200 100

1748 iulie 29, Roma

Inochentie îi descarcă pe Ladislaus Deési şi pe Georgius Dobrai, nobili de Iclod, la cererea lor, pe primul din funcţia de administrator, pe al doilea din

cea de sameş al domeniului episcopal de Blaj, pentru gestiunea lor dintre 12 iunie 1742 şi 9 aprilie 1744.

201 101

1748 iulie 29, Roma

Basilius Jagodzinski, capelan la biserica Madonna del Pascolo, adevereşte că Inochentie oficia liturghii la acest lăcaş.

202 102

1748 august 10, Viena

Serbelloni către Valenti. Stăruinţele sale la Curtea vieneză pentru asigurarea pensiei lui Inochentie, ca o condiţie prealabilă a demisiei acestuia (rezumat în studiu, Cap. VI).

203 103

(1748 august sau septembrie, Roma)

(Inochentie) către Benedict XIV. Cere voie să meargă la Recanati pentru a se întâlni acolo cu negustori veneţieni, de la care speră să obţină ceva bani, şi să meargă la băile de la Viterbo, pentru motive de sănătate.

204 104

(1748, începutul lui octombrie, Roma)

Vicegerentul Rossi către Inochentie. Îl înştiinţează că papa îi permite să meargă din nou la Viterbo pentru îngrijirea sănătăţii sale.

205 105

1748 octombrie 2 (Roma)

Rossi către (Albani). Îi trimite copia actului precedent. Papa stăruie iarăşi ca să i se dea lui Inochentie măcar o parte din veniturile episcopiei sale pentru întreţinerea lui (rezumat în studiu, Cap. VI).

206 106

1748 octombrie 5, Roma

Albani către Maria Tereza. Cu privire la permisiunea primită de Inochentie de a pleca (din nou) la Viterbo şi la preocuparea papei în legătură cu lipsa în care trăieşte vlădica. Anunţă transmiterea originalului biletului precedent.

207 107

1748 octombrie 30, Viena

Serbelloni către Aaron. Se bucură de îmbunătăţirea treptată a situaţiei Unirii după revocarea excomunicării sale de către Inochentie.

208 108

1748 decembrie 7, Roma

Inochentie către Maria Tereza. Felicitări de Crăciun, cu o aluzie la nădejdea că îi va „restitui" protecţia ei.

209 109

1748 decembrie 7, Roma

Inochentie către Serbelloni. Urări de Crăciun, recunoştinţă pentru „prea binevoitoarele milostiviri" de care a avut parte de la el şi solicitarea în continuare a protecţiei sale.

210 110

1748 decembrie 17 (Roma)

Inochentie către Benedict XIV. Felicitându-l de Crăciun, îl roagă să-i facă posibilă fie reintegrarea, fie obţinerea unei pensii, fie permisiunea de a proceda cum va socoti el însuşi mai potrivit (rezumat şi în parte tradus în studiu, Cap. VI).

211 112

1749 (ianuarie) 4, Roma

Valenti către Serbelloni. Să insiste la Curtea vieneză pentru asigurarea pensiei lui Inochentie, problemă pe care ea crede că o poate neglija, ceea ce îl supără pe papă. „Sărmanul prelat" e silit să cerşească.

212 113

1749 ianuarie 25, Viena

Serbelloni către Valenti. Arată că i-a trimis încă la 6 iulie 1748 planul de demisie a lui Inochentie propus de Curtea vieneză, plan la care Curia romană nu i-a dat până acum nici un răspuns.

213 115

1749 (ianuarie) 25, Viena

Serbelloni către Valenti. Mult zgomot, din partea Curţii, din pricina „împotmolirii" cazului Inochentie (rezumat în studiu, Cap. VI).

214 116

1749 februarie 1, Viena

Serbelloni către Valenti. Uhlfeld n-are nici o cunoştinţă că Inochentie ar fi demisionat, dar promite că, după ce o va face, va primi pensie. Chestiunea „alumnilor" uniţi din dieceza de Oradea, care ar urma să studieze la Roma.

215 117

1749 februarie 8, Roma

Valenti către Serbelloni. Îi va trimite cu următorul curier instrucţiuni în cazul Inochentie.

216 118

1749 februarie 22, Roma

Valenti către Serbelloni. Planul de demisie a lui Inochentie, propus de Curtea vieneză în iulie 1748, a fost rătăcit de Albani; de aceea, să se trimită o copie la Roma. Nunţiul să stăruie pentru asigurarea pensiei.

217 119

1749 februarie 22, Viena

Serbelloni către Aaron. Să se conformeze intenţiilor oficiale cu privire la păstrarea Unirii şi a liniştii publice; să nu corespondeze cu Inochentie şi cu cei apropiaţi acestuia.

218 120

1749 martie 14 (Viena)

Conferinţa ministerială, reunită în treburile Transilvaniei, către Maria Tereza. Se declară de acord cu raportul făcut suveranei la 2 februarie de Kolowrat, împreună cu Gyulaffi, în problema demisiei lui Inochentie şi face propuneri în consecinţă (rezumat în studiu, Cap. VI).

219 124

1749 martie 22, Roma

Valenti către Serbelloni. S-a regăsit planul de demisie propus de Curtea vieneză. Două obiecţii ale lui Inochentie la cuprinsul acestui plan, pe care şi papa le-a socotit destul de întemeiate (tradus în cea mai mare parte în studiu, Cap. VI).

220 126

1749 aprilie 12, Viena

Serbelloni către Valenti. A comunicat Curţii vieneze obiecţiile întemeiate ale lui Inochentie la cuprinsul planului de demisie. Miniştrii au promis unele modificări.

221 127

1749 aprilie 19, Roma

Albani către Uhlfeld. Se referă la un bilet al lui Valenti în chestiunea asigurării pensiei lui Inochentie. Uhlfeld i-a comunicat lui Albani că, pentru întocmirea actului cuprinzând această asigurare, nu (mai) lipseşte decât rezoluţia suveranei.

222 128

1749 aprilie 26, Viena

Serbelloni către Valenti. Curtea vieneză încă n-a elaborat noul plan de demisie (adică planul ei modificat), pe care vrea să-l impună lui Inochentie. Când i se va comunica direct, nunţiul îl va transmite; şi în cazul contrar, va căuta să-l procure şi să i-l trimită.

223 129

1749 aprilie 26, Roma

Valenti către Serbelloni. Ia act despre recunoaşterea din partea Curţii vieneze a temeiniciei celor două obiecţii ale lui Inochentie la cuprinsul planului de demisie.

224 130
(1749 mai 17, Viena)
Maria Tereza către cardinalul Mario Millini (respectiv card. Alessandro Albani). Instrucțiuni pentru obținerea demisiei lui Inochentie, fără tergiversări ulterioare, pe baza formulei a cărei copie a fost anexată acestor instrucțiuni (rezumat în studiu, Cap. VI).

225 133
1749 mai 24, Viena
Serbelloni către Valenti. Uhlfeld i-a trimis (nunțiului) noul plan de demisie propus de Curtea vieneză (de fapt, o versiune modificată a planului ei anterior). Pensia va fi în sarcina diecezei; Inochentie o va primi numai dacă va sta în statul pontifical.

226 134
1749 mai 24, Viena
Serbelloni către Valenti. Îi transmite noul plan de demisie propus de Curtea vieneză (vezi și Doc. precedent), plan în care s-ar fi luat în considerație obiecțiile lui Inochentie. Amănunte în problema pensiei.

227 135
(1749 mai, Viena)
Anexă la un raport al lui Serbelloni către Valenti din 24 mai 1749 (Doc. precedent): noul plan de demisie propus de Curtea vieneză (de fapt, versiune modificată a planului ei anterior, din iulie 1748. Rezumat în studiu, Cap. VI).

228 137
1749 mai 30 (Roma)
Rossi către (Albani). În ciuda ordinului primit de la Valenti, nu va putea veni decât la o dată ulterioară pentru a afla răspunsul sosit lui Albani de la Viena (în cazul Inochentie).

229 138
1749 mai 31, Roma
Albani către Uhlfeld. Trimite anexat răspunsul său din aceeași zi către Maria Tereza în problema demisiei ce trebuia obținută de la Inochentie. Își va da toată silința ca împreună cu Rossi să obțină demisia.

230 140
1749 mai 31, Roma
Albani către Maria Tereza. Răspunde la rescriptul din 17 mai. Retorică în legătură cu „zăzaniile semănate" de Inochentie în Transilvania. Va face tot posibilul ca să-i obțină demisia. A luat legătura cu Millini în problema pensiei.

231 142

1749 mai 31, Roma

Millini către Maria Tereza. Răspunde la rescriptul din 17 mai. L-a înştiinţat pe papă despre „condescendenţa" ei faţă de Inochentie; o va împărtăşi şi lui Valenti, iar lui Albani i-a înmânat o copie după ordinul lui Uhlfeld cu privire la primul vărsământ al pensiei.

232 143

1749 iunie 7, Roma

Valenti către Serbelloni. Se aşteaptă întoarcerea lui Inochentie de la Viterbo pentru finisarea planului de demisie transmis de nunţiu.

233 144

1749 iunie 11 (Roma)

Rossi către (Albani). Valenti cere să se trateze cu Inochentie problema demisiei imediat ce acesta se va întoarce de la Viterbo.

234 145

1749 iunie 14, Roma

Albani către Uhlfeld. N-a putut executa până acum dispoziţiile referitoare la Inochentie, acesta nefiind încă întors de la Viterbo (rezumat în studiu, Cap. VI).

235 147

1749 iunie 28, Roma

Albani către Uhlfeld. În sfârşit, tratative ale lui Rossi despre demisie cu Inochentie; obiecţiile acestuia la forma (din urmă) a planului (rezumat în studiu, Cap. VI).

236 150

1749 iunie 28, Viena

Serbelloni către Valenti. Va preveni pe Uhlfeld despre pricina unei oarecare întârzieri cu care se va încheia actul de demisie a lui Inochentie.

237 151

(1749 septembrie?, Roma)

Planul de demisie modificat, propus de Curtea de la Viena, supus aici de Inochentie la noi schimbări (rezumat în studiu, Cap. VI).

238 154

1749 septembrie 13, Roma

Albani către Uhlfeld. N-a primit răspuns la raportul din 28 iunie (*Doc. 234*). Inochentie se plânge că moare de foame, în lipsa pensiei şi a încetării ajutoarelor pe care le primea.

239 155

1749 septembrie 19 (Roma)
Inochentie către Benedict XIV. Îl roagă să-i aprobe de a avea grija duhovnicească a românilor care au venit sau vor veni să viziteze Roma cu prilejul apropiatului an jubiliar (1750).

240 156

1749 septembrie 20, Roma
Millini către Uhlfeld. Suma de 300 de scuzi (destinată primului vărsământ al pensiei) i-o va plăti lui Inochentie după ce acesta va îndeplini toate condițiile care i se cer. Papa s-a gândit să-i interzică acestuia ieșirea din statul pontifical. Millini se referă și la informațiile raportate de Albani Curții vieneze.

241 157

1749 octombrie 11, Roma
Albani către Uhlfeld. Se referă la scrisoarea lui Uhlfeld din 27 septembrie, în care acesta spunea că se aștepta în fiecare zi să vadă terminat cazul Inochentie (rezumat în studiu, Cap. VI).

242 159

1749 octombrie 11, Viena
Serbelloni către Valenti. Problema achitării datoriilor pe care a trebuit să le facă Inochentie și a altor cereri ale acestuia, discutate de nunțiu cu Uhlfeld (rezumat în studiu, Cap. VI).

243 160

1749 octombrie 21 (Roma)
Rossi către Inochentie. Îi trimite în anexă un punctaj al planului de demisie (rezumat în studiu, Cap. VI).

244 161

1749 noiembrie 1, Roma
Albani către Maria Tereza. Răspuns la rescriptul din 18 octombrie, prin care suverana, pentru a vedea restabilită pacea și situația Unirii în dieceza de Făgăraș, s-a învoit (în principiu) să accepte unele obiecții ale lui Inochentie la planul de demisie propus de Curtea vieneză (rezumat și în parte tradus în studiu, Cap. VI).

245 164

1749 noiembrie 15 (Viena)
Serbelloni către Valenti. Necaz cu ochii săi. După cele spuse de Uhlfeld în legătură cu problema datoriilor lui Inochentie, el (nunțiul) n-a mai auzit nimic despre ea. Cu privire la zăgăzuirea ciumei din Moldova.

246 166

1749 noiembrie 16 (Roma)
Inochentie către Rossi. Răspuns (la *Doc. 243*) cu privire la condițiile demisiei ce i se cere (rezumat în studiu, Cap. VI).

247 170
1749 decembrie 6, Roma
Albani către Maria Tereza. Se referă la rescriptul din 22 noiembrie, care ia în considerație ultimele sale propuneri în tratarea demisiei lui Inochentie (rezumat în studiu, Cap. VI).

248 172
1749 decembrie 6, Viena
Serbelloni către Valenti. Inochentie suferă acum urmarea faptului că tot își amână demisia cu obiecțiile ce le ridică, cum e și chestiunea datoriilor sale.

249 173
1749 decembrie 13, Roma
Inochentie către Maria Tereza. Urări de Crăciun cu speranța că va fi iertat de suverană și reintegrat în episcopie.

250 175
(1749, înainte de decembrie 19, Roma)
Rossi către Inochentie. Îi propune un nou plan de demisie, cu modificări în ceea ce privește mai ales motivarea ei și cuantumul pensiei.

251 176
1749 decembrie 19 (Roma)
Inochentie către Rossi. Răspuns (la *Doc. 250*), aducând modificări la conceptul noului plan de demisie, propus de destinatar (rezumat în studiu, Cap. VI).

252 178
1749 decembrie 30, Roma
Inochentie dăruiește moaște, provenite din catacombele romane, lui Ioan Hopos, negustor armean din Ibașfalău (azi Dumbrăveni, județul Sibiu).

253 179
(1750, circa prima jumătate, Roma)
Inochentie către decanul Sacrului Colegiu (cardinalul Tommaso Ruffo). Îl roagă să intervină pentru el la papă; cere și un ajutor material (rezumat în studiu, Cap. VI).

254 181
(1750, circa prima jumătate, Roma)
Inochentie către Benedict XIV. Cere stăruitor sprijin pentru rezolvarea situației sale și ajutor material (rezumat în studiu, Cap. VI).

255 183
(1750, circa ianuarie, Roma)
Rossi către Inochentie. Îi propune o nouă versiune a planului de demisie (rezumat în studiu, Cap. VI).

256 184

1750 (ianuarie) 3, Viena

Serbelloni către Valenti. Ştiri despre misiunile catolice din Moldova. Comunicare din partea lui Uhlfeld în legătură cu datoriile lui Inochentie.

257 185

1750 (ianuarie) 10, Viena

Serbelloni către Valenti. În legătură cu problema demisiei lui Inochentie.

258 186

(1750, circa începutul lui februarie, Roma)

Inochentie către (Rossi). Memoriu în care noua versiune a planului de demisie (*Doc. 255*) e supusă de vlădică unei critici amănunţite şi e respinsă (rezumat în studiu, Cap. VI).

259 189

1750 februarie 4, Viena

Serbelloni către Valenti. Nu mai e informat asupra stadiului în care se află cazul Inochentie.

260 190

1750 februarie 7, Roma

Albani către Uhlfeld. Eşuarea tratativelor cu Inochentie, care nu vrea să semneze textul de demisie propus de Curtea vieneză, ci a propus un text al său propriu, reprobat de Albani. (Pentru alte date, rezumatul din studiu, Cap. VI.)

261 192

1750 martie 7, Roma

Albani către Uhlfeld. Aluzii la un eveniment familial al Mariei Tereza şi la situaţia politică nord-europeană. Cauzele care au făcut ca îndelungatele tratative cu Inochentie pentru demisie să nu dea până acum rezultat.

262 194

1750 iulie 18, Viena

Serbelloni către Valenti. El nu mai poate da nici un impuls rezolvării cazului Inochentie, de care se ocupă Uhlfeld cu Millini.

263 195

1750 septembrie 2, Roma

Inochentie descarcă pe nobilul Alexandru Pop de Biia, la cerere, de gestiunea sa ca sameş al domeniului episcopal de Blaj între 10 iunie 1738 şi 1 iunie 1740.

264 196

1750 septembrie 23, Roma

Millini către Uhlfeld. Înainte de a relua tratativele pentru obținerea demisiei lui Inochentie, face propuneri Curții vieneze în acest scop (rezumat în studiu, Cap. VI).

265 201

(1750, circa octombrie, Roma)

Concept de angajament pentru un negustor (bancher) de a face trimestrial plata ratei respective a pensiei stabilite de regina Ungariei în favoarea lui Inochentie din veniturile episcopiei de Făgăraș, în cazul demisiei sale.

266 202

1750 octombrie (Roma)

Inochentie către Maria Tereza. Declară că e nevinovat, stăruie pentru reintegrarea sa în dieceză, promițând să nu se mai ocupe decât de treburi spirituale (rezumat și în parte tradus în studiu, Cap. VI).

267 204

(1750, circa octombrie-noiembrie, Roma)

Inochentie către Benedict XIV. Protestează împotriva reținerii sale de 6 ani la Roma, fără judecată și fără sprijin material. Revocă concesiile sale de aici, ca fiind făcute prin constrângere, și amenință cu plecarea în altă parte pentru a-și căuta dreptatea (rezumat în studiu, Cap. VI).

268 209

1750 noiembrie 4, Roma

Inochentie către șeful Cancelariei Aulice Ungare (contele Leopoldus Florianus Nádasdy). Îl roagă să sprijine suplica sa anexată, adresată Mariei Tereza (*Doc. 269*).

269 210

(1750 noiembrie 4, Roma)

Inochentie către Maria Tereza. Victimă a unor tainice calomnii, insistă să i se facă dreptate după canoane și legile ungare; de altfel, papa a declarat că nu i se găsește nici o vină pentru a fi destituit. Își cere reintegrarea în drepturi și permisiunea de a se întoarce în dieceza sa, amenințată de schismă (rezumat în studiu, Cap. VI).

270 212

1750 noiembrie 18, Roma

(Millini) către Uhlfeld. Raportează că Inochentie caută pretexte pentru a reveni asupra declarației pe care a subscris-o (la 8 octombrie) că-și va da demisia (rezumat în studiu, Cap. VI).

271 214
1751 februarie 27, Roma
(Millini) către Uhlfeld. Plecarea lui Malevicz din Roma şi situaţia grea în care se află Inochentie, aşteptând de la Maria Tereza rezolvarea cererilor sale înaintate în decembrie anul trecut.

272 216
1751 aprilie 30 (Roma)
Millini către Inochentie. Îi comunică, din actul Mariei Tereza cu data 14 aprilie acest an, un extras despre partea în care ea împlineşte, condiţionat, dorinţa privitoare la recuperarea valorii unor bunuri, credite şi a unor venituri ale sale (ale lui Inochentie) rămase în Transilvania.

273 218
1751 mai 1, Roma
(Millini) către Uhlfeld. După aluzii la alte probleme, scrie că Inochentie e gata să-şi dea demisia; totuşi, nu poate garanta că acesta o va şi face. Anexează o scrisoare a lui Inochentie (*Doc. 274*).

274 220
1751 mai 1, Roma
Inochentie către (Uhlfeld). Va trimite nota cerută despre bunurile, creditele şi alte venituri ale sale rămase în Transilvania. Dă a înţelege că se învoieşte a-şi da demisia (rezumat în studiu, Cap. VI).

275 222
1751 mai 5, Roma
(Millini) către Uhlfeld. Inochentie stăruie în „dispoziţia" de a-şi da demisia, dar fără ca Millini să fie sigur nici acum că o va şi face.

276 223
1751 mai 6, Roma
Inochentie îl împuterniceşte pe Francesco Ginnesi să-i prezinte demisia din episcopia de Făgăraş în mâinile papei Benedict XIV sau în ale autorizatului acestuia.

277 224
1751 mai 6, Roma
Inochentie dă o declaraţie că demisionează din episcopia de Făgăraş în mâinile papei Benedict XIV, sub rezerva unei pensii din veniturile acelei episcopii (rezumat în studiu, Cap. VI).

278 226
1751 mai 7, Roma
Protocol despre săvârşirea demisiei lui Inochentie din episcopia de Făgăraş, prin împuternicitul său Ginnesi, în mâinile lui Clement Argenvilliers, auditorul papei (rezumat în studiu, Cap. VI).

279 228
1751 mai 7 (Roma)
Inochentie către Millini. Chitanţă pentru 1.200 de scuzi, reprezentând pensia sa pe doi ani.

280 229
1751 mai 8, Roma
Inochentie către (Uhlfeld). Ieri şi-a dat demisia. Anexează nota despre bunurile, creditele şi alte venituri ale sale rămase în Transilvania; va comunica mai târziu numele împuternicitului său (pentru strângerea lor).

281 231
1751 mai 8, Roma
Anexă la scrisoarea lui Inochentie către (Uhlfeld) cu aceeaşi dată: notă despre bunurile sale mobile şi debitorii săi din Transilvania, precum şi despre venitul „catedraticului" ce i se cuvine din diecezã.

282 236
1751 mai 8, Roma
(Millini) către Uhlfeld. A reuşit să termine cazul Inochentie: acesta şi-a dat demisia. Cu privire la Malevicz.

283 238
1751 mai 8, Roma
Millini către Maria Tereza. A izbutit să îndeplinească ordinele ei din 14 aprilie prin demisia lui Inochentie.

284 239
1751 mai 8, Viena
Serbelloni către Valenti. Suverana urgentează terminarea cazului Inochentie. Nunţiul i-a răspuns că acest caz s-a „împotmolit" acum vreo doi ani, când Uhlfeld a refuzat cererea „sărmanului prelat" ca înainte de demisie să i se plătească, din veniturile episcopiei sale, datoriile ce le făcuse pentru a putea trăi.

285 240
1751 mai 12, Roma
(Millini) către Uhlfeld. Îi trimite actul autentic al demisiei lui Inochentie şi alte documente în legătură cu acesta. Malevicz, potrivit informaţiilor lui Valenti, s-ar afla la Genova.

286 241
1751 mai 21, Roma
Inochentie către (Millini). În vederea strângerii veniturilor ce i se cuvin din Transilvania numeşte ca procuratori pe protopopul Avram Dăianu şi pe nepotul Demetriu Muntiu.

287 243

1751 mai 22 (Roma)

Valenti către Serbelloni. S-a terminat cazul Inochentie. Datoriile acestuia au fost plătite.

288 244

1751 mai 24, Pressburg (Bratislava)

Cancelaria de Stat către Comisia Aulică Transilvăneană. Îi comunică, în copie, actele trimise de Millini despre demisia lui Inochentie şi aşteaptă ca această comisie, după o prealabilă chibzuială cu Cancelaria Aulică Transilvăneană, să facă propuneri cu privire la propăşirea Unirii şi restabilirea liniştii în dieceza de Făgăraş. Totodată, trebuie să se ramburseze lui Millini banii pe care i-a avansat în legătură cu amintita demisie.

289 245

1751 iunie 26, Pressburg (Bratislava)

Cancelaria de Stat către Deputaţia (Comisia) Aulică Transilvăneană. Îndată ce s-a primit nota deputaţiei privind demisia lui Inochentie, s-a scris în acelaşi sens lui Millini. Se crede că s-a încheiat astfel acest caz, aşa cum fuseseră date dispoziţiile. Se va comunica deputaţiei evoluţia ulterioară a lucrurilor.

290 246

1751 iulie 1, Roma

Inochentie către Millini. Chitanţă pentru 150 de scuzi, reprezentând pensia sa pe un trimestru.

291 247

1751 august 5 (Roma)

Inochentie către (Millini). Cu privire la debitorii săi cu restanţe ale „catedraticului" a scris a treia oară lui Avram Dăianu. Renunţând la pretenţii ulterioare asupra veniturilor episcopale (ale domeniului de Blaj) ce i s-ar mai cuveni, îşi exprimă dorinţa de a vedea cât mai curând strâns venitul amintitului „catedratic", aprobat de suverană.

292 249

1751 august 11, Roma

Millini către Uhlfeld. Despre scrisoarea lui Inochentie către clerul şi poporul fostei sale dieceze. Cauzele invocate de demisionar pentru a justifica neînsoţirea ei cu o traducere românească. Explicaţia dată de Millini la obiecţia Deputaţiei Aulice Transilvănene cu privire la deosebirea dintre textul planului de demisie formulat la Curia romană şi cel propus de Curtea vieneză. Inochentie roagă să se dea cuvenitele porunci în Transilvania ca să-şi poată recupera bunurile şi „catedraticul" ce i-au mai rămas acolo (rezumat şi în parte tradus în studiu, Cap. VI).

293 253
1751 august 24, Pressburg (Bratislava)
Cancelaria de Stat către Comisia Aulică Transilvăneană. Referiri la acte anterioare în legătură cu demisia lui Inochentie. Cancelaria lasă o parte din ele, şi anume două acte ale episcopului demisionar, transmise de Millini, pe seama comisiei, pentru a face uz de ele.

294 254
1751 septembrie 12 (Roma)
Inochentie către Millini. Chitanţă pentru 300 de scuzi, reprezentând pensia sa pe un semestru.

295 255
1751 septembrie 15, Viena
Carl Ferdinand Kõnigsegg-Erps (preşedintele Deputaţiei Aulice pentru Treburile Bănăţene şi Ilirice) către Cancelaria de Stat. Cele două acte ale episcopului demisionar Inochentie, comunicate la 24 august, au fost cercetate cu concursul Cancelariei Aulice Transilvănene şi s-a găsit că au fost astfel întocmite, încât nu mai e nici o împrejurare ce ar sta în calea alegerii unui nou episcop. Măsuri pentru plata pensiei lui Inochentie pe un semestru, prin Millini.

296 257
1752 aprilie 12, Roma
(Millini) către Uhlfeld. A refuzat cererea lui Inochentie de a merge la băi în Austria. Când se va face numirea viitorului episcop de Făgăraş, să se includă în bulele noului numit rezervarea pensiei demisionarului din veniturile episcopiei respective.

297 258
1752 aprilie 12, Viena
Contele Carl Ferdinand Kõnigsegg-Erps către Cancelaria de Stat. Măsuri pentru plata pensiei lui Inochentie pe un semestru, prin Millini.

298 259
1752 aprilie 26, Roma
Millini către Uhlfeld. A primit cambia pentru plata pensiei lui Inochentie şi o va achita acestuia în cursul zilei.

299 260
1752 aprilie 27 (Roma)
Inochentie către Millini. Chitanţă pentru 300 de scuzi, reprezentând pensia sa pe un semestru.

300 261
1752 august 18 (Roma)
Inochentie către (Millini). Îl roagă să se interpună ca suverana să adreseze un ordin Cămării Regeşti pentru recuperarea bunurilor sale mobile.

301 263
1752 august 26, Roma
Millini către Uhlfeld. Îi trimite şi îi recomandă cererea lui Inochentie expusă în „biletul" din 18 august.

302 264
1752 septembrie 9, Viena
Königsegg-Erps către Cancelaria de Stat. Măsuri pentru plata pensiei lui Inochentie pe un nou semestru, tot prin Millini.

303 265
1753 mai 3 (Viena)
(Serbelloni) către protopopul Avram Dăianu. Confirmă primirea unei sume de bani pentru a o transmite lui Inochentie la Roma.

304 266
1753 octombrie 3 (Roma)
Inochentie către Lodovico I. Iselpach. Procură pentru a face demersuri la împărăteasa-regină în vederea recuperării „tuturor bunurilor mobile" ale sale rămase în Transilvania.

305 267
(1753 octombrie 3, Roma)
Inochentie către Maria Tereza. Cerere (anexată desigur la procura precedentă), prin care solicită să se predea împuternicitului său din Transilvania vinul şi grâul sau valoarea lor în bani, care îi mai revin din veniturile episcopale până la data demisiei sale.

306 269
1753 noiembrie 16 (Viena)
Serbelloni către A. Dăianu. Confirmă primirea unei (noi) sume de bani pentru a o transmite lui Inochentie la Roma, ceea ce a şi făcut.

307 270
1753 noiembrie 23, Viena
Cancelaria de Stat către Cancelaria Aulică Transilvăneană. În urma unei sesizări a lui Millini, roagă măsuri pentru plata ratei trimestriale expirate a pensiei lui Inochentie.

308 271
1753 noiembrie 28, Viena
Cancelaria Aulică Transilvăneană către Cancelaria de Stat. Răspunde la actul precedent că, deoarece chestiunea pensiei lui Inochentie ţine de competenţa

Colegiului Aulic Monetar şi Montanistic, a încunoştinţat pe acesta, care va lua, fără îndoială, cuvenitele măsuri.

309 272

1753 decembrie 22 (Roma)

Inochentie către Millini. Chitanţă pentru 600 de scuzi, reprezentând pensia sa anuală, de la 14 august 1753 până la 14 august 1754.

310 273

1754 aprilie 25, Viena

Cancelaria de Stat către Cancelaria Aulică Transilvăneană. Transmite chitanţa precedentă (*Doc.* 309) despre plata pensiei lui Inochentie.

311 274

1754 aprilie 27, Viena

Cancelaria Aulică Transilvăneană către Colegiul Aulic Monetar şi Montanistic. Transmite (în original) chitanţa lui Inochentie despre plata pensiei sale.

312 275

1754 aprilie 27, Viena

Cancelaria Aulică Transilvăneană către Cancelaria de Stat. A transmis (la rândul ei) la locul cuvenit chitanţa lui Inochentie despre plata pensiei sale.

313 276

1754 septembrie 27, Viena

Cancelaria de Stat către Cancelaria Aulică Transilvăneană. La 14 august expirând termenul trimestrial al pensiei sale, Inochentie a stăruit pe lângă Millini ca acesta să intervină pentru plata cât mai grabnică a ratei următoare. Cancelaria de Stat aşteaptă deci cambia respectivă.

314 277

1755 iulie 2 şi 18

A. Dăianu către Inochentie. Extrase din scrisori ale celui dintâi. De la 2 iulie: Cămara Transilvăneană a întocmit un extras despre veniturile episcopale ce i se cuvin lui Inochentie din anii de sechestru; din acest extras „s-au exclus" (!) veniturile din grâu şi vin. De la 18 aceeaşi lună: e vorba în total, pe 4 ani, de 9.000 fl., potrivit socotelii lui Berecki, un slujbaş al Cămării.

315 278

1755 octombrie 9, Sibiu

Anton W. Maritaller, sameş la Cămara Transilvăneană, face o specificare a veniturilor episcopale din domeniul de la Blaj, de la data punerii lor sub sechestru până la aceea a demisiei lui Inochentie (1747-1751), arătând şi ceea ce i se mai cuvenea din ele acestuia.

316 281

1756 ianuarie 3 şi martie 22

(A. Dăianu) către Inochentie. Extrase din scrisori ale celui dintâi. De la 3 ianuarie: aşteaptă un nou mandat de împuternicire din partea lui Inochentie, căci fără acesta Cămara nu poate să aprobe plăţile pe care trebuia să i le facă. De la 22 martie: a prezentat Cămării mandatul primit şi a aşteptat în zadar să i se facă predarea (banilor). Berecki persistă să afirme că suma întrece 900 de fl.

317 283

(1756 ianuarie 7, Roma)

Inochentie către (A. Dăianu). Relevă lipsuri importante şi poziţii financiare contestabile în specificarea transmisă de destinatar. Îi cere, folosind şi argumente moral-religioase, să stăruie din nou pentru despăgubirea sa (rezumat în studiu, Cap. VII).

318 286

1756 august 29

(A. Dăianu) către Inochentie. Extras dintr-o scrisoare în care se repetă, în parte, dar cu unele amănunte noi, cele comunicate despre demersurile la Cămara Transilvăneană în problema recuperării veniturilor episcopale.

319 288

1756 octombrie 18, Viena

(Wenzel Anton von Kaunitz-Rietberg, cancelar de stat) către Giovanni Francesco di Brunati (agent al Austriei pe lângă Scaunul pontifical). Transmite o cambie pentru Inochentie (în contul pensiei acestuia).

320 289

1756 decembrie 6, Viena

(Kaunitz) către Inochentie. Răspunde că îi trimisese o cambie pentru plata anticipată a pensiei sale, dar Brunati i-a scris că nu i-a putut-o achita, negăsindu-l.

321 290

1757 martie 17, Viena

(Kaunitz) către Brunati. Transmite o cambie pentru noul semestru al pensiei lui Inochentie.

322 291

1757 iulie 3, Viena

Părere (din Cancelaria de Stat) privind concluziile unei conferinţe ministeriale. Se pot preveni abuzuri la care ar putea da naştere corespondenţa lui Inochentie cu A. Dăianu, fără ca ea să fie interzisă. Se trimite la hotărârea unei conferinţe anterioare referitor la termenul de la care el n-ar mai fi trebuit să beneficieze de veniturile episcopale.

323 292

1758 iulie 1, Roma

Inochentie către Maria Tereza. O roagă iarăşi să ordone Cămării Transilvănene să i se restituie veniturile episcopale ce i se cuvin din vin, grâu şi alte „bunuri mobile" care se aflau sub sechestru în timpul demisiei sale.

324 294

1758 iulie 24, Roma

Inochentie către Clement XIII, noul papă. Generalităţi de bune auspicii pentru pontificat (rezumat în studiu, Cap. VII).

325 295

1758 noiembrie 11 (Roma)

Inochentie către Gianfortunato Molinari, agent la Viena. Instrucţiuni pentru predarea către Maria Tereza a suplicii (din 1 iulie) în chestiunea veniturilor episcopale pe care le pretindea din Transilvania (rezumat în studiu, Cap. VII).

326 298

1758 decembrie 9, Roma

Inochentie către Kaunitz. Mulţumindu-i pentru bunăvoinţa ce i-a arătat-o totdeauna şi pentru pensia transmisă, îi face bune urări de sărbători.

327 299

1758 decembrie 13 (Roma)

Inochentie către Molinari. Instrucţiuni (suplimentare) asupra acţiunii de întreprins la Viena în problema expusă la 11 noiembrie (*Doc. 325*) (rezumat în studiu, Cap. VII).

328 303

1759 mai 19, Roma

Inochentie către Kaunitz. Se referă la o scrisoare din 3 martie, la care n-a primit răspuns. Îl roagă iarăşi să dea dispoziţii pentru trimiterea pensiei.

329 305

(1759, începutul lui decembrie, Roma)

Inochentie către nunţiul din Viena (Ignazio Michele Crivelli). Mulţumiri pentru că i-a transmis nişte bani, aruncând „o privire asupra şirului funest al împrejurărilor (vieţii) mele".

330 307

1760 mai 28, Roma

Inochentie îl împuterniceşte pe Giovanni Pietro de Soresina pentru a face demersuri la Maria Tereza în vederea recuperării „banilor proveniţi din grâu, vin şi alte venituri şi foloase" din domeniul episcopal.

331 309

1762 decembrie 20, Viena

(Kaunitz) către Inochentie. Trimiterea ultimelor două rate ale pensiei a întârziat din pricina unei schimbări în organizarea colegiilor camerale. Va avea grijă să nu se mai întâmple perturbări în plata pensiei.

332 311

1763 decembrie 14, Roma

Inochentie către Soresina. Se interesează dacă a întreprins vreun demers în vederea recuperării unor venituri ale sale, pentru care i-a dat procură (rezumat în studiu, Cap. VII).

333 312

1764 iulie 20, Viena

(Kaunitz) către Inochentie. Ar fi inoportună acum înapoierea sa în țară. Pentru plata punctuală a pensiei, să transmită mai întâi la Viena chitanța de primire.

334 314

1764 iulie 24, Roma

Ioan Micu-Klein către Grigore Maior. Inochentie e dispus să-și asume (din nou) sarcina de episcop, spre binele obștesc, dacă va fi ales și va obține aprobarea forurilor superioare (tradus în parte în studiu, Cap. VII).

335 316

1764 iulie 27, Roma

Ioan Micu-Klein către Gr. Maior. Se bucură împreună cu Inochentie de vestea sosită din Transilvania că scaunul episcopal va fi ocupat de destinatar. Inochentie dorește să se întoarcă la Blaj pentru a-și petrece acolo restul vieții.

336 318

1764 septembrie 12, Roma

Inochentie către (Kaunitz). Felicitări pentru înălțarea acestuia la demnitatea de principe. E îndatorat față de destinatar pentru sprijinul pe care i l-a dat cu deosebite prilejuri.

337 319

(1764 septembrie 25 st. v., 6 octombrie st. n., Blaj)

(Grigore Maior către Ioan Micu-Klein.) Rezultatul votării cu prilejul alegerii canonice și supunerea acestui rezultat suveranei pentru numirea unui nou episcop.

338 320

1764 octombrie 8, Albano

Savatie Mățu, Iacov Aaron și Alexie Mureșan către Grigore Maior. Spre a răspunde dorinței foștilor săi diecezani, Inochentie nu refuză să reocupe scaunul episcopal, dacă regina, prin intervenția papei și a Propagandei, îi permite întoarcerea în țară (tradus în parte în studiu, Cap. VII).

339 322

1764 octombrie 29, Viena

(Kaunitz) către Inochentie. Mulţumiri pentru felicitări. Cât priveşte pensia, a intervenit pentru păstrarea modului de achitare de până acum.

340 323

1764 noiembrie 10, Roma

Ioan Micu-Klein către Grigore Maior. Îi împărtăşeşte sugestii - indirect în numele lui Inochentie - cum să se facă demersurile ca acesta să poată reocupa scaunul episcopal. „Insuficienţa" lui Atanasie Rednic pentru a deveni episcop (scrisoare tradusă în bună parte în studiu, Cap. VII).

341 326

1765 octombrie 3, Roma

Inochentie către protoarhimandritul Bilynskyj. Îi mulţumeşte pentru un liturghier rutean.

342 328

1766 martie 15, Roma

Inochentie către Kaunitz. I-a comunicat Brunati că de acum înainte i se va plăti pensia de către Fries, prin corespondentul acestuia din Roma. Regretă că lipsa şi boala l-au constrâns să-l deranjeze.

343 330

1768 septembrie 22 (Roma)

Moartea lui Inochentie înregistrată într-un „necrologium" contemporan.

1

(1744, înainte de noiembrie 16, Viena)[1]

(Cancelaria Aulică Transilvăneană.) Notă despre învinuirile aduse lui Inochentie, mai ales conduita sa e înfățișată ca dubioasă și atâtătoare, atât din punct de vedere bisericesc, cât și politic, la sinodul pe care l-a ținut de curând.

Circa episcopum Graeci ritus
in Transylvania unitum informationes communicatae.

Primo, generalem synodum praeter morem et consvetudinem promulgando, ad eam quosvis popas sive sacerdotes Valachos[2], nobiles et numerosos rusticos seu plebeos convocavit, inter quos e locis schismate infectis plurimi comparuerunt. In prima sessione iis proposuit: quanta fatigia[3], quantasve expensas a tot annis incassum fecerit, nec e moderno suo itinere aliud quam spem dubiam se reportaturum praevidere.

Pro 2-do proposuit: sub diaeta novissime celebrata, ne id quidem se obtinere potuisse, ut imperatori Leopoldi primi diploma sine circumscriptione sibi extraditum fuisset; imo adversus favorabile Aulae rescriptum a Statibus principatus instantiam factam esse, cujus tenore supplicant, ne Valachi recipiantur[4]. Qua quidem instantia in hac synodo de verbo ad verbum perlecta[5], magnus exortus est tumultus.

Dum porro decretum illud[6], quod obsignatum per eundem episcopum in Transylvaniam alatum fuerat, perlegeretur, eoque perventum erat, ubi de stolarum proventus limitatione sonabat[7], ipsemet episcopus coepit exaggerare, quod loco favorabilium resolutionum etiam in beneficiis restringantur, quo facto clerum denuo exasperavit. Dum vero id legebatur, quod theologo intertentionem[8] praestare debeat, a sede assurgens, deposito pileo protestatus est, vel episcopum se non fore, vel quartierium domi suae non toleraturum. Plebi domum rusticae insinuavit, Status in eo laborare, ut inquilini in jobbagiones redigantur. Nobiles quidem Valachos a dictis Statibus in sui gremium receptos esse, ita tamen ne capaces sint officiorum[9].

Ratione moderni schismatis declaravit, quod a Statu catholico requisitis fuerit, ut idem schisma tollerat, ipse vero responderit: ubi id quod promissum erat, redditum fuerit, se schisma complanatur; catholici autem replicaverint: convenire ne utiquam ut simili modalitate ea extorqueantur[10].

Multa praeterea injuriosa e inconvenientia verba protulit, quibus catholicos culpae arguit et mendaces compellavit. Inter altera ex abrupto surgens dicebat: aut catholici fiatis et ritum vestrum mutetis, aut aliud cogitetis. Super quibus

universa plebs Valachica infremuit[11], multi vero saniores[12]. Valachi scandalizati et inter se conquesti sunt.

Exitus tandem synodi fuit, quod tam popae seu sacerdotes, quam plebs rustica responderint: nisi ipsis promissa praestentur, se unioni renunciaturos, prout ab illa hora magis et magis dilatatur schisma[13], imo multi ex plebe episcopi sui voluntate eatenus se tuentur, ob quod non pauci archidiaconi perturbantur.

2-do, toto hoc tempore nullum misit pastorale.

3-tio, exteras potentias interminatus est.

4-to, clerus est effroenis, in quo bigamia et simonia frequens.

5-to, popas seu sacerdotes praeter necessitatem multiplicavit[14] et a schismaticis ordinatos acceptavit.

6-to, consangvineos suos ditavit; bona respuendo, vilium personarum secutus est consilia; schismaticis libris inundavit provinciam[15].

7-mo, popas seu sacerdotes modo consecratos ad deponendum Unionis juramentum[16] non adstrinxit; theologi officio semper contrariatur; cleri pecuniam inutiliter expendit et magis de rebus temporalibus, quam spiritualibus est sollicitus[17].

■ **MOL, Erd. kanc. lt, Acta gen., a. 1745, nr. 320, f. 70-72, copie; mf. şi fc. BAFC.**

Note

[1] Data, după cum reiese din cuprins, e posterioară relatării succinte *Acta synodi* (ea însăşi nedatată, fiind, probabil, din vara anului 1744, publ. de Nilles, II, p. 562-563), dar anterioară întocmirii chestionarului intitulat *Puncta* („postquam ex informationibus hinc inde allatis Puncta interrogatoria concinnata fuissent" - după conferinţa ministerială din 25 septembrie 1744. MOL, *Erd. kanc. lt, Acta gen.*, a. 1745, nr. 320, notă a Cancelariei Aulice Transilvănene, intitulată *Succincta propositio super iis quae convulsum Unionis Valachorum in Transsylvania statum hic Viennae eatenus acta sunt*, p. 44), chestionar pe baza căruia a fost audiat Inochentie la 16 noiembrie 1744.

[2] Că ar fi fost convocat, la sinodul din 1744, „fiecare" preot, trebuie să fie aici o ştire greşită; în răspunsurile episcopului din 16 noiembrie e vorba, în ceea ce priveşte clerul, doar de convocarea tuturor protopopilor (uniţi), care obişnuiau să vină însoţiţi fiecare de unul sau doi dintre preoţii protopopiatelor lor, fără însă ca aceştia să aibă cuvânt (*vox*) în sinod; au mai fost chemaţi „din cler", cum se arată în aceleaşi răspunsuri, cei a căror situaţie matrimonială trebuia lămurită (răspunsurile la întrebările 19, 20, 26, MOL, *Erd. kanc. lt, Acta gen.*, a. 1745, nr. 320, p. 21-22, 123-125). De altfel, ar fi şi greu de închipuit chemarea tuturor preoţilor diecezei. Apoi, să nu se uite că numărul total al participanţilor, clerici şi laici, a fost „circiter 150", din care 44, „excepto uno vel duobus legitime excusatis", erau protopopi (răsp. la întrebările 23-26, 29, *ibid.*, p. 22-23).

[3] *Acta synodi* (Nilles, II, p. 562). De altminteri, documentul de faţă, pe care îl publicăm, parafrazează, în bună parte, această relatare, făcută probabil de „teologul" iezuit Balogh (B, *Klein*, p. 166-167; Tóth, p. 141, n. 1), participant din oficiu la sinod. Relatarea a fost transmisă Cancelariei Aulice Transilvănene de Haller (*Extractus relationes ab excellentissimo*

domino gubernatore comite Haller communicatus, MOL, *Erd. kanc. lt*, *Acta gen.*, a. 1745, nr. 320, p. 74-77).

[4] Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, VI, Bucureşti, 1878, p. 577; B, *Klein*, p. 103-105.

[5] *Acta synodi* (Nilles, II, p. 562-563).

[6] Cunoscutul rescript din 9 septembrie 1743 (*ibid.*, p. 548-555).

[7] *Acta synodi* (*ibid.*, p. 563).

[8] Corectat de altă mână, din „intentionem".

[9] *Acta synodi* (*ibid.*, p. 562-563).

[10] Cf. relatarea din 1747, cu oarecare deosebiri, a lui Petru Pop Dăianu, fost secretar al lui Inochentie (Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 56).

[11] *Acta synodi* (Nilles, II, p. 563).

[12] Tot „saniores" (cei mai chibzuiţi) în cele trei variante manuscrise ale chestionarului (varianta lungă, întrebarea 48, MOL, *Erd. kanc. lt*, *Acta gen.*, a. 1744, nr. 248, p. 25; varianta scurtă, întrebarea 44, *ibid.*, a. 1745, nr. 320, p. 28; a III-a variantă, schiţă incompletă, întrebarea 26, *ibid.*, a. 1744, nr. 248, fără paginaţie), desigur chestionarul având ca izvor, în această privinţă, actul pe care-l publicăm aici. *Seniores* (cei mai bătrâni) la Bogdan-Duică (*Procesul*, p. 63, § 48) poate fi o greşeală de tipar, dacă nu e o lectură eronată a lui Karl Ludwig von Rosenfeld, a cărui transcriere o reproduce acelaşi autor. Bogdan-Duică e urmat de B, *Klein*, p. 163, ale cărui reflecţii din n. 4 în legătură cu semnificaţia acestui din urmă termen, referitor la acuzatorii lui Inochentie, pot fi deci socotite gratuite. La Prodan, p. 191, tot *seniores* (după ceilalţi doi autori).

[13] *Acta synodi* (Nilles, II, p. 563).

[14] Ceea ce se interzicea categoric prin instrucţiunile stabilite de cardinalul Leopold Kollonich pentru teolog, pct. 13 (Nilles, I, p. 313).

[15] Contrar unei prevederi din amintitele instrucţiuni, pct. 10 (*ibid.*, p. 312).

[16] Aceeaşi observaţie, pct. 1 (*ibid.*, p. 310).

[17] Cf. chestionarul la Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 65, întrebările 68-70, 72-75 (pe baza, fără îndoială, a documentului nostru). Din chestionar lipsesc însă aluziile la „pastorale" şi la „vilae personae", care vor fi reluate în informarea dinainte de 27 februarie 1745 (*Doc. 13*).

2

1744 decembrie 10, Viena

Comisia Aulică Delegată pentru Treburile Transilvănene îi pune în vedere lui Inochentie ca să-i răspundă în scris la punctele de interogatoriu (asupra cărora n-a fost audiat până acum).

Domino baroni Klein, Valachorum Graeci ritus unitorum episcopo Fogarasiensi, significandum:

Puncta eidem domino episcopo Fogarasiensi, baroni Klein, in Delegata Commissione Aulica partim proposita, et in filo materiae continuata, pro informatione ad Delegatam Commissionem Aulicam intra triduum scripta exhibenda, hisce communicari.

Ex Delegata Commissione Aulica,
Viennae, die 10-ma Decembris anno 1744.
Sigismundus Csató, m. p.

■ **MOL, Erd. kanc. lt, Acta gen., a. 1744, nr. 248, f. 2, xerografie, numai semnătura e autografă[1]; copie, de altă mână, dar fără semnătură, ibidem, p. 4, xerografie.**

Notă

[1] Acest exemplar cu semnătură era, fără nici o îndoială, cel trimis prin portarul Cancelariei Aulice Transilvănene, spre a fi înmânat personal lui Inochentie, la sălaşul său. Dar fiindcă el plecase din Viena la 9 decembrie şi nu mai putea fi găsit la adresă (MOL, *Erd. kanc. lt, Acta gen.*, a. 1745, nr. 320, f. 167; informarea dinainte de 27 februarie 1745, *Doc. 13*), această hârtie, adusă înapoi de portar, s-a păstrat în arhiva cancelariei, împreună cu copia ei.

3

1744 decembrie 22 (Viena)

Comisia Aulică Delegată pentru Treburile Transilvănene. Audierea lui Petru Aaron (capelanul lui Inochentie) şi a lui Georg Hardt (agentul vienez al acestuia) asupra plecării sale din capitala monarhiei habsburgice. Anexele au servit ca bază pentru redactarea textului principal; datele uneori se completează.

Praesentes

Titulatus dominus Joannes Georgius a Mannagetta[1], Kozma[2], Csató[3]. Desuper ad Commissionem Delegatam ad diem 22 Decembris 1744 reassumptam[4], citati reverendus dominus Petrus Aaron at Agens Hardt ad interrogatoria sibi formata[5], ille[6] quidem ad sub A., hic vero ad sub B. literis hic annexa responderunt prout sequitur:

R-dus d-nus Petrus Aaron, primum protestatus, respondere se ita, ne praejudicet canonibus, cum sit persona ecclesiastica[7], respondit:

Ad 1-mum, se non scire ubi sit d-nus episcopus, nec viam et modum qvo nota puncta[8] eidem ad manus tuto consignari qveant suggerere posse.

Ad 2-dum, dixit, discessisse d-num episcopum die 9-na Decembris seu die Mercurii post festum Immaculatae conceptionis Beatae Virginis Mariae; qva licentia discesserit, non scit.

Ad 3-ium, respondit, prius qvam abivisset d-nus episcopus, dedit sumptus itineris ipsi rev-do d-no Petro Aaron, necnon suo secretario[9], cum qvibus sumptibus, si ille diutius moravetur, acceptis ipsius literis, possent se in Transilvaniam conferre.

Ad 4-tum, dixit, domo abivisse d-num episcopum cum hujate famulo conductitio[10] et cum altero suo famulo Transilvano Valacho, istum cum eodem abivisse[11], conductitium autem redivisse statim et mansisse in domo adhuc per octiduum, expectando reditum d-ni episcopi.

Ad 5-tum, fatetur, dixisse d-num episcopum se iturum ad Cellas Marianas[12], subjunxisse tamen, si esset frigus intensius, se ex proxima aliqva civitate fors seqventi die rediturum; antea autem nonnunqvam dixisse; cum habeat multos adversarios, ne aliqvid sinistri ipsi contingat, se iturum Romam.

Ad 6-tum, refert se ad proxime praecedens punctum et dicit praeterea qvod nullum determinate diem sui reditus dixerit d-nus episcopus.

Ad 7-mum, dixit sibi nec scripsisse d-num episcopum, nec nunciasse etiam per reducem famulum conductitium; de reliqvis nihil scit.

N.B.[13] Dixit idem r-dus d-nus secretarium d-ni episcopi, Transilvanum Valachum, discessisse in Transilvaniam heri vel ante hesternum.

D-nus agens Georgius Hardt ad puncta sibi praelecta respondit:

Ad 1-mum, nihil se penitus scire.

Ad 2-dum, cras fore 14 dies qvod absit d-nus episcopus, cujus autem licentia sibi non constare[14].

Ad 3-ium, nihil scit.

Ad 4-tum, ex eo qvod hic non manserit famulus qvidam Transilvanus Valachus, supponit cum suo d-no episcopo abivisse.

Ad 5-tum, sibi nihil dixisse d-num episcopum, respondit.

Ad 6-tum, conseqventer qvando etiam rediturus sit, siibi non declaravit.

Ad 7-mum, respondit, sibi nihil scripsisse vel nunciasse d-num episcopum, sed nec qvod aliis scripserit aut nunciaverit, se scire.

Ad 8-vum, dixit, secretarium d-ni episcopi discessisse in Transilvaniam nudius tertius, id est 20-a hujus, ad uxorem suam; de instructione autem eidem secretario data nihil scire.

Ad 9-num, respondit, se non perrexisse cum d-no episcopo, adeoqve positive non scire qvosnam freqventaverit, audivisse ab ipso qvod nunc apud nunciaturam, nunc apud d-num cardinalem archiepiscopum hujatem[15], nunc apud hunc vel illum d-num ministrum fuerit. Audivit semel nuper fuisse illum apud principem Cantacuzenum, a qvo qvod etiam ordinem Sancti Georgii susceperit, ab eodem d-no episcopo audivit.

N.B. Visum est Commisioni consultum fore ut: 1-mo, scriberet excellentissimus d-nus cancellarius Transilvanicus[16] (qvod suae excellentiae hodie rite notificatum) craetina posta tem excellentissimo d-no gubernatori comiti Haller, qvam patri theologo[17], ut invigilaretur memorato secretario d-ni episcopi, a qvo is instructionem accepisse supponitur, ubi qvidve ille agat aut loqvatur; 2-do, ut proventuum episcopalium cameraliter cura haberetur.

[A.]

22-da X-bris 1744.

Examen r-di patris Aaron de discessu d-ni episcopi baronis a Klein Romam[18].

22 X-bris 1744 r-dus d-nus Petrus Aaron ad interrogat[oria] respondit, praefatus tamen ita se ad interrogata respondere, ne praejudicet canonibus, cum sit otiam persona ecclesiastica.

Ad 1-um, dicit, se non scire.

Ad 2-dum, discessit d-nus episcopus 9-a Decembris, seu die Mercurii post festum Immac. Conc. B.V.M., qva licentia non scitur.

Ad 3-ium, priusqvam abivisset d-nus episcopus dedit r-do d-no Petro Aaron et secretario sumptus itineris, cum qvibus, si ille diutius moraretur, acceptis ipsius literis, possunt se in Transylvaniam conferre.

Ad 4-tum, domo abivit cum hujate famulo conductitio et cum Transylvano Valacho suo famulo, qvem secum abstulit, sed conductitius redivit statim et mansit adhuc in domo per octiduum, expectans reditum d-ni episcopi.

Ad 5-tum, dixit se iturum ad Cellas Marianas, subjunxit tamen, si esset frigus intensius, se ex proxima aliqva civitate fors seqventi die rediturum; antea autem nonnunqvam dicebat: cum habeat multos adversarios, ne aliqvid sinistri ipsi eveniat, ne iturum Romam.

Ad 6-tum[19], refert se ad proxime praecedens punctum et dicit praeterea qvod nullum determinate diem sui reditus dixerit.

Ad 7-mum, nec scripsit, nec nunciavit qvicqvam r-do d-no, etiam per reducem famulum conductitium nihil se advertisse respondit.

N.B. Secretarius d-ni episcopi, Transilvanus [!] Valachus, etiam discessit in Transylvaniam heri vel ante hesternum.

[B.]

22-da X-bris 1744.

Examen d-ni agentis Georgii Harth [!] super discessu d-ni episcopi baronis a Klein Romam[20].

Anno 1744 22 Decembris in Commissione Delegata

Praesentes tit. d-nus Ioannes Georgius a Mannagetta, d-nus Josephus Kozma, Sigismundus Csató.

Ad interrogatoria d-nus agens Hardt respondit:

Ad 1-mum, nihil scit penitus de his rebus.

Ad 2-dum, cras erunt 14 dies qvod absit, de licentia nihil scit.

Ad 3-ium, nihil scit.

Ad 4-tum, ex eo qvod hic non manserit Transylvanus qvidam Valachus famulus, supponit cum ipso abivisse.

Ad 5-tum, ipsi nihil dixit.

Ad 6-tum, nullam etiam eatenus declarationem sibi fecit.

Ad 7-mum, non[21] scit alicui scriptum vel nunciatum ab ipso fuisse, sibi vero nec scripsit, nec nunciari fecit.

Ad 8-vum, secretarius d-ni episcopi discessit nudius tertius, id est 20-a hujus in Transylvaniam ad uxorem[22] suam; de instructione autem eidem secretario data nihil scit.

Ad 9-num, cum d-no episcopo non perrexit, adeoqve non scit, audivit ab ipso nunc apud nunciaturam, nunc apud d-num archiepiscopum hujatem d-num cardinalem vel d-nos ministros fuisse.

Audivit semel in suburbio fuisse apud principem Cantacuzenum. Dixit d-nus episcopus suscepisse se anno superiore[23] a principe Cantacuzeno ordinem Sancti Georgii.

N.B. Bene visum est Commissioni Delegatae consultum fore, ut excellentissimus d-nus cancellarius Transylvanicus privatim scriberet excellentissimo

d-no gubernatori comiti Haller, qvatenus invigiletur reduci secretario d-ni episcopi, qvid ille ibi agat, cum supponetur[24] accepisse instructionem a suo d-no episcopo. Ita enim scriberetur desuper patri theologo.

Porro visum est etiam proventuum episcopalium cameraliter curam habendam esse.

■ **MOL, Erd. kanc. lt, Acta gen., a. 1745, nr. 320, f. 168-170; cele două anexe, nr. 322, câte 2 p. nenumerotate după f. 194, respectiv 220; mf. şi fc. BAFC; scrisul lui Csató, care se arată mai puţin îngrijit în anexe, aşternute pe hârtie nemijlocit în momentul audierilor. Rezumat (după extrasele lui Rosenfeld) de Bogdan-Duică, Procesul, p. 31-32 şi de B, Klein, p. 174-175 (aproape textual după Bogdan-Duică).**

Note

[1] J.G. Mannagetta, austriac de îndepărtată origine italiană, din 1708 consilier guvernamental, din 1711 consilier de conferinţă ministerială, a jucat un rol şi în recunoaşterea Pragmaticei Sancţiuni în Ungaria, prin care, precum se ştie, împăratul Carol al VI-lea a impus o nouă ordine de urmare la tronul statelor dinastiei habsburgice, ordine care, până la urmă, a asigurat baza legală a succesiunii la domnie a Mariei Tereza (în dieta din 1722-1723). Mannagetta a participat, în calitate de referent aulic, şi la conferinţa ministerială de la 23 noiembrie 1734, care a examinat, cu oarecare bunăvoinţă, plângerile lui Inochentie privitoare la nerespectarea drepturilor făgăduite românilor prin Unirea bisericească. De asemenea, în toamna anului 1744, a fost numit în „Comisia delegată aulică instituită pentru treburile transilvănene", în realitate pentru anchetarea acestuia. A murit în 1751 (Wurzbach, vol. 16 (1867), p. 382-383; B, *Klein*, p. 34, 170; Kallbruner-Winkler, p. 278).

[2] Josephus Kozma, consilier şi referent, încă din timpul lui Carol al VI-lea, la Cancelaria Aulică Transilvăneană, făcea parte şi el din Commissio Delegata (Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 27; *Újabb adattár Daniel cs.*, ed. Kelemen, trimiterile din indice la „Kozma agens" [!] şi „Kozma József" în realitate privesc una şi aceeaşi persoană; Dragomir, I, anexă, p. 47, 51, 62, 83, 110; mai vezi şi alte piese din materialul nostru, de ex. Inochentie către el, 9 iulie 1746, *Doc. 44*).

[3] Sigismundus Csató (1700-1752), consilier la aceeaşi cancelarie, membru în aceeaşi comisie, căreia îi servea şi ca notar, după cum arată scrisul din actele majorităţii lucrărilor ei. A se vedea şi asupra sa publicaţiile indicate în nota precedentă, precum şi Nagy, I, p. 117. Mai vezi şi scrisoarea lui Inochentie către dânsul, tot din 9 iulie 1746, *Doc. 45*; conferinţa ministerială, 14 martie 1749, *Doc. 218*, n. 9.

[4] Aluzie la reluarea şedinţelor comisiei (după cele din 16 noiembrie şi 7 decembrie).

[5] Urmează: „responderunt prout sequitur", şters de aceeaşi mână.

[6] De aici începând, scrisul e mai mărunt şi cu cerneală mai închisă.

[7] Pasajul: „primum - ecclesiastica", adăugat pe margine de aceeaşi mână.

[8] Punctele din lista de întrebări la care ar mai fi trebuit să răspundă Inochentie după şedinţa din 16 noiembrie, la 7 decembrie, şi care, fiindcă la această din urmă dată a refuzat

să se înfăţişeze în persoană, i-au fost trimise, la cerere, ca să răspundă la ele în scris, dar n-a mai fost găsit la sălaşul său din Viena (*Doc. 2*, din 10 decembrie 1744).

[9] Petru Pop Dăianu, un laic din nobilimea mărunţă românească, fratele protopopului Avram Pop Dăianu, terminase filosofia la colegiul iezuit din Cluj în 1738, susţinând acolo examenul de *philosophiae baccalaureus* la profesorul Nicolaus Jánosi (Veress, nr. 370, cf. 363), „teologul" lui Inochentie între 1738 şi 1741. Adăugăm că, după reîntoarcerea sa de la Viena la sfârşitul anului 1744 şi începutul anului următor, el va ajunge sameş (*rationista*) al domeniului episcopal de la Blaj, calitate în care e amintit de Micu în repetate rânduri (de ex. în 1746, P, *Coresp.*, p. 29, 57, 60, 115; act de descărcare a gestiunii din 1746-1747, dat de Inochentie la Roma, fără dată cronologică, dar înainte de 1 iulie 1753, copie ASC, *Col. doc. Blaj*, nr. 101). Tot lui i se datorează o relatare din 1747 despre cuvântarea episcopului în sinodul din Blaj, ţinut în preajma plecării la Viena, în 1744 (Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 51-58). Mai târziu, în 1760, e menţionat ca asesor al comitatului Alba, iar în 1764 şi ca administrator (*provisor cameralis*) al pomenitului domeniu (Nilles, II, p. 268; B, *Episcopii*, p. 378). Vezi şi Răduţiu, *Daia Română la 1785*, p. 314-318.

[10] Servitor tocmit deci la Viena.

[11] Acest al doilea servitor, român din Transilvania, care l-a însoţit pe Inochentie la Viena şi, de aici, în drumul şi exilul său la Roma, era Alexandru Novac (vezi studiul nostru, Cap. VII). Datele acestea, cuprinse în punctul al 4-lea din audierea lui Aaron şi din aceea a lui Hardt, nu se află la Bogdan-Duică şi Bunea (probabil nefiind extrase de Rosenfeld).

[12] Mariazell.

[13] *Nota bene*.

[14] Aşadar, nu numai Aaron (a se vedea şi scrisoarea acestuia din 23 decembrie, *Doc. 4*, deci din ziua următoare audierii), ci şi Hardt afirmă - amândoi la mai puţin de două săptămâni după eveniment - că Inochentie a plecat din Viena la 9 decembrie 1744. Dată de preferat, fără umbră de îndoială, acelora contradictorii, indicate mai târziu, în exil, de el însuşi: 6 decembrie, adică ziua Sf. Nicolae (citată, după Samuil Micu, de Şincai, p. 349; aceeaşi dată şi în *Scurtă cunoştinţă a istorii românilor* a lui S. Micu, p. 117) sau 7 decembrie 1744 (într-un memoriu al său din 19 decembrie 1749, *Doc. 251*). De altfel, precum vom arăta, pe el îl va mai înşela memoria, în ceea ce priveşte cronologia, şi în alte dăţi.

[15] Sigismund Kollonich (Kollonitz), arhiep. Vienei (1676-1751) (Wurzbach, 12 (1864), p. 363-364).

[16] Contele Ladislaus Gyulafi (cum semna el) sau Gyulaffi (1699-1754).

[17] Josephus Balogh (1701-1756), un secui, numit teolog pe lângă episcopul de Făgăraş de către Maria Tereza la 1 mai 1741, ca urmaş al conaţionalului şi confratelui Nicolaus Jánosi (BAFC, ms. 265, p. 295-297; B, *Klein*, p. 144-145, 148). Balogh fusese profesor de filosofie la universitatea iezuită (colegiul) din Caşovia (Molnár, p. 239). A publicat patru lucrări mai mici, între 1737 şi 1744, la Caşovia (Košice) şi Cluj (Sommervogel, I, Bruxelles-Paris, 1900, col. 850).

[18] De altă mână.

[19] Urmează: „Nullum", şters de aceeaşi mână care a scris textul (adică de Csató).

[20] De aceeaşi mână ca şi titlul anexei A (n. 18).

[21] În locul cuvântului „nihil", şters, poate, de aceeaşi mână care a scris textul.

[22] Ultimele două cuvinte, scrise deasupra cuvintelor „de instructione secretario", şterse de aceeaşi mână.

[23] Informaţie greşită de către Hardt sau eroare de înregistrare din partea lui Csató, probabil în loc de „annis superioribus". Într-adevăr, principele Radu Cantacuzino, care se pretindea şi „mare maestru" al „sacrului ordin aurit constantinian", i-a decernat la Viena, *încă la 26 octombrie 1735*, lui Inochentie gradul de „cavaler cu colier", ba chiar şi demnitatea de „prefect suprem al Daciei antice". Radu era un „neastâmpărat şi viţios, gata de toate cerşirile şi de toate trădările" (după caracterizarea lui Nicolae Iorga), dispreţuit la Curtea vieneză, precum şi la alte foruri apusene (Iorga, *Radu Cantacuzino*, p. 4-7; Mihordea, p. 10, 19-22; Pall, *Di nuovo sulle biografie scanderbegiane*, p. 102, n. 46; Pippidi, p. 284-292, mai ales 287). Pe de altă parte, precum raporta despre el, printre alte lucruri nefavorabile, nunţiul Paulucci, la 1 iulie 1741, cardinalului Silvio Valenti, secretarul de stat al Scaunului papal: „La religione del principe Ridolfo Cantucuzeno è si equivoca, che non saprei asserire a Vostra Eminenza se in realtà sia egli greco unito o scismatico, benché in apparenza mostri di esser buon cattolico..." (ASV, *Germ.*, vol. 335, f. 146, inedit). Că Inochentie „profanum ordinem et in eo sic nuncupatam quandam praefecturam ab homine [...] schismatico susceperit" se spune şi în informarea („species facti") Cancelariei Aulice Transilvănene, întocmită în vederea conferinţei ministeriale din 27 februarie 1745 (*Doc. 13*); cf. după extrasele lui Rosenfeld şi Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 33 şi B, *Klein*, p. 180. Radu Cantacuzino, care în 1746 va fi arestat pentru complot, locuia la Viena „extra civitatem, ante Portam Carinthianam [Kärntnertor], in palatio nostrae habitationis, vulgo germanice Vaffenberg", spune el însuşi într-un act din 1 august 1730 (Mihordea, p. 21).

[24] Corect: „supponeretur".

4

1744 decembrie 23, Viena

Petru Aaron către secretarul Propagandei Fide (Niccolò Lercari). Arată că a fost la nunţiu şi la auditorul acestuia. Starea Unirii e tot mai rea, la ceea ce se adaugă faptul că episcopul (Inochentie), învinuit de unele lucruri, a plecat de la Viena, se crede, la Roma. El (Aaron) aşteaptă la Viena dispoziţii fie de la Curte, fie de la Propaganda.

Excellentissime Domine domine, Patrone colendissime,

Paternas eminentissimi domini c[ardinalis] praefecti[1] litteras de dato 21 9-bris[2] cum subscriptione Illustrissimae Dominationis Vestrae[3] spirituali refertas solatio 11-a currentis filiali devotione ac pio osculo revereri merui, ex quibus innatum illum in propugnationem catholicae religionis zelum (de quo aliunde pervasus eram) et quod ad meas, non mei, sed Dei causa, scriptas eminentissimi domini Sacrae Congregationis cardinales benigne respicere dignati fuerint, clare perspexi. Et quoniam iis litteris praefatus eminentissimus dominus cardinalis praefatus mihi praecipere benigne dignabatur, ut eminentissimum dominum cardinalem nuntium[4] accederem, ab illo instructionem de faciendis accepturus, ego paternum hocce venerabundus mandatum paternis parui jussis ac antefatum eminentissimum dominum cardinalem adivi, a quo ad dominum auditorem[5] directus nonnulla ab eodem domino auditore puncta recepi, super quibus informationem quam scirem scriptotenus manu propria dare jussus sum, quod et praestiti. Plura etiam alia cum dicto domino auditore verbis contuli, super quibus interrogabar. Sed haec omnia aliunde jam credo nota erunt. Hoc addere cum veritate possum, quod negotium rei catholicae inter jam notum populum vergat de malo in pejus, a sola providentia divin a et zelo pientissimorum patronum rei orthodoxae[6] consolatio expectanda.

Jam vero caeteris miseriis hoc etiam accessit, quod proprius episcopus de nonnullis accusaretur juste ne, an injuste, scire non valeo, solus Deus et ejus conscientia sciret. Quare fors veritas ne sibi quid praeter opinionem eveniat, 9-a currentis hinc discessit, Romam, ut arbitramur[7], profecturus ibidemque actorum rationem daturus. Ego interim usque nunc hic moror, quo me vertere nesciens, expectans interim vel hinc a clementissima Aula vel inde ab eminentissimis cardinalibus aliquam dispositionem. Interim quidcunque mecum futurum erit, ego debite ac Deo datae obligationi pro posse satisfacere conabor, confirmando, si ita superis visum fuerit, etiam proprio cruore meam ac Dei fidem, quod ubi opus fuerit, secundum beneplacitum divinum non recuso, implorando auxilium divinum sine quo nihil possumus.

His dum longaevam incolumitatem a Deo ter optimi eminentissimo domino cardinali praefecto, singulis eminentissimis dominis s[emper] gratiosis cardinalibus ac Vestrae Illustrissimae Dominationi ardentibus precibus tanquam meis benignissimis dominis precor, eorundem paternae gratiae me et ecclesiam nostram demissime commendo.

Sacrae Congregationi ac Illustrissimae Dominationis Vestrae

Viennae, 23 X-bris 1744 Servorum infimus
Petrus Aaron, Propagandae Fidei
alumnus

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 275-276, orig.; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 281-284; fc. BAFC.**

Note

[1] Vincenzo Petra, cardinal-prefect al Propagandei între 4 ianuarie 1727-†21 martie 1747 (Kowalsky O.M.J., p. 8-9).

[2] APF, *Lettere*, vol. 162 (anul 1744), f. 350v-351, nr. 14, copie de reg. Cf. tot APF, *Acta*, vol. 114 (a. 1744), p. 388-389v, unde e vorba de prezentarea, în congregaţia din 16 noiembrie a cardinalilor Propagandei, a unei scrisori anterioare a lui Aaron (datată din Viena, 13 octombrie) despre starea precară a Unirii, în legătură cu care episcopul a venit la Curte, însoţit de el.

[3] Scrisorile trimise de Propaganda erau semnate de obicei de către cardinalul-prefect şi de monseniorul-secretar al acestei instituţii. Postul din urmă îl deţinea, în vremea ce ne interesează, N. Lercari, din 1753 arhiepiscop (titular) de Rodos, secretar în perioada 9 septembrie 1743-†15 martie 1757 (Kowalsky O.M.J., p. 24-25). „Titular" înseamnă aici un arhiepiscop fără jurisdicţie efectivă, (arhi)dieceza sa nemaiexistând, fiind dintre cele situate *in partibus infidelium*. Secretarul Niccolò Lercari, originar din republica Genovei, născut în 1705, doctor în drept de la Universitatea din Roma, fost vicelegat la Avignon (posesiune papală până spre sfârşitul sec. XVIII), era nepotul cardinalului Niccolò Maria Lercari (1675-20 martie 1757), fost secretar de stat (Moroni, vol. 3, 1840, p. 276; vol. 28 (1844), p. 343; vol. 38 (1846), p. 105; Ritzler-Sefrin, p. 357, n. 4).

[4] Camillo Merlini Paulucci (1692-1763) era cardinal din 9 septembrie 1743 (nu: 1745, cum figurează, printr-o greşeală de tipar, la Pastor, XVI/1, p. 87, cf. de altfel p. 237). Nepot al cardinalului Fabrizio Paulucci, fost secretar de stat (Moroni, vol. 51, Veneţia, 1851, p. 145-146). Benedict XIV se plângea, într-o scrisoare din 8 aprilie 1744, de lâncezeala (*languidezza*) cu care îşi făcea Paulucci rapoartele ca nunţiu la Viena (Morelli, I (1740-1747), p. 162).

[5] Abatele Pier Francesco Giannini.

[6] „rei catholicae" (mai sus).

[7] La 22 decembrie - deci în preziua datei acestei scrisori - Aaron şi Hardt au fost chemaţi în faţa comisiei de anchetă a cazului Inochentie (vezi Doc. precedent).

5

(1744, înainte de 29 decembrie, Viena)

Comisia Aulică Delegată pentru Treburile Transilvănene. Proiect de ordine de zi în vederea proximei şedinţe, în care va urma să se discute situaţia creată prin plecarea lui Inochentie.

Puncta
deliberanda in Commissione Delegata proxime reassumenda

Primo, quid censendum de Fogarasiensi episcopo absente;

2-do, de episcopali munere saltem ad tempus administrando idque relatione ad forum competens;

3-tio, de proventibus episcopalibus;

4-to, quid interim resolvendum esset pro quiete et solatio uniti populi Valachici, qui juxta asserta episcopi in sola diaecesi Fogarasiensi usque ad octuaginta quinque millia familiarum se extendit[1], salvo meliori etc.[2]

[*De mâna lui Csató:*] N-rus 3-ius.

■ **MOL, Erd. kanc. It, Acta gen., a. 1744, nr. 248, xerografie.**

Note

[1] În şedinţa din 16 noiembrie 1744 a comisiei, Inochentie a declarat (în răspunsul său la întrebarea 31 din versiunea mai lungă, respectiv nr. 27 din cea scurtă a „punctelor" de interogatoriu) că la recensământul făcut cu şapte sau opt ani în urmă - mai precis: el se gândea la cunoscuta conscripţie pe care o făcuse în 1733! - erau „Valachorum, Graecorum, Ruthenorum, qui se profitebantur unitos, 85 millia familiarum", dar „magnus eorum numerus dein ex peste decessit" (versiunea lungă); „familiae Valachorum, qui se profitebantur unitos, 85 mille, qui numerus per malum contagionis dein valde decrevisset" (versiunea scurtă). Rosenfeld a înţeles, în parte, greşit, acest din urmă text (MOL, *Erd. kanc. It, Acta gen.*, a. 1745, nr. 320, p. 22), când atribuie - pe baza lui - reducerea numărului uniţilor „perversionc" (extrasul reprodus de Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 70), termen prin care, în latina cercurilor oficiale, se înţelegea, cu privire la starea religioasă, „pervertirea" (abaterea) de la Unire, lepădarea de Unire!

[2] Asupra acestei formule vezi ultima frază a *Doc.* 6, din 29 decembrie 1744.

6

1744 decembrie 29, Viena

Comisia Aulică Delegată pentru Treburile Transilvănene. Se arată motivele pentru care, deocamdată, nu se pot lua hotărâri în cazul lui Inochentie (rezumat în studiu, Cap. I). Abia după rezolvarea acestor motive se va putea delibera dacă şi în ce formă să se scrie arhiepiscopului de Strigoniu, superiorul bisericesc, în primă instanţă, al vlădicăi. Amănunte în legătură cu rolul ce-ar trebui încredinţat teologului (iezuit) şi clerului unit în procurarea unei informări asupra felului cum ar trebui administrată dieceza în absenţa vlădicăi. Ar trebui comunicat clerului „în întregime" rescriptul din septembrie 1743.

Anno 1744 die 29 Decembris, in Commissione Delegata -

Praesentes titulatus dominus Joannes Georgius a Mannagetta, Kozma, Csató - ubi habito discursu super punctis hic sub numero 3-tio annexis[1], visum est hodie desuper non posse concludi: 1-mo, propter absentiam titulatorum dominorum consiliariorum et referendarium[2] a Koch et Wöber[3]; 2-do, ex eo et usque, qvia et donec non sciatur ubi sit d-nus episcopus Fogarasienis; 3-tio, qvod necessarium videretur accipere prius informationem juxta immediate subjectam hic opinionem, qvae esset, ut excellentissimus d-nus cancellarius Transilvanicus seqventi posta scriberet, qvatenus reverendus pater theologus instituendo colloqvium cum magis praecipuis ex clero Valachico iisqve unioni addictis deliberaretur, utrumque episcopale munus, ordinis videlicet et jurisdictionis, qvis aut qvi in absentia d-ni episcopi administrare et exercere deberent? et demum huc confestim competeterqve notificaretur, qvi consederint in hoc colloqvio et qvae cujus eatenus sententia fuerit? Hoc praehabito, posset demum deliberari, an in, qvantum et qva via ac modalitate celsissimo principi archiepiscopo Strigoniensi[4], tanquam primae in spiritualibus d-ni episcopi instantiae res communicanda esset. Et quidem visum est, in memoratis excellentissimi d-ni cancellarii Transylvanici literis posse mentionem fieri, ut in eodem colloqvio etiam investigaretur, qvis modus fuerit antehac in casibus sedis episcopalis vacantis administrandi praedictum utrumqve munus episcopale, consultum tamen judicatum non est iisdem communicari hinc copiam rescripti caesareo-regii, alias in archivo Cancellariae exqvirendi et in hac Commissione producendi, tenore cujus, sede vacante, superintendentia super clero unito commissa et demandata fuerat patri rectori Collegii Claudiopolitani p[ro] t[empore] constituto[5], ne in hoc rerum statu, gens illa

a Latina ecclesia fors aversior, hac communicatione eundem modum innui suspicetur aegreqve ferat et plus avertatur.

Praeterea, cum posteaqvam hinc gubernio regio rescriptum fuisset, ut illud ea, qvae ex resolutionibus super petitis d-ni episcopi anno superiore mense Septembri editis pro notitia et directione dicti d-ni episcopi necessaria judicaret, eidem scripto communicaret, gubernium regium nonnulla saltem eaqve, uti d-nus episcopus asserit, onerosa communicasset[6], videretur hoc jam nunc supplendum, et eidem gubernio regio, ut dictae resolutiones per extensum una cum Articulo Sexto, analogo recenter confirmato[7], clero unito communicentur, rescribendum.

Notandum. Mihi occuririt: Si pater theologus seu convocet, seu circumeat illos qui ex clero consulendi aut potius interrogandi sunt, si non alia ratione, hac saltem, qvod religiosus Latini ritus ecclesiasticis Graeci ritus praesertim archidiaconatus aliave munia obeuntibus praeferri videatur, probabilius magis contristabuntur Valachi; conveniens igitur censerem, ut hic primum acciperetur informatio a reverendo domino Petro Aaron, capellano episcopali, de moderna hierarchia ecclesiastica cleri uniti, qvi qva praerogativa ecclesiastica in eodem emineant, cujus doctrinae, erga unionem affectus, apud populum existimationis sint, ejus responsa dein seu in forma conclusi per Commissionem Aulicam Delegatam extradandi et per literas excellentissimi d-ni cancellarii Transilvanici, seu, si ita visum fuerit, per rescriptum una cum memorato interrogatorio in hodierna sessione observato communicarentur excellentissimo d-no gubernatori comiti Haller, qvi desuper prius colloqvendo cum patre theologo, convocet ex clero convocandos aliqvos ad se, una cum modo dicto patre theologo ibidem de nota materia deliberent informationemqve submittant.

Putarem occasione ejusdem colloqvii exhibendam esse copiam memoratarum resolutionum per extensum illis ex clero convocandis, qvi postqvam illas legissent et respective sibi interpretari fecissent, observaret sua excellentia d-nus gubernator et pater theologus qvid de iis iidem sentiant dicereturqve non aliam fuisse causam communicari per extensum[8] tunc negatarum illarum resolutionum, utiqve favorabilium, qvam 1-mo, qvod d-nus episcopus inter status, non debita cum moderatione, sua egisset; 2-do, qvod jam tunc multi ab unione deficere, non unitis autem juxta iteratas resolutiones nulla privilegia, immunitates et beneficia competerent. Haec est mea exilis opinio, salva meliori. Viennae, 29 Decembris 1744

Sigismundus Csató m. p.

■ **MOL, Erd. kanc. It, Acta gen., a. 1744, nr. 248, xerografie.**

Note

[1] Doc. precedent.

[2] Corect: „referendariorum".

[3] Membri şi ei ai comisiei: a) Heinrich Joseph von Koch („Kockh Jos." în textul cuprinzând răspunsurile date de Inochentie la 16 noiembrie, MOL, *Erd. kanc. lt, Acta gen.*, a. 1744, nr. 248, f. 30), consilier la Cămara Aulică (*Hofkammer*). Cf. Walter, p. 52, 165. Acest Koch e confundat de Bogdan-Duică (*Procesul*, p. 26) şi, după el, de Bunea (*Klein*, p. 170) cu Ignaz von Koch, secretar de cabinet al Mariei Tereza (Wurzbach, vol. 12 (1864), p. 181-183); b) baronul Augustin Thomas von Wöber (Wöbern, Weber, Webern), consilier la Consiliul Aulic de Război (*Hofkriegsrat*), mai târziu (din 1755) feldmareşal-locotenent. Avusese mare credit sub Carol al VI-lea, dar Maria Tereza nu-i era favorabilă, căci aflase despre el că era un om foarte corupt (Wolf, *Der Wiener Hof*, p. 59-60; Arneth, IV, p. 515, n. 104; Walter, p. 24-25).

[4] Emericus (II) Esterházy de Galántha (1725-6 decembrie 1745). Cf. Gams, p. 381.

[5] E vorba de rescriptul din 15 august 1728, prin care Adam Fitter, rector pe atunci al colegiului iezuit din Cluj, a fost numit să „dirijeze" Biserica Unită, în timpul vacanţei la scaunul episcopal, după moartea lui Giurgiu-Patachi (Nilles, I, p. 482-483; B, *Klein*, p. 2).

[6] La 11 iunie 1744 (Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 50, cf. 53-55, 62 (pct. 46), 63 (pct. 50); B, *Klein*, p. 98, 111, 142). Dar Inochentie a avut posibilitatea, deşi neoficial, să afle mai dinainte cuprinsul rescriptului, încă în toamna anului 1743 (B, *Klein*, p. 96).

[7] La 7 august 1744.

[8] Textul *per extensum* al rescriptului din 9 septembrie 1743, despre care e vorba aici, publicat de Nilles, II, p. 548-555. Dar clerul ridică plângeri încă şi în 1748, în memoriul său către suverană, de neexecutarea unor dispoziţii favorabile din acest „decret" (B, *Klein*, p. 282, cf. 247).

7

1744 decembrie 31 (Viena)

Comisia Aulică Delegată pentru Treburile Transilvănene. Hotărăşte ca, după ce se va cunoaşte în chip cert că Inochentie nu se va întoarce, să se scrie arhiepiscopului de Strigoniu, ca acesta să-l citeze şi să ia măsuri pentru o anchetă în dieceză; aflând de la Aaron că vlădica i-a scris din Triest că urma să-şi continue drumul la Veneţia, comisia hotărăşte, de asemenea, măsuri urgente pentru a fi reîntors din cale; mai hotărăşte în chestiunea căutării Diplomei a II-a leopoldine.

Protocollum Delegatae Commissionis Aulicae die 31 Decembris 1744 in negotiis dominum baronem Klein unitorum episcopum Fogarasiensem concernentibus celebratae – praesentes Joannes Georgius a Mannagetta, Koch camer[alis] consil[iarius] i[ntimus], Wöber, Kozma, Csató –, ubi relegendo protocollum Commissionis minus plenae 29-a X-bris ejusdem mensis et anni celebratae[1], per unanimia visum est:

1-mo, suo tempore qvidem per missiles literas Suae Majestatis Regiae informandum esse in hac causa d-num archiepiscopum Strigoniensem et ei rescribendum, ut ille tanquam metropolita et prima in spiritualibus d-ni episcopi instantia, consveta modalitate citari episcopum absentem ac inqvisitionem in Transilvania super notis punctis[2], fors per unitum episcopum vel aliqvem monachum basilitam Munkácsiensem eo expediendum, aut fors [per] alios, prout deinceps melius visum fuerit, rite peragi curet; sed hic et nunc, priusqvam resciatur an non rediturus sit d-nus episcopus, ab hac inqvisitione et omni alio motu in Transilvania abstineatur.

2-do, expediet cras Consilium Aulae Bellicum Tergestum, ut si adhuc ibi sit d-nus episcopus, cum adjungendo sibi a praefectura militari, ibidem militari [!][3], officiale, huc redire compellatur; Venetias vero ad d-num Rathgéb[4] scribat idem Consilium Aulae Bellicum, ut ipse eundem d-num episcopum, si ibi reperiatur, ad reditum convenienter adhortetur.

N.B. Reverendus d-nus Petru Aaron legit hodie Commissioni literas d-ni episcopi Tergesto valachico idiomate scriptas et interpretatus est, ubi inter reliqva scribit: se Tergesto recta [via] Anconam venire defectu occasionis non potuisse; primas literas ipsi scribendas fore Venetias, qvae si ibi eundem non deprehenderint, mittentur post ipsum[5]. Constabit autem intra paucos dies, an Tergesti vel Venetiis d-nus episcopus repertus sit, et tunc primo juxta praemissa ad ulteriora progrediendum erit[6].

3-tio, conclusum est, ut qvoniam anno 1743 mense Septembri rescriptum fuisset ad gubernium regium Transilvanicum, ut illud investiget an non in suo

archivo reperiatur secundum diploma unitorum Leopoldinum? an illud publicatum fuerit? et qvid obstet etc. ac Suam Majestatem informet, hucusqve tamen factum non fuerit, denuo rescribatur, urgendo informationis illius acceleration em, qvae ubi advenerit, tunc primo deliberabitur, an ad consolationem unitorum illud diploma cum aliqva interpretatione articuli ejusdem 3-ii, articulo 6-to nuper confirmato, conformi, confirmandum aut vero novum diploma expediendum sit?[7]

■ **MOL, Erd. kanc. lt, Acta gen., a. 1745, dos. 320, p. 129-131; mf. şi fc. BAFC; scrisul lui Csató. Rezumat în parte şi cu unele greşeli (după extrasele lui Rosenfeld) de Bogdan-Duică, Procesul, p. 32, şi de B, Klein, p. 175 (după Bogdan-Duică).**

Note

[1] Doc. precedent.

[2] Din 1744, înainte de 29 decembrie (*Doc. 5*).

[3] Concept: „a praefectura ibidem militari".

[4] Josef von Rathgeb, reprezentant diplomatic al Austriei la Veneţia (1743-1747): *Repertorium der diplomatischen Vertreter aller Länder seit dem Westfälischen Frieden (1648)...*, vol. II (1716-1763), ed. Friedrich Hausmann, Zürich, [1950], p. 257.

[5] „care [scrisoare, pe care i-o va scrie destinatarul, adică Aaron], dacă nu-l va [mai] găsi pe acelaşi [e vorba de Inochentie] acolo, va fi trimisă după el" (aşa cum avea de gând să lase vorbă la viitoarea sa adresă, din Veneţia, când urma să plece din acest oraş).

[6] În conceptul făcut nemijlocit, în timpul audierii, pasajul prezintă unele deosebiri, care, în ciuda unor stângăcii de stil, îl fac să fie mai limpede, cel puţin în ceea ce priveşte destinatarul scrisorii. „Legit enim Commissioni et interpretatus est literas d-ni episcopi Trigesto datas r-dus d-nus Petrus Aaron, ubi is [d-nus episcopus !] *huic* [d-no Petro Aaron!] scribit se Tergesto [!] recta Anconam venire defectu occasionis non potuisse; *sibi* [d-no episcopo] primas literas *scribi debere* Venetias, quae si eundem ibi non deprachenderint, mittentur post ipsum. Constabit autem intra paucos dies, an d-nus episcopus Tregesti [!] vel Venetiis reperiatur, et tunc *primum* juxta praemissa ad ulteriora progrediendum erit." Din expunerile de până acum (Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 32, urmat de B, *Klein*, p. 174) nu rezulta cui era adresată această scrisoare şi reieşea confuz că atunci când a întocmit-o Inochentie (la Triest), a şi „dispus" la Veneţia să se trimită după el de aici (unde abia avea de gând să meargă de la Triest) răspunsul ce-l aştepta la acelaşi răvaş, dacă el între timp va fi părăsit oraşul lagunelor (pentru a-şi continua drumul spre Roma).

[7] Pentru această problemă, pe baza altor documente, anterioare: B, *Klein*, p. 72-73, 90. Wessely, mai ales p. 280-281.

8

1744 decembrie 31 şi 1745 ianuarie 4 (Viena)

Comisia Aulică Delegată pentru Treburile Transilvănene. Se citesc două scrisori sosite pe adresa Cancelariei Aulice Transilvănene: a) (probabil) de la protopopul unit de Alba-Iulia, care arată că românii de acolo ameninţă cu părăsirea Unirii, că autorii tulburărilor antiunioniste sunt „acatolicii" şi că, printre altele, aceştia aţâţă poporul să ceară voie a se întoarce la „schismă"; b) de la o „persoană demnă de încredere", – se presupune că e vorba de teologul iezuit –, care recomandă vigilenţă asupra corespondenţei lui Inochentie şi îşi exprimă neîncrederea cu privire la secretarul său.
Au fost ascultate şi două memorii: unul al statusului catolic şi altul al clerului unit, în legătură cu ele hotărându-se întocmirea a două concepte de rescripte regale.

Extractus

Protocolli der in Sibenbürgischen Sachen Delegirten Hof-Commission, über die den letzten Decembris 1744 und den 4-ten Jener 1745 gehaltene Sessiones.

Presentibus Mannagetta, von Koch Hofkäm[merlicher] Rath, von Weber, von Kosma, von Csató.

Nachdeme zu Ende vorigen Monaths und Jahrs bey der Sibenbürgischen Hof-Canzley von dem Probsten der Kirchen zu Carlstatt[1] und einer andern, sic dicta persona fide digna, welche gar vermuthlichen der Bischöffliche Pater Theologus seyn wird, zwey Schreiben des summarischen Innhalts eingelanget seind; daß die Wallachen von Carlstatt besagten Probsten alda ein Memoriale übergeben, und von ihme einen Rath begehret, was sie Wallachen bey nunmehro so verwührten Zustand der Religion thuen solten, sie auch zugleich andere Pfarrer, oder so genante Popas Schismaticos verlanget, so habe er, der Probst, zwar dise Leuthe mit guten Worthen und mit dem Versprechen damahlß abgespeiset, daß er mit nächsten eine tröstliche Antworth und ihnen gedeulichen Rath geben dise seine Antworth auch, nebst deren Wallachen Memorial, hieher einsenden würde; indessen aber könte er, Probst, nicht verhellen, daß die Urheber diser Ohnruhen die Accatholici wären, alß welche auß denen jenigen Worthen des an die Sibenbürgischen Stände eingelangt Königlichen Rescripts, *cum et illi*, id est uniti, *Catholici sint*[2], besorgt wären; daß die Wallachen mit denen übrigen Catholicis die größere Anzahl des Volckhs in Sibenbürgen auß machen därfften, danenhero sich bemüheten, die Unionem völlig außzurothen, und das gemeine Volckh durch derley Betro-

hungen dahin zuverleithen; daß wan man ihnen nicht erlaubete, ad Schisma zurückh zukehren, sie auß dem Land emigriren würden; er, der Probst, hielte demnach für rathsamb, derentwillen eine Untersuchung anzustellen, worauß die Faction deren Accatholicorum deutlich abzunehmen sein würde, da es seiner Mainung nach eben aniezo an der Zeit wäre dise Faction gehörig zusammen und gänzlich hindanzuhalten.

Weithers lasset obbesagte Persona fide digna, nemblich der vermuthliche Pater Theologus in seinem Schreiben herkommen, daß es nicht ohndienlich wäre, wan man auf des Bischoffen Baron Klein Brieffschafften, welche er an verschiedene in Sibenbürgen schreibe[3], wohl achtgäbe, wie man sich dan auch auf dessen Secretarium[4] nicht wohl verlassen könte, es wäre ohne Zeitverlust alßo auf Mitl und Weeg zugedenckhen, wie dem weitheren Übl der besorglich zerfallenden Union gesteuret werden könte.

Über dise coram Commissione abgegebene zwey Brief, ist auch ein an Ihre Königl[iche] May[estät] sub Rubrica Praelatorum, Magnatum et Nobilium in Transylvania Romano-Catholicorum gestelt allerunterth[änig]stes Memoriale[5] abgehörtet worden, sambt einem beygebogenen anderen Memorial, welches der Unirte Clerus Graeci Ritus an die Magnates et Proceres des sogenanten Status Catholici in Sibenbürgen, oder wie sie wohl etwa hetten sagen können, ad Catholica Commembra Statum Transylvaniae eingereicht[6], worunter die Delegirte Commission für rathsamb befunden hat, in disem so wichtigen Religionsgeschäft Zweyerley Rescripta, eines ad Regium Gubernatorem zu seinen besonderen Direction und das andere an das gesambtkönigl[iche] Gubernium zuentwerffen und Ihrer Königl[ichen] Mayestät zu dero allerhöchsten Signatur hinaufzugeben; wie ein-und anderes auß beykommenden Conceptibus sub N-ro 1-mo et 2-do zu ersehen ist[7].

Opinio

Was nun den N-rum 2-dum, id est das Rescriptum ad Gubernatorem betrifft, scheinet gegen dise Expedition gar kein Bedenckhen verhanden zu sein, nur daß in fine Rescripti post verba: *Majestati Nostrae per Te*, die Worth *cum adjuncta opinione Tua* beygeruckhet werden möchten.

Belangent aber den N-rum 1-mum, das ist das Rescript ad Gubernium, so hat man von seythen des Hofkrigsraths unb dasselbe dermahlen und bey iezigen Zeit und Laüfften abgehen zulassen, gar erhebliche Bedenckhen gefunden, sonderlich wegen Anhalt-oder Arrestirung verschiedener, wegen der Faction verdächtigen Personen, welches gar leicht eine neue Verwürrung oder wohl gar Bepregungen nach sich ziehen könte, dahero geglaubet, besser zu seyn, wan man das rescript ad Gubernium so lang auß gestellet seyn liesse, bis obbemelte von dem Herrn Gubernatore sub N-ro 2-do abgeforderte Mainung bey Hof eigelanget seyn wird; mit welch-Hofkrigsräthlichem Voto, die mehrere Stimmen in Commissione Delegata sich auch einverstanden haben.

■ **MOL, Erd. kanc. lt, Acta gen., a. 1745, dos. 322, p. 17-19v; mf. şi fc. BAFC.**

Note

[1] *Carlstatt* (Karlstadt, Károlyváros, Carolostadium, Karlovac), oraş în Croaţia, fortăreaţă austriacă şi centrul unui episcopat ortodox (Nilles, II, p. 762, cf. şi indicele din vol. I, sub cuvântul: *Carolostadium*). În documentul nostru se face, fără nici o îndoială, confuzie de nume cu *Karlsburg* (Alba-Iulia), mai ales că au existat colonii de vlahi în jurul oraşului Karlstadt. *Probst* (în germana de azi *Propst*) înseamnă, în ierarhia bisericii romano-catolice, „prepozit" (*praepositus*), dar, printre alte sensuri, poate să-l aibă şi pe acela de „arhidiacon" (*archidiaconus*) (Haberkern, Wallach, sub cuvintele *Archidiakon* şi *Propst*), ceea ce la uniţi şi ortodocşi corespunde protopopului (de altfel şi acest din urmă termen: *Protopoppa* se foloseşte uneori în documentele scrise în limba germană; exemple din jurul anului 1760 la Dragomir, II, 328, 344, 348-350). De aceea, ni se pare că în documentul de faţă ar putea fi vorba, mai degrabă, despre protopopul greco-catolic din Alba-Iulia decât despre prepozitul romano-catolic din aceeaşi localitate, cel din urmă neavând competenţă în treburile Bisericii Unite.

[2] CJH, *1540-1848. évi erdélyi törvények*, p. 386 (art. VI din 1744). Cf. şi B, *Klein*, p. 102.

[3] De la Viena (vezi nota următoare).

[4] Petru Pop Băianu. Se recomandă vigilenţă asupra acestuia deja în şedinţa din 22 decembrie a comisiei (*Doc.* 3, n. 9 la acel doc.), poate chiar în urma acestui avertisment primit, se pare, de la Balogh, avertisment care putea fi sosit la Viena înainte de amintita şedinţă. În orice caz, „persoana de încredere", în timpul când făcea această prevenire, nu ştia încă de fuga lui Inochentie de la Viena şi nici de plecarea lui Băianu de acolo spre „a se reîntoarce în Transilvania".

[5] Cu data 6 decembrie 1744 (Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 20, n. 1; Dragomir, I, p. 148).

[6] Dragomir, I, p. 148-149.

[7] N-am găsit aceste concepte. Maria Tereza va adresa guvernatorului un rescript în această problemă abia la 12 martie 1745 (MOL, *Erd. kanc. lt, Acta gen.*, a. 1745, dos. 322, f. 209-216, concept; vezi (pe baza extraselor lui Rosenfeld) şi B, *Klein*, p. 187-188, dar mai ales Dragomir, I, p. 150-151). Rescriptul a fost propus, cu unele deosebiri, de conferinţa ministerială din 27 februarie acelaşi an (*Doc. 14*).

9

1745 ianuarie 5 (Viena)

Comisia Aulică Delegată pentru Treburile Transilvănene. Se hotărăşte întocmirea a două concepte de rescripte, ca urmare a memoriilor statusului catolic şi ale clerului unit în chestiunea Unirii; a doua zi, ele fiind gata, sunt puse să „circule" (la cei care trebuiau să-şi dea cu părerea asupra lor la Curte).

A Die 5-a Januarii 1745.

Praesentes Joannes Georgius a Mannagetta, Koch, Kozma, Csató.

Conclusum, ut occasione submissorum ab ita antehac dicto Statu Catholico et Clero unito memorialium in negotio unionis, concipiantur bina rescripta, unum ad gubernium regium, alterum ad dominum gubernatorem, comitem Haller[1], et hi conceptus ad circulationem[2] mittantur ubi et in qvantum approbati fuerint expediendi ac pro protocollo hodiernae Commissionis habendi.

N.B. Die seqvente, 6-ti Januarii, missi ambo conceptus ad circulationem cum dictis memorialibus Cancellariae restituendis et Nota illustrissimi domini referendarii a Mannagetta, *Puncta deliberanda* intitulata et ad protocollum reponenda.

■ **MOL, Erd. kanc. lt, Acta gen., a. 1745, nr. 320, p. 131; mf. şi fc. BAFC.**

Note

[1] Cf. Doc. precedent.

[2] Cazuri asemănătoare de „circulare", din 1761 (Dragomir, II, p. 367-371).

10

1745 ianuarie 16, Viena

Camillo Paulucci, nunţiu la Viena, către cardinalii Propagandei Fide. Îi informează, în legătură cu tulburările din rândurile românilor uniţi, despre cele aflate de la Inochentie cu privire la chemarea sa la Curte, despre comisia pentru interogarea sa, despre contestarea competenţei acestui for. Mai departe, vesteşte cu dezaprobare plecarea sa în taină de la Viena la Roma, pe care a aflat-o de la Aaron. E necesară o sinceră informare a Propagandei din partea lui Inochentie, ca să se poată întreprinde demersuri pentru întoarcerea sa în dieceză. „Impostorul" Visarion, sub influenţa căruia o parte din români s-au lepădat de Unire. Ei ar putea fi recâştigaţi dacă stările din Transilvania nu s-ar opune la recunoaşterea privilegiilor făgăduite uniţilor prin diplomele imperiale. Străduinţele zadarnice ale lui Paulucci de a obţine această recunoaştere. Sporadice tendinţe, neîmpărtăşite de Curte, pentru convertirea uniţilor de la ritul grec la cel latin şi pentru a-i face astfel să ţină sărbătorile după calendarul roman.

[f. 29]

Eminentissimi e Reverendissimi Signori miei osservandissimi,

Mi e permesso in quest'ordinario soltando di rappresentare all'Eminenze Vostre quanto ho potuto sinora indagare in adempimento de' riveriti loro comandamenti datimi con l'umanissimo loro foglio dei 21 del decorso Novembre[1] sopra il grave e rilevante argomento dei disordini nati in Transilvania tra la nazione vallaca greca-unita e che hanno prodotto un sconvolgimento tale e una tale divisione tra quelli stessi Greci, da quali erasi abbracciata la s[ant]a unione, che ne deriva un massimo pregiudizio alla medesima. Le incombenze di questo ministero[2], nelle critiche circostanze in cui siamo, mi hanno trattenuto sinora dal poter intraprendere di rendere informate l'Eminenze Vostre, mancandomi fisicamente il tempo di farlo, onde spero che doneranno benigno compatimento a questo involontario mio ritardo.

Per incominciar dunque col possibile ordine a riferire all'Eminenze Vostre tutto che ho saputo intorno ai motivi che hanno potuto dare qualque colore alla suscitata turbazione, debbo loro parte-[f. 29v]cipare che pochi giorni prima che mi pervenissero gli accennati loro comandamenti, era stato a ritrovarmi monsignor Klein, vescovo din Fogaras, da cui mi fu confidato che era qua venuto chiamatovi per ordine della Corte, et interrogatolo del motivo di una tale chiamata, mi rispose ch'era stato mal dipinto presso di questi dicasteri, come se avesse mancato al suo dovere e fosse[3] cagione dell'eccitato sconvolgimento tra quelli della sua nazione. Lo pregai a dirmi con sincerità se real-

mente si sentisse reo di alcun mancamento, per poterlo servire ed assistere con quel frutto che desideravo, per dileguare le ombre contro di lui concepite; ma il prelato non fece che ripetermi di essere stato accusato innocentemente e che si era formata una commissione composta di soggetti che hanno luogo in questi differenti dicasteri e che a questa erasi presentato per intendere ciò che si pretendeva di sapere da lui. Mi assicurò di aver protestato avanti quel congresso, che se intendeva di essere da lui informato di ciò ch'era a sua notizia sopra gli eccitati disordini, in iscritto lo avrebbe fatto, ma senza voler soggiacere all'esame di un tribunale laico, incapace di esaminarlo e molto più di procesarlo. Ciò da me udi-[f. 30]tosi, gl'ingiunsi che qualora venisse altra volta invitato a comparire, giacché a mia insaputa era comparso avanti la detta commissione[4], non avendomene dinanzi reso informato, rispondesse francamente che senza mia permissione non poteva, non che acconsentire a sottomettersi, ma nè pure a comparire, e che allegasse le disposizioni de' sacri canoni[5] e le pene che incorrono i giudici che pretendono di chiamar avanti il loro tribunale un vescovo e farlo soggiacere ad un esame e processo, che non può assumersi che dal papa ne' più gravi casi e dal concilio provinciale ne' minori, suggerendogli inoltre di dover a me indirizzarsi. Adempì a quanto io gl'ingiunsi il sudetto prelato[6] o almeno così mi riferì din aver fatto e che la commissione in udire le sue rappresentazioni[7], gli rispose che se la sareble meco intesa, lo che però non è seguito, mentre veruno de' commissari non è stato mai a parlarmi di questo emergente ed io constantemente replicai al prelato che non comparisse ulteriormente.

Nel mentre che stavo io in aspettazione d'intendere da lui ciò che succederà in questo grave emergente, venne a ritrovarmi il padre Aaron e mi confidò che monsignor vescovo era partito da qualche tem-[f. 30v]po da Vienna per trasferirsi al santuario di Maria Zell con animo di far qui ritorno, ma che invece di prendere quella strada, erasi risoluto di passare a Trieste, ove cercava imbarco per trasferirsi a Roma, intimorito dalle minaccie, che se sono vere, mai però mi sono state dal prelato confidate, forse fattegli dalla commissione o ch'egli aveva da altri risaputo, come se si presumesse di arrestarlo. Confesso all'Eminenze Vostre che mi sorprese un tal avviso, ben figurandomi che la segreta partezza del vescovo avrebbe qui eccitati maggiori sospetti sopra la di lui condotta passata. Pensai se convenisse di richiamarlo qua da Trieste, ma riflettendo da una parte che la mia lettera non l'avrebbe più ritrovato in quella città e dall'altra temendo di esporlo ad una qualche violenza nel suo ritorno qua per essersi assentato senza saputa della Corte, non giudicai di dare altro passo, in attenzione ancora d'intendere dall'Eminenze Vostre quanto dopo l'arrivo costì del mentovato vescovo e dopo le informazoni che avrebbe loro confidate, sarebbero per comandarmi. Io temo che il sudetto prelato non mi habbia fatta un intera confessione degl'incontri che può aver avuti in Transilvania nè per quanto [f. 31] habbia io procurato di risaperlo dal padre Aaron mi è riuscito, dicendomi egli che non ne era informato, perché non era stato

ammesso ai segreti, che forse erano stati trattati nel sinodo tenutosi in Fogaras[8], dal qual sinodo io posso dubitare siano nati i motivi che questa Corte sia mal contenta del prelato; ma non sono questi che meri miei dubi, poiché alle reiterate interrogazioni da me fatte a monsignor vescovo sudetto, non ho potuto venirne in chiaro e la sua clandestina partenza mi fa temere ch'egli si senta colpevole o almeno lo fa sospettare per tale a questa Corte, con la quale non ho io creduto di dover dar passo dopo una risoluzione si imprudente e senza la minima intelligenza mia presa dal prelato, in discolpa del quale non avrei saputo che allegare. Era per mio credere troppo necessaria una tal exposizione all'Eminenze Vostre, perché siano intese di un incidente che non è a loro notizia e che toglie il modo a me di operare, se il riferito vescovo non si apre con l'Eminenze Vostre con dar loro quella vera e sincera informazione sulla sua condotta, ch'è troppo necessaria per intreprendere il maneggio con chi occorre per il suo ritorno alla sua chiesa, [f. 31v] potendo ben elleno reflettere ch'essendo la nazione vallacca destituita del suo capo, le perversioni cresceranno alla giornata e il male si rendderà sempre peggiore.

Ciò premesso, mi faccio ora ad esporre all'Eminenze Vostre quel poco che ho potuto ricavare da monsignor sudetto, siccome dal padre Aaron, da me ricercati a darmi le più precise notizie sopra i punti stati rappresentati a codesta Sacra Congregazione e dall'Eminenze Vostre significatimi nell'acceninato loro umanissimo foglio. Ed entrambi mi hanno confermato che parte del popolo greco-unito in Transilvania in più luoghi e precisamente in quelli per i quali passò dopo la Pasqua dell'anno scorso[9] ed anche si trattene lo scismatico calogero di nazione rasciano e nominato Vissarione Szarai, si è allontanato dall'osservanza della santa unione, alle suggestioni principalmente del detto impostore, che seppe usurparsi il nome di santo e di operatore di miracoli presso di quella rozza gente, con un'astinenza apparente da qualsivoglia cibo, fuori che di pochi grani di fave, di uve passe e radici[10], e col far credere che alle sue intercessioni venissero operati supposti finti miracoli, e seppe si maliziosamente accreditare presso della medesima le sue im-[f. 32]posture che l'ha indotta a negare non solo la dovuta dipendenza nello spirituale ai sacerdoti uniti, ma inoltre ha verso di essi ingerita una tale avversione ed odio, che reputa i sacerdoti uniti più abominevoli de' pagani et evita talmente il loro consorzio che vuole più tosto far battezzare i fanciulli dalle nutrici che valersi de' parrochi uniti ed i già provetti muoiono del pari senza i santissimi sagramenti della penitenza ed eucaristia, e fanno sepellire li cadaveri senza alcun rito sagro, per l'accennata ragione di non voler ammettere i detti parrochi[11]. Fu però dal governo di Transilvania dato pronto riparo, tosto che fu informato della perversione cagionata dal detto calogero al rilevantissimo disordine, coll'ordinata carcerazione dell'empio scismatico, che fu eseguita avanti la porte di Cibino[12] dai soldati ed in seguito suppongono amendue che fosse qua trasportato, senza potersi penetrare se sia stato o rimesso in libertà, o punito il delinquente e seduttore[13], di modo che mancando ora l'autore dell'eccitato

scisma, potrebbe sperarsi di ricondurre i sedotti all'unione, qualora si potesse ottenere l'esecuzione dei privilegi conceduti alla nazione greca[14] dall'im-[f. 32v]peratore Leopoldo e successivamente confirmatile dall'imperatore Carlo sesto di gloriosa memoria, tra quali il più importante si ennuncia nell'articolo 3-o del diploma cesareo conceduto dall'accennato imperador Leopoldo, in cui viene disposto che tutti i secolari, ancorché di condizione plebea, che avessero acceduto alla sacra unione e venissero considerati per veri cattolici, dovessero computarsi fra li Stati che compongono la Transilvania e resi capaci delle leggi della patria e di tutti i benefici e non già semplicemente tollerati, come dinanzi lo erano, ma considerati come gli altri figli della patria[15].

Quali siano state le mie pratiche per ottenere l'esecuzione de' riferiti privilegi e principalmente dell'ennunciato, potrà farne testimonianza lo stesso monsignor vescovo, avendo io in vita non meno dell'imperador Carlo sesto[16], che dai primi giorni del regno della moderna regina fatto quanto certamente poteva da me dipendere[17]. Nè avrei per parte di questa Corte incontrato il minimo ostacolo, se la durezza degli Stati di Transilvania e delle tre nazioni da cui vengono composti, e sono la siculina, l'ungarese e la sassona, le due prime delle quali sono formate da cattolici, calvinisti, ariani e luterani [f. 33] e l'ultima di soli luterani, non si fossero opposte, come continuano ad opporsi e contradire all'esecuzione ed osservanza de' medesimi. Ed una tale si pertinace contradizione ha posto di tal maniera in soggezione Sua Maestà e il suo ministero, che non si è voluta indurre a concederne la conferma nei termini coerenti al diploma di Leopoldo nelle circostanze presenti ed ha creduto di confermarli con certa modificazione, ed è che i detti privilegi non possano aver luogo che in riguardo agli ecclesiastici e persone nobili della nazione valacca [!]. Ma nè pure una tale modificazione ha saputo rendere meno duri i sudetti Stati di Transilvania col farli ritirare dalle accennate contradizioni, mentre hanno protestato che non permetteranno mai che in quel principato s'introduca ed abbia luogo la quarta nazione, che sarebbe la greco-unita. Ed avendo io replicate le mie rimostranze a Sua Maestà ed ai suoi principali ministri, siccome al cancelliere di Transilvania, a fine di procurare che con suprema autorità ordinasse l'esecuzione de' riferiti privilegi, non ho motivo di lusingarmi che Sua Maestà sia per farlo[18], massime nelle presenti critiche con-[f. 33v]giunture, sul timore di eccitare torbidi e dissensioni in quel principato, che si distingue nell'assistenza che le dà con le proprie truppe. Nè saprei io che cosa far di più per riuscirvi. È vero che monsignor vescovo e il padre Aaron credono che se si ottenesse l'osservanza di tali privilegi, non solo sarebbe agevole di richiamare alla sacra unione i già sedotti, ma si aumentarebbe la medesima, poiché vi sarebbe modo di poter dare il dovuto mantenimento a tanti sacerdoti che ne mancano e che si servono di questo pretesto per ricadere ne' detestati errori. Ed amendue stimano che la principal origine de' riferiti sconvolgimenti sia il non aver potuto conseguire alcun frutto la nazione valacca unita[19] dopo le tante istanze e considerabili spese fatte per l'esecuzione ed osservanza de'

predetti privilegi, dicendo i nominati vescovo e monaco che la detta loro nazione accedette alla santa unione non già per essere stata convinta della necessità di abbracciarla per mezzo di catechismi e di prediche per assicurarsi dell'eterna salute, ma in riguardo ai soli promessi privilegi[20].

Restami a parlare del 3-o motivo che all'Eminenze Vostre e stato [f. 34] supposto abbia dato fomento all'eccitato sconvolgimento, cioè il zelo indiscreto o più tosto qualche fine indiretto di alcuni cattolici latini, i quali siansi avanzati a vantarsi di ridurre i Greci all'osservanza del rito latino. Avendo io con pari attenzione richiesto ai due tante volte mentovati vescovo de Fogaraz [!] e padre Aaron ciò che ne credessero, mi hanno essi detto che fra li Valacchi uniti è insorta opinione che alcuni cattolici latini habbiano un'idea di tentare il passagio de' detti Valacchi al rito latino e che questa tal opinione ha avuto la sua origine dall'essere stati indotti più Vallachi [!] uniti da alcuni sacerdoti di rito romano e dai loro padroni terrestri all'osservanza delle feste in conformità del calendario romano, allegando agli uniti sudetti, per persuaderli a ciò fare, esser molto conveniente che si uniformassero nella detta celebrazione delle feste alla parte potiore de' cattolici, che sono di rito latino. Mi hanno inoltre supposto che siansi alcuni studiati di dar loro a conoscere esser una tal mutazione di rito molto più utile e che due padri della Compagnia di Gesu[21] habbiano detto che se i Vallacchi venissero consolati nelle loro diman-[f. 34v]de dalla Corte e dagli Stati di Transilvania, potrebbe quel clero disporsi ancora ad accettare il calendario latino. Queste sono le risposte datemi dai riferiti soggetti, alle quali debbo io aggiungere che avendo interrogato monsignor vescovo più strettamente, se in realtà avesse fondamento di dedurre che dalla riferita opinione divulgatasi tra i Vallacchi ne fosse derivato lo sconvolgimento ne' suoi popoli, mi disse che non poteva ciò asserire e si fece meco a riflettere che se vi fosse chi pensasse a ridurli all'osservanza del rito latino, non poteva ciò eseguirsi senza una speciale facoltà e dispensa pontificia[22], e che se per avventura fosse vero ciò che di sopra ho riferito, che i sacerdoti latini e i padroni terrestri avessero indotta parte degli uniti all'osservanza delle festa in conformità del calendario latino, non sarebbe stato difficile allo stesso monsignor vescovo di apportarvi rimedio con tenerne proposito con monsignor vescovo di Transilvania di rito latino[23], che avrebbe adempito alle parti del suo dovere senza timore che questa Corte fosse per imperdirlo, poiché ho io riconosciuto in ordine alla sacra unione in questi ministri un sincero desiderio [f. 35] della manutenzione ed accrescimente della medesima, ben lontani dal volerla distruggere col promovere il passaggio de' Valacchi uniti dal rito greco al latino. Questo è quanto ho potuto dalle confuse informazioni datemi dai due ennunciati soggetti ricavare per sottoporlo al purgato discernimento dell'Eminenze Vostre, alle quali debbo per ultimo partecipare che ho stimato di segretamente chiedere sopra gli accennati articoli una positiva informazione a monsignor vescovo di Transilvania, siccome ho creduto con le dovute riserve d'interpellare ancora il padre teologo della Compagnia destinato ad assistere monsignor vescovo in virtù del

diploma leopoldino, attesa la poca dottrina de' sacerdoti vallachi uniti, a manifestarmi le vere ragioni dell'inopinata perversione de' medesimi, per ragguagliare in seguito l'Eminenze Vostre di quanto mi significheranno, onde possano avere quella maggior cognizione ch'esige l'importanza dell'affare. E per fine bacio all'Eminenze Vostre umilissimamente le mani.

Dell'Eminenza Vostre

Vienna, 16 gennaro 1745

Umilissimo, divotissimo servitore

C[amillo] Cardinale Paulucci

Sacra Congregazione di Propaganda Fide,
Roma

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 29-35, numai subscripţia e autogr.; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 29-35; fc. BAFC.**

Note

[1] În APF, *Lettere*, vol. 162 (1744) există şi copia acestei scrisori (cf. *Doc.* 4 din 23 decembrie 1744, n. 2). În congregaţia din 16 noiembrie 1744, în care a fost prezentată scrisoarea din 13 octombrie a lui Aaron despre situaţia şubredă a Unirii, s-a hotărât tocmai să se scrie pentru informaţii nunţiului (APF, *Acta*, vol. 114, f. 388; vezi în acelaşi sens *Doc.* 12 după ianuarie 1745).

[2] Nunţiatura.

[3] O altă mână - fără îndoială a aceluia care a rezumat prezenta scrisoare pentru *Doc.* 12, după ianuarie 1745 - a corectat greşit în „forse".

[4] La 16 noiembrie 1744.

[5] Într-adevăr, la a doua şedinţă, la cea din 7 decembrie, Inochentie a refuzat, cu aceeaşi motivare, să se înfăţişeze (vezi studiul, Cap. I).

[6] Aluzie în acest sens şi în scrisorile lui Inochentie către Silvestru Caliani, 29 aprilie şi 29 iulie 1747 (P, *Coresp.*, p. 83, 95).

[7] Cf. răspunsul lui Paulucci la scrisoarea din februarie 1745 a lui Inochentie, încadrat în *Doc.* 18 din iunie acelaşi an.

[8] Confuzie a nunţiului; corect: Blaj.

[9] 25 martie st. v., 5 aprilie st. n. 1744. Visarion a intrat în Transilvania la 11 aprilie (nu martie, cum se află la B, *Klein*, p. 156).

[10] După raportul generalului Czernin, comandant al trupelor din Transilvania, datat din 11 aprilie 1744, Visarion mânca numai legume (Nilles, II, p. 562; asupra datei acestui raport: *Doc.* 60 din 25 ianuarie 1747, n. 7). Petrus Bod, preot reformat contemporan (1712-1769), în istoria sa încă inedită, dar cunoscută, despre românii din Transilvania, scrie în această privinţă cu vreo două decenii mai târziu: „cibo utebatur tenui, pane raro, carne vescebatur nunquam, vino potuque omni inebriante abstinebat, uvas passas, caricas et biscotum

edebat, pro potu vero kaffe ac herba the utebatur" (*Brevis Valachorum Transylvaniam incolentium historia...*, copie litografiată, BAFC, *ms. lat. 29*, liber 2, cap. 4, § V, p. 350-351).

[11] Tot după spusele lui Inochentie: Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 56, 58; B, *Klein*, p. 159. Despre efectele dăunătoare Unirii ale acțiunii lui Visarion a scris și Aaron Propagandei, în scrisoarea sa din 13 octombrie, prezentată în congregația menționată din 16 noiembrie 1744 (cf. mai sus, n. 1).

[12] Corect: „Cibinio".

[13] „Post aliquot septimanarum detentionem Cibinio, Albam-Carolinam translatus, inde Viennam abductus, unde libere dimissus, cum legato imperatricis Russiae, ubi relatum est, abivit in Moscoviam" (Bod, § VII, p. 354). Dragomir (I, p. 140) spune că la Viena i s-a pierdut urma. „Între contemporani s-a răspândit vestea" - observă el - „că ministrul rusesc din Viena ar fi intervenit pentru punerea lui în libertate și că l-a trimis apoi în Rusia, fapt pe care documentele rusești nu l-ar lăsa fără mențiune, dacă ar fi adevărat."

[14] Vallacca.

[15] Bine cunoscuta Diplomă a doua leopoldină din 1701. Cf. și Diploma lui Carol al VI-lea din 21 august 1738 (Nilles, II, p. 533-540). Dar Carol al VI-lea n-a confirmat în întregime această Diplomă leopoldină, cum ar rezulta din prezenta scrisoare a lui Paulucci. Astfel, în menționatul act din august 1738 nu mai e vorba de privilegii în favoarea mirenilor, inclusiv a „plebeilor". Pe de altă parte, în documentele din 11 decembrie 1732 și 23 noiembrie 1734 ale aceluiași Carol al VI-lea nu se „reglementează" sau „precizează" „privilegiile și drepturile" clerului unit și ale națiunii române din Transilvania, cum se afirmă, inexact și echivoc, de către Decei, p. 12, ci se cere cercetarea plângerilor lui Inochentie cu privire la nerespectarea acestor privilegii (B, *Klein*, p. 30, 34).

[16] Paulucci, fost nunțiu la Varșovia (august 1728-mai 1738), ocupa postul de nunțiu la Viena din 1738; pe atunci era arhiepiscop titular de Iconium, fiind apoi, în septembrie 1743, „creat" cardinal (Pastor, XVI/1, p. 236-237).

[17] Cf. B, *Klein*, p. 23-24, 58-60, 151 (anul 1741). Din august 1742 până în noiembrie 1743, Inochentie a stat neîntrerupt la Viena, ceea ce însemna o nouă perioadă în acțiunea sa revendicativă (*ibid.*, p. 62-96; *Doc. 18* din iunie 1745: întâia scrisoare a sa din acest memoriu către Maria Tereza). Neîndoios, el trebuie să fi avut și în acel timp contacte personale cu Paulucci.

[18] Într-adevăr, regina a sancționat deja la 7 august 1744 hotărârile dietei.

[19] Ceea ce a afirmat Inochentie și în fața comisiei de anchetă (vezi studiul, Cap. I), precum și în epistola sa amintită mai sus către suverană (n. 17); a scris-o și Aaron la 13 octombrie 1744 Propagandei în scrisoarea prezentată congregației din 16 noiembrie același an (vezi mai sus, n. 1).

[20] B, *Klein*, p. 48, 161; Tóth, p. 89-90, 115, 141 (mărturii din 1737, 1743, 1744).

[21] Probabil că Micu și Aaron s-au gândit la Andreas Illia (un stirian, 1694-1754) și la Franciscus Fassching sau Fasching (originar din Timavia, 1686-1747), amândoi profesori la colegiul iezuit din Cluj, unde cele două fețe bisericești românești își făcuseră o parte din studiile lor. Illia e menționat ca profesor la Cluj în 1730, iar Fasching în 1725 (Veress, I, nr. 318), în 1736 și 1743-1744 (Fabritius, p. 181, 197). Din acești ani, Inochentie a studiat

la colegiul clujean în 1725, iar Aaron în 1730 (Tóth, p. 169, n. 7). Amintiții iezuiți (dar și alte elemente din Transilvania, chiar și cu mulți ani înainte de ei, cf. Dragomir, I, nr. 13; Tóth, p. 73) doreau trecerea uniților la ritul catolic, cum s-au exprimat în scrierile lor, în care acești călugări împărtășeau, după cum se știe, și teoria daco-romană (Illia, *Ortus et progressus variarum in Dacia gentium ac religionum*, ed. I, Cluj, 1730, p. 155, citat la Tóth, p. 214, n. 2; Fasching, *Nova Dacia*, Cluj, 1743, pars prima, p. 24-25: „... ut in celebrandis festis novum sequatur calendarium, quod ipsum multi etiam Valachorum concupiscunt..."). Și în unele memorii ale lui Inochentie - ca acelea adresate reginei la 14 septembrie 1741 și la 25 noiembrie 1743, dar și mai înainte - se denunță în treacăt anumite tendințe care țineau la latinizarea ritului uniților (B, *Klein*, p. 93-94, 149; Tóth, p. 114, 125, n. 4).

[22] Sinodul de la Blaj din mai 1742 îi ceruse deja lui Inochentie ca împreună cu teologul iezuit (Balogh) să-l roage pe papă a interzice trecerea oricărui unit din Transilvania la „ritușul lătinesc", opreliște existentă în Polonia (Moldovanu, I, p. 150-151; cf. Prodan, p. 152 și nota 2). De altfel, vlădica îi prezenta și pe teologii iezuiți ca reprezentanți ai tendințelor de convertire la ritul latin (B, *Klein*, p. 149).

[23] Franciscus Klobusitzky, 1743-1748 (Gams, p. 382).

11

1745, ianuarie 17

Ştefan Timandi, vicar general unit (pentru Transilvania de Nord), către Hardt. Extras dintr-o scrisoare în care îi cere să-l informeze dacă Inochentie a plecat într-adevăr la Roma, de unde, crede el (Timandi), se va întoarce „cu oarecare mângâiere".

Extractus literarum vicarii generalis Stephani Timandi cleri Graeci ritus uniti[1] de 17-ma Januarii anni currentis 1745 ad agentem Hardt datarum.

Ultimarie enim confundor in literis Dominationis Vestrae, ubi scribit quod illustrissimus episcopus Romam iter suum cepit, uti audivit, et non scribit pro certo; intellexi ego jam prius quod nescitur qua de causa, ubi et quo discessit, ex qua re multi multa loquuntur. Ego enim pro certo vellem scire si illuc discessit. Scio quod cum aliqua consolatione redibit; expectabo plura brevi, pro quibus me ad obsequia comendans[2] persevero

Spectabilis Dominationis Vestrae

obligatissimus servus
Stephanus Timandi

■ **MOL, Erd. kanc. lt, Acta gen., a. 1745, nr. 320, xerografie.**

Note

[1] Protopopul Ştefan Pop Timandi, cu reşedinţa la Juc, era, până în 1745, vicar general unit pentru Transilvania de Nord (la miazănoapte de Mureş şi Arieş) (B, *Klein*, p. 12, 58, 140, 190; cf. p. 327: „Popa Stephan alias Timandi, Generalis Vicarius"). Vezi şi declaraţia de fidelitate faţă de Unire, semnată la Gherla, 21 mai 1745, de 18 protopopi din vicariatul său, inclusiv şi în frunte cu el: „generalis vicarius et protonotarius Stephanus Páp Timándi", în prezenţa lui David Máriaffi de Maxa, comite de Cluj, fost curator al clerului unit şi unul din viitorii „protectori" oficiali ai Unirii (MOL, *Erd. kanc. lt, Acta gen.*, a. 1745, nr. 320, p. 99-101, copia traducerii latineşti, după mf. BAFC). Máriaffi însuşi era român de origine, dar romano-catolic (B, *Klein*, p. 2-5, 190, 198, 265; la p. 190, 25 mai să se îndrepte în 21 mai).

[2] Corect: „commendans".

12

(1745, după ianuarie, Roma)

(Informare întocmită în secretariatul Propagandei.) Se rezumă mai întâi o scrisoare a lui Aaron despre starea şubredă a Unirii, părăsită de o mare parte a poporului din Transilvania. Ca urmare, Propaganda a cerut informaţii de la Paulucci, însărcinându-l totodată să intervină la Curtea de la Viena pentru îndreptarea situaţiei, dacă cele raportate de Aaron corespundeau realităţii. Se rezumă apoi (cu o grupare diferită a ştirilor şi cu unele inexactităţi) scrisoarea (din 16 ianuarie) primită, în consecinţă, de la Paulucci.

Greci Transilvania[1]

Nel mese di novembre dell'anno passato[2] il sacerdote d[on] Pietro Aaron, il quale pochi mesi prima era uscito dal Collegio Urbano, avissò la Congregazione di Propaganda aver egli trovato molti e gravi disordini ne' suoi connazionali greci di Transilvania[3] in materia di religione: ed erano, che quel popolo si era in gran parte discordato dall'unione, non frequentava più i sagramenti e la chiesa cattolica, anzi tale odio avea concepito contro i sacerdoti di essa, che sepelliva i morti senza la loro assistenza e con le antiche superstizioni.

Tre cagioni allegava egli di tale rilassamento:

La prima di non essersi mantenuti ed eseguiti i privilegi dalli passati imperatori in parte conceduti ed in parte promessi alli nuovi uniti, e ciò perché dipendendone la esecuzione da quegli Stati ne' quali hanno luogo molti eretici, questi vi si oppongono con gran forza.

La seconda perché era di fresco capitato colà dalla Bosnia un calogero scismatico, il quale con finti miracoli aveva ingannato quel rozzo popolo colle sue prediche, scopo principale delle quali era quello di far conoscere ch'eglino perseverando nella unione, erano eternamente perduti, talmente che quasi tutti fuori del clero si erano lasciati sedurre.

La terza il zelo indiscreto di alcuni cattolici latini, i quali si erano vantati di ridurre i Greci al rito latino.

Sopra tali rappresentanze risolvette[4] la Congregazione di sentire le informazioni del signor cardinal Paulucci, molto più che sapevasi trovarsi in Vienna monsignor Klein, vescovo greco di Fogaratz, alla di cui cura è sottoposta quella nazione, incaricandolo altresí di operare presso la Corte di Vienna per un opportuno rimedio, quando sussistesse l'esposto.

Fratanto che si aspettavano tali risposte, giunse improvisamente in Roma monsignor Klein e la sua venuta fu dopo alcune settimane seguitata dalle lettere del cardinal Paulucci[5].

Espone questi veramente tra que' Greci essere stati de' tumulti e gravi disordini riguardo alla religione, causati in gran parte dall'accennato calogero rasciano. Questi però essere stato arrestato su le porte di Cibino per ordine del governo di Transilvania e credesi che sia dipoi stato trasportato a Vienna, senza però potersi penetrare se sia stato rimesso in libertà o punito.

Potersi quindi sperare il ravvedimento de' sedotti, i quali sono in grandissimo numero[6] e caduti in perniciosissimi errori, qualora si potesse ottenere l'esecuzione de' privilegi conceduti alla nazione greca dall'imperatore Leopoldo e successivamente confermati dall'imperatore Carlo VI, tra quali il più rimarchevole è quello che tutt'i secolari greci cattolici, ancorché di condizione plebea, debbano computarsi tra gli Stati che compongono la Transilvania e resi, capaci delle leggi della patria e di tutt'i benefizi. Il signor cardinale protesta di avere sì per lo passato, come anche al presente fatto tutte le prattiche più efficaci per la esecuzione di tali privilegi, ma queste essere state frastornate dalla durezza degli Stati di Transilvania, composti delle tre nazioni, siculina, ungara e sassone, formate le due prime da cattolici, calvinisti, ariani e luterani, la terza di soli luterani. Questa durezza ha posto in tal suggezione la Corte che Sua Maestà non ha creduto di confermare il diploma leopoldino se non con qualche modificazione, la quale lungi dal render meno duri li suddetti Stati, si sono questi protestati di non permettere giammai che in quel principato abbia luogo la nazione greca, sebbene cattolica.

In quanto al terzo motivo, non potersi dedurre cosa veruna di certo, poiché essendo stato obligato monsignor Klein di esporre ciò che era a sua notizia e se veramente i sacerdoti latini ed i padroni territoriali abbiano indotto parte degli uniti alla osservanza delle feste latine, egli ha risposto che quando le avesse saputo, non gli sarebbe stato difficile di apportarvi rimedio con tenerne discorso col vescovo latino di Transilvania; nè si sarebbe incontrata alcuna opposizione ne' ministri di Vienna, poiché questi hanno un sincero desiderio della manutenzione col acrescimento della santa unione[7].

Riguardo poi alla persona del monsignor Klein, avvisa il medesimo signor cardinal Paulucci avergli questi confidato di essersi portato in Vienna chiamatovi per ordine della Corte, presso la quale egli crede di essere stato accusato di aver mancato al suo dovere e forse[8] come cagione dello sconvolgimento nato tre quelli della sua nazione e che perciò si era formata una commissione, alla quale egli si era presentato per intendere ciocché si pretenda sapere da lui. Assicurò sua eminenza di essere innocente e quindi di aver protestato avanti quel congresso che se si voleva da lui sapere ciocché fosse a sua notizia sopra gli accennati disordini, in inscritto lo avrebbe fatto, incapace di esaminarlo e molto più di processarlo.

Gli suggerì il signor cardinale che se venisse altra volta invitato a comparire, rispondesse francamente che senza la permissione di sua eminenza non potea neppur comparire ed allegasse in seguito le disposizioni de' sacri canoni. Riferì dopo qualche giorno[9] il vescovo di aver ciò eseguito. Ma tra non molto fu

avvisato il signor cardinale dal sacerdote Aaron che quello era partito da Vienna sotto pretesto di portarsi al santuario di Maria Zell, ma in realtà per trasferirsi a Trieste, ove digià cercava imbarco verso Roma, intimorito dalle minaccie che forse gli sono state fatte dalla commissione o che egli ha da altri risaputo, come se si presumesse di arrestarlo, ma che non sono giammai state confidate da quello al signor cardinale. Figurandosi questi che una tale partenza avrebbe eccitati maggiormente i sospetti sopra la di lui condotta passata, pensò se conveniva di richiamarlo, ma temette di esporlo a qualche violenza nel suo ritorno. Teme inoltre che il prelato non gl'abbia fatto una intera confessione degl'incontri che può aver avuti in Transilvania e la sua clandestina partenza lo fa sospettare per colpevole a quella Corte.

Accenna pertanto che il ritorno di esso alla sua chiesa è totalmente[10] necessario, perché altrimente essendo la nazione vallacca destituta del suo capo, le perversioni cresceranno alla giornata ed il male si renderà sempre peggiore, essere però indispensabile ch'egli dia alla Congregazione de Propaganda una vera e sincera informazione della sua condotta, acciò possa intraprendersene il maneggio con chi occorre.

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 247-251v, scris în coloane; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 252-256; fc. BAFC.**

Note

[1] De altă mână, contemporană, decât textul.

[2] Corect: 13 octombrie 1744, menționată în răspunsul, din 21 noiembrie același an, al Propagandei către Aaron (APF, *Lettere*, vol. 162, f. 350v-351).

[3] Evident, e vorba de românii uniți.

[4] La 16 noiembrie 1744 (APF, *Acta*, vol. 114, a. 1744, f. 388-389v).

[5] De fapt, o singură scrisoare (până la întocmirea informării de față): cea din 16 ianuarie 1745 (*Doc. 10*).

[6] Nu în scrisoarea lui Paulucci se face referire la numărul lor, ci în aceea a lui Aaron, unde se apreciază acest număr la 300 de mii de inși (*Acta, ibid.*).

[7] Acest „motiv" e rezumat aici infidel în unele amănunte (vezi *Doc. 10*).

[8] Adverb rezultând dintr-o intervenție eronată asupra verbului *fosse* din textul rezumat (*Doc. 10*, n. 3), intervenție care înseamnă și o atenuare de sens.

[9] Nu „după câteva zile", ci cu prilejul aceleiași - singure - audiențe (a se confrunta scrisoarea rezumată cu cea a aceluiași Paulucci, din circa martie 1745, încadrată în memoriul lui Inochentie din iunie 1745), care a avut loc după ședința din 16 noiembrie 1744 a comisiei de anchetă, singura la care se înfățișase episcopul.

[10] Oarecare forțare a înțelesului (a se vedea scrisoarea rezumată).

13

(1745, înainte de februarie 27, Viena)

Raport informativ al Cancelariei Aulice Transilvănene. Atitudinea suspectă, considerată chiar complice, a lui Inochentie faţă de mişcarea populară dezlănţuită de „călugăr" (Visarion) şi de alţii împotriva Unirii; conduita sa asemănătoare la sinodul din 1744. Şi alte învinuiri. Citarea lui la Curte, audierea lui de „informare" cu privire la starea tulbure în care se află, drept urmare, Biserica Unită, problemă nu numai ecleziastică, ci şi politică. Plecarea sa din Viena la Roma fără a fi cerut voie (de la suverană), dovadă că era conştient de a fi vinovat de cele ce i se imputau.

[p. 52]

Species facti

de moderno in Transylvania Unionis statu, actis synodi unitorum ibidem mense Iunio anni 1744 celebratae et causa domini episcopi Fogarasiensis baronis Klein apud Aulicam Commissionem agitata[1].

Postquam mense Iunio anni superioris Sacratissimae Suae Majestati Regiae certo innotuisset, quod schismaticus quidam Graeci ritus monachus, quem sui calugerum dicunt, aliquot antea mensibus, ex post autem plures alii illius sequaces ejusdem sectae et plerumque instituti homines, schismaticorum in partibus Turcicis conventuum emissarii, in Suae Majestatis Transylvaniae principatum diversis viis penetraverint ibique rudem adhuc gentem Valachicam seditiosis suis concionibus et imposturis adeo concitaverint, ut plures illic districtus sacram cum matre ecclesia Romano-catholica Unionem, singulari pietate, munificentia et indefessa solicitudine a divis quondam imperatoribus Leopoldo avo, plantatam, Iosepho patruo repetitis immunitatibus rigatam, ab immortalis autem reminiscentiae Carolo VI-to, genitore Suae Majestatis, tantis impendiis, utpote integri dominii collatione episcopatu unitorum ibidem et monasterio[2] monachorum Ordinis Sancti Basilii ejusdem ritus vicem canonicorum[3] et capituli penes episcopum obituro, large fundatis [p. 53] amplius promotam ac, uti hic[4] sperabatur, jam pene irradicatam, palam ejuraverint, et huic perversioni ipsum antehac ibidem constitutum dicti Graeci ritus unitorum episcopum baronem Klein clam adstipulari ex iisdem relationibus haberetur, quod quidem de eo tanto facilius creditu fuerat, quod idem jam antea coram dicti principatus statibus se et suos conditionate duntaxat, sub spe videlicet certorum privilegiorum, esse unitos cum scandalo catholicorum publice asserere non dubitaverit, cui simile in mox descripta etiam sinodo [!] proposuit.

Proinde Sua Majestas, vigore rescripti sui ad gubernium suum in Transylvania regium, uti moris est, sub 15-ta dicti mensis Iunii exarati et dicto

episcopo rite intimati, eundem episcopum huc ad aulam suam venire jussit. Interim ille priusquam iter aggrederetur, synodum ibidem diaecoesanam, jam antea fors per suas circulares promulgatam, sub finem repetiti mensis Iunii[5] in loco suae residentiae coëggit, ad quam non modo clerum suum, sed etiam contra morem antehac usitatum, lajcos tam nobiles quam plebejos, praesertim [p. 54] ex circulis nuper ab Unione resilientibus frecqventi numero convocavit. Cujus synodi acta singularem attentionem non solum quoad sacra, verum etiam praecipue circa[6] politica merebantur, in suam enim synodali propositione praemittendo, quanta fatigia quantasve expensas pro sua gente et clero hactenus inutiliter fecerit, cum hic etiam Viennae speciosis tantum verbis lactatus fuerit[7], benignarum etiam Suae Majestatis resolutionum extractum legi curavit et eundem interpretando in sinistrum adeo sensum detorsit, ut in coetu illo praesentium magnus sit exortus tumultus et tanto major dein, cum ex benigno rescripto secum allato[8] limitationem proventuum stolae ante introductam Unionem abusive et cum excessu[9] perceptorum ipsique genti Valachicae nimium gravium perlegi fecisset. Quia autem catholicum Latini ritus ad latus theologum, qui ex rationibus summi momenti qua causarum auditor generalis olim adjunctus et adhuc apud eum tenendus visus est, diu jam pati non posset, dum ad verba [p. 55] rescripti de praestanda eidem ab ipso intertentione sonantia deventum esset, aut se episcopum non futurum, aut theologum in domo sua non aliturum cum immoderationis gestibus protestatus est[10]. Ubi observandum occurit, quod cum theologi ad latus suum continuationem alio titulo oppugnare non satis tutum eidem videretur, ex eo quod summa fundationali Sacrae Sedi Apostolicae rite notificata, de eadem portione pro intertentione theologi annuatim praestanda nihil insertum fuerit ac consequenter etiam Romanum confirmationis instrumentum de ea sileret, fundum episcopalem non amplius onerari posse allegavit; cum tamen haec vel alia ipsius beneficia eatenus convertibilia sint ac si ex illa summa fundationali hanc portionem excindi deprecaretur, quanquam usque dum theologus penes eundem necessarius videbitur, onus intertentionis illius virtualiter semper fundo episcopali adhaeserit, habeat idem ultra illam summam fundationalem alios reditus, eosque non exiguos, ex indulgentia divorum Suae Majestatis praedecessorum et propria Suae Majestatis percipi [p. 56] solitos, ex quibus absque derogamine fundationalium rata theologi praestari quiret[11]. Declaravit dein idem episcopus coram memorata synodo, quod a proceribus catholicis requisitus fuerit, ut schisma illud tunc introductum tolleret, ipse vero responderit: ubi id quod promissum erat, redditum fuerit, se schisma complanaturum. Multa praeterea injuriosa et inconvenientia verba protulit, quibus catholicos culpae arguit et mendaces compellavit[12], inter caeterea surgens ex abrupto suos allocutus est: aut catholicis fiatis et ritum vestrum mutetis, aut de alio aliqvo cogitetis[13]. Super quibus universa plebs Valachica infremuit, multi vero saniores[14] uniti Valachi scandalizati et inter se conquesti sunt. Exitus demum synodi fuit, quod ad iteratam indiscretam ejusdem episcopi interrogationem: an si quae promissa sunt, non

praestentur uniti manere vellint, tam popae seu sacerdotes, quam plebs rustica responderint: nisi ea praestentur se unitos esse nolle[15]; imo plures e contra dixerint: praestentur illa vel non praestentur, se tamen Unioni renunciaturos[16], prout ab illa hora magis et magis dilatari schisma [p. 57] perhibetur, quin multi ex plebe episcopi sui voluntate et consensu eatenus se tuentur, ob quod non pauci archidiaconi perturbari dicuntur[17].

Iisdem porro fide dignis relationibus continetur, quod eadem in synodo idem episcopus exteras etiam Potentias interminatus sit; quod toto hoc orti et invalescentis schismatis tempore, contra munus suum episcopale, ut ut a catholicis eatenus solicitatus, pastorale, quo impostorum machinationes evertere potuisset, exmittere prorsus neglexerit; quod clerus ejus sit effroenis in eoque bigamia et simonia frequens; quod popas seu sacerdotes praeter necessitatem ex eo, uti perhibetur, ut suus etiam census, quem ab iis singillatim percipit, cresceret, multiplicaverit, et a schismaticis ordinatos acceptaverit; quod consaguineos suos ditare studuerit; bona respuendo, vilium personarum secutus sit consilia ac schismaticis libris provinciam illam repleverit; quod popas modo consecratos ad deponendum Unionis juramentum non adstrinxerit; theologi officio semper cotrarietur; cleri pecuniam, magis de temporalibus quam spiritualibus [p. 58] solicitus[18], agendo hic ea quae ad ipsum nullatenus spectarent, quin respectu muneris episcopalis eundem dedecerent ac illorum etiam nomine, uti innotuit, a quibus nihil eatenus eidem commissum est, inutiliter expendat[19].

Unde, juxta posteriores[20] catholicorum in illo principatu procerum ac alteras cleri Graeci ritus uniti nomine formatas ad Suam Majestatem perlatas relationes, Unio ibidem adeo convulsa est, ut multi parochiani injicere in parochos suos unitos manus eosque verberibus afficere non reformident, conversationem cum parochis unitis sub anathematis poena, ecclesiarum vero per unitos, uti tenent, per pollutarum frequentationem sub gravi peccato sibi interdictam persvasum habeant et dum loco eucharisticae fructus et surculos arborum nec non grana quaedam frumenti, loco chrysmatis mel et alia quaedam usurpare ceperunt, dum infantes insolita forma per superstitiosas mulieres baptizari curant, jam non ad schisma redire, sed pene in gentilismum labi videantur.

Quibus malis medendis validam utique manum et oculatam curam exposcentibus benigna ordinatione Suae Majestatis actu incumbitur. Itaque Sua Majestas relatis eo modo sibi descriptae synodi actis et Unionis statu, pro suo regis apostolici munere, juxta bullae pontificiae primo regi Hungariae Sancto Stephano et ejus successoribus data verba: *Et secundum quod divina gratia te et illos docerit* [...][21]. Avito item illo, [p. 59] quo in promotionem Sacrae Unionis fertur zelo, per specialem Aulicam Commissionem hunc in finem a se delegatam, Puncta quaedam interrogatoria super alterato in illo suo Transylvaniae principatu Unionis statu actisque mentionatae synodi et remediis conducibiliter applicandis concepta, eidem episcopo, non per viam inquisitionis, sed

pro danda solum informatione in facto[22], praelegi ea ratione jussit, ut accepta ejusdem etiam informatione appareat quae materiae, ut ut mixtae, magis tamen ad Forum Ecclesiasticum spectent, huicce Foro Ecclesiastico pro ulteriore deliberatione utique communicandae; et quae politicum praecise concernant, uti hoc ex praeambulo punctorum eidem praelectorum pateret hocque discrimine facto, congrua utrinque, ubi necessum visum fuerit, remedia suis viis ac modis adhiberi quirent.

Ad sessionem proinde Commissionis die 16-ta Novembris anni superioris habitam comparens saepefatus episcopus insinuavit, se tanquam personam ecclesiasticam coram illo foro non ecclesiastico formale examen haud subiturum, pro informatione autem ad puncta sibi praelegenda, cum facultate tamen retractandi si voluerit sibi reservata, responsurum se promisit, prout etiam ad 35[23] puncta ibidem sibi praelecta respondit simulque punta illa sibi scripto communicari [p. 60] petiit. Occasione autem praelectionis punctorum, dum ad investigandam propositionis ab eodem in synodo factae qvalitatem perventum esset Commissioque an exemplar suae propositionis hic Viennae apud se se habet ab eo quaesivisset et ex illa copiam sibi dari petiisset, cunctando ille respondit: hoc exemplar esse in archivo episcopali, an apud se hic habeat, se non satis recordari, si vero haberet, se quaesiturum missurumque copiam in se recepit, quod illic scripto sibi pro memoria annotavit, nec tamen unquam eandem communicavit, licet illam, uti perhibetur, apud se habuerit[24], et ipse primo die 9-na Decembris ab hinc Vienna[25] discesserit. Cum deinde 7-ma Decembris Commissio eadem rursus considens praelectionem punctorum in filo materiae continuare vellet, episcopus ibidem non comparuit, sed suos homines eo expedivit, per quos praejudicium fore canonibus si coram illa Commissione compareret ac responderet, proposuit; ubi autem scripto sibi per extensum repetita puncta communicata fuerint, scripto se responsurum denuo promisit et eandem instantiam idemque promissum per memoriale dictae Commissioni porrectum dein repetiit[26]. Quae Commissio, quamvis nulla videretur ratio cur adversetur canonibus eundem respondere verbis, et non adversetur respondere [p. 61] scripto, ac aliunde in praeambulo punctorum in prima sessione eidem episcopo, uti supradictum est, pariter praelecto, juribus ejusdem, quoad competentiam fori et ipsum personale, diserte cautum fuerit, ejusdem petito detulit, puncta eadem, penes consvetum communicationis decretum[27] janitori Cancellariae Regiae Aulicae Transylvanicae tradidit, per eundem dicto episcopo consignanda; idem autem janitor, teste relatione sua Commissioni desuper data, illum per decem dies quaesitum domi suae nunquam reperit.

Dum autem postmodum homines ejusdem episcopi, cui per Suam Majestatem huc citato, tanquam subdito et vasallo extra ditiones Suae Majestatis, contra generalia edicta eaque gravem in contravenientes poenam dictantia, sine praehabita licentia abire neutiquam fas fuisset[28], ab eadem commissione die 22-da praelibati mensis Decembris interrogati essent, quando idem episcopus

discesserit quove iverit? retulerunt: dum abiret praedicta 9-na Decembris dixisse se iturum ad Cellas Marianas in Styriam, ast serius ex literis illius Tergesto ad suum capellanum, hic adhuc remanentem, datis compertum est, eundem iter Romam versus mutasse, ex quo tergiversatio illius et quod conscius sibi eorum de quibus [p. 62] insimulatus[29] est, fuerit, conjici potest eo magis, quod praememoratum scriptum memoriale ubi communicationem punctorum denuo petebat[30] et responsurum se spondebat, pridie solum sui discessus hora 6-ta vespertina per Agentem exhiberi fecerit. Sed et id post ejus abitum uberius rescitum est, quod is cum schismaticis hic loci commorantibus familiariter conversatus fuerit, quod ipsi clara lege ordinationum divi adhuc Leopoldi imperatoris interdictum est[31], quin etiam profanum Ordinem et in eo sic nuncupatam quandam praefecturam ab homine pariter schismatico susceperit[32] atque ex his rem penitius consideranti pateret, quo fine idem episcopus ante biennium porrectis hic apud aulicas instantias scriptis tantopere flagitaverit, ut theologus qui ex officio causarum auditor generalis decisorumque casuum apud eundem est et eidem invigilare tenetur, ipsi episcopo contra omnem rationem et exigentiam propter officium theologi fidelitatis sacramento obstringeretur.

Siquidem autem inter acta synodalia supra recensita toties fiat mentio promissorum clero aut genti Valachicae factorum per eosque praetensorum privilegiorum, paucis [p. 63] commemorandum venit: quod omnia illa beneficia, privilegia et immunitates ecclesiasticas, quae generaliter reliquarum ditionum suarum, signanter vero regnorum Hungariae, Dalmatiae et Croatiae clero unito concessa et indultae fuerunt repetitum divum Leopoldum imperatorem etiam clero unito principatus Transylvaniae, vigore prioris sui diplomatis clementer indulsisse; quia vero ex altero ejusdem sacratissimi principis diplomata (cujus caeterum autenticum originale exemplar nusquam reperitur[33], nec rite publicatum fuisse constat) sumpto argumento, cujus vigore in sensu tamen accommodo etiam plebejae conditionis homines, si se univerint, Statibus adnumerati haberentur et hinc gens illa affidata praecipue a dictu episcopo, sumptibus sui cleri aliquoties eatenus huc profecto et pro se suisque, quoad temporalia, talia subinde petente, quae citra convulsionem status publici illius principatus concedi neutiquam potuissent, ampliora, quam aliarum ibidem nationum plebs habeat, praetenderet privilegia[34]; et e contra Status et Ordines trium illic nationum gentem illam, vi veteris positivae legis[35], pro tolerata solum haberi urgerent; Sacratissima Sua Majestas Regia pro singulari suo zelo apostolico et petate Status [p. 64] eosdem et Ordines convenientibus mediis eo deduxit ac, quod in eorum constitutionibus ad hunc effectum deesset, suis resolutionibus proxime in publicos etiam principatus articulos relatis[36], ita clementissime supplevit, ut antiquata praedicta Valachos pro toleratis duntaxat habente lege, eosdem stabili in Transylvaniae principatu incolatus jure donaverit et quoad immunitates ecclesiasticas catholicis Latini ritus, quoad beneficia temporalia seu officia per definitam suo modo pro sua cujusvis qualitate et

conditione applicationem reliquis principatus incolis prorsus adaequaverit[37]. Quin eadem Sacratissima Majestas, praeter benigne adhibendam quovis in casu contraventionum adversus immunitatem ecclesiasticam cum clero Latini ritus penitus communem a quopiam praesumendarum correctionum ut pro ecclesiis et ecclesiasticis unitorum ubicunque incolae eorum conveniente numero essent neque hactenus fundum obtinuissent, competentes fundi assignentur. Ubi decimae aut quartae vi legum vel privilegiorum aliis collatae habentur iique jure praelationis[38] fruuntur, ibi certae pensiones juxta familias contribuendae, dictae ibi vulgo capeciae, annuatim pro sustentatione ecclesiasticorum unitorum [p. 65] praestentur, clementissime jam anno superiore 1743 ordinavit[39] et cum aerarii sui onere plura millia centenariorum salis parochis unitis, qvi antea iis non potiebantur, quotannis administrari jussit[40].

Pluraque alia adeo munifice et benigne eorum et ut praemissum Sacrae Unionis his etiam mediis stabiliendae intuitu indulsit ac disposuit, et cum eatenus aliarum ditionum suarum[41] unitos longe superent, nisi ab illis qui, sumptibus alienis subsistendo[42], etiam incompetentia haud difficulter petunt, incitentur merito[43] aquiescere et molimina episcopi baronis Klein, utpote qui dum desideria sua immoderata suasque intentiones instituto ac systemati provinciae contrarias, in specie praetensam introductionem quartae nationis per importunas preces ipse impetrare non potest, easdem juxta praemissa per simultates et factiones populares, nedum per motus intestinos extorquere nititur, eatenus non sequi, imo nec aures praebere debeant.

■ **MOL, Erd. kanc. lt, Acta gen., a. 1745, nr. 320, p. 52-65, concept; mf. şi fc. BAFC; alineatele ne aparţin. Unele elemente de conţinut, pe alocuri inexact înţelese, la Bogdan-Duică, Procesul, p. 33 (după extrasele lui Rosenfeld) şi la B, Klein, p. 180 (după Bogdan-Duică).**

Note

[1] Această informare a fost pregătită, se pare, de Kozma, în colaborare cu Csató, membri de frunte ai Cancelariei Aulice Transilvănene, care făceau parte totodată, după cum s-a văzut, din Comisia Aulică Delegată, însărcinată cu anchetarea lui Inochentie. E un raport întocmit în vederea conferinţei ministeriale din 27 februarie 1745, pentru informarea acesteia, după cum reiese din protocolul aceleiaşi conferinţe (Doc. următor).

[2] Corectat pe margine de Kozma din: „conventu".

[3] Ultimele două cuvinte adăugate în text de mâna lui Kozma.

[4] Adverb adăugat în text de mâna lui Kozma.

[5] La 25 iunie st. v. (6 iulie st. n.) 1744.

[6] „non solum" – „circa" adăugat pe margine de mâna lui Kozma, în loc de: „Suae Majestatis quoad sacra aeque" din text, şters de aceeaşi mână.

[7] *Acta synodi* (Nilles, II, p. 562, aproape textual).

[8] Cunoscutul rescript din 9 septembrie 1743 (Nilles, II, p. 548-555).

[9] Ultimele două cuvinte scrise de mâna lui Kozma deasupra cuvintelor: „pene simoniace", șterse de aceeași mână.

[10] *Acta synodi* (Nilles, II, p. 563); chestionarul pentru audierea lui Inochentie (Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 63, întrebarea 47).

[11] Cf. și argumentele aduse de Inochentie în *Supplex libellus* al său din 1741 către Maria Tereza (Decei, p. 38-39), argumente în care se referă numai la beneficiul fundațional. (Pentru datarea acestui memoriu vezi mai departe: memoriul lui Inochentie către papă, iunie 1745, *Doc. 19*, n. 2.)

[12] Notă din Cancelaria Aulică Transilvăneană, dinainte de 16 noiembrie 1744, *Doc. 1* (în informarea de față, aproape textual, după această piesă).

[13] Ultimele cinci cuvinte intercalate pe margine de mâna lui Csató. Cf. *Acta synodi* (Nilles, II, p. 563); nota menționată (*Doc. 1*); chestionarul amintit (Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 63, întrebarea 48).

[14] Nota pomenită (*Doc. 1* și n. 12).

[15] *Acta synodi* (Nilles, II, p. 563); nota amintită, chestionarul (Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 64, întrebarea 53).

[16] Numai în raportul de față am găsit această informație și anume că mulți dintre participanții la sinod ar fi spus că, indiferent dacă se vor împlini sau nu „promisiunile" ce li s-au făcut românilor cu prilejul Unirii cu Biserica Romei, ei vor renunța la ea.

[17] Nota menționată (*Doc. 1*).

[18] Nota menționată (aproape textual).

[19] Vezi mai pe larg chestionarul (Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 65-66, întrebările 77-80).

[20] De pe la sfârșitul anului 1744 (B, *Klein*, p. 169; Dragomir, I, p. 147-148).

[21] Punctele dintre paranteze drepte indică tăierea continuării citatului. Iată această continuare: „ecclesias regni tui praesentes et futuras, nostra et successorum nostrorum vice disponere atque ordinare apostolica simul authoritate concessimus". Pasaj șters de mâna lui Kozma, căreia i se datorează, de altfel, intercalarea pe margine a întregului citat, care înlocuiește în text cuvintele: „quoad ex annexo hic pontificiae bullae extractu liqueret et, avito illo". Citatul, reprodus în această informare cu câteva mici modificări, face parte din pretinsa bulă a papei Silvestru II, din 27 martie 1000, prin care acesta dăruiește căpeteniei maghiare Ștefan, canonizat apoi ca sfânt, titlul și coroana de rege, precum și drepturi foarte întinse de jurisdicție bisericească. Se știe însă că cercetările critice de la sfârșitul sec. XIX și începutul veacului XX vor dovedi că această bulă (apărută într-o publicație din 1644) nu e decât un fals din sec. XVII.

[22] „non per viam - in facto", intercalare pe margine de mâna lui Kozma.

[23] Corectat pe margine, se pare, de mâna lui Kozma, în loc de: 39, șters. Cifra 35 corespunde ultimei întrebări din varianta scurtă a chestionarului, întrebare la care a răspuns Inochentie. Cifra 39 corespunde ultimei întrebări din varianta lungă, la care a dat răspuns. Varianta scurtă are în total 77 (MOL, *Erd. kanc. lt, Acta gen.*, a. 1745, nr. 320, p.

17-35), cea lungă 82 de întrebări (*ibid.*, a. 1744, nr. 248, f. 22-28v, variantă publicată, după transcrierea lui Rosenfeld, de Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 59-66). Răspunsurile au fost înregistrate de Csató şi corectate în câteva locuri din punct de vedere al stilului tot de el (*ibid.*, a. 1745, nr. 320, f. 121-127). Potrivit rezumatelor, cu unele greşeli, ale lui Rosenfeld, ele sunt reproduse, de asemenea, de către Bogdan-Duică (*Procesul*, p. 67-71). Unele întrebări separate din varianta lungă sunt amalgamate în cea scurtă, care are şi unele formulări relativ mai curtenitoare. Varianta lungă a întrebărilor e, fără îndoială, cea dintâi, cea scurtă fiind doar o reelaborare a ei mult ulterioară conferinţei din 27 februarie (cf. doc. din 29 martie 1745 la B, *Klein*, p. 178-179), transmisă, apoi, în urma propunerii acesteia, la Roma. Din cele de mai sus rezultă că numărul întrebărilor la care a răspuns Inochentie n-a fost doar 31 (Prodan, p. 171, după Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 69) sau 32 (Tóth, p. 146), nici pe baza variantei lungi de 82 de întrebări, pe care o citează aceşti autori (şi care a fost cea folosită la interogare), nici a celei scurte.

[24] Amănuntele acestea semnificative despre zăbovirea cu care a răspuns Inochentie că nu-şi aminteşte dacă a luat cu sine la Viena textul expunerii pe care o ţinuse - în româneşte - la sinod, că şi-a făcut notă pentru a verifica acest lucru şi a comunica textul comisiei, amănunte care figurează în răspunsul său la întrebările 33-34 (varianta lungă, MOL, *Erd. kanc. lt, Acta gen.*, a. 1745, nr. 320, p. 126), că totuşi nu i-a comunicat textul, deşi se spune că l-ar fi avut la sine (cum se adaugă în prezentul document), toate acestea lipsesc în rezumatul lui Rosenfeld, publicat de Bogdan-Duică (*Procesul*, p. 70).

[25] Ultimele trei cuvinte intercalate pe margine de mâna lui Kozma, în loc de „hinc" din text, şters de aceeaşi mână.

[26] „idemque promissum - repetiit", această propoziţie sau ideea pe care o exprimă nu se află în protocolul şedinţei din 7 decembrie, luat de Csató (MOL, *Erd. kanc. lt, Acta gen.*, a. 1745, nr. 320, p. 127-128).

[27] Din 10 decembrie 1744 (*Doc. 2*).

[28] Deci, în informarea de faţă se spune că lui Inochentie „nu-i era permis să plece în nici un chip" din ţările de sub stăpânirea Mariei Tereza, fără să fi obţinut voie. Aşadar, nu e vorba că el „nu *va* avea" acest drept (Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 33, după extrasele lui Rosenfeld) sau că „nu *va* mai avea drept *de a se întoarce* în patrie fără licenţă" (B, *Klein*, p. 180, citând pe primul autor).

[29] Corectat de mâna lui Kozma, în loc de: „accusatus", şters de aceeaşi mână.

[30] Vezi mai sus (n. 26).

[31] Diploma a II-a leopoldină, art. 6 (Nilles, I, p. 297; cf. şi aranjamentele episcopului Atanasie Anghel, acelaşi art., *ibid.*, p. 284).

[32] Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 33; B, *Klein*, p. 180.

[33] Vezi însă mai la vale memoriul lui Inochentie din iunie 1745 (*Doc. 18*, n. 14).

[34] Afirmaţie falsă, după cum reiese mai ales din B, *Klein*, p. 106-108.

[35] Drept local, câştigat (Bartal, sub cuvântul: *jus positivum*).

[36] Cunoscutele „articole de lege" VI şi VII din 1744 (B, *Klein*, p. 102-104).

[37] Interpretare tendenţioasă făcută de prezenta informare (vezi B, *Klein*, p. 106-108).

[38] Drept de prioritate (Bartal, sub cuvântul: *praelatio*).

[39] Cunoscutul rescript din 9 septembrie 1743 (Nilles, II, p. 548-555).

[40] Nu se află în rescriptul (cel puţin în textul său publicat) menţionat în nota precedentă. De altminteri, asupra acestui rescript vezi şi *Doc. 14* din 27 februarie 1745, precum şi *Doc. 6* din 29 decembrie 1744 (observaţiile interesante ale lui Csató).

[41] E vorba de celelalte ţări de sub stăpânirea reginei.

[42] Aluzie ce ni se pare neclară. S-ar putea să fie o greşeală de redactare şi ca autorii informării să se fi gândit la călătoriile şi şederile lui Inochentie la Viena, pe cheltuiala clerului său, mai ales că se spune mai sus că el cheltuieşte fără folos banii acestuia, fiind preocupat mai mult de treburi temporale (lumeşti, politice) decât de cele spirituale (religioase, bisericeşti).

[43] Urmează: „conquiescere debeant", cuvinte şterse de mâna lui Kozma, de la care provine de aici până la sfârşit scrisul documentului.

14

1745 februarie 27 (Viena)

Conferința ministerială, reunită în treburile Transilvaniei, către Maria Tereza. Din partea Cancelariei Aulice Transilvănene se face o expunere despre cele ce s-au săvârșit la Curte în problema stării tulburi a Bisericii Unite. Se reiau, în fond, dar mai pe scurt, datele informării pregătite despre această problemă (vezi Doc. precedent). Conferința propune să se scrie guvernatorului Transilvaniei cu privire la măsurile de luat pentru îndreptarea situației Bisericii Unite după plecarea vlădicăi; de asemenea, să se scrie cardinalului Albani despre starea aceleiași biserici și despre conduita „nechibzuită" a lui Inochentie, pentru ca Scaunul pontifical să fie clar informat și să poată proceda contra lui în cunoștință de cauză.

Sacra Regia Majestas, Domina domina clementissima.

Die 27-a Februarii anno 1745
Praesentes

Comes Stahrenberg[1] praeses, c. a Dietrichstein Aulicae Camerae praeses, c. Corvitius ab Uhlfeldt[2], c. Ioannes Fridericus a Seilern[3], c. a Kinszki Bohemiae aulicus cancellarius[4], c. a Colloredo[5], c. a Gyulaffi cancellarius aulicus Transylvaniae, c. a Salaburg[6] supremus bellicus commissarius.

Baro a Brandau[7], Mannagetta, Koch Aulicae Camerae consiliarius, baro a Bartenstein[8], Kozma, Wöbern.

In conferentia ministeriali quae sub praesidio Gundachari Thomae S[ancti] R[omani] I[mperii] comitis a Stahremberg, praesentibus in margine positis ministris et aliis consiliariis[9], in rebus Transylvanicis hodie celebrata est, proposuit Cancellaria Aulica Transylvanica quae circa convulsum unionis cum sacra Romana ecclesia Valachorum Graeci ritus in Transylvania statum hic in Aula acta sunt: quod videlicet postquam anno proxime evoluto innotuisset primo quendam schismaticum Graeci ritus monachum seu, uti apud suos audit, calugerum ac dein plures ejusdem sectae homines ex partibus Turcicis in illum Transylvaniae principatum diversis viis penetrasse ibique gentem Valachicam in unione nondum bene fundatam seditiosis suis concionibus et imposturis ad perversionem et ejurandam unionem concitasse[10], eadem cancellaria, accepto in mense Junio Consilii Aulae Bellici insinuato, conformis tenoris rescriptum Regiae Majestatis Vestrae cum mandato, ut unitorum Valachorum episcopus baro Klein se citra dilationem in Aula sistat, ad regium in

Transylvania gubernium mox 15-ta ejusdem mensis expediverit, cujus notitia ad eundem episcopum delata, is sub initium Septembris hic Viennae comparuit.

Ex quo autem variae informationes ipsum praecesserant et plures secutae sunt super antelatorum seductorum unionem in Transylvania turbantium progressu ipsiusque episcopi synodalibus actis ad Aulam missae, his in Conferentia ministeriali die 25-ta Septembris in negotiis Transylvanicis habita relatis, visum eidem fuit: isthaec rerum momenta in delegata aulica commissione pro Transylvanicis ordinata primum assumenda ac discutienda memoratumque episcopum unitum desuper audiendum esse. Formatis itaque interrogatoris punctis ex praehabitis informationibus et concessu Commissionis instituto ac accersitus est idem episcopus, et super nonnullis punctis auditus; porro quoque audiendus fuisset, sed non amplius comparuit, petens reliqua puncta interrogatoria scripto sibi ad respondendum communicari. Cui annuit quidem Commissio, verum ille simulato itinere ad Cellas Marianas proficiscendi, Vienna clam discessit et Romam profectus est, prout omnia in facti specie hic annexa fusius declarata habentur[11].

Quibus in hac conferentia bene ponderatis, itum est ad vota et per unanimia videbatur: gubernatori Transylvaniae rescribendum esse nomine Regiae Majestatis Vestrae[12], ut is habita imprimis cum episcopo Transylvaniensi primariisque catholicis Cibinii praesentibus consultatione, dein vero patre theologo episcopatus uniti accersito secretoque desuper audito, quator aut quinque vel etiam plures, uti visum fuerit, primores e clero et nobilitate Valachica sincere unitos ad se convocaret iisque benignum Regiae Majestatis Vestrae resolutionum anno 1743 ejusdem Unionis gratia factarum et ad gubernium Transylvanicum missarum[13] ipsique episcopo tunc ex toto haud communicatarum, puncta Unioni favorabilia communicaret[14] atque experietur ab iisdem attente, quis sit status Unionis in Transylvania a tempore discessus episcopi uniti et quid interea donec episcopus vel ipse redeat vel secus id ordinetur, quod justum et aequum conveniensque fuerit, determinandum[15], quid item solatii unitis habita ratione tranquillitatis et quietis publicae impertiendum esset? Et an porro non expediret quator aut plures, et quos e primoribus cleri uniti ad principatus circulos exmittere, quibus injungeretur, ut quivis eorum districtus sibi assignandi ecclesias quae visitationi episcopi Fogarasiensis obnoxiae fuerant, circumiret, parochos et popas parochianosque in Unione constantes ad perseverentiam, illos vero qui ab Unione deviassent ad risipiscentiam et reditum in gremium unitae ecclesiae, praememoratas resolutiones regias ipsis declarando unitisque ac Unionem amplexuris protectionis spem faciendo exhortaretur; ac denique poparum et Unionis statum cum circumstantiis gubernatori referet, ipse vero acceptam de praemissis notitiam cum sua convocandorumque opinione Regiae Majestati Vestrae submitteret, interim autem ne malum servitio regio et communi bono perniciosum incrementum ibi sumeret, sedulo attenderet, cum substituto armorum praefecto correspondenter se in iis habiturus.

Quoniam vero, uti superius dictum est, episcopus unitus baro Klein Romam se contulit, convenire, imo necessarium esse, ut per Cancellariam Status Aulico-Intimam eminentissimus cardinalis Alexander Albani scripto et ex integro informetur de statu Unionis in Transylvania valde turbato ipsiusque episcopi uniti indiscreto agendo modo et quam indecenter idem in synodo a se indicta semet gesserit negotiaque tractaverit, neque communicationem punctorum eidem communicandorum expectans, sine praescitu Aulae hinc Vienna moverit; hanc autem informationem ideo necessariam esse, ut si forte episcopus unitus quaepiam ibi in sui exculpationem sinistre expositurus esset, Curia Romana seu Sedes Apostolica de omnibus clare informata[16], ideam sibi in tanti momenti negotio contra ipsum episcopum procedendi formare possit. Quocirca tum praefatam facti speciem, tum etiam puncta interrogatoria pariter hic adjacentia praefatae concellariae Status Aulico-Intimae tradenda[17] et ab illa memorato cardinali Albani communicanda esse[18].

■ **MOL, Erd. kanc. lt, Acta gen., a. 1745, nr. 320, p. 124-125v, scrisul lui Kozma; mf. şi fc. BAFC. Rezumat foarte succint şi cu data greşită, 25 februarie 1745, la Bogdan-Duică, Procesul, p. 33 (după extrasele lui Rosenfeld).**

Note

[1] Corect: Starhemberg. Gundacker Thomas von St. (14 decembrie 1663-8 iulie 1745) a ocupat vreme îndelungată posturi de conducere a finanţelor monarhiei habsburgice (Arneth, I, 1863, p. 67-69; Wurzbach, 37 (1878), p. 179-180, nr. 32; Walter, p. 14-15).

[2] Pe Anton Korfitz Uhlfeld îl întâlnim des în documentele noastre. De aceea ne oprim asupra sa. Născut în 1692, de origine daneză, fost militar, apoi diplomat, devenit cancelar aulic şi de stat (*Hof- und Staatskanzeler*), se afla în această calitate în fruntea politicii externe a monarhiei între 1742 şi 1753. Pe urmă a fost numit prim-majordom al Curţii (*Obersthofmeister*). După mărturii contemporane, îndeosebi potrivit documentatului portret pe care i-l face, într-un raport din 24 mai 1747, contele Otto Christoph Podewils, reprezentant al principalului adversar politic, Frederic al II-lea, regele Prusiei, la Curtea de la Viena, Uhlfeld era un om cinstit, dar încăpăţânat, rigid, greoi, confuz, vanitos. „Son abord est froid et rien moins que prevenant. Les manières le sont de même [...], il est difficile de traiter avec lui", scrie, printre altele, amintitul diplomat către Frederic al II-lea, stăpânul său (Wolf, *Wiener Hof*, p. 11-12, 47-48; Wurzbach, 47 (1883), p. 290-292). Aici, ca de altminteri şi în articolul lui H. Schlitter din *Alg. D. Biogr.*, 39, Leipzig, 1895, p. 184-185, se arată ca dată a morţii sale: 31 decembrie 1760. Or, în monumentala monografie a lui Arneth despre Maria Tereza se vorbeşte de el ca fiind în viaţă şi în martie 1761 (VI, 1875, p. 230), în august 1765, ba şi în 1766 (VII, 1876, p. 148-151, 313). Şi Inochentie îi adresează o scrisoare la 25 ianuarie 1766 (BAFC, *ms. lat.* 393, p. 116-119, publ. la P, *Coresp.*, p. 145-147). Trăia încă şi în 1767 (cum rezultă dintr-un memoriu, din 1775, al contelui Franz Zaver von Koller; vezi Kallbrunner-Winkler, p. 379). Între 1757 şi, circa, 1761, Uhlfeld era şi raportor în conferinţa ministerială despre treburile transilvănene (Walter, p. 235).

[3] Johann Friederich Seilern (1675-18 iunie 1751), în această vreme cancelar al Austriei (ducatului propriu-zis) (Arneth, IV, 1870, p. 30; Wurzbach, 34 (1877), p. 22; Walter, p. 11-12, 175, 195).

[4] Philipp Joseph Kinsky (1700-12 ianuarie 1749), energicul şi impulsivul mare-cancelar al Boemiei (Wurzbach, 11 (1864), p. 300-301).

[5] Contele (din 1763 principele) Rudolf Joseph Colloredo-Melz (1706-1788), dintr-o străveche familie friulană, vicecancelar imperial, pasiv la dezbaterile conferinţei ministeriale, al cărei membru era. Maria Tereza, care avea o concepţie severă despre moravuri, nu-l agrea, fiind un afemeiat; soţul şi coregentul ei Francisc însă îl simpatiza (Wolf, *Wiener Hof*, p. 13, 51).

[6] Franz Ludwig Salburg (şi Maria Tereza îi spune *Sallaburg* într-o scrisoare din ianuarie 1742), feldmareşal-locotenent, *Oberstkriegscommisar* (Arneth, I, p. 248-249, 343; II, p. 462, n. 28).

[7] Peter Ferdinand Freiherr von Prandau (uneori Brandaw), vicepreşedinte al Cămării Aulice (*Hofkammer*) (Walter, p. 52, 54-58; Kallbrunner-Winkler, p. 238).

[8] Pe Johann Cristoph Bartenstein (circa 1689-1767, fiul unui profesor universitar din Strasbourg) îl apreciau foarte mult atât Carol al VI-lea, cât şi Maria Tereza, pentru capacitatea, energia (cam dură) şi puterea sa extraordinară de muncă (Arneth, în *Allg. D. Biogr.* 2 (1875), p. 87-93; Walter, p. 13-14). Destinatar al memoriului întocmit de baronul Ştefan Daniel: *De intestinis Transylvaniae malis*, Sibiu, 3 mai 1744 (publ. de Kelemen, *Újabb adattár...*, p. 175-195), care oglindeşte concepţiile dietei ardelene, al cărei membru era autorul, memoriu în care se fac aluzii indirecte şi la acţiunea politică a lui Inochentie; că această scriere a fost trimisă lui Bartenstein reiese din scrisorile aceluiaşi Daniel către fiul său omonim, care se afla la Viena, datate din 6 mai, 3 şi 6 iunie acelaşi an (*ibid.*, p. 202-203, 213, 219). Bartenstein împărtăşea părerea Guvernului din Transilvania că Micu purta vina principală pentru tulburările din 1744 împotriva Unirii şi că „în inima sa, el însuşi nu era unit" (Dragomir, I, p. 135-136; II, p. 91-92; Tóth, p. 143, n. 6).

[9] Numele lor sunt scrise în coloană, pe marginea documentului.

[10] După doc. precedent, uneori textual.

[11] Doc. precedent.

[12] Ultimele patru cuvinte adăugate, se pare ulterior, pe margine, tot de mâna lui Kozma.

[13] Regina va adresa lui Haller, la 12 martie 1745, cu oarecare deosebiri, rescriptul propus de prezenta conferinţă (MOL, *Erd. kanc. lt, Acta gen.*, a. 1745, nr. 322, p. 209-216, concept; B, *Klein*, p. 187-188, unde acest rescript e înfăţişat, greşit, ca o emanaţie a conferinţei din 25 septembrie 1744; Dragomir, I, p. 150-151; cf. şi anexa, p. 41).

[14] Dragomir, I, anexa, p. 59; B, *Klein*, p. 217 (a. 1747); *Doc.* 6 din 29 decembrie 1744 şi n. 8 la acest doc.

[15] Cuvânt adăugat pe margine, tot de mâna lui Kozma.

[16] Corectat tot de mâna lui Kozma, în loc de: „instructa" [?], cuvânt şters de aceeaşi mână.

[17] Ceea ce va face Cancelaria Aulică Transilvăneană, prin Kozma, abia la 29 martie 1745, căci numai atunci îi va remite regina, cu aprobarea ei, propunerea în acest sens a conferinţei (B, *Klein*, p. 177-179).

[18] Despre intenţia de a se trimite aceste „puncte" (oficial) la Roma se vorbeşte deja într-o scrisoare adresată, se pare, de Hardt lui Inochentie, cu data Viena, 13 februarie 1745. S-a refuzat (desigur de către Cancelaria Aulică Transilvăneană sau de comisia delegată pentru treburile transilvănene) comunicarea lor persoanei (Hardt sau, mai degrabă, baronul Zuana, consilier la Cămara Aulică) ce se interesa de ele, probabil la cererea lui Inochentie (P, *Coresp.*, p. 31). Urmează, în protocolul conferinţei ministeriale (p. 126-128), de aceeaşi mână, tot pe baza expunerii Cancelariei Aulice Transilvănene, în urma informării din partea Guvernului din Transilvania, dezbaterea problemei crizei de localuri corespunzătoare la Sibiu pentru Exactoratul şi Tabla judiciară a principatului, precum şi a crizei de locuinţe pentru găzduirea gratuită a membrilor dietei în acelaşi oraş, în timpul sesiunilor ei. Conferinţa face suveranei unele propuneri şi în această problemă.

15

1745 martie 8 (din Transilvania)

Extras (desigur în traducere) dintr-o scrisoare către Inochentie despre tulburările împotriva Unirii, care s-au agravat după plecarea sa din dieceză. Clerul „schismatic" e pe cale să-şi aleagă, în curând, un episcop propriu.

Capitolo d'una lettera scritta dalla Transilvania al vescovo de' cattolici uniti, esistente in Roma, in data delli 8 marzo 1745 e ricapitata al medesimo vescovo dopo le prossime passate feste di Pasqua[1].

Li disturbi principiati anche prima della partenza di Vostra Signoria Illustrissima non solo che non sono quietati, ma talmente all'opposto di giorno in giorno dilatati e accresciuti, che ambedue quasi i suoi vicariati[2] sono già del tutto andati in rovina. Tolgono i scismatici violentemente alli cattolici uniti le chiese, le lavano come se in officiarle fossero state da essi pollute et arrivano fino a scavare i pavimenti delle medesime[3], per non calcar quella terra che da cattolici è stata calcata.

Tale poi è l'abiezione del clero cattolico[4], tali i strapazzi e le publiche derisioni anche contro de' sacerdoti che li publici scomunicati non potrebbero esser trattati con peggior odio ed abominazione. Or chi può qui riferire i danni irreparabili che da ciò riceve nello spirituale e nel temporale il di lei povero gregge già in una gran parte disperso?

Li preti scismatici all'incontro sono moltiplicati in così gran numero che costituiscono quasi un nuovo clero e stanno in atto prossimo di elegersi anche a forza un vescovo scismatico; nè v'è chi si opponga o si possa opporre.

O, Monsignor mio illustrissimo, noi siamo in un gran fuoco, nè abbiamo chi ci soccorra. Se quest'incendio non si estinguerà con somma prestezza, addio vescovo, addio vescovado, addio cattolici uniti, addio unione colla Santa Sede Apostolica[5].

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 225-225v; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 230-231; acelaşi scris ca şi al informării confidenţiale pe care o adresează Inochentie papei în iunie 1745 (Doc. 20), datând desigur din aceeaşi vreme.**

[1] În 1745, Paştile au căzut în 14 aprilie st. v., în 18 aprilie st. n. Aceasta înseamă, ţinând seamă de raportul dintre cele două stiluri, că uniţii au sărbătorit în 1745 Paştile cu o săptămână mai târziu (la 25 aprilie st. n.) decât romano-catolicii.

[2] Un vicariat cuprindea partea Transilvaniei de la sud de Mureş şi Arieş, având ca vicar pe protopopul de Biia (lângă Blaj); celălalt vicariat cuprindea partea Transilvaniei la nord de amintitele râuri, în frunte, ca vicar, cu protopopul de Juc (la nord-est de Cluj) (B, *Klein*, p. 140).

[3] De ex. în părţile Sibiului: Lupaş, p. 22, 24.

[4] Cf. şi Tóth, p. 158 (cu referire la ritul latin).

[5] Cu privire la starea gravă a Unirii a se vedea şi ordinul Mariei Tereza, din 12 martie, către Guvernul Transilvaniei, precum şi circulara acestuia din 6 aprilie 1745 (B, *Klein*, p. 187-190; Dragomir, I, p. 150-154, iar la p. 155-156 măsurile luate, tot în aprilie, de magistratul Sibiului).

16

1745 martie 23, Roma

Inochentie către Nicolae Pop de Biia, vicarul său general. Se străduieşte la Roma pentru binele neamului său; papa i-a promis că vrea să acţioneze pentru înfrângerea duşmanilor săi (!). Spre a face faţă marilor cheltuieli pe care le are cu demersurile sale, precum şi cu întreţinerea sa şi în vederea călătoriei sale de întoarcere acasă, cere adresantului să-i trimită bani. Aluzii la agitaţiile antiunioniste, atacuri acoperite contra teologului iezuit. Aşteaptă ştiri.

Dilecte Frater!

Noverit, me hucusque hic Romae adhuc degere et diu noctuque pro solatio et stabilimento nationis illius miserae et derelictae laborare, bona spe fretus, quod misericors Deus res nostras in bonum et consolationem vertet, quoniam habita aliquot vicibus apud beatissimum Papam audientia seu accessu[1], promisit Sanctitas Sua se velle eo laborare, ut dispergantur[2] inimici nostri. Caeteroquin, negotia nostra prout scitis, maxima sunt ac difficilia, et in procuratores, notarios, scribas etc. quos hic intertenere necessitarum quoadusque illa finiverimus, quaemadmodum in nos ipsos etiam et in itinerarias reditus expensas plurimum expendere debemus. Obinde Reverentia Vestra satigat penes hocce nostrum mandatum census undiquaque aliosque in tractu illo Reverentiae Vestrae fors redundantes proventus quantotius[3] incassare, deinde, prout provisori etiam aulico rescripsi, vendant omnia quaecumque putabunt esse venalia et vendibilia, utpote: frumentum, triticum, vinum, pecora procuretque mihi pecuniam, quam Reverentia Vestra ad se recipiet et si poterit nunc ocius 1000 saltem florenos conquirere, notificet mihi et instruam ubi illos deponatis, ut ad manus meas pervenire possint ed quid cum residuo faciendum sit. Quod si vero impedimentum aliquod intercederet, perscribat mihi quantocius et a quo primum sit.

Praeterea, posteaquam divulsio illa in natione quae accidit inopinato ingressu inutilium illorum hominum[4] se se extendisset, prout audio, magis serpit, ob non subsecutam, ut scitis, privilegiorum confirmationem, cleri ac nationis persecutionem et praecipue quod commiscuerint nobis in consistorio[5] homines alienae gentis, ritus et religionis[6], qui semper mendatia ferunt, volentes impedire exiguam nostram praeemminentiam[7] et bona seu possessionem[8], cogites ergo quod si aliquid hic effecerimus, prout spero, ut aliquando in tranquillitate stabiliri valeamus[9]. Nunc[10] revertentur ad nos iterum illi, qui a nobis recesserunt? Considera ac vide et flecte aurem tuam in omnes partes et de omnibus

conscientiose mihi scribe, ut et de aliis innovationibus aut rumoribus. De aliis alia occasione scribam. Misericordia Dei sit perpetuo cum Reverentiis Vestris, ut possunt transigere sacra festa paschalia[11] magno cum solatio spirituali ac corporali. Datum Romae, alla Madona [!] del Pascollo [!], anno 1745 Martii 23-a.

Reverentiae Vestrae

benevolus
Episcopus Innocentius

P. S. Scribat mihi quantotius[12], ut sciam, utrum pervenerint literae meae ad manus suas, nec ne?

Inscriptio seu titulatura talis erat:
Reverendissimo Domino Archidiacono, D-no Nicolao Pap a Bényе, Vicario nostro generali et Protonotario apostolico[13]

per Carolinam
in Transylvaniam
Magyar Bényе

[*În fruntea scrisorii:*] Traductum ex Val[achico].

■ **MOL, Erd. kanc. lt, Acta gen., a. 1745, dos. 320, p. 117-118; mf. şi fc. BAFC. Rezumat – slab, mai ales în ceea ce priveşte alineatul II – la Bogdan-Duică, Procesul, p. 34 (după extrasele lui Rosenfeld) şi la B, Klein, p. 181-182 (aproape textual după Bogdan-Duică).**

Note

[1] Contrazicere cu alte documente (vezi studiul, Cap. II).

[2] Influenţă biblică (*Vechiul Testament: Psalmi*, 105, 27; *Isaia*, cap. 41, vers. 16 etc.).

[3] quantocius.

[4] Aluzie la Visarion şi la alţi agitatori împotriva Unirii cu Biserica Romei.

[5] Pentru consistoriul Bisericii Unite în timpul lui Inochentie: B, *Klein*, p. 12. Sau în textul nostru e o greşeală de traducere a cuvântului *săbor* (synodus)?

[6] Aluzie la „teologii" iezuiţi, romano-catolici şi de neam străin.

[7] Corect: „praeeminentiam".

[8] Aluzie la încercările de ştirbire a autorităţii episcopale de către „teolog" şi la sarcina întreţinerii acestuia din bunurile episcopale.

[9] Frază dezechilibrată.

[10] Corectat, se pare, din „Cum".

[11] Pentru data Paştilor româneşti: *Doc. 15* din 8 martie 1745, n. 1.

[12] Vezi mai sus, n. 3.

[13] Nicolae Pop de Biia (Bianu), vicar episcopesc pentru Transilvania de la sud de Mureş şi Arieş, era în acelaşi timp şi secretarul (notarul) clerului; în calitate de notar al clerului, a redactat protocoalele sinodale din 1742. Pentru el şi pentru celălalt vicar, cel din Transilvania de Nord, care era Ştefan Timandi, protopop de Juc (*Doc. 11* din 17 ianuarie 1745), Inochentie mijlocise obţinerea de la papă a titlului onorific de protonotar apostolic (B, *Klein*, p. 140).

17

(1745 martie 23)[1], Roma

Inochentie către (Gyulaffi, şeful Cancelariei Aulice Transilvănene[2]). Spre a preveni anumite urmări dăunătoare pentru Unirea bisericească şi pentru sine însuşi, a „recurs" pe neaşteptate la Roma. După ce-şi va fi isprăvit, – arată el într-o formă destul de întortocheată –, speră, peste puţin, treburile aici, vrea să se întoarcă la Viena şi, terminând şi acolo cele ce are de făcut, vrea să se înapoieze la „oiţele" sale. Roagă pe destinatar să înlesnească ajungerea mai sigură la adresă a scrisorii sale, incluse aici, către vicar (vezi Doc. precedent). Despre tulburările antiunioniste.

Excellentissime etc.

Ad qvorum sinistras informationes et qvibus sub praetextibus de novo a meis oviculis Viennam revocatus fuerim[3], qvaliter pariter nostra negotia his calamitosis tempestatibus ibidem procedebant, qvin Excelentiae Vestrae bene constet, nullus dubito. Unde ad praecavendas malas conseqventias, damnosa, majori cum sacrae unionis ruina, scandala et praejudicia, simulque ne siqvid contingeret cras vel postcras, mihi, cur tacuerim, tam coram superis, qvam hominibus imputari vel exponi possit, obligationi meae duxi etiam arduo isto licet tempore Romam recurrere. Qvia autem recursus iste sicut inopinatus, ita mihi imparate pro tanto itinere et tot expensis accidit et hic homagio meo, ut spero, brevi, qvo erga Sacram Sedem Apostolicam astringebar, absoluto[4] et aliqvibus expeditionibus solutis, rursus Viennam redire ibidemqve absolutis absolvendis et solutis solvendis tandem ad meas oviculas redire vocationis meae obligatio urgeat, pro necesariis expensis qvibus destituor, scribo meo vicario Benyensi ut, facta communicatione cum iis quibus incumbit, mihi aliqvam provisionem pro praedictis expensis et reditu faciat. Qvocirca ut literae ad manus ejus non solum securius veniant, sed etiam responsum citius redeat, accludo eas Excellentiae Vestrae, qvas dum pro tanta confidentia veniam demisse peterem, eidem ut secure inviare et si qva in re ad Excellentiam Vestram recursum fecerit, tam consilio, qvam auxilio adesse dignetur, humillime rogo. Qvas gratias et favores intuitu mei exhibitos pro posse remereri, vita comite, non intermittam, perseverans

Excellentiae V-rae

Romae, alla Madonna del Pascolo

Humillimus servus
B[aro] Klein
Episcopus Fogarasiensis m. p.

Vienna

P.S. Scribunt mihi quidam fidedigni, qvod turba illa inter meos Valachellos, pro qvibus ego usqve ad sangvinem sudo[5], non solum non sopita sit, sed majora in dies qvasi capiat incrementa, qva de re cum ex Transylvania nescio qvo ex capite, a qvibus debeam, vix ullas capiam literas, dignetur Excellentia Vestra ex zello illo qvo erga catholicam religionem ducitur, me genuine informare et prudentissimam suam dare opinionem, ut saltem sciam ad qvid hic sudem. Scripsi etiam vicario. Caeterum, felix Alleluja precor, meqve una cum meis iterato et enixe commendo et si in aliqva re me hic aptum inservire judicaverit[6], dignetur mandare.

■ **MOL, Erd. kanc. lt, Acta gen., a. 1745, nr. 320, p. 119-120, copie; mf. şi fc. BAFC. Rezumat, în parte inexact, la Bogdan-Duică, Procesul, p. 34 (după extrasele lui Rosenfeld) şi la B, Klein, p. 181 (în parte textual după Bogdan-Duică).**

Note

[1] Vezi Doc. precedent.

[2] Identitatea destinatarului reiese din cuprins. Mai vezi *Doc.* 3 din 22 decembrie 1744 şi n. 16 la acel doc.

[3] Aluzie la chemarea sa la Viena în 1744.

[4] Nu rezultă că a fost deja în audienţă la papă (vezi Doc. precedent).

[5] Cf. B, *Klein*, p. 59 (scrisoarea lui Inochentie către nunţiul Paulucci, 9 noiembrie 1741).

[6] Poate că pe baza acestei oferte de servicii, din partea lui Micu, l-a rugat cancelarul transilvănean să-i procure nişte moaşte la Roma, despre care e vorba în scrisoarea din 3 septembrie 1746, precum şi în cea din 10 decembrie acelaşi an (P, *Coresp.*, p. 59).

18

1745 iunie (Roma)

Memoriu al lui Inochentie despre activitatea sa de la plecarea din Viena până în amintita lună. Memoriul constă de fapt din următoarea corespondenţă:

1) O scrisoare a sa – în două variante – către Maria Tereza, ce se poate data la sfârşitul lui ianuarie sau începutul lui februarie, trimisă prin intermediul cardinalului Albani; în prima variantă, mai lungă, reaminteşte lupta lui pentru revendicările uniţilor, împilarea lor de către „acatolici", ceea ce i-a împins la disperare; caută să-şi justifice refugierea la Roma; această variantă fiind însă „reţinută" de cardinal (desigur în sensul că nu era de acord cu ea), a întocmit o a doua, mai scurtă, în care se limitează aproape numai la sublinierea revendicărilor şi a asupririi.

2) O cerere în numele uniţilor, adresată (de el) tot suveranei, prin aceeaşi mijlocire, pentru încetarea asupririi, ca să se poată bucura, în virtutea diplomelor leopoldine, de aceleaşi drepturi ca şi cei de celelalte religii „acceptate".

3) O scrisoare a sa, din 13 februarie, către nunţiul Paulucci, în care caută de asemenea să-şi justifice fuga.

4) Răspunsul lui Paulucci – prin martie – în care se dezaprobă fuga, prin aceasta Inochentie înrăutăţindu-şi „cauza" la Curte, aici socotindu-se, printre altele, că, prin atitudinea sa ostilă faţă de teologul (iezuit), el a întărâtat şi mai mult dezbinările din rândurile uniţilor.

5) Replica lui Inochentie – prin aprilie – respinge învinuirea în legătură cu teologul; dezbinările îşi au originea în nerespectarea drepturilor acordate prin „diplomă imperială specială", în situaţia disperată a poporului crunt exploatat de stăpânii de moşii; pe dânsul l-ar fi ameninţat la Viena arestarea pentru lezmajestate; anexează în extras două acte (din 1742 şi 1744).

6) Un memoriu către papă, după ce n-a primit răspuns la scrisoarea şi cererea adresate reginei (nr. 1-2; textul memoriului însă lipseşte).

[f. 227] *Ristretto dell'operato da monsignore vescovo di Fogaras dopo la sua partenza da Vienna fino al presente mese di giugno 1745*

Arrivato in Roma, si portò dall'eminentissimo Alessandro Albani ministro della regina d'Ungaria[1], a dargli parte del motivo della sua venuta ed a pregarlo di un'efficace interposizione appresso Sua Maestà per la povera

chiesa vescovile di Fogaras e suoi cattolici uniti per quaranta e più anni, dagli acat[t]olici perseguitati e ridotti a stato di positiva disperazione.

A quest'effetto scrisse il vescovo un'umilissima lettera alla regina, in quei termini che si degnò quel porporato di consigliarlo per mezzo del suo uditore (*Sommario, numero primo*), ed in essa lettera accluse, colla direzione similmente di sua eminenza, una breve supplica a nome delli cattolici (*Sommario, numero secondo*).

Scrisse altresí all'eminentissimo nunzio, dandogli parte delli motivi che l'obligarono a partire improvisamente da Vienna, senza poter renderne intesa l'eminenza sua e molto più senza poter domandarne la permissione [f. 227v] dovuta alla regina (*Sommario, numero terzo*).

Dalla Corte non ha potuto avere rincontro alcuno, ancorché tanto la lettera, quanto la supplica di sopra esposta fosse trasmessa acclusa nel suo plico dall'eminentissimo Albani.

Il solo eminentissimo nunzio ha avuto la benignità di rispondere e nello stesso tempo accennare i motivi per cui la Corte lo reputi reo e per cui l'improvisa partenza del vescovo da Vienna dia fondamento alle segrete accuse avanzate contro di lui (*Sommario, numero quarto*).

A questa lettera ha replicato il vescovo ed ha dimostrato quanto siano insussistenti i motivi addotti e quanto giustificata la sua partenza (*Sommario, numero quinto*).

Non sperando poi alcun rincontro dalla Corte ed essendo accertato[2] che i disordini nella sua diocesi ogni giorno più si moltiplicano con danno gravissimo ed irreparabile della religione cattolica, si portò dal signore cardinal Alesandro [!] e dal suo uditore, facendogli[3] vedere la necessità in cui si ritrovava e ritrovasi d'implorare la mediazione ed assistenza della Santa Sede prima che l'incendio divenisse del tutto inestinguibile, ed a quest'effeto lasciò[4] la scrittura che aveva [f. 228] preparato per umiliare a' piedi di Nostro Signore (*Sommario, numero sesto*)[5].

La scrittura fu letta e considerata, ma rimandata poi al vescovo senza risposta.

Sommario, numero primo

Lettera consegnata all'eminentissimo Albani, ma dal medesimo trattenuta[6]*:*

Sagra Reale Maestà,

Varie saranno state le false rappresentanze fatte contro di me alla Maestà Vostra, allorché in vigore di esse io fui chiamato alla Corte. Ma quanto maggiori dopo la mia improvisa partenza da Vienna? Epure se degnarasi la Maestà Vostra di dare una benigna occhiata a quaesto mio umilissimo foglio, scorgerà subito che nè suddito più fedele, nè vescovo più zelante averà ella di me nelli reali suoi Stati e non potrà 57 insieme non approvare come lodevole e necessario il consiglio da me preso di questa partenza medesima.

Sono ben note (perché costano nelle sue regie cancellarie) l'indefesse miei diligenze, spese e fatiche tolerate e sofferte per il corso continuato di *anni tredici*, affin di stabilire la tanto procurata e desiderata unione de' cattolici greci nella Transilvania ed è ben noto altresí che a costo solo de' miei sudori erasi l'affare tanto inoltrato che poco più mancava per condurli al perfetto suo termine, se Iddio, per mortificarci, non ci avesse, [f. 228v] nell'atto quasi del compimento, privati del di lei augustissimo e gloriosissimo genitore.

Altro non vollero gli acattolici per rovesciare totalmente la causa[7] e per ridurla a' più peggiori principi e come che io solo sono quell'unico che per raggion del mio officio posso e devo far fronte, contro di me perciò hanno essi scagliate tutte le loro più avvelenate saette, acciocché in un sol colpo percosso il pastore resti subito tutto il gregge miseramente disperso[8].

Grazie a Dio però che non è così intricata la causa che non possa tutta in un'occhiata distinguersi subito da chichesia l'innocenza, il merito, la giustizia. E per verità, che altro mai, o sapientissima mia sovrana, hanno sempre gl'acattolici in sì lungo spazio di tempo con sottilissimi artifici procurato, se non distruggere affatto i cattolici uniti in quel vastissimo principato? E che altro in tanti anni hanno con suppliche incessanti esclamato i cattolici, se non che si faccia ad essi quella giustizia che agli acattolici non si nega?

Sono dagl'acattolici i nobili trattati da nobili, i liberi da [f. 229] liberi ed i servi da servi? Lo stesso trato [!][9] si desidera da' cattolici uniti, i quali, ancorché nobili, sono trattati quai[10] servi, esclusi sempre da' tutti gl'onori, dignità, governi, offici e benefici[11].

Godono i vescovi e parochi delli sopradetti acattolici senza veruna contradizzione o diminuzione le loro fondazioni ecclesiastiche, ancorché antiquitus usurpate ai cattolici? Lo stesso stabile, libero ed intiero possesso desidero anch'io della mia vescovil fondazione, stabilitami dal di lei augustissimo genitore.

Gli acattolici pagano le decime ed oblazioni alli soli parochi acat[t]olici? Lo stesso, secondo tutte le leggi umane e divine si pratichi dalli cattolici verso i propri lor parochi, affinché abbiano con che sussistere e non soffrir mai che [siano] obligati i cattolici a pagar le decime agli acat[t]olici, trattati i nobili come servi, dimezzate al vescovo le sue entrate, spogliati i parochi d'ogni sostentamento, venga così nella Transilvania trattata la religione cattolica, qual religione puramente permessa, anzi come feccia di tutte le sette sotto il glorioso governo della Maestà Vostra, che è lo specchio della cristiana pietà [f. 229v] e lo scudo insieme della cattolica religione.

Regina clementissima, io son vescovo e devo perciò *dare animam meam pro ovibus meis*[12]. Veggo le mie pecorelle, voglio dire i miei cattolici uniti, stracchi già dall'oppressioni continue fatteli dagl'acat[t]olici nel longo corso di tredici anni, esser tutti risoluti di darsi più tosto in braccio al Turco[13] che vivere più sotto i piedi di così ingordi e maliziosi oppressori, ed io ho da tacere? Io ho da condescendere? Io potrò far argine ad un torrente sì disperato?

Veggo all'incontro (e meco lo vede chiunque non ha il corraggio d'impugnare la verità conosciuta), veggo, dissi, che questa piaga può sanarsi perfettamente in un punto con la confermazione almeno per adesso, non già di privilegi nuovi, ma di quei soli che furono non meno benigna - che giustamente concessi a tutti i cattolici uniti della Transilvania dall'augustissimo imperadore Leopoldo, suo glorioso progenitore, nel suo primo e secondo diploma imperiale. Questi esistono ed io stesso ne ho estratta [!] dall'originale le copie. Or, perché da questi oppressori s'impugna il secondo diploma, qual diploma fitti-[f. 230]zio e ideale[14], se non per desiderio, o di veder'affatto distrutti tutti i cattolici uniti, o di obligarli a fuggire disperati ne' paesi de' Turchi?

Se questi giustissimi dritti che s'implorano da cattolici sono contrari, come obiettano gl'acat[t]olici alle leggi fondamentali del regno, perché questi dritti medesimi da essi si son goduti e si godono? E se si godono dagl'acat[t]olici, perché non dai cattolici, quando non vi è chi possa impugnare che le quattro religioni accettate nella Transilvania, cioè la cattolica, la riformata, l'evangelica e l'unitaria, devono tutte in chi le professa esser trattate egualmente in virtù delle leggi stesse del regno? Non sono forsi tutti egualmente sudditi, non sono tutti egualmente figli di Vostra Maestà? Non e Vostra Maestà egual madre di tutti? Anzi se qualche parzialità può darsi in una madre così giusta, così amorosa, non dovrebbe essere ella tutta per i cattolici? Or, come ardiscon costoro di farla apparire madrigna per i cattolici e madre solo per gl'acat[t]olici?[15]

Ah, clementissima mia sovrana, sa Iddio con che sincerità e fedeltà ho sempre io proceduto e procedo. Egli è testimo-[f. 230v]nio della mia integrità. Epure chi è l'autore de' tumulti, si fa contro di me accusatore ed io che ho sempre ad ogni mio costo procurato di estinguerli, comparisco qual fomentator de' medesimi. Non son'io, no (e la Maestà Vostra ben lo comprende), non son'io, che supplico per la confermazione de' privilegi già conceduti, ma chi si oppone alla confermazione e concessione di questi giustissimi privilegi quello, quello è il mantice di tutte le presenti discordie.

Io non so più cosa farmi. Delli tredici anni, da che sono vescovo, *nove* e più ne ho spesi in difendere questa causa personalmente in Vienna con indicibile mio dispendio. Che non feci? Che non dissi per sedici mesi continui, subito[16] che la Maestà Vostra assunse gloriosamente le redini del governo? Dovetti ciò non ostante tornar sconsolato alla mia residenza.

E se nuovamente son ritornato in Vienna[17], allettato da migliori speranze, che altro ho trovato, se non nuovi artificii de' miei nemici congiurati tutti ad oprimermi? Basti dire che preclusomi ogni adito da poter esser a' piedi di Vostra Maestà, mi son veduto inaspettatamente strascinare al tribunale de' laici, per esser da esso esaminato prima e con-[f. 231]dannato poi ad arbitrario de' miei malevoli.

Che dovevo far giù[18], o clementissima mia regina? Ogn'un lo vede. Evitare dal canto mio questo nuovo e peggiore scandalo, salvare il mio decoro e l'onore

insieme di Vostra Maestà. Ma in qual altra forma, se non col fuggire dalle mani de' miei nemici che mi volevano oppresso?

Dovevo è vero, quando avessi potuto, supplicare la Maestà Vostra per la benigna permissione di potermi assentare dalla sua Corte e portarmi a Roma. Ma come che io ero certissimo che per artificio de' miei contrari mi sarebbe stata fatta negare, giudicai meglio non richiederla e mettermi in salvo con una improvisa partenza, che domandarla e poi non ottenendola, o farmi boco di contravenuto divieto, o vedermi sagrificato dalle frodi de' miei avversari con ignominia del mio carattere.

Mi si motiva solo che vi[19] sono de'[20] ricorsi contro di me. Ma perché non communicarmeli? Perché valerli tener segreti[21], a dispetto di tante mie replicate umilissime istanze? La sola falsità, o gran regina, odia la luce, ama le tenebre e teme sempre d'essere scoperta. Io quanto [f. 231v] ho detto ed ho fatto, non ho difficoltà di publicamente ratificarlo al tribunale e di Dio e degli uomini, perché so di non aver nè fatto, nè detto cosa che possa offendere o la fedeltà di buon suddito o l'integrità di buon vescovo.

Altro non mi si può opporre, se non la venuta in Roma senza aver previamente supplicato Vostra Maestà per la benigna licenza. Ma (quando mai per falsissima ipotesi avessi fatto un tal passo senza gravissima e giustissima causa, e non per il pesantissimo fine espresso di sopra) sarebbe solo un puro difetto di attenzione, ma non giammai (come da' miei nemici vorrebbesi) delitto di fellonia, giacché può e deve un vescovo, come ogn'un sa, ricorrere al papa ne' suoi bisogni, e ricorrere personalmente.

Io però non sono venuto in Roma per agitare avanti il papa la causa, sono venuto in Roma per avere il commodo di umiliare *immediatamente* alla Maestà Vostra in iscritto ciò che non ho potuto umiliarle in voce, sulla certa speranza che, attesi i meriti così chiari e così evidenti di questa causa, si degnarà la Maestà Vostra di riconoscerla e spedirla da sè, per deluder così tutte le machine [f. 232] degli avversari.

Per umiliare poi questa supplica sono ricorso al canale dell'eminentissimo signore cardinal Alessandro Albani come degnissimo e vigilantissimo protettore della real sua corona appresso la Santa Sede, sulla vivissima confidenza che la Maestà Vostra cerziorata, da questo ricorso medesimo, della sincerità ed integrità del mio animo, degnarassi consolar me e consolare tanti suoi poveri sudditi, che stracchi dalle continue oppressioni di tredici anni, si trovano, come dissi, sull'orlo d'una aperta disperazione.

Io conosco bene, o signora, le mie pecorelle ed esse conoscano[22] me. Non parlo per relazione, ma per cognizione prattica e sperimentale. Molto meno parlo per mio interesse, giacché son prontissimo a dimettere il vescovado quanto la Maestà Vostra lo riconosca opportuno; ma parlo per la salute eterna di cento e più mila famiglie[23] cattoliche, risolute di abbandonare la patria e di passare in Turchia, quando gl'acat[t]olici con i loro artificii proseguiscano ad ottenere, come gli è riuscito[24] sempre fin'ora di poterli opprimere colla

privazione di quei privilegi che [f. 232v] di giustizia gli sono dovuti[25] e senza de' quali non possono mai sussistere.

Dissi di esser prontissimo a dimettere il vescovado, perché conforme se alle mie pecorelle sono proficuo[26], *non recuso laborem*[27], così se fossi mai inutile o dannoso, preferisco di buon cuore il mio vantaggio privato al bene publico, purché si degni la Maestà Vostra accordarmi una tenue pensione, in vigor di cui non sia costretto a mendicare e purché chiunque mi si vuol costituire[28] nel vescovado si assuma il peso di sodisfare quei debiti che ho dovuti contrarre per vastenere [!][29] i diritti della mia dignità e del mio gregge; non avendo altro a cuore se non che si stabilisca fra le mie pecorelle quella pace che *exuperat*[30] *omnem sensum et quam mundus dare non potest*[31]. D'una sol cosa supplico però nel tempo medesimo la Maestà Vostra, ed è che si degni prima bene informarsi da persone non sospette e che non parliano o per passione privata, o per vantaggio proprio. Nel resto rimettendomi in tutto e per tutto alle supreme disposizioni di Vostra Maestà profondissimamente inchinadomi le bacio con pienezza d'ossequio le mani.

[*Roma, sfârşitul lui ianuarie sau începutul lui februarie 1745*]

[f. 233] *Lettera*[32] *scritta*[33] *a Sua Maestà predetta dal medesimo monsignore vescovo di Fogaras*[34]*, quale fu accordata dall'eminentissimo Albani che si mandasse:*

Sagra Real Maestà,

L'estreme angustie non meno mie che del mio povero gregge mi hanno costretto portarmi a Roma, affinché possa almeno di qui umiliare immediatamente alla Maestà Vostra in iscritto quel tanto che non mi è stato costì permesso poterle umiliare in voce personalmente, come pur troppo esigge la necessità fatale di questa causa, che ventilata per tredici anni continui con indicibili miei spese e fatiche ancora non può vedere il suo termine, ancorché troppo palmare ed evidente sia la giustizia che milita a suo favore.

E per verità, regina e signora mia clementissima, non è forsi giusto che quei poveri cattolici uniti nella Transilvania, i quali sono nobili, sian trattati da nobili, quei che son liberi da liberi, quei che son servi da servi?

Non è forsi giusto che debba io godere libera ed intiera quella fondazione che mi è stata assegnata dal sempre augusto e sempre glorioso genitore di Vostra Maestà?[35]

Non è forsi giusto che i cattolici paghino le decime e tutt'altro, che suol prestarsi per il servizio spirituale, alli soli loro parochi cattolici?

Non gridano forsi a favore di queste umilissime istanze [f. 233v] tutte le leggi umane e divine? Non godono forsi tutti questi medesimi dritti i signori acattolici senza veruna contradizzione? Perché impugnarli a noi, a' quali (oltre le leggi fondamentali der regno, che egualmente sono a favore de signori riformati, unitari ed evangelici di quelle siano a favore de' cattolici, per esser

queste le quattro religioni egualmente accettate nella Transilvania) sono questi stessi dritti e privilegii [!] espressamente concessi dalli due diplomi leopoldini, il secondo de' quali indarno si nega dagl'oppositori, perché io stesso ne ho estratta costì dall'originale la copia?

Regina e madre nostre benignissima, siamo tutti egualmente suoi sudditi, tutti egualmente suoi figli. Se dunque i figli acat[t]olici nobili godono in pace senza veruna nostra contradizzione gl'onori, gl'officii e beneficii, se i loro vescovi libere ed intere godono le fondazioni assegnateli, se i loro parochi esiggono pienamente le decime e tutt'altro, che suol darsi per il servizio spirituale che da essi prestasi agl'acat[t]olici, altrettanto e con egual pace è ben giusto che godansi dalli nobili cattolici uniti, dal loro vescovo e da' loro parochi.

[f. 234] Chiunque a ciò si oppone, vede bene la Maestà Vostra che vuole affatto distrutti i cattolici uniti o vuol indurli ad abbandonar disperati e la patria e la casa.

Si tratta di quasi centomila famiglie. Io non voglio esserne debitore nè al tribunal di Dio, nè al tribunale di Vostra Maestà. Le sopraespresse ingiuste opposizioni che si fanno da tredici e più anni a questi poveri cattolici uniti sono la vera e unica causa di tutti i presenti disturbi. Ogn'altro che venga rappresentato alla Maestà Vostrae è una falsità.

Ella è però una piaga che può in un punto perfettamente sanarsi dalla Maestà Vostra colla confermazione almeno del secondo diploma leopoldino.

Io ho espresso a Vostra Maestà ciò che devo, come suo fedelissimo e umilissimo suddito. Parlo non per relazione, nè per mio interesse, ma per cognizione prattica e per la sola gloria di Dio e di Vostra Maestà, alle di cui supreme disposizioni rassegnandomi in tutto e per tutto, bacio colla dovuta pienezza di ossequio alla Maestà Vostra le mani.

[*Roma, sfârşitul lui ianuarie sau începutul lui februarie 1745*]

Numero secondo
Supplica trasmessa a sua Maestà a nome de' cattolici uniti:

Sagra Real Maestà,

Tutti i cattolici uniti della Transilvania, principato ereditario dell'augustissima casa di Vostra Maestà, [f. 234v] umiliati con pienezza d'ossequio a' suoi piedi, implorano a calde lagrime dal materno di lei gran cuore un pronto sollievo dall'oppressioni che soffrono fin dal tempo in cui per opera del piissimo imperadore Leopoldo, suo gran progenitore, si unirono in vincolo di carità e di fede colla chiesa apostolica romana.

Le religioni accettate in quel principato tutte devono godere egualmente i medesimi dritti, i medesimi onori, i medesimi privilegi, e ciò in virtù delle leggi del paese. Fra le religioni ivi ricevute la prima è la cattolica, contradistinta

rispetto agl'oratori con due diplomi cesarei dal sudetto gloriosissimo imperadore.

Ciò nonostante, i poveri sudditi cattolici uniti sono stati sempre e sono tuttavia trattati come se fossero persone che professassero una religione puramente permessa o una setta, per dir meglio la più empia di tutte le sette, spogliati sempre di tutti i privilegi, di tutti gl'onori, di tutte le cariche, e malmenati sempre, anchorché nobili, come servi.

[f. 235] Ricorrono essi perciò umillissimamente alla materna carità ed incorrotta giustizia della Maestà Vostra, acciò si degni provedere alla fatale oppressione e disperazione in cui sono, con degnarsi confermare e far eseguire quei giustissimi privilegi, almeno che furono alli poveri oratori concessi dal clementissimo Leopoldo nel suo secondo diploma, il quale non sa capirsi dagl'oratori come possa essere impugnato dai loro avversarii, quando l'autentico originale esiste in Vienna medesima e gl'oratori ne hanno estratta la copia.

La verità solo è che non si è voluto mai eseguire, nè ad altro oggetto, come la Maestà Vostra ben comprende, se non che o per distruggere affatto i poveri oratori, o per ridurli ad abbandonare da disperati le proprie case.

Ricorrono essi pertanto alle materne viscere di Vostra Maestà, gettandosi in braccio della di lei reale clemenza, sicuri che essendo Vostra Maestà madre amorosa di tutti i suoi sudditi, saranno ancor'essi della Maestà Vostra come figli sentiti e come figli trattati.

Che della grazia etc.[36]

[*Roma, sfârşitul lui ianuarie sau începutul lui februarie 1745*].

[f. 235v] *Numero terzo*

Lettera scritta all'eminentissimo Paulucci, pronunzio in Vienna da monsignore vescovo di Fogaras:

Eminentissimo e Reverendissimo Signore signore, Padrone colendissimo,

Troppo reo io comparisco, no' l niego, agl'occhi dell'Eminenza Vostra. Partir da Vienna, venire a Roma, star qui oramai da un mese e nè prima, nè dopo in tanto tempo dar conto di me (come, e dopo e prima dovevo) all'Eminenza Vostra. Questo è un reato troppo manifesto e troppo eccedente. Così è, Eminentissimo mio signore, così è se deve giudicarsi dall'apparenza, ma se il giudizio dee[37] proferirsi in virtù della sostanza e non dall'[38] apparenza de' fatti, io non solo sono innocente, ma quella fuga medesima che per le sue circostanze vien tanto biasimata da tutti, quella stessa è il maggior merite che io mi sia potuto fara avanti Dio ed avanti gl'uomini.

Non sapendo più che replicare i nemici non meno miei e de' miei poveri oppressi cattolici che della clementissima mia sovrana[39] all'evidentissima ed insuperabile forza delle raggioni della nostra causa e non potendo in conse-

guenza più proseguire ad opprimerci, lasciando il dovuto suo corso alla giustizia, si sono appresi ad un altro sottilisimo [f. 236] stratagemma. Essi con conculcar la giustizia e con opprimere per tanti anni non meno l'innocenza che la religione cattolica, sono stati e sono l'unica e vera causa della disperazione di quei cattolici e di tutte le conseguenze che sono sempre figlie inseparabili di una causa così fatale. Ciò non ostante, che si fa per nascondere agl'occhi della Corte i veri autori di tante tragedie? Se ne addossa la colpa segretamente al vescovo, segretamente si fa chiamare sott'altro pretesto e segretamente si vuol esaminare, per segretamente farlo supporre reo, e come tale, condamnare[40].

Ma perché, domando io, si fanno coteste accuse in segreto? perché, istando io tante e tante volte che mi siano communicat, nasconderle, occultarle e tenerle sotto un'alto sigillo? La verità ama la luce e la sola falsità cerca le tenebre. Io quanto ho fatto, detto e scritto, sono pronto a contestarlo sulle publiche piazze di Vienna, perché, mediante la divina assistenza, non ho fatto, detto o scritto mai cosa che possa offendere il carattere o di buon cattolico, o di buon suddito. Essi soli temon d'esser scoperti se viene in luce la verità?[41]

Dipoi, come potevo io sottomettermi all'esame de' giudici laici? come potevo salvarmi da persone che potevano opprimermi e mi volevano oppresso, se non con la fuga che ho fatta e nel modo in cui l'ho fatta?

Alla maestà della regina non ho mai potuto parlare, perché mi è stato chiuso ogni accesso[42]. Se facevo l'istanza di partire, la permissione mi sarebbe stata sempre negata. Se non ostante il divieto, io fossi partito, mi sarei costituitoreo. E se, all'incontro, io mi fossi fermato, ero affatto perduto, con eterno disdoro del mio carattere e con eterna infamia della regina medesima.

Io dunque con questa tacita fuga ho voluto salvare non tanto me, quanto l'onore della mia sovrana. E se non ho reso intesa l'Eminenza Vostra di questa mia risoluzione, non è stata mancanza di rispetto, ma giustificato motivo, perché o l'Eminenza Vostra condescendeva nel mio sentimento, o no. Se no, eccomi costituito nel sopraesposto troppo evidente e troppo fatale pericolo. Se sì, ecco costituito [!] anche l'Eminenza Vostra in parte di quella taccia che si dà a me presentamente.

[f. 237] Ho creduto pertanto miglior partito occultare a tutti[43] il mio disegno per non offender nessuno. E se prima di ora non ho dato parte di tutte ciò all'Eminenza Vostra, n'è stata causa la podagra che cominciò a tormentarmi pochi momenti doppo [!] arrivato a Roma, nè mi ha mai abbandonato che da pochissimi giorni[44].

Nel rimanente io son venuto a Roma per poter umiliare alla mia regina immediatamente[45] per lettera ciò che mi è stato impedito poter fare in voce. La causa è troppo grave. Si tratta di perdere sopra centomila famiglie cattoliche. Il male è tanto inoltrato che se il rimedio non sarà pronto, non sarà più in tempo. Come vescovo son tenuto *sub interminatione divini judicii*[46] a far tutti i passi. Non potevo esser inteso in Vienna, son venuto a Roma per mezzo

dell'eminentissimo Alessandro Albani ho umiliato una supplica alla maestà della regina. Ne attendo con impazienza qualche benigno rincontro; perché altrimenti, vede bene l'Eminenza Vostra, esser io tenuto a quel *Dic Ecclesiae*[47]. Nè mi spaventa la mia rovina materiale, perché *volo salvare animam meam*[48], e con pienezza d'ossequio bacio all'Eminenza Vostra la sagra porpora.

[*Roma, 13 februarie 1745*][49]

[f. 237v] *Numero quarto*

Lettera di risposta mandata dall'eminentissimo Paulucci a monsignore vescovo di Fogaras:

Illustrissimo e Reverendissimo Signore,

In risposta al foglio di Vostra Signoria Illustrissima dei 13 del passato, le confesso ingenuamente che al ricever che feci dal padre Aaron la notizia della sua partenza da questa città ne risentii non lieve dispiacimente, non potendo penetrarne i motivi, i quali ora rilevo della sua lettera. Ma mi permetta di dirle colla mia consueta sincerità, non parermi questi di forza tale che avessero dovuto spingerla a tal risoluzione, poiché non poteva Vostra Signioria Illustrissima temere di esser forzata a soggettarsi all'esame di giudici laici, quando chiamatavi, avesse ella dato loro le risposte da me suggeritele e ch'ella mi assicurò di aver già date[50]. E molto meno sarebbonsi eglino avanzati a farla arrestare senza parlarne imprima meco, che in tal caso avrei saputo difenderla e liberarla da ogni violenza[51]. Intanto posso accertarla che colla sua clandestina partenza ha ella di molto peggiorata la sua causa, mentre il suo partirsene così di nascosto ha dato corpo ai sospetti che contro di lei formati si erano ed ha fornito di un più forte fondamento i suoi avversarii di sostenere i loro detti. Nè so se il partito preso da vostra signioria illustrissima di [f. 238] scrivere di costà alla maestà della regina avrà l'efficacia che ella spera, ed io di cuore le auguro, di giustificarla presso la Maestà Sua, il cui buon genio verso di lei e della nazione alla sua cura commessa poteva ella facilmente argomentare da quello che Sua Maestà aveva dichiarato nel noto suo decreto, che in sostanza preso, nel vero suo senso, significa quello stesso che la nazione ha sempre preteso e desiderato[52]. Nè è certamente cosa di poco rilevo che nelle presenti pericolose circostanze siasi la Maestà Sua indotta a far tanto in benefizio della sudetta nazione. Quanto a me, si persuada Vostra Signoria Illustrissima che non manco di difenderla nel miglior modo che mi è permesso. Non debbo però celare che con questa occasione sono giunto a sapere che l'avere Vostra Signoria Illustrissima escluso nel sinodo da lei celebrato[53] il regio teologo, ha dato alla Corte motivo di credere (e pretendono di saperlo) che in vece di essersi ella adoprata per sopire in esso le discordie, le abbia anzi eccitate. E quindi sono nati tutti i mali che soffrono al presente quei poveri cattolici. Piaccia al Signor [f. 238v] Iddio di porvi la sua santa mano per ridurre le cose

in istato di perfetta tranquillità e dia forza a Vostra Signoria Illustrissima di cooperarvi dal suo canto in adempimento del suo dovere. E nulla più occorrendomi di replicare all'accusata sua, con affettuosa stima mi confermo. [*Vienna, circa martie 1745*].

Numero quinto

Lettera di replica scritta all'eminentissimo Paulucci da detto monsignore vescovo, successiva alla risposta mandatali da detto porporato:

Eminentissimo e Reverendissimo Signore signore, Padrone colendissimo,

Incredibile è stato il sollievo che mi ha recato il stimatissimo e gentilissimo foglio dell'Eminenza Vostra. Leggo in esso sempre più nuovi rincontri di quella incomparabile bontà con cui sempre Vostra Eminenza si è degnata riguardare la mia persona e scuopro insieme quei due gran motivi con cui i miei avversarii s'ingegnano di dare corpo a quei sospetti che colle loro calunnie hanno fatti concepire contro di me.

Rispetto alla prima parte ne rendo all'Eminenza Vostra quelle più vive ed umili grazie che può mai esprimere un cuore il più grato insieme ed il più affettuoso. Rispetto poi alla seconda, mi permetta l'Eminenza Vostra che io possa umiliarle l'insussistenza delli detti due motivi accennatimi, acciò quando Vostra Eminenza voglia degnarsi continuarmi i suoi favori, possa farne giuoco [f. 239] opportuno in difesa di tanti poveri oppressi cattolici piutosto che mia, giacché questa appunto è la mira de' miei nemici: *pastorem percutere, ut oves dispergantur*[54].

Mi si oppone aver io escluso dal sinodo il regio teologo e si argomenta da qui essersi da me più tosto eccitate che sopite le insorte discordie. Calunnia enorme! Il teologo è sempre stato intimato ad intervenire. Sempre altresí (quando gli è paruto commodo) è intervenuto. Sempre inoltre è stato richiesto del suo voto in tutte le cause e sempre lo ha dato e di ciò sono testimonii di vista e respettivamente di udito immediato tanti, quanti intervennero al sinodo. Che se poi o il di lui voto non è stato seguito, o la di lui persona è stata da tutti in esso sinodo mal veduta e da tutti altresí con animo iniquissimo tolerata, sa ben egli (senza che io parli) qual sia la causa, senza rifonderne la colpa in me, che ho fatto quanto ho dovuto e potuto per sostenercelo anche contro l'universale indignazione degl'altri. Sa che quest'universale avversione nasce in tutti sì del clero che del popolo[55]: *prima*, perché ha saputo ben egli far confermare ed [f. 239v] eseguire[56] in quelle parti che sono a sè favorevoli il secondo diploma leopoldino, ma non già in verun'altra parte che riguardi un menomo vantaggio o del clero, o del popolo; *secondo*, perché il clero ed il popolo ha speso sopra sessantamila fiorini per aver quest'unica fondazione vescovile che gli è rimasta, tanto che dicono d'averla quasi comprata co' loro denari e poi ciò nonostante non solo veggono il loro vescovo obligato a spen-

dere somme riguardevoli nel suo nascere, cioè nella sua elezzione, confermazione e consagrazione, non solo spogliato di tutto dal regio fisco nel suo morire, ma ciò che ad essi è assolutamente insoffribile, privato per il mantenimento di questo regio teologo (contro l'espressa disposizione della bolla pontificia) d'una gran parte delle sue rendite in tutto il tempo del suo vivere, con sommo pregiudizio della mensa vescovile, del vescovo e di tutti i poveri, a' quali esso è tenuto provedere, e senza niun minimo vantaggio del vescovo, del clero e del popolo, sì perché è di rito e nazione diversa, sì [f. 240] perché non possiede la lingua loro nativa[57] e perciò è del tutto inutile, senza parlare degl'altri aggravii, a' quali sempre, ma specialmente in tempo di guerra, fa d'uopo soccombere; 3-o, perché ha ricusato e ricusa sempre di prestare il giuramento di fidelmente esercitare il suo officio[58], qual giuramento deve prestarsi da tutti ed anche da me, che pur sono il capo, dal che desumono non voler egli esercitare altro officio che di esploratore e seminator di zizania tra la regia corte, il vescovo ed il popolo.

Non meno calunniosa è l'altra parte di questa prima accusa, che suppone aver io più tosto eccitate che estinte le note discordie. Sono quaranta e più anni che questi poveri cattolici uniti istano appresso la Corte (colla spesa fin'ora di quattordici e più mila fiorini) non già per la concessione di nuovi privilegi, ma per la manutenzione di quei giustissimi dritti, che per special diploma imperiale[59] gli sono stati concessi, e dritti tali che se non gli sono accordati, non possono assolutamente più vivere, non che reggere. Hanno tollerata in tutto questo tempo un'oppressione tale, quale non hanno [f. 240v] mai sofferta in tempo dello scisma[60], giacché il loro arcivescovado allora ed ogn'altro loro dritto o privilegio eragli inviolabilmente difeso e sostenuto, ciò che dopo l'unione e dopo essersi sottomessi non solo alla Santa Sede, ma anche al primate dell'Ungaria, non hanno mai potuto ottenere. E quando finalmente credevano sull'esempio della confermazione ottenuta dagl'eretici di tutti i loro nuovi ed antichi privilegi, d'avere ancor'essi a conseguire la tanto necessaria e sospirata confermazione del secondo già detto diploma leopoldino, viddero inaspettatamente[61] nel 1742 (quando appunto cominciarono i noti disturbi) publicarsi un decreto (di cui ne umilio annessa a Vostra Eminenza la copia), con il quale quei che erano tenuti secondo la consuetudine del paese servire gratis alli padroni prediali per tre soli giorni alla settimana, si costringevano a dover servire per quattro, e quei che secondo le leggi e consuetudine immemorabile della patria, per esser liberi, erano totalmente immuni da questa servitù, venivano in virtù di esso decreto sottomessi al duro giogo [!] di dover servire gratis [f. 241] tre giorni della settimana, ed acciocché poi queste povere persone, ancorché libere, non defraudessero alli sudetti padroni prediali il preteso utile, che vogliono violentemente ritirare con questa schiavitù (come dice ed esclama il popolo), inaudita, non che impraticata fin fra pagani, nel medesimo decreto si obligava ogn'uno a dare a' detti padroni la sicurtà. Or, come in questi termini si puole addossare a me diretta o indirettamente la colpa

o l'essersi eccitati, o di non essersi estinti i noti disturbi? Gl'effetti si rimuovono solo al rimuoversi della causa. Or, se questa sempre più invigorisce, come quelli possono mancare? Come io che colla dispendiosa mia gita[62] e permanenza di più d'un anno nella Corte nulla in fatti avevo potuto impetrare a lor favore, potevo colle nude parole calmare i tumulti e far'argine ad un popolo disperato e che non faceva altro che gridare se non d'esser stato sotto speciose promesse[63] e speranze deluso e ingannato dalla Santa Sede, dalla Corte, dal clero e da me? Ciò nonostante, cosa ho potuto fare io (salva la mia coscienza), [f. 241v] che non abbia fatto per quietare e comporre tanti animi esacerbati? Dimostrerò ciò bene ad evidenza quando si scenderà in particolare alli capi di quest'accusa.

Ma perché dunque partir da Vienna alla sordina? Perché con questa partenza clandestina dare un più forte motivo a' miei avversarii di sostenere i loro detti? Perché di due mali dovevo scegliere il minore. Minor male è che siasi eccitata contro di me questa presunzione, di cui sono sempre a tempo a giustificarne l'insussistenza, che non era il cadere in mano de' miei nemici, coll'evidente irreparabil pericolo della rovina mia e de' miei. Dissi irreparabile, perché (e taccio molti e molti altri più forti motivi, confidatimi per mia regola sub sigillo da chi compativa all'estremo la mia oppressione)[64] dopo aver dati alli miei avversarii le risposte suggeritemi dal prudentissimo discernimento dell'Eminenza Vostra, tanto furono essi lontani dal quietarsi, che nel vedere alla nuova intimazione trasmessami comparire in mia vece il padre Aaron con il mio agente[65], dettero in tali [f. 242] furie, che in quel punto medesimo m'intimarono che dovessi comparire personalmente, e perché io ad arte non mi feci trovare in casa, mi spedirono replicata intimazione in cui mi davano ex gratia tre soli giorni di tempo[66] dichiarare se volevo o no comparire personalmente e sottomettermi al loro esame nella foggia che essi volevano, senza volere in conto alcuno attendere le mie incessanti richieste che mi dassero in scritto quei punti sopra de' quali volevano essere sodisfatti[67]. Che avevo dunque a fare in un frangente di questa sorte? Vedevo i miei avversarii risolutissimi a volermi per fas et nefas oppresso. L'adito alla maestà della regina erami stato del tutto chiuso. Le accuse avanzate alla medesima contro di me erano (secondo le notizie segretissimamente confidatemi) di *lesa maestà*. La calunnia non poteva essere più atroce, perché dava a' miei contrarii campo libero da poter scendere a' qualunque violente passo contro di me. Vedevo in somma prescritto il termine, imminente il colpo [f. 242v] e così ben ordita la trama che non potevo evitarlo [!]. Or, che avevo a risolvere per mettere in salvo non meno il mio onore che quello della mia regina, ingannata da' miei nemici? Avevo da aspettare (per fingere il primo passo blandissimo) un arresto in casa? Quali sarebbero state le conseguenze? Tutti i miei sbandati in un punto ed [io] in un punto abbandonato da tutti. Fa d'uopo riflettere alla qualità della colpa che mi veniva addossata. Trattavasi di lesa maestà. Or, chi voleva affacciarsi per difendermi? Vostra Eminenza medesima non avrebbe potuto far mai passo

alcuno efficace in mia difesa, se non giustificavo prima la mia innocenza. Ma come poterla giustificare in mano de' miei nemici ristretto fra quattro mura, abbandonato da ogni avvocato e derelitto da tutti i miei? Dovevo dunque salvarmi e ricorrere alla Santa Sede. Ella è la madre commune del cristianesimo. Ella è più di me tenuta a riparare e provedere a questi sconcerti, che tutti finalmente vanno a collimare in danno della religione ed [f. 243] ella può riparare, perché può far cadere sotto gl'occhi della maestà della regina la verità, sempre fin'ora o palliata, o adulterata da' miei avversarii.

Questo è quell'ultimo passo che nella maniera più rispettosa ed onorifica verso di tutti dovrò fare quanto prima, giacché la necessità di provedere per una parte, è troppo precisa ed io non posso, dall'altra, avere la sorte di ricevere dalla Corte rincontro alcuno delle suppliche da me trasmesse per mezzo dell'eminentissimo Alessandro Albani. Fatto poi che avrò quest'ultimo passo, venga pure quel che sa venire di danno temporale contro di me, che io non mi turbo. Avrò fatto ciò che in Domino ero tenuto a fare? Viverò contento, morrò contentissimo e dirò sempre coll'Apostolo: *superabundo gaudio in omni tribulatione mea*[68].

Queste sono in ristretto quelle raggioni e quei sentimenti che devo all'Eminenza Vostra umiliare in risposta della pregiatissima sua. E perché in essa Vostra Eminenza mi parla anche dell'ultimo graziosissimo decreto di Sua Maestà, io mio veggo in obligo di trasmettergliene anche di questo acclusa [f. 243v] la copia[69], affinché vegga che non d'altro ivi si tratta, se non che della mia chiamata alla Corte per trattare dell'istanze fatte da me e da' miei cattolici. Del che saremmo stati contenti quando avesse avuto l'effetto. Ma come che per tre mesi continui nelli quali io mi tratenni in Vienna prima di venire a Roma, non ne vollero neppure sentir parola sul motivo che dovessi trattar prima di quello che bolliva in particolare contro di me e poi della causa generale, scorge bene l'Eminenza Vostra che il decreto è lo stesso che non fosse mai stato fatto per il fine di cui si tratta.

Ma già m'accorgo d'essermi troppo abbusato della pazienza dell'Eminenza Vostra col tedio di questa lunghissima lettera. Perdoni in carità, principe eminentissimo, all'importunità mia ed offra a Dio questi momenti che le ho rubbati, giacché si tratta di una causa che alla fine è tutta di Dio, e con mettermi sempre più sotto l'ombra del validissimo di lei patrocinio, le bacio con il più vivo ed umile ossequio la sagra porpora ed immutabilmente mi confermo.

[*Roma, circa aprilie 1745*]

[f. 244] *Decreto trasmesso nella medesima retroscritta lettera di replica all'eminentissimo Paulucci:*

Regii rescripti de dato Viennae Austriae die 20 mensis Julii anno 1742, intuitu servitutis jobbagionum et inquilinorum Transylvanensium

Extractus

Quoad expositos demum nonnullorum dominorum terrestrium in illo principatu nostro abusus, qui jobbagiones suos servitiis nimium praementes inquilinos vero sublevantes profugio plebis ac desolationi pagorum eo ipso occasionem subministrare solent tam proprietariorum, quam publici detrimento, eo quod inquilinorum alleviatione jobbagiones ad deserendum dominos suos terrestres allicerentur, onera quae secus ipsis incumberent reliquis neque suo oneri ferendo paribus bajulanda relicturi; unde sequeretur residuam quoque plebem tanto magis oneribus profugorum aggravatam ad extremam pauperiem, deinde ut ut invitam[70] ad profugium delabi. Quem abusum status et ordines tollere atque tam jobbagionum, quam vagorum [f. 244v] ejusmodi inquilinorum servituti et hos recipientium protectioni modum ponere volentes, in anno adhuc 1714 dietaliter[71] statuerant, ut per totum illum principatum nostrum partesque eidem annexas domini terrestres suos jobbagiones non nisi ad quatuor, inquilinos vero trium dierum servitutem hebdomadatim praestandam adigerent, neque hos paucioribus, neque jobbagiones pluribus oneraturi, sub poena articulari per causarum nostrarum in eodem principatu nostro fiscalium directorem a transgressoribus exigenda; quo autem certior et publico utilior foret huiusmodi inquilinorum contribuendi ratio, proprietariisque eosdem rehabendi occasio, cautioni et fidejussioni essent subiiciendi, quae tamen cautio proprietariis, dum repetere vellent suos profugos jobbagiones, non praejudicaret.

Nos itaque articularem eandem statuum constitutionem super jobbagionum el inquilinorum servitute benigne approbantes et confirmantes, serio mandamus, ut illa per [f. 245] totum illum principatum nostrum partesque eidem annexas suo modo publicetur sub praeannotata poena ubique observanda, hac tamen lege, ut eorum qui pecoribus suis serviunt vel e longinquo servitutes praestant, pro loci distantia ad conservandam plebem ratio habeatur[72].

Altro decreto:

Sacrae Regiae Majestatis, archiducis Austrie, principis Transylvanie, Siculorum comitis, dominae dominae nostrae clementissimae nomine,

Magnifice ac reverendissime Liber Baro, nobis honorande, salutem et gratiae regiae incrementum. Jussis clementer sacratissima Sua Majestas Regia, vi benigni sui de 15 mensis proxime evoluti die emanati rescripti[73], per gubernium hoc suum Reverendissimae Dominationi Vestrae significari super nonnullis diversorum ejusdem petitorum Suae Majestati succesivis vicibus repraesentatorum punctis siquidem benignae resolutiones ac mandata [f. 245v] sua emanaverint, aliqua autem eorum nondum perquisita ac decisa, nunc assumi ac deliberari atque ad finem perduci debeant, clementissime resolvisse, ut Reverendissima Dominatio Vestrae se in augusta Aula Regia sistat, quod eidem praetitulatae Dominationi Vestrae hisce insinuatur simulque authoritate eiusdem benigni mandati regii serio monetur, ne eadem iter suum eo instituendum differat, ut eo citius propositiones suae ante hac factae pertractari valeant. Secus

non facturae, altefata suae Majestas Regiae benigne perpensa manet. E consilio regio gubernialí, Cibinii, die prima Julii 1744[74].

Joannes Haller gubernator

B[aro] Georgius Pongratz cancellarus[75]
Stephanus Boer secretarius gubernialis[76]

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 227-245v; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 232-250; scris probabil de un copist de profesie; sublinierile din text (culese aici cursiv) sunt contemporane.**

Note

[1] Cardinalul Alessandro Albani, ca membru al unei familii filohabsburgice prin tradiție, a fost numit de Maria Tereza în 1743 protector al statelor austriece creditare, iar din noiembrie 1744 i-a revenit conducerea treburilor legate de postul de ministru al statelor respective pe lângă Scaunul papal, post preluat apoi, din aprilie 1748, de cardinalul Mario Millini. Totuși, Albani continua să conteze ca prim-reprezentant al Curții vieneze la Roma. După moartea lui Millini în 1756, el se ocupa din nou de afacerile funcției de ministru, având ca adjunct pe Francesco Brunati. Suverana era nemulțumită de felul neglijent (în pofida rapoartelor sale prea retorice, adăugăm noi) în care Albani slujea interesele monarhiei (Arneth, IX, p. 4-6; Pastor, XVI/1, p. 90, exemplu din aprilie 1747; un alt exemplu: *Doc. 215* din 22 februarie 1749). În 1761 a fost numit în fruntea Bibliotecii Vaticane. Ducea o viață prea lumească, era un pasionat colecționar de antichități clasice și alte opere de artă. Mecena al marelui arheolog german Johann Joachim Winckelmann, și-a construit, la marginile nord-estice de atunci ale Romei, faimoasa Villa Albani (care l-a costat 400 de mii de scuzi), începută în 1737 și inaugurată în 1763, având cea mai însemnată colecție de antichități după cele papale (J.M. Diix, în Wetzer und Welte's *Kirchenlexikon*, I, p. 402-403; Pastor, XVI/1, p. 80, 89-90, 468; L. Lewis, în *Diz. biogr. ital.*, I, p. 595-598). Portret în Bibl. Vaticana (Haidacher, p. 701).

[2] Inochentie se referă aici, probabil, mai ales la *Doc. 15* din 8 martie 1745; cf. *Doc. 17* din 23 aceeași lună (scrisoarea sa către Gyulaffi).

[3] „facendo loro".

[4] Lui Albani.

[5] Lipsește din anexa actuală a acestui memoriu, așa cum se află acesta în arhivă; numărul acesta 6 e fără îndoială identic cu memoriul adresat papei tot în iunie 1745 (*Doc. 19*).

[6] „Lettera - trattenuta", indicație care o înlocuiește pe cea anterioară: „lettera mandata a Sua Maestà la regina d'Ungaria da monsignore vescovo di Fogaras", ștearsă de aceeași mână.

[7] Cf. *Doc. 8* din 31 decembrie 1744-4 ianuarie 1745.

[8] Cf. *Vechiul Testament: Zaharia*, cap. 13, vers. 7; *Noul Testament: Evanghelia după Matei*, cap. 26, vers. 31.

[9] Ca sens: „trattare".

[10] Formă veche și poetică, în loc de: „quali".

[11] Cf. memoriul către papă, tot din iunie 1745, nr. 13 (*Doc. 19*).

[12] *Evanghelia după Ioan*, cap. 10, vers. 11.

[13] Cf. memoriul către papă, tot din iunie 1745 (*Doc. 19*). După Bod (lib. 2, cap. 3, § XII, p. 316), Inochentie a spus că Unirea fiind condiționată de împlinirea revendicărilor lor, românii din Transilvania „si non praestentur eorum postulata, parati sunt etiam Turcicam amplecti religionem".

[14] Că exista conceptul original al acestei diplome în Cancelaria Aulică Transilvăneană, în ciuda negației acesteia, a spus-o episcopul și la Viena, încă din 1743 (B, *Klein*, p. 72-73) și o dovedește Wessely: acesta a regăsit și publicat în zilele noastre și originalul (vezi studiul său citat, p. 271-288 și planșele). În sprijinul revendicărilor sale, Inochentie a prezentat lui Carol al VI-lea, încă din 1732, o copie (Nilles, I, p. 302; II, p. 513-514). Diploma însă era cunoscută clerului unit deja din anul emiterii sale, iar episcopul Giurgiu-Patachi vorbește în 1718 despre un exemplar „autentic original" în posesia sa (*ibid.*, I, p. 326-328, 419 și n. 2). Cf. memoriul către papă, tot din iunie 1745 (*Doc. 19*).

[15] Comparația, deși foarte plastică și menită să impresioneze, apare forțată, căci nu e valabilă pentru catolicii propriu-ziși, adică romano-catolicii, care se împărtășeau în Transilvania de aceleași drepturi ca și acatolicii (protestanții), cum rezultă chiar din expunerea lui Inochentie, puțin mai jos.

[16] Nu chiar „îndată", deoarece Maria Tereza și-a început domnia în octombrie 1740, iar episcopul a venit la Viena, în timpul acestei domnii, prima oară în august 1742 (B, *Klein*, p. 62). Pe de altă parte, el era episcop de aproape 16 ani, nu numai de 13 ani, cum își amintește greșit și în chip repetat în acest memoriu; tot așa, e exagerată estimarea globală a șederilor sale în capitala habsburgică la 9 ani!

[17] În septembrie 1744.

[18] Desigur, scăpare din condei, în loc de: „di più".

[19] Cuvânt adăugat deasupra rândului de aceeași mână.

[20] Cuvânt adăugat deasupra rândului de aceeași mână.

[21] Exagerare, căci o parte din învinuiri i-au fost comunicate, deși mai mult indirect, de către comisia de anchetă, la 16 noiembrie 1744, iar restul i s-a trimis la adresa lui de la Viena la 10 decembrie același an, dar el era deja în fugă (vezi studiul, Cap. I).

[22] Scăpare din condei, în loc de: „conoscono".

[23] Cf. memoriul către papă, tot din iunie 1745 (*Doc. 19*). Cam același număr indică vlădica încă din 1743 (B, *Klein*, p. 70), precum și în varianta a II-a a prezentei scrisori, apoi în cea din 5 martie 1745, de asemenea către regină (B, *Klein*, p. 180-181, n. 2). În noiembrie 1744 evaluarea făcută de el era mult mai modestă (*Doc. 5*, înainte de 29 decembrie 1744 și n. 1 la acel doc.). Aaron, în amintita sa scrisoare din 13 octombrie același an, înfățișată în ședința din 16 noiembrie a Propagandei, vorbește doar „di più di 300 m[ila] anime" (APF, *Acta*, vol. 114, f. 388-389v).

[24] „come è riuscito loro".

[25] „sono dovuti (a) loro".

[26] Cf. des menţionatul memoriu către papă din iunie 1745.

[27] Cf. Cezar, *De bello civili*, lib. I, cap. 68: „hunc laborem recusabat nemo".

[28] „sostituire".

[29] Desigur, greşeală de copiere, în loc de: „mantenere".

[30] „exsuperat".

[31] „exuperat - potest", parafrază după *Epistola către Filipeni a Sfântului Apostol Pavel*, cap. 4, vers. 7, şi *Evanghelia după Ioan*, cap. 14, vers. 27.

[32] În ms. precedat de cuvântul: „altra", şters.

[33] În ms. urmat de cuvântul: „parimente", şters.

[34] În ms. urmat de cuvântul: „successivamente", şters.

[35] Aluzie ascunsă (repetată şi în câteva fraze mai jos) la întreţinerea teologului iezuit pe cheltuiala episcopului.

[36] Orig. acestei piese, de altă mână, în H-H-StA, *Hung.*, Fasz. 364, f. 100; mf. DGAS, *Viena*, rola 90, c. 374; fc. BAFC.

[37] Formă veche şi poetică a lui „deve".

[38] „dell'app."

[39] Exagerare: duşmanii săi şi ai uniţilor erau şi duşmanii reginei!

[40] Altă exagerare (pentru care vezi şi mai sus, n. 21).

[41] Scurtă frază greşit plasată în context: „Essi soli", se înţelege după context: „che sono falsi, che certano le tenebre".

[42] Cf. mai sus şi scrisoarea către Maria Tereza (prima variantă).

[43] Afirmaţie care nu trebuie înţeleasă în sens absolut, căci din declaraţia lui Aaron de la 22 decembrie 1744 rezultă că acestuia i-a spus că părăseşte Viena - e adevărat - pentru a face (pretinsul) pelerinaj în Stiria şi că i-a lăsat acestuia şi lui Petru Dăianu bani pentru călătoria lor de înapoiere în ţară, dacă el ar întârzia să revină la Viena (*Doc.* 3).

[44] Totuşi, podagra nu l-a putut împiedica să scrie reginei o epistolă (în două versiuni, dintre care una destul de lungă) şi o suplică în numele diecezanilor săi, acestea după sosirea la Roma şi, în orice caz, înainte de prezenta scrisoare către Paulucci, din 13 februarie 1745.

[45] Direct (pentru acest sens a se vedea şi scrisoarea către regină, mai sus, în ambele variante).

[46] „sub interminatione iudicii" (*Codex Theodosianus*, 16.5.8, apud Forcellini, III, sub cuvânt).

[47] *Evanghelia după Matei*, cap. 18, vers. 17. Prin această aluzie biblică, Inochentie dă să se înţeleagă că dacă regina nu-i va asculta cele expuse în scrisoarea şi cererea trimise prin Albani, el va trebui să se adreseze căpeteniei Bisericii. Ideea e exprimată de el mai lămurit pe la sfârşitul scrisorii-replică a sa către Paulucci, circa aprilie 1745 (mai la vale, tot în acest memoriu).

[48] Parafrază după numeroase locuri din *Vechiul* şi *Noul Testament*: *Facerea* (*Genesis*), cap. 19, vers. 17; *Ieremia*, cap. 51, vers. 6, 45; *Evanghelia după Matei*, cap. 16, vers. 25; *Evanghelia după Marcu*, cap. 8, vers. 35 etc.

[49] Data rezultă din confruntarea acestei scrisori cu răspunsul lui Paulucci.

[50] Cf. *Doc. 10* din 16 ianuarie 1745.

[51] În scrisoarea sa din 4 septembrie 1745 (*Doc. 27*) însuşi nunţiul va arăta însă că Maria Tereza, indignată, şi-a exprimat hotărârea de a-l aresta pe Micu, dacă ar mai fi călcat pe teritoriul monarhiei şi că, cu toate protestele sale (ale nunţiului), părând nestrămutată în această hotărâre, el era de părere ca episcopul să nu se întoarcă de la Roma, fiindcă n-ar putea împiedica arestarea lui. Deşi Paulucci se referă în răspunsul de aici (din cadrul memoriului de faţă) la un moment anterior fugii lui Micu, e probabil că intervenţia sa împotriva unei ipotetice, dar posibile arestări, şi din acel moment, ar fi fost tot atât de zadarnică. A se vedea, tot în acest sens negativ, şi amintita scrisoare-replică a lui Micu.

[52] Aici Paulucci se contrazice cu ceea ce a scris Propagandei la 16 ianuarie 1745 (*Doc.10*; cf. şi studiul, Cap. II). Dar regina însăşi - ca şi nunţiul în scrisoarea de faţă - considera, într-un ordin al ei către Guvernul Transilvaniei din 12 martie 1745, că rescriptul („decretul") ei din 9 septembrie 1743 era foarte favorabil uniţilor (B, *Klein*, p. 187-188). Acest rescript, contrasemnat de Gyulaffi şi de Kozma (deci pregătit în Cancelaria Aulică Transilvăneană), confirma doar prima Diplomă leopoldină şi cuprindea câteva mici îmbunătăţiri (Nilles, II, p. 548-555). Departe de a-l mulţumi, îl indigna pe Inochentie, cum se vede din memoriul său de la 25 noiembrie 1743 (B, *Klein*, p. 92-96).

[53] Vezi studiul, Cap. I. Mai târziu, în decretul său din 25 ianuarie 1747, Inochentie însuşi va recunoaşte că „s-a hotărât prin sinod [în 1744] ca iezuitul să fie dat afară din sinod pentru abuzurile sale" (*Doc. 60*). Apoi, într-un memoriu al său, din 27 mai 1747, îşi atenuează alambicat afirmaţia: „incorigibilul iezuit era cât pe aci să fie dat afară din sinod" (*Doc. 80*). Teologul trebuia să participe totdeauna la sinod (obligaţie impusă prin Diploma a II-a leopoldină, art. 5).

[54] Parafrază după *Zaharia*, 13, 7, şi *Matei*, 26, 31.

[55] Cât de rău era văzut teologul iezuit de „întregul cler împreună cu poporul" se observă şi din faptul că după sinodul din 1744 i-au cerut episcopului, cu prilejul călătoriei sale la Viena, să obţină înlăturarea lui (*Doc. 101* din 12 septembrie 1747; cf. B, *Klein*, p. 117). Vezi şi memoriul lui Inochentie din 10 mai acelaşi an (*Doc. 71*).

[56] În cadrul amintitului rescript din 9 septembrie 1743.

[57] Cf. memoriul către papă, tot din iunie 1745, nr. 12 (*Doc. 19*). Funcţia de teolog a fost îndeplinită până în această vreme, în ceea ce priveşte timpul păstoririi lui Inochentie, în chip succesiv de iezuiţii Emericus Görgei (1729-1731), Georgius Régai (1732-1738), Nicolaus Jánosi (1738-1741) şi Josephus Balogh (1741-1746). Vezi B[asile] Bărbat S.J., p. 196. Din aluzia globală a scrisorii de faţă ar rezulta că, dintre călugării menţionaţi, nici Balogh nu ştia românește, contrar afirmaţiei, cu referire la acesta, din actul său de numire de la 30 mai 1741. De altfel, potrivit recomandării făcute lui Carol al VI-lea de către baronul Joannes Bornemisza, şeful Cancelariei Aulice Transilvănene, la 20 februarie 1738, şi Jánosi cunoştea limba română (MOL, *Erd. kanc. lt, Acta gen.*, a. 1738, dos. 270, p. 586-587; mf. BAFC). Vezi şi B, *Klein*, p. 144.

[58] Paulucci a avut prilejul să afle şi până acum ostilitatea lui Micu şi a clerului său faţă de instituţia teologului străin (B, *Klein*, p. 147, 151; Tóth, p. 102-106). Într-o notă nesemnată şi nedatată, intitulată *Observationes circa juramentum*, care, după context, ar putea fi din 1742-1743 şi care are, fără nici o îndoială, ca autor un iezuit al provinciei Austria al ordinului, provincie din care făceau parte şi iezuiţii din Transilvania, se caută motivarea refuzului acestui jurământ, arătându-se, printre altele, că de la iezuiţii ataşaţi consistoriilor (consiliilor) episcopale din Imperiul Romano-German nu s-a cerut niciodată un asemenea jurământ, cum nu au cerut, de altminteri, nici episcopii uniţi înaintaşi ai lui Inochentie. Pe de altă parte, teologul, fiind numit de Curtea imperială, nu datorează episcopului şi clerului unit să jure credinţă; faţă de ei, teologul a fost, de altfel, totdeauna leal. Autorul notei afirmă că, exprimându-şi motivele refuzului către episcop, acesta i-a spus că va renunţa să pretindă jurământul. (MOL, *Erd. kanc. lt, Acta gen.*, a. 1745, dos. 320, p. 48-50; mf. BAFC.)

[59] Aluzie, desigur, la cea de a doua Diplomă leopoldină.

[60] Lucru afirmat de Inochentie şi în „promemoria" din toamna lui 1744 (vezi studiul, Cap. I).

[61] Chiar atât de „neaşteptat" nu putea fi, deoarece, cum arată textul respectiv, rescriptul e confirmarea unei hotărâri dietale din 1714. Dispoziţia era în vigoare şi Micu căuta zadarnic în 1743 să obţină modificarea ei în sensul uşurării (B, *Klein*, p. 83-85). Şi apoi iobagii şi jelerii nu erau - se ştie - numai români, măcar că aceştia alcătuiau majoritatea lor. Pe de altă parte, întărirea privilegiilor de care se bucurau „ereticii" („acatolicii"), precum şi - adăugăm noi - romano-catolicii, n-a avut loc în 1742, cum reiese din context, ci în 1744. Tot în acest an, iar nu în 1742, au început şi „cunoscutele tulburări" (cu mişcarea pornită de Visarion). Deci, inexactităţi cronologice, care se explică, probabil, pe lângă avântul polemic al autorului, ceea ce putea antrena la scăpări sau afirmaţii nu îndeajuns de cumpănite, şi printr-o posibilă grabă în compunerea scrisorii (care a mai trebuit să fie şi tradusă de o altă persoană).

[62] „viaggio".

[63] „speciosis verbis" şi „solatiosis promissis" din traducerea cuvântării lui Inochentie din 1744 (Nilles, II, p. 562; Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 53). Cf. studiul, Cap. I, n. 17.

[64] Aluzie, desigur, la cineva de la Curte, care poate fi pusă în legătură cu ştirea, nu tocmai sigură, după care Inochentie, într-o scrisoare „adresată la Blaj" (cui? şi cu ce dată?), amintea „pe un Cserei de la cancelaria Curţii" (de la Cancelaria Aulică Transilvăneană?), „care mersese la dânsul ca să-i descopere toată mânia împărătesei, iară după aceea îi dete consiliu ca să-şi vază de cap" (ştirea e furnizată de Bariţiu, I, p. 429-430). Bunea (*Klein*, p. 174, n. 4) se întreba dacă e vorba de Wolfgang Cserei, „care şi pe la 1757 era la Cancelaria Aulică Transilvană".

Dar acest Cserei Farkas (Wolfgang, 1719-1782) de Nagyajta (Aita Mare) din Secuime, nepot de frate al cronicarului Cserei Mihály (1668-1756), după ce în 1742 şi-a terminat studiile la colegiul iezuit din Cluj, a devenit mai întâi slujbaş în diferite grade (*cancellista, protocollista, registrator*) la Tabla judiciară din Sibiu, unde îi adresează cronicarul scrisori după 1740, astfel şi la 7 noiembrie 1744, 31 decembrie 1746, 16 ianuarie 1747 (ASC, în fosta Arhivă istorică a BAFC, fondul *Colecţia generală*: corespondenţa lui Cserei Farkas). Cronicarul, în adresa scrisorilor sale, îl numeşte „idősbik" (mai în vârstă), nu spre a-l

deosebi de fiul acestuia omonim, căci acesta sa va naşte abia după 1760, ci, fără îndoială, spre a-l distinge de un alt nepot de frate omonim, mai tânăr, din ramura de Bölön (Belin), tot din Secuime. E vorba de Bölöni Cserei Farkas, care, după presupunerea lui Jakó Zsigmond, va fi studiat la colegiul reformat din Aiud pe la 1745-1746, fiind menţionat în jurul anului 1753 ca ofiţer la Cluj, apoi în 1767 ca asesor la scaunul de judecată din Micloşoara (Miklósvár, localitate, de asemenea, în Secuime).

Pe celălalt Cserei Farkas, adică cel din ramura de Nagyajta, care ne interesează aici, îl regăsim, pe baza datelor cunoscute, ca funcţionând în desfăşurarea ulterioară a carierei sale, la Viena, din 1754, la Cancelaria Aulică Transilvăneană, la început ca „registrator", apoi, din noiembrie acelaşi an, ca „expeditor". Tot în 1754 e menţionat ca notar al unei comisii numite de Maria Tereza pentru anchetarea situaţiei bisericeşti din districtul Hălmagiului, comisie prezidată de sibianul Martin Zacharias Wankhel von Seeberg, consilier la aceeaşi cancelarie (B, *Episcopii*, p. 86; Dragomir, I, p. 253 şi anexă, p. 122-123, 128; Kutschera, p. 254-255). Din decembrie 1755 acest Cserei a devenit secretar, pe urmă, din mai 1765, consilier şi referent la aceeaşi cancelarie pentru problemele juridice şi confesionale, calitate pe care o va păstra până la sfârşitul vieţii. Era şi cărturar, autor de scrieri cu caracter religios, poetic, juridic etc. (*Nagy-Ajtai Cserey Farkas*, în *Erdélyi Múzeum*, Pesta, IV (1815), p. 153-169, articol nesemnat, scris desigur de Döbrentei Gábor, redactorul revistei; asupra articolului ne-a atras atenţia Jakó Zs.; mai vezi Szinnyei, 2, col. 287-288; Trócsányi, p. 47-52; Jakó, p. 238; Idem, *Philobiblon transilvan*, p. 285. Informaţia despre anul 1765 - în loc de 1761 - ca dată a numirii lui Cs. F. de Nagyajta în funcţia de consilier şi referent aulic o datorăm foştilor noştri discipoli Mihail Spielmann şi Ladislau Gyémánt, care au făcut cercetări în arhiva cancelariei amintite.)

Rezultă, credem, că Cserei (Farkas de Aita Mare), neaflându-se încă în 1744 în slujbă la Curtea vieneză, nu putea să-i fi făcut lui Inochentie serviciul pomenit la începutul acestei note. Vlădica, în scrisoarea despre care vorbeşte Bariţiu (scrisoare datând poate după 1754), l-a confundat poate cu un alt funcţionar aulic, ţinând seama de faptul că l-a mai înşelat memoria şi în altă privinţă în legătură cu fuga sa (vezi n. 66 chiar la documentul de faţă). Poate e vorba de Andreas Boér, „registrator" (arhivar) în această vreme al Cancelariei Aulice Transilvănene (vezi mai departe *Doc. 46* din 9 iulie 1746 şi *Doc. 51* din 20 august 1746, n. 3; vezi şi studiul, Cap. III).

Potrivit unei alte informaţii, târzii, oferită, de această dată, de către S. Micu, nu ştim însă pe ce bază, un preot, la îndemnul „neprietenilor" episcopului, l-a speriat pe acesta că va fi aruncat în temniţă şi l-a sfătuit să meargă la Roma, la papă. „Episcopul se înfricoşă de această veste, ascultă sfatul, şi cu nume că merge la icoana minunată în Maria-Ţel, lăsând pre Aaron în Viena, plecă către Roma. Neprietenii acuma începură a-l negri şi mai tare zicând că dacă n-ar fi fost vinovat, n-ar fi fugit" (Cipariu, *Acte şi fragmente*, p. 99). Ştirea o găsim într-o formă asemănătoare şi la un contemporan al lui S. Micu şi, poate sub influenţa acestuia, anume la protoegumenul mănăstirii rutene unite de la Muncaci, Joannicius Basilovits: „suasu et consilio cujusdam larvati simulatique sui amici, non expectatata suae causae revisione et censura, [Vienna] Romam petiit..." (*Brevis notitia Fundationis Theodori Koriathovits, olim ducis de Munkacs, pro Religiosis Ruthenis...*, pars secunda, Cassoviae [Košice], 1799, cap. 24, p. 176). La Prodan (p. 177 şi n. 57) amestec al informaţiei furnizate de Bariţiu cu cea a lui S. Micu.

[65] Cf. *Doc. 10* din 16 ianuarie 1745.

[66] Şi din această afirmaţie proprie, mai apropiată de eveniment decât cele de mai târziu, reiese că Inochentie nu putea să fi părăsit Viena la 7 şi, cu atât mai puţin, la 6 decembrie, ci la 9 a aceleiaşi luni a anului 1744 (vezi *Doc.* 3 şi 4, din 22 şi 23 decembrie 1744).

[67] Totuşi, până la urmă, la 10 decembrie 1744, comisia i-a trimis „punctele" respective, în scris, la sălaşul său, cum le ceruse, dar el părăsise deja oraşul cu o zi înainte (studiul, Cap. I).

[68] *Epistola a doua către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel*, cap. 7, vers. 4.

[69] Inadvertenţă: „decretul", despre care vorbeşte şi pe care-l reproduce vlădica, nu e actul la care se gândeşte nunţiul, ci o comunicare ce i-o face (vlădicăi) Guvernul Transilvaniei despre chemarea sa la Viena.

[70] În ms. greşit: „in vitam".

[71] *Ibid.*, greşit: „die taliter".

[72] Textul se află (după cum ne-a atras atenţia D. Prodan, pentru care îi mulţumim) şi la ASC, în fosta Arhivă istorică a BAFC: *Grammatophylaceum Transylvanicum*, vol. 30, p. 51-52. Aprobarea de către Curte, în urma cererii stărilor transilvănene, a hotărârii dietale din 1714 cuprinse în acest text (B, *Klein*, p. 83-85; Idem, *Episcopii*, p. 403; Prodan, p. 170) a contribuit la agitarea plebei.

[73] Publ. B, *Klein*, p. 109, n. 1.

[74] Această comunicare a fost prezentată de Inochentie şi în sinodul din 1744 (Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 57; B, *Klein*, p. 112, pct. 12).

[75] G. Pongrácz a trecut de la calvinism la catolicism; a fost câtva timp referent la Cancelaria Aulică Transilvăneană (B, *Klein*, p. 34; Tóth, p. 173). La 15 aprilie 1746 va fi numit de Maria Tereza unul dintre cei patru „protectori" oficiali ai Unirii (B, *Klein*, p. 198).

[76] Asupra lui St. Boér, fost slujbaş la Cancelaria Aulică Transilvăneană, martor în 1729 la „procesul informativ" de candidat în vederea confirmării în episcopie a lui Inochentie: Galla, p. 178; mai pe larg în prezentul nostru studiu, Cap. VII).

19

(1745 iunie, Roma)

Memoriu al lui Inochentie către Benedict XIV. Disperarea uniţilor că nu li se respectă, din cauza opoziţiei „acatolicilor", privilegiile obţinute prin diplomele leopoldine. Motivele pentru care a trebuit el să recurgă la Roma. Roagă pe suveranul pontif să intervină la Maria Tereza în favoarea revendicărilor clerului şi poporului unit. Cere îndepărtarea teologului străin. În anexă, o serie de documente ca piese justificative. (Vezi rezumatul din studiu, Cap. II.)

[f. 67]

Alla Santita di Nostro Signore
Papa Benedetto XIV
il vescovo Fogarascense e tutti i cattolici uniti della Transilvania.

[f. 68] Beatissimo Padre,

Quella colonia romana che piantò Trajano nella Dacia, di cui era parte la Transilvania[1], dopo varie vicende di principati e di principi, sottomessa finalmente agli imperadori greci di Costantinopoli e professata perciò la religione cristiana di rito greco, col divenire essi scismatici, divenne ancor ella (per la fatal rovina che tira seco ne' sudditi il malvagio esempio de' principi) membro infelice dello scisma universale d'Oriente e schiava poi per più secoli degli Ottomani.

Liberata quindi da una sì misera schiavitù dall'armi gloriosissime del gran Leopoldo, questo piissimo imperatore [!] non fu mai contento, finché abiurato lo scisma, non la vidde sottomessa ed unita alla Sede Apostolica Romana. Tanto era geloso quel gran monarca che i suoi sudditi fossero prima sottomessi a Dio ed alla Chiesa che a sè! A questo fine sotto il bel titolo di cattolici uniti volle che essi, quantunque di rito greco, godessero, ciò nonostante, tutti quei privilegii ed esenzioni che godono in quel principato i cattolici di rito latino ed aboli[2] insieme tutti i decreti e tutte le leggi emanate contro di essi nel tempo dello [f. 68v] scisma[3]. Sommario, numero 8.

Così savio, così giusto e così santo provedimento non ha potuto mai avere il suo pieno effetto. Varii sono stati gli impedimenti durante la vita del piissimo imperadore Leopoldo fino all'impero dell'augustissimo Carlo VI; ne fu causa la rivoluzione e la guerra; dall'impero di Carlo VI fino al presente giorno le sottilissime insuperabili opposizioni ed artificii degl'acatolici.

Gelosi questi che un partito così numeroso qual'è quello di tanti nuovi cattolici (ascendono al numero di cento e più mila famiglie), unito con gli altri

cattolici latini, non fosse per soprafarli in breve e nella forza e nel numero[4], hanno sempre tentato il tentabile e fatto il fattibile affin d'impedire (come sempre gli è riuscito) or la conferma, or l'esecuzione[5] delli due diplomi imperiali fatti dal clementissimo Leopoldo a favore di questi nuovi cattolici uniti.

Che più? È nota al mondo tutto la pietà e la clemenza dell'odierna regina d'Ungheria e di Boemia. Eppure, ancorché questa gran sovrana abbia procurato (per quanto può permettere l'infelice condizione de' tempi presenti) di consolare e sollevare con viscere [f. 69] più che materne tutti i suoi sudditi colla conferma di tutti i loro privilegi, i soli cattolici uniti nulladimeno non hanno potuto ottenere questa tanto a loro necessaria e da essi sospirata consolazione. Tanto han saputo sempre gli acatolici, ora occultanto la verità, ora esponendo false rappresentanze, trattenere il corso di quelle grazie che l'alta innata pietà della regina è impaziente di concedere a tutti[6], ma specialmente a quelli che professano la cattolica religione.

Anzi è arrivato tant'oltre il sottile artificio de' lor nemici, che dopo aver ridotti colle continuate oppressioni i cattolici a quei passi fatali in cui sempre precipitano i disperati per ricoprir poi alla Corte la vera origine ed i veri autori di tutti i disturbi, ne hanno caricato il povero vescovo Fagarascense [!], non come autor positivo (ciò che ad essi è impossibile il fingerlo), ma come autor negativo, accusandolo d'aver potuto e non aver voluto sedare i tumulti insorti, quasi fosse in mano di un povero inerme ecclesiastico far'argine al torrente d'un popolo disperato[7].

Ma questo era appunto il passo tanto aspettato da' nemici delli cattolici uniti per estinguerli insensibilmente del tutto ed ecco il grande non considerato loro artificio. Il vescovo Fagarascense è quello unico e solo che ha [f. 69v] luogo nelle Diete e può (come sempre ha fatto) difendere i dritti di quei poveri perseguitati cattolici. Questo vescovo dunque si vuole da' sopradetti nemici assolutamente sagrificato, acciocché abbia a restare estinto in un colpo con il pastore anche il gregge[8].

Ma questo ancora era il colpo che doveva scansare il vescovo con tutto lo sforzo del suo povero spirito. E perché lo riconosceva inevitabile in Vienna, per essergli stato chiuso ogni accesso alla maestà della regina ed in consequenza ogn'adito d'efficace difesa, doveva perciò ricorrere a Roma, come a porto di sicurezza e come a madre di providenza.

Nè poteva mai dispensarsi da questo passo, se non voleva tradire il carattere di buon vescovo e buon suddito: di buon suddito, per l'obligo che aveva e ha di tentare dal canto suo il tentabile, affin di conservare alla sua sovrana un numero così qualificato di tanti altri sudditi; di buon vescovo, per il debito strettissimo che gli corre di fare dalla parte sua il fattibile, affin di conservare unito alla Chiesa un popolo sì numeroso, di tanti figli, che stracchi dopo quarant'anni di fatiche, di spese, di suppliche, tutte frustanee, stanno sull'orlo di precipitare nella disperata risoluzione di abbandonare colla religione la

patria e passar più tosto ad abitare nella Turchia che vivere più longamente sotto la schiavitù miserabile de' lor nemici.

[f. 70] La Santità Vostra unicamente può riparare ad un danno così sensibile, temporale della regina spirituale della Chiesa. Spende Vostra Beatitudine, spande e profonde tanti tesori, suda fatica, invigila notte è dì con edificazione ed ammirazione del cristianesimo per la salute eterna di pochi Cinesi o di pochi altri cristiani abitatori dell'Indie[9]. Come dunque potrà temersi che non sia per far altrettanto per la salute eterna di cinquecentomila e più anime che trovansi in pericolo prossimo di perdersi sulla porta quasi di Roma e sugl'occhii[10], per dir così, della Santità Vostra medesima?

Vostra Beatitudine non ha che temere per parte della regina. Ella ha viscere impastate tutte di zelo per la religione, di filial rispetto per la Santa Sede, di carità più che materna per i suoi sudditi. Basta solo che ella penetri la necessità del provedimento perché abbia a correre e provedere. Tutto il danno finora seguito è nato solo dall'esserle stata sempre alterata o palliata o mascherata la verità.

Questa verità dunque, che tutta semplice, schietta ed inalterabile risplende nell'umili istanze delli poveri cattolici uniti, svela il vescovo colla pienezza della fedeltà ed ossequio dovuto agl'adorati piedi della Santità Vostra, acciò degni farne quell'uso salutare che il lume infallibile dello Spirito Santo gli farà conoscere o necessario o opportuno, senza riguardo veruno alla persona [f. 70v] dell'oratore, il quale quanto è pronto a non ricusar fatica, a non scansar pericoli a bever qualunque calice per soccorrere alle spirituali indigenze del gregge suo, altrettanto è prontissimo a dimettere il vescovado, a spogliarsi di tutto, a gittarsi, se occorre, in mare, purché si salvino le dilette sue pecorelle.

E per verità tant'oltre è arrivata la disgrazia delle medesime che quantunque i loro maggiori siano stati, come si disse, fin dal tempo di Trajano coloni della Transilvania e tutte le altre nazioni in conseguenza che sono in essa entrate posteriormente, siano tutte avventizie e, per dir così, forastiere, ciò nonostante con deplorabile metamorfosi questi poveri cattolici uniti, che sono i veri antichissimi paesani della provincia, sono considerati ora e trattati come esteri e servi, giacché i soli Sassoni[11], Ungari e Germani[12] sono quelli che godono tutti gl'onori, tutti gl'officii, tutti i beneficii, tutte le cariche, tutti i governi e tutti i privilegii, e del tutto sono spogliati questi poveri cattolici uniti. Dal che ne segue che di questi.

Se si considera il Clero

1. Le persone ecclesiastiche ad un minimo fallace sospetto di preteso mancamento o delitto, senza neppure passarne una parola con il vescovo oratore, sono citate, carcerate e punite ad arbitrio del foro [f. 71] laicale.

2. Tutte altresì, senza differenza alcuna, sono sottomesse ad ogni genere di tasse e contribuzioni.

3. Nè le persone solo, ma ancor li beni patrimoniali de' sacerdoti sono sottoposti alle decime.

4. Se si resiste non solo in vigor de' canoni e sull'esempio degl'altri ecclesiastici anche acatolici (i quali sono del tutto immuni), ma in virtù anche di qualche altro motive quanto siasi giustissimo, chiunque s'oppone o è notabilmente dannificato o è crudelmente percosso, ferito ed alle volte anche ucciso[13].

5. Non si permette ai parrochi esigere in loro sostentamento la porzione canonica e molto meno la participazione della quarta dalli beni fiscali e dalle decime dalla[14] Terra Regia (ciò che agli acatolici non si contrasta) e sono perciò con esempio inaudito costretti a militare stipendiis suis et [!] ad occuparsi in conseguenza in impieghi sordidi ed esercizi vilissimi, non senza prostituzione del carattere sacerdotale.

6. Sono affatto esclusi i chierici, come incapaci, da qualcunque beneficio, perché tutti si godono dagli acatolici.

7. Le chiese non solo non godono l'immunità, estraendosi da esse, irrequisito episcopo, chiunque in quelle rifugiasi, ma sono state spogliate inoltre di tutti i terreni e stabili che avevano sempre da antichissimo tempo posseduti.

8. S'impugnano i legati lasciati o alle chiese o alle persone ecclesiastiche.

[f. 71v] 9. Ancorché il servizio delle medesime esiga a' tenor del rito il numero di più ministri ed ancorché questo numero debba fissarsi dal solo vescovo, ciò nonostante si fissa questo dal governo laico acatolico[15], con tal restrizione che non più di uno o due sacri ministri possono servire alle chiese con notabil'inosservanza del rito e disdoro del divin culto.

10. È legge dello Stato che in ogni paese della Transilvania la chiesa parrocchiale sia in possesso di quelli (siano cattolici o acatolici) che sono di numero superiore agl'altri e che quelli i quali sono di numero inferiore e restano in conguenza senza chiesa possano (quando siano di qualche numero) fabbricarsela secondo il proprio rito e religione. Ciò nonostante ai poveri cattolici uniti non solo in tutti quei luoghi in cui sono di numero molto superiore agli altri, si nega il possesso della chiesa parrocchiale e si proibisce inoltre il fabricarne qualunque altra, ma a questo medesima ostilità devono soggiacere anche in quei luoghi dove essi soli ad esclusione d'ogn'altro sono gli abitatori[16].

11. Il vescovo si trova senza chiesa catedrale, senz'abitazione e senza seminario, fabbriche tutte indispensabili e tutte già principiate, ma lentissimamente proseguite, perché il popolo[17] non vuol più concorrere, come faceva prima, alla spesa, per vedere tolta dalle mani del loro vescovo l'amministrazione delli tremila fiorini che la pia memoria dell'imperador Carlo VI ha assegnati [f. 72] in perpetuo, prima per il compimento delle suddette fabbriche e poi per mantenimento del capitolo e del seminario.

12. Il medesimo vescovo, a cui dal già detto clementissimo imperadore sono stati parimente assignati in perpetuo per sua congrua altri tremila fiorini non in contanti ma in grascie, non solo è costretto a ricevere senza suo consenso, contro la sua volontà, un teologo di rito diverso, ignaro affatto della lingua e perciò affatto inutile, ma è obbligato di più (contro l'espressa disposizione delle bolle del suo vescovado)[18] a somministrargli trecento fiorini in contanti, il

mantenimento inoltre di due cavalli, l'abitazione, le legna e molti comestibili, tantoche in alcuni anni, in cui il denaro è scarsissimo, deve profondere da mille fiorini delle sue grascie per mettere assieme in contanti li trecento fiorini ed in alcuni altri anni sterili, in cui le grascie o sian rendite non arrivano a fruttare per duemila fiorini, deve privarsi del proprio sostentamento per il sostentamento di quest'inutil teologo, malveduto da tutto il clero e da tutto il popolo, per vedere inutilmente profuso tanto danaro [!] in sostentamento di un solo con tanto pregiudizio de' poveri, che potrebbero [f. 72v] e per questa causa non possono essere dal vescovo sovvenuti e con tanto danno de' parrochi, i quali potrebbero e per la medesima causa non possono esigere dal vescovo nessun, benché tenuissimo, assegnamento.

Se poi si considera il Popolo

13. Sieno nobili, sieno liberi, sieno servi, tutti sono trattati da servi, privi sempre d'ogni carica, d'ogn'onore, d'ogn'officio, d'ogni governo e privilegio.

14. Non solo viene a tutti vietato il pagar le decime a' propri loro parrochi cattolici, ma tutti inoltre sono costretti pagarle alli ministri di acatolica religione.

15. Non solo non è loro permesso aprir scuole per l'educazione ed ammaestramento de' propri figli, ma espressamente viene loro proibito mandarli alle scuole già aperte per comodo di altre nazioni[19].

16. L'ultima loro rovina finalmente è quella di dover soggiacere a giudici e governatori di altre nazione, quasi tutti acatolici, giacché essendo questi giudici insieme e parte, non solo non possono essi godere la dovuta amministrazione della giustizia, ma in qualunque altra anche più dura oppressione, che oltre le accennate gli sopravenga, non trovano nè sollievo nè rifugio se non col riscorso alla Corte suprema [f. 73] dove poi, attesa la loro povertà, non potendo reggere alle spese contro una parte sì ricca, sì prepotente, sono costretti ad abbandonare la propria difesa et a dare in congruenza in un'aperta disperazione.

Ecco, o Padre Santo, in compendio gl'aggravi e l'oppressioni sotto cui da quaranta e più anni gemono i poveri cattolici uniti. Oppressioni, come ognuno vede che muoverebbero a pietà fino i sassi, se capaci fossero di qualche senso o di qualche discernimento. Eppure gli acatolici non solo hanno potuto finora occultare e palliare il tutto alla maestà della regina, ma da rei inoltre che sono, hanno saputo (chi il crederebbe?) vestirsi fino della parte di altri[20].

Appoggiano essi la lor condotta sul fondamento del' Diploma detto Transilvanico[21], in cui decretandosi che tre sole nazione, cioè l'ungara, la sassonica, la sicula, e quattro sole religioni, cioè la cattolica, la calvinistica, la luterana e l'ariana, si abbiano in quel principato per ricevute e le altre puramente per tolerate, e non essendo la povera nazione delli cattolici uniti nè ungara, nè sicula, nè sassonica, sotto questo motivo della nazione escludono anche la religione e vogliono perciò gl'acatolici che tutti questi nuovi cattolici sieno come incapaci [f. 73v] di qualcunque dritto e privilegio della patria, e che tutti in conseguenza, ancorché cattolici e nobili[22], debbano esser trattati come servi o,

per meglio dire, come schiavi, ciò che pur troppo dalli capi disopra esposti ad evidenza apparisce.

E quantunque la gloriosa memoria del gran Leopoldo, professata che essi ebbero l'unione colla Sede Apostolica Romana, li equiparasse con un suo diploma imperiale in tutto e per tutto a quei latini che nella Transilvania professano la religione cattolica, la quale è la principale fra le quattro religioni ivi ricevute e accettate e li abilitasse conseguentemente in esso diploma a tutti gl'onori, offici, benefici, dignità, esenzioni e privilegi della patria, nulladimeno perché questo diploma non fu messo allora in esecuzione, non già per mancanza di volontà nel principe che lo concesse, ma parte per le tergiversazioni degli acatolici e parte per le note rivoluzioni[23] che quasi subito insorsero; quindi è che con questo mendicato pretesto si son sempre con artifici così sottili fino al presente opposti, che gli è riascito di trattenere per il lasso di quarant'anni il corso della giustizia e la confermazione del privilegio o sia diploma sopracitato.

[f. 74] Se Iddio conservava la vita all'augustissimo Carlo VI, come che aveva questi, nonostante tutti gl'artifici contrari, penetrato appieno l'intolerabili oppressioni che ingiustamente soffrivansi dalli' cattolici uniti, era già *in limine expeditionis causae* a favore in tutto e per tutto de' poveri ricorrenti. Ma l'inaspettata acerbissima di lui morte tornò a balzar di bel nuovo in alto mare quella nave che dopo tant'anni di così dura e pericolosa navigazione era in atto prossimo di entrare in porto[24].

Giacché facendo gl'acatolici destro uso della fatale circostanza de' tempi in cui la maestà della regina fu assunta al trono, quanto ottennero per se la confermazione di tutti i privilegi desiderati, altrettanto gli riusci di frastornare alli poveri cattolici uniti la confermazione del sopracitato diploma leopoldino, con arrivare a far credere alla Maestà Sua che i cattolici uniti domandavano fraudolentamente la conferma di un diploma fittizio[25], ancorché la copia di esso data in Sommario, numero 8[26], sia stata de verbo ad verbum cavata dal suo originale esistente negli regi archivi, dove ognuno può riconoscerlo.

[f. 74v] Questo peraltro è il solito strattagemma degli avversari. Quando la causa discutesi in Transilvania, negano che l'imperadore Leopoldo potesse concedere ai cattolici uniti quei privilegi che ha realmente e giustamente concessi. Quando la causa discutesi in Vienna, non avendo ivi il coraggio di negare al supremo principe quella pienissima independente podestà che ha da Dio di concedere quelle grazie che vuole, quando specialmente siano (come nel caso nostro) fondate sull'equità e sul dritto naturale e divino, non sapendo come poter frastornare l'esito favorevole della causa, perché troppo assistita dall'evidenza della giustizia, cambian linguaggio e non s'arrosiscono fin di negare l'esistenza innegabile del diploma soprallegato.

Ma è un sutterfugio questi, come ognun vede, che non può mai reggere nè in facto nè in jure. Non *in facto*, perché esiste l'originale autentico in luogo che trovasi subito e che non può mai tacciarsi di falsità. Non *in jure*, perché

o è vera l'esistenza di questo contrastato diploma o no: *se sì*, come può pretendersi che una regina [f. 75] cattolica non abbia a confermare tutti i privilegi ai cattolici, quando gli acatolici hanno da essa attenuta la confermazione di tutti i loro privilegi; *se no*, come si può pretendere che una regina cattolica non abbia a concedere alli sudditi suoi cattolici quei privilegi che sono ad essi dovuti in virtù di tutte le leggi umane e divine, e privilegi che sono stati da essi pacificamente goduti fin sotto il dominio di principi acatolici?[27] Sommario, num. 1, 2, 3, 4, 5.

Dove è da seriamente notarsi che quei principi, ancorché acatolici, confessano pure apertamente che l'opporsi alla consecuzione di questi dritti io lo stesso che: *legi divinae contrariare*[28] (sono parole del principe Acazio Barcsai nel suo privilegio spedito li 15 marzo 1659 e confermato dal principe Michele Apaffi il primo 7mbre 1663, segnato sub detto num. 3 l.a.) e che: *est contra jus aequum ac morem aliarum bene constitutarum ecclesiarum [et] sectarum* (sono parole del principe Gabriele nel suo privilegio spedito li 9 giugno 1609, segnato sub detto num. 1 l.b.), arrivando fino a canonizare per *inaudita* l'oppressione che facevasi allora, molto [f. 75v] minore di quel lo facciasi adesso alli cristiani professori del rito greco, ivi: *volentes itaque hujusmodi ipsorum malo inaudito vel a primo quoque tempore consulere* etc.[29] (detto num. lit. c.).

E per verità che i cattolici di rito greco debbano egualmente considerarsi che i cattolici di rito latino, oltre l'essere stato definito da molti concili, decretato dalla Congregazione de Propaganda Fide il di 7 di 7mbre 1627 et il di 4 febbraro 1676[30] e confermato dall'augustissimo imperadore Leopoldo in due clementissimi suoi diplomi e previamente anche dalli sopranominati principi acatolici, lo dimostra la medesima ragion naturale. Sono tutti sudditi d'un medesimo principe, sono tutti figli d'una medesima madre[31], la Santa Chiesa, dunque devono tutti egualmente godere delli medesimi dritti e delli medesimi privilegi. Or, se non s'impugnano questi alli cattolici di rito latino, come possono contrastarsi alli cattolici di rito greco? La diversità di rito è una diversità accidentale, la quale nulla toglie della sostanza.

[f. 76] Per conservare dunque nella desiderata unione un così qualificato numero di cattolici e togliere per sempre in un punto tutte le differenze, tanto presenti quanto future, scorge bene coll'altissimo suo intendimento Vostra Beatitudine la precisa, assoluta necessità che v'è:

1. Di confermare e fare eseguire li due diplomi leopoldini emanati a favore delli cattolici uniti, per mezzo de' quali si tolgono tutti i disordini disopra espressi.

2. Di conservare inoltre libera, intera e con la sicurezza dell'evizione[32], la sua congrua al vescovo, senza il peso di mantenere il teologo nel modo specialmente disopra esposto. Giacché quando il piissimo imperadore Leopoldo impose al vescovo questo peso, il motivo fu, perché il vescovo, che di fresco aveva abiurato lo scisma, aveva estrema necessità dell'assistenza d'un teologo latino per la totale imperizia di esso vescovo e nelli canoni e nel dogma[33]. Ma

comecché cessando la causa, deve cessare ancora l'effetto, giacché il vescovo oratore costa essere, la Dio mercé, più che a sufficienza istrutto ne' dogmi e ne' canoni, nell'uno e nell'altro rito ed in ogn'altro che porta seco il carattere del suo grado, sembra assai ragionevole [f. 76v] che non debba, nè possa essere aggravato d'una spesa così pesante e così inutile[34], quando dall'altra parte si trova egli sulle spalle *mille e duecento*[35] parrochi con un infinità di poveri da soccorrere e provedere.

3. È necessario dunque che si scelga il teologo a beneplacito del vescovo oratore e che si scelga un soggetto il quale sia persona nazionale[36], del medesimo rito, capace di confessare, di predicare, di far profitto nel popolo bisognosissimo d'ajuto e di sollevare in una parola il povero vescovo, per ogni banda aggravatissimo. Tutti i vescovi del mondo scielgono a loro arbitrio il canonico teologale. Or, come potrasi al solo vescovo oratore negare ciò che a tutti concedesi senza contrasto?

4. Fa d'uopo in fine stabilire in quel principato una persona cattolica nobile e potente, la quale sia del corpo della nazione de' cattolici uniti e la quale con autorità regia faccia eseguire tutti i provedimenti che dalla Maestà Sua saranno presi coll'autorevole mediazione della Santità Vostra come padre comune del cristianesimo, ed alla qual persona finalmente possino subito far ricorso essi poveri cattolici uniti in qualunque caso di contravenzione, affinché sia il loro braccio, il loro scudo, la loro defesa.

[f. 77] Istanze più umili, più giuste e più necessarie non posson darsi. Il vescovo oratore le umilia tutte al trono apostolico della Santità Vostra, ciò che era l'ultimo passo che gli restava a fare, per poter giustificarsi al tribunal divino quando gli sarà chiesta ragione de' suoi doveri. Fatto questo passo, vive quietissimo, perché avendo egli fatto tutto il fattibile dal canto suo, sarà impegno di quell'eterna Providenza, la quale non può mai fallire nelle sue divine disposizioni, di fare che la maestà della regina arrivi a penetrare a fondo la verità et a dare in conseguenza per mezzo delli paterni uffici della Santità Vostra i necessari, opportuni e stabili provedimenti. Che etc.

[f. 78] *Summarium*

[f. 78-79v] Num. 1: Privilegium serenissimi principis Gabrielis super exemptione parochorum Graeci ritus ab omnibus oneribus plebeis et servitiis civilibus. Item facultate sine impedimento transmigrandi ad quaecunque loca ecclesiastica qua voluerint [*Alba-Iulia, 9 iunie 1609*][37].

[f. 80v-83] Num. 2: Aliud privilegium ejusdem principis super immunitate universorum bonorum parochorum Graeci ritus Terrae Fogaras a decimis [in pago Bethlen, *18 septembrie 1624*][38].

Num. 3: Aliud consimile privilegium. [*Conventul din Cluj-Mănăştur transcrie şi adevereşte cu data de 5 august 1734, la cererea episcopului Inochentie Klein, privilegiul emis de Mihail Apafi, principele Transilvaniei, la Alba-Iulia 1 septembrie 1663, în care e transcris, la rândul său, întărit şi lărgit privilegiul emanat de la*

Acaţiu Barcsai, principele aceleiaşi ţări, la Bistriţa 15 martie 1659, cu privire la scutirea preoţilor români şi a urmaşilor acestora de dijme faţă de fiscul princiar.][39]

[f. 83v-84v] Num. 5[40]: Privilegium serenissimi principis Michaelis Apaffi super exemptione decimali bonorum parochorum Graeci ritus Valachorum [*Alba-Iulia, 20 decembrie 1673*][41].

[f. 84v-85] Num. 6: Aliud simile privilegium ejusdem principis. [*Preoţii români să nu fie siliţi la plata dijmelor, ci să fie menţinuţi în privilegiile lor anterioare; porunca e adresată şi scaunelor săseşti. Görgényszentimbre (Gurghiu), 12 august 1676.*][42]

[f. 85v-88] Num. 7: Diploma primum augustissimi imperatori[s] Leopoldi [*Viena, 16 februarie 1699*][43].

[f. 88v-94v] Num. 8: Diploma secundum ejusdem imperatoris [*Viena, 19 martie 1701*][44].

[f. 94v-98v] Num. 9: Bulla erectionalis episcopatus Fogariensis[45] seu Valachorum in Transylvania [*Roma, 18 mai 1721*][46].

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 67-98v; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 72-104; scris caligrafic, imitând literele de tipar, desigur al unui scrib de meserie. Memoriu menţionat de Bărbat (p. 174).**

Note

[1] Idee formulată aproape la fel de Fasching, profesor, după cum am mai spus, la colegiul iezuit din Cluj: „Valachi Transilvani [...] Romanarum coloniarum sunt reliquiae, ut communis fert opinio [...] ad has Daciae partes a Trajano deducta; hinc semet Romanos appellant" (*Nova Dacia*, p. 17; cf. Tóth, p. 48 şi n. 5; Armbruster, p. 231). De altfel, ideea era curentă nu numai la iezuiţi, ci şi în scrierile săseşti şi austriece din prima jumătate a sec. XVIII (*ibid.*, p. 218 şi urm.). O găsim exprimată la Inochentie din 1735 (Nilles, II, p. 528; Bogdan-Duică, *Procesul*, p. 77-78; B, *Klein*, p. 123; Tóth, p. 49, 92, 98); o regăsim la el în memoriul ce-l datăm din 1741 (vezi nota următoare). Din a doua jumătate a aceluiaşi veac, o mărturiseşte şi nobilul maghiar transilvănean Rettegi György în amintirile sale (*Emlékezetre méltó dolgok*, ed. Jakó Zs., p. 437; n. 48; cf. şi p. 117, 333).

[2] Acest lucru nu se spune formal în cele două diplome leopoldine ale Unirii (din 1699 şi 1701), dar, în sprijinul abolirii, Inochentie, într-un memoriu anterior al său, de prin primăvara anului 1741, către Maria Tereza, invocă un „decretum leopoldinum", precizând şi punctul 4 din el (Decei, p. 26, pct. 8; p. 35, pct. 6; p. 39, pct. 11-12; Prodan, ed. 1984, p. 438, 453). Originalul acestui memoriu, judecând după cuprinsul său (din care lipseşte orice aluzie la tratativele importante ale episcopului la Viena în 1742-1743, la rescriptul regal din septembrie 1743 şi la hotărârile dietale din primăvara lui 1744 cu privire la revendicările româneşti), nu poate fi din 1744, - cum crede Decei -, an din care datează raportul care însoţeşte copia publicată de acest autor. O altă copie se află în protocolul *Miscellanea*, pe care Inochentie l-a luat cu sine la Roma, păstrat ca *ms. lat. 265* la BAFC, p. 300-333 - copie folosită de Prodan, ed. 1967, p. 150-151; memoriul a fost publicat din nou de Prodan, în ed. 1984, p. 435-454, după un exemplar purtând semnătura autografă a lui Inochentie din Arhiva Cancelariei Aulice Transilvănene, unde e înregistrat sub cota

181/1743, fiind comentat în ed. din urmă la p. 163-167. În text, nici la sfârșitul său, contrar unei note a autorului la această ed., p. 163, n. 28, nu se amintește anul 1743; *ms. lat. 265* din ed. 1967 a lucrării lui Prodan trebuie să fie identic cu *ms. lat. 294* din ed. 1984, precum se poate deduce din compararea notelor puse la edițiile respective și din indicația de pagini: „300-333" în ambele ediții, ceea ce ar însemna că, mai nou, în anii 1980, la BAFC cota veche 265 a fost schimbată în 294! Sau - două cópii ale aceluiași memoriu? Dar care e raportul dintre *ms. 265* și *ms. 494*, ambele din BAFC fond Blaj, menționate de Prodan (trad. germ. p. 147, n. 21-24; p. 153, n. 29 în ce privește *ms.* 265 - și p. 147, tot n. 24 și p. 157, n. 37 în ce privește *ms. 494*)? E vorba de două cópii ale aceluiași ms. în fondul Blaj? Sau (ceea ce mi se pare probabil) cifra *494* e greșeală de tipar pentru *294*? Faptul că acest protocol cuprinde acte până la 1743 e încă o dovadă că memoriul în discuție nu datează din 1744. Memoriul e datat de Moldovanu (II, p. 92, n. 2; cf. și B, *Klein*, p. 148-149) din 1741, tot pe baza cuprinsului. A fost înaintat Mariei Tereza prin prințul Lobkowitz, comandantul de atunci al trupelor din Transilvania (B, *Klein*, p. 149). De altfel, „ultimul act adresat de Consiliul Aulic de Război prințului Lobkowitz", adăugăm noi: în calitate de comandant în Ardeal, „datează din 3 mai 1741" (Decei, p. 10, n. 9). În sprijinul părerii că memoriul e din 1741 putem aduce și termenul de „populus romano-valachicus" pe care îl găsim în titlul său (cf. Prodan, ed. 1984, p. 163, n. 28, și p. 435) și pe care îl regăsim într-o scrisoare a vlădicăi către agentul Hardt din 6 decembrie 1741 (B, *Klein*, p. 64). Pe de altă parte, presupunem că indicația „anno superiori" (anul trecut), când ar fi fost emisă diploma „fundațională" a episcopiei unite, prin care ea a intrat în posesia domeniului Blajului (Decei, p. 27, pct. 11; Prodan, ed. 1984, p. 439, același pct.), - aluzie evidentă la actul din 21 august 1738! -, indicație din care ar rezulta că memoriul e din 1739, trebuie să fie o scăpare cronologică în acest text, de vreme ce memoriul e adresat reginei Maria Tereza, a cărei domnie începe abia în octombrie 1740. Din aceeași indicație se poate însă deduce că memoriul pe care-l datăm din 1741 trebuie să fie o formă modificată a unui memoriu anterior, din 1739, adresat încă lui Carol al VI-lea. Acest memoriu anterior prezintă asemănări cu cel rezumat de Prodan după o traducere a lui Alexandru Sterca Șuluțiu (Prodan, ed. 1984, p. 156-158 și n. 11). Totuși, ceea ce spune Păclișanu (*Teologul*, p. 8, n. 3) despre acest probabil memoriu, și anume că ar fi amintit într-o petiție trimisă Mariei Tereza la 14 septembrie 1741 (publ. de Moldovanu, II, p. 86-92), e o confuzie, căci din aceeași petiție reiese că e vorba de memoriul din 1741, iar nu de cel care trebuie să fi fost din 1939. „Decretum Leopoldinum", menționat mai sus, e identic cu actul numit și „Puncta Leopoldina", un ordin al lui Leopold din 5 septembrie 1699 privitor la egalitatea celor patru religii „recepte" în Transilvania, fără să facă însă o mențiune formală despre uniți (publ. de Szilágyi, p. 419-420).

[3] Acest pasaj: „Liberata - scisma" va fi reluat textual, cu o mică omisiune, în memoriul lui Inochentie către regină din martie 1746 (B, *Klein*, p. 206, n. 1).

[4] Idee exprimată de Inochentie încă din 1734 (Dumitriu-Snagov, p. 98).

[5] Și acest pasaj: „Così savio - l'esecuzione" va fi reprodus, aproape textual, în memoriul din martie 1746 (B, *Klein*, p. 207-208).

[6] Pasajul: „È nota - tutti" va fi reluat în parte (*ibid.*, p. 208-209).

[7] Aluzie la mișcarea dezlănțuită de Visarion.

[8] *Doc. 18*, n. 54.

[9] Benedict al XIV-lea era preocupat în această vreme de concesiile – pe care le socotea abuzive – făcute de misionari, îndeosebi iezuiți, riturilor autohtone păgâne din China și India, care amenințau să altereze religia creștină a celor convertiți în acele părți. Împotriva acestor concesii a emis o bulă la 11 iulie 1742 în ceea ce privește China și alta, la 12 septembrie 1744, în ceea ce privește India (Pastor, XVI/1, p. 317, 328 și n. 6).

[10] Ciudată exprimare, în loc de: „sotto gli occhi".

[11] Probabil greșeală a copistului, în loc de: „Siculi".

[12] În loc de această denumire s-ar potrivi, firește, mai bine cea de „Sassoni".

[13] Cu expresii asemănătoare celor din memoriul din 1741 (Decei, p. 25, pct. 1).

[14] Corect: „della" (cum a fost scris, probabil, inițial).

[15] Totuși, guvernul principatului, cu reședința în această vreme la Sibiu, avea în frunte un guvernator de obicei catolic (astfel în tot timpul cât a fost episcop Inochentie) și cuprindea și o secție catolică. Dar, ceea ce e mai probabil, episcopul se gândește aici tot la „Pământul crăiesc", adică la conducerea locală săsească.

[16] B, *Klein*, p. 70-71. Maria Tereza a ordonat la 9 septembrie 1743 ca uniților să li se permită construirea de biserici în localitățile unde se aflau în majoritate (Nilles, II, p. 552, pct. 4).

[17] De fapt, clerul (B, *Klein*, p. 20-24).

[18] „Dispoziție expresă" împotriva alocației teologului nu se afla în bulele respective, ci ele doar nu menționau o asemenea obligație, cum rezultă din pomenitul memoriu de la 1741 (Decei, p. 37, pct. 11; Prodan, ed. 1984, p. 451, același pct.).

[19] Oare nu e exagerat să se vorbească și aici despre o interzicere „expresă"? Căci în acest caz cum de au putut studia la colegiul iezuit din Cluj, mărginindu-ne la perioada anterioară memoriului de față, însuși Inochentie, ca și Aaron, S. Caliani, G. Cotore, Gr. Maior, A. Rednic etc. (Tóth, p. 169-170, 183; Prodan, ed. 1984, p. 151)?! Totuși, rezultă din rescriptul Mariei Tereza de la 9 septembrie 1743, dat în urma plângerilor vlădicăi, că stăpânii feudali puneau piedici frecventării școlilor de către fiii iobagilor uniți; regina ordonă încetarea acestui abuz (Nilles, II, p. 553-554, pct. 7; cf. B, *Klein*, p. 90).

[20] Acuzatori.

[21] Cf. memoriul din 1741 (Decei, p. 25, pct. 6; Prodan, ed. 1984, p. 438). E vorba de Diploma Leopoldinum din 4 decembrie 1691 acordată Transilvaniei.

[22] „e nobili", adăugat deasupra rândului de o altă mână contemporană.

[23] Răscoală condusă de Francisc Rákoczi II.

[24] Cf. memoriul din 1741 (Decei, p. 24; Prodan, ed. 1984, p. 436) și petiția din septembrie 1741 (Moldovanu, II, p. 86-92).

[25] Că această diplomă ar fi „fictivă" se știa până acum că s-ar fi afirmat de unii abia începând cu a doua jumătate a sec. XVIII (Aaron, Gr. Maior, S. Micu, Gh. Șincai etc.); asupra problemei: Nilles, I, p. 302-306; Bunea, *Cestiuni din dreptul și istoria bisericei românești unite*, partea a II-a, p. 57-80; Wessely, p. 275-276, 282-283, 287. Se pretindea, în

1743, că n-ar fi fost „publicată" (promulgată) în Transilvania, nici confirmată de urmaşii lui Leopold I şi că nu i se găsea originalul, nici vreo copie autentică, alegaţie contrazisă de Inochentie (B, *Klein*, p. 72-73).

[26] „num. 8", adăugat pe margine de amintita mână contemporană, în loc de: „sotto la recitata lettera" din text, expresia ştearsă de aceeaşi mână.

[27] Formulări izbitoare, menite să impresioneze. Dar tonul polemic al lui Inochentie - cum s-a mai observat (Prodan, p. 170) - avea la bază realităţi ce-l indignau.

[28] Corect: „contrariari".

[29] Expresiile pe care le vom reda cu litere cursive sunt subliniate în ms.; „inaudita", „inaudito", subliniate de două ori. Privilegiile acordate de Barcsai şi de Apafi sunt invocate de Inochentie şi în 1741 (Decei, p. 23) şi în 1743 (B, *Klein*, p. 66).

[30] Mai amănunţit în memoriul din 1741 (Decei, p. 27).

[31] *Ibid.*

[32] „e con evizione", expresie intercalată pe margine de mâna care a scris memoriul de faţă.

[33] Bărbat citează (p. 174, cu indicaţia greşită a foliului) de asemenea o parte din acest punct al memoriului de faţă.

[34] Ceea ce spune aici vlădica, şi anume că e versat „mai mult decât îndestulător" în dogme şi canoane, în ambele rituri, corespundea realităţii, după cum ne putem da seama după mulţimea şi varietatea citatelor utilizate în memoriile sale.

[35] Vezi mai sus, n. 29.

[36] Încă din 1741 cerea Inochentie acest lucru de la Maria Tereza (B, *Klein*, p. 149-151).

[37] Transcris, fără îndoială, din protocolul *Miscellanea*, cuprinzând cópii de acte din 1729-1743, al lui Inochentie, păstrat azi, după cum am spus, ca *ms. lat. 265* al BAFC; prezentul act la p. 10-13; publ. de Fiedler, p. 17-19 (după o copie din arhiva imperială *Hausarchiv*); Cipariu, în *Archivu pentru filologia şi istoria*, Blaj, 1869, p. 550-551 (cu unele observaţii şi nedumeriri în ceea ce priveşte textul); cf. B, *Klein*, p. 81, n. 1 (regest).

[38] Cf. BAFC, *ms. lat. 265*, p. 5-7; publ. Fiedler, p. 19 (după o copie din amintita arhivă); Cipariu, în *Archivu*, 1869, p. 551. Cf. B, *Klein*, p. şi n. cit. (reg.). Evident, e vorba, în cazul acestui document, despre Gabriel Bethlen, nu despre „acelaşi principe", adică Gabriel Báthori, cum ar rezulta din regestul memoriului.

[39] Cf. BAFC, *ms. lat. 265*, p. 1-5; publ. Fiedler, p. 20-21 (după o copie din amintita arhivă); Cipariu, în *Archivu*, 1869, p. 572-573. Cf. B, *Klein*, p. şi n. cit. (reg.).

[40] Scribul a sărit în numerotare cifra 4.

[41] Cf. BAFC, *ms. lat. 265*, p. 7-9; publ. Fiedler, p. 22-23 (după o copie din amintita arhivă); Cipariu, în *Archivu*, 1869, p. 573-574. Cf. şi B, *Klein*, p. şi n. cit. (reg.).

[42] Cf. BAFC, *ms. lat. 265*, p. 9-10; publ. Fiedler, p. 9-10 (după o copie din amintita arhivă); Cipariu, în *Archivu*, 1869, p. 574. Cf. B, *Klein*, p. şi n. cit. (reg.).

[43] Cf. BAFC, *ms. lat. 265*, p. 13-17; publ. Fiedler, p. 26-28 (după o copie din amintita arhivă); Nilles, I, p. 224-227 (după Fiedler).

[44] Cf. BAFC, *ms. lat. 265*, p. 18-26; publ. Fiedler, p. 29-33 (după o copie din amintita arhivă); Nilles, I, p. 292-301 (după o copie din Biblioteca Universităţii din Budapesta); Wessely, facsimilele de după p. 228 (după originalul regăsit în Muzeul Brukenthal din Sibiu, ca text neîmpărţit pe articole). Dumitriu-Snagov afirmă (p. 17, n. 19) că în istoriografie s-ar fi susţinut că Inochentie n-a cunoscut „textul" acestei diplome; în realitate, s-a spus că el n-a avut „originalul" şi nici „măcar o copie autentificată" (cum rezultă chiar din nota citată de autor).

[45] Corect: „Fogarasiensis".

[46] Cf. BAFC, *ms. lat. 265*, p. 30-36; Muzeul Brukenthal, Sibiu, R. 26 (orig., potrivit indicaţiei lui Wessely, p. 280, n. 1); publ. Maior, p. 193-196; Nilles, I, p. 431-436 (după o copie din Arhiva Cancelariei Aulice Transilvănene).

20

(1745 iunie, Roma)

Inochentie către Benedict XIV. Informare „foarte secretă" despre fuga lui de la Viena la Roma. Explică de ce abia acum se adresează papei. Îl roagă să-l ajute atât pe el, lipsit de veniturile sale episcopale, cât şi pe diecezanii săi, în primejdie de a părăsi Unirea şi patria din pricina asupririi.

Beàtissimo padre,

Il libero barone Giovanni Innocenzo Klein, vescovo di tutti i Vallachi, Ruteni, Rasciani et [!] altri cattolici di rito greco dimoranti nella Transilvania, non avendo potuto nella contemporanea annessa supplica in forma ostensibile esprimere, per degni rispetti, molte rilevanti particolarità di questa causa e non dovendo nel tempo istesso occultarle alla Santità Vostra, anzi essendovi precisa necessità di manifestarle per dare tutto il lume necessario per l'opportunità di quei provedimenti che dovrà prendere la Santità Vostra, si vedo perciò in obligo di soggiungere in questo non meno umile che segretissimo foglio:

1. Che non senza tratto miracoloso di Providenza gli è riuscito fuggire dalle mani de' suoi nemici, i quali per l'autorità e prepotenza che ànno nella Corte dopo averlo fatto chiamare sotto blandi pretesti in Vienna, lo volevano (ancorché laici) processare sul fondamento di quella medesima accuse, le quali essi stessi avevano calunniosamente inventate ed avanzate contro di lui alla regina.

2. Che prima della di lui occulta partenza da Viena tentò (ma inutilmente) il tentabile per ottenere, o che gli fossero communicati in scritto i capi delle accuse[1], o che gli fosse almeno concesso l'adito di poter parlare e giustificarsi colla Maestà Sua[2].

3. Che intanto non si è il vescovo oratore presentato prima di ora agl'adorati piedi di Vostra Beatitudine, perché in virtù della direzione e consiglio dell'eminentissimo Alessandro Albani, giudicò espediente subito che fu arrivato in Roma dar conto di sè e della causa della sua occulta partenza alla regina ed al nunzio[3] nelli termini che spiegano gl'annessi fogli volanti segnati colle lettere A, B, C[4].

4. Che non vedendosi ancora per una parte, nè sperandosi dall'oratore risposta alcuna, almeno categorica, e crescendo ogni giorno più nel suo povero vescovado i disordini e lo scisma, non ha voluto tardar più ad umiliare a Vostra Santità (segretamente almeno per ora) l'annessa supplica informativa.

5. Che per rendere dal canto suo inappuntabile appresso la Corte di Vienna la sua condotta, si crede in obligo di presentarne una copia anche al signor

cardinal ministro[5] e di fargli vedere la precisa necessità in cui trovasi d'implorare della Santità Vostra gl'opportuni provedimenti.

Supplica esso ôratore intante colla fronte per terra l'alta paterna carità della Santità Vostra a voler degnarsi dare una sollecita e benigna occhiata a questi pochi umillissimi fogli ed a soccorrere, come padre commune, non meno la persona dell'oratore spogliato già di tutte le sue entrate, perché messe sotto sequestro, che le anime di cinquecento e più mila cattolici che si trovano in pericolo prossimo di abbandonare (come già molti ànno fatto) la religione e la patria per l'insoffribile oppressione ed estreme angustie in cui sono stati costituti non meno dagl'acatolici [!] che da alcuni cattolici ungari, per l'impegno che ànno di esaltar se stessi e la loro nazione ed esclusione d'ogn'altra. Che però [!] etc.

[*Pe verso*:] Al sagro tavolino della Santità di nostro signore papa Benedetto XIV, per il libero barone Giovanni Innocenzo Klein, vescovo di tutti i cattolici uniti che dimorano nella Transilvania.

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 64-65; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 69-71; scris diferit de cel al memoriului precedent, tot din iunie 1745.**

Note

[1] Aceste „capete de acuzare", mai precis restul de întrebări din interogatoriul în faţa comisiei de anchetă de la Viena, pe care le ceruse în scris, i-au fost, până la urmă, trimise la 10 decembrie 1744 (*Doc.* 2, cu această dată), dar nu l-au mai găsit în capitala austriacă.

[2] Redare cumva inexactă a gândului lui Micu de către traducătorul în italieneşte? Căci, în realitate, el n-a încercat să obţină audienţă, socotind că n-ar fi obţinut-o sau că n-ar fi avut nici un rezultat bun, cum reiese din ceea ce a scris el însuşi în prima variantă a scrisorii sale către regină, din ianuarie 1745, şi din scrisoarea sa către Paulucci, din 13 februarie acelaşi an (în *Doc. 18*).

[3] A se vedea aceste scrisori în *Doc. 18* din iunie 1745, numero primo, n. secundo, n. terzo.

[4] Lipsesc din ms., aşa cum se găseşte acesta acum în arhivă.

[5] Albani.

21

(1745 iunie, Roma)

Inochentie către Benedict XIV. Venit la Roma „pentru a susţine cauza nu mai puţin a sa şi a turmei sale, decât a Sfântului Scaun" şi, ca urmare, sechestrându-i-se veniturile episcopale, cere ajutorul material al papei.

Beatissimo Padre,

Non senza sua confusione e rossore il libero barone Innocenzo Klein, vescovo di tutti i cattolici vallachi, ruteni, rasciani ed altri di rito greco esistenti nella Transilvania, si vede costretto di ricorrere alla paterna carità della Santità Vostra per qualche aiuto e sollievo nell'estreme angustie in cui trovasi. Venuto egli a Roma fin dal principio dell'anno corrente per sostenere la causa non meno sua e del suo gregge che della Santa Sede medesima, et [!] essendogli state in sequela sequestrate tutte l'entrate del suo vescovado, non ha voluto tuttavia importunare mai finora Vostra Beatitudine, fino all'eccesso gravata ed inquietata da mille parti.

Ma come che le cose del povero vescovo oratore sono arrivate tant'oltre che trovasi presentamente costituito nella dura fatale necessità di dover far questo passo, supplica egli perciò colla maggior pienezza d'ossequio l'alta incomparabil bontà della Santità Vostra a voler degnarsi compatirlo, se con più umile e vivo rispetto s'avanza a supplicare le paterne viscere di Vostra Beatitudine per la grazia della consueta parte del Palazzo Apostolico, non avendo per ora altro modo da riparare alle sue quotidiane indigenze. Che etc.

[*Pe verso*:] Alla Santità di nostro signore papa Benedetto XIV, per il vescovo di tutti i cattolici uniti che sono nella Transilvania.

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 223; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 229; acelaşi scris ca şi al informării confidenţiale din iunie 1745 (Doc. 20).**

22

(1745 iunie, Roma)

Inochentie către Petra, cardinalul-prefect al Propagandei. Având mare nevoie de „un secretar al limbii sale" şi fiind în Colegiul Urban al Propagandei doi tineri români, trimişi acolo pentru studii chiar de el, roagă să se permită ca, în zilele când nu se ţine şcoală, unul dintre ei să poată veni la sălaşul său, spre a-l ajuta.

Eminentissimo e reverendissimo signore,

Il libero barone Innocenzo Klein, vescovo di tutti i cattolici vallachi, ruteni e rasciani esistenti nella Transilvania, ritrovandosi in Roma per i motivi noti a Vostra Eminenza ed alla Sacra Congregazione, bisognosissimo d'avere appresso di sè un segretario della sua lingua che lo aiuti ed a cui possa con sicurezza fidare le materie delicatissime delle quali si tratta, nè potendo rinvenire altro che sia capace ed opportuno, se non uno di quei due giovani teologi suoi nazionali che mantiene egli in qualità di alunni nel venerabile Coleggio di Propaganda[1], supplica per ciò umilissimamente l'innata benignità dell'Eminenza Vostra a voler degnarsi permettere che nelli giorni nelli quali non vi sia scuola, uno de' suddetti giovani si porti per il fine di sopra esposto all'ospizio della Madonna del Pascolo, dove si trattiene il vescovo oratore. Che etc.

[*Pe verso:*] All'eminentissimo e reverendissimo signore, il signor cardinal Petra, prefetto della Sacra Congregazione di Propaganda, per il vescovo di tutti i cattolici uniti che sono nella Transilvania.

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 221; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 228; acelaşi scris ca şi al informării confidenţiale din iunie 1745 (Doc. 20).**

Notă

[1] Silvestru Caliani şi Grigore Maior.

23

(1745 iunie sau iulie, Roma)

Agostinmaria (Neuroni) da Lugano, călugăr capucin, către Benedict XIV. La ordinul acestuia, îşi dă părerea cu privire la cele patru puncte finale din primul memoriu adresat de Inochentie papei (Doc. 19). Nu crede că suveranul pontif ar trebui să se amestece în problema revendicărilor susţinute de episcop. Inochentie a primit unele sugestii pe care i le-a dat Neuroni pentru motivarea venirii sale la Roma faţă de Curtea vieneză, spre a-şi putea asigura înapoierea netulburată în diecezǎ.

Beatissimo Padre,

Considerato l'essposto dal vescovo Forgascense [!], per il comando avutone dalla Santità Vostra di riferirle i miei sensi circa i quattro punti comprensivi[1] di tutte le premure di lui: il primo, di confermare e far eseguire i due diplomi dell'imperador Leopoldo a favore de' Greci cattolici di Transilvania; il secondo, di far illesa al vescovo la dote del vescovado, liberandolo dal carico de' trecento fiorini dovuti al teologo; il terzo, che il teologo, all'uso dell'altre chiese, si ellega dal vescovo e sia di rito greco; il quarto, che sia destinato un nobile potente fra i cattolici greci che di lor sia con regia autorità difensore, - dico umilmente:

Quant'al primo punto, che certamente sarebbe utilissimo a' Greco catttolici, doversi riflettere che dei due diplomi di Leopoldo uno fu sempre in contrasto e l'altro non ebbe accettazione presso la Transilvania rispetto ad alcuni punti massimamente riputati lesivi delle nazioni in quel principato dominanti, le quali sono sicula e sassona[2], e delle sette che, riserbatane la religione cattolica, son più potenti in quel paese, l'ariana, la luterana, la calvinista, ivi per privilegio cofermate; e che l'esiggere l'osservanza intera de' regi decreti, non mai esatta dai re medesimi e sempre contrastata da quelle nazioni, sarebbe cosa di tropp'ardua ed alta indagine e d'un implicata ragion di Stato, onde i venerandissimi uffici di Vostra Santità, quale e quanta siasi la pietà della regina, sarebbono presentamente superflui.

Quant'al secondo punto, parmi che siccome tal teologo s'istituì nel diploma di Leopoldo e la congrua di trecento fiorini si cava dalli tremila assegnati al vescovo ne' regi fondi, così debba codest'ordine continuarsi; oltrecché i duemila settecento residui, in que' paesi massimamente, e coll'aggiunta di tant'altri tributi ed onorari[3], sono una conveniente dote di vescovado.

Quant'al terzo punto, refletto ch'essendo nel diploma di Leopoldo riserbata l'elezione del teologo all'arcivescovo di Strigonia, primate del regno, della

dottrina, zelo e probità di lui dee temersi assai meno che se al vescovo greco si commettesse l'elezione. E molto meno conviene che greco sia il teologo, giacché appunto a prevenire il pericolo della greca fede sospetta, il zelantissimo imperadore, latino il destinò[4], come più atto a vegliare sulla purità della romana dottrina. Comecché poi al tal fine altresí l'imperador Carlo sesto ordino d'allevarsi qui in Roma più giovani transilvani, ai quali è permesso di passare al rito greco[5], moltiplicati che saran questi, potran di loro con sicurezza eleggersi e'l teologo stesso e'l vescovo e gli altri ecclesiastici di elevato grado in quel rito.

Quant'al ultimo punto, di far destinare in quel principato una persona cattolica nobile potente, che riceva con regia autorità i ricorsi de' cattolici greci suoi compagni e lor amministri valida protezione contra le altre nazioni ei culti diversi, parmi che persona di tal carattere luminoso, del quale ne contan molte i cattolici latini e gli acattolici, fra loro appena ritrovisi, che tutti son gente povera e bassa. E altronde un tale insolito provedimento sarebbe tutto di sola regia ispezione, non della suprema pontificale.

Perciò riflettendo attentamente che il secondo e terzo punto di supplica del vescovo Forgascense mirano al solo vantaggio di serbarsi illesa la congrua e altronde sono pregiudicevoli alla regia istituzione ed all'antico e continuo possesso del primate circa l'elezione del teologo, anzi principalmente al cauto antivedimento degl'imperadori zelantissimi, che intesero di custodire col mezzo di un suggetto latino la pura religione tra Greci, parmi che nulla circa i detti due punti dovrebbe innovarsi.

E considerando altronde esser cosa tanto desiderabile che i poveri Greci s'abbiano e molto sollievo e protezione in quel principato, al che tendono la prima e la quarta supplica, ma che codeste disposizioni sono impedite non mai dall'animo religiosissimo della sovrana, siccome confessa il vescovo, ma dal contrasto aperto delle varie nazioni, fondato parte nel ius, parte nella lunga consuetudine, parte nella loro potenza, le quali cose nelle presenti circostanze de' tempi non dee sperarsi di poter dichiarare, diffinire od abbattere, parmi che la Santità Vostra prudentissimamente differirebbe d'impiegar il valore de' suoi supremi uffici, insinattantoché potrann'essere debitamente onorati della pronta esecuzione.

Frattanto assai di favore il vescovo ricorrente conseguirà dalla Santità Vostra, se degnerassi ordinare che sua eminenza Paolucci, nunzio appostolico [!] di Vienna informi e persuada la regina ch'egli portossi appiedi della Santità Vostra per sua spirituale consolazione o per debito che gli corre di portarcisi ogni quadriennio una volta, non già a fine di far discutere o diffinire codeste questioni ecclesiastiche, per la qual cosa nel preteso privilegio degli appostolici re d'Ungaria[6] riputerebbesi la regina offesa dal vescovo; nè'l degnerebbe forse più della reale sua grazia[7].

E già l'istesso vescovo Forgascense, che ben inteso conoscendomi delle cose di Ungaria, declinato avea sempre di meco incontrarsi e conferire, venuto poi giorni sono al Convento a trattare con me di codesto fatto, accettò le mie

persuasive di procurarsi una lettera testimoniale di sua eminenza Albani, comprotettor di Germania e sopra tutto di supplicare la Santità Vostra, perché con sua commisione all'eminentissimo nunzio possa ed evitare l'indignazione ed assicurarsi la grazia della regina e tornarsene in pace alla sua chiesa; il che la Santità Vostra per la sua clemenza potrà e insinuare ed ottenere al ricorrente, in sè ritenendo il paterno amplissimo consiglio di poi disporre a tempo ed utilmente promovere il maggior bene de' poveri Greci cattolici di Transilvania.

Con che al bacio de' santissimi piedi mi prostro.

[*Pe verso:*] Al sacro tavolino di Nostro Signore Papa Benedetto XIV, di fr[a'] Agostinmaria da Lugano[8] cappellano.

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 120-122v; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 122-127.**

Note

[1] Litera *n* din corpul cuvântului, adăugată de o altă mână deasupra rândului.

[2] Aşadar, după părerea sau cunoştinţa lui Neuroni, ar fi fost privilegiate numai aceste două „naţiuni" în Transilvania.

[3] Pentru aceste alte - câteva! - venituri episcopale (în bani şi în produse) de la credincioşi şi de la preoţi: B, *Klein*, p. 138-139, 186.

[4] Io destinò latino!

[5] În realitate, ei trebuiau să fie şi erau de la început de rit grec (Petru Aaron, Silvestru Caliani, Grigore Maior). Vezi diploma imperială din 21 august 1738, pct. 4 (Nilles, II, p. 537).

[6] Aluzie la situaţia privilegiată a bisericii catolice în Ungaria, pe care o pretindeau regii ei.

[7] Ni se pare că Neuroni vrea să sugereze, într-o formă alambicată, că papa poate n-ar trebui să se amestece, ţinând seama tocmai de situaţia privilegiată pretinsă, pentru a cere mai mult decât era dispusă să facă regina.

[8] Mai târziu episcop de Como, 14 iunie 1746-†22 aprilie 1760 (Gams, p. 787); *Lexicon Capuccinum*, sub cuvântul *Neuroni*.

24

(1745 iulie, Roma)

Inochentie către Benedict XIV. După vizitarea „sfintelor praguri", fiind în ajunul întoarcerii în dieceză, îl roagă să-i îndemne – cu un breve – pe diecezanii săi la perseverenţă în Unire şi să le acorde favorurile spirituale de care se bucurau uniţii din Polonia.

Beatissimo Padre,

Essendo il vescovo di Fogaras, dopo la visita de' sagri limini, di ritorno alla sua diocesi prima di partire umiliato agli adorati piedi di Vostra Santità, supplica colla più viva pienezza d'ossequio la pietà paterna della Santità Vostra, acciò voglia degnarsi con un suo breve apostolico animare quei suoi poveri diocesani alla costante unione colla Santa Sede ed aggraziarli insieme in pegno della di lei paterna benevolenza di quei medesimi favori e privilegi spirituali, chi si è degnata concedere alli Greci cattolici commoranti nella Polonia[1].

Sono, o padre santo, anche le pecorelle del pover'oratore degne di questa grazia, avendo dovuto e dovendo esse soccombere a più fiere battaglie, che quelli con gli acatolici. Dopo cinquanta e più anni[2], che abiurato lo scisma, si sono esse uniti colla Santa Sede, non hanno mai avuta dal supremo pastore di Santa Chiesa una lettera che o le animasse ne' loro conflitti o le consolasse nelle loro afflizzioni. I nemici che le combattono da tutte le bande, per ridurle all'estremo della disperazione, in questo appunto cercano di trafiggerle nel più vivo dell'anima, negando di riconoscerle per cattoliche, perché per tali non sono riconosciute. Una volta dunque che la Santità Vostra si degni stendere anche a loro quelle medesime grazie che sono state benignamente concesse ad altri Greci cattolici ed animarle insieme a sempre più segnalarsi nell'unione colla Sede Apostolica, cesserà almeno quel duro rinfacciamento de' lor nemici, che è la più dura loro passione e dolore, quale per altro non può non essere, vedersi abborrire come scismatici nell'atto stesso che sagrificano e le sostanze e la vita stessa per voler'essere cattolici. Che etc.

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 102-102v; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 105-106; scris caligrafic, deosebit de cele precedente.**

Note

[1] La 2 mai 1744 (*Benedicti papae XIV. Bullarium*, I, p. 154-160). Acest act îi privea şi pe călugării basilieni ruteni în mănăstirea cărora locuia Inochentie la Roma.

[2] Socoteală cam exagerată; în primul memoriu către papă figurează: „il lasso di quarant'anni" (*Doc. 19* din iunie 1745).

25

1745 iulie 24 (Roma)

Propaganda către Paulucci. Inochentie e în ajunul întoarcerii acasă. Din porunca papei, Propaganda roagă pe nunţiu să-l recomande bunăvoinţei reginei, arătând acesteia că a venit la Roma pentru a-şi îndeplini obligaţia de a vizita „sfintele praguri" şi că suveranul pontif a rămas foarte mulţumit de el.

Al signor cardinal Paulucci, Vienna, 24 iuglio 1745

Monsignor Klain, vescovo greco di Fogaratz, il quale trovavasi costì[1] ne' mesi passati, dopo aver visitato i sagri limini del principe degli apostoli, si è presentato alla Santità di Nostre Signore per riceverne l'apostolica benedizione. Essendo pertanto egli di ritorno a cotesta volta, la Santità Sua è restata ben soddisfata della religiosa condotta tenuta in Roma da questo prelato e mi ha imposto di notificare a Vostra Eminenza il vivo suo desiderio che l'Eminenza Vostra si compiaccia di passare i suoi valevoli uffizii in nome e per parte di Sua Beatitudine presso della Maestà Sua a favore del medesimo, facendole costare che egli partendo da cotesta dominante[2] non ha avuto altro oggetto che quello di soddisfare non solo alla propria divozione, ma ancora all'obbligo che gli correva di portarsi personalmente in Roma alla suddetta visita de' sagri limini, ed a cui non aveva giammai soddisfatto dopo la sua promozione alla dignità vescovile. Si persuade la Santità Sua e non ha minor fiducia questa Sagra Congregazione che attesa l'efficacissima interposizione di V.E., Sua Maestà sia per fargli sperimentare gli effetti di quella somma benignità, di cui godono gli altri prelati de' suoi dominii, sicché egli ritornando al governo del suo gregge, a cui non può non essere svantaggiosa una più lunga assenza del suo pastore, si renda vieppiù zelante operario della vigna del Signore. E nel rassegnare all' E.V. il mio particolare rispettosissimo ossequio le bacio umilissimamente le mani.

■ **APF, Lettere, vol. 164 (a. 1745), f. 149v-150, „Greci Transilvania", copie de reg.; altă copie, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 37-37v; mf. DGAS, Vat., rola 60; publ. (după alt fond), cu omisiuni şi greşeli, precum şi cu data eronată: 14 iulie 1745, şi cu o traducere, în parte greşită, de către Dumitriu-Snagov, p. 122-123. În ediţia din urmă figurează sub act semnăturile lui Petra şi Lercari; de asemenea, de altă mână: „Si rispose li 4 settembre" (data răspunsului lui Paulucci).**

Note

[1] La Viena.

[2] Regina.

26

(1745, după iulie, Roma)

Notă din secretariatul Propagandei. Se aminteşte că s-a cerut părerea lui Paulucci şi a lui Neuroni cu privire la unele cereri făcute papei de către Inochentie. Asupra acestei chestiuni nu s-au ţinut congregaţii particulare, ci a fost tratată nemijlocit de papa cu Lercari.

Monsignor Klain, vescovo greco di Fogaras in Transilvania, partito furtivamente da Vienna e venuto a Roma, fa alcune istanze al papa, su le quali furono sentiti il nunzio di Vienna ed il Padre da Lugano. Su quest'affare non furono tenute congregazioni particolari[1], ma fu trattato indirittura dal papa unitamente con monsignor Lercari segretario.

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 1; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 2.**

Notă

[1] Numirea unei congregaţii particulare (adică speciale), compusă din mai mulţi cardinali ai Propagandei, o făcea papa sau, uneori, cardinalii întruniţi în congregaţie generală. În ciuda titlului fondului arhivistic (*Congregazioni particolari*) în care s-a prezentat însemnarea de faţă şi în care a fost clasat un număr mare de documente din anii 1744-1747, publicate de noi în prezenta lucrare, cazul Inochentie n-a fost înfăţişat spre dezbatere în şedinţele cardinalilor membri ai Propagandei (nici în congregaţiile generale, nici în cele particulare), cu toate că la un moment dat s-a exprimat această intenţie de către papă (cf. Valenti către Serbelloni, 11 noiembrie 1747, *Doc. 119*; vezi şi *Doc. 121* din 13 noiembrie 1747). Cum reiese din însemnare, cazul a fost discutat doar între papă şi Lercari. Totuşi, cardinalul-prefect al Propagandei şi menţionatul ei secretar, care gira efectiv treburile ei, au fost organele de execuţie, încă din 1745, a unor dispoziţii primite de la papă cu privire la acest caz, dispoziţii luate în audienţele de lucru acordate de suveranul pontif secretarului.

27

1745 septembrie 4, Viena

Paulucci către cardinalii Propagandei Fide. Potrivit poruncii papei de a interveni în favoarea lui Inochentie în legătură cu apropiata sa întoarcere de la Roma acasă, a căutat să îndeplinească această sarcină. Dar suverana s-a arătat foarte indignată, socotindu-l pe Micu vrednic de cea mai grea pedeapsă şi ameninţând, în ciuda protestelor lui Paulucci, că îl va aresta dacă va mai pune piciorul în posesiunile de sub stăpânirea ei. De aceea, Paulucci e de părere ca episcopului să nu i se permită plecarea de la Roma.

Eminentissimi e Reverendissimi Signori miei osservandissimi,

Per eseguire colla dovuta esattezza gli ordini supremi della Santità di Nostro Signore, comunicatimi dall'Eminenze Vostre unitamente ai comandi di cotesta Sacra Congregazione per mezzo della benigissima loro dei 24 del passato luglio[1], in una udienza espressa di cui la Maestà della Regina si è degnata di onorami, pochi giorni sono, mi sono data l'attenzione di passare presso della medesima i miei più validi e riverenti offici, in nome non meno della Santità Sua che di cotesta Sagra Congregazione, a favore di monsignor Klein, vescovo greco di Fogarass, rappresentando alla Maestà Sua che nel partire egli da questa dominante, non ebbe altro oggetto che quella di soddisfare non solo alla propria sua divozione, ma ancora all'obligo che gli correva di condursi personalmente costà alla visita de' sacri limini, giacché dopo la sua promozione alla dignità vescovile non lo aveva per anche giammai adempito. Ho aggiunto inoltre alla Maestà Sua essersi egli sì religiosamente portato in tutto il tempo del suo soggiorno in cotesta città, che ha dato ad ognuno ottimo saggio di se medesimo ed ha saputo sì bene conciliarsi il paterno affetto di Nostro Signore, che non poteva Sua Beatitudine dispensarsi dal raccomandarlo efficacemente alla grazia e protezione di Sua Maestà. Ma quanto io seppi mai dirle a pro di lui e in lode della sua condotta, non ebbe la sorte di produrre l'effetto ch'io bramava, poiché dopo di avermi la Maestà Sua benignamente udito, si mostrò sì male impressionata contro il sudetto prelato, che giunse a rispondermi con tutta la maggior chiarezza non doversegli alcun riguardo, per esser egli un uomo sedizioso, che invece di sopire lo scisma, il fomenta, ed inoltre avaro e sì temerario che si era animato a presentarle scritture cotanto ardite[2] che meritava di essere condannato all'ultimo supplicio. Si espresse ancora con termini assai risentiti, che uno de' più forti argomenti della sua reità era la fuga che clandestinamente aveva egli presa da questa città[3], senza farne motto a veruno e senza chiederne la dovuta permissione. E finalmente

protestò che non l'avrebbe mai sofferto ne' suoi Stati e che qualora avesse egli ardito di comparirvi, l'avrebbe fatto arrestare in qualunque luogo ci si trovasse. Nè tralasciò di significarmi che si era già bastantemente proveduto ai bisogni di quell'anime con un vicario, il qua le ho poi saputo essere il padre Aaron, ch'essendo venuto a trovarmi[4], mi disse che aveva ricevuta dal sudetto monsignor vescovo la patente di suo vicario generale e da questa Corte il solito placet per l'esecuzione[5]. Ben possono l'eminenze vostre andar persuase ch'io mi studiai di placare nel miglior modo che seppi Sua Maestà e di rimoverla da tale risoluzione, rimostrandole specialmente com'ella manca di autorità per far arrestare un vescovo. Ma nulla a ciò si commosse e la vidi risoluta e ferma nella sua deliberazione, ch'io non so lusingarmi ch'ella sia per non effettuare il minacciato arresto[6], qualora il riferito prelato ponga piede ne' suoi dominii e molto meno spero di poterlo far rivocare allorché ci seguisse. Per andar dunque al riparo di un colpo che ridonderebbe in gravissimo disdoro della dignità vescovile ed in non minor pregiudicio dell'autorità pontificia, mi animo ad insinuare all'Eminenze Vostre non esservi, a debol mio giudizio, altro mezzo che non permettere a monsignor Klein il ritorno negli Stati austriaci. E se all'arrivo di questa mia avesse egli già intrapreso il viaggio a questa volta, converrebbe, se fosse possibile, il farlo avvertire di non proseguirlo. Pur troppo, io previdi allorché il padre Aaron mi significò la partenza del riferito prelato, che sarebbesi resa inesorabile la Maestà Sua, e che dalla stessa sua fuga si sarebbe preso motivo di confermarsi nelle male impressioni concepite contro del medesimo[7]. Ch'è quanto debbo rappresentare all'Eminenze Vostre con sommo mio cordoglio intorno a questo particolare. E bacio loro per fine umilissimamente le mani.

Dell'Eminenze Vostre

Vienna, 4 settembre 1745
Umilissimo, divotissimo servitore
C. Cardinale Paulucci

Sacra Congregazione di Propaganda Fide,
Roma

[*De altă mână*:][8] R[isposta] li 25 settembre 1745

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 38-39v; mf. DGAS, Vat., rola 60; document scris de o mână diferită de cel din 16 ianuarie 1745, numai subscripţia e autografă.**

Note

[1] *Doc. 25* din 24 iulie 1745.

[2] De ex. în memoriul din septembrie 1741 în chestiunea teologului iezuit sau în cel din 25 noiembrie 1743 contra rescriptului din 9 septembrie acelaşi an (Moldovanu, II, p. 86-92; Hurmuzaki, VI, p. 567 şi urm.; cf. B, *Klein*, p. 92-96, 149-151).

[3] Cf. în același sens părerea conferinței ministeriale de la Viena, din 27 februarie 1745, aprobată de Maria Tereza (*Doc. 14*).

[4] Desigur, în august 1745.

[5] La 31 august 1745 (B, *ibid.*, p. 182).

[6] Cf. însă *Doc. 18*, iunie 1745, numero quarto.

[7] *Doc. 10* din 16 ianuarie 1745.

[8] Probabil a lui Lercari.

28

1745 septembrie 18 (Roma)

Cardinalul Domenico Passionei, secretar al brevelor, către Lercari, secretar al Propagandei. Îl roagă să-l sprijine pe Inochentie în ceea ce privește revendicările expuse de acesta în memoriul adresat papei.

Dalla Segretaria de' Brevi[1], li 18 7-mbre 1745

Avendo il cardinale Passionei, servitore vero di monsignor illustrissimo e reverendissimo Lercari, segretario di Propaganda, conosciuto particolarmente in tempo della sua nunziatura in Vienna[2] monsignore vescovo di Fogaros, ripieno sempre di apostolico zelo e di altrettanta sollecitudine verso i popoli alla di lui cura commessi, per atto di pura giustizia deve il medesimo cardinale raccomandare con tutta l'efficacia possibile a Vostra Signoria Illustrissima le istanze del supplicante, espresse nella copia dell'aggiunto memoriale, che ha già presentato alla Santità di Nostro Signore. Concorrendo monsignore segretario a favorirlo non meno coi suoi validi uffizii che della sua assistenza, può esser sicuro di contribuire infinitamente ai vantaggi spirituali e temporali di quei popoli, perché chi ne conosce il bisogno, non può a meno d'interessarsi vivamente per tutto ciò che richiede il detto prelato, che non ha altro fine [che?] di promuovere i vantaggi della religione. Con questa testimonianza che il cardinale sudetto avanza a monsignore illustrissimo Lercari, supplisce ad ogni altra espressione e le bacia di tutto cuore le mani.

[*Adresa*:] Monsignore Lercario [!], segretario di Propaganda

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 118-118v; mf. OGAS, Vat., rola 60, c. 120-121.**

Note

[1] Secretariatul brevelor, având în frunte un cardinal, făcea parte din instituțiile Curiei papale (*Curia Romana*), în competența căruia intrau problemele ce trebuiau rezolvate prin actele numite *breve*.

[2] D. Passionei (1682-1761) a îndeplinit importante misiuni diplomatice, fiind nunțiu și la Viena. În calitatea din urmă a fost informat de Inochentie, printre altele, despre nerespectarea privilegiilor făgăduite uniților, în pofida Diplomei a II-a leopoldine, după care i-a și trimis copie (vezi scrisorile pe care i le-a adresat episcopul în 1734, la Dumitriu-Snagov, p. 90-107). Rechemat la Roma, Passionei a devenit, în iunie 1738, cardinal și secretar al brevelor. Era un adversar fățiș al ordinului iezuit. Prelat erudit, colecționar de cărți prețioase, șef al Bibliotecii Vaticane (din 1755), întreținea relații cu numeroși scriitori și oameni de cultură, printre care și străini, ca Montesquieu, Voltaire, Winckelmann (O. Pfülf, în Wetzer und Welte's *Kirchenlexikon*, XII, 1901, col. 1578-1580; Pastor, XV, p. 70, n. 2, p. 682 și n. 4; XVI/1, p. 271-274).

29

1745 septembrie 25 (Roma)

Propaganda către Paulucci. Papa, aflând de raportul acestuia despre atitudinea ostilă a reginei faţă de Inochentie, a aprobat sugestia nunţiului ca episcopul să nu plece din Roma (pentru alte date: rezumat, în studiu, Cap. II).

Al signor cardinal Paulucci, Vienna, 25 settembre 1745

Subito giunto la stimatissima lettera di Vostra Eminenza de' 4 del cadente mese sul particolare di monsignor Klein, si è stimato necessario di umiliarla alla Santità di Nostro Signore, tanto più che questo prelato, il quale di giorno in giorno era andato differendo la sua partenza, ritrovasi ancora in questa città. Veramente è stato molto sensibile la Santità Sua all'avviso delle sinistre impressioni di Sua Maestà contro il prelato, tanto più che per giungere alla risoluzione di farlo arrestare ed[1] ella manca di ogni autorità e trattandosi di persona rivestita del carattere e della dignità vescovile le pare[2] che non dovrebbe essersi differito sino ad ora di rendere informata Sua Santità di ciò che pretendesi potere addurre contro la di lui condotta. Quindi per garantire nella di lui persona, e la immunità ecclesiastica, e l'autorità e decoro di questa Santa Sede, Sua Santità ha approvato il prudentissimo suggerimento di V.E. ch'egli non parta da Roma; ciocché essendoglisi notificato, egli ha mostrato di rassegnarsi interamente agl'ordini pontificii. Ma siccome non è giusto ch'egli manchi di sussistenza conveniente alla dignità vescovile, perciò è indispensabile che V.E. faccia ben vive ed efficaci rimostarnze a cotesta regnante. Ha quella mensa tre mila fiorini di annua rendita, da' quali devono desumersene annualmente trecento fiorini per mantenimento del teologo, sicché qualora si assegni sopra le medesime una giusta quota per il vicario generale nuovamente dichiarato ed ammesso, pare ben giusto che il resto debba cedere in beneficio del prelato, acciò egli non sia obligato di mendicare il vitto con prostituzione del suo carattere. Tali sono le riprove della giustizia e clemenza della Maestà Sua che non si dubiti punto che sia per riconoscere l'equità di una tale istanza e se ne spera il buon successo dalla efficacia e dal credito di V.E., la di cui prudenza può farle conoscere a quale stato di miseria e di avvilimento si ridurebbe ben presto il prelato, qualora essendo impedito di ricondursi alla sua chiesa, non avesse altresí neppure lontano da essa alcuna sussistenza. Che se poi le sortisse di penetrare se non in particolare, almeno in genere i capi delle accuse portate contre di esso, servirebbero a questa Sacra Congregazione ed alla Santità Sua di lume e regola per condursi con esso e provedere col progresso del tempo al bisogno di quella chiesa. Tanto devo notificare all'

V.E., alla quale rassegnando il mio particolare ossequioso rispetto, le bacio umilissimamente le mani.

■ **APF, Lettere, vol. 164 (a. 1745), f. 223-225, „Greci Transilvania", copie de reg.; altă copie, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 40-40v; publ. (după alt fond), cu greşeli şi cu o traducere eronată, de către Dumitriu-Snagov, p. 124-127. În ediţia din urmă figurează sub act semnăturile lui Petra şi Lercari; de asemenea, de altă mână: „Si rispose li 16 ott. Fogaras" (data răspunsului lui Paulucci).**

Note

[1] Conjuncţie de prisos.

[2] E vorba de papă.

30

1745 octombrie 16, Viena

Paulucci către cardinalii Propagandei Fide. Nu poate îndeplini însărcinarea ce i s-a dat, mai nou, cu privire la cazul Inochentie; o lasă pe seama lui Giannini. În legătură cu învinuirile exprimate de Maria Tereza la adresa episcopului, repetă pe scurt cele scrise la 4 septembrie (Doc. 27).

Eminentissimi e reverendissimi signori miei osservandissimi,

Quanto l'Eminenze Vostre si degnano di comandarmi intorno all'affare di monsignore Klain, vescovo di Fogarass[1], mi spiace sommamente di non essere io in grado di eseguire, sì perché di presente non ritrovasi qui la Maestà Sua, nè i suoi ministri[2], sì anche perché essendosi la Santità di Nostro Signore benignamente degnata di richiamarmi a Roma per isgravarmi di questo ministero, sto sulle mosse per rendermi all'ubbidienza della Santità Sua[3]. Lascio però incaricato di questo affare l'abate Giannini, mio uditore, che resta qui amministratore della nunziatura[4], il quale non mancherà di promoverlo nelle forme dovute al ritorno che qua farà la corte. Ed essendo l'istanza si giusta, mi giova sperare che Sua Maestà, secondando gl'impulsi della sua giustizia e clemenza, non isdegnerà di accordarla.

Rispetto ai capi delle accuse portate contro il sudetto monsignore vescovo, supplico l'Eminenze Vostre a compiacersi di ripigliare l'umile mia dei 4 del passato settembre, mentre da questa rilevasi che i sudetti capi, per quanto meco si espresse Sua Maestà, si riducono alla taccia di avaro, di temerario, di sedizioso e di fomentatore dello scisma, con quel di più che mi onorai di riferire all'Eminenze Vostre nell'accennata mia. Più di questo non mi è riuscito di risapere. E molto meno mi è stato possibile d'indagare, su quali punti la commissione contro di lui deputata pretendeva di esaminarlo. Per ciò poi che riguarda il suo arresto minacciato da Sua Maestà, quando egli fosse capitato ne' suoi Stati, non tralasciai di rappresentare all'Eminenze Vostre nella sudetta mia dei 4 settembre, come mi ero fatto ad avvertire la Maestà Sua ch'ella mancava di autorità per fare arrestare un vescovo, nè trascurai di addurle veruno di quei più forti motivi che erano atti a rimoverla da sì irregolare risoluzione. Con che per fine bacio all'Eminenze Vostre umilissimamente le mani

Dell'Eminenze Vostre

Vienna, 16 ottobre 1745

Umilissimo, divotissimo servitore

C. Cardinale Paulucci

Sacra Congregazione di Propaganda Fide,
Roma

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 42-42v; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 44-45; document scris de aceeaşi mână ca cel din 16 ianuarie 1745, numai subscripţia e autografă. Publicat incomplet şi cu greşeli (după alt fond) de Dumitriu-Snagov, p. 132. Tot acolo, la p. 133, se afirmă eronat că destinatarul e „secretarul de stat al Vaticanului".**

Note

[1] La 25 septembrie 1745 (*Doc. 25*).

[2] Nu s-au întors încă de la încoronarea lui Francisc de Lotharingia, soţul Mariei Tereza, ca împărat romano-german, care avusese loc la Frankfurt pe Main, la 4 octombrie. Abia acum a devenit ea împărătească, dar numai ca soţie, fără să fi fost încoronată şi ea; deci, e inexact să i se aplice acest titlu şi pentru epoca anterioară, cum se face adesori. S-a întors la Viena pe la sfârşitul aceleiaşi luni (Guglia, I, p. 272-279).

[3] Pastor, XVI/1, p. 87, n. 2. Paulucci va fi numit, în 1746, legat papal la Ferrara şi protector al ordinului călugărilor camalduli (Moroni, vol. 51, p. 145-146).

[4] Vezi scrisoarea lui Giannini către Aaron, 10 noiembrie 1745 (Dumitriu-Snagov, p. 134-137).

31

(1746, înainte de aprilie 15, Viena)

Cancelaria Aulică Transilvăneană (către Maria Tereza). Face unele aprecieri şi propuneri pe marginea raportului secţiei catolice din Guvernul Transilvaniei şi a raportului întocmit de Olsavszky despre situaţia tulbure din dieceza română unită şi măsurile care ar trebui luate pentru îndreptarea ei. Printre altele: Inochentie să se poată eventual întoarce, sub anumite condiţii.

Opinio Cancellariae

Ad 1-m. Ad sedem Szeliste collocanda esset copiosior militia sub aliquo titulo militari[1] idque solum domino gubernatori et generali commendanti est ea praescribendum, ut generalis commendans praevia cum domino gubernatore habita correspondentia rationem ejusmodi dislocationis eo fine aperiret, ne gubernium de improportione quartierii ansam inde acciperet querulandi. Officialis vero[2] eo ordinatus instruoretur, ut quasi proprio motu Valachos ad frugem reduceret attenderetque ut dominum generalem[3] de casu in casum informaret. Attenderet idem officialis ut etiam stola, quae unitis competebat, iisdem praestaretur[4].

Ad 2. Qui neotericorum poparum authores s[un]t, n[on] quidem viderentur incaptivandi eo quod sint schismatici[5], sed potius qui illorum jobbagiones essent, ad servitia dominorum suorum cogerentur, alii vero vel ex Moldavia vel Valachia oriundi, eo relegandi essent, aut vero ad confinia Coronae mitterentur[6], uti schismatici in libero exercitio fuerunt etiam pro priori.

Ad 3. Non videtur alius modus quam in Sua Majestas residentem suum Constantinopolitanum moneret, ut iis[7] patriarcham schismaticorum requireret, ne is permitteret per episcopos Moldaviae et Valachiae ordinari simplices Valachos Transylvanos clam eo instrantes[8], qui pro sacerdotio plane inepti et rudes illeteratique sunt, non nisi ad confusionem tendentes. Interim in passibus essent dispositiones faciendae per inclytum Bellicum Consilium et Cameram, ut et Gubernium[9], ut ejusmodi homines vagabundi transire permitterentur et interdiceretur cum severa comminatione et poena in contrarium attentandos infligenda.

Ad 4-tum. Non videbitur Conferentia ministerialis[10] propendere, eo quod ipsemet episcopus dicebatur causa fuisse ejusdem convulsionis in Unione[11] et propterea ad Aulam vocatus, hinc clam, inscia Aula se receperit Romam; si tamen ille veniam redeundi peteret illamque obtineret ac insuper se emendaturus esset atque operam in reducenda Unione se impensurum promitteret,

examenque hic prius subiret, posset [vi]deri [?] ipsum recipiendum et ad episcopatum suum reponendum esse[12].

Ad 5. Committi posset per Gubernium directori[13], ut in contra tales[14] contra quos[15] ad dictamen legum procedi p[otes]t, procedat jure, utpote verberatores et vulneratores sacerdotum unitorum etc.[16]

Observationes

Inter puncta sinopsis domini episcopi uniti Munkacsiensis:

5-to. Qui tempore publicationis mandati regii[17] contraria clam svaserunt, contra tales inquiri debere; circa cujusmodi inquisitionem sentiebat Cancellaria, omnino illam peragendam, cui e[u]m de facto insistit, esse [?], pro eo quod in [?] modernis circumstantiis non videretur necessarium fore, ut praevie inquisitio illa Aulae submittatur, sed potius ut director illico procedat.

7-o. Habetur [?] calugeros in 3 monasteriis[18] existentes eliminandos esse, quod Cancellariae non videretur congruere, sed potius svaviter cum ipsis agendum.

■ **MOL, Erd. kanc. lt, Acta gen., a. 1745, dos. 320, p. 78-79; concept, se pare, de mâna lui Kozma.**

Note

[1] Cancelaria a aderat în această privinţă la propunerea făcută de Olsavszky în raportul său către Maria Tereza din 26 februarie 1746 (la Bunea, prin scăpare: 1747), propunere cu care va fi de acord, se pare, şi secţia catolică din guvernul de la Sibiu, întrunită la 20 martie acelaşi an. Suverana însă, în rescriptul ei din 15 aprilie, adresat, prin aceeaşi cancelarie, pomenitei secţii, răspunde, printre altele, să nu se procedeze cu violenţă şi astfel nici în scaunul Sălişte, unde opoziţia faţă de Unire era cea mai vie, să nu fie aşezată „copiosorem militiam" (B, *Klein*, p. 194-198; Dragomir, I, p. 168-170, anexa, p. 50).

[2] Urmează: „instru[eretur]", şters de aceeaşi mână.

[3] Corectat, în loc de: „gubernatorem", şters de aceeaşi mână.

[4] Această frază e adăugată pe margine de aceeaşi mână.

[5] Cf. Dragomir, I, p. 168, anexa, p. 54.

[6] Propunere neaprobată de suverană (*ibid.*, p. 171).

[7] Corect: „is".

[8] Propunere refuzată de suverană (*ibid.*).

[9] Ultimele două cuvinte adăugate pe margine de aceeaşi mână.

[10] Care se va întruni la 15 aprilie 1746 (*Doc.* 32 cu această dată).

[11] Cf. *Doc.* 69 din 5 mai 1747.

[12] La 29 iunie 1746, Gyulaffi, şeful cancelariei, va scrie lui Inochentie despre „rechemarea" sa, după cum rezultă din răspunsul acestuia de la 3 septembrie a aceluiaşi an (P, *Coresp.*, p. 26).

[13] Petru Dobra.

[14] Urmează: „qui", şters de aceeaşi mână.

[15] Adăugat deasupra liniei.

[16] Cf. B, *Klein*, p. 196; Dragomir, I, anexa, p. 55 (pct. 7 din instrucţiunile pentru „protectorii" Unirii).

[17] Din 18 mai 1745 (B, *Klein*, p. 189-190).

[18] Schiturile din Scorei, Porceşti şi Arpaş (Arpaşul de Sus?) din părţile făgărăşene şi sibiene. Cf. B, *Klein*, p. 195; Dragomir, I, p. 166-167, anexă, p. 50.

32

1746 aprilie 15 (Viena)

Extras din raportul conferinţei ministeriale, raport aprobat de Maria Tereza. Împotriva propunerii lui Olsavszky ca Inochentie să fie rechemat în fruntea diecezei sale, conferinţa socoteşte că el trebuie citat spre a se înfăţişa la Curte, de unde se refugiase la Roma.

Extractus
relationis excelsae ministerialis Conferentiae in rebus Transylvanicis die 15-ta mensis Aprilis anni praesentis 1746 celebratae et a Sua Majestate Caesareo-Regia applacidatae.

Episcopus Munkacsiensis[1] credit quidem baronem Klein, episcopum unitum Transylvaniensem, qui Romam profugit, revocandum esse, cum e plurim pagorum declaratione intellexerit praesentiam ipsius Unioni denuo stabiliendae conducibilem fore.

Econtra obsequiosissima Conferentia censeret, quod postquam is plurium adversus ipsum, partim etiam Statum et quietantium publicam tangentium, punctorum in Aula assumendorum eumque desuper commissionaliter audiendi causa expresse huc vocatus fuit, ille autem post primam cum ipso habitam commissionem, sine licentia Terrae Principis, tacite ac simulato itinere se ex Aula subduxit et extra Provinciam contulit, hoc ejus factum nullatenus dissimulandum, sed ut ipse episcopus hic se seitat, per regularem citationem evocandus esset.

■ **H-H-StA, Hung., Fasz. 364, p. 13, scris în coloană; mf. DGAS, Viena, rola 90, c. 467; fc. BAFC.**

Notă

[1] Mihail Manuil Olsavszky, care fusese consacrat episcop în decembrie 1743 chiar de către Inochentie (desigur cu prilejul drumului de întoarcere a acestuia de la Viena acasă), a făcut această propunere în raportul său despre vizitaţia diecezei române unite (Nilles, II, p. 571 şi n. 1; B, *Klein*, p. 193-195).

33

1746 iulie 1, Roma

Inochentie către Ignatius Josephus Malevicz, procurator al consistoriului metropolitan de Strigoniu, (fost) profesor al Universităţii din Tirnavia. Procură ca să reprezinte în faţa justiţiei interesele sale şi ale diecezei Făgăraşului.

Ioannes Innocentius liber baro Klein de Szad, Dei et Apostolicae Sedis gratia Episcopus Fogarasiensis Graeci ritus unitorum, Sacrae Militiae Constantineaneae per Daciam antiquam Supremus Praefectus, Sacrae Caesareae Regiae Majestatis Reginae Hungariae etc. tit[ulatus] et Consiliarius etc. tit. etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod nos considerata experientia et in agendis dexteritate perillustris ac generosi domini Ignatii Josephi de Malevicz[1], primatialis Metropolitani Strigoniensis Consistorii Fiscalis et per Hungariam causarum utriusque Fori Advocati, in celeberrima Universitate Tyrnaviense[2] juris patrii ordinarii publici Professoris et Facultatis Juridicae Decani emeriti, titulatum dominum de Maleviec [!][3] in nostrum Ecclesiaeque et Populi nostri Advocatum nominaverimus et constitueremus eidemque omnem tam intra quam extra judicium agendi, tractandi et procurandi pro nobis Ecclesiaque et Populo nostro, in persona et nomine nostro protestatis facultatem tribuerimus quae lege, usu et consuetudine Hungariae advocatis competit, confidentes quod titulatus dominus advocatus noster, sub obligamine juramentali quo Ecclesiae Strigoniensi et Sacrae Regni Hungariae Coronae obstrictus est, ad dictamen legis Hungaricae, sacrarum et canonicarum constitutionum ipsiusque juris gentium, pro nostro, Ecclesiae et Populi nostri honore, dignitate, emolumento et justitia, omnia illa acturus et procuraturus sit quae secundum Deum et ejus justitiam agenda et procuranda noverit, ratum, gratum et acceptum habituri quidquid per eum nomine et persona nostra pro nobis, Ecclesia et Populo nostro conformiter ad praemissa actum, tractatum procuratumque fuerit harum nostrarum usque ad publicam specialem dictoque nostro advocato legitime insinuandam revocationem valiturarum literarum credentionalium fide et testimonio mediante.

Datum Romae, 1-a Iulii anni 1746

■ **BAFC, ms. lat. 566, p. 123-125, copie de reg.**

Note

[1] Corect: „Malevicz".

[2] Corect: „Tyrnaviensi".

[3] I.J. Malevicz, menţionat ca profesor de „drept al patriei" (*ius patrium, hazai jog*) la facultatea respectivă între anii 1730 şi 1733; slab plătit (anual cu 300 de florini!). Din noiembrie 1728, avea şi titlul de „magistru al filosofiei" de la aceeaşi universitate. Asupra lui a se vedea Pauler, p. 29, n. 1 (unde „Matkvicz" e o greşeală evidentă, în loc de Malevicz); Molnár, p. 225, 250, n. 108, 117; Eckhart, p. 29-30. În lucrarea noastră a se mai vedea *Doc. 160* din 10 februarie 1748; *Doc. 260* din 7 febr. 1750; *Doc. 271* din 27 februarie 1751; *Doc. 282* din 8 mai 1751; *Doc. 285* din 12 mai 1751.

34

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către Fabrizio Serbelloni, nunţiu la Viena. Îl roagă să sprijine cererile sale adresate Curţii, pe care i le transmite papa [!]; să intervină spre a i se face dreptate, căci e nevinovat, împotriva sa uneltindu-se pe ascuns.

Ad Nuntium apostolicum Fabritium Serbelloni, Archiepiscopum Patriciensem[1].

Excellentissime, Illustrissime et Reverendissime Domine, Domine Archiepiscope, Domine domine Protector gratiosissime,

Quas Sua Sanctitas ad Augustam Aulam medio Excellentiae Vestrae gratiosissime recommendandas transmittit[2] quadruplicis ordinis humillimas instantias meas, earum gratiosissimam promotionem humillime sup[p]lico. Nam quia occultis machinationibus adeo omnes fere dignitates praeventas esse experior, ut vix sit aula, dignitas aut dicasterium, ubi saltem unus ab adversariis etiam canonicatus spe vel metu occupatus, mihi malevolus non reperiatur, mea tamen ju[s]titia evidens et ego mihi recte conscius sum, in hoc dolosae supplantationis casu, tam meae innocentiae quam tot periclitantium animarum saluti, nonnisi publica justitiae administratione consuli posse videtur. Calumniosa occulta suggestione, etiam coram Sanctissimo Domino rebellis declaratus sum. Justitiam peto, haec expedit publico et nemini negari potest[3]. Ut proinde in tam justo petito Excellentiae V-rae efficax interpositio nulli offensioni occasionem praebere queat, necessarium etiam est, ut publicae saluti non occultis suggestionibus et latitandos, sed publica accusatorum intrepida et quidem homagiale[4] consulatur fidelitate. Causae statum fusius deducere incongruum reputo, tum quia ex actis eundem Excellentia V-ra intelligere dignabitur, tum quia seposito causae merito, de justitiae administratione postulata interponere innocentissima officii executio esse dignoscitur. Hujus itaque officii interpositionem non minus, quam eam etiam magnam gratiam humillime supplico, ne Excellentia V-ra extra juris ordinem et processum contra me submittendis calumnis et suggerendis detractionibus aures praebere, sed ad omnibus expedientem justitiae administrationem occultos et lucem fugientes[5] calumniatores filios tenebrarum[6] remittere ac ne recommendandi supplices libelli malevolorum vigilantia regiis subducantur oculis veritasque coram Augusta Aula in meae justitiae oppressionem occultetur, eosdem supplices libellos piissimis principibus apostolica mansuetudine tradere et examinandos recommendare

dignetur. Gratiosissimam protectionem et quidcunque Augusta Aula resolverit, ejus celeram declarationem humillime supplicans persevero.

Romae, 2 Julii 1746

Excellentiae V-rae humillimus servus

■ **BAFC, ms. lat. 565, p. 2-3, copie de reg.; parţial facs. (I); menţiune P, Coresp., p. 15, nota.**

Note

[1] Corect: „Patracensem". F. Serbelloni (1695-1775), dintr-o familie milaneză fruntaşă, arhiepiscop titular de Patras, nunţiu succesiv la Florenţa, Colonia, Varşovia şi, în cele din urmă, la Viena, aici din aprilie 1746 până în martie 1754. A devenit cardinal în noiembrie 1753 (Moroni, vol. 64, p. 173; Khevenhüller, [II], *1745-1749*, p. 86 (22 aprilie 1746), p. 117 (11 octombrie 1746); Pastor, XVI/1, p. 242, 404-406).

[2] Informaţie greşită (repetată în *Doc. 43*: Inochentie către P. Dobra, tot din 2 iulie 1746). Cf. şi P, *Coresp.*, p. 20.

[3] P, *Coresp.*, p. 16 (Inochentie către Hardt, tot la 2 iulie 1746).

[4] Corect: „homagiali".

[5] P, *Coresp.*, p. 15 (Inochentie către Sig. Kollonich, cu aceeaşi dată).

[6] *Epistola întâi către Tesaloniceni a Sfântului Apostol Pavel*, cap. 5, vers. 5.

35

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către vicecancelarul imperial (Rudolf Joseph Colloredo-Melz)[1]. Adversarii săi urmăreau să-l scoată din episcopie, fiindcă lucra pentru cauza bisericii şi poporului său. Acţiunea sa era dreaptă. Vizita fruntaşului român unit la Roma e justificată de o îndatorire episcopală. Roagă pe vicecancelar să-i sprijine în conferinţa ministerială cererea de a i se face dreptate.

Ad vicecancelarium imperialem

Excellentissime et illustrissime S[ancti] R[omani] I[mperii] Comes,
domine domine et patrone gratiosissime,

Causam ecclesiae et populi mei fideliter agendo calumniosa, occulta suggestione ab episcopatu via facti deturbari quaerebar immediataque populi compositio Augustae Aulae promittebatur, si mei praemittatur amotio. Ne mea praesentia publicae quieti offendiculo esse causetur, instituto episcopatus singulo quadriennio obligatam liminum sanctorum Petri et Pauli visitationem suscepi, adversariis meis moram praebens qua suas instruere possint calumnias. Quod ego justitiam praecise promoverim, principio juris demonstratur, quo capite minutis[2] reddita civitate, jure postliminii[3] omnia restituuntur Transylvani[4] ingenue confitentur, Valachos propter susceptum Schisma capite minutos ammissaque[5] civitate pro toleratis declaratos fuisse. Ejurarunt schisma Valachi et Leopoldus 1-mus eos civitati restituit. Haec Principis potestas et Valachorum quaesitum jus per subditos et concives controverti non possunt; tot tamen annorum decursu, tam gravibus inordinationibus haec causa, et ego propter eam premor, ut jam justitiam sepositis contra me occultis machinationibus juris ordine et rigore sup[p]licare debeam. Cum itaque ministerialem conferentiam humillium meum postulatum ingredi posse videatur, Excellentiae V-rae humillime supplico, dignetur causae populi et ecclesiae gratiosissime consulere, mihi vero propter justitiam et fidelitatem persecuto efficaciter patrocinari, ut salva persona et rebus meis, recto juris ordine audiri admissaque sufficiente defensa consequenter argumento Articuli 26: 1741, nominato accusatore justitiae administrationem recipere merear[6]. Magnas gratias et protectionem humillime deserviturus

Excellentiae V-rae
Romae, 2 Julii 1746 Humillimus servus

■ **BAFC, ms. lat. 565, p. 4-5, copie de reg.; menţiune P, Coresp., p. 15, nota.**

Note

[1] Asupra lui Colloredo-Melz: *Doc. 14* din 27 februarie 1745, n. 5.

[2] Corect: „deminutis". *Capitis deminutio*: lipsirea de drepturile cetăţeneşti.

[3] *Jus postliminii*: reintegrare în vechile drepturi (regulă a dreptului roman: *Corpus Juris*, Digesta, 49, 15).

[4] Stările privilegiate din Transilvania.

[5] Corect: „amissaque".

[6] Printre altele: P, *Coresp.*, p. 15-16 (Inochentie către Sig. Kollonich şi Hardt, tot la 2 iulie 1746). Articolul de lege respectiv: CJH, 1740-1835, ed. Budapesta, 1901, p. 36.

36

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către preşedintele Consiliului Aulic de Război (Joseph Harrach[1]). Uneltitorii ascunşi pretindeau că prezenţa sa în ţară ar fi o piedică pentru liniştirea poporului său. Aluzie la atitudinea duşmănoasă a stărilor privilegiate din Transilvania. Roagă pe destinatar să socotească prezenţa sa justificată la Roma şi să intervină spre a fi judecat cu respectarea formelor legale.

Ad praesidem Consilii Bellici

Excellentissime et illustrissime S[ancti] R[omani] I[mperii] Comes,
domine domine, patrone gratiosissime,

Quantumvis ex instituto mei episcopatus singulo quadriennio Romam proficisci obligor, adhuc tamen tantisper hanc peregrinationem distulissem, nisi occulti suggestores meam praesentiam impedimento esse praetendissent, quo minus causa populi mei componi possit. Ut moram dein suggestoribus ac una obligamen Romanae peregrinationis adimpleam me absentavi in obsequium sacri servitii. Cum itaque tempus et pastorale obligamen requirat causae decisionem, cujus non postrema quaestio in hoc explorati juris substrato consistit: an postliminio civitati restitutis, capitis diminutione affectis, praescriptionis exceptio opponi possit Transylvanique[2] contra meum populum et jus decimarum[3], ut plurimum exceptione praescriptionis restitutionem in integrum impedire satagant hacque superata quaestione omnia reliqua facili modo complanari queant. Idcirco Excellentiae Vestrae humillime supplico, dignetur meam legitimam absentiam gratiosissime excusatam habere ettam populi, quam personae meae justitiam protegere. Et quia me absente adversarii tempus et commoditatem habuerunt suas instruendi intentiones, consequenter mihi et populo meo etiam congruat auditum praebere, quem ut obtineam humillimas preces ad Augustam Aulam exhiberi feci. Quapropter Excellentiae V-rae ulterius quoque humillime supplico, dignetur mihi eatenus gratiosissime patrocinari, ut habita personae et rerum mearum securitate, juris consueto ordine, consequenter argumento Articuli 26: 1741, nominato accusatore mihi justitia administretur. Magnas gratias et protectionem humillime deserviturus persevero.

Excellentiae V-rae humillimus servus
Romae, 2 Julii 1746

■ **BAFC, ms. lat. 565, p. 5-6, copie de reg.; menţiune P, Coresp., p. 15, nota.**

Note

[1] Joseph Harrach (1678-1764), feldmareşal, preşedintele Consiliului de Război timp de 23 de ani, începând din 1739 (Wurzbach, VII (1861), p. 381; Walter, p. 24, 346).

[2] Cf. Doc. precedent, n. 4.

[3] Revendicarea pentru clerul unit a dreptului de a primi dijmă de la credincioşii săi, iar nu preoţii altor confesiuni (Prodan, p. 142).

37

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către preşedintele Cămării Aulice (Johann Franz Gottfried Dietrichstein)[1]. Se zvoneşte că şi-a atras indignarea Curţii prin venirea la Roma, la care era obligat datorită calităţii sale de episcop. În absenţa sa, adversarii săi puteau unelti după plac. Acum e timpul să fie ascultat şi el cu poporul său. Îl roagă să-i sprijine cererea de a i se face un proces legal, cauza lui şi a poporului său fiind dreaptă.

Ad Aulicae Camerae praesidem

Excellentissime et illustrissime S[ancti] R[omani] I[mperii] Comes,
domine domine, patrone gratiosissime,

Fama fert, quasi vero aulicam promeritus essem indignationem, quod ex instituto episcopali singulo quadriennio Romam ire obligatus, huic obligamini satisfacerim. Mira res! Adversarii meam absentiam omni modo affectabant et effecerunt me Viennam vocari[2]; cum vero legitima causa abiissem, occasionem nocendi e mea petunt absentia. Dedi eis intervallum, ut suas occultas machinationes me nihil impediente, quia absente et nihil de eis quae moliuntur sciente, ad placitum suum instruant. Iam vero videtur tempus esse ut ego etiam cum populo meo audiar. Idcirco pro exoranda personae et rerum mearum securitate impendendaque praevie argumento Articuli 26: 1741, nominato accusatore impartiali justitiae administratione, humillimas preces ad Augustam Aulam submisi, quibus Excellentia Vestra eo gratiosius patrocinari dignabitur, quo justiora mea sunt postulata. Nam Valachos ad Romanam Ecclesiam conversos, juribus Transylvaniae restitutos esse notum est. Transylvani[3] asserunt, fiscum regium decreto Principis valide obligari ad ea quasi postliminio restituenda quae Valachis debetur; negant tamen quod reliqui Transylvani ad idem obligentur. Profecto autem si justum est in genere ut aliena restituantur, non solum fiscus, sed omnes Transylvani etiam hoc jure obligantur, nec convenit fiscum involvere ad enodandos privatos. Nolim pluribus Excellentiam V-ram molestare, cum ex praemissis reliquorum meorum jurium justitia facile colligi possit. Humillime proinde supplico, dignetur Excellentia V-ra meam et populi mei justitiam gratiosissime protegere, quam protectionem magnasque gratias humillime deserviam.

Excellentiae V-rae humillimus servus
Romae, 2 Julii 1746

■ **BAFC, ms. lat. 565, p. 6-7, copie de reg.; menţiune P, Coresp., p. 15, nota.**

Note

[1] Deţinea postul respectiv din 1719 până la moarte, în 1755 (Walter, p. 46, 207).

[2] În 1744 (ceea ce nu rezultă însă clar din frază).

[3] Inochentie către Colloredo-Melz, cu aceeaşi dată (*Doc.* 35, n. 4).

38

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către Philipp Joseph Kinsky. Adversarii săi îi incriminează plecarea legitimă la Roma, deşi e pe placul lor, căci se folosesc de ea ca să-l calomnieze. Îl roagă să-i sprijine cererea de a i se face dreptate lui, clerului şi poporului său.

Ad excellentissimum dominum comitem Philippum Josephum Kinczki[1]

Excellentissime et illustrissime S.R.I. Comes, domine domine,
patrone gratiosissime,

Causam ecclesiae et populi mei ex officio agens, gravis fui praesentia mea adversariis, qui nihil non agebant, ut me ex episcopatu ammoveant[2]. Jam legitimam meam absentiam criminari velle audiuntur: ubi tamen ex instituto mei episcopatus notum esse debet, episcopos singulo quadriennio et visitanda Sanctorum Petri et Pauli limina obligari. Duo hac mea absentiam salutaria egi: obligamen episcopalis instituti implevi et adversariis meam absentiam anhelantibus tempus dedi, quo, me absente, suas instruant motas contra me calumnias. Quare justum esse reor, ut mihi et meae ecclesiae etiam impendatur justitia. Longus essem omnes meorum sacerdotum laesiones enarrando, unam nec postremam referre sufficiet, quod cum sacerdotes mei ingenui esse admittantur, ex iis nati liberi, servi esse praetendatur. Ita proceditur in omnibus. In quorum remedium sup[p]licibus ad Augustam Aulam submissis precibus justitiae administrationem imploravi. Idcirco Excellentiae V-rae humillime supplico, dignetur mihi gratiosissime patrocinari, ut salva personae et rerum mearum securitate, erga occultas calumniosas suggestiones non prius condemner quam consulto juris ordine admissa legale[3] defensa, et argumento Articuli 26: 1741, nominato accusatore audiar. Magnas gratias etc.

Excellentiae V-rae humillimus servus
Romae, 2 Julii 1746

■ **BAFC, ms. lat. 565, p. 8, copie de reg.; menţiune P, Coresp., p. 15, nota.**

Note

[1] Ph. J. Kinsky se afla în această vreme (din 1745) în fruntea finanţelor statelor ereditare, era membru al conferinţei ministeriale şi se bucura de încrederea deosebită a Mariei Tereza (Wolf, *Wiener Hof*, p. 13, 52-53; Idem, *Oesterreich*, p. 149-150; Walter, p. 15-16). Vezi şi *Doc. 14* din 27 februarie 1745, n. 4.

[2] Corect: „amoveant".

[3] Corect: „legali".

39

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către Joseph Lothar Königsegg. Prezența sa legitimă la Roma e prezentată de adversarii săi ca o refugiere. Până acum a trecut sub tăcere ponegririle lor în speranța că, cu vremea, ele se vor risipi. Dar acum e timpul să se îngrijească de apărarea cauzei sale și a poporului său, cerând Curții un proces imparțial. Se referă și la problema teologului iezuit. Roagă pe adresant să-l sprijine.

Ad excellentissimum dominum comitem Josephum Lotharium Königsegg[1]

Excellentissime et illustrissime S.R.I. Comes, domine domine,
patrone gratiosissime,

Excellentiae Vestrae nota aequanimitas ad gratiosissimam Excellentiae V-rae protectionem me recurrere provocat. Fama fert, quod qui meam ab episcopatu meo absentiam omni conatu procurabant adversarii, jam me legitime absentem profugisse calumnientur. Legitime absens sum, quia de instituto mei episcopatus singulo quadriennio ad visitanda Sanctorum Petri et Pauli limina obligor. Consulto hucusque adversariorum calumnias dissimulavi, ut tractu temporis meo silentio et patientia confundantur. Jam vero tempus est, ut meae conscientiae et commisso mihi fideli populo consulam. In hunc finem ad Augustam Aulam supplicem libellum submisi, ut impartialem justitiae administrationem obtineam. Et quia justitiam meam plurimum impedivisse fertur, quod petierim e fundationali contractu exmitti clausulam qua e Societate Jesu theologus pro generale[2] auditore nominatur, quia Leopoldino decreto praecise in genere theologus requiritur, quare ergo contra mentem fundatoris, Petrini [!][3], nationales theologi excludantur? Profecto Societatis Jesu theologi ita errant prout reliqui et recenter Romae celebris in Hungaria jesuitae theologia propter damnatas propositiones ab impressione seposita et reprobata est, ut haec aliorum theologorum e meo episcopatu exclusio et injuria tantam mei et ecclesiae meae persecutionem causare non debuerit. Idcirco Excellentiae V-rae humillime supplico, dignetur mihi eatenus gratiosissime patrocinari, quatenus salva personae et rerum mearum securitate, juris ordine, consequenter argumento Articuli 26: 1741, nominato accusatore justitiae administrationem consequi merear, nec prius cum populo meo erga calomniosas occultas suggestiones condemner quam publice audiar. Magnas gratias etc.

Excellentiae Vestrae humillimus servus

Romae, 2 Julii 1746

■ **BAFC, ms. lat. 565, p. 9-10, copie de reg.; menţiune P, Coresp., p. 15, nota.**

Note

[1] L.J. Königsegg (1673-1751), feldmareşal, în această vreme membrul cel mai în vârstă al conferinţei ministeriale, dar fără o influenţă deosebită în chestiunile politice (Wolf, *Wiener Hof*, p. 11, 45-47; Wurzbach, XII (1864), p. 229-231).

[2] Corect: „generali".

[3] Greşeală, în loc de: „Patrii"?

40

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către Anton Korfitz Uhlfeld. Leopold I i-a reaşezat în drepturi pe românii convertiţi. Adversarii săi îl ponegresc fiindcă a acţionat pentru drepturile bisericii sale şi îndrăznesc să-l calomnieze pentru prezenţa sa la Roma. Îi solicită sprijinul pentru un proces legal.

Ad excellentissimum dominum comitem Uhlfeld[1]

Excellentissime et illustrissime S.R.I. Comes, domine domine, patrone gratiosissime,

Ad Excellentiam Vestram ideo humillime recurro, quod notae meae causae status, publici status rationem ingrediatur. Negotium religionis in Hungaria et ob haeresim poena notae infidelitatis aut ejus relaxatio adeo privative respicit jura regalia et reservatae monarchiae potestatis plenitudinem, ut suffragia populi hoc in passu requiri non videantur. Quo posito, Leopoldus 1-mus populum meum ad Romanam Ecclesiam conversum jure quasi postliminii in Transylvaniam reposuit, hac in parte Regnum aut Status Regni, nec judicis, nec partis contradictoriae titulo dispositiosibus Apostolici Principis contravenire possunt. Quod jura ecclesiae pastorali lenitate promoverim, adversarii meam ex episcopatu absentiam omni modo urgebant et jam legitime absentiam fugae insimulare aliisque calumniis supplantare audiuntur, ut proinde rigorosam justitiae administrationem ad Augustam Aulam humillime implorare cogar[2]. Excellentissime domine, non metu culpae, mansuetudine pastorale[3] et quia incompetenter impetitus, in obsequium Augustae Aulae me rigorose defendere minus conveniens existimaveram, adversariis cessi, bene sciens quod silentio et patientia calumniatores confusurus sim. Hinc non fugi, sed instituto episcopatus mei singulo quadriennio obligatam liminum Sanctorum Petri et Pauli visitationem legitime suscepi. Eapropter humillime supplico, dignetur Excellentia V-ra mihi eatenus gratiosissime patrocinari, quatenus juris ordine adeoque argumento Articuli 26: 1741, nominato accusatore salvaque personae et rerum mearum securitate justitiae administrationem obtinere merear nec erga calumniatores occultas suggestiones prius condemner quam publice et legitime audiar. Magnas gratias etc.

Excellentiae V-rae humillimus servus

Romae, 2 Julii 1746

■ **BAFC, ms. lat. 565, p. 10-11, copie de reg.; menţiune P, Coresp., p. 15, nota.**

Note

[1] Asupra lui Uhlfeld: *Doc. 14* din 27 februarie 1745, n. 2.

[2] În ciuda construcției, ultima propoziție din frază n-are un înțeles final, ci cauzal.

[3] Corect: „pastorali".

41

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către (Johann Friedrich) Seilern (cancelarul Austriei). Repetă că ceea ce adversarii săi condamnă ca o fugă e o absenţă legitimă. Românii, abjurând schisma, au fost restauraţi de Leopold I în drepturile cetăţeneşti. Stările privilegiate ale Transilvaniei recunosc numai clerul şi nobilimea, excluzând plebea. Nu numai el cu poporul său, ci şi serviciile datorate puterii suverane sunt prejudiciate. Roagă sprijinul destinatarului în vederea unui proces legal.

Ad excellentissimum dominum comitem Seilern[1]

Excellentissime et illustrissime S.R.I. Comes, domine domine,
patrone gratiosissime,

In odium justitiae ex episcopatu me exturbare valentium Viennam vocatus et ad respondendum incompetenter adstrictus, non animo contumaci, sed ne illegitimi actus exemplo plus servitio Principis praejudicem quam prosim, me legitime absentavi. Nolui rigore juris, lege debitam publicam justitiae administrationem inclamare, ne turbati populi ambiguos animos in periculosam attentionem provocem; injurias igitur dissimulare silentioque et patientia calumniarum impetum frangere expediens judicavi. Qui meam urgebant adversarii, jam fugae damnant absentiam, cum tamen legitime absens sim, quia instituto mei episcopatus singulo quadriennio ad visitanda Sanctorum Petri et Pauli limina obligor. Quod itaque non metu culpae, sed in obsequium Augustae Aulae legitime absens sim non aliter demonstrare possum, quam legitimam consueto juris ordine eamque admissa publica competente defensa rigorosam justitiae administrationem postulando. Principalis causae status is est: Valachi ob schisma capite minuti[2], civitatis jure privati et pro toleratis declarati sunt. Hos ejurato schismate Leopoldus civitati restituit. Populum unum recognoscunt Transylvani[3], clerum et nobiles recipiunt, plebem excludunt[4]. Satis mihi declarâsse videor. Profecto in omnibus adeo contra prima principia proceditur, ut non solum ego cum ecclesia mea, sed etiam servitium Principis laedatur. Quapropter humillime supplico, dignetur Excellentia Vestra meam legitimam absentiam excusatam habere mihique eatenus gratiosissime patrocinari, ut recto et legitimo juris ordine, consequenter argumento Articuli 26: 1741, nominato accusatore justitiae administrationem obtineam, nec prius erga occultas calumniosas suggestiones in personae et rerum mearum securitate laedar, quam admissa publica legale[5] defensa debite audiar. Magnas gratias etc.

Excellentiae V-rae humillimus servus

Romae, 2 Julii 1746

■ **BAFC, ms. lat. 565, p. 11-13, copie de reg.; menţiune P, Coresp., p. 15, nota.**

Note

[1] Despre J.F. Seilern: *Doc. 14* din 27 februarie 1745, n. 3.

[2] Corect: „deminuti".

[3] *Doc. 35*, tot din 2 iulie 1746, n. 4.

[4] De ex. în dieta din 1744.

[5] Corect: „legali".

42

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către (Friedrich) Harrach, cancelarul Boemiei. Repetă, în parte cu alte cuvinte, cele spuse în scrisorile precedente, purtând aceeaşi dată, cu privire la uneltirile adversarilor săi, la absenţa sa legitimă şi la invocarea sprijinului pentru un proces legal.

Ad excellentissimum comitem Harrach, Bohemiae cancellarium[1]

Excellentissime et illustrissime S.R.I. Comes, domine domine, patrone gratiosissime,

Nisi res tertii et praeprimus Sacri Juris, etiam potestate Principis, cum laesione tertii tolli non possent, calumnia supplantatus conticescerem. Populi et ecclesiae meae, regia apostolica collatione, quaesito manifesto juri derogatur et in hujus officiosa defensa, pastoralis obligaminis necessitatem exequenti mihi occultis calumniosis suggestionibus mala parabantur adeo, ut ab episcopatu elongandus Viennam vocatus et incompetenti examini subjectus, ne admissa actus illegalitate et incompetentia, provocato alioquin indispositi populi scandalo, sacro Principis servitio praejudicem, pastorali lenitate offensas dissimulando silentioque et patentia calumniae vim emolliendo, Sanctorum Petri et Pauli ex instituto mei episcopatus singulo quadriennio praescriptam visitationem suscipere expediens judicaverim. Hanc salutarem intentionem adversarii criminantur, calumniasque suas cumulando, quam ipsi affectabant absentiam meam, fugae damnant, qui, quia palam justa locutus sum et cum filiis tenebrarum in occulto nihil mali egi, ideo humillimis ad Augustam Aulam submissis precibus debitam justitiae administrationem postulavi. Quapropter Excellentiae Vestrae humillime supplico, dignetur justitiae meae eatenus gratiosissime patrocinari, ut salva personae rerumque mearum securitate et argumento Articuli 26: 1741, nominatis ac in judicium constitutis accusatoribus, consueto juris ordine et processu audiri merear. Quam magnam gratiam et protectionem etc.

Excellentiae V-rae humillimus servus

Romae, 2 Julii 1746

■ **BAFC, ms. lat. 565, p. 13-14, copie de reg.; menţiune P, Coresp., p. 15, nota.**

Notă

[1] F. Harrach (1696-1749); concepţia sa politică se baza în întregime pe sistemul tradiţional al stărilor privilegiate. El nu era totdeauna de părerea Marici Tereza, care, întruchipând centralismul monarhic în faţa particularismului stărilor, îi asculta rar sfaturile (Wolf, *Wiener Hof*, p. 12, 49-50; Idem, *Oesterreich*, p. 151; Arneth, III, Viena, 1865, p. 132-134; Walter, p. 136, 139-141, 177).

43

1746 iulie 2, Roma

Inochentie către Petru Dobra, „director al cauzelor fiscale" (procuror general) al Transilvaniei. Răspunzându-i, e mâhnit de starea nenorocită a diecezei. El e victima uneltirilor tainice ale teologului iezuit, care, în complicitate cu superiorul, tot iezuit, de la Sibiu, a determinat Curtea vieneză să-l îndepărteze din episcopie. E calomniat că ar fi rebel. Deşi papa intervine la Curte în sprijinul cererii sale de a i se face un proces legal (!), se teme că nici chiar dacă el ar putea fi prezent în ţară, n-ar mai fi uşoară readucerea poporului ce s-a abătut de la Unire. Totuşi, crede că n-ar fi alt remediu decât amintitul proces şi-l roagă să se interpună în acest sens.

Ad dominum causarum fiscalium directorem Petrum Dobra[1].
Spectabilis ac generose domine, domine et fautor mihi colendissime,

Praesentium apud Sanctam Apostolicam Sedem publicorum ecclesiasticorum negotiorum status impedimento fuit, quo minus ad aestimatissimas Dominationis Vestrae literas fundate respondere potuerim. Unde nota mihi Dominationis V-rae aequanimitate, me excusatum existimo, praecipue si V-ra Dominatio expendere velit, quod in negotiis ecclesiae semiplenae publicae frequentatae sint consistoriales sessiones, quibus corona principum cardinalium, dignitas patriarcharum, episcoporum et praelatorum potestates ac dicasteriorum papalium ordines intervenerunt, ubi mihi inter reliquos pro honore meae patriae et ecclesiae vota scripto cum canonicis rationibus depromenda erant, quae non modo tempus ad eruenda e visceribus negotiorum sufficientia argumenta deposcebant, sed etiam quo minus jura ecclesiae et populi mei promoveri, consequenter Dominationi V-rae fundate responderi potuerit [!][2], occuparunt. Terminatis jam negotiis, prout e perceptis cum honore literis, intellecta V-rae Dominationis incolumitate, summum mihi accrevit solatium, ita ecclesiae meae desolatione et animarum periculo summe contristatus sum. Hic est fructus preudo-prophetarum et intrusorum apostolorum, qui dismembratione fundationalium meorum reddituum, religionis sciderunt unionem et quia obligamine juramentali episcopatus et ecclesiae meae jura, consequenter tam ovilis quam gregis incolumitatem a luporum apostolica specie vestitorum sèrpente rapacitate defendi[3], gravi hac persecutione percussus sum pastor, ut dispergantur oves[4]. Erat quidem intentio adversariorum mihi praesentem imponere persecutionem, ut populus metu desistat ab assertione suorum privilegiorum, ideo enim in cathedram meam inquirens theologus cum superiore Cibiniense[5] ad Augustam Aulam suggeri procurârunt, ut ego ab

episcopatu ammovear[6], promittentes mei ammotione[7] infallibilem futuram populi compositionem[8] et non secus; atque hac ratione occulto et calumniose declaratus sum rebellis et fere perduellis, quod ad ipsum Summum Pontificem rescriptum est securaque secreta tamen et christiana relatio testatur, patres praemissos rogasse, ne ipsi cum suis revelentur machinationibus. En causa meae absentiae! Supplantandus legitime, quia instituto episcopatus singulo quadriennio ad visitanda Sanctorum Petri et Pauli limina obligatus, ad tempus maturandae justitiae conveniens, patria cedere volui priusquam majore scandalo et populi irritatione, contra sacros canones et patriae libertatem, livoris calore supplantatus, via facti ejiciar. Et licet Summus Pontifex meas Augustae Aulae eatenus jam recommendet instantias[9], ut argumento Articuli 26: 1741, nominato occulto accusatore, adeoque publicam lucem horrentibus in publicam lucem provocatis filiis tenebrarum, calumniosis impostoribus, mihi salva personae et rerum mearum securitate, juris ordine indilata administretur justitia. Metuo tamen ne etiam me praesente, zizania seminantis pertinacia indurabilis jam ab ecclesia divertens populus ita facili ab errore reducatur negotio, quo Patres Iesuitae mei exturbatione futurum vane policebantur, Carolinensium et circumjacentium animos, uti mihi saepe declaratum est, multum commovit scandalosa sine luce, sine cruce, cleri e possesione bonorum Marasvaragiensium[10] et Carolinensium ejectio et qui schismatici in senatu Carolinensi protegebantur, eorum jam unitorum e senatu exturbatio. Remedium omnium incovenientiarum esse unicum videtur publica ordinario juris processu indilate impendenda justitiae administratio, ad cujus consecutionem, ut in debitis locis Dominatio etiam V-ra suum efficax interponere dignetur patrocinium officiosissime requiro, et quia a tempore abitus mei ex proventibus bonorum nonnisi 500 fl. percepi clerusque meus nihil submittit[11] ut solvenda solvere et sufficientibus impensis redire possim, dignetur Spectabilis Dominatio V-ra meo nomine eos quorum interest efficaciter monere, ne tardent distractis fructibus mihi pecuniam transmittere. In reliquo, quocitius Dominationem V-ram personaliter reveriri cupiens, praevia humanissima recommendatione persevero.

Spectabilis ac generosae Dominationis Vestrae

Romae, 2 Julii 1746 obsequiosissimus servus

■ **BAFC, ms. lat. 565, p. 14-17, copie de reg.; menţiune P, Coresp., p. 15, nota; un pasaj reprodus P, Teologul, p. 10, n. 1.**

Note

[1] P. Dobra din Zlatna (mort în 1751), dintr-o familie românească înnobilată, trecut la ritul latin al confesiunii catolice, fără să-şi renege însă neamul. Şi-a făcut studiile la colegiul iezuit din Cluj, începând din 1710. În 1734-1735, l-a sfătuit pe Inochentie să ceară pentru episcopia sa domeniul Blajului în schimbul celui de la Gherla şi al celui de la Sâmbăta de Jos, mai puţin avantajoase, pe care le avusese mai înainte. Din aprilie 1746, era unul dintre „protectorii" Bisericii Unite şi un prigonitor al neunitilor. A tradus în latineşte Pravila din

Țara Românească (B, *Klein*, p. 15, 143-144, 182 n. 2, 195-199, 249 n. 2; Dragomir, I, mai ales p. 183-190, 214; Tóth, p. 157-159, 179-180, 286, 293; vezi, în prezenta noastră lucrare, și *Doc.* 63 din 28 februarie 1747).

[2] „potuerim"? În fraza neclară, din care face parte acest cuvânt, se pare că face aluzie și la memoriile întocmite la Roma.

[3] Aluzie la iezuiți.

[4] Parafrază biblică (cf. *Evanghelia după Matei*, cap. 26, vers. 31; *Evanghelia după Marcu*, cap. 14, vers. 27).

[5] Corect: „Cibinienses".

[6] Corect: „amovear".

[7] Corect: „amotione".

[8] Cf. P, *Coresp.*, p. 17 (Inochentie către Gyulaffi, 9 iulie 1746); *ibid.*, p. 22 (Inochentie către Friedr. Harrach, 20 august 1746); *Doc.* 60 din 25 ianuarie 1747, [pct. I].

[9] *Doc.* 34, tot din 2 iulie 1746 (Inochentie către Serbelloni).

[10] Vărădia de Mureș, aproape de Lipova.

[11] E vorba de *census cathedraticus* (*Doc.* 70, n. 2).

44

1746 iulie 9, Roma

Inochentie către Josephus Kozma, consilier la Cancelaria Aulică Transilvăneană. Îl roagă să sprijine cererea sa de a i se face dreptate faţă de calomniatori.

Ad Illustrissimum dominum Josephum Kozma de Kezdi Szent Betek[1].

Illustrissime domine consiliarie, domine et fautor mihi colendissime,

Cum nota sit machinatio qua mei ab episcopatu ammotio[2] procurabatur, vane promissa populi compositione in mea absentia, in quem finem qua olim in patriam recedere jussus sim[3], Viennam revocatus incompetentique examini subjectus fueram. Et licet, tum, qua episcopus, tum qua magnas, contra fundamentalem nobilitarem praerogativam etiam in casibus tituli 14 partis 1-mae[4] hoc modo tractari non debuerim, adeoque qua privilegio et protectione cleri Hungarici gaudens, etiam ad status Hungariae facto recursu, indemnitati meae et legali defensae consulere potuissem, in obsequium tamen fidelitatis et ad promovendum sacrum principis servitium, calumniae livori apostolica lenitate cessi, ex instituto episcopatus singulo quadriennio obligatam Sanctorum Petri et Pauli liminum visitationem peragendo. Speraveram equidem mea patientia calumniam persecutionis mitigandam, quia haec potius interditur, dum non citati, nec juris ordine auditi bona per cameraticos adeuntur, ratiocinia exiguntur et contra fundamentalem regni libertatem alia dominii exercitia assummuntur[5]. Ideo justitiam legis ordine postulare cogor, ad cujus consecutionem transmissae instantiae meae favorem ab Illustrissima Dominatione Vestra dum obsequiosissime requiro, me commendo et persevero.

Ill-mae D-naois V-rae obsequiosissimus servus

Romae, 9 Iulii 1746

■ **BAFC, ms. lat. 565, p. 23-24, copie de reg.; menţiune P, Coresp., p. 18, nota.**

Note

[1] Corect: „Lélek". *Kézdi-Szentlélek*: Sânzieni, aproape de Târgul Secuiesc (Suciu, II, p. 136). Asupra lui Kozma: *Doc.* 3 din 22 decembrie 1744, n. 2; vezi şi Pálmay József, *Háromszék vármegye nemes családjai*, Sfântul Gheorghe, 1901, p. 264.

[2] Corect: „amotio".

[3] La 9 septembrie 1743 (rescriptul Mariei Tereza, contrasemnat, alături de Gyulaffi, de Kozma, vezi Nilles, II, p. 555).

[4] CJH, *Trip.*, p. 76-78 („De casibus notam infidelitatis afferentibus").

[5] Cf. P, *Coresp.*, p. 17 (Inochentie către Gyulaffi, tot la 9 iulie 1746).

45

1746 iulie 9, Roma

Inochentie către Sigismundus Csató, consilier la Cancelaria Aulică Transilvăneană. Rugăminte asemănătoare cu cea din documentul precedent, dar cu deosebiri de redactare.

Ad Illustrissimum dominum Sigismundum Csato de Detne[1].

Illustrissime domine consiliarie, domine et fautor colendissime,

Nisi persecutores mei Augustae Aulae promitti fecissent, quod habita mea ab episcopatu ammotione[2], populus meus ab assertione sui juris destiturus sit, ex instituto episcopatus singulo quadriennio preescriptam liminum Sanctorum Petri et Pauli visitationem necdum suscepissem, quia tamen ab adverso mea absentia servitio principis expediens esse praetextuabatur, in obsequium sacri servitii legitime me absentavi. Nolim eas, quae contra fundamentalem regni libertatem, mihi tum qua episcopo, tum qua magnati, Viennae illatae sunt inconvenientiae recensere[3]; justum dolorem provocat, quod patientia et silentio meo confusis jam calomniatoribus, non citati, nec legis ordine auditi, bona cameratici adeant, ratiocinia exigant et alios dominii actus exerceant. Ideo priusquam privilegio et protectione cleri Hungarici gaudens, regni Hungariae status pro instituenda apud Augustam Aulam interpositione et justitiae meae administrationem postulo. Instantiam desuper Augustae Aulae exhibitam, notis erga justitiam Illustrissimae Dominationis Vestrae favoribus enixe commendo et persevero.

Ill-mae D-naois V-rae obsequiosissimus servus
Romae, 9 Iulii 1746

■ **BAFC, ms. lat. 565, p. 24-25, copie de reg.; menţiune P, Coresp., p. 18, nota.**

Note

[1] Corect: „Delne". *Csik-Delne:* Delniţa (Suciu, I, p. 196). Asupra lui Csató (1700-1752): *Doc.* 3 din 22 decembrie 1744, n. 3.

[2] Corect: „amotione".

[3] Mai ales că destinatarul a făcut parte din bine cunoscuta comisie de anchetă.

46

1746 iulie 9, Roma

Inochentie către Andreas Boér (registrator al Cancelariei Aulice Transilvănene). Îl roagă să-i sprijine cererea de a i se face dreptate faţă de calomniatori.

Ad spectabilem dominum Andream Boér[1].

Spectabilis et Generose Domine, Fautor mihi colendissime,

Ex instituto episcopatus singulo quadriennio praescriptam liminum Sanctorum Petri et Pauli visitationem necdum suscepissem, nisi episcopatus potestatem ambientes[2] cum sibi adhaerentibus calomniatoribus, Augustae Aulae vano fidelitatis coloro praefigurassent, populum meum ab assertione sui juris statim destiturum, si ego ab episcopatu amotus fuero. Legitime et justo, quia in obsequio sacri servitii directo fine me absentavi, sperans fore, ut patientia et silentio meo confundenda calumnia a suo deferveat livore. Tantum tamen abesse videtur, ut sero jam sapient calumniatores, ut potius ad Summum Pontificem rescribi procurarint, me avarum, inobedientem et plane rebellem esse; audio etiam cameraticos bonorum meorum ratiocinia exigere et alios dominii actus exercere. Ideo delibero, an expediat ad totam nobilitatem regnique status exempli calamitate transiturae et contra fundamentalem regni libertatem in jura et personam meam exercitae persecutionis atrocibus circumstantiis remonstratis, Statum Regni Hungariae assistentiam et protectionem implorare. Hunc recursum articulo 18: 1741 fundatum existimo, quia Transylvania hoc articulo, avito jure, Regni Hungariae gubernio ingremiata declaratur[3] egoque cum ecclesia mea privilegio et protectione Hungariae e Leopoldina Dispositione gaudeo. Quia ergo violatio publicarum legum articulo 8 Uladislai 7 ad Status recursum fundat, errare non videor, si meis laesionibus hoc remedio consulerem[4]. Quod mihi hodie evenit, hoc prioribus annis via calumniae passi sunt alii fideles cives, unde articulo 26: 1741 provisum est, ut calumniosi accusatores judicio sistantur, ad executionem articuli 7: 1715[5], nec potest harum legum allegatio Transylvanos[6] scandalisare, quando cum annuentia Excelsae Cancellariae Transylvanicae contra magnatos Transylvanos directione harum legum executive jam processum est, ergo hae leges Hungariae usu obligant Transylvanos. Quia tamen hae et similes graves magnique praejudicii tum futurorum praecavendorum providentia ponderosae quaestiones, ita cito Statibus sine magna consideratione proponi vix possunt, ideo agendorum consilia initurus, e re fore existimavi, ut prius ordinaria publica juris

via et processu impendendam justitiae administrationem postulem; hac demum seu dilata, seu negata, ad legaliter agendum maturato consilio me accingam. Idcirco instantiam meam pro justitiae administratione non minus Vestrae Dominationi spectabili enixe commedo, quam etiam officiosissime requiro, dignetur mihi in praemissis suam gratiosam opinionem ad casum exigentiae communicare, qui omni occasione ad quovis grata reciproca obsequia me humanissime commendans persevero.

Spectabilis ac generosae Dominationis Vestrae obsequiosissimus servus

Romae, 9 Iulii 1746

■ **BAFC, ms. lat. 565, p. 25-27, copie de reg.; menţiune P, Coresp., p. 18, nota.**

Note

[1] A. Boér de Cuieşd (*Kövesd, Székelykövesd*, aproape de Târgu-Mureş) şi-a făcut studiile la colegiul iezuit din Cluj între 1711 şi 1717, în acelaşi timp cu Petru Dobra şi Ladislau Gyulaffi. A devenit slujbaş în Cancelaria Aulică Transilvăneană încă în vremea când în fruntea ei se aflase baronul Johannes Bornemisza, predecesorul lui Gyulaffi. Câţiva ani a fost funcţionar în comitatul Hunedoara, candidând chiar la postul de comite în 1735. Biserica unită din Alba-Iulia a fost lărgită şi zugrăvită pe cheltuiala sa. A murit în 1750 (B, *Klein*, p. 73; *Újabb adattár a vargyasi Daniel család történetéhez*, p. 228, nr. 125; Tóth, p. 178-180).

[2] Se referă la iezuiţi.

[3] CJH, *1741-1835*, p. 30.

[4] Nu corespunde cu referire la Decretul VII (din 1514) al lui Vladislav II (CJH, *1000-1526*, ed. Budapesta, 1899, p. 710, unde e vorba de gloaba la care erau obligaţi ţăranii pentru uciderea nobililor).

[5] CJH, *1657-1740*, ed. Budapesta, 1900, p. 440 („De casibus criminis laesae majestatis").

[6] Stările privilegiate ale Transilvaniei.

47

1746 iulie 14, Viena

În numele Mariei Tereza, citație pentru Inochentie. Ținând seama că a plecat în străinătate fără să fi obținut voie, lăsându-și credincioșii fără îngrijirea sa episcopală, i se pune în vedere, dacă nu vrea să fie considerat nesupus, să se înapoieze cât mai repede la Viena, pentru a primi ordinele ulterioare ale suveranei.

Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis Dominae dominae nostrae clementissimae nomine, libero baroni Ioanni Innocentio Klein de Szád, Valachorum in principatu Transylvaniae sacrae Romanae Ecclesiae unitorum Graeci ritus episcopo Fogarasiensi ejusdemque Majestatis Caesareo-Regiae consiliario, perbenigne intimandum.

Constare eidem domino episcopo, qualiter summe dicta Majestas Sacratissima, intuitu reassumendorum, pertractandorum et ad finem perducendorum petitorum Unionem Valachorum ipsosque unitos Valachos spectantium, utpote super quibus benignae Suae Majestatis Sacratissimae resolutiones prius emanare nequierant, eundem dominum episcopum ex antelato principatu huc ad Aulam suam tertio ab hinc anno evocaverit idemque d-nus episcopus, utut mandato regio paruerit seque hic Viennae stiterit[1], antea tamen quam aliquid in praemissis determinatum extitisset, citra petitam et obtentam eatenus licentiam, in alienas provincias se contulerit ac etiamnum ultra sesqui annum a sua diaecesi longe dissitus, extra ditiones Suae Majestatis Sacratissimae moratur, ovibus pastorali suae curae commissis in confuso [!] et absque spirituali solatio relictis; moneri itaque dominum episcopum, baronem Klein serio quatenus nisi pro contumaci reputari et haberi velit, quemprimum hic Viennae compareat, ulteriores benignas ordinationes caesareo-regias hic accepturus. Cui in reliquo Sua Majestas Sacratissima gratia sua caesareo-regia et principali benigne propensa manet[2].

Per Sacram Caesaream Regiamque Majestatem, Principem Transylvaniae haereditariam, Viennae, di 14 Iulii anno 1746.

■ **MOL, Erd. kanc. lt, Acta gen., a. 1745, nr. 320, p. 120v, concept; alt exemplar, p. 245-246; mf. și fc. BAFC.**

Note

[1] Ordinul Mariei Tereza, prin Cancelaria Aulică Transilvăneană, contrasemnat de Gyulaffi și de Kozma, 15 iunie 1744 (publ. B, *Klein*, p. 109, n. 1).

[2] Propoziția aceasta e o formulă protocolară (exemple: B, *Klein*, *ibid.* și p. 182, n. 3; Dragomir, I, anexă, p. 52, 62, 74, 76, 82 etc.).

48

(1746 august 8, Roma)

Memoriu în care Inochentie îşi expune motivele pentru îndepărtarea teologului iezuit din dieceza sa (cf. rezumatul din studiu, Cap. III). Totodată, caută (din nou) să justifice venirea sa la Roma şi recursul său la Scaunul pontifical.

RATIONES OB QUAS AMOTIO JESUITAE EX EPISCOPATU FOGARASIENSI POSTULATUR

[Copia 1: p. 33; Copia 2: f. 127]

Opinio

e jure Hungariae desempta super querela episcopi Fogarasiensis, qua se, ecclesiam suam et succesores suos inter reliqua ideo laesos asserit, quod sine praescitu adeoque contra voluntatem suam super cambiali[1] permutatione dominii fundationalis extraditis solitis regiis donationalibus literis insertus et ad usurpationem fructuum episcopalium jesuita theologus introductus sit.

Ratio laesionis est:

Quod sancti Stephani libro 2, capitulo 1[2], bona quae ecclesiae semel collata sunt, sub censura excommunicationis alteri conferri non possint. Item, quod episcopi in Hungaria titulis 2 et 3 partis 1-ae[3] tam realibus quam personalibus Statuum privilegiis gaudeant. Titulo autem 9 partis 1-ae Status regni *omnibus proventibus intra terminos territoriorum suorum adjacentibus liberam semper, prout volunt, fruendi habent potestatem ab omnique ordinaria*[4] *servitute ac datiarum et collectarum, tributorum etc. solutione per omnia immunes et exempti habentur* etc. Ergo [Copia 2: f. 127v] non licet regi, quoad fructus bonorum quae ad [Copia 1: p. 34] episcopum pertinent, proprio motu et extra juris et justitiae ordinem disponere, fructus alteri conferre consequenter diminuere. Ergo hac communi et fundamentali totius regni libertate, proventus bonorum episcopalium non potuerunt conferri jesuitis, multo minus jesuitae potuerunt hoc jure inseri donationalibus cambialibus literis, praecipue dum titulo 73 partis 1-ae[5] cambialis permutatio non alterat naturam juris radicalis et in bulla erectionali[6], in contractu cambialis permutationis et in usufructu bonorum episcopalium numquam fuit comprehensus jesuita. Ergo sine praescitu et contra voluntatem episcopi facta literis donationalibus jesuitae insertio injuriosa est.

Confirmatur praemissa titulo 10 partis 1-ae, vigore cujus rex in bonis praelatorum non alio successionis jure gaudet quam *quantum ad alteri (vacan-*

tibus praelatorum[7] *sedibus et ecclesiarum rectoratibus)*[8] *bonorum*[9] *cum ecclesia collationem*[10]. Ac hac lege, declarato patronatus et successionis jure, regi non licet bona ecclesiae dividere aut in alios ab instituto fundationis diversos fines impendere, ergo quia viventis nulla est haereditas, quomodo potuerunt viventis Fogarasiensis episcopi [Copia 1: p. 35; Copia 2: f. 128] fundationales proventus in perpetuum ecclesiae et succesorum episcoporum onus jesuitis inscribi.

His accedit quod, titulo prologiali[11], jus canonicum in Hungaria receptum sit adeoque virtute tituli 6[12] partis 2-ae *liget ipsum principem*[13] etc. ita, ut eodem titulo 9 prol. in ordine ad *libertatem ecclesiarum diuturnam vel privilegia eis concessa* etiam regni statuto canonibus derogari non possit[14]. Ergo, extra diaetam, decreto principis praemissis ecclesiae privilegiis derogari non potest, quando haec derogatio nec diaetaliter adeoque in concursu regis cum Statibus et consequenter summa potestate legislativa fieri potest. Ergo quia lege canonica, bulla erectionale[15], bulla coenae Leonis X sacro concilio approbata, de anno 1514 edita bulla, quae incipit: *Supernae dispositionis arbitrio* etc. § 39[16], ac[17] allegato etiam cap. 1, lib. 2 S. Stephani, bonorum et proventuum ecclesiasticorum dismembratores, usurpatores et occupatores excommunicationis censuram incurrunt. Proventuum episcopalium usurpator jesuita excommunicationis censurae subjacet et spolii titulo ad restitutionem obligatur. Nec excusare jesuitam potest illegitimum principis decretum, quia si [Copia 2: f. 128v] ignorat, quod lege Hungariae illegitima principis mandata, [Copia 1: p. 36] cum modestia, absque ulla culpa, seponenda[a] praecipiantur, nec conveniat etiam ratione politica iis obedire, attamen qua theologus, dictamine sacrorum canonum et orthodoxae fidei principiis, scire obligatur, hujusmodi vetitis mandatis morem geri non debere, nec excusare hac in parte obedientiam a peccato. Scire etiam debet praemissa canonica statuata et consequenter scire debet, quod de alienis tradentis, apprehensor dominium alienae rei non aquirat[18]. Et vel haec scit theologus jesuita vel non scit? Si scit, quomodo[19] obedit aut plane suggerit talia, quibus obedire sine peccato non potest? Si non scit, quomodo haec ignorans, consulere vult aliis? Et denique quomodo, stantibus his evidentibus iniquitatibus, bonam sui opinionem apud populum conciliabit, quam tamen evangelii doctrina ad promovendam animarum salutem procurare obligatur.

Omnes episcopi lege canonica, omnes omnium regnorum officiales, omnes in Hungaria auditores spirituales et judices laici lege praescriptum juramentum deponere tenentur. Jesuita episcopum regere et episcopatus jurisdictionem [Copia 2: f. 129] administrare, nec [Copia 1: p. 37] tamen canonicae, nec Hungaricae legi quoad juramenti depositionem majoritatisque et obedientiae canonicae observationem[20] satisfacere vult[21]. Ergo plus quam episcopalem in ipsum episcopum et ecclesiam arrogat potestatem. Nec arrogantiam hanc legitimat ordinis immunitas aut[22] exemptio. Nam gaudeat hac jesuita intra collegia sua[23] et sui ordinis functiones, haec enim ordinis praerogativa ad functiones ecclesiasticas quibus se jesuita ingerit, in derogamen episcopalis digni-

tatis et jurisdictionis, sine censura bullae coenae et aliarum poenarum canonicarum incursu extendi non potest.

Quamodo his positis[24], officii obligamine zelat animarum salutem jesuita, qui praemissae alienorum bonorum concupiscentiae et usurpationi tam canonicae, quam patriae legis violationi et licentiosae libertati contra dignitatem episcopalem inhaerens, tot ad schisma deficientium suoque violento ambitu scandalizatarum animarum interitu a vetitis pessimeque caeptis desistere non vult.

Haec in ordine ad realia, jam ad personalia episcopi jura. Allegato titulo 9 partis 1-mae et Andraeae[25] [Copia 2: f. 129v] 2-di, regis Hierosolimitani[26] decreto[27] statuitur, quod *nobiles nisi citati vel vocati ordineque judiciario condemnati fuerint, in eorum personis ad quorumvis instantiam vel clamores aut preces nusquam et per neminem detineri* [Copia 1: p. 38] *possint*. Ac quod *ipse quoque princeps ad simplicem querelam et sinistram suggestionem alicujus, neminem eorum, praeter viam juris et altera parte non audita, in persona vel rebus suis, ordinaria authoritate, impedire potest*[28]. Sunt equidem casus titulo 44-to partis 2-ae declarati: *Primus casus, se quis crimen laesae majestatis commiserit. 2-dus, si notam infidelitatis manifestam incurrerit. 3-tius, si quis voluntarium et deliberatum homicidium ac latrocinium patraverit etc. propter quod (praehabita degradatione) capite plecti debebit*[29], etiam praelatus in Hungaria. Attamen his etiam in casibus, praecepto allegatarum legum, consvetus ordo procedendi requiritur. Quae omnia contra Fogarasiensem manifeste hac in parte innocentem episcopum non observantur, sed jesuita ut plurimum cum acatholicis [Copia 2: f. 130v] Transylvanis ad persecutionem unitorum Valachorum concurrente ac aliis utilitate, ne fors propria et privata, motis, jesuitae et acatholicorum intentioni patrocinantibus, supplantatur episcopus. Nam quomodo Viennae cum episcopo procedi quaerebatur, principum virorum testimonio notum est. Semperque verum est, etiam in praeallegatorum delictorum evidentibus casibus, ad lege praescriptam [Copia 1: p. 39] *praehabendam degradationem* summi pontificis potestatem et ad degradationem[30], requisitae sufficientis causae cognitionem, summi pontificis interventum praerequiri. Unde fundatus est episcopi ad summum pontificem recursus. Nec obest quod concessionibus papalibus et Constantiensis concilii, magna exemptione gaudeat Hungaria, qua non licet aliquem ex Hungaria Romam pro prima instantia citare aut non auditum interdicto aliave censura gravare et potius divexare (legis verba sunt), quam justitiam quaerere[31]. Praetermissis tamen reliquis legibus Constantiense concilium subsequente articulo 45 Uladislai regis decreti 1-mi Hungaria in causis fori spiritualis ordine juris gravatis [Copia 2: f. 130v] via appellationis, aut in Hungaria in causis spiritualibus justitiam non obtinentibus, competens ad summum pontificem ejusdemque subordinata Romana dicasteria patet recursus[32].

Quod episcopus Fogarasiensis Romam competenter et medio Sacrae Congregationis de Propaganda Fide competens ad aulam regiam interpositio facta sit, demonstratur sequentibus:

Princeps Transylvaniae jus patronatus [Copia 1: p. 40] quoad episcopatum Fogarasiensem, facta fundatione episcopale[33], a sanctissimo papa obtinuit. In bulla erectionis, Sacrae Congregationis de Propaganda Fide decreta et ordinationes observandae praecipiuntur. Hanc bullam acceptando, aula Viennensis competentiam jurisdictionis Romanae recognovit.

Ut episcopus Fogarasiensis cum fisco quoad bona imobilia fundationalia valide contraheret[34], papalis licentia petita est. Jam vero contra praemissas allegatas leges [Copia 2: f. 131] jesuita inseritur, proventus episcopales desmembrantur et diminuuntur, Leopoldinum institutum violatur[35] et, ommissis[36] reliquis, populus in desperationem et tot animae in perditionem praecipitantur, pastor episcopus percutitur, quia in jesuitae onerosas intentiones consentire et reliqua ecclesiae populique praejudicia et gravamina admittere non potest. Ubi asylum quaerat vel quorsum recurrat negata justitia laesus et calumnia opprimendus episcopus, nisi quo praemissis aulae Viennensis recursibus et factis provocatur et quorsum consentiente et acceptante aula Viennense[37] singulo quadriennio peregrinari obligatur, [Copia 1: p. 41] nimirum ad sacra sanctorum Petri et Pauli apostolorum limina et ad sacram aulam Romanam[38], consequenter inter reliqua dicasteria sacra ad Sacram Congregationem de Propaganda Fide, ubi de praescripto erectionalis per augustam Viennensem aulam acceptae bulae examinare competit, qualiter tam quoad hanc fundationem, quam alias Sacrae hujus Congregationis de Propaganda [Copia 2: f. 131v] Fide factae ordinationes in diaecesi Fogarasiensi[39] observentur.

Quia ergo praemissis omnibus nihil effectuantibus, mansuetudine et lenitate pastorale[40] jura ecclesiae illaesa servari et episcopus ab oppressionis calumnia praeservari non potest, ad praeviam autem, praemissis allegatis, fundatam exempli et correctioni bono congruam et pro animarum salute procuranda summe necessariam excommunicationis declarationem procedendi potestas ordinariis competit, expedit, ut tam aulam regiam, quam ecclesiam et universas leges subvertens hujusque persecutionis praecipuus author jesuita excommunicatus declaretur hocque jure ad saniora reducatur.

■ **Am căutat să restabilim textul original prin compararea celor două cópii (scrise de aceeaşi mână) pe care le cunoaştem: 1) BAFC, ms. lat. 565, p. 33-41 (din care prima frază e reprodusă la P, Coresp., p. 20-21); 2) APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 127-131v, mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 131-137. Sublinierile (redate de noi cu caractere cursive) sunt contemporane. Memoriul servea ca una din anexele la cererea lui Inochentie către papă din 8 august 1746 (publ. la P, Coresp., p. 20).**

Note

[1] Copia 2, greşit: „cambiale".

[2] CJH, *1000-1526*, Budapesta, 1899, p. 20. Acest cap. e invocat de Inochentie şi în alte dăţi (decretul de excomunicare împotriva lui Balogh din 21 septembrie acelaşi an, P, *Coresp.*, p. 39; memoriul către cardinalul-prefect al Propagandei din 10 mai 1747, *Doc. 71*).

[3] CJH, *Trip.*, Budapesta, 1897, p. 54-58.

[4] Corect: „conditionaria" (trad. magh.: *jobbágyi*); *ibid.*, p. 66-67 (§ 5). Ideea exprimată aici se referă, în textul werbőczian citat, la una din libertăţile „nobililor". Citatul (tot cu modificarea arbitrară: „ordinaria") se va regăsi în decretul prin care Inochentie îl va excomunica pe Balogh (P, *Coresp.*, p. 39).

[5] CJH, *Trip.*, p. 148 (§ 1-2).

[6] Copia 2, greşit: „erectionale".

[7] Corect: „praclaturarum".

[8] În textul citat urmează: „ad gubernandum".

[9] Nu există în textul citat.

[10] *Ibid.*, p. 68 (§ 3).

[11] Copia 1: „prol". Copia 2, greşit: „prologiale".

[12] Corect: 5 (*ibid.*, p. 230). Cf. tot aşa decretul amintit de excomunicare (P, *Coresp.*, p. 43).

[13] Referirea nu se potriveşte în memoriul de faţă, căci în locul citat nu e vorba despre dreptul canonic.

[14] CJH, *Trip.*, p. 36.

[15] Corect: „erectionali". Ultimele două cuvinte din text lipsesc în copia 2.

[16] Mansi, t. XXXII, reproducere facsimilată, Paris, 1902, col. 874, 883-884. Referire ce se va regăsi în menţionatul decret de excomunicare (P, *Coresp.*, p. 41) şi în acela către cler din 25 ianuarie 1747 (*Doc.* 60, pct. I şi n. 29).

[17] Lipseşte în copia 1.

[18] Corect: „acquirat".

[19] „quomodo" aici şi în cele două fraze următoare ni se pare că e folosit greşit, cu înţelesul cauzal: de ce (în latineşte: *cur* sau *quare*), în timp ce sensul său corect e modal: în ce fel, cum (de ex. în scris. către Nicolae Pop, protopop de Balomir, 10 septembrie 1746, P, *Coresp.*, p. 28). Aceeaşi observaţie în legătură cu scrisoarea către Gyulaffi din 9 iulie 1746 (P, *Coresp.*, p. 17) etc.

[20] Expresia: „majoritatisque - observationem" (cf. şi pomenitul decret de excomunicare, P, *Coresp.*, p. 37) lipseşte în copia 1. Sub *majoritas* se înţelege aici superioritatea ierarhică a lui Inochentie ca episcop faţă de teologul iezuit, pe care-l considera subordonatul său. Pentru *majoritas*: Permaneder, în Wetzer und Welte's *Kirchenlexikon*, 8 (1893), sub cuvânt.

[21] B, *Klein*, p. 150 (anul 1741); P, *Coresp.*, p. 23 (a. 1746).

[22] Copia 2: „seu".

[23] Vezi, în acelaşi sens, în memoriul *Casus episcopi Fogarasiensis* pe care-l anexează Inochentie la scrisoarea sa către Friedrich Harrach, cancelarul Boemiei, din 20 august 1746 (P, *Coresp.*, p. 25).

[24] Ultimele două cuvinte lipsesc în copia 1.

[25] Corect: „Andreae".

[26] Corect: „Hierosolymitani". Epitet dat de Werbőczy regelui respectiv al Ungariei în legătură cu cruciada întreprinsă de el în Palestina (CJH, *Trip.*, pars I, tit. 6, § 6, ed. cit., p. 232).

[27] CJH, *1000-1526*, p. 132 (Bula de aur din 1222, art. 2).

[28] CJH, *Trip.*, pars I, tit. 9, § 1 şi 4 (ed. cit., p. 64 şi 66). Citatul se va regăsi în des amintitul decret de excomunicare (P, *Coresp.*, p. 39). Inochentie se referă la acest titlu al *Tripartitului* şi în amintita scrisoare către Gyulaffi (n. 19).

[29] Ed. cit., p. 308.

[30] „summi pontificis - degradationem" lipseşte în copia 2.

[31] CJH, *1000-1526*, p. 630 (Decretul III, din 1498, al lui Vladislav II, art. 63).

[32] CJH, *1000-1526*, p. 510 (Decretul I, din 1492, al aceluiaşi rege, art. 45, § 2).

[33] Corect: „episcopali".

[34] Copia 2: „contrabat".

[35] Expresia „Leopoldinum institutum" e folosită şi în memoriul înaintat de Inochentie lui Albani la 3 august 1746 (P, *Coresp.*, p. 19), precum şi în cel intitulat *Casus episcopi Fogarasiensis* anexat scrisorii pe care o adresează la 20 august acelaşi an lui Friedrich Harrach (*ibid.*, p. 23). În realitate, diplomele leopoldine nu cuprind nici o dispoziţie în legătură cu bunurile sau veniturile episcopiei unite.

[36] Corect: „omissis".

[37] Corect: „Viennensi".

[38] Din context rezultă o ambiguitate, şi anume că Curtea vieneză ar fi acceptat obligaţia (comună cu toţi episcopii) a lui Inochentie de a face la fiecare patru ani un pelerinaj la Roma. În consecinţă, după acest raţionament, Curtea ar fi trebuit să aprobe şi ceea ce ea considera ca o fugă a lui în acelaşi oraş, în 1744.

[39] Copia 2, greşit: „Fogarasiense".

[40] Corect: „pastorali". Despre expresia: „mansuetudine et lenitate pastorali" cf. şi *Doc.* 40 din 2 iulie 1746 (scrisoarea lui Inochentie către Uhlfeld); scrisoarea către Friedr. Harrach, din 20 august 1746 (P, *Coresp.*, p. 22).

49

1746 august 9 (Roma)

Paulucci către papă. La ordinul acestuia, îşi exprimă părerea în privinţa unui nou memoriu al lui Inochentie (vezi Doc. precedent). Consideră exagerată plângerea vlădicăi împotriva teologului iezuit. Îi reproşează că, în pofida îndemnurilor ce i le făcuse ca nunţiu la Viena şi ale Curţii suverane, nu s-a îngrijit de înfiinţarea unui seminar pentru formarea de cadre preoţeşti bine pregătite, ceea ce s-ar fi putut înfăptui chiar sub conducerea teologului. Dacă vlădica ar fi învinuit de trădare, judecătorul său ar trebui să fie papa.

Beatissimo padre,

Umilio a Vostra Santità nei compiegati fogli il poco che ho saputo debolmente unire in ubbidienza dei supremi suoi ordini e mi onoro nell'atto stesso di ossequiosissimamente ritornare alla Santità Vostra i fogli presentatile da monsignore vescovo di Fogarasch. E con ambizione di nuovi veneratissimi ordini della Santità Vostra prostrato ai suoi santissimi piedi, mi imploro l'apostolica paterna sua benedizione di Vostra Santità, di casa 9 agosto 1746, umilissimo, divotissimo ed ubbidientissimo servo e creatura,

Camillo Cardinal Paulucci

Dalla nuova esposizione fatta a Vostra Santità da monsignor vescovo di Fogarach [!][1] nei fogli che si è degnata di comunicarmi, rilevo che a due capi si ristringono le doglianze del prelato. Il primo de' quali concerne l'aggravio borsale, che dice venirgli fato dalla Corte di Vienna nell'obbligarlo a mantenere un padre teologo gesuita, cui furono assegnati duecento o trecento annui fiorini dall'imperadore Leopoldo, dal che non ben mi ricordo[2], allorché fondò il vescovado di Fogarasch per procurare di abolire lo schisma che regnava e regna pur troppo nella Transilvania e provincie adiacenti e dare un pastore all'anime, che sarebbe piaciuto al Signor Iddio d'illuminare e condurre alla Santa Unione e ubbidienza della Chiesa Romana e per conseguenza del suo capo visibile, il sommo pontefice. Il motivo per cui il sudetto Leopoldo si mosse ad incarire il vescovo pro tempore di Fogarasch di mantenere un teologo della Compagnia di Gesù presso di sè, col di cui consiglio dovesse regolare il governo della sua chiesa, si fu, per quanto è a mia notizia, per dare una specie d'ispettore ai Greci di fede assai equivoca, com'è pur troppo noto e al vescovo medesimo, siccome per assicurarsi che le anime, che, detestato lo scisma [!], si sottomettevano alla Chiesa Romana, lo facessero sinceramente e non apparentemente, e non fossero unite di solo nome, come sovvente succede. Et questo fine volle il

fondatore, che l'accennato teologo invigilasse sulla dottrina e massime del popolo greco, di sua natura ignorantissimo, e sopra lo stesso vescovo, e perciò ordinò ch'esso teologo intervenisse a tutt'i sinodi e fosse inteso di qualsivoglia ordinazione che il vescovo pro tempore intendeva di promulgare. Non è inoltre fuori di proposito ancora che nel dargli per assistente un teologo di rito latino della Compagnia di Gesù e della provincia di Austria mirasse ad assicurarsi indirettamente che non si machinassero dai scismatici e dai Greci che si sarebbero uniti rivoluzioni, nè si conservassero segrete corrispondenze con i Vallachi e Moldavi, soggetti al dominio ottomano, confinanti colla Transilvania. Vero però si è che il mentovato imperadore, per quanto posso riscovenirmi, sembra che non habbia avuto in idea d'imporre col mantenimento addossato al vescovo pro tempore di Fogarasch del sudetto teologo un peso perpetuo, ma sinché fosse eretto il seminario, di cui ho parlato a Vostra Santità ne' precedenti miei fogli, prescritto nella fondazione per il mantenimento di più alunni, i quali ai formassero in esso buoni teologi e si rendessero in tal giusa utili colla loro virtù ed esemplarità di costumi alla conversione de' scismatici e ad illuminare la cecità dei medesimi coll'istruire inoltre i parrochi greci, denominati popi, ignorantissimi, sopra le obbligazioni indispensabilmente annesse alla cura che sarebbe loro stata appoggiata di quel nuovo grege. Se monsignor vescovo si fosse applicato dai primi giorni della sua destinazione a quella chiesa alla fabbrica dell'ingiunto seminario ed in seguito all'introduzione in esso di soggetti dotati di talento e farli istruire dal detto teologo per renderli atti ad assisterlo nel governo spirituale della sua chiesa, forse di presente sarebbe rimasto immune dall'aggravio contro di cui tanto esagera, ma che io non saprei mai giudicare per ingiusto, attesa l'ignoranza de' suoi sacerdoti[3]. Più volte in Vienna l'ho io esortato così in vita dell'imperador Carlo sesto, siccome nel governo della regnante imperadrice e prima che divenisse sospetto alla Corte a risolversi una volta a dedurre ad effetto quanto aveva accettato nella fondazione della sua chiesa, ma giammai ha voluto eseguirlo[4], nulla curando le non intermesse istanze fattegli fare dalla Corte stessa per mezzo del barone Zuanna, ora defonto[5], consigliere destinato dall'imperadore e regnante imperadrice all'adempimento delle condizioni state apposte nella divisata fondazione.

Ignoro che il moderno teologo habbia usurpato i capitali de' quali parla il vescovo ne' suoi fogli[6] ed a me soltanto consta che doveva somministrare gli annui fiorini duecento o trecento, come ho di sopr'accennato, per il suo mantenimento, nè mai si è dolsuto meco in Vienna esso vescovo di aver patita una tale usurpazione, alla quale forse avrà dato causa la sua morosità nel pagamento dell'accennato assegnamento ed io non dubito che se il vescovo vorrà determinarsi a corrisponderglielo in avvenire con pontualità, non sia per ottenere la reintegrazione ai capitali usurpatigli, qualora possa riuscire di far ritorno alla sua chiesa. Non posso per ultimo dispensarmi dal confidare a Vostra Santità, che il buon vescovo inveisce principalmente contro il teologo

per l'annua pensione ch'è obbligato a somministragli e ben ho scorto che se avesse potuto ottenere d'esserne sgravato, sarebbero cessate su questo articolo le sue doglianze.

Per ciò riguarda poi gli aggravi personali ai quali è soggiaciuto e soggiace il vescovo e che ha in secondo luogo rappresentato a Vostra Santità ne' compiagati suoi fogli, non saprei sopra di essi nell'impegno pigliato dalla Corte di Vienna insinuare a Vostra Santità altro espediente dell'umilmente propostole in altra mia lettera e ne' fogli che le umiliai sotto li 5 del passato luglio[7]. Se a monsignor nunzio in Vienna[8] non potrà riuscire di far piegare l'animo di Sua Maestà a permettere al vescovo di ricondursi alla sua chiesa e farlo ivi vivere in quiete, non saprei addiritura il modo di provedere a quanto egli espone con tutta la ragione rispetto all'irregolarissima condotta tenuta contro di lui, allorché vi fu chiamato; ma ripeto a Vostra Santità che se il vescovo non farà una confessione sincera di tutto ch'egli crede sia stato esposto contro di lui alla Corte e che habbia dato motivo al contenimento della medesima contro di lui, sarà molto difficile il poter condurre a fine questa gravissima pendenza[9].

Restami di riferire per ultimo a Vostra Santità il debole mio sentimento sopra l'istanza che divisa di fare il mentovato monsignor vescovo al signor cardinale Alessandro Albani perché induca la Corte di Vienna ad assicurarlo in inscritto nei termini espressi nel foglio[10] che unito ritorno cogli altri alla Santità Vostra. Le petizioni che fa monsignor vescovo sono giustissime per porsi in sicuro dalle molestie ed aggravi ulteriori, de' quali viene minacciato nella sua persona e ne' beni dalla sua chiesa; ma io non so se il signor cardinale Alessandro vorrà incaricarsi di promoverle presso della detta Corte e quando accetti di scrivere, non so sperare che possa ottenere ciò che chiede il vescovo, tutto che ogni ragione voglia che Vostra Santità sola, qualora sia imputato di fellonia, ne sia il giudice e rispettivamente il suo arcivescovo e concilio provinciale ne' pretesi delitti di minor rilevanza[11].

Tanto mi onoro di esporre ossequiosamente a Vostra Santità in adempimento de' veneratissimi supremi suoi ordini.

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 44-50; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 46-53; adresa, primul alineat şi semnătura sunt autografe (scris foarte dificil), restul de aceeaşi mână ca şi Doc. 10 din 16 ianuarie 1745. Folosit de Bărbat (p. 174, care îl atribuie greşit anului 1745).**

Note

[1] Cererea din 8 august 1746 (P, *Coresp.*, p. 20, după BAFC, ms. 565; copie Dumitriu-Snagov, p. 142-145, după Pâclişanu; altă copie, de aceeaşi mână, dar fără dată, APF, *Congr. part.*, vol. 100, *Trans.*, f. 124-125, mf. DGAS, *Vat.*, rola 60; petiţia e pomenită cu aceeaşi dată de Inochentie în memoriile adresate de el cardinalului-prefect al Propagandei, 10 şi 27 mai 1747, *Doc. 71, 80*).

[2] Paulucci expune aici şi mai jos problema teologului, după cum se vede, din memorie, cu unele scăpări. Astfel, în Diploma (a doua) leopoldină nu se arată anume că teologul trebuie

să fie din ordinul iezuit, iar dispoziția despre suma (de 300 fl.) în sarcina veniturilor episcopale nu figurează în această diplomă, ci în accea a lui Carol al VI-lea din 21 august 1738. Tot în aceasta din urmă e vorba și de fundația privitoare la cei 20 de alumni.

[3] Bărbat (p. 174) citează, în parte traducând, în parte rezumând, câteva din frazele de mai sus ale prezentului act.

[4] E o dojană, cel puțin în parte neîndreptățită, care se explică, probabil, prin faptul că fostul nunțiu de la Viena nu știa sau nu-și mai aducea aminte nici aici de felul cum s-au petrecut lucrurile. Căci, în realitate, Inochentie s-a preocupat încă de la instalarea sa ca episcop, adică din 1732 (cum se arată în pomenita diplomă imperială din 21 august 1738) de problema înființării unei mănăstiri ca seminar, acesta din urmă pentru formarea de preoți uniți bine pregătiți, mănăstire pentru care Carol al VI-lea, prin aceeași diplomă, prevedea unele fonduri bănești (Nilles, II, p. 535-537) și la care inițial a contribuit și clerul unit, cea mai mare parte a cheltuielilor de construcție trebuind să fie suportate de Cămara Aulică. Ulterior însă clerul refuză să mai contribuie până când nu vor fi fost satisfăcute revendicările sale, inclusiv cele sociale și politice (pentru care lupta Micu), ca să exercite astfel o presiune asupra cercurilor hotărâtoare de la Viena. De aceea, lucrările de construcție a mănăstirii și a altor clădiri, plănuite a fi ridicate la Blaj, din lipsă de fonduri suficiente se desfășurau încet, seminarul fiind construit și terminat abia în timpul episcopului Petru Aaron. Atitudinea refractară a clerului indispunea Curtea vieneză și Inochentie „își pierdea și simpatiile acelor bărbați cari alt cum îi erau binevoitori și patroni" (B, *Klein*, p. 15-26; vezi și memoriul lui Inochentie către papă din iunie 1745, *Doc. 19*, pct. 11; decretul de excomunicare lansat contra lui Balogh, din 21 septembrie 1746 - P, *Coresp.*, p. 45-46). „Înființarea" seminarului în vederea întăririi Unirii era urgentată, la sfârșitul anului 1746, și într-un memoriu al lui Balogh (B, *Klein*, p. 216; Tóth, p. 229). Problema o preocupa, în același an, și pe Maria Tereza (decretele din 14 octombrie 1746 și 18 iunie 1747: B, *Klein*, p. 201, 203, 217).

[5] Corect: Zuana. Giovanni Bellarco Z., consilier la Cămara Aulică (*Hofkammer*), asesor la Deputația Aulică pentru Afacerile Bănățene, Transilvănene și Ilirice (*Hofdeputation in Banaticis, Transylvanicis et Illyricis*). Vezi Joseph Kallbrunner - Melita Winkler, *Die Zeit des Directoriums in publicis et cameralibus (Vorstadien 1743-1749. Das Directorium 1749-1760), Aktensstücke*, Viena, 1925, indicele. Cf. și Bunea, *Klein*, p. 21 (anul 1741); Idem, *Episcopii*, p. 273, 315 n. 6 (anii 1757 și 1762, date la care nu mai era în viață); Dragomir, I, p. 119-120 (Juana, a. 1736); P, *Coresp.*, p. 31 (a. 1745). La 16 aprilie 1746 se găsea încă în viață, căci la această dată răspundea din Viena la o scrisoare ce i-o adresase Aaron din „Presburg" (Bratislava). Citâm din acest răspuns: „dopo la di lei partenza [probabil de la Viena] Dio Signore m'a rimesso nella sfera di poter cooperare per il bene dell'Unione di Transilvania [...]. Lei mi scrisse che il signor Dietrich [Friedrich Wilhelm Dietterich, consilier cameral la Sibiu] le aveva assignato il di lei mantenimento sopra le intrate del vescovo. Saprei volontieri se le ne abbia scritto al monsignor vescovo e se questo abbia prestato il suo consenso" (ASC, *Col. doc. Blaj*, n. 93). Ferdinand Kolowrat, menționat ca urmaș al lui Zuana în administrarea „fundațiunii" camerale făcute în favoarea Bisericii Române Unite: scrisoarea lui Inochentie către Gherontie Cotore, 9 aprilie 1747 (*Doc. 66*).

[6] *Doc. 48* din 8 august 1746.

[7] Nu cunoaștem cuprinsul acestei scrisori.

[8] Serbelloni.

[9] Cf. *Doc. 10* din 16 ianuarie 1745.

[10] P, *Coresp.*, p. 21, după BAFC, ms. 565, copie. Altă copie de aceeaşi mână, APF, *Congr. gen.*, vol. 100, *Trans.*, f. 126-126v, mf. DGAS, *Vat.*, rola 60. Cu forma aceasta a cererii, ce i-a adresat-o Inochentie, Albani s-a declarat de acord pentru a interveni la Curtea de la Viena, spre a solicita de acolo un salvconduct în vederea întoarcerii în dieceză, spre deosebire de memoriul pe care îl înaintase aceluiaşi cardinal la 3 august 1746 (P, *Coresp.*, p. 19-20).

[11] CT, sessio de reformatione 24, cap. 5, p. 267. De aici rezultă, printre altele, că mitropolitul, de care depinde episcopul, instruieşte procesul în „causae criminales graviores" de care ar fi învinuit episcopul, sentinţa definitivă fiind rezervată papei. Cauzele de mai mică însemnătate sunt judecate de conciliul (sinodul) provinciei bisericeşti în care se află dieceza episcopului acuzat. Cf. şi *Doc. 10* din 16 ianuarie 1745.

50

(1746, după august 9, Roma)

Secretarul Propagandei (Lercari) către Benedict XIV. Referat despre evoluţia cazului Inochentie de la fuga acestuia la Roma, mai ales pe baza documentelor pe care le rezumă, uneori cu confuzii, şi le comentează în general nefavorabil. E combătută îndeosebi poziţia episcopului în chestiunea teologului iezuit. Referentul îl roagă pe papă să-i aprobe a-l consulta pe Albani în problema răspunsului aşteptat de acesta de la Viena.

[f. 5] Greci Transilvania.

Partito monsignor Klain, vescovo di Fogaraz, da Vienna nel principio dell'anno passato[1], senza prendere congedo dalla Corte, nè passarne parola alcuna col signor cardinale Paulucci, con cui era convenuto poco prima sopra vari particolari toccanti la sua propria persona[2], si portò a guisa di fugiasco in Roma, avendo fatto sparger voce[3] di andare per sua divozione alla visita del santuario di Maria Zell. Qui si trattenne alcuni mesi senza presentarsi nè a Vostra Santità, nè alla Congregazione di Propaganda, ma solo [f. 5v] trattò col signor cardinale Albani, procurando col di lui mezzo, sì di sincerarsi presso la Corte di Vienna della sua improvisa partenza, sì ancora di far mantenere ai Greci cattolici di Transilvania alcuni privilegi, quali allegava essere stati ad essi concessi dagl'antichi principi di Transilvania e più particolarmente dalli due imperadori Leopoldo I e Carlo VI.

Nulla avendo poturo ottenere con tal mezzo, nel mese di giugno seguente presentò un memoriale a Vostra Santità, in cui tacendo ciò che era seguito in Vienna e quali motivi avesse avuto di partirne in una forma così indecente[4], esponeva soltanto [f. 6] alcune cose da esso credute positivi bisogni di quella sua chiesa.

Si riducevano queste alle seguenti:

Primo, che sebbene dall'imperadore Leopoldo e suoi successori fossero stati conceduti alli Greci uniti di Transilvania alcuni privilegi per la esenzione del foro e di alcuni dazi particolarmente a favore delle chiese e degl'ecclesiastici, e si fosse stabilito che quelli fossero ammessi tra gli Stati di Transilvania[5], ciò non ostante per una forte opposizione degli acatolici non aveano giamai [!] essi conseguito alcun'effetto e quindi trovandosi que' Greci sotto una insoffribile oppressione, desolazione e disperazione, erano quasi sull'orlo di passare nella Turchia e ritornarre allo [f. 6v] scisma. Laonde il vescovo faceva istanza che attesa la interposizione di Vostra Santità li sudetti privilegi, e fossero confermati della presente regnante, e fatti eseguire da quelli Stati.

2°. Che essendo stati al vescovo assegnati dal medesimo imperadore Leopoldo[6] 3.000 fiorini per suo onesto mantenimento, non già in denaro effettivo,

ma in grascie, era costretto di tenere un teologo gesuita latino, con dargli annualmente trecento fiorini e quindi questo teologo non solo riusciva inutile ed odioso a tutti il clero ed al popolo, ma ancora di danno alli medesimi, mentreché il vescovo restava inabilitato a socorrere colle limosine i bisognosi. Perciò supplicava di essere liberato da questo aggravio e messo in libertà di scegliersi il teologo [f. 7] a proprio beneplacito tra suoi nazionali, asserendo che tra questi non mancano de' capaci, dotti e bene accostumati.

3°. Che sebbene tra li sudetti Greci uniti vi siano de' nobili e de' liberi, erano tutti indifferentemente trattati come schiavi, privi di ogni onore e di ogni ufizio [!], costretti a pagar le decime alli ministri delle sette protestanti ed a comparire alli tribunali degl'acatolici, ne' quali non amministrandosi loro la giustizia, molti tornavano allo scisma per godere in esso di qualche privilegio e protezione. E perciò il vescovo proponeva che fosse destinato uno di que' nobili, il quale con regia autorità fosse dichiarato difensore de' Greci cattolici.

Congiuntamente però temendo [f. 7v] fosse il vescovo che Vostra Santità potesse esser stata informata della condotta da esso tenuta in Transilvania ed in Vienna, le presentò altro memoriale, in cui supplicando del più alto segreto, procurava di giustificarsi con allegare che, avendo egli penetrato che da suoi nemici con accuse calumniosamente inventate gli si faceva un processo in un tribunale di laici per farlo comparire autore se non positivo, almeno permissivo de' torbidi nati in Transilvania, egli dopo di aver tentato tutte le strade per dimostrarsi innocente, non avea potuto fare a meno di partire nascostamente da Vienna, per non esporse il carattere vescovile ad una procedura totalmente contraria alli sagri canoni.

In quanto però alle istanze che [f. 8] riguardano quel cattolicismo, fu osservato che veramente negl'antichi privilegi li Greci cattolici e specialmente i loro superiori ecclesiastici sono eguagliati agl'altri superiori ecclesiastici latini nella esenzione dalle decime ed altri dazi; nulla però si parla del privilegio del foro[7], nè che li sudetti Greci siano ammessi tra gli Stati di Transilvania[8]. Ne' privilegi di Leopoldo imperatore [!] si concede al clero unito quella medesima imunità ecclesiastica di cui godono *ecclesiae personaeque ecclesiasticae et res fidelium Sacrae Romanae Ecclesiae latini ritus ex sacrorum canonum praescripto et terrenorum principum consensu* e che quelli i quali si uniranno alla chiesa *cattolica immediate Statui catholico annumerentur sicque inter Status computentur* [f. 8v] *capacesque legum patriarum ac universorum beneficiorum... reddantur.*

Riguardo alla istanza del vescovo di potersi scegliere il teologo a suo arbitrario e di essere liberato dal peso di pagarli trecento fiorini l'anno, fu osservato essere ciò totalmente contrario alle disposizioni del medesimo imperatore Leopoldo, sì allorachè concedette al detto vescovo la superiorità sopra tutti i Greci uniti, come ancora quando fondò e dótò con pia liberalità il vescovato, mentreché nel diploma in cui concede alli Greci cattolici gli accennati privilegi egli dispone: *siquidem ob ignorantiam jurium canonicorum plurimi errores et ingentia scandala per ipsum fors episcopum et popas fuisse patrata et commissa,*

ad precavenda ssimiles disconvenientias, certus quidam animi [f. 9] *dotibus ornatus jurisque canonici prudentia praeditus rerumque gerendarum dexteritate clarus, per nos aut dilectum nostrum modernum archiepiscopum Strigoniensem et succesores ejusdem quo citius declarabitur et demandabitur theologus, qui veluti causarum generalium auditor, similibus inconvenientiis serio invigilabit, nec patietur ipsam synodum, cui semper interesse debebit, episcopum aut popas jurisdictioni eorumdem concreditos, a tramite juris canonici praeceptisque ecclesiae deviare* etc. Si ordina inoltra che il vescovo non possa mandare alcuna lettera al principe di Vallachia o ad alcun patriarca, [f. 9v] se prima non la mostra al teologo, *nec licebit episcopo sine scitu theologi aliquem excommunicare, multo minus divortiare* [...][9] *Libri antequam imprimantur, per theologum revideantur consequenterque unitae professioni contrarii tollantur.*

In quanto poi alla pensione di trecento annui fiorini da pagarsi a questo teologo, ciò proviene dallo stabilimento fattone dal medesimo imperatore Leopoldo. Egli sul proprio erario assegnò al vescovo di Fogaraz annui fiorini tremilaottantaquattro, che formano la somma di millecinquecento scudi romani e dichiarò che di questa somma il vescovo desumesse trecento fiorini per sostentamento del theologo[10].

[f. 10] L'imperadore [!] Carlo VI volendo sgravare l'erario di Transilvania di tale sussidio, assegnò al vescovo di Fogaraz alcuni terreni, il fruttato de' quali fu ragguagliato alla somma stabilita da Leopoldo e non liberò il medesimo vescovo dal peso di mantenere il teologo.

Nonostante che la Santità Vostra conoscesse insussistenti ed irragionevoli[11] le istanze di monsignor Klain, volle nondimeno che se ne prendessero migliori lumi dal padre Agostino da Lugano, in oggi vescovo di Como. Questi riguardo al teologo ed alla pensione di trecento fiorini rilevò che provenendo da regia istituzione, a questa si pregiudicarebbe, se si volesse [f. 10v] tentare nuovità, nè minor pregiudizio si recarebbe all'arcivescovo di Strigonia, il quale è in giusto possesso di eleggere il teologo, tanto più che con questo mezzo si mantiene con qualche sicurezza la purità della religione cattolica tra Greci. In quanto poi alla manutenzione delle esenzioni e privilegi conceduti ad essi dall'imperadore Leopoldo, asserì che i diplomi di questi non sono giammai stati in osservanza, anzi sempre contrastati dagli Stati di Transilvania, perché riputati lesivi delle nazioni dominanti in quel principato e perciò non sostenuti dal principe medesimo. Finalmente, riguardo alle istanze di far [f. 11] destinare una persona potente, la quale con regia autorità riceva i ricorsi de' Greci cattolici suoi compagni e loro assista con valida protezione contro le altre nazioni, osservò che non solo ciò dipendeva dal sovrano, ma che inoltre tra Greci non potea ritrovarsi persona degna di tal carattere, essendo tutti gente povera e bassa[12].

Quasi nel medesimo tempo giunse lettera del signor cardinal Paulucci[13], dalla quale si rilevava che la Corte di Vienna era molto mal sodisfatta della persona medesima del vescovo, riputandolo per un uomo sedizioso e motore

delle rivoluzioni succedute in Transilvania, talmente [f. 11v] che si era formata contro di lui una commissione e lo stesso vescovo avevagli confessato di essere più volte chiamato dalli commissari. Aggiungeva quindi il signor cardinale che la di lui fuga improvisa da Vienna avea di molto accresciuto i sospetti, laonde egli credeva necessario che il vescovo svelasse sinceramente a Vostra Santità[14] quali incontri avesse avuto in Transilvania.

In tale stato di cose la Santità Vostra approvò il suggerimento del sudetto padre da Lugano abbracciato ancora dal vescovo, ch'egli se ne tornasse in Vienna accompagnato da lettere commendatizie della Congregazione di Propaganda al medesimo signor cardinale [f. 12] Paulucci[15] e del signor cardinale Albani alli ministri della Corte di Vienna, nelle quali lettere, per non esasperare l'animo della regina, nulla si parlasse delli di lui ricorsi, ma scusandolo dell'accesso a Roma, quasi fatto per visitare i sagri limini, si supplicasse Sua Maestà di fargli godere gl'effetti della real sua protezione.

Pigliò il vescovo tali lettere, ma non partì di Roma per non esporsi a qualche sinistro incontro; spedò bensì le lettere alle rispettive persone, alle quali sono state dirette.

Il signor cardinal Albani non ha comunicato le risposte ricevuto, ma il signor cardinal Paulucci rispose[16] che avendone tenuto [f. 12v] opportuno discorso colla regina, questa si era mostrata molto esacerbata contro monsignor Klain, caraterizandolo per un uomo avaro, temerario, sedizioso e fomentatore dello scisma; ed inoltre si era spiegata in termini di far temere, che se questi fosse entrato ne' di lei dominii, ella lo avrebbe fatto arrestare.

In seguito di ciò la Santità Vostra ordinò che si avvertisse il vescovo di non esporre colla propria persona la Santa Sede a qualche impegno, qualora si fosse fatto qualche attentato contro la di lui persona. E quindi essendosi nuovamente scritto al signor cardinale in termini propri a mettere al coperto la dignità episcopale, gli fu insinuato di procurare che [f. 13] lasciandosi una quota per l'onesto mantenimento del vicario dal medesimo deputato e la pensione dovuta al teologo, il restante cedesse in benefizio e sostentamento del vescovo[17].

Replicò il signor cardinal Paulucci che stando egli sulle mosse verso Roma, ne avea incaricato il suo auditore[18]. Non si sa qual esito abbian avuto le rappresentanze di questo[19]. Egli medesimo[20] però essendone stato interrogato, ha risposto di aver ricevuto sino ad ora quattrocento ottantuno scudi romani delle rendite del suo vescovado [!].

Ha egli in oggi presentato nuovo memoriale a Vostra Santità[21], in cui non parlando più delle esenzioni [f. 13v] domandate a favore del suo popolo, declama nuovamente contro il peso impostogli di tenere un padre gesuita par teologo i di dargli ogni anno trecento fiorini e contro la procedura che teme farsi contro di sè medesimo ne' tribunali di Vienna. Allega in suo favore, e leggi municipali[22] del regno di Ungaria, e dichiarazioni de' re defonti, e sagri canoni[23]. Se veramente la Corte di Vienna tentasse di privarlo del vescovado

e procedesse a qualche sentenza contro di esso, conforme egli asserisce che se ne faccia tentativo per istigazione del teologo, che gli è tanto odioso, ciò sarebbe un'usurpazione di autorità, che privativamente compete al romano pontefice; ma di ciò non si ha veruna notizia. Riguardo però al liberarlo dal tenere il teologo e di [f. 14] somministrargli ogn'anno trecento fiorini, questo è un obligo che egli ha contratto nell'accettare il vescovado, il quale essendo stato dotato del proprio dall'imperadore Leopoldo[24], avea egli la facoltà d'imporvi un tal peso, il quale però tende ad assicurare la religione cattolica in quei Greci e la fedeltà al loro principe. Ben è vero che l'imperadore Leopoldo non attribuì questo ministero privativamente alli padri gesuiti, ma avendo conceduta all'arcivescovo di Strigonia la facoltà di deputarlo, questi è in libertà di nominare un padre gesuita o qualche altro religioso o pure un sacerdote secolare, secondo che egli ne conosce il maggior servizio di Dio e della religione cattolica[25].

[f. 14v] Finalmente, il vescovo motivando che la di lui assenza dalla sua chiesa cagiona gravi danni alla religione cattolica, mentreché molti di quelli cattolici ritornano allo scisma, supplica di potervi ritornare e perciò di ottenere dalla imperatrice un salvo condotto col mezzo del signor cardinale Albani. In quanto però alli pregiudizi che egli allega della nostra santa religione, il segretario di Propaganda rappresenta a Vostra Santità che essendo giunto colà il sacerdote Aaron, già alunno del Collegio Urbano, da lui deputato per suo vicario, questi non solo non accenna punto tali pregiudizi, anzi avendo con sua lettera alla Congregazione domandato la soluzione di alcuni dubi, avvisa che molti di que' Greci, da esso medesimo istruiti, erano passati alla santa unione[26]. Ma [f. 15] siccome quando il vescovo sia un uomo di sincera fede sì verso la chiesa cattolica, che in riguardo al suo sovrano, la di lui presenza sarebbe sempre vantaggiosa a quelli cattolici, così richiede a questo effetto un salvo condotto. Riflette però con tutta prudenza il signor cardinal Paulucci che questo negoziato molto difficilmente potrà condursi a buon termine, se monsignor Klain non fa una sincera confessione di tutto ciò che egli crede sia stato esposto contro di lui alla Corte e che abbia dato motivo al contegno di questa a di lui riguardo. Ed egli non sa persuadersi che quando il signor cardinal Albani voglia interporvi i suoi ufizi, possa [f. 15v] ottenere ciò che dal vescovo si domanda[27]. Ciò nonostante, siccome il medesimo signor cardinale Albani in occasione di essersi riferita, sono già alcuni mesi, in una congregazione generale di Propaganda, una istanza del sudetto vescovo di Fogaraz[28], asserì di aver scritto a di lui favore alli ministri della Corte di Vienna, ma non ne ha comunicate ancora le risposte; così quando la Santità Vostra si degnasse di approvarlo, il segretario della Propaganda si assumerebbe di tenerne da sè medesimo discorso col signor cardinale per preder poi lume dalle risposte venute da Vienna sopra ciò che convenisse di scrivere col supremo oracolo di Vostra Santità.

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 5-15v; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 5-16; scris în coloane, concept. Doc. va fi folosit, pe scurt, de Marefoschi, secretar şi el al Propagandei (1759-1770), într-un referat nedatat (din toamna anului 1764), publicat de Ardeleanu, în Foaia bis. şi şcol., 1888, nr. 11, p. 183; republicat, fără a cunoaşte ediţia Ardeleanu, de Dumitriu-Snagov, p. 192-195.**

Note

[1] Ar fi anul 1745; în realitate, episcopul a plecat din Viena încă din decembrie 1744, sosind la Roma în ianuarie 1745.

[2] *Doc. 10* din 16 ianuarie 1745.

[3] N-a „răspândit zvonul", cum se scrie aici, despre plecarea sau mai bine zis fuga sa din Viena, prevenindu-l doar pe Aaron (*Doc. 3* din 22 decembrie 1744).

[4] „inconvenevole" (necuvenit).

[5] În textul memoriului, pe care raportul de faţă caută să-l rezume, nu se foloseşte expresia de aici: „esenzione del foro", nici nu se pomeneşte formal despre admiterea uniţilor între „Stati" (*Doc. 19*).

[6] În realitate, de împăratul Carol al VI-lea, după cum arată textul aceluiaşi memoriu (pct. 11, 12).

[7] Definiţia dată de contemporanul Ferraris (II, ed. Veneţia, 1772, p. 218), sub cuvântul: *clericus*, art. II: „Per privilegium Fori intelligitur illud vi cujus quis exemptus est ab omni potestate et jurisdictione Fori saecularis, adeo ut non possit amplius a judice saeculari in judicium trahi vel puniri, sed duntaxat a judice ecclesiastico". În prezentul raport (pe baza celei de-a doua Diplome leopoldine, art. 3) se menţionează, în aceeaşi frază, promisiunea că clerul unit va beneficia de aceeaşi scutire de dijme şi alte dări ca şi clerul romano-catolic, deci va avea, adăugăm noi, *privilegium immunitatis* (asupra căruia: J. de Buss, în Wetzer und Welte's *Kirchenlexikon*, X, 1897, col. 441).

[8] Neclar, referentul, care în aceeaşi frază citează textual pasajul respectiv din aceeaşi diplomă (tot art. 3), vrea cumva să înţeleagă că uniţilor nu li se promitea admiterea între stări ca o stare separată, ci numai încadrarea lor în starea romano-catolică? Paulucci, în scrisoarea sa din 16 ianuarie 1745 (*Doc. 10*), întrebuinţată la întocmirea raportului de faţă, interpreta diploma în sensul că uniţii trebuiau să fie socotiţi între stări ca o stare separată, cel puţin aşa reiese din context.

[9] Omis restul frazei în referat.

[10] Confuzii ale referentului, căci nu din „vistieria proprie" a lui Leopold, ci din veniturile unor domenii fiscale, evaluate circa la suma menţionată în raport, a fost dotată episcopia Făgăraşului, nu de Leopold, ci de Carol al VI-lea (ceea ce referentul ar fi putut afla din anexa 9 a memoriului) şi tot Carol a instituit amintita alocaţie a teologului din veniturile episcopale (vezi documentele reproduse de Nilles, I, 432-433; II, p. 539). Probabil însă că această alocaţie a fost asigurată până atunci din alte fonduri de către împărat (Bărbat, p. 176).

[11] Marefoschi (cf. lămurirea pe care o dăm asupra lui după indicaţia arhivală despre referat) va interpreta ultimele trei cuvinte în sensul că cererile lui Inochentie au fost găsite de papă,

în urma informaţiilor luate de el, ca „non ammissibili", ceea ce Bunea (*Klein*, p. 183), la rândul său, îl va reda astfel: „Sfântul Părinte afla că cererile episcopului nu-i stă în putere a le împlini". Evident, nu e exact ideea din textul nostru.

[12] *Doc. 23* (din iunie-iulie 1745).

[13] În realitate, încă în ianuarie 1745 (*Doc. 10*).

[14] Aceasta o spune Paulucci şi la 9 august 1746 (*Doc. 49*).

[15] Scrisoarea Propagandei din 24 iulie 1745 (*Doc. 25*).

[16] *Doc. 27* din 4 septembrie 1745.

[17] *Doc. 29* din 25 septembrie 1745.

[18] *Doc. 30* din 16 octombrie 1745.

[19] Corectat din „questi", de aceeaşi mână.

[20] Inochentie.

[21] La 8 august 1746 (P, *Coresp.*, p. 20; cf. *Doc. 49* din 9 august 1746, n. 1).

[22] De fapt: „civili".

[23] *Doc. 48* din 8 august 1746.

[24] Asupra acestei confuzii vezi n. 10. În 1730, când fu sfinţit episcop, Inochentie nu putea să-şi ia obligaţia privitoare la alocaţia impusă în favoarea teologului iezuit abia în 1738! De altminteri, Micu sublinia de repetate ori că introducerea teologului iezuit în cunoscuta diplomă din acest an s-a făcut „sine praescitu adeoque contra voluntatem suam" (*Doc. 48* din 8 august 1746).

[25] În realitate, numirea teologului trebuia făcută de împărat sau de arhiepiscopul de Strigoniu (Diploma a doua leopoldină, art. 5). Teologii din timpul păstoriei lui Inochentie au fost numiţi de Carol al VI-lea şi, apoi, de Maria Tereza.

[26] Aluzie la scrisoarea lui Aaron din 25 octombrie 1745, menţionată în răspunsul Propagandei din 5 februarie 1746. „Dubiile", la care se face referire în prezentul referat, erau în legătură cu situaţia acelor preoţi uniţi care s-au căsătorit a doua oară. În răspuns se cerea ca acestora să li se pună în vedere nevalabilitatea canonică a unor asemenea căsătorii, părăsirea respectivelor soţii şi obţinerea unei dispense papale pentru continuarea exercitării preoţiei, potrivit unei decizii a lui Clement XII din 1730 (APF, *Lettere*, a. 1746, vol. 166, f. 30-31v).

[27] *Doc. 49* din 9 august 1746.

[28] Se face aluzie la scrisoarea lui Albani adresată împărătesei (iar nu „miniştrilor" ei), din 21 martie 1746, prin care i-a înaintat un memoriu al lui Inochentie (publicate amândouă la B, *Klein*, p. 205-210).

51

1746 august 20, Roma

Cardinalul Alessandro Albani către Uhlfeld. Îl încunoştinţează că citarea lui Inochentie la Viena, pe care ar trebui s-o transmită acestuia, ar putea avea „consecinţe foarte grave"; despre intenţia aceluiaşi de a-şi da demisia (vezi traducerea în studiu, Cap. III).

Copia di lettera scritta in data di Roma 20 agosto 1746 dal Signor Cardinale Alessandro Albani a Sua Eccellenza il Signor Conte d'Ulfeld.

Si compiacque l'Eccellenza Vostra, nel suo venerato foglio de' 16 scorso, di trasmettermi annessa la citazione[1] che Sua Maestà le aveva clementissimamente ordinato di mandare al vescovo Klein, perché io gliela facessi consegnare, in modo che non potesse negarne la ricevuta.

Avrei, non vi è dubbio, puntualmente fatto eseguire questo graziosissimo comando di S.M. quallora [non] mi si fossero presentate avanti le gravissime consegueze che una tal'esecuzione avrebbe portato seco, trattandosi di citare un vescovo ch'è ricorso al Papa ed alla Congregazione de Propaganda Fide, quali, tempo fa, avevan pregato me di scrivere a suo favore alla M.S.[2] Onde ho stimato del miglior servizio di S.M. di scoprire col mezzo di persona sua confidente, se fosse disposto de bono et aequo di trasferirsi a codesta imperial Corte, senza punto di scoprire la citazione che avevo da fare gli intimare; ed ho scoperto che il vescovo da un suo corrispondente, che tiene in codesta imperiale residenza, era stato già avvisato di una tal citazione[3], ed in oltre che il Papa già da molti mesi[4] lo aveva avertito che dalla sua nunziatura di Vienna gli veniva avvisato che quallora esso vescovo si fosse restituito costì, di ordine di S.M. sarebbe stato arrestato e perciò conchiuse di non essere in grado di portarsi a codesta imperiale Corte, ma che più tosto avrebbe rinonciato il vescovato, quando se gli fosse assegnata la congrua pensione per vivere[5]. Fatte queste scoperte, ho giudicato meglio di sospendere la detta intimazione e rendere prima intesa l'E.V. di quanto mi è riuscito di sapere. E ciò massimamente per non irritare l'animo del Papa nelle presenti circostanze, giacché la Santità Sua con la Congregazione di [!] Propaganda ne hanno assonta la protezione. Ma quando ciò non ostante S. M-tà voglia che s'intimi la citazione, ciò sarà da me fatto eseguire senza ulterior ritardo col mezzo di questo agente imperiale. E qui etc.

■ **MOL, Erd. kanc. It, Acta gen., a. 1745, dos. 320, f. 122-122v; alt exemplar, p. 130; traducere latină, p. 42; mf. şi fc. BAFC[6].**

Note

[1] Din 14 iulie 1746 (*Doc.* 47).

[2] Ceea ce a şi făcut - cum am mai spus - la 21 martie 1746 (B, *Klein*, p. 204, n. 2).

[3] Inochentie face o aluzie vagă în acest sens la începutul lui august, într-o cerere tocmai către Albani, anexată suplicii adresate papei din 8 a acestei luni (P, *Coresp.*, p. 24). Persoana care l-a informat de la Viena nu putea fi Hardt, agentul său de acolo, cel puţin nu rezultă, nici indirect, din scrisorile cunoscute (*ibid.*, p. 16, 18, 26-27; cf. şi *Doc.* 52, tot din 20 august 1746, din această scrisoare către Rednic reiese chiar că Inochentie n-avea de multă vreme veşti de la şi despre el). Era vorba poate de un slujbaş al Cancelarici Aulice Transilvănene, de Andreas Boér (vezi scrisoarea lui Inochentie către acesta, 9 iulie 1746, *Doc.* 46).

[4] De fapt, încă în septembrie 1745 (*Doc.* 29 din 25 septembrie 1745).

[5] O aluzie în acest sens se făcuse deja chiar prin amintita scrisoare a lui Albani către Maria Tereza, din 21 martie 1746 (Cap. III). Se vede că Albani a uitat între timp acest lucru.

[6] Doc. e greşit rezumat de Stăniloae, p. 1157 (care îl citează după colecţia Rosenfeld). Din rezumat rezultă că acest act ar fi fost adresat de Albani chiar lui Inochentie.

52

1746 august 20, Roma

Inochentie către Alexandru Rednic, trimis de el să studieze (teologia) la Viena. A aflat de la adresant că bunurile sale episcopale au fost „ocupate" (puse sub sechestru). Cere informații despre Hardt, printre altele, dacă a primit niște scrisori.

Generose domine, fili mihi observande,

Qvam hucusqve factam fuisse ignoravi, referente admodum reverendo patre regente Joanne Szegedy[1], bonorum meorum episcopalium occupationem, e datis ad me 27 recenter elapsi mensis Iulii Dominationis Vestrae literis displicenter intellexi[2]. Nam longe diversa nomine Augustae Aulae mecum hic tractantur. Pro Vestra Dominatione accordavi, ut cum credentiariis victum habeat, ne vero credentiariorum servitio a studiis abstrahatur, nisi fallor, in annuis triginta florenis pactatum fuerat, superinde triginta florenos jam persolvi. Velit Vestra Dominatio quoad haec circumstantialem certitudinem capere, eandemqve mihi qvocitius communicare, ut dum de bonorum meorum occupationis statu agenda egero, praemissam informationem nactus, circa omnia Dominationis Vestrae petita disponere possim. Velit etiam Vestra Dominatio, his receptis, statim se informare, an tam apud Hungaricam, quam Transylvanicam Cancellariam juratus dominus agens meus Georgius Herdt Viennae sit? et an binas meas cum acclusis perceperit literas?[3] consequenter an et quid in commissis egerit? Qvod si Viennae idem dominus agens non est, quaerere oportet: quando et quo abierit? ubi sit? an et quando rediturus sit? quis curam habeat correspondentiae? consequenter an meae literae e posta receptae et domino agenti transmissae sint? aut an adhuc in posta vel alibi et ubi haereant? consequenter an in commissis aliquid vel nihil actum sit? Super omnibus celerem informationem expeto, nam his diebus Viennam redire parabam, sed nova occupatorum bonorum relatio, nova exigit in iis quae mecum hic aguntur consilia. In reliquo, dum admodum reverendum patrem regentem porhumane revereor, pro consolatione Vestrae Dominationis, accepta super praemissis singulari relatione, quidquid possum collaturus, jugiter persevero.

Generosae Dominationis Vestrae

Romae, 20 Augusti 1746 Pater humilis

B[aro] Klein, episcopus Fagarasiensis

m.p.

P.S. Qvoadusqve disponere licuierit et scholae reapertae fuerint, etiam privatum canonici juris studium non nocebit.

[*Pe spate*:] Generoso domino Alexandro Rednik, filio observando
In Collegio Pazmaniano Viennae Austriae[4].
[*De altă mână, fără îndoială a lui Rednic*:] 3[5] 7-bris[6].
Pecete inelară de ceară roşie.

■ **BAFC, orig. inserat liber în ms. lat. 393, scris de aceeaşi mână ca şi ms. 565, numai semnătura e autografă.**

Note

[1] Identic cu Joannes Baptista Szegedi (1699-1760), amintit în 1743 ca rector al colegiului iezuit din Cluj, care a jucat un rol în trimiterea unei misiuni iezuite la Iaşi în acelaşi an, la cererea lui Constantin Mavrocordat, domnul Moldovei (Nilles, II, p. 569 n. 1, p. 1024; Pall, *Le controversie tra i Minori Conventuali e i Gesuiti nelle missioni di Moldavia*, Roma, 1940, p. 77). Era un jurist renumit, fost profesor şi la Universitatea din Tirnavia, după 1730 (Wurzbach, 42 (1881), p. 1-3). Regent al seminarului teologic Pazmaneum (fundaţie iezuită) din vara anului 1746. Inochentie spune despre el că „a conspirat" pentru chemarea sa la Viena în 1744 (P, *Coresp.*, p. 32). La Pazmaneum studiase, la începutul sec. XVIII (1705-1710), înaintaşul lui Inochentie în episcopat, Giurgiu-Patachi (Tóth, p. 63; Dumitriu-Snagov, p. 96-97).

[2] Un extras din aceeaşi scrisoare a lui Rednic, din 27 iulie 1746, ca şi din alta, cu data de 3 septembrie acelaşi an 1746 (P, *Coresp.*, p. 32-33). În realitate, un zvon asemănător despre sechestru trebuia să fi ajuns la urechile lui Inochentie şi din altă parte, încă dinainte de începutul primăverii (vezi memoriul său anexat scrisorii lui Albani către Maria Tereza, 21 martie 1746, B, *Klein*, p. 210, 211).

[3] Episcopul se referă la scrisorile sale din 2 şi 9 iulie 1746 (P, *Coresp.*, p. 16, 18). Cf. şi scrisoarea sa tot către Hardt din 3 septembrie 1746 (*ibid.*, p. 26-27). „Herdt" e forma care figurează şi în adresa acestei scrisori (BAFC, ms. 565, p. 18, 22, 57).

[4] „[...] alter etiam novitius theologus Vienna[e] abituriens", e o aluzie la Rednic, în scrisoarea lui Inochentie către Serbelloni, 27 mai 1747 (P, *Coresp.*, p. 85). După ce studiase umanităţile şi filosofia la colegiul iezuit din Cluj (1734-1742), acest viitor călugăr basilian şi episcop unit (Atanasie Rednic) a urmat teologia la Viena (1743-1747). Vezi Tóth, p. 170 n. 1, p. 184.

[5] Urmează: „Augusti", şters de aceeaşi mână (Rednic).

[6] Data răspunsului. Cf. şi P, *Coresp.*, p. 32.

53

1746 decembrie 14, Sibiu

Aaron, vicar general al episcopiei de Făgăraş, către cardinalii Propagandei. Cere îndrumări în legătură cu promulgarea excomunicării teologului iezuit Balogh, ordonată de Inochentie.

Eminentissimi et Illustrissimi Domini domini, Sanctae Romana Ecclesiae Cardinales et Patroni benignissimi,

Alter jam recurrit annus a quo provinciam hanc jussu domini mei praesulis suscepi, quo temporis intervallo pro filiali mea obligatione debuissem utique saepius ad Vestras Eminentias recursum facere atque de iis quae hic in negotio religionis aguntur relationem deferre. Quod sane etiam praestitissem, nisi continuae eaeque non interruptae circa perturbatum praesentem religionis statum occupationes, interdum etiam alteratae valetudinis vires me distraxissent. Equidem praeter commune nobis malum schismatis per impostorem illum[1] introductum, quod magnam hujus provinciae partem depascebatur et adhuc dum crudeliter depascitur[2], aliis quoque illegalitatibus hisce perturbatis rerum circumstantiis provincia haec referta est, et vel maxime in negotio matrimonii tot namque incestuosa inveniuntur, tot bigamiae, ut perhorrescat homo necesse sit, in quibus corrigendis, uti et in reducenda plebe ad resipiscendum et ad pristinam obedientiam diu noctuque, opitulantibus etiam hac in parte favoribus regiis, desudamus.

Verum ad perfecte corrigenda atque plene reducendam plebem ad frugem et tempus et vires majores requiruntur et praeprimis episcopi ut capitis et pastoris ad suum ovile acceleratio, percusso namque pastore[3] dissipentur[4], necesse est.

Hoc etiam causae erat quod a scribendo Vestris Eminentiis tantisper supersederim, quod cum meum illustrissimum dominum praelatum ibidem morari sciverim, qui identidem de rebus gestis hujatibus informationem accepit, non dubitavi quin Eminentias Vestras informaverit.

Jam vero cum nudius tertius illustrissimi domini mei episcopi litteras perceperim[5], in quibus amaricatus anathematis fulmine ferire coactus est adjectum sibi theologum jesuitam Josephum Balogh ejusque deinceps in officio illo successores[6] alterius ritus, cujus fulminatoriae sententiae executionem mihi demandat, pariter sub anathematis censura et suspensione sibi simpliciter et absolute reservatis ac ipso facto incurrendis, nisi synodum indicavero eamque congregavero atque in ipsam latam excommunicationis sententiam promulgavero atque ecclesiarum valvis affigi curavero; similiter nisi eam in eos quoque

promulgavero, qui sibi in episcopatu subjecti cum laudato theologo vel ejus successoribus communicaverint. Quinimo jubet, ut praedictum jesuitam aut ejus successores vi, ni sponte cedere vellet, e residentia episcopali deturbarem, similiter si se opponeret, vim vi repellerem.

Quae cum legissem, memor superiorum in sibi subjectos authoritatis atque censurarum et anathematis fulmen performidans, mandatum praelati executioni dare utique debuissem, nisi legitimae rationes ac metus gravioris mali inde subsequendi non quidem in meam personam (quam pro veritate ac bono sacrae religionis Deo consecrare quavis hora, gratia Dei, paratus sum), sed in ipsam religionem, quae nunc etiam in gravi periculo versatur, me ad differendam tantisper executionem persuasissent. Siquidem

In primis specificatus theologus jam a 12 8-bris hoc principatu exiit et Viennam, uti refertur, profectus est, fors cum Munkaciensi episcopo, ad praestandam relationem de peracta elapsa hyeme[7] in hoc episcopatu jussu regio canonica (ut vocabant) visitatione[8] sicque etiam nunc Viennae adhuc moratur. Quin imo, ut heri percepi, ab episcopo latini ritus, ipse theologus huic suo officio per litteras renunciavit, sed, ut audio, alter ei substituitur, Pallovics nomine, pariter jesuita[9].

2°. Et si fors intuitu bullae Leonis X aliorumque summorum pontificum, qui in confirmationem Graeci ritus salutaria scripserunt, non videretur hoc fulmine indignus, attamen, cum sit et alterius ordinis et alterius ritus, negabit nostrum praelatum hanc supra se habere authoritatem et cum sibi adherentem[10] habet provinciales, solamente si burlarano di questa sentenza e non avrà nescium[11] effetto. Bene, si lata fuisset a Sanctissimo Domino Nostro, cui omnes et ubique parere debent.

3°. Laudatus theologus jesuita sive legitime, sive illegitime, sive secundum jura, seu praeter ea, ille tamen hic et nunc jussu regio decretaliter introductus est; hinc si ego, uti illustrissimus meus praelatus jubet, vi eundem e residentia deturbare intentarem, timeretur ne provincialium aut etiam regiam majorem vim sentire deberemus, maxime cum monasterii (in quo theologus residet vel praeest) fundationis administratio et cura tota adhuc sit penes aulicam cameram et sic exiguum quod habere putamus, timeretur ne amittamus et plus habentes seu jesuitae totum lucrentur. Quae omnis evitarentur, si sententia lata foret a Sanctissimo Domino Nostro.

Ceterum inficiari non possum, quod quamdiu alterius ritus et religionis theologus inter nostrates manserit aut praeesse voluerit, nulla bona harmonia fieri poterit, quandoquidem nostri religiosi Sancti Basilii Magni, ille Sancti Ignatii, nostri ritus Graeci multum disparis, ille Latini, nostri nationis Valachicae in hoc principatu odiosae, ille Ungaricae gloriosae et sic dispari mensa, ritu et regulis nostris religiosis in monasterio eodem praeesse possit. Sunt et nostri, gratia Dei et Eminentiarum Vestrarum, theologi et fors non inferiores hoc in passu hujatibus, quos nobis praeponunt jesuitis, qui et religionem amant et necesssaria ad eam calent et populo rudi, ut pote nativi, non suspecti

quod velint praetendere immutationem ritus, quam prohibent summi religionis pastores et patres. Profecto, si, exempli gratia, dominicanis jesuita praeponeretur in eodem monasterio, licet ejusdem nationis et ritus, exigua ibi harmonia et quies animarum inveniretur. Sed omnibus remedium feret Sanctissimus Dominus Noster et Vestrae Eminentiae.

Interim ne tantum tedium causare videar meis incultis litteris, Vestris Eminentiis unice humillime illudque impensissime Eminentiarum Vestrarum imploro mandatum et modum agendi, quid videlicet in praespecificato casu sententiae excommunicatoriae mihi agendum sit, siquidem incursum censurarum contremisco et si executioni sententiam dare voluero, sequenda supra specificata non immerito timeo. Sum itaque inter malleum et incudem constitutus, donec percepta benigna resolutione Eminentiarum Vestrarum ab hac angustia liberer. Scribo etiam ad illustrissimum dominum praelatum, cui rationes dillationis seu dillatae executionis sententiae repraesento, expectando etiam ejusdem responsum. Sed vel maxime Eminentiarum Vestrarum humillime desidero resolutionem. Quarum gratiosissimis et benignissimis patrociniis demisse me recommendans persevero, pro Eminentiis Vestris Deum oraturus.

Eminentiarum Vestrarum

Cibinii, 14 X-bris 1746

humillimus et infimus servus
Petrus Aaron
episcopatus Fogarasiensis vicarius
generalis in Transilvania

[*De altă mână:*] Greci Transilvania, 14 decembre 1746, Petro Aaron, vicario generale del vescovo di Fogaratz, avvisa che questi ha fulminato le censure[12] contro il teologo e quindi domanda l'istruzione.

[*De o a treia mână:*][13] R[isposta] li 21 gennaro 1747[14].

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 261-263v, 264v, orig.; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 263-269; copia (făcută la nunţiatura din Viena, precum arată scrisul), ibid., f. 257-259, c. 261-263.**

Note

[1] Visarion Sarai.

[2] Expresia se întâlneşte şi în instrucţiunile, din 20 iunie 1746, ale consilierilor catolici ai Guvernului Transilvaniei pentru „protectorii" Unirii (Dragomir, I, anexă, nr. 40, p. 52; cf. B, *Klein*, p. 199).

[3] Urmează: „oves dis [...]", şters de aceeaşi mână.

[4] Figură de stil inspirată din *Biblie* (*Zaharia*, 13, 7; *Matei*, 26, 31).

[5] Scrisoarea lui Inochentie către Aaron, 12 noiembrie 1746 (P, *Coresp.*, p. 47-48).

[6] În decretul de excomunicare nu se aminteşte de succesorii, ci de complicii lui Balogh (*ibid.*, p. 46).

[7] De obicei se ortografiază: „hieme".

[8] În realitate, relatarea episcopului rutean poartă data de 16 iunie 1746, după ce tot el a dat o primă informare încă la 26 februarie acelaşi an (iar nu: 1747, cum figurează, printr-o greşeală de tipar, la B, *Klein*, p. 194), din timpul desfăşurării vizitaţiei (*ibid.*, p. 193-203).

[9] Precizări bine venite, căci până acum în istoriografie se ştia doar vag că Balogh a fost „înlocuit [...] către finea anului 1746 [...] cu Emeric Pallovics" (*ibid.*, p. 145) şi că „înainte de a-şi părăsi postul de teolog înainta la Curte un memorial", în care propunea, printre altele, ca teologul să nu mai fie plătit din veniturile episcopale (vezi studiul, Cap. IV). Pentru Pallovics (1709-1760), fost profesor la colegiul din Cluj, teolog iezuit la Blaj (1746-1751 şi 1758-1760), mai multe amănunte la Nilles, II, p. 578.

[10] Corect: „adhaerentes".

[11] Pentru forme asemănătoare (*nisciunu*, *nesciunu* etc.) în dialectele centro-meridionale italiene: Rohlfs, I, § 288; II, § 498.

[12] Scris deasupra cuvântului: „Scomuniche", şters de aceeaşi mână.

[13] Probabil a lui Lercari.

[14] *Doc. 59* cu această dată.

54

1746 decembrie 28, Viena

Serbelloni către Aaron. Cere să-i trimită banii rezultaţi din veniturile episcopale, spre a-i transmite lui Inochentie, apăsat de lipsuri.

Patri Paolo Aaron, vicario generali episcopatus Fogarasiensis,
28 X-mbris 1746, Balasfalvam in Transilvania.

Reverende pater,

Nuperrimis a domino episcopo Fogarasiensi acceptis literis[1] certior redditus, Reverende pater, tibi in commissis dedisse quod proventus ex mensa episcopali provenientes in pecuniam redactos, mihi numerandos curares, ut per meam cambialem literam possem ipsi Romae solvendos dirigere. Conscius propterea de tua animi devictione erga tuum praesulem, necnon de indigentia qua praemitur, futurum confido, quod eam pecuniae quantitatem quam in paratis habes, sis mihi tuto et indilate transmissurus per aliquem campsorem[2] seu hujus Viennensis postae officialem numerandam, sicuti praeterito anno cum administrare hujus apostolicae nuntiaturae[3] et postrema vice mecum adimplevisti. Benevolo demum animo haberi cupio.

[Reverendae paternitatis tuae ad officia paratus
Viennae, 28 Decembris 1746

F[abricius], archiepiscopus Patracensis,
nuntius apostolicus][4]

■ **ASV, Germ., vol. 364-365, f. 546, concept (nu e autograf); MOL, Erd. kanc. It, Acta gen., a. 1746, nr. 190, p. 943-944, şi mf. BAFC. Doc. publ. (după orig. din Arhiva Episcopiei Romano-Catolice din Alba-Iulia) de Nilles, II, p. 581 (dar cu data lacunară şi greşită: 28... 1747).**

Note

[1] Inochentie către nunţiu, la 10 decembrie 1746 (P, *Coresp.*, p. 58).

[2] Nilles: „cambsorem".

[3] Auditorul Giannini; scrisoarea sa către Aaron, 10 noiembrie 1745 (Dumitriu-Snagov, p. 134-137).

[4] Partea între paranteze drepte [ ] după orig. publ. de Nilles.

55

1746 decembrie 28, Viena

Serbelloni către Inochentie. Răspunzându-i, promite că va mijloci transmiterea banilor pe care acesta îi aştepta. Răspuns, în schimb, rece cu privire la „cunoscuta controversă" ce-l opunea Curţii vieneze, în legătură cu atitudinea căreia nunţiul nu ştie să fi intervenit vreo modificare.

Domino Innocentio Klein, episcopo Fogarasiensi,
28 X-mbris[1] 1746, Romam.

Illustrissime et reverendissime domine,

Suis acceptis literis, Illustrissime domine, de data 10-a effluxi mensis[2], monitum non praetermisi, patrem Aaron, ut eam pecuniae quantitatem quam in paratis habet, immediate mihi numerandam satagat[3]; ea vero numerata, mandatum dirigam meo in Urbe negotiorum gestori, ut valorem equivalentem[4] summae a me recipiendae ad suas manus reddat.

Quod vero tangit notam suam [!] controversiam, rem sane arduam mihi proponis, Ill-me d-ne, cum non lateat firmum responsum datum a Sua Majestate eminentissimo domino cardinali Paulutio, si intra limites suarum ditionum fuisses redux. Subinde vero nil prorsus audivi, an a Sua Majestate ulterior fuerit capta resolutio, seu an in eodem sensu Majestas Sua permaneat[5].

Tua demum erga me humanitate, quam, his ipsis diebus, sanctissimis votis pro mea incolumitate amantissime factis ostendis, nihil est sane quod ne magis delectet. Haec tibi plane persuasum velim, Ill-me d-ne, omnia me tibi pariter fausta ac prospera optare quodque in omni erga te officio diligentissimus futurus sim.

■ **ASV, Germ., vol. 364-365, f. 547-547v, concept (nu e autograf).**

Note

[1] Scris de aceeaşi mână deasupra indicaţiei anterioare: „1-ma January" (ştearsă).

[2] P, *Coresp.*, p. 58.

[3] Doc. precedent.

[4] Corect: „aequivalentem".

[5] „Subinde - permaneat" înlocuieşte: „Hoc tamen non obstante, si a tuo agente rei praesentem statum intelligam, officia mea in quantum profutura agnoscam desiderata non patiar" (care a fost şters). Aşadar, la recitirea şi redactarea acestui răspuns nunţiul a schimbat o frază relativ mai favorabilă, prin care şi-ar fi oferit, deşi într-o formă reţinută, bunele oficii pe seama lui Micu, dacă agentul acestuia (Hardt) l-ar pune la curent cu stadiul actual al cazului.

56

1747 ianuarie 4, Alba-Iulia

Aaron către Serbelloni. Îl înştiinţează că a primit de la Inochentie un decret de excomunicare împotriva teologului iezuit. Socoteşte decretul nu numai nevalabil, ci şi vătămător. Stăruie pentru a primi un sfat de la nunţiu. Cămara îi interzice să trimită banii de drum ceruţi de Inochentie.

Excellentissime et Illustrissime Domine Praesul,
Domine Patrone colendissime,

Necessitor hisce Excellentiae Vestrae humillime exponere, qualiter elapsis his diebus[1] a meo praelato episcopo Fogarasiensi litteras Roma perceperim et in eisdem acclusum quoddam decretum fulminatorium, quod continebat excommunicationis latae sententiae, latum in theologum sibi adjunctum e Societate Jesu religiosum, hancque sententiam et decretum mihi quoque sub eodem anathematis fulmine ac suspensionis censura ipso facto incurrenda, nisi condicta synodo promulgarem atque etiam ecclesiarum valvis applicari curarem, imponebat. Quod videns attonitus etsi neque consilium capere poteram, quod nimirum in tanti momenti negotio mihi agendum sit, quandoquidem ex una parte censuram prelati formidabam, ex altera vero hujusmodi decretum inutile, quinimo pro his circumstantiis nocivum fore, imo et tumultuosum futurum non immerito metuebam. Ita quod in hoc bivio, invocando divino numine, statui illustrissimo domino praesuli rescribere eidemque remonstrare rationes praegnantissimas ob quas hujusmodi decretum executioni dari nullo modo possit, tuam quia latum est in personam illi non subjectam, quin imo bullis pontificiis privilegiatam et ab his censuris exemptam, tum etiam ob varias alias rationes, quae in praesenti rerum statu gravissimae invenirentur. Similiter cum adjunctis rationibus id ipsum Sacrae Congregationi de Propaganda Fide rescripsi[2] atque humilissime ut filius obediens a parentibus et patribus consilium mandatum super hoc negotio imploravi, id ipsum implorans et imploraturus ab Excellentia Vestra, cujus dum optatum hac de re mandatum in omni devotione praestolor, longaevam incolumitatem precans maneo.

Excellentiae Vestrae,
Carolinae in Transilvania, 4 Januarii 1747

humillimus servus
Petrus Aaron[3]
episcopi Fogarasiensis vicarius generalis

P.S. Nuper ill-mus d-nus episcopus demandaverit, ut sibi aliquid de paecunia pro viatico ad sacram nuntiaturam transponeremus, quod et praestare

quantum potuissemus, conati fuissemus, jam vero visis his ab hoc prohibemur per Cameram, nec scimus quid agendum nobis sit, super quo etiam supplico . directionem.

■ **ASV, Germ., vol. 351, f. 51-52, orig.; APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 269-270, copie; fc. BAFC.**

Note

[1] Deja la 12 decembrie 1746 (cf. *Doc. 53* din 14 decembrie 1746).

[2] Doc. din 14 decembrie 1746.

[3] În copie: „Haron".

57

1747 ianuarie 18, Viena

(Serbelloni) către Aaron. În legătură cu excomunicarea teologului iezuit şi cu oprirea de trimiteri de bani lui Inochentie (rezumat în studiu, Cap. III).

Reverende pater,

Etsi me lateant causae ob quas dominus episcopus Fogarasiensis animadvertendum crediderit contra modernum patrem theologum Societatis Jesu, datum in adjutorem et consultorem episcopo Fogarasiensi pro tempore, vigore diplomatis Leopoldi Primi imperatoris, ut idiotismo Valachici cleri omni meliori modo consuleret ac provideret; petito nihilominus tuo satisfaciendo, consilium meum est, ut omnino a convocanda synodo, minus vero a publicanda censura a prefato tuo praesule contra praedictum religiosum lata, te abstineas. Quod vero rationes quibus suadentibus te alienum praebuisti a publicatione supradictae censurae eidem tuo praesuli asserueris, necnon Sacrae Congregationi de Propaganda Fide detuleris, mirifice probo.

Quod demum tangit subventionem saepe de tuo praesuli praestandam per mei medium sicuti in antecessum consuevisti, sic a recentibus tuis ad me literis[1] intellexerim fuisse hanc tibi vetitam a Regia Transilvanica Camera, requiro a te, Reverendo pater, copiam inhibitionis seu mandati hac de re a Regia Camera accepti in eodem meo idiomate, quo conceptam habuisti. Quodque respective de pecunia quam in privatis habes ex redditibus episcopalis mensae, me reddas certiorem. Qui de caetero benevolo animo te complector.

Viennae, 18 Januarii 1747

P[atri] Petro Aaron, vicario generali
episcopatus Fogarasiensis

■ **ASV, Germ., vol. 351, f. 50-51v, copie; altă copie, APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 271-271v; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 276-277; a treia copie, MOL, Erd. kanc. It, Acta gen., a. 1747, nr. 190, p. 994-995; mf. BAFC. Doc. publ. (după orig. din Arhiva Episcopiei Romano-Catolice din Alba-Iulia) de Nilles, II, p. 584 (dar cu data greşită: 18 iunie 1747, adoptată de B, Klein, p. 219).**

Notă

[1] Doc. precedent.

58

1747 ianuarie 21, Viena

Serbelloni către Valenti. Comentează excomunicarea teologului iezuit şi anexează scrisoarea lui Aaron din 4 ianuarie şi răspunsul său din 18 aceeaşi lună.

Eminentissimo e reverendissimo signore, signore padrone colendissimo,

Rimetto qui unita all'Eminenza Vostra una lettere scrittami dal vicario generale di monsignor Klein, vescovo di Fogaras in Transilvania[1], con la quale mi ha dato avviso di un ordine molto irregolare speditogli dal medesimo prelato, che si trova in Roma per le cause note alla Santità di Nostro Signore ed alla Sagra Congregazione di Propaganda Fide, per le quali è ancora così irritato l'animo di Sua Maestà l'Imperatrice Regina contro di lui, che avendogli parlato il signor cardinale Paolucci d'ordine della Santità Sua a di lui favore, gli fu da Sua Maestà replicato con il magior calore e risentimento, che se avesse osato di rimettere il piede ne' suoi Stati, l'avrebbe fatto arrestare[2]. Acciocché in vista della medesima[3] e di questa mia rappresentanza, se Sua Santità lo giudicherà a proposito possa ordinargli di astenersi dal passo tentato e da tutti quelli i quali non servirebbero che ad accendere magior fuoco contro di lui et ad impedirgli anche l'uso d'ogni giurisdizione da lontano e togliergli il sostentamento che sino ad ora riceve dalle rendite della sua chiesa. Intanto ho io giudicato ce mi convenisse di rispondere al sudetto vicario generale nelli termini della qui unita mia lettera[4], la quale spero che sia per rincontrare la piena approvazione della Santità Sua, la quale mentre ne aspetto dall'E.V. un benignissimo rincontro, colla più sommessa venerazione mi protesto.

Di V.E.

Vienna, 21 gennaro 1747

Umilissimo, divotissimo, obbligatissimo servitore

F. arcivescovo di Patrasso

Signor Cardinale Valenti Gonzaga

segretario di Stato di Nostro Signore (Roma)

■ **ASV, Germ., vol. 351, f. 49-49v, orig., numai subscripţia e autogr.; APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 267-267v, copie; mf. DGAS, Vat., rola 60.**

Note

[1] *Doc. 56* din 4 ianuarie 1747.

[2] *Doc. 27* din 4 septembrie 1745.

[3] Aluzie la *Doc. 56* din 4 ianuarie 1747.

[4] Doc. precedent.

59

1747 ianuarie 21 (Roma)

Propaganda către Aaron. Papa aprobă atitudinea sa negativă cu privire la excomunicarea teologului iezuit de către Inochentie. Să nu execute nici alte ordine de acest fel ale aceluiaşi episcop, iar dacă cel din urmă ar încerca să-l destituie din vicariatul general, suveranul pontif îl declară vicar apostolic, cu jurisdicţie neatârnată de episcopul său.

Al Signor D[on] Pietro Aaron, Vicario generale di Fogaratz, Cibino, 21 gennaio 1747.

Subito giunta la sua de' 14 decembre passato[1] con cui avvisa le procedure irregolari avanzate da questo vescovo contro il teologo, trattandosi di affare di sommo rilievo, è convenuto renderne pienamente informata la Santità di Nostro Signore. Con quanto dispiacere ha quindi Sua Santità ricevuto tali notizie, altrettanto ha commendato la prudenza con cui Vostra Signoria ha creduto di sospendere l'esecuzione degl'ordini che con precipitosa imprudenza le ha indirizzato il sudetto vescovo. È mente pertanto della Santità Sua ch'ella non proceda alla fulminazione delle censure contro del'[!] teologo, anzi se ne astenga del tutto, non convenendo punto di somministrare nuova occasione e fomento a que' torbidi, che possono recare pregiudizii notabili a cotesto cattolicismo. Lo stesso dovrà praticare riguardo a tutti gl'altri ordini di simile natura che le venissero diretti dallo stesso prelato, cioè sospenderne l'esecuzione ed avvisarne distintamente questa Sagra Congregazione, dalla quale secondo l'esigenza de' casi le verranno trasmesse le istruzioni necessarie. Che se per la inesecuzione della publicazione delle di sopra divisate censure e di simili meno prudenti ordini, il medesimo vescovo tentasse di privarla del vicariato, la Santità di Nostro Signore prevedendo questo caso e adesso per allora, dichiara e costituisce V.S. colla presente vicario apostolico di codesta nazione greca indipendentemente dal sudetto vescovo. Tanto debo notificarle per suo lume e regola, non dubitando punto ch'ella sia per governarsi con prudenza e senza discortarsi punto dal rispetto dovuto al suo ordinario, e Dio ecc.

■ **APF, Lettere, vol. 168 (a. 1747), f. 8v-9v, „Greci Transilvania", copie de reg.; altă copie, Congr. gen., vol. 100, Trans., f. 273-273v; mf. DGAS, Vat., rola 60; aici figurează sub act semnăturile cardinalului Carafa şi secretarului Lercari.**

Notă

[1] *Doc. 53* din 14 decembrie 1746.

60

1747 ianuarie 25, Roma

Decret al lui Inochentie către clerul şi credincioşii diecezei sale. I. Intrigile iezuiţilor pentru înlăturarea sa ca episcop; bogată, dar uneori forţată, documentaţie, pentru justificarea excomunicării teologului iezuit Balogh. II. Caută să combată argumentele invocate de Aaron împotriva promulgării acestei excomunicări în dieceză şi-l suspendă din funcţia de vicar general; ordonă (din nou) promulgarea. III. Măsuri pentru a obţine eliberarea acelor preoţi care, în pofida jurisdicţiei sale, sunt deţinuţi în închisorile laice.

[p. 154]

Joannes Innocentius [liber baro Klein de Szad, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopus Fogarasiensis Graeci ritus unitorum in principatu Transylvaniae, Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis consiliarius, Sacrae Militiae Constantineanae per Daciam antiquam supremus praefectus, universis et singulis admodum reverendis, reverendis et honorabilibus, perillustribus ac generosis, egregiis et nobilibus, prudentibus ac circumspectis, necnon agilibus et honestis archidiaconis, vice-archidiaconis, ecclesiarum rectoribus, presbiteris[1], clericis aliisque diaecesis nostrae utriusque sexus Christifidelibus, nobis in Domino sincere dilectis salutem et omnem benedictionem in Domino nostrisquo firmiter obedire mandatis][2].

[1] *Multi corriguntur, ut Petrus; multi tolerantur, ut Judas; multi nesciuntur „donec veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum"*: Dec[reti Gratiani], 2 par[s], caus[a] 2, quaest[io] 1, cap[itulum] 18[3]. Hac et aliis dominicis ac ecclesiae doctrinis moti contra nostram (qua quidem immeritos legitime tamen et ideo cum timore nos fungi profitemur) dignitatem, sacra ministeria [p. 155] ritus sanctimoniam, jurisdictionem episcopalem juraque et immunitatem ecclesiae nostrae, incorrigibili et permanente, manifesta et licentiosa pertinacia, delinquentem jesuitam theologum cum suis fautoribus et complicibus, partim apostolicis requisitionibus, partim publicis sumptuosis solicitationibus, partim rigorosis commonitionibus, multorum annorum decursu corrigere conabamur et duobus jam praeteritis gravissimae persecutionis nostrae annis hucusque toleravimus, quousque scandali publici gravitas ad periculum innocentium animarum ideo assurgere ferebatur, quod his per scandalizatos genitores sacri baptismi administratio unionis abominatione negetur[4]. Supplicant fideles oves pastoris sui reditum, quem jesuitae calumniis adeo praecluserunt, ut pastori Roma reduci mortis supplicium comminatum fuerit. Et licet indidni, ad martyrii tamen meritum Viennam Austriae properassemus, prout literis passualibus pro itinere jam instructi fueramus, nisi superioris potestatis

altissimo consilio [p. 156] prohibiti, meliorem esse obedientiam quam victimas edocti, a coepto itinere desistere debuissemus. Proditorias jesuitarum occultas calumnias et, certa nobis licet secreta scientia, cognitas suggestiones in deductione facti qua decretum excommunicationis, ipso festo Sancti Matthaei Apostoli et Evangelistae anno elapso 1746 emanatum, instruximus, sufficienter quidem declaravimus, quia tamen ad publicam hujus tergiversatoriae criminationis demonstrationem canonica justitiae adhibenda sunt media, ideo declaranda esse existimavimus sequentia:

Ab anno 1744 die 13 Martii per excellentissimum et illustrissimum dominum comitem generalem commendantem a Cemin Viennam Austriae successive missae germanico stylo conscriptae relationes hos sensus continent: *Cum hic episcopus basis et fundamentum sit exorti tumultus, esset avocandus et loco ejus, ut flamma haec soppiatur et unio restauretur, alius ad gubernaculum ponendus et creandus. Transmittitur attestatum patris superioris Societatis Jesu Cibiniensis et* [p. 157] *patris theologi schema, quomodo praevenire oporteat huic jam ferme expulsae et lapsae unioni, rogando ut ille*[5] *non prodatur, secus actum esset cum ipso et periclitaretur. Demonstratur, quomodo hoc schemate jam infectae unioni praeveniri possit. Deberent itaque ex vicinis partibus*[6] *docti sacerdotes vel popones uniti in Transylvaniam mitti, a quibus edocerentur rudes popones et populus, quod unio non solum in Transylvania, verum etiam in aliis partibus quam maxime colatur et ad salutem necessaria sit, ut per hoc etiam rabies concepta erga unionem sensim evanescat, praecipue autem ad hunc tumultum sedandum et unitorum molliendum necessario desideratur alterius episcopi vigilantioris substitutio. Tandem deberet etiam theologo dari in synodo et consistorio sessio et votum decisivum. Schema autem patris superioris et patris theologi plura monstrabunt*[7].

Haec proditoria accusatio tantum operabatur, ut favore jesuitarum sub dato 15 Iunii 1744 regium ad [p. 158] Transylvaniae gubernium emanaverit et sub dato 9[8] Iulii 1744 per gubernium nobis intimatum sit mandatum, quo ad recipiendam per nos pro ecclesia apud regiam aulam promotorum negotiorum decisionem, adeoque ad celandam laesionis nostrae intentionem, ficto supposito et in favorem proditionis larvato fine, ab episcopatu Viennam Austriae evocati sumus. Et licet proditoria hoc mandato celata accusatio nobis et ecclesiae nostrae synodaliter innotueri et nos synodaliter requisiti fuerimus, ne simulatae et illegitimae huic ab episcopatu avocationi pareamus[9], maluimus tamen inique praecipientibus morem gerere ac intentato paratoque nobis martyrii etiam merito ecclesiae nostrae justitiam asserere, quod Viennae Austriae coram incompetente examine nobis constitutis jamjam evenisset, nisi legitimae potestatis monitionibus ab hoc opere desistere et ad sacra apostolica limina justo quadriennalis peregrinationis titulo[10] confugere debuissemus, fidedigna fama ferente persecutionis fervescentiam nos usque ad oras maris insecutam fuisse. Debebat haec calumnia et tergiversatio justo jure ab auditu et limine justitiae removeri non praecise [p. 159] ex natura calumniae et ratione identitatis quae tergiversatores calumniatoribus aequat. Nam ubi clarior est

tergiversatio, quam ubi rogatur, ne calumniator prodatur et periclitetur? Quid metus aut periculi importat justa accusatio? Justum enim non contristabit quidquid ei acciderit. Ecce Caini[11] metus, conscientia iniquitatis! Haec igitur tergiversatio etiam ob dignitatem episcopalem rejici debebat, quia: *Sciant cuncti accusatores, eam se rem deferre debere in publicam notionem quae munita sit idoneis testibus vel instructa apertissimis documentis vel indiciis ad probationem indubitatis et luce clarioribus expedita. Quisquis ille est qui crimen intendit, in judicium veniat, nomen rei indicet, vinculum inscriptionis arripiat, custodiae similitudinem (habita tamen dignitatis aestimatione) patiatur, nec impunitam fore sibi noverit licentiam mentiendi, cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii. Qui crimen objicit, scribat se probaturum*: Dec., 2 par., caus. 2, quaest. 8, cap. 2, 3 et 4[12]. Quomodo satisfiet statuto ut: *Calumniator si in* [p. 160] *accusatione defecerit, talionem recipiat*: Dec., 2 par., caus. 2, quaest. 3, cap. 2? *Deus ergo, fratres, ad hoc praeordinavit vos et omnes qui summo sacerdotio funguntur, ut injustitias removeatis et praesumtiones abscindatis et in sacerdotio laborantibus succuratis, opprobriis et calamitatibus eorum non praebeatis, sed ei qui qui calumniam vel opprobrium* [...] *facit, abscindatis et Domino in suis sacerdotibus opem feratis*: Dec., 2 par., caus. 3, quaest. 1, cap. 6[13]. *Si quis deinceps priorum aut cujuscunque dignitatis vel cujuscunque ordinis laicorum episcopum comprehenderit, percusserit aut aliqua vi a propria sede expulerit, nisi forte judicatum canonice, autores et cooperatores tanti sceleris anathematizentur* [...]: Dec., 2 par., caus. 17, quaest. 4, cap. 22. *Calumniator homicidii reatum incurrit, quia*[14] *homicidiorum tria genera esse dicebat Beatus Petrus et poenam eorum parilem fore dicebat. Sicut enim homicidas, interfectores fratrum, ita et*[15] *detractores eorum eosque odientes homicidas esse manifestabat, quia et qui occidit fratrem et qui odit et qui detrahit ei, pariter* [p. 161] *homicidae esse monstrantur*[16]. *Omnis iniquitas et oppressio et injustitia, judicium sanguinis est*[17], *licet gladio non occidat, voluntate tamen interficit*: Dec., 2 par.: de poeniten[tia] Dist[inctionis] 1, cap. 24 et 25. Ideo: *Nemini proximum criminari licet aut invidiose eum deferre. Si quis autem hujus criminis infamia notatus fuerit, compescatur. Et si resipiscere et ad meliorem frugem redire recusaverit, coarguant eum filii ecclesiae Dei, deprimant et sua expellant vicinia. Quod si facere non valebunt, ab ejus conversatione se contineant, nec edant vel bibant cum illo aut familiaritate utantur, quia vendit suos fratres in fide, quemadmodum vendidit Judas Dominum et Magistrum suum illumque prodidit. Nos itaque praecipimus omnem penitus abesse e clero delationis criminis suspicionem. Et si quis e clero compertus fuerit hac nota inustus, dejiciatur suo ordine et officio privetur*: Sanctorum 318 sacrosanta Nicoena synodo anno Christi 325 congregatorum patrum variarum ecclesiasticarum constitutionum, cap[ut] 24[18]. *Si quis episcopum contumelia affecerit, deponatur.* [p. 162] *Principi enim populi tui maledices*[19]: Concilii Apostolorum anno Christi 34 aut potius 33, canone 54[20]. *Statuimus, ut si quis clericorum suis episcopis infestus aut insidiator fuerit eosque criminari voluerit aut conspirator fuerit, mox ante examinatum judicium submotus a clero, curiae tradatur, cui diebus vitae suae deserviat et infamis absque ulla restitutionis*

spe permaneat: Dec., 2 par., caus. 11, quaest. 1, cap. 31[21]. Ecce periculum quod calumniatores jesuitae justo timuerunt et ideo accusationis legalem promotionem tergiversati sunt, alioquin scire obligati, quod: *Si quis episcoporum super certis accusetur criminibus, ab omnibus audiatur qui sunt in provincia sua episcopis, quia non oportet accusatum alibi quam in suo foro audiri*[22]. Et ideo: *Pulsatus ante suum judicem causam dicat et ante non suum judicem pulsatus, si voluerit, taceat*[23]. Et quod bene notandum: *Quamvis liceat apud comprovinciales et metropolitanos atque primates episcoporum ventilare accusationes et criminationes, non tamen* [p. 163] *licet definire*[24] *sine hujus Sanctae Sedis auctoritate, sicut ab apostolis eorumque succesoribus multorum consensu episcoporum jam definitum*[25] *est, nec in eorum ecclesiis alii praeponantur, aut ordinentur, antequam hic eorum juste terminentur negotia*[26]: Dec., 2 par., caus. 3, quaest. 6, cap. 2, 3 et 7. Nam *quoniam episcopalem dignitatem tueri illaesam et ne improborum impugnationibus aut accusantium calumniis passim pateat, muniri par est, statuimus, ut nullus episcopus aut abbas quovis*[27] *instante aut*[28] *requirente, nisi sibi copia aut facultas legitime defensionis permittatur, etiamsi crimina fuerint notoria diligenterque partibus auditis, causa plenarie probata fuerit, dignitate privari valeat*: Bulla Leonis decimi, tertio nonas Maii 1514 edita, quae incipit: *Supernae dispositionis arbitrio*, per sacrosanctam synodum Lateranensem[29] approbata et inter hujus sacrosanctae acta relata[30]. *Nemo unquam episcopum apud judicem saecularem aut alios clericos accusare praesummat*[31]. *Si quis clericus accusans clericum in curiam introierit, anathema sit*[32]: Dec., 2 par., caus. 9[33], quaest. 1, cap. 1 et 10. *Nullus episcopus*[34] *dum suis fuerit rebus expoliatus aut a sede propria* [p. 164] *qualibet occasione pulsus, debet accusari aut a quoquam potest ei crimen objici priusquam intergerrime restauretur et omni quae illi ablata quocunque ingenio fuerant legibus redintegrentur et ipse propriae sedi et pristino statui regulariter reddatur, ut omnes possessiones atque fructus omnes ante coeptam accusationem, primates et synodus episcopo de quo agitur, funditus restituant*[35]. *Episcopis, suis, rebus expoliatis vel a propriis sedibus ejectis, omnia quae eis ablata sunt, legibus sunt redintegranda, quia priusquam hoc fuerit factum, nullum crimen eis objici potest*[36]: Dec., 2 par., caus. 2, quaest. 3[37], [cap. 3] et caus. 3, quaest. 1, cap. 1.

His sacris constitutionibus non derogant, jura et apostolica Hungariae privilegia, quibus ordo juris processualis canonici approbatur et recipitur in causis fidei, clericorum et similibus negotiis ecclesiasticis quae ad forum saeculare Hungaricum expressa lege non referuntur; in nostro autem excommunicationis denuntiatorio decreto aperte demonstratum est, per jesuitas hac proditoria calumniosa tergiversatione et aliis excessibus etiam publicas Hungariae leges violari et hanc accusationem incompetenter intentam fuisse; ergo quomodo subsistet eorum [p. 165] intentio, qua nos a sede episcopali non auditos avocari, alium episcopum ordinari, sibimet ipsis vero sessionem[38] et votum decisivum in synodo deferri ac hac ambitione non obstante alienigenas doctos pro praetensive rudium poponum instructione mitti postulant? Quid ergo operabuntur jesuitae dum pro apostolica instructione alios doctos requi-

runt et quomodo voto decisivo praesidebunt synodo adeoque ipsi episcopo, quos ipsi instruendo semet impares confitentur ipso facto dum alios doctos instructores necessarios esse asserunt? Hic larvatus animarum et procurandae unionis zelus propter apertam, temerariam caecamque ambitionem abominationis est plenissimus, quia haec in tota ecclesia inaudita jesuitarum episcopis dominandi et praesidendi arrogantia non tantum scindit unitos, sed etiam sub imperio Turcico ab hoc scandalo immunes Graeci ritus ecclesias quo minus unionem recipiant avertit. *Sicut enim*[39] *vir non debet adulterare uxorem suam, ita nec episcopus ecclesiam suam id est, ut illam dimittat ad quam sacratus est absque inevitabili necessitate aut apostolica vel regulari mutatione et alteri se ambitus causa conjungat. Et sicut uxori non licet* [p. 166] *dimittere virum suum, ut alteri se vivente eo matrimonio societ aut eum adulteret, licet fornicatus sit vir ejus, sed juxta Apostolum*[40] *aut viro suo reconciliari debet aut manere innupta. Ita ecclesiae non licet dimitter[e] episcopum suum aut ab eo segregari*[41], *ut alterum vivente eo, accipiat. Sed aut ipsum habeat, aut innupta maneat, id est alterum episcopum suo vivente non accipiat, ne fornicationis aut adulterii crimen incurrat. Si vero adulterata fuerit, id est si se alteri episcopo junxerit aut super se alterum episcopum adduxerit aut esse fecerit vel desideraverit, per acerrimam poenitentiam aut suo reconcilietur episcopo aut innupta permaneat* (et paulo post:) *Episcopum vero oportet opportune et importune atque sine intermissione ecclesiam suam docere eamque prudenter regere et amare, ut a vitiis se abstineat et salutem consequi possit aeternam. Et illa cum tanta reverentia ejus doctrinam debet suscipere eumque amare et diligere, ut legatum Dei et praeconem veritatis*[42]. *Sicut alterius uxor nec adulterari ab aliquo vel judicari aut disponi, nisi a proprio viro, eo vivente, permittitur, sic nec uxor episcopi, quae ejus* [p. 167] *ecclesia vel parochia indubitanter intelligitur, eo vivente absque judicio et voluntate alteri judicari vel disponi aut ejus concubitu, id est ordinatione, conceditur. Unde ait Apostolus*[43]: *„Alligata est uxor legi quamdiu vir ejus vivit; eo vero defuncto, soluta est a lege viri". Similiter etiam*[44] *sponsa episcopi (quia sponsa uxorque ejus dicitur ecclesia) illo vivente, ei est alligata; eo vero defuncto, soluta est et cui voluerit nubat tantum in Domino"*[45], *id est regulariter*[46] [...] *In apibus princeps unus est, grues unam sequuntur ordine literario*[47] *imperator unus, judex unus provinciae. Roma, ut condita est, duos fratres simul habere reges non potuit et parricidio dedicatur. In Rebeccae utero Esau et Jacob bella gesserunt. Singuli ecclesiarum episcopi, singuli archipresbiteri, singuli archidiaconi et omnis ordo ecclesiasticus suis rectoribus nititur*: Dec., 2 par., caus. 7, quaest. 1, cap. 11, 39 et 41.

Quomodo adducendi docti Graeci ritus popones, allegatis constitutionibus et suae immunitati institutoque evangelico evidenter contrarium docebuntur, quando nullus episcopus cum sua ecclesia jesuitarum dispositioni, judicio et praesidio est [p. 168] subjectus et quomodo persuadebunt populis quod ipsi non tolerant? Sed nec tolerare bona conscientia possunt, quia haec tolerantia, consequenter doctrina, evangelico et ecclesiae traditionibus repugnat. Quae omnia nulla humana, etiam sacra apostolica potestate, mutari possunt, quia

a Jesu Christo instituta, ab apostolis praecepta, assistente Spiritu Sancto a sanctis patribus, sacris oecumenicis conciliis, sancta ecclesia et sede apostolica tradita sunt. *Ego enim Dominus et non mutor*: Malach[ias, cap.] 3, v[ersus] 6. *Synodus in spiritu sancto congregata legitime, generale concilium faciens, ecclesiam catholicam*[48] *repraesentans, potestatem a Christo mediatam habet, cui quilibet cujuscunque status vel dignitatis, etiamsi papalis existat, obedire tenetur* [...]: Concilii Constantiensis anno 1415 sess[io] 4[49] et sequentibus. Hujus sacri concilii memoria fit tit[ulus] 11 par[tis] 1-ae Op[eris] Tri[partiti] et huic concilio interfuisse consequenter, idem christiana subjectione recepisse, perhibetur Sigismundus imperator et rex Hungariae[50] et ideo sacra continua consvetudine successivi apostolici reges [p. 169] Hungariae hujus sacri concilii privilegiis et praeceptis adeo subjecti perseverant, ut tit. 9 prol[ogi] in Opus Trip[artitum] declaretur contra libertatem ecclesiarum diuturnam vel privilegia ei concessa statutum[51] non valere[52]. Et tanto minus ecclesiae constitutionibus derogari potest per laicos, quanto minus id ecclesiastica agit potestas, quia: *Confidimus quod nullus jam veraciter christianus ignoret uniuscujusque synodi constitutum, quod universalis ecclesiae probavit assensus, nullam magis exequi sedem prae caeteris oportore quam primam quae et unamquamque synodum sua authoritate confirmat et continuata moderatione custodit. Sunt quidam dicentes Romam pontifici semper licuisse novas condere leges, quod et nos non solum non negamus, sed et valde affirmamus. Sciendum vero sum opere est, quia inde novas leges condere potest, unde evangelistae aliquid et prophetae nequaquam dixerunt. Ubi vero aperte Dominus vel jus apostoli et eos sequentes sancti patres sententialiter aliquid definierunt, ibi non novam legem Romanus pontifex dare, sed potius quod praedicatum est,* [p. 170] *usque ad animum et sanguinem confirmare debet. Si enim quod docuerunt apostoli et prophetae destruere (quod absit) niteretur, non sententiam dare, sed magis errare convinceretur. Sed hoc procul sit ab eis, qui semper Domini ecclesiam contra luporum insidias optime custodierunt*[53]. Et ideo: *Contra statuta patrum condere aliquid vel mutare, nec hujus quidem Sedis potest authoritas. Apud nos enim inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui decreta patrum sanxêre reverentiam*: Dec., 2 par., caus. 25, quaest. 1, cap. 1, 6 et 7. Nulla etiam persecutionis atrocitas episcopum ab ecclesia et vicissim separare debet ac potest, quia: *Adversitas, quae bonis votis objicitur, probatio virtutis est, non judicium reprobationis, quis enim nesciat quam prosperum fuit, quod beatus Paulus Apostolus praedicaturus ad Italiam veniebat et tamen veniens naufragium pertulit? Sed navis cordis in maris fluctibus integra stetit*: Dec., 2 par., caus. 7, quaest. 1, cap. 48. Nec propterea quod persecutionis et proditionis inclementia sede sua spolietur et ad sacram apostolicam [p. 171] sedem confugiat episcopus, cessat Christi sangvine haereditatum inter episcopum et ecclesiam indissolubile vinculum, quia: *Si quis vestrum pulsatus fuerit in aliqua adversitate licenter hanc Sanctam Apostolicam Sedem ap[p]ellet et ad eam quasi ad caput suffugium habeat, ne ipse innocens damnetur aut ecclesia sua detrimentum patiatur*[54]. *Omnes episcopi qui in quibusdam gravioribus pulsantur vel criminantur causis, quoties necesse fuerit libere*

Apostolicam ap[p]ellent Sedem atque ad eam quasi ad matrem confugiant[55]. *Ad Romanam ecclesiam ab omnibus, maxime tamen ab oppressis appellandum est et concurrendum tanquam*[56] *ad matrem, ut ejus uberibus nutriantur, auctoritate defendantur et a suis oppressionibus releventur, quia non potest nec debet mater oblivisci filium suum:* Dec., 2 par., caus. 2, quaest. 1[57], cap. 4, 5, 6 et 8[58]. *Omnis qui gemebat et vexabatur a Saul fugiebat et veniebat ad David*[59]. *Si ergo piissimus et justissimus David sciret peccatum* [p. 172] *esse persecutionem fugientes et transeuntes de loco ad locum et de civitate ad civitatem recipere, tales nequaquam reciperet, nec secum teneret, nec in aliis civitatibus eos collocaret. Qui enim persequuntur Domini episcopos eosque de civitatibus ad civitates transire compellunt, non eos tantum persequuntur, quantum Dominum nostrum Jesum Christum, cujus legatione funguntur. Nec ipsi in hoc peccant episcopi, quoniam non sponte, sed coacte hoc agunt, sed illi qui eos persequuntur, nec ipsis episcopis hoc imputari potest, sed illis qui eos hoc agere cogunt.* (Et infra:) *Qui autem negant misericordiam faciendam fugientibus ac necessitatem patientibus, ipsum Christum negant, qui est misericordia et veritas*[60] [...] *Suggestum est nobis, quod pro praeteritis laboribus et infestationibus nonnulli vestrum assignatas sibimet a Deo commissas relinquunt plebes et in futuro plures relinquere velint eas quas tueri debent ecclesias et pro ovibus sibi commissis laborare negligant et monasteriorum se quieti contradere festinent et vacationem ab episcopatus laboribus eligere et*[61] *silentio* [p. 173] *atque otio vitam degere magis appetant, quam in his quae sibi commissa sunt permanere, dicente Domino: „Beatus qui perseveraverit usque ad finem"*[62]. *Unde namque est beata perseverentia, nisi de virtute patientiae? Quoniam secundum Apostolicam praedicationem: „Omnes qui volunt in Christo pie vivere, persecutionem patiuntur"*[63]. *Ideo, fratres charissimi, non vos afflictionum amaritudo a pio mentis vestrae proposito coarctet recedere. Considerate namque quanta pro absolutione nostra et liberatione Creator Dominusque et Redemptor noster pertulerit, quibusve se contumeliis afficiendum tradiderit, ut nos a vinculis potestatis diabolicae liberaret. „Attendite itaque vobis et omni gregi in quo vos Spiritus Sanctus constituit episcopos regere ecclesiam Dei quam aquisivit*[64] *proprio sangvine"*[65], *ut non sit qui vos decipiat aut seducat in subtilitate sermonis, ut plebes vobis commissas relinquatis et alicui propter malorum opprobrium hominum quieti vos tradatis et ut vos salvetis solummodo et filios orphanos relinquatis*[66]. *Sciscitaris* [p. 174] *itaque per Guldagarium*[67] *presbiterum, utrum cum a Normannis de episcopio depellaris, debeas de caetero in monasterio conversari. In quo scias, charissime frater, quod si pernitiosum est proretam in tranquillitate navim deserere, quanto magis in fluctibus? Ubi non dicimus quod persecutorum non fugiamus (maxime Paganorum) insidias, cum ad tempus saeviunt et ob multitudinem delictorum nostrorum nocendi facultatem divinitus assequuntur, praesertim cum eis prodire ultro non debeamus et multos prophetas et apostolos ipsumque Dominum hujusmodi fugisse insecutores*[68] *luce clarius constet. Sed quod praecipue nos, qui tanquam arietes ducatum gregibus praebemus, imo qui et horum pastorum sumus. Deo authore, cum eis in periculis pro viribus persistere pro certo conveniat et cum tranquillitas reddita divina fuerit*

pietate sopitaque furentium infestatio mox gregem requirere et in unum colligere et ejus animos caelestis patriae pace ac potissimum saecuritate praedicata sursum erigere debemus. Et tandem[69] *super eorum cautela* [p. 175] *oportet nos esse solicitos, ut si Dei judicio praesentis temporis commoda fortassis ammittunt*[70]*, futurae vitae se sperent guadia absque ambiguitate porcipere sempiterna:* Dec. 2 par., caus. 7, quaest. 1, cap. 39[71], 46 et 47.

Ergo nobis proditione jesuitarum sede pulsis, pastoralis incurabit vigilantia, praecipue dum jesuitae divina et canonica statuta infringi, nobis viventibus, alium episcopum ecclesiae nostrae superinduci, alienigenas praetensos doctos nostris sacerdotibus magistros assignari ac sibimet jesuitis in ecclesia nostra praesidium cum voto decisivo per saecularem potestatem deferri consulant et postulent, adeoque dismembrationi proventuum episcopalium et temerariae usurpationi episcopalis potestatis incorrigibiliter et pertinaciter insistunt[72], nec aliud est remedium, quam quod sacrum evangelium et ecclesia praescribit: *Tam sacerdotes quam reliqui fideles omnem summam curam habere debent de his qui pereunt, quatenus eorum redargutione aut corrigantur a peccatis, aut si* [p. 176] *incorrigibiles apparuerint, ab ecclesia separentur*[73]. *Ecce autem crimina quorumlibet, si ipsis criminosis confiteri nolentibus, undequaque claruerint, quaecunque non fuerint patientiae leni medicamento sanatae, veluti igne quodam piae increpationis urenda sunt et curanda. Quod si nec sic quidem aequanimiter sustine[n]tis ac pie increpantis medela praecesserit*[74] *in eis, qui diu portati et salubriter objurgati corrigi noluerint, tanquam putra corporis partes debent ferro excommunicationis abscindi, ne sicut caro morbis emortua, si abscissa non fuerit, salutem reliquae carnis putredinis suae contagione corrumpit. Ita isti qui emendari despiciunt et in suo morbo persistunt, si moribus depravatis in sanctorum societate permanserint, eos exemplo suae perditionis inficiant:* Dec., 2 par., caus. 24, quaest. 3, cap. 14 et 18.

Indurata ergo et publica jesuitarum incorrigibilitas, conscientiam tam nostram quam aliorum ad correctionem graviter obligavit, quia irreparabilis animarum perditio jesuitarum praesumptuosam pertinaciam scandalose comitatur et in dies [p. 177] firmioribus actis radicibus inextricabilem perditionis labyrinthum struit. Ergo obligamur incorrigibile membrum episcopali excommunicationibus gladio rescindere, quia: *negligere, cum possis deturbare perversos, nihil aliud est quam fovere. Nec caret scrupulo occultae societatis qui manifesto facinori desinit obviare*[75]. *Ac non solum ille reus est, qui falsum de alio profert, sed et is qui aurem cito criminibus praebet.* Quod etiam sum e deplorandum est - *Quisquis metu cujuslibet potestatis veritatem occultat, iram Dei super se provocat, quia magis timet hominem quam Deum* (Et post pauca:) *Ulterque reus est, et qui veritatem occultat, et qui mendacium dicit quia et ille prodesse non vult, et iste nocere desiderat*[76]: Dec. 2 par., caus. 2, quaest. 7, cap. 55 et caus. 11, quaest. 3, cap. 77 et 80.

Ecce quantum animarum jactura facit jesuita, qui calumniis et sceleribus suis publicum silentium et ut nostra successorumque nostrorum episcopalis apostolica potestas ac ecclesiae nostrae libertas et imunitas opprimatur, publi-

cam protectionem rogat et obtinere videtur. Quid periculi timet recte agendo? et sacrilega agendo, svadendo, sic que tot suo scandalo praecipitatarum animarum onere suam damnationem agravando, [p. 178] omniscium immensum et insomnem oculum favore potentiae humanae excaecare molitur? Qui *propter injustitias et injurias et contumelias et diversos dolos regnum a gente in gentem transfert:* Eccl[esiastic]i [caput] 10, v[ersus] 8[77] et cujus ira bellorum inclementia totius fere Europae campos ad maestissimam serae posteritatis memoriam lugubri christianorum sanguine tot annorum serie usque hodie purpurat. Quid enim sunt bella, teste Sancto Augustino, nisi flagella? Ergo apostolici muneris necessitate sacrorumque canonum ductu, incorrigibile, intrusum, extraneum membrum a nostra resecare ecclesia obligabamur. Obligantur etiam universae reliquae potestates et christiani fideles, nisi cum jesuitis hoc in casu animarum suarum interitum operari velint, apostolicae nostrae assistere et obedire correctioni.

[II] Verum enimvero dum potior ecclesiae nostrae pars etiam actu nostrum flagitat reditum et suis synodalibus postulatis quoad ammovendum[78] jesuitam inhaeret, quem nobis absentibus generalem ecclesiae nostrae providimus vicarium, in favorem excommunicatorum nostram ab executione suspendit sententiam, impugnat mandata et episcopales dispositiones, [p. 179] ad Urbem provocat. Ad inobedientiae suae legitimationem scribit excommunicatum jesuitam abesse ab episcopatu et diu quod officio jam renuntiaverit, quia ejus loco Cibinii jam alter successor jesuita salutatus est. Hoc non excusat, sed potius aggravat inobedientiam, quia: *Quanto a nobis credi tibi et necessarias vides causas injungi, tantum te strenuum debes et solicitum exhibere. Proinde si Maximus Salonitanus praestito sacramento firmaverit, se simoniaca haeresi non teneri atque de aliis ante corpus Sancti Apol[l]inarius tantum[m]odo requisitus innoxium se esse responderit et de inobedientia sua poenitentiam (sicut deputavimus) egerit, volumus ut ad consolandum illum epistolam quam ad eum scripsimus (ubi ei gratiam nostram et communionem nos reddidisse signavimus) experientia tua dare debeat, quia sicut in contumacia persistentibus severes nos esse convenit, sic iterum humiliatis et poenitentibus negare locum veniae non debemus:* Dec., 2 par., caus. 2, quaest. 5, cap. 8. *Gvilisarius*[79] *patritius noster mandavit me, ad se venire pacifice pro quibusdam ecclesiasticis dispositionibus* [p. 180] *in palatium principis et ad primum et secundum velum retinuit omnem clerum et populum, qui mecum veniebat et nullum permisit ire, nisi me solum et Vigilium, diaconum nostrum. Me vero detento*[80] *et ante dictam*[81] *patritiam*[82] *deducto miserunt in exilium, in suo sustentor*[83] *pane tribulationis et aqua angustiae. Ego tamen propterea non dimisi, nec dimitto officium meum, sed cum episcopis quos congregare potui, eos qui talia erga me egerunt, anathemizavi et una cum illis apostolica et synodali authoritate statui nullum unquam taliter decipiendum, sicut deceptus sum. Et si aliquis deinceps ullum unquam episcoporum taliter deceperit, anathema maran[a]tha fieret in conspectu Dei et sanctorum angelorum*[84]. (Idem Vigilio:) *Habeto ergo cum his qui tibi consentiunt plenae damnationis sententiam sublatumque tibi nomen et munus*

ministerii sacerdotalis, agnosce Spiritus Sancti judicio et apostolica a nobis authoritate damnatus[85]: Dec., 2 par., caus. 23, quaest. 4, cap. 30. *Nullus anathemizatorum suscipiatur, nec a quoquam credantur, quae ab eis dicuntur vel conscribuntur. Eos dico anathemizatos esse, quos episcopi, suis scriptis* [p. 181] *anathemizaverunt aut eorum statuta anathemizant*[86]. Dec., 2 par., caus. 3, quaest. 4, cap. 6.

Ecce casum proditionis quo jesuitae contra nos pertinaciter utuntur. *Ergo quis potest absolvi per literas et excommunicari. Et sic aliquis excommunicare per scripturam*: glossa[87].

Denique non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, nec absolutio suffragatur nisi poenitenti, poenitentia autem nulla locum habet ubi criminis successor, pertinacis excommunicati traditione, continuat factum sacris canonibus anathemizatum: quia[88]: *Damnationis sententiam quicunque meretur accipere, si in suo sensu voluerit permanere, nullus relaxare poterit*: Dec., 2 par., caus. 23[89], quaest. 2, cap. 5.

Sed obvertit Aron, jesuitae sunt alterius ritus et renuunt obedire episcopo, consequenter hanc excommunicationem spernent. Contra est, quod nisi in haeresim quis incidere velit, asserere non potest, ritus ratione diminui episcopalem potestatem, ergo quia: *Presbiteri et diaconi sine*[90] *sententia episcopi nihil perficiant. Ipse enim est cujus fidei populus* [p. 182] *est creditus et a quo pro animabus ratio exigetur*: Concilii Apostolorum anno Christi 34 seu potius 33, can. 39. *Si quis venerit contra decreta episcopi, ab ecclesia abjiciatur* [...] – *Omnes principes terrae et caeteros homines episcopis obedire beatus Petrus praecipiebat.* Dec[retalium Gregorii papae IX] lib. 1, tit. 33, cap[itula] 2 et 4. *Sacerdotes et reliqui ecclesiae ministri omnesque plebes episcopos suos diligere debent et eorum praeceptis obedire, etiam si aliter ipsi (quod absit) agant, nisi in fide erraverint*[91]. *Qves quae pastori suo commissae sunt, eum nec reprehendere (nisi a recta fide exorbitaverit) debent, nec ullatenus accusare possunt, quia facta pastorum oris gladio ferianda non sunt, quamquam recte reprehendenda videantur*[92]: Dec., 2 par., caus. 2, quaest. 7, cap. 8 et 13. *Placuit pro communi utilitate et instante necessitate, ut nullus episcoporum graviter ferat, si ejus parochianum pro depraedationis causa alter episcopus excommunicaverit*: Dec., 2 par., caus. 6, quaest. 3, cap. 4, *quia ratione delicti perditur privilegium et reatus omnem honorem excludit et ideo qua in provincia quis delinquit illic juri subjacet, non enim praetextu privilegii concessi flagitiorum crescet authoritas*: glossa[93] et alioquin *ratione delicti, contractus, domicilii sive rei controversae* [p. 183] *forum regulariter quis sortitur*: Dec[retal. Greg.] lib. 2 de foro comp[etenti], tit. 2, cap. 20[94]. *Sententia pastoris, sive justa sive injusta fuerit, timenda est. Si quis vero non obediat episcopo, extollere atque exaltare sese desiderans, quaerens etiam obumbrare merita episcopi simulata affectione doctrinae aut humilitatis aut misericordiae, is a vero devius superbit. Quoniam veritatis ea est regula, ut nihil facias commendandi tui causa, quo minor alius fiat, neque si quid boni habeas, id ad deformationem alterius et vituperium*[95] *exerceas. Non defendas improbum et sancta indigno committenda non arbitreris, neque iterum arguas et impugnes eum, cujus crimen non deprehenderis. Absit ut quidquam*

sinistrum de his arbitremur, qui apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos nos etiam Christiani sumus, qui claves regni coelorum habentes, ante judicii diem judicant. Veteri quidem Lege habetur: quicunque sacerdotibus non obtemperasset aut extra castra positus lapidabatur a populo, aut gladio cervice subjecta contemptum expiabat cruore. Nunc vero inobediens spirituali animadversione truncatur et ejectus ab ecclesia rapido doemonum[96] *ore discerpitur*[97]: Dec., 2 par., caus. 11, quaest. 3, cap. 1, 13 et 14 [p. 184] *Qui vere pureque solitariam aligunt vitam, digni sunt convenienti honore. Eos vero qui per civitates singulas seu possessiones in monasteriis sunt, placet nobis episcopo suo esse subjectos et* [...] *neque communicare ecclesiasticas, neque saeculares aliquas attrectare actiones, reliquentes propria monasteria, nisi forte jubeantur propter urgentes necessitates ab ipsius civitatis episcopo et* [...] *praetereuntem vero haec decrevimus extra communionem esse, ne nomen Domini blasphemetur. Quidam monachi nihil habentes sibi injunctum a proprio episcopo, interdum vero etiam illi qui ab eo fuerunt excommunicati, veniunt ad regiam civitatem Constantinopolitanam et in ea perturbationes tranquillitati ecclesiasticae inferunt et diversorum domos corrumpunt. Statuit igitur Sancta Synodus*[98] *nos primum commoneri, ut exeant a regia civitate, demum eos invitos dejici ac inde per defensorem compelli, ut ad sua loca redeant:* Dec., 2 par., caus. 16, quaest. 1, cap. 12 et 17. *Excommunicatio est aliquid necessarium, quamobrem qui eam parvipendet a fide descidit etc.* [...] *Nec presbiter fas est aut diacono vel cuipiam sacerdotum contra patriarcham* [p. 185] *stare, neque contra episcopum eique contradicere et adversari, quicunque autem presbiter id fecerit, abscissionis et excommunicationis reus denuntiabitur, nisi veniam det ei episcopus et ignoscat, et virtutis in eum inductus studio illum absolvat etc.* [...] *Presbiteris autem publicis orationibus praefectis et jugi sacrificio incumbentibus necessaria alimenta providere debent episcopi et patriarchae, et justus quoque exhibeatur eis honor et dentur ipsis escae quantum satis est et illis sufficit, ne indigentia compulsi aliquid suo ordine indignum admittant etc.* [...] *Qui autem suam transgreditur conditionem et praestare audet quae sui ordinis non sunt, divinum subeat judicium, secundum sanctae ecclesiae praescripta, decreta et sacerdotum sententiam, atque ab ecclesia Dei ammovendus est, anathemate percellendus, sacra prohibendus communione et penitus abscindendus etc.* [...] *Excommunicandi potestatem et judicandi jus habent episcopi tam in civitatibus quam oppidis et pagis, adeoque*[99] *honor et obedientia illis ab horum civibus deferenda sunt et debita iura ipsis persolvenda etc.* [...] *Qui autem perfide in Deum ausus fuerit et vendiderit* [p. 186] *ecclesia legata aut fruges, aut vineam, aut agrum, aut ligna, aut lapides et ejusmodi, aut schismata et dissidia disseminaverit inter fratres, is nequaquam spiritum Dei habet sanctificantem, nec est de grege Domini Dei nostri Jesu Christi, neque de filiis dextrae, sed sinistrae, quibus perpetuus cruciatus destinatur, qui omnibus nequam et peccatoribus impoenitentibus est paratus:* Sanctorum 318 in sacrosanta Nicoena Synodo, anno Christi 325 congregatorum patrum variarum constitutionum ecclesiasticarum, cap. 15[100]. *Cumcunque intra anni spatium civiliter sive publice causam suam coram suis excommunicatoribus non*

paregerint, ipsi sibi aditum audientiae clausisse videantur: Dec., 2 par., caus. 21[101], quaest. 3, cap. 37.

Ecce, seu monachi, seu clerici, seu laici persona et iure gaudere seu cujuscunque diaecesis, status aut dignitatis esse praetendatur, nisi naturam humanam excedere et usque ad ultimum apicem legem implentis ac usque ad mortem crucis obedientis Domini nostri Jesu Christi exemplum atque doctrinam suo privilegio transcendere velit jesuita, quia ex confessis Petri Aron legitimo electo episcopo obedientiam [p. 187] negat, contradicit, ad ea quae sui ordinis non sunt nobis invitis extra suam clausuram se intrudit, ecclesiae proventus occupat et excommunicandi potestatem spernit, universalis ecclesiae sententia damnatus est et nisi poeniteat, ut haereticus devitari debet. Et ideo in favorem jesuitarum frustra recurritur ad bullae Pauli 3: *Licet debitum* etc., paragraphum: *Nec ullis praelatis contra aliquem de praedicta Societate vel contra alios eorum*[102] *aliquam excommunicationis, suspensionis vel interdicti sententiam, contra ejusdem Societatis privilegia per nos concessa (quorum interpretationem nobis et Apostolicae Sedi reservamus) ferre liceat, et si tulerit*[103], *eo ipso irrita nulliusque roboris vel momenti sint et esse censeantur*[104]. Quia exceptio firmat regulam in casibus non exceptis, ergo a Christo instituta, ab apostolis tradita, per sacrosancta concilia firmata episcoporum excommunicandi universalis potestas contra jesuitas, ultra et extra eorum privilegia per Sacram Apostolicam Sedem illaesa et inviolata conservatur et protegitur[105]. Absit quidem, ut quis de nobis reputet quod Sacrae Sedis reservatam interpretationem praesummere audeamus, quia ubi clara sunt [p. 188] eaque naturae rei, de qua agitur, conformia bullae verba, nulla opus est interpretatione. Absit tamen etiam ullum veraciter christianum existimare ad violandam a Christo institutam, ab apostolis traditam, ab oecumenicis sacrosanctis conciliis stabilitam episcopalem potestatem per Sacram Sedem privilegia concedi, consequenter privilegia jesuitarum continere, ut episcopos contumelia calumniaque afficiant eosque contra allegata Christi, apostolorum et sacrosanctorum conciliorum instituta a sede episcopali deturbari et ab inviolabili, quo ecclesiis suis junguntur, vinculo avelli faciant et procurent; ut affectata doctrinae aliorumque vanorum praetextuum arrogantia, debitam episcopis obedientiam et reverentiam non exhibeant et per alios[106] quoque episcopis negari procurent; ut episcopum inter et suas oves aliosque christianos principes discordias seminent[107]; ut a principibus depravato consilio res proventusque Deo in et per ecclesiam sacratas dismembrari et sibi conferri procurent[108]; ut extra claustra vagantes, invitis episcopis, absoluta vi et potentia, licentiosissimaque vagi arbitrii [p. 189] libertate officia ecclesiastica usurpent[109]; ut excussa majoritate[110] et obedientia canonica episcopis praesidendo praecipiant, convulsisque divinis humanisque legibus ecclesias Dei et immunitatem episcopalem impune depopulentur aliaque delictorum genera in conspectu episcoporum cum enormi animarum scandalo et jactura impune patrent idque confidentia privilegii a Sacra Sede concessi, quo praetendunt episcopis non licere contra eos sententiam excommunicationis denuntiare, quae per sanctum

evangelium, apostolos et sacrosancta oecumenica concilia contra praemissorum patratores rigoroso iure fulminata est. Et vel ideo absit, hujusmodi privilegiorum concessionem per Sacram Sedem factam fuisse praesummere, quia summi pontifices post electionem solemniter vovent usque ad animam et sangvinis profusionem sacrorum conciliorum inviolabilem protectionem[111].

Utque praesumptuosi scandalosique hujus ad privilegialem exemptionem recursus invalidatis ex apostolici regni Hungariae inconvulsis immunitatibus clare pateat, certum est quod jesuitae tam in [p. 190] Hungariam quam Transylvaniam non alia conditione recepti sint, quam ut legibus, immunitatibus et privilegiis Statuum subsint. Hanc conditionem jesuitae acceptarunt, consequenter obedientiam promiserunt et jurisdictionem Statuum recognoverunt[112]. Subjecerunt itaque se legibus et inter caeteras quod ex contractu ipsi etiam jesuitarum superiores ac eorum successores juri stare debeant, ergo etiam debent juri stare ex delicto quod quasi contractibus annumeratur, consequenter species contractuum est, manifeste quoque patet huic obligationi active et passive ventilatis publicis processibus per jesuitas satisfieri. Observant jesuitae anno 1715 positiva lege limitatam aquisitionem legatorum, donatorum aut alio titulo per personas religionem bonorum possessionis capacem ingredientes[113], consequenter jesuitis allatorum. Eodem anno 1715 in Hungaria Cassoviae in casu asylantis Stephani Miszty jesuitae intra suum collegium admittere debuerunt episcopi Agriensis jurisdictionem et erga hujus episcopi sententiam tam aula regia quam jesuitae asylantem episcopo in [p. 191] custodiam episcopalem extradere debuerunt.

Longum esset jesuitarum in Hungaria obligatam episcopis subjectionem exemplis expendere. Sufficit quod etiamsi in praemissum reprobatum sensum interpretari velint jesuitae suam exemptionem, in Hungaria tamen jesuitae ab hoc sensu et usu jam recessisse probantur adeoque invalide recurrunt ad id, quod eorum facto ipsoque jure nullum est. Quod igitur jure Hungariae ob violatam jurisdictionem et immunitatem episcopalem et ecclesiasticam, ob episcopalium proventuum prohibitam, a regia aula incorrigibiliter eblanditam dismembrationem aliaque excessuum genera excommunicationis censuram incurrerint, priori decreto nostro demonstravimus. Quod vero leges Hungariae hac in parte conformes sint instituto Christi, apostolicis traditionibus et sacrosanctorum conciliorum constitutionibus, praesenti etiam nostro decreto luce meridiana clarius patet.

Quibus accedit quod formula juramenti regii et Articulis 1, 2 ac 3: 1715[114] contenta cautione avita regni Hungariae jura eccclesiarum et Statuum immunitas extra diaetam nec absoluta regia potestate alterabilia sint. Quilibet [p. 192] autem episcopus, status regni publicus est et nullus episcopus nullaque ecclesia in Hungaria praesidium jesuitae recipit. Ergo haec publici status et auctorum fundamentalium privilegiorum attentata violatio diaetalem etiam correctionem requirit. Quare seu fuga, seu sine nostro scitu factus recessus jesuitam a censura canonica et nostra jurisdictionale[115] legitima denuntiatione non liberat, donec

ecclesiae nostrae ac nobis laesis non satisfaciat. Nec valet illegitime usurpati officii resignatio, nobis non acceptantibus.

Hoc tamen non curato, continuat Petrus Aron legitimae nostrae potestatis necessarium rigorem labefactare dicens: hanc quidem sententiam pronuntiari potuisse in subjectos nostros, sed ex his multi adhaerent jesuitis[116], unde scissio et factio timenda est. Ast ideo etiam legitime excommunicatus est jesuita, quia schisma facit et ab obedientia avocat nostros subditos, quod paulo supra e sacrosanctae Nicoenae synodi constitutionibus patet. Ac contradictorie concludit asserendo in subditos nostros pronuntiari potuisse sententiam propter jesuitam et negat jesuitam excommunicari posse. Ratio contradictionis: [p. 193] quod [p. 193] propter quod unum quodque tale et illud magis tale, ac correlativorum eadem sit disciplina. Ergo admissa excommunicationis validitate quoad subditos nostros, haec ipsa assertio etiam negatur, dum altera correlationis pars ab hac assertione excluditur. Nostri etiam subditi sine culpa peccati mortalis excommunicari non possunt, ergo culpae ratio subesse, nec alia assignari potest, praeter excommunicationem canonum quam Aron negat, jesuita tamen ipse jure et facto incurrit ac cujus denuntiationem pertinace et indurata incorrigibilitate enormissimique scandali abominatione necessitavit.

Ecce ergo ex fructibus eorum cognoscetis eos quos devitare debetis et ideo: *Sicut apostoli statuerunt dicentes: „cum excommunicatos non est communicandum et si quis cum excommunicatis aversando regulas scienter saltem in domo simul locutus fuerit vel oraverit, ille communione privetur"*[117]. *Curae sit omnibus episcopis excommunicatorum omnino nomina tam episcopis vicinis, quam suis parochianis* [p. 194] *pariter indicare* [...] *quatenus in utraque diligentia et excommunicatio ubique ecclesiasticus aditus excludatur et excusationis causa omnibus auferatur. Quibus episcopi non communicant, non communicetis et quos ejecerint, non recipiatis. Valde enim est timenda sententia episcopi, licet injuste liget*[118]. *Si quis frater aut palam, aut absconde cum excommunicato fuerit locutus aut junctus, communione statim cum eo excommunicationis contrahat poenam:* Dec., 2 par., caus. 11, quaest. 3, cap. 16, 20, 27 et 28. *Si quis clericus vel laicus segregatus, sive non recipiendus discedens, in altera urbe receptus fuerit absque literis commendatitiis, segregetur et qui excepit et qui exceptus est. Sin autem est segregatus, ejus intendatur segregatio. Sin autem episcopus nihil faciens adversus eos decretam a munere cessationem, eos ut clericos receperit, segregetur ut immodestiae et insolentiae magister. Si quis presbiter vel diaconus ab episcopo sit segregatus, non liceat alii eum suscipere, quam qui ipsum segregavit, nisi forte sit mortuus episcopus qui ipsum segregavit:* Concilii Apostolorum anno Christi [p. 195] 34 seu potius 33, can. 12, 15 et 31[119].

Quomodo autem devitabunt nostri subditi aliique fideles excommunicatum nisi denuntietur, cujus denuntiationem Petrus Aron inobedienter et periculose distulit aliosque ad hujusmodi inobedientiam de facto scandalose seduxit hancque ejus culpam auget, quod nostram fundatam excommunicationis denuntiationem vane emollire nitatur, fundationales literas[120] adhuc esse men-

dose expeditas et ideo metui posse ulteriorem harum laesionem, praecipue dum propter nostrum ad Urbem transitum nostra episcopalia jura per Camerae officiales sigilli appositione occupata proventusque episcopales erga cameraticas assignationes per jesuitam hactenus esse usurpatos, jesuitam residere in fundo claustrali sacri ordinis Sancti Basilii ac timendum esse asserit, quod Vienna Austriae contra excommunicationis sententiam erga regios ordines protectionem jesuita sit impetraturus. Haec et similia procuratorio in favorem jesuitarum zelo et ad excusandam detestabilem inobedientiam Aron congerit, quibus ob nimiam temporalium solicitudinem et metum humanum nobis scandalo est, quia non oportet hominem plus timere quam Deum[121] neque anima est esca[122], quatumvis [p. 196] prohibitum sit ecclesiastica beneficia diminuere aut diminuta conferre. Si enim *non accipiet princeps de haereditate populi per violentiam et de possessione eorum*: Ezech[iel], cap. 46, v. 18[123], quanto magis prohibita est rerum ecclesiasticarum occupatio, quae sacrilegii damnata est et ideo nos et omnes episcopi harum conservationem vovere debent quia: *Possessiones ad mensam tuam vel capituli pertinentes alienare non debes* [...] *Cum saeculum reliqueritis* (et infra:) §: *prohibemus ne cum ratione fundorum*[124] *emptorum aliterve aquisitorum vel etiam alio modo jus patronatus in ecclesiis parochialibus aquisieritis, episcopo jus parochiale imminuere*[125] *non*[126] *praesummatis. Nullus laicus decimas aut ecclesiam aut quiquid ecclesiastici juris est, sine concessione sui pontificis, monasteriis vel canonicis conferat. Qui res ecclesiae petunt a regibus et horrendae cupiditatis impulsa egentium substantiam rapiunt, irrita habeantur quae obtinent et a communione ecclesiae (cujus facultatem auferre cupiunt) excludantur*: Dec[retal. Greg.] lib. 3, tit. 12, cap. 1[127] et tit. 13, cap. 2 et 10, necnon tit. 38, cap. 13 et 17. *De rebus quae semel Deo contributae atque dicatae sunt et postea sub occasione concessionis principum a quibusdam invaduntur atque diripiuntur, sancimus ut consulatis principem ad resecandam tam praesumptuosam*[128] [p. 197] *factionem et congnoscendum, utrum illius sit concessio aut invasoris praesumptio. Quod si principis inordinata fuerit largitio, ipse sit princeps pro emendatione redarguendus*[129]. *Si autem invasoris declaratur praesumptio, usque ad emendationem excommunicationis sit vindicta coercendus. Placuit, ut clericus si, relicto officio suo, propter districtionem ad saecularem judicem fortasse confugerit et is ad quem recurrit, solatium ei defensionis impenderit, cum eodem de ecclesiae communione pellatur. Si quis a proprio episcopo depositus presbiter vel diaconus aut etiam si a synodo quilibet episcopus fuerit exauctoratus, molestiam imperialibus auribus inferre non praesummat, sed ad majorem episcoporum synodum sese convertat et quae se putat habere justa, in eorum concilio alleget atque ab his de se expectet quae fuerit deprompta sententia. Quod si deficiens pusillanimitate hoc noluerit facere, sed importunus fuerit imperatori, hujusmodi nullam veniam habeat neque locum ullius assertionis suae, nec spem recipiendi gradus habeat in futurum*: Dec., 2 par., caus. 12, quaest. 2, cap. 22, et caus. 21, quaest. 5, cap. 1 et 2.

Quid etiam privilegii habet jesuita, ut figat habitationem in loco claustrali ordinis Sancti Basilii[130], cujus [p. 198] nos professi sumus et qua episcopus

ejusdem sacri ordinis protectionem ex officio gerere debemus? Quid etiam habet jurisdictionis Officium Camerale in fundo qui Domino sacratus est et in cujus aedificium ecclesia nostra sumptibus concurrit, adeoque in quo ex natura rei sacrae et instituto sacri ordinis Sancti Basilii nobis absoluta competit potestas?

Ultra haec dubitat Petrus Aron an excommunicatus sit monitus et nescitur quas solemnitates comminiscitur, adeoque sententiam nostram invaliditatis arguere praesummit. Et licet allegatis canonibus[131] haec praesumptio graviter damnata esse demonstretur et in hoc proditionis casu nullam monitionem[132] et processum praerequiri evictum sit, sciendum insuper est: *Manifesta, accusatione non indigere. Quae Lotharius rex nepos vester facit*[133], *accusatore non indigent, manifesta quippe (teste Apostolo) opera carnis fornicatio, immunditia*[134] *etc.*: Dec., 2 par., caus. 2, quaest. 1, cap. 15 et 16. *In manifestis enim calliditate accusantium non opprimitur reus, nec tergiversatione proprium crimen celatur, cum culpa sua oculis omnium sponte se ingerat atque ideo in talibus judiciarius ordo non requiritur,* [p. 199] *qui ideo institutus est, ut nec innocentia insidiis pateret adversantium, nec culpa delinquentium sententiam effugeret justi examinis:* Glossa[135]. *De manifesta et nota pluribus causa non sunt quaerendi testes, ut Sanctus Ambrosius in Epistola ad Corinthios dixit*[136] *de fornicatore sententiam exponens Apostoli: Judicis, inquit, non est sine accusatore damnare, quia et Dominus Judam, cum fur esset, sciebat. Sed quia non est accusatus, minime abjecit, ut tolleretur de medio vestrum qui hoc opus fecit, cognito opere isto pellendum illum fuisse de caetu fraternitatis Apostolus censuit. Omnes enim crimen ejus sciebant et non arguebant, publice enim novercam suam loco uxoris habebat. In qua re neque testibus opus erat, neque tergiversatione aliqua poterat tegi crimen. Et paulo post: Absens facie, praesens autem authoritate Spiritus, qui pusquam abest, jam judicavi ut praesens eum, qui hoc admisit, tradi Satanae in in[te]ritum carnis:* Dec., 2 par., caus. 2, quaest. 1, cap. 17. *Ergo absens excommunicatur in causa notoria et manifesta:* Glossa[137]. *Scelus quod Lotharius rex (si tamen rex veraciter dici* [p. 200] *potest*[138], *qui nullo salubri regimine corporis appetitus refroenat*[139], *sed lubrica enervatione magis illicitis ejus motibus cedit) in duabus foeminis Tietberga*[140] *scilicet et Gvaldrada*[141] *commisit, omnibus manifestum est. Sed et dudum episcopos Thietgandum et Gunterium*[142] *in tali facto eum habuisse tutores et*[143] *fautores pene totus nobis orbis undique ad limina seu Sedem confluens Apostolicam referebat.* (Et infra:) *Igitur decernente nobiscum sancta synodo, in praesentia depositi et ab officio sacerdotali excommunicati atque a regimine episcopatus alienati indubitanter existunt:* Dec., 2 par., caus. 2, quaest.[144] 3, cap. 21.

Ergo in causa manifesta et actu delicti permanente incorrigibiliter et pertinaciter induratus reus, una cum complicibus et fautoribus absque omni processu judiciario, consequenter etiam absque admonitione excommunicari potest, imo debet. Jam vero annon superet omnem sole[m]nitatem admonitionis canonicae quod postquam circa annum 1721 ecclesiae nostrae facta per Sacram Sedem Apostolicam, mediante [p. 201] sacra erectionale[145] bulla[146], Domino sacrata,

fuisset fundatio ac jesuitae tam nostram quam praedecessoris nostri pacificam possessionem turbari et circa annum 1738 fundationales proventus invalide illiciteque dismembrari sibique conferri facere praesumpsissent, nos assistente Hungariae lege cum debita reverentia hactenus per jesuitas eblanditum mandatum deprecati fuerimus, nec dismembrationem fundationalium proventuum admiserimus. Qua nostra legale[147] contradictione non obstante, jesuitae circa annum 1741 secundum attulerunt mandatum, quo mediante, absoluta potentia nostros episcopales proventus occupare nitebantur. Cui illicito invalidoque decreto nos obsequi non potuimus, ita nec voluimus, unde quod toti Transylvaniae manifeste notum est, ipse Aron in sua sub 8-va Octobris 1746 Romam data relatione[148] fatetur dicens: *Hoc unicum scio, quod suas angarias ex proventibus episcopalibus accurate semper penes cameralem commissionem ab hujus dominii*[149] *officialibus percipiat (subauditur jesuita). Quis autem nostrum hoc impediat? Quis Camerae hic et nunc se opponat?*

[p. 202] Ecce plus quam canonicae secondariae admonitionis manifestam recognitionem[150], quam tamen absoluta vi et potentia proventus episcopales rapiens jesuita, indurata incorrigibilitate nihil curat. Tertiae superabundantis admonitionis legitimatio est, quod synodaliter conclusum sit, ut jesuita ob suos excessus e synodo edjiciatur, super quo legitimo synodali actu[151] jeusita contra allegatos sacros canones ad laicum tribunal pro protectione via proditoria recurrit. Quid ergo superest, quominus nos ecclesiam nostram contra hunc persecutorem, ejus successores et fautores pastorali obligamine et justo excommunicationis gladio tueri ac defendere oporteat, ne divino horrendo aeternum deplorando, quod Heli propter scandalosae conniventiae culpam subiit[152], nos exponamus judicio? Quis recenseat publicas tot annorum protestationes, contradictiones et sumptuosissimas usque in hodiernum diem frequentatas solicitationes, quibus omnibus ad oppressionem ecclesiae et justitiae violatis divinis humanisque legibus induratae cervice jesuita cum suis fautoribus et complicibus resistere [p. 203] censuramque sacrorum canonum tot rationibus ipso jure et facto incurrere ad nihilominus spernere et contemnere non contremiscit? Extat exemplum quo Posonii in Hungaria circa annum 1736 propter scandali factum, brachii saecularis assistentiam loci capellanus imploravit cumque scandalizans ad processum juris provocasset et factam sibi per capellanum injuriam corrigi postulassat, archiepiscopus Strigoniensis fundamento allegatarum sacrarum constitutionum decrevit: correctiones in genere morum non requirere ordinem processualem, quam archiepiscopi decretationem etiam augusta aula ratificavit. Unde in hoc manifesto casu non requiritur ille ordo processualis, quo in Hungaria ad instantiam partium litigantium facta consistoriale[153] citatione contra contumaces longa serie proceditur, quia ille processus non observatur circa casus delicti permanentis, pertinaces manifestos et incorrigibiles ipso facto ac jure anathemizatos, quod allegata sacra statuta et usus Posoniensis exempli demonstrat[154]. Quod Posoniensis capellani exemplum per ipsos jesuitas [p. 204] approbatum est, ergo contra eos vel maxime militat, quia

sub ipsa allegata inter capellanum ac accusatum pendente lite jesuitae capellanum in suam Societatem recipiendum candidarunt. Quare accusatus ed Provincialem Societatis Viennae Austriae recurrens, receptionem capellani ex instituto Societatis et candidatorum examine non esse admittendum demonstravit et postulavit quoadusque capellanus laesam famam et damna contra juris ordinem illata non redintegraverit et compensaverit. Hoc tamen non obstante, erga archiepiscopi allegatam decretationem capellanum absque omni restitutionis onere in suam Societatem jesuitae admiserunt. His accedit quod natura sua processus criminalis etiam in foro civili differat a processu civili et alia ratio habeatur correctionis magistratualis seu jurisdictionalis, alia processus ordinarii privatorum litigantium. Alia argo etiam habetur ratio in reparabili, quia medicinale[155], canonica et magistratuale[156] correctione, ubi sententia non amplius ferenda, sed propter juris et facti manifestam notorietatem [p. 205] delinquentis incorrigibilitatem et delicti enormitatem, praejudiciumque ac irreparabile actuale animarum periculum, lata jam neutiquam tamen irreparabilis, sed medicinalis sententia necessario exequenda est.

Qualem demum modum, formam et nescitur quos processus in favorem jesuitarum requirit Aron? Demonstratum etenim jam est, solemnitatem extrinsecam denuntiationis etiam in latino ritu scriptis nostris fieri potuisse, ergo jam factam sufficere. Internus jesuitarum cordis ad factum publicum operibus mortaliter peccaminosis deductus reatus, instituto Christi, doctrina evangelii et sanctorum apostolorum, traditione ecclesiae et sacris oecumenicis conciliis, lata excommunicationis sententia est damnatus et anathemizatus. Hujus sententiae denuntiatio Petro Aron et toti ecclesiae nostrae synodaliter congregandae per nos hoc cum mandato facta est, ut eam exequantur. Si ergo aliqua superest executionis solemnitas, ea non est Roma petenda, sed ad praescriptum ecclesiae et obligamen juramentale, quo Aron et totus clerus [p. 206] nobis qua legitimo episcopo subjectus est, saltem synodaliter instituenda fuisset, nec poterat Aron synodo competentem votis actionem suo recursu praevenire ac decretum ad totam ecclesiam directum in favorem jesuitarum supprimere[157], praecipue quod in hoc manifesto sacrilegae rapinae, sacrilegae calumniae, sacrilegae violationis immunitatis ecclesiasticae et sacrilegae[158] usurpationis jurisdictionis episcopalis scandaloso casu, etiąm per jesuitas hodie Romae publicis ad populum factis defensa incontinenti licita evincatur, quibus doctrinis jesuitae asserunt, contra furem aut potius raptorem pro rerum suarum defensione, si rerum integritas aliter servari non possit, licitum esse incontinenti homicidium. Certe tam gravis rapina, qua jesuitae fructus nostros usurpant, ut nobis et successoribus nostris status et vitae media, adeoque canonica praebenda deficiat, gravissimi sacrilegi furti violenta et irreparabilis est species[159]; ergo, doctrina jesuitarum, absque processu, defensam recipit. Huic doctrinae [p. 207] assistit lex Hungariae, quae vim vi repellere et usque ad mortis illationem res suas cuique defendere permittit.

Jam vero jesuitarum rapinae, ut Aron refert, omni trimestri recursu frequentantur, nec verbis, jure, castigatione, sed nec papali interpositione, quae, ut nobis impendatur justitia, pro nobis facta est[160], mitigatur. Quod ergo inculpatae tutelae moderamen in mirabilibus super se requirit Aron? Contra nos qua episcopum perru[m]ptis divinis humanisque legibus sine forma, modo et processu ad ammissionem[161] episcopatus et vitae grassantur jesuitae et quo scandaloso favore nobis contra jesuitas per Aron incontinenti disputatur defensa, sacris constitutionibus ipso jure et facto pronuntiata? Quid humanitatis aut officii requirit jesuita, qui ut lupus rapax ad animarum nobis concreditarum scandalum et irreparabilem interitum, ad ecclesiae nostrae perpetuam perturbationem et schisma periculosum omni studio intentus et comparatus habetur. Nihil etiam jurisdictionis exercitium potentia [p. 208] et multitudo eorum qui jesuitae protectioni adhaerent remorari, nec imprudentiae argui potest ejusdem episcopalis jurisdictionis actualis functio, quia scriptum est: *non sequeris turbam ad faciendum malum*: Exod[us], cap[ut] 23, v[ersus] 2. Et profecto se posteritatem suam non salvasset Noe[162], si potentiae et multitudini totius mundi cedendo a via justitiae operibus rectis et praedicatione veritatis recessisset; invanum imitanda celebraret ecclesia martyrum exempla, si induratae impietati usque ad sangvinem resistere, imprudentiae actus existeret, nec perituro pharaoni allisque incorrigibilibus regibus Dominus justitiam praedicari praecipisset, si praeviso incorrigibilitatis interitu a functione jurisdictionis episcopalis prudenter et conscientiose abstinendum esset. Clamandum itaque nec cessendum est episcopis: Isa[ias] cap. 58, v. 1[163], nisi cani muti abominationem coram Domine incurrere velint: Isa., cap. 56, v. 10[164].

Non dubitat Aron actum excommunicationis esse Romae communicatum[165], attamen ipse etiam qui in partem solicitudinis, non vero in plenitudinem indivisibilis potestatis nostrae vocatus [p. 209] est, divisa nobiscum potestate Romam consulendo recurrit et quid an actus noster valeat, an expediat et an subditus noster Aron nobis obedire debeat, aliud quod consulatur non superest. Scribit Aron hanc sententiam per Sanctissimum Dominum, summum in terris Christi vicarium, ferri oportuisse magna tantae suae praesumptionis temeritate, qua Summo Pontifici agenda dictari et nobis, qua Ordinario, potestas controverti subintelligitur. Quare nos immediatus, pastor ovilis sumus, quam ut gladio apostolico *evvellamus et destruamus et disperdamus et dissipemus et aedificemus et plantemus*: Jerem[ias], cap. 1, v. 10[166]. A nobis petentur animae nostro pastoratui immediate commissae, nostra vero anima repetetur a Summo Papa, qui pastorum pastor est et ideo ordini apostolico non congruit, ut Summus Pontifex mediatam sibi competentem exerceat potestatem, ubi superest immediata ordinaria episcopalis potestas.

Asserit Aron, quod contremiscat censuram, a qua ob temeritatem consummatam et manifestam inobedientiam vix excusabilis est, quia non est locus consilii in subdito cui sola [p. 210] obedientiae incumbit necessitas, cujus inexcusabilis inobedientiae factum, futurae obedientiae promissione legitimare et protestando salvare invanum Aron contendit, spe enim futurae emenda-

tionis, actu deliberato delinquere aliosque verbo et exemplo scandaloso ad inobedientiam seducere hisque inexcusabiliter culpabilibus factis protestationem contrariam adjicere, non tantum nullam operatur delicti alleviationem, sed potius delictum in aliam graviorem speciem transformatur.

Accedit, quod tam articolo 45 Uladislai I [decreti][167], quam sacris canonibus contra sententiam praelatorum subditis Romam immediatus recursus prohibitus sit, quia: *Metropolitanum vestrum in aliquo postponere non praesummatis, excepto si (quod non optamus) contra eundem habere vos aliquid causae contingat, ut ob hoc Sedis Apostolicae judicium petere debeatis*: Decr. [!], 2 par., caus. 2, quaest. 7, cap. 45.

Quia ergo tanta nobis insita est hujus Sedis Sacrae reverentia, ut ad hanc immodeste quantumvis recurrentem et mandatorum nostrorum executionem [p. 211] nocivae morae subjicientem Aron graviori hic et nunc non corrigamus quidem animadversione, quia tamen ejus pusillanimitate et temeritate, qua partim plus escarum ammissionem quam animarum periculum, plus homines quam Deum timere suis literis prodit, partim vero alios a salutari obedientia seduxit, utque longa annorum serie synodaliter definitorum et usque hodie recognitorum justitia et obligatum observamen excutiatur scandalose et cum pericolo majoris schismatis inducere conatur, jesuitam defendit, quem ipse Aron summe aversabatur et contra quem Romam ad nos querelas detulit, optimi coloris pessima mutatione, mira nimium et justo suspecta, in hac persecutionis gravitate, cujusque ad animum et sangvinem residendum est, ecclesiae nostrae sufficienter provisum esse haudquaquam comperimus.

Idcirco, ne ulteriores morae aut confusiones exoriantur, eundem Petrum Aron ab officio vicariali suspendimus et tam activa quam passiva voce in synodo privamus eousque quousque in Domino aliter disponendum esse judicaverimus. Utque interea illa [p. 212] omnia debitae et indilatae executioni demandentur, quae absoluta ordinaria apostolica authoritate nobis incontrovertibiliter et privative competunt ac quae eadem nostra apostolica potestate divini judicii justitiam prae oculis semper habendo in Domino definivimus; eapropter vobis universis et singulis quibus supra, simul et divisim constitutis praesentiumque notitiam habituris, in virtute sanctae salutarisque obedientiae et sub excommunicationis ipso jure et facto incurrendae nobisque specialiter reservatae poena praecipimus, ut recepto a Petro Aron priori contra jesuitam Josephum Balog ejusque complices denuntiatae excommunicationis decreto nostro aliisque nostris mandatis, non expectata synodi celebratione, statim et ipso facto nomen excommunicati publicetis et sub eadem excommunicationis ipso jure et facto incurrendae nobisque specialiter reservatae poena eundem excommunicatum devitare debeatis. Utque divinae bonitatis assistentiam obtinere mereamur publices quotidianos [p. 213] preces et devotionis opere in singulis parochiis, quantum fieri poterit, hac intentione instituatis, ut Deus ecclesiae nostrae et nostros persecutores misericorditer convertere aut justo suo

judicio disperdere nosque et ecclesiam nostram in sua gratia, sancto servitio et pace protegere festinet.

[III] Ne vero fortassis adhuc dum in publicis laicorum carceribus macerentur nostri presbiteri et tam camerales quam alii laici officiales, sine nostro assensu et approbatione, in quasvis ecclesiasticorum jurium et rerum dispositiones et occupationes se ingerant ac demum ut quam[168] jesuitae excellentissimo domino generali a Cernin Viennam transmittendam[169] tradiderunt accusationis testimonium, idem excellentissimus dominus generalis extradat, duo archidiaconi excellentissimum, illustrissimum et reverendissimum dominum episcopum latini ritus, praesentibus perceptis, statim accedent eundemque canonice requirent ut nomen excommunicati publicari et quia justitiae administratio nemini negari potest, in quantum excellentissimus dominus generalis alliique camerales et similes officiales sub jurisdictione [p. 214] titulati domini episcopi latini ritus commorantur et circa actus versantur quibus tam ex allegatis locis, quam vero in ordine ad detentionem meorum presbiterorum Decr[etalium Greg.] lib. 5, tit. 39, cap. 29 ipso jure et facto canonis, censura incurritur[170], eosdem super restitutione captivatorum nostrorum presbiterorum extraditione[171], praevii testimonii et abstinentia a violatione immunitatis jurisdictionis et rerum ecclesiasticarum, tribus si ex superabundanti visum fierit continuis vicibus canonice admoneri et respective inhiberi nobisque canonicas superinde testimoniales extradi facere velit. In quem finem copiam praesentis nostri decreti eidem titulato domino episcopo latini ritus communicari ac in reliquo tam prioris, quam praesentis nostri decreti et mandatorum indilatam executionem synodique instituendam celebrationem firmiter praecipimus. Secus facturi indignationem omnipotentis Dei et Sanctorum Petri et Pauli Apostolorum se noverint incursuros.

Datum Romae, ipso festo conversionis Sancti Pauli Apostoli, in diem 25 Januarii anni 1747 incidente.

■ **Cunoaştem două copii, scrise, de altfel, de aceeaşi mână, ca şi copiile memoriului din 8 august 1746 (Doc. 48): 1) BAFC, ms. 565, p. 154-214 (menţiuni la P, Coresp., p. 81 şi Teologul, p. 12); 2) APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 170-202v; mf. DGAS, Vat., rola 60. Sublinierile (redate de noi cu caractere cursive) sunt contemporane. Memoriul e scris într-o bucată; alineatele ne aparţin. Indicaţiile despre succesiunea paginilor sunt după copia 1, pe baza căreia am făcut transcrierea.**

Note

[1] Aceeaşi ortografie şi în restul decretului (dar, uneori, şi în alte scrieri ale epocii); mai corect: „presbyteris".

[2] Copia 1, după „Innocentius" urmează: „etc. etc.". Completarea între [ ] o facem după copia 2.

[3] *Corpus Juris Canonici* (în continuare: CJC), I, ed. Colonia Munatiana [Basel], 1735, col. 388. Pentru citatul dintre ghilimele vezi *Epistola întâia către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel*, cap. 4, vers. 5. „Cap." din indicaţia lui Inochentie, repetat de el în toate celelalte

citate din „Decretum Gratiani", corespunde la „c[anon]" în cazul acestei părți a dreptului canonic.

[4] E totuși exagerat să se atribuie iezuiților - cum reiese din context - faptul că (unii) părinți au ajuns să deteste Unirea în așa măsură încât refuzau să-și boteze copiii (cf. și P, *Coresp.*, p. 62; scrisoarea lui Inochentie către Toussaint, 24 decembrie 1746).

[5] Mișcarea condusă de Visarion; dar Inochentie își amintește aici greșit data (ca și în alte cazuri, pe care le precizăm la locul lor), căci acest călugăr la 13 martie nu apăruse încă în Transilvania (vezi mai jos, n. 7). De altminteri, chiar dacă am admite - cum s-a făcut până acum (greșit) în istoriografie - că Visarion ar fi apărut în târgul Dobra la 11 martie, el ar fi fost pe atunci abia intrat în marginea de vest a Transilvaniei și ni se pare că în două-trei zile, ținând seama de comunicațiile epocii, tulburarea populară n-ar fi putut lua proporții atât de mari într-o bună parte a Ardealului de Sud, pentru ca Czernin să fi și avut posibilitatea de a raporta despre ea de la Sibiu la Viena deja la 13 a aceleiași luni.

[6] Desigur, din episcopia Muncaciului.

[7] Rezultă și din începutul acestui pasaj că atitudinea lui Czernin, în primăvara anului 1744, față de acțiunile lui Inochentie n-a fost consecvent favorabilă, cum ar reieși din expunerea lui Decei (p. 10-19). Czernin nu era „ginerele" Mariei Tereza (*ibid.*, p. 10), ci „generalul" ei. Vezi și Nilles, II, p. 560-562, cf. 564 (după Maior, p. 103 n.a., fără indicația lunii: fragment dintr-un raport al lui Czernin, datând după 11 aprilie 1744, probabil de la sfârșitul acestei luni, nu din martie, cum se afirmă, de obicei, în istoriografie, astfel și la Bogdan-Duică, *Călugărul Visarion Sarai*, p. 19, după S. Micu; în ed. Nilles și anul e arătat greșit: 1742; „sâmbăta" din raport cade la 11 aprilie 1744). Aluzii la uneltirile iezuite (prin mijlocirea lui Czernin), amintite în pasajul din Doc. nostru, pe care-l publicăm aici, se fac de Inochentie și în scrisorile sale către P. Dobra din 2 iulie 1746 (*Doc. 43*), respectiv către Gyulaffi din 9 aceeași lună, către Friedr. Harrach din 20 august 1746 (P, *Coresp.*, p. 17, 22), în decretul său de excomunicare contra lui Balogh (*ibid.*, p. 39), apoi în scrisoarea sa către episcopul romano-catolic din Alba-Iulia, 16 noiembrie 1746 (*ibid.*, p. 55), în memoriile sale către arhiepiscopul Vienei, 22 aprilie (*ibid.*, p. 80-81), respectiv către cardinalul-prefect al Propagandei, 10 mai 1747 (*Doc. 71*), în scrisoarea sa românească adresată unui adept al său mirean (necunoscut) din Transilvania, 28 aprilie 1764 (P, *Coresp.*, p. 139).

[8] Corect: 1 (chiar după textul din anexa unui memoriu al lui Inochentie din iunie 1745: *Doc. 18*).

[9] Această informație, și anume că sinodul (din 1744) i-a cerut lui Inochentie să nu dea ascultare ordinului de a se înfățișa la Viena, n-o găsim confirmată din altă parte. Nu înțelegem de ce ar fi fost „nelegitimă" această convocare la Viena.

[10] Versiune forțată, căci pretextul pelerinajului va fi invocat abia mai târziu, în 1745, la Roma, în urma sugestiei lui Neuroni (*Doc. 23* din iunie-iulie 1745; *Doc. 25* din 24 iulie 1745).

[11] Cain, personaj biblic, care și-a ucis fratele.

[12] Ultimele două din cele trei „capitole" citate aici, în dreptul acestei note a noastre, se bazează pe texte pseudoisidoriene (CJC, ed. Friedberg, I, col. 503, n. 6, 15).

[13] Pseudoisidorian (CJC, ed. Friedberg, I, col. 505, n. 52).

[14] De fapt, citatul începe numai după „quia" (*ibid.*, col. 1016).

[15] În izv. cit. lipsește.

[16] Pseudoisidorian (CJC, ed. Friedberg, I, col. 1164, n. 161).

[17] În izv. cit. (CJC, ed. din 1735, I, col. 1016) urmează: „et".

[18] Nu se află în „[Sanctorum Patrum CCCXVIII Nicaeea congregatorum] variae ecclesiasticae constitutiones", care de altfel cuprind numai 19 „capita", ed. Mansi, t. II (305-346), Florența, 1759 (reproducere facsimilată, Paris-Leipzig, 1901, col. 1019-1030), ci în „Eorundem Sanctorum Patrum CCCXVIII sanctiones et decreta alia", aceeași ed. și același t., caput XXIV (col. 1049). Firește, Inochentie a folosit o ediție anterioară a colecției conciliilor, de ex. aceea a lui Philippe Labbe și a lui Gabriel Cossart, apărută la Paris în 1671-1672, continuată de Jean Hardouin, tot la Paris, în 1714-1715, sau, poate mai degrabă, aceea a lui Niccolò Coleti, publicată la Veneția în 1728-1733.

[19] Cf. *Exodus* (Ieșirea), cap. 22, vers. 28, fără: „enim".

[20] Mansi, I, col. 42. Cf. și *Canones sanctorum apostolorum* (apocrife), nr. 54, în CJC, ed. din 1735, I, col. 1269.

[21] Pseudoisidorian (CJC, ed. Friedberg, I, col. 635, n. 310).

[22] Pseudoisidorian (*ibid.*, I, col. 519, n. 7).

[23] Pseudoisidorian (*ibid.*, n. 12).

[24] În izv. cit. (CJC, ed. din 1735, I, col. 451): „diffinire".

[25] *Ibid.*: „diffinitum".

[26] Pseudoisidorian (CJC, ed. Friedberg, I, col. 520, n. 47).

[27] În izv. cit., corect: „quovi".

[28] *Ibid.*: „ac".

[29] Concilium Lateranense V (1512-1517).

[30] Mansi, XXXII (1438-1549), reprod. facs., Paris, 1902, col. 876. Bulă citată de Inochentie mai înainte și în decretul de excomunicare a lui Balogh (P, *Coresp.*, p. 41).

[31] Aceeași ortografie și în restul prezentului decret; corect: „praesumat".

[32] Apocrif (CJC, ed. din 1735, I, col. 391), corect: „episcoporum".

[33] Corect: 11 (CJC, ed. din 1735, I, col. 543).

[34] În izv. cit. (CJC, ed. din 1735, I, col. 391); corect: „episcoporum".

[35] Pseudoisidorian (CJC, ed. Friedberg, I, col. 450, n. 10).

[36] Pseudoisidorian (*ibid.*, I, col. 505, n. 3).

[37] Corect: 2 (CJC, ed. din 1735, I, col. 391).

[38] Reproş făcut de Inochentie teologului iezuit şi în decretul de excomunicare (P, *Coresp.*, p. 37). Or, participarea teologului la sinodul diecezan era obligatorie, potrivit Diplomei a II-a leopoldine şi instrucţiunilor oficiale pentru teolog (pct. 8, Nilles, I, p. 311).

[39] În izv. cit. (CJC, ed. din 1735, I, col. 495) lipseşte.

[40] *Epistola întâia către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel*, cap. 7.

[41] În izv. cit. (CJC, ed. din 1735, I, col. 495), corect: „segregare".

[42] Pseudoisidorian (CJC, ed. Friedberg, I, col. 570, n. 191).

[43] *Epistola întâia către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel*, cap. 7, vers. 39 (cu unele schimbări de cuvinte).

[44] În izv. cit. (CJC, ed. din 1735, I, col. 504): „et".

[45] Vezi n. 43.

[46] Pseudoisidorian (CJC, ed. Friedberg, I, col. 581, n. 632).

[47] CJC, ed. din 1735, I, col. 505; în ed. Friedberg, I, col. 582 şi n. 683, restituită forma corectă: „litterato".

[48] În izv. cit. (în nota următoare) urmează: „militantem".

[49] Mansi, XXVII (1409-1418), Florenţa, 1784 (reprod. facs., Paris, 1903), col. 585.

[50] CJH, *Trip.*, ed. cit., p. 72.

[51] E vorba de hotărârile cuprinse în dreptul canonic.

[52] Ed. cit., p. 36. Se adaugă însă (de către Werbőczy István), printre altele: „Circa causas vero profanas, statuta civilia derogant canonibus, et eos tollunt". Deci, în pricinile laice legile civile lipsesc de tărie canoanele.

[53] E citat de Graţian după „Urbanus papa". Dar, cum observă Friedberg (CJC, I, col. 1108, n. 57), nu se află nici în epistolele lui Urban I, nici în cele ale lui Urban II (pentru opera lui Graţian numai aceştia ar putea fi luaţi în considerare).

[54] Pseudoisidorian (CJC, ed. Friedberg, I, col. 467, n. 22).

[55] Pseudoisidorian (*ibid.*, n. 29).

[56] În izv. cit. (CJC, ed. din 1735, I, col. 407): „quasi". Aceeaşi scăpare în memoriul lui Inochentie către papă (1750) (*Doc. 254*).

[57] Corect: 6 (aceeaşi ed., *ibid.*). Vezi nota precedentă.

[58] Din acest „capitol" nu se dă nici un citat (aceeaşi ed., I, col. 406-407).

[59] *Cartea întâi a Regilor*, cap. 22.

[60] Pseudoisidorian (CJC, ed. Friedberg, I, col. 580, n. 571, 592). Citat şi în amintitul memoriu către papă (1750) (*Doc. 254*).

[61] În izv. cit. (CJC, ed. din 1735, I, col. 508) urmează: „in".

[62] Cf. *Evanghelia după Matei*, cap. 10, vers. 22; cap. 24, vers. 13.

[63] Cf. *Epistola a doua către Timotei a Sfântului Apostol Pavel*, cap. 3, vers. 12.

[64] Aceeaşi ortografie şi în restul decretului: corect: „acquisivit".

[65] *Faptele Sfinţilor Apostoli*, cap. 20, vers. 28.

[66] Pseudoisidorian (CJC, ed. Friedberg, I, col. 585, n. 763).

[67] Corect: „Gadagarium" (*ibid.*, col. 585).

[68] *Evanghelia după Ioan*, cap. 8, vers. 59.

[69] În izv. cit. (CJC, ed. din 1735, I, col. 509), corect: „tamdiu".

[70] În izv. citat (*ibid.*), corect: „amittunt".

[71] Corect: 36 (*ibid.*).

[72] Cf. memoriul lui Inochentie din 8 august 1746 (*Doc. 48*).

[73] Pseudoisidorian (CJC, ed. Friedberg, I, col. 994, n. 246).

[74] În izv. cit. (CJC, ed. din 1735, I, col. 869), corect: „processerit".

[75] Pseudoisidorian (CJC, ed. Friedberg, I, col. 501, n. 604).

[76] Nu se află la Sf. Augustin, citat de Graţian (notă a „corectorilor" ediţiei romane din 1582, ediţie reprodusă stereotip şi de cea folosită de către Inochentie).

[77] Cu o inversiune stilistică.

[78] Aceeaşi ortografie şi în restul decretului: corect: „amovendum".

[79] Corect: „Bellisarius" (CJC, ed. Friedberg, I, col. 913).

[80] În izv. cit. (CJC, ed. din 1735, col. 796): „vi retento".

[81] *Ibid.*: „praedictam". În unele ms.: „praedictum patricium" (CJC, Friedberg, I, col. 913, nota [xxx]), deci s-ar raporta la Belizariu.

[82] Antonina, soţia lui Belizariu (cf. CJC, Friedberg, I, loc. cit.).

[83] În izv. cit. (CJC, ed. din 1735, I, col. 796) urmează: „modo".

[84] Epistola apocrifă a papei Silverius (536-537) către episcop (CJC, ed. Friedberg, I, col. 913, n. 504), născocire pseudoisidoriană (Erich Caspar, *Geschichte des Papsttums*, II, Tübingen, 1933, p. 233, n. 2).

[85] Epistolă apocrifă a lui Silverius către Vigilius, succesorul său (537-555) (CJC, ed. Friedberg, I, *ibid.*, n. 115).

[86] Pseudoisidorian (*ibid.*, col. 513, n. 51).

[87] Nu găsim figurând în CJC o asemenea glosă (explicare a unui termen sau a unei clauze de drept canonic).

[88] De fapt, citatul începe numai la cuvântul următor.

[89] Corect: 24 (CJC, ed. din 1735, I, col. 859).

[90] Mansi, I, col. 38. Cf. şi *Canones sanctorum apostolorum* (apocrife), nr. 38, în CJC, ed. din 1735, I, col. 1268, cu unele deosebiri de cuvinte.

[91] Pseudoisidorian (CJC, ed. Friedberg, I, col. 484, n. 52).

[92] Pseudoisidorian (*ibid.*, n. 76).

[93] Vezi n. 87.

[94] Inochentie dă aici o formă contrasă a începutului capitolului respectiv (CJC, t. II, ed. Colonia Munatiana, 1730, col. 205).

[95] În izv. cit. (CJC, ed. din 1735, I, col. 562): „vituperationem".

[96] Corect (*ibid.*): „daemonum".

[97] Pseudoisidorian (CJC, ed. Friedberg, I, col. 647, n. 161).

[98] Chalcedonensis (451).

[99] În izv. cit., corect: „ideoque".

[100] Mansi, II, col. 1024-1028.

[101] Corect: 11 (CJC, ed. din 1735, col. 569).

[102] În izv. cit. (vezi n. 103) urmează: „causa".

[103] *Ibid.*: „tulerint".

[104] Bula cit., din 18 octombrie 1549 (*Institutum Societatis Jesu*, I, Praga, 1705, p. 12).

[105] Indiferent de motivele, în fond juste (cf. B, *Klein*, p. 52), ale nemulţumirii lui Inochentie faţă de tutela iezuită, trebuie să recunoaştem că numai printr-o logică cu totul specială, într-un avânt polemic, se putea trage această concluzie, imprudentă, din bula citată! Concluzie, ca şi raţionamentele însoţitoare din frazele următoare (vezi şi scrisoarea către S. Caliani, 17 iunie 1747, P, *Coresp.*, p. 89), care trebuia să supere conducerea bisericii catolice.

[106] Aluzie la Aaron.

[107] Aluzie la uneltirile prin care, potrivit lui Inochentie, iezuiţii semănau discordie între el şi „alţi principi [fruntaşi] creştini", ca regina-împărăteasă şi, poate, papa.

[108] Aluzie la introducerea alocaţiei de 300 fl. în sarcina episcopului, în diploma din 21 august 1738.

[109] Aluzie la „uzurparea" funcţiei de „teolog" pe lângă episcopul unit.

[110] Cf. memoriul lui Inochentie din 8 august 1746 (*Doc. 48*, n. 20).

[111] Aluzie ce pare, sub pana lui Inochentie, o amară ironie la adresa papalităţii.

[112] Deducţie personală, căci Leopold I, în diploma sa din 25 august 1703, spune doar atât despre iezuiţi că a abrogat dispoziţia ce le era contrară (şi anume excluderea lor din Transilvania), înainte de eliberarea Transilvaniei de sub stăpânirea turcească (cf. Nilles, I, p. 129, n. 1).

[113] CJH, *1657-1740*, ed. Budapesta, 1900, p. 484 (*Caroli III. decretum anni 1715*, art. 53: contractele, obligaţiile, cedările de bunuri etc., obţinute în timpul răscoalei conduse de Francisc Rákóczi prin fraudă, silnicie, intimidare, nu trebuie respectate).

[114] *Ibid.*, p. 428-437.

[115] Corect: „jurisdictionali".

[116] Vezi, în acelaşi sens, mai multe acte ale lui Inochentie din 9 aprilie 1747 (P, *Coresp.*, p. 65, 71, 73).

[117] Pseudoisidorian (CJC, ed. Friedberg, I, col. 647, n. 174).

[118] Pseudoisidorian (*ibid.*, I, col. 652, n. 361).

[119] Rezumat după punctele respective din *Canones sanctorum apostolorum* (apocrife) (CJC, ed. din 1735, I, col. 1265-1267).

[120] Diploma din 21 august 1738.

[121] Cf. şi mai jos, precum şi în scrisoarea către Aaron din 12 noiembrie 1746 (P, *Coresp.*, p. 47).

[122] Cf. *Evanghelia după Luca*, cap. 12, vers. 23. Aceeaşi figură de stil se repetă, într-o formă adaptată, spre sfârşitul decretului. Cf. şi scrisoarea sa din 9 aprilie 1747 către doi protopopi din dieceză (P, *Coresp.*, p. 65).

[123] Aluzie protestatară, politică, cu ajutorul unui citat biblic!

[124] În izv. cit. (CJC, ed. din 1730, II, col. 495), corect: „feudorum".

[125] *Ibid.*: „minuere" (în unele ms.: „imminuere", cf. ed. Friedberg, II, col. 614, n. 8 la acest cap.).

[126] În izv. cit. (*ibid.*) lipseşte (în ed. Friedberg, II, col. 614, „aliquatenus" în loc de „non").

[127] La acest capitol (CJC, ed. din 1730, II: Decretal. Greg. col. 405-406). Inochentie se referă, fără a cita din el textual. Celelalte referiri nu sunt date în ordinea textelor, ci dezordonat.

[128] În izv. cit. (CJC, ed. din 1735, I, col. 603): „praesumptivam".

[129] Şi prin acest citat din dreptul canonic (dintr-o scris. a papei Nicolae I din 862, cf. CJC, ed. Friedberg, I, col. 694, n. 261), Inochentie caută să conteste alocaţia acordată teologului iezuit prin diploma din august 1738.

[130] Cf. scrisoarea lui Aaron către Propaganda, 14 decembrie 1746 (*Doc. 53*).

[131] Ceva mai târziu, într-un memoriu succint (*compendium*) cu data 6 iunie 1747 către Propaganda, Inochentie face aluzie numai la „legile Ungariei" ca bază juridică a acestei excomunicări (*Doc. 81*). Alteori invocă atât canoanele, cât şi legile Ungariei (P, *Coresp.*, p. 46, 62, 82 etc.). Vezi şi memoriul către Propaganda, 27 mai 1747 (*Doc. 80*).

[132] Asemenea *monitio (canonica)*, adică somaţie premergătoare excomunicării, era prescrisă de canoane: *Liber Sextus decretalium Bonifacii papae VIII*, lib. V, tit. XI, cap. 3, în CJC, ed. din 1730, col. 160; *Concilium Tridentinum* (în continuare: CT), ed. Trento, 1745, sessio 25, de reformatione cap. 3, ed. cit., p. 275. Teza lui Inochentie, după care n-ar fi fost

necesară somaţia în cazul dat, pare neconvingătoare, probele pe care le aduce fiind necorespunzătoare acestui caz.

[133] Scrie, în 867, papa Nicolae I lui Ludovic Germanicul, rege al Franciei Răsăritene (843-876), în legătură cu Lothar II, rege al Lotharingiei (855-869), fiu al împăratului Lothar I (CJC, ed. Friedberg, I, col. 445, n. 245).

[134] Cf. *Epistola către Galateni a Sfântului Apostol Pavel*, cap. V, vers. 19.

[135] Comentariu al lui Graţian reprodus din izv. cit. (CJC, ed. din 1735, II, col. 387).

[136] Adică, în comentariul său la *Epistola întâi către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel*, cap. V.

[137] „Ergo - manifesta", această propoziţie e o concluzie personală a lui Inochentie, nu o glosă, cum spune el.

[138] În izv. cit. (CJC, ed. din 1735, I, col. 390), corect: „possit".

[139] *Ibid.*, corect: „refrenat".

[140] Corect: „Teberga" (CJC, ed. Friedberg, I, col. 449): Dietburg (Haller, II/1, p. 75 şi urm.).

[141] Corect: „Waldrada" (CJC, ed. Friedberg, *ibid.*): Waldrad (Haller, *ibid.*).

[142] Corect: „Teugaldum et Guntarium" (CJC, ed. Friedberg, *ibid.*): Dietgaud, arhiepiscop de Trier, şi Günther, arhiepiscop de Colonia (Haller, II/1, p. 76 şi urm.).

[143] În izv. cit. (CJC, ed. din 1735, I, col. 391): „atque".

[144] Corect: 1 (aceeaşi ed., I, col. 390-391).

[145] Corect: „erectionali".

[146] Din 18 mai 1721. Cf. memoriul lui Inochentie din iunie 1745, anexa 9 (*Doc. 19*).

[147] Corect: „legali".

[148] Către Inochentie, cum rezultă de pe la sfârşitul decretului. Se pare că e vorba de răspunsul lui Aaron la scrisoarea episcopului din 10 septembrie 1746, în care, printre altele, episcopul cerea ca „nec ei" [teologului iezuit] „usque ad ulteriorem meam dispositionem quidpiam communicet, administret vel administrari faciat" (P, *Coresp.*, p. 28).

[149] Domeniul episcopal al Blajului.

[150] Neclar.

[151] Vezi n. 38.

[152] Preotul Eli, jude biblic al Israelului, pedepsit de Dumnezeu fiindcă a tolerat fărădelegile fiilor săi (*Cartea întâi a Regilor*, capitolele 2-4). Exemplu invocat de Inochentie şi în scrisoarea sa către papă din 11 noiembrie 1746 (P, *Coresp.*, p. 30), care însoţeşte decretul de excomunicare împotriva lui Balogh.

[153] Corect: „consistoriali".

[154] În cazul exemplului de la Pozsony (Bratislava) însă nu rezultă din expunerea lui Inochentie că ar fi vorba de excomunicare.

[155] Corect: „medicinali".

[156] Corect: „magistratuali".

[157] În realitate, a suspendat promulgarea excomunicării (cum i-a comunicat și lui Inochentie), pentru a cere instrucțiuni în această privință de la forurile bisericești superioare, vezi scrisoarea sa din 14 decembrie 1746 către Propaganda (*Doc. 53*) și către nunțiul de la Viena, din 4 ianuarie 1747 (*Doc. 56*). Cf. și P, *Coresp.*, p. 65.

[158] Prin repetarea, până la obsesie, a acestui cuvânt grav în aceeași propoziție, Inochentie vrea să accentueze și mai mult justețea excomunicării.

[159] Alocația iezuită, un fel de dijmă impusă prin decretul imperial din august 1738, care greva asupra veniturilor episcopale, dincolo de prejudiciul material ce-l reprezenta, trebuia să fi fost resimțită de Inochentie, poate și mai mult, ca o servitute umilitoare, ca unul din semnele cele mai jignitoare ale instituției teologului străin. De acest lucru dându-și seama, până la urmă, și Balogh, precum și Curtea vieneză, Biserica Unită, în iunie 1747, va fi degrevată de această sarcină (*Doc. 53*, n. 9), recunoscându-se astfel, implicit, justețea campaniei episcopului împotriva ei.

[160] Deducție personală a lui Inochentie, fără urmă în alte izvoare.

[161] Aceeași ortografie și în restul decretului; corect: „ammissionem".

[162] Personaj biblic, care singur, cu familia sa, din toți oamenii, a scăpat de potopul ce a cuprins Pământul.

[163] Simplă trimitere, nu reproducere.

[164] La fel.

[165] Papei și Propagandei.

[166] Adaptat.

[167] Decretul I, din 1492, al lui Vladislav al II-lea, în CJH, *1000-1526*, ed. cit., p. 508-510.

[168] Corect: „quod".

[169] Corect: „transmittendum".

[170] Cad, adică, sub pedeapsa excomunicării, precum se arată în decretul citat (al lui Inocențiu III, din 1212).

[171] Pentru încercările repetate ale lui Inochentie de a obține eliberarea lor vezi și Decei, p. 24-25 (memoriul către Maria Tereza din 1741, pct. 1), P, *Coresp.*, p. 51-53 (memoriul către Francisc I, 19 noiembrie 1746), p. 54 (către capitlul din Strigoniu, aceeași dată), p. 80 (către arhiepiscopul Vienei, 22 aprilie 1747).

61

1747 februarie 4, Roma

Valenti către Serbelloni. Ordinul dat de Inochentie lui Aaron de a promulga excomunicarea teologului iezuit constituie un fapt asupra căruia trebuie reflectat; îi va comunica ce va hotărî papa.

Si è sentito quanto Vostra Signoria Illustrissima ha rappresentato circa gli ordini dati da questo monsignor vescovo di Fogaraz in Transilvania al suo vicario generale in riguardo al gesuita consultore[1]; e certamente la materia esigge matura riflessione per non entrare in maggiori impegni; onde mi riserbo a significarle in appresso quegli ordini che Nostro Signore stimerà di farle pervenire e intanto le bacio etc. Roma, 4 febbraro 1747.

■ **ASV, Germ., vol. 618, f. 142v-143, copie de reg.**

Notă

[1] *Doc. 58* din 21 ianuarie 1747.

62

1747 februarie 25, Viena

Serbelloni către Lercari. A transmis scrisoarea către Aaron în problema excomunicării teologului iezuit de către Inochentie.

A Monsignor Lercari, segretario della Congregazione di Propaganda Fide, Vienna, 25 febbraro 1747

◆◆◆ Al vicario generale della diocesi di Fogaras ho anche[1] inviata l'altra lettera della medesima Sagra Congregazione ad esso diretta, concernente la sospensione degli ordini datigli da monsignor Klein contro il padre teologo[2], che mi fu rimessa settembre[3] sono...

■ **APF, Scritture non riferite, Bulgaria, vol. IV (1747-1760), f. 230-231, orig. (pe care l-am văzut doar în treacăt); ASV, Germ., vol. 364-365, f. 300, copie de reg.**

Note

[1] În alineatul precedent, nunțiul arată că a transmis o scrisoare adresată de Propaganda episcopului de Nicopole (Nicolae Stanislavici, devenit apoi episcop de Cenad, cu reședința la Timișoara, 1740-1750).

[2] *Doc. 58* din 21 ianuarie 1747. Cf. Serbelloni către Aaron, 25 februarie 1747 (Nilles, II, p. 582).

[3] Eroare, în loc de: „sette giorni"?

63

1747 februarie 28, Sibiu

Aaron, vicar general de Făgăraş, către cardinalii Propagandei. Deocamdată nu-şi va promulga calitatea de vicar apostolic; clerul şi poporul cer într-un glas întoarcerea episcopului; abuzuri în dieceză cu privire la căsătorii; i s-a făcut cunoscut oficial, printr-un decret regal, numirea lui Pallovics ca noul teolog.

Eminentissimi Principes,

Paternas Eminentiarum Vestrarum litteras di 21 Januarii[1] filiali cum reverentia percepi, ex quibus solum anxii in re dubia eaque tanti momenti, animi consolationem atque modum procedendi et rationem agendi in similibus, quae meum excedunt ingenium ac vires superant, dubiis cum debita submissione intellexi, verum etiam pientissimam Sanctissimi Domini Nostri curam ac benignitatem qua clementer dignatus est respicere meum nihilum suumque servum indignum titulo vicarii apostolici condecorare voluit, reverenter percepi. Quam suae Sanctitatis gratiam (quoniam ego debitas grates agere non sufficio) Deus ter optimus omni felicita[2] in suo universae ecclesiae regimine remunerabitur, ut sub ejusdem Sanctitatis felici gubernio remotiores etiam matris ecclesiae partes incrementum capiant et feliciter regantur. Ego vero, licet inutile ejusdem ecclesiae membrum, vires et exiguum quod habeo ingenium juxta paternam Eminentiarum Vestrarum admonitionem in id impendere conabor, ut quidquid in me erit, auxiliante divina gratia, pro utilitate ecclesiae sanctae Deo consecretur.

Interim illud quoque reticere non valeo, quod videlicet et si hoc gratuito titulo provisus sim, ut si (quod avertant superi) a meo praelato in me similis censurae fulmen in posterum veniret, non formidarem, nihilominus tamen ejusmodi titulum hic et nunc clero et populo tot casibus perterrito promulgare non ausim[3], facile namque sibi persuadere possent (id quod ego mihi non possem) se solo apostolico vicariatu remansuros ac proinde episcopatu jam fundato et a Sancta [Sede] se confirmato spoliandos, quae res profecto magnos causaret motus turbatis hisce rerum circumstantiis, dum videlicet actualis etiam episcopi utpote sui capitis unanimiter reditum implorant quemadmodum etiam nudius tertius in domo domini causarum fiscalium directoris[4] magna populi turba idipsum intonabat et sane necessarius esset episcopi reditus ad sedandos perturbati populi animos. Suspendendam proinde tantisper duxi tituli promulgationem, eam reservando pro casu necessitatis, ut etiam ex paternis litteris colligere licuit, dum videlicet in contrarium quid eveniret.

Jam vero quod religionis negotium congruit, laus sit Omnipotenti, non ita saeviunt deviantes ut annis superioribus, quinimo multi jam pagi et oppida ad resipiscentiam et obedientiam redierunt, redituri fors omnes si clementissima caesareo-regia decreta suum sortirentur effectum[5]. Nihilominus adhuc dum multi recalcitrant se seque opponunt, adventum episcopi reclamantes, qui sane, ut innui, necessarius esset ad sedandos recalcitrantes.

Porro praeter communem schismatis calamitatem, quae jam a triennio provinciam hanc depascitur, alia quoque particularia invaluerunt mala (ut olim insinuaveram) quibus provincia abundat: illegitima videlicet matrimonia, bigamiae, quin et poligamiae, eaque non solum inter saeculares, sed et inter clericos, qui mortua priore aliam ducunt uxorem etiam post susceptos jam sacros ordines, usu vel melius abusu ab antiquo ita introducto, quae ego in conformitate benigni Sacrae Congregationis anno superiore ad me dati rescripti[6] multa disolvi, multa correxi saepe non sine discrimine etiam vitae, cum ob id hujusmodi hominum odium et iram in me incitem. Interim quoad vivam in conformitate laudati rescripti non cessabo et quae potuero, corrigam.

Denique recte cum haec scriberem, vocatus sum a domino gubernatore hujus provinciae, qui mihi exhibuit quoddam decretum caesareo-regium, vi cujus Sua Majestas Regia in locum prioris theologi episcopo adjuncti alium sufficit, Emericum Pallovics nomine, simulque positive demandat, ut eundem prout praedecessores ejus juxta diploma Leopoldinum agnosceremus et reciperemus. Ego mandatis regiisme opponere non ausim, quoad aliter aliunde deffinietur.

De omnibus itaque dum Eminentiarum Vestrarum paternum praestolor mandatum ac dispositiones, earundem gratiis et patrocinio me com[m]endo et maneo.

Eminentiarum Vestrarum

Cibinii, 28 Febr. 1747

servus infimus
Petrus Aaron
Vicarius generalis Fagarasiensis
et Missionarius apostolicus

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 277-278, orig.; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 283-285.**

Note

[1] *Doc. 59.*

[2] Italienism (*felicità*), desigur din inadvertență. Pentru o expresie italiană vezi și o altă scrisoare latină a lui Aaron, cea din 14 decembrie 1746 (*Doc. 53*, n. 11).

[3] Formă învechită a perfectului: *ausus sum.*

[4] Petru Dobra, unul dintre „protectorii" oficiali ai Unirii, își avea reședința la Sibiu.

[5] Cele două decrete către Guvernul Transilvaniei din 15 aprilie 1746 (precum și proclamația către clerul și poporul unit din 5 aprilie același an), care prevedeau în esență măsuri pentru reprimarea, pe cale judiciară, a silniciilor și reatragerea la Unire a celor ce s-au lepădat de ea (B, *Klein*, p. 195-199).

[6] Din februarie 1746 (APF, *Lettere*, a. 1746, vol. 166, f. 30-31v). Cf. *Doc. 50* (după 9 august 1746), n. 26.

64

1747 martie 1, Sibiu

Aaron către Inochentie. Extras dintr-o scrisoare, informându-l despre numirea lui Pallovics ca teolog, despre situaţia grea a Unirii şi stăruinţele pentru întoarcerea vlădicăi.

Extractus
literarum quas ad episcopum Fogarasiensem Graeci ritus unitorum e Transylvania, sub dato 1-ae Martii 1747 Cibinio e Transylvania, Romam dedit ejusdem episcopi provisorius vicarius Petrus Aron:

Jam in locum Balog substitutus est pater Pallovics, ratione cujus etiam ad gubernium et ad me ac universum clerum Suae Majestatis decretum venit, quo praecipitur ut agnoscatur et recipiatur ut praedecessor etc.

In miseriis quasi submergimur, multi tamen ad obedientiam redierunt[1], plurimi autem sese opponunt, adventum Illustrissimae Dominationis Vestrae implorantes, quod et Sacrae Congregationi scripsi[2].

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 206, copie de mână ms. BAFC, ms. 565.**

Note

[1] Sfârşitul cuvântului (- *runt*) e corectat dintr-o altă formă, greşită, a perfectului simplu al aceluiaşi verb.

[2] Doc. precedent.

65

(1747, înainte de martie 21, Viena)

Notă a Cancelariei Aulice Transilvănene. Își exprimă părerea în legătură cu o scrisoare a lui Albani, ca să se obțină renunțarea lui Inochentie la episcopie în schimbul unei pensii.

Demissa Cancellariae Transylvanico-Aulicae circa episcopum unitorum in Transylvania Valachorum opinio.

Patet ex literis cardinalis Albani[1] dictae Cancellariae communicatis, decretum citatorium memorato episcopo baroni Klein, qui clam e simulato itinere Vienna Romam discesserat, exhibitum quidem non esse, aliunde tamen eundem episcopum de hac citatione certiorem praevie factum fuisse malleque potius episcopatum abdicare, quam hic se sistere, modo congrua vitae sustentatio ipsi assignetur. Quod, opinione Cancellariae, magis expedire videretur, quam ut rediturus novas conciliaret difficultates, eumque in finem putaret eadem Cancellaria praenotatum episcopum ad abdicationem persvadendum et ut facilius ad is induci quiret, aliquam ipsi pensionem annuam pro sustentatione ex fructibus bonorum episcopalium ordinandam esse. Interim eos qui oeconomiam episcopalium bonorum procurant et caeteros episcopales reditus a sacerdotibus unitis (quorum singuli vigore privilegii seu diplomatis Leopoldini Unioni concessi, florenum episcopo annuatim dare tenentur[2]) absente etiam episcopo, forte colligunt ipsique subministrant[3], serio monendi essent, ne quidquam ex iis episcopo suppeditaretur[4].

■ **MOL, Erd. kanc. lt, Acta gen., a. 1745, nr. 320, p. 116v; mf. și fc. BAFC.**

Note

[1] *Doc. 51* din 20 august 1746.

[2] Diploma a II-a leopoldină, art. 7 (Nilles, I, p. 297). E vorba de censul catedratic.

[3] Inochentie, într-o scrisoare din 9 aprilie 1747 către Ioan Săcădate, protopop al Blajului: „Nos autem a tempore nostrae absentiae de censu cathedratico praecise ducentos florenos, de pominock vero plane nihil perceperimus, nec sciamus cujus culpa aut incuria reditus isti episcopales retineantur [...]" (P, *Coresp.*, p. 72-73; cf. scrisoarea sa către Mardsinay, cu aceeași dată, *ibid.*, p. 66).

[4] Propunerea aceasta privind censul catedratic a fost aprobată de Maria Tereza, care la 21 martie 1747 a emis un decret, contrasemnat de Gyulaffi și de Csató, adresat secției catolice din Guvernul Transilvaniei, ordonând păstrarea în „depozit", până la noi dispoziții, a banilor rezultați din această contribuție (ASC, *Col. doc. Blaj*, nr. 99, copie).

66

1747, aprilie 9, Roma

Inochentie către Gherontie Cotore, student bursier la Tirnavia. După exemplul lui Silvestru Caliani şi Grigore Maior, care au plecat din Roma la Viena, îl îndeamnă să părăsească şi el seminarul din Tirnavia (spre a se întoarce, ca şi ei, la Blaj) şi să ceară de la Kolowrat cheltuiala ce i se cuvine din fondul fundaţional al episcopiei. În anexă, o scrisoare de voie prin care vlădica îi permite ca în absenţa sa (a vlădicăi) să fie promovat, în calitate de călugăr basilian şi de diacon, la treapta preoţiei de către episcopul de Muncaci sau alt episcop unit.

Literae datae alumno Tyrnaviensi, reverendo domino G[eorgio][1] Gerontio Kotore.

Admodum reverende domine, mihi observande,

Sub 5-ta Januarii anni infrascripti ad me datas percepi et quia hinc discedere paraveram, responsum distuli. Cum tamen iter meum tantisper adhuc differendum sit, significo dominos Kaliani et Major hinc jam Viennam discessissent; consequenter ad eorum exemplum Dominatio Vestra e seminario discessura, habitu utatur Sacri Ordinis et quia proventus Sacri Ordinis hucusque Camera administrat, apud excellentissimum et illustrissimum dominum comitem a Kolobrad, qui in locum pie defuncti domini baronis Zuanna[2] successit, medio humilis libelli supplicis fundationales sumptus exoret. In reliquo pro sacris ordinibus accipiendis accludo dimissorias meque in sacras preces commendo et persevero

Adm Reverendae Dominationi Vestrae

Pater humilis

Romae, 9 Aprilis 1747.

Dimissoriae ita sonant:

Joannes Innocentius l[iber] b[aro] Klein de Szad, Dei et Apostolicae Sedis gratia Graeci ritus unitorum per Transylvaniam etc. episcopus Fogarasiensis, Sacrae Caesareae Regiae Majestatis consiliarius etc., tipi dilecto nobis in Christo G[eorgio] Gerontio Kotore, Sacri Ordinis Sancti Basilii Magni monasterii Balasfalvensis diaecesis nostrae professo Religioso[3], legitimis natalibus procreato, in sacro diaconatus ordine antehac legitime constituto morumque probitate et scientia ornato[4], nulla prout nobis constat censura ecclesiastica aut canonico impedimento innodato, ut propter nostram absentiam, servatis de jure servandis, ab illustrissimo et reverendissimo domino episcopo Munkacsiense[5]

aut alio quocunque Graeci ritus cum Sancta Romana Ecclesia communionem habente episcopo, sacrum presbiteratus ordinem qua Sacri Ordinis S. Basilii Magni Religiosus professus promoveri possis et valeas, facultatem in Domino concedimus et impertimur. In quorum fidem praesentes dimissoriales propria manus subscriptione sigiliique appressione subsignavimus. Romae, 9 Aprilis 1747.

■ **BAFC, ms. lat. 565, p. 235-237, copie de reg.**

Note

[1] Prenumele de mirean Gheorghe şi l-a schimbat în cel călugăresc de Gherontie (Tóth, p. 187).

[2] Cu privire la Zuanna: *Doc.* 49 din 9 august 1746, n. 5.

[3] După alte informaţii, G. Cotore va face legământ solemn de călugăr basilian abia în 1759 (B, *Episcopii*, p. 293, cf. 290; Tóth, p. 184).

[4] Şi-a început chiar activitatea scriitoricească (deşi nepublicată) în 1746, ca student la Tirnavia, activitate în care face reflecţii despre măreaţa origine romană a poporului român, dar şi despre decăderea lui ulterioară din pricina schismei greceşti şi a robiei turceşti. Evocă mărirea de odinioară ca îndemn indirect pentru redresarea neamului (B, *Episcopii*, p. 371-373; Tóth, p. 190; Prodan, p. 229, 281; G. Cotore însă n-a fost la Roma, cum afirmă ultimul autor).

[5] Corect: „Munkacsiensi".

67

1747 aprilie 16 (st. v.; 27 aprilie st. n.), Balomir

Protopopul Nicolae Pop Balomireanu eliberează un permis popii Vasile, care a promis că va trece la Unire, ca să țină slujbă două zile la o biserică unită din Orăștie.

Siquidem Popa Basilius ex Szász Város sufficientem de se cautionem quod velit pro 23-tia Aprilis secundum vetus calendarium[1] comparere ad unionem posuerit, praeterea templum Graeci ritus inferius Szász Városiense[2] opus habet adhuc uno sacerdote, permittetur his duobus diebus divina celebrare. Signatum: Balamér, 16-a Aprilis 1747[3].

Nicolaus Pap Balaméri
Archidiaconus

■ **ASV, Nunz. Vienna, vol. 149, f. 372, copie; mf. DGAS, Vat., rola 8, c. 282.**

Note

[1] 4 mai st. n.

[2] Uniții din Orăștie țineau de „districtul" protopopiatului din Balomir (Balomirul de Câmp, jud. Hunedoara). La Orăștie erau două biserici românești (Dragomir, I, anexă, p. 141).

[3] Data e desigur exprimată tot după stilul vechi. 16 și 17 aprilie 1747, după calendarul vechi, erau joia și vinerea mari din „Săptămâna Patimilor", adică din săptămâna precedând Paștile, care cădeau în 19 aprilie st. v. în acel an.

68

(1747, înainte de mai 5, Viena)

Propunere a Cancelariei Aulice Transilvănene pentru conferința ministerială ținută la 5 mai. Chestiunea obținerii demisiei lui Inochentie (vezi rezumatul din studiu, Cap. IV).

Propositio
circa Valachorum Graeci ritus in Transylvania
unitorum episcopum baronem Klein

Reassumptum fuerat, in excelsa ministeriali Conferentia die 21-ma Martii anni praesentis super rebus Transylvanicis habita, quid cum praenotate episcopo Romae ultra biennium commorante agendum foret videbaturque eidem Conferentiae: per primarium Aulae cancellarium, excellentissimum dominum S[ancti] R[omani] I[mperii] comitem ab Ulefeld denuo scribendum esse eminentissimo cardinali Alexandro Albani, protectori, quatenus eundem episcopum praeprimis ad renunciandum episcopatui convenientibus motivis disponere satageret, significando eidem pro subsistentia certam pensionem datum iri; si vero episcopatu, hoc modo, se abdicare nollet, tunc citationis instrumentum ipsi episcopo congrua modalitate exhiberet.

Quibus Suae Majestati Sacratissimae relatis, dignata est eadem altissima Majestas sequenti tenore clementissime resolvere: *Ratione episcopi res serio est Romae agenda, ut resignet, absque eo quod ego ei pensionem dem, quam nullatenus meretur, et ejus temporalia illico sequestranda; interea fiat informatio, quid et quis in ejus locum sumi posset.*

Hinc ex benigna resolutione caesareo-regia clarum est, Suam Majestatem Sacratissimam neque ad episcopi revocationem, neque ad pensionem ipsi dandam propendere; qualiter autem absque subsistentiae mediis ad resignandum induci possit idem episcopus, Cancellaria Transylvanico-Aulica modum non videt, nisi excelsa ministerialis Conferentia expediens aliquod inveniat, id quod altiori ejusdem judicio submittitur.

■ **MOL, Erd. kanc. It, Acta gen., a. 1745, nr. 320, f. 118-118v.; mf. și fc. BAFC.**

69

1747 mai 5 (Viena)

Conferința ministerială, întrunită în treburile Transilvaniei, către Maria Tereza. Propune să se obțină demisia lui Inochentie în schimbul unei pensii. Propunere aprobată de suverană (vezi rezumatul din studiu, Cap. IV).

Sacratissima Caesarea Regiaque Majestas, Domina domina clementissima!
Die 5-ta Maii anno 1747

Praesentes

Excellentissimi comes Königsegg praeses, com. ab Uhlfeld, com. a Kollowrát[1], com. ab Harrach[2], com. a Seilern, com. a Kinszki, com. a Kolloredo, com. a Gyulaffi cancellarius Transylvanicus.

Consiliarii baro a Schmidlin[3], a Koch, a Bartenstein, a Kozma, a Wöbern, v[on] der March[4].

Celebrata est hac die, sub praesidio Josephi Lotharii S[ancti] R[omani] I[mperii] comitis a Königsegg campi mareschalii, praesentibus in margine positis ministris et aliis consiliariis[5], ministerialis in rebus Transylvanicis Conferentia, in qua primum Cancellarie Transylvanico-Aulica proposuit, altissimam resolutionem quam Majestas Vestra Caesareo-Regia, ad repraesantationem in negotio resignationis episcopi Graeci ritus Transylvania unitorum, nunc Romae existentis, atque in illius promotionem, innuente obsequentissima hac Conferentia, demisse svasae pensionis annuae factam, sequentibus exprimere clementissime dignata fuit:

„Et ratione episcopi res serio est agenda Romae, ut resignet, absque eo quod ego ei pensionem dem, quam nullatenus meretur, et ejus temporalia illico sequestranda; interim[6] fiat informatio, quid et quis in ejus locum sumi posset".

Cui obsequentissima Conferentia humillime morem gerens repraesentat: tam temporalia omnino sequestrata esse, quam in eo studiosissime operam impendi, ut resignatio sequatur, tanto quidem magis, quo ex una[7] modernus aliunde notus Graecae cum Romano-catholica ecclesia unionis status in Transylvania praesentiam episcopi immediate exposcat; altera vero ex parte Majestatis Vestrae Caesareo-Regiae servitium talem ibidem episcopum requirat, qui non solum ecclesiasticarum suarum functionum intuitu sufficiens, sed et alioquin commodis summi Terrae Principis singulariter sit studiosus, quandoquidem apud plebem sibi subjectam dignitas clericalis extraordinarium respectum ac in eum saepius excessive etiam habita fiducia, peculiari attentionem dignam in omnibus rebus influentiam passim habere solet.

Et haec sunt rationes quod obsequentissima Conferentia his in circumstantiis resignationem moderni et nominationem alterius pro ecclesia Graeci ritus unitorum in Transylvania utroque ex capite aptioris humillime svadendam esse censuerit.

Ad assequendum autem hunc scopum duae solum extant viae; quarum prima juris via, altera spontanea episcopi renunciatio esse posset.

Illa procedere, videtur res summae considerationis et difficultatis esse, considerando quod Pontifex, vigore Decret[i] Gratia[ni] [secunda pars] caus[a] 3, q[uaestio] 6, can[on] 7[8], in majoribus delictis judicium quoad episcopos sibi tantum appropriet et [Decretalium Gregorii IX, liber I, titulus VII], cap[itulum] 2. X. de transl[atione] epis[coporum][9], eorum amotionem sibi praecise reservet, imo Concilium Trident[inum] sess[io] 24, cap. 5 de reform[atione][10] praescribat in ejus modi circumstantiis habitas contra aliquem episcopum querelas, in Curia Romana proponendas ibidemque discutiendas esse. Ubi autem discussio alibi indispensabiliter instituenda foret, ordinet ulterius: eam ex commissione Pontificis manu propria subscripta formandam esse, negotium tamen nulli alteri quam a Pontifice eum in finem eligendis metropolitanis aut episcopis committi posse, sed nec his aliam quam factum discutiendi processumque instruendi dari potestatem et authoritatem, quem deinde processum Pontifici (cui nimirum finalis sententia reservata esset) illico transmittere deberent; et haec sunt statuta quae jus canonicum praefatumque Concilium Tridentinum modernis in circumstantiis observanda praescribit.

Extant quidem solidae episcopum gravantes probae, quae cardinali Albani in rei fulcimentum communicari quirent. Regalia nihilominus jura et privilegia svadere non videntur, ut facile concedatur quo episcopus, Majestatis Vestrae subditus, ratione delicti politici in exteris provinciis judicetur; et licet hoc admitteretur, finis tamen rei nimium protraheretur, cum valde difficile, imo ita dicendo impossibile fere esset, testimonia in ejusmodi delicti probam [!] illic, velut ordinis foret, sistere.

Obsequentissima Conferentia id etiam admittit effici posse, ut episcopus se hic sistat. Clarum tamen est, quod Pontifex vigore statuti ex Concilio Tridentino praeallegati causae discussionem processusque intructionem per suos specialiter constituendos commissarios fieri, sibi autem finalem desuper pronunciandam sententiam immediate reservare volet, adeoque nec taliter difficultas ad assequendum scopum evitaretur, imo ex hac, velut jurisdictionis materia, cui Aula Romano[11], uti notum est, semper valde inhaeret, inconvenientes ambages facile oriri quirent.

Obsequentissimae igitur Conferentiae humillima est opinio, non aliam cum religionis et Transylvanicae unionis statui, tum Majestatis Vestrae Caesareo-Regiae servitio aptiorem utilioremque esse viam, quam projectatam episcopi resignationem.

Rebus proinde ita comparatis, solum restat media viamque invenire, quibus praemissa intentio in effectum deducatur.

Notum quippe est episcopo se invitum eo cogi et episcopatu, sine praevio processu et secuta desuper sententia, amoveri haud posse. Nec difficultates et ambages quae occasione formandi praefati processus intervenirent et naturaliter intervenire deberent ei ignotae sunt et quamvis haec omnia nesciret, inveniet Romae consulentes sufficientes, qui eum eatenus instruent et animabunt, imo Aula ipsa Romana et Congregatio de propaganda cum episcopum hunc, prouti constat[12], in suam receperit protectionem, ei hoc in passu opitulari non intermittet.

Hinc temporalium suorum sequestratio et citationis exhibitio[13] fortassis non sufficerent, ut ad desideratum inducatur resignationem, nisi alio vehiculo, id est necessaria, post factam resignationem, alimentatione seu vitae sustentatione fulciantur, quo aliunde, juxta cardinalis Albani literas, collimare videtur, posset tamen pro motivo per eundem cardinalem episcopo ad notitiam dari: sequestrationem temporalium jam peractam esse.

Tam modernus unionis in Transylvania status adeoque religio, quam ipsum Majestatis Vestrae Caesareo-Regiae servitium quoad statum politicum exigunt, praeallegatis ex motivis, quantocyus fieri potest pro ecclesia in Transylvania unita idoneum episcopum, siquidem omnia ea munia spiritualia et sacramentorum administrationes non nisi ab episcopo conferri solita, modernis in circumstantiis cessare debent, quod in religionis negotio non exiguam gignit attentionem, sed et ii qui dicto episcopo cum ex clero, tum Valachica aliunde nimium rudi et cruda plebe adhaerent, intuitu politicarum circumstantiarum in bonum [!] Majestatis Vestrae Caesareo-Regiae servitii considerationem omnino merentur, nec praeveniendis quae inde oriri possent ingratis sequelis aliud superest medium, quam ocyor episcopi pro ratione arduarum hujusmodi circumstantiarum idonei constitutio, qui cum in ecclesiasticis ordinem reducat, tum praesentia sua moderno episcopo nimium adhaerentes sibi conciliet eosque cum altissimo Majestatis Vestrae Caesareo-Regiae servitio convenienter uniat et conservet, quibus ad effectum deducendis authoritas et vires vicarii in moderno praesertim unionis statu non sufficiunt.

Haec erant motiva, quod obsequentissima Conferentia in suo sub 21-a Martii nuperi exhibito protocollo, ut resignatio episcopi tanto citius sequeretur, clementissimam pensionis aut magis alimentationis collationem humillime svaserit, id quod hac etiam vice repetere muneris obligationisque suae esse advertit, cum eousque alter episcopus nominari nequeat, donec modernus aut episcopatui renunciet, aut inde via juris, qua tamen procedere praeviis ex rationibus non undique consultum esset, amoveatur.

Corona Gallica (quae intuitu jurium et libertatum ecclesiae suae competentium, veluti notum est, peculiariter zelat) hujusmodi in circumstantiis pro intertentione episcoporum, quo eos ad episcopatuum suorum abdicationem cogeret, magnam pecuniarum vim ex propriis mediis saepe numero expendere consultius judicavit, quam eorum amotionem via juris exoperari; ex ea quidem solum ratione, ut malum systemati politico dispendiosum eo celerius tollere

queat, praevidendo quod ubi juris sectaretur, ob intervenientes rem protrahentes difficultates, malum altiores ageret radices.

Moderno in casu Majestatis Vestrae Caesareo-Regiae aerario nullum accederet onus, proventibus hujus episcopatus ita comparatis, quod tametsi ratione altissimi ejusdem servitii indispensabile foret, ut moderno episcopo congrue limitanda annua intertentio applacidetur, successor illius nihilominus sufficientia pro statu suo honeste tuendo media et proventus haberet; per id autem et religionis et Majestatis Vestrae Caesareo-Regiae servitii commodissime consuleretur.

Obsequentissima Conferentia, intuitu informationis clementissime injunctae, praemissa omnia repraesentare officii et humillimae obligationis suae esse censuit, ut (siquidem alius episcopus eousque constitui nequit, donec modernus aut sponte resignet, aut vero secundum ordinem episcopatu suo amoveatur) Majestas Vestra Caesareo-Regia de intrinseco rei statu plenarie informata, benignissima sua mandata ulterius edere dignetur: an effectus factae temporalium sequestrationis, ut eo[14] expeditiae citationis praestolandus; aut vero subversantium rationum intuitu, praebita sub manu spe conferendae congruae vitae sustentationis, proposita resignatio urgenda sit.

[*Rezoluţia suveranei*:] Placet in totum m.p.[15]

■ **H-H-StA, Hung., F. 364, p. 8-12, copie; mf. DGAS, Viena, rola 90, c. 458-466; fc. BAFC.**

Note

[1] Ferdinand Alois Kolowrat-Krakowsky (1682-1751), din vara anului 1745 era preşedintele Deputaţiei Aulice „in Banaticis, Transylvanicis et Illyricis" (Arneth, II, p. 223; Inochentie către Cotore, 9 aprilie 1747, *Doc. 66*; G. Seewann, în *Biogr. Lex.*, II (1976), p. 443-444; Mraz, p. 240. Vezi şi studiul, Cap. V, n. 104).

[2] Fie Joseph H., preşedintele Consiliului Aulic de Război, fie fratele acestuia, Friedrich H., cancelarul Boemiei. Inochentie s-a adresat amândurora la 2 iulie 1746 (*Doc. 36* şi *Doc. 42*).

[3] Baronul Franz Christoph von Schmidlin, consilier la Cămara Aulică (Kallbrunner-Winkler, indice; Dragomir, II, indice; Dumitriu-Snagov, p. 190: Smidling).

[4] Baronul Johann Ferdinand von der Marck, consilier la Consiliul Aulic de Război (Walter, *Österr. Zentralverwaltung*, p. 127-128).

[5] Numele demnitarilor de mai sus sunt scrise în coloană pe marginea documentului; al lui von der „March" cu litere gotice.

[6] *Doc. 68*: „interea".

[7] Se înţelege: „parte".

[8] CJC, ed. din 1735, I, col. 451; ed. Friedberg, I, col. 529, n. 47 (Pseudoisidorian).

[9] Indicaţia din urmă: X (cap. 10) de după 2 e greşită, fiindcă numai cap. 2 face parte din titlul VII, care se referă la „translatio episcopi" (CJC, ed. din 1730, II, col. 74-75; ed.

Friedberg, II, col. 97), în timp ce cap. 10 este din titlul IX: „de renunciatione" (CJC, ed. din 1730, II, col. 82-87; ed. Friedberg, II, col. 107). În ciuda documentului nostru, aceste două capitole nu sunt părți componente ale „Decretului magistrului Gratian", ci ale „Decretalelor papei Grigore IX".

[10] CT, ed. Trento, 1745, p. 267. Cf. *Doc. 269* (din 4 noiembrie 1750).

[11] Corect: „Romana".

[12] *Doc. 51* din 20 august 1746.

[13] *Doc. 47* din 14 iulie 1746.

[14] Corect: „et" (vezi fragmentul acestui document după o altă copie, MOL, *Erd. kanc. lt, Acta gen.*, a. 1745, dos. 320, f. 171; mf. și fc. BAFC).

[15] Formula nu e autografă, ci de mâna scribului care a scris actul.

70

1747 mai 6

Aaron către Serbelloni. Extras dintr-o scrisoare despre ordinul de sechestrare a bunurilor episcopale. Cere sfat, fiind vorba de o dispoziţie contrară imunităţii bisericeşti.

Extractus epistolae admodum reverendi patris Aaron, vicarii generalis episcopatus Fogarasiensis, diei 6 Maii 1747 ad illustrissimum et reverendissimum nuncium Viennensem.

Venit mandatum regium[1], ut bona episcopalia sequestrantur eorumque proventus seorsim per Cameram collocentur, ne amplius ex illis quidquam episcopo suppeditetur.

Auditur etiam dispositiones fieri circa alios proventus a clero provenientes[2], ut colligatur quidem a vicario generali, sed cum obligatione reddendi per menses Statui Catholico de ipsis rationem. Petitur consilium, num hoc possit fieri absque laesione juris ecclesiastici, cum sit res nova et inaudita in illa provincia.

■ **H-H-StA, Hung., F. 364, p. 15; mf. DGAS, Viena, rola 90, c. 468; fc. BAFC.**

Note

[1] Din 22 aprilie 1744 (B, *Klein*, p. 186, 215).

[2] *Census cathedraticus*: 1 florin de la fiecare preot (*ibid.*, p. 186, cf. 138); vezi şi răspunsul nunţiului la această scrisoare şi la cea din 13 mai acelaşi an (Nilles, II, p. 583-584).

71

1747 mai 10 (Roma)

Memoriu al lui Inochentie către cardinalul-prefect al Propagandei (Valenti).
I. Nereuşita stăruinţelor de a se întoarce în dieceză, cu toate rugăminţile de acolo; papa i-a declarat că suverana nu vrea să permită întoarcerea sa.
II. Pe noul teolog iezuit, Pallovics, l-a avertizat că nu-l recunoaşte, decât dacă vrea să i se supună ca unui episcop legitim.
III. Are tot dreptul să-şi exercite şi de la Roma jurisdicţia în dieceză; acest fapt nu trebuie să indispună Curtea vieneză.
IV. Caută să-l combată pe Aaron, care socotea excomunicarea lui Balogh ca o acţiune „tumultuară"; totuşi suspendă (formal) sancţiunea pe care a decretat-o (la 25 ianuarie, vezi Doc. 60).
V. Consideră neîntemeiată mustrarea ce i-a fost comunicată din partea papei de către Lercari, după refuzul lui Aaron de a promulga excomunicarea amintită.
VI. Roagă (din nou) Scaunul papal să intervină la Viena pentru înapoierea sa în dieceză, revizuirea procesului său, încetarea uneltirilor iezuite. Referirile la izvoare, pe alocuri, nu corespund sau sunt forţate. Memoriul a fost însoţit de cinci anexe.

[p. 264]

Acta

quae anno 1747 die 10 Maii Eminentissimo Domino Cardinali Praesidi Sacrae Congregationis de propaganda fide[1] praesentata sunt:

Sacra Congregatio,

Joannes Innocentius Liber Baro Klein de Szad, episcopus Fogarasiensis Graeci ritus unitorum in Transylvania, Sacrae Congregationis humillimus orator, humillime exponit:

[I] Posteaquam ecclesiae suae frequentatis precibus ad residendum obligatus, sub 2 et 9 Julii anni retroacti 1746 tum Sacris Caesareo-Regiis Majestatibus, tum ministris Viennensibus singilative, pro justitiae administratione supplex factus fuisset[2], hac vero justitiae administratione seu impedita seu dilata, jesuitae, favoris insolentia, calumnias suas contra oratorem in publicis conversationibus intendissent et oratoris inevitabilem ammotionem[3] ab episcopatu asseruissent; absentia oratoris scandalizati et irritati pars populi sui in agone etiam sacramenta recipere nolle, pars neonatis infantibus baptizmum administrari recusare relata est. Quia ergo sacrosancti Concilii Tridentini, sess[io] 6 de refor[matione], cap[ut] 1, omnes ecclesiarum praefecti [p. 265] monentur: *ut attendentes ubi et universo gregi in quo Spiritus Sanctus posuit eos*

regere ecclesiam Dei quam aquisivit[4] *sangvine suo, vigilent, sicut Apostolus praecipit*[5], *in omnibus laborent et ministerium suum impleant, implere autem illud se nequaquam posse sciant, si greges sibi commissos mercenariorum more deserant atque ovium suarum, quarum sangvis de eorum est manibus*[6] *requirendus, custodiae minime incumbant, cum certissimum sit non admitti pastoris excusationem, si lupus oves comedit et pastor nescit*[7]. Ideo orator pastorale[8] abligamine ovium suarum calamitatem Sanctissimo Domino Papae 8 Augusti anni supradicti 1746 humillime exposuit[9] et ne rigor sacrorum canonum Augustae Aulae aut nationis Hungariae aversionem provocet, conformiter ad sacros canones e lege Hungariae competens remedium proposuit[10]. Haec acta eminentissimo domino cardinali Paulutio communicata sunt[11], qui oratori declaravit convenire, ut oratoris expositio medio Sacrae Viennensis Nuntiaturae protegatur. Dilato autem omni remedio, acclusae sub A. preces oratori submissae sunt et alias ad residendum postulabatur orator. Et quia ne in diaecesim revertatur per Sanctissimum [p. 266] Dominum Papam orator monitus fuerat, quid autem seu Sanctissimus Dominus Papa seu Sacra Congregatio resolverit, interroganti oratori responsum sit, Sacram Sedem in hac causa se interponere non posse. Sanctissimus quoque Dominus Papa oratori publice declaraverit Sacram Caesaream Regiam Majestatem oratoris preces admittere nolle[12].

Orator vero ovium suarum curae in conscientia insistere obligatus non reputavit quaestionis statum in eo subsistere, malevolis et calumniosis suggestionibus praeventa Sacra Caesarea Regia Majestas velit, sed ad quid ex ratione status Hungarici obligetur et quid periclitantium suae curae concreditarum animarum saluti expediat[13]. Hoc autem expediens Salvator noster, docuit Luc[as], 10, v. 16, dicens: qui vos spernit, me spernit et, ideo Matth[aeus], 18, v. 17, statuens: qui ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus, ac demum Math[aeus], 18, v. 8: *si autem manus tua vel pes tuus scandalizat te, abscinde*[14] *eum et projice abs te.* In quo Domini praecepto fundatur Sancti Stephani regis Hungariae dec[retorum] lib[ri] 2, caput 1-mum, quo jubentur excommunicari qui res ecclesiae a rege impetraverint, nec a pravis suis suggestionibus desistere voluerint[15]; [p. 267] hanc S. Stephani legem Carolus Sextus, piae reminiscentiae imperator et rex Hungariae, supereminenti [!] et comprehensiva legis latoria virtute confirmat art[iculi] 60: 1715[16] et 71: 1723[17] et hae Hungariae leges sacris constitutionibus Dec[retalium Gregorii IX] lib. 3, tit. 13, cap. 2[18] et Dec[reti Gratiani] 2 par[s], caus[a] 12, quaest[io] 2, cap. 22[19] ac demum sacrosancti Concilii Tridentini, sess. 22 de refor., cap. 11[20] claro contextu conformantur. Doctrina ergo sancti evangelii, lege S. Stephani apostolici protoregis Hungariae et sacris constitutionibus concurrentibus ad apostolicae jurisdictionis sententiam sub B. processit orator.

In jesuitarum favorem contra oratorem qua suum episcopum praeprimis provisorius vicarius Petrus Aron insurrexit, actum oratoris tumultuarium esse criminando ac Sanctissimo Domino Papae praecise competere asserendo aliasque necessarias solemnitates commiscendo. Hujus inobedientis aut potius

praesumptuose refractarii subditi temeritatem orator corrigere festinavit sub C. Sed non supponibili adeoque inexpectata denuntiatione sub D. nimium humiliatus, Dei et ecclesiae suae justitiam resignans, divino judicio et salutari obedientiae, sententiarum [p. 268] suarum[21] executionem usque ad ulteriorem suam dispositionem suspendi mandavit.

[II] Silentium oratoris interrupit, duobus do[mi]nis oratori nimirum et jesuitis servire[22] ambiens, provisorius vicarius Petrus Aron sub E., referendo quod excommunicatus jesuita ad superioratus sui ordinis gradum promotus sit[23] et quod, praeterito oratore qua episcopo, dicto Petro Aron, clero et Statibus regni, ad continuandos priores excommunicati jesuitae excessus cum manifesta delicti aggravante circumstantia, alter jesuita sit praesentatus[24]. Prior enim jesuita, jam excommunicatus, episcopo saltem praesentatus est et praecise saltem insalutato episcopo de ovili suae ecclesiae excessit. Hic vero excommunicati successor, novus jesuita sine debita episcopo praesentatione ad continuandos prohibitos excessus damnato ausu in ovile pastoris intrat[25]. Ecce in ovile pro placito intrant et exeunt, contempto pastore, jesuitae et hunc contemptum inulte patietur[26] ille qui tam in apostolorum, quam eorum qui, Conc. Triden. sess. 23, cap. 4 *in Apostolorum locum successerunt*, in episcoporum nimirum personis spernitur Deus[27]? Absit ab oratore, ut contra Apostoli ad Galat[as], cap. 6, v. 7 contentam monitionem: *nolite errare, Deus* [p. 269] *non irridetur*, in sua ad apostolatus successionem, quantumvis nullo suo merito, electa persona Deo impune illudi posse existimet et ideo vel maxime absit, ut orator opinetur quod Sacra Sedes ad connivenda tam gravia delicta oratoris obedientiam obliget aut apostolici officii functionem cohibeat. Quare de novo emergenti casui novis auxiliis occurendum esse ratus orator, novum in suum ovile, se insalutato intrantem jesuitam fundamento professionis fidei canonice monendum praecepit[28], quia ipsa denuntiatio[29] sub D. jesuitas ad professionem fidei obligat.

Commissae igitur monitionis capita summarie sunt haec:

An obligamine romano-catholico profiteatur verbo et contestetur ea opere, quae sancta mater ecclesia in publica per sacram Pii 4 bullam: *Injunctum nobis* etc.[30] distincte praecepta fidei professione corde, ore ac opere credenda, facienda et observanda praescribit, ac quibus apostolicis praeceptis, nec per Leopoldinum anno 1701 die 19 Martii emanatum, per inclytos Status tanquam subreptitium semper et publice controversum ac per feliciter regnantem Sacram Caesaream Regiam Majestatem a confirmatione sepositum, ex sacra erectionale[31] bulla exclusum[32] decretum, ullo modo derogatur[33], imo licet hoc decretum tot annorum decursu inter principem et episcopum cum ecclesia, inter principem [p. 270] et Status, inter episcopum cum ecclesia et Status, ac demum etiam intra ipsam ecclesiam continuarum controversiarum occasio sit, nec hoc tamen Leopoldino decreto, hac in parte quae obligamen per jesuitam affectati officii tangit, sacris et Hungariae constitutionibus derogatur[34].

Quod in haec profitetur requisitus canonice monitus jesuita, quomodo absque oratori debita canonica praesentatione diaecesim ingredi et exemplo jam excommunicati Josephi Balog, authoritate saecularium, habitationem seu in residentia oratoris seu in fundo claustrali sacri ordinis Sancti Basilii usurpare fructusque episcopales occupare attentat, dum hoc attentatum Concilii Tridentini sess. 25 de refor., cap. 9, non obstante quacunque consuetudine in contrarium, ipsis patronis cujuscunque ordinis et dignitatis, item supra allegati S. Stephani regis Hungariae decret[orum] lib[er] 2, cap[ut] 1; Decretalium [Gregorii IX] lib. 3, tit. 13, cap. 2; Dec[reti Gratiani], 2 par., caus. 12, quaest. 2, cap. 22 ac demum Conc. Triden. sess. 22 de refor., cap. 11, sub excommunicatione prohibetur[35]?

An igitur ab his abstinere oratorique qua legitime episcopo obedire et subesse velit, siquidem Conc. Triden. sess. 23, cap. 6[36], can[on] 7: episcopi superiores sunt presbiteris[37], sess. 24 de refor., cap. 20: causarum cognitio [p. 271] episcoporum tantum examini et jurisdictioni relinquitur; sess. 25 de refor., cap. 6[38]: episcopis prima sedes et locus et praecipua omnium rerum gerendarum authoritas reservatur, nec liceat episcopis loca cedere et aliis se subjicere, contra sacramentum ecclesiasici hierarchici ordinis; sess. 25 de refor., cap. 17[39] ac eadem sess. cap. 20: omnia generalia concilia et sacri canones in immunitatis episcopalis et ecclesiasticae favorem statuti confirmantur[40]. Concilii autem Apostolorum de anno Christi 33 aut potius 34, can. 38[41]; Dec[retalium Gregorii IX] lib. 1, tit. 33, cap. 2 et 4 aliisque tam sacris, quam Hungariae legibus et avita ecclesiarum immunitate, usu et consvetudine, nullum privilegium etiam regularis ordinis, praecipue quoad eos qui extra claustra habitant, eximit; quibus accedit, quod lege et usu Hungariae sub nullitate sententiae auditores ad officii juramentum obligentur.

Si itaque jesuita Pallovics qua Romano-catholicus presbiter erga canonicam monitionem se praemissis submittere velle spoponderit, ad honorificandam pro posse suo S-am C-am R-am Majestatem, pro hac praecise vice, adeoque absque consequentia, cum eodem dispensandum esse judicavit[42], quod si vero excommunicati Josephi Balog vestigia sequi vellet, eundem qua suspectum de haeresi devitandum esse praecepit orator, usque dum praehabita canonica monitione [p. 272] contra eum ad declarationem haeresis et denuntiationem excommunicationis totiusque hujus Societatis e diaecesi sua exclusionem non procedatur[43]. Quae exclusio Sacrae Sedi praejudicare non potest, quia jesuitae ob graves excessus et non in odium fidei e Transylvania publica lege proscripti jam fuerunt[44] et in Salisburgensi diaecesi hodie non tolerantur.

Magnum ecclesiae praejudicium de novo patrant jesuitae, quod authoritate saeculari, absque praevia episcopo debita praesentatione, se ingerant in officium auditoriale, quod vicariali conjunctum esse solet et saltem ejusdem diaecesis archidiaconis per episcopos delegatur. Quia ergo, sess. 24 de refor., cap. 1, sacrosancta synodus Tridentina de idoneis ad ecclesiam gubernandam promovendis eos quorum interest, hortatur et monet, ut meminerint se *alienis*

peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores et ecclesiae magis utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus vel humano affectu aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis praefici diligenter curaverint argumentoque et onere hujus monitionis [p. 273] sess. 25 de refor., cap. 9 statuitur: *ad haec liceat episcopo praesentatos a patronis, si idonei non fuerint, repellere.* Ergo sub gravi onere conscientiae hic jesuita episcopo nec quidem praesentatus, tanto magis repelli deberet, quanto magis (praetermissis sacris bullis et constitutionibus, ne Latini inter Graecos officium gerant sub excommunicatione prohibentibus) sanctissimi domini papae Benedicti 14 sacra constitutione: *Etsi pastoralis Romani pontificis vigilantia* etc. etiam de Graecis sub Latino episcopo constitutis § 9, n. 21 praecipitur: *ut circa negotia et causas dictorum Graecorum, vicarius Graecus ipsis Graecis gratus vel per ipsos Graecos eligendus (ex quo Graecus vir melius Graecos mores novit quam Latinus) etc. deputetur, et in causis appellationis ad metropolitanum, qui forsan Graecus non esset, dictus metropolitanus similiter in dictis causis judicem Graecum deputare teneatur*[45]. Quibus papalibus et Sacrae Congregationis de propaganda fide in ordine ad Graecos qui Latinis immixti vivunt, statutis et ordinationibus per sacram, quam piae reminiscentiae Carolus Sextus acceptavit, erectionalem bullam[46], orator cum ecclesia sua [p. 274] subjicitur, consequenter jesuitam ex eo quod Latini ritus sit et ipsi episcopo Graeco ejusque synodo cum voto decisivo praesidere velit, etiam ad casum quo canonice praesentatus esset, orator repellere obligatur. Quia tamen eam, quam salus animarum requirit, canonicam disciplinam persecutionis fervescentia contemnit, licet propter incorrigibilitatem delinquentium a correctione episcopus non excusetur, sed potius ad salvandas vocem suam audientes oves, contumax scandalosumque gladio excommunicationis ab ovili suo rescindat membrum obligetur; quia tamen [!] Conc. Triden., sess. 25 de reformati[one], cap. 18 *legis vinculum quandoque relaxari permittitur, ut plenius evenientibus casibus et necessitatibus pro communi utilitate satisfiat,* si jesuitae fidei professioni et praemissa canonicae monitioni satisfecerint, pro hac praecise vice et absque consequentia excessivum eorum in diaecesim ingressum tolerandum et successivas consequentias moderata lenitate remedendas[47] esse adeoque citra sacrarum constitutionum et Sacrae Sedis praejudicium praecise dispensari posse orator existimavit[48].

Gravia sunt jesuitarum delicta quibus [p. 275] lege Hungariae tum excommunicationis, tum capitis poena cum ammissione[49] bonorum commensuratur, quod deductum est in acclusis actis, et praeprimis contra violatores publicarum regni legum statuitur articulis 7 et 8 Uladislai [decreti] 6[50]. Unde etiamsi quoad sacrarum legum violationem, jesuitarum insolentia toleretur, episcopus tamen Hungariae legibus derogare non potest.

Sacrae etiam Nuntiaturae Viennensi notum est, quanta sint lamenta regni, quae ad Regiam Aulam frequentatae molestiae, quam gravia scandala, quod accatholici[51], praecipue judices legalem juramenti formulam et quidem praecise in parte qua invocatio sanctorum continetur, deponere recusent. Quid de

jesuitis dicendum, qui sanctum evangelium, doctrinam apostolorum, oecumenica concilia ac legem Hungariae violando episcopis obedientiam negant, in officia ecclesiastica se intrudunt et legale officii juramentum non solum in parte cum accatholicis praestare renuunt, sed nec invocato Dei sanctissimo nomine jurare et legibus regni satisfacere volunt. Scandalo [p. 276] accatholicis et romano-catholicis praejudicio sunt jesuitae et ideo fidelium, quorum sacris constitutionibus, apostolicis consvetudinibus et avitis legibus refractaria temeritate resistunt, communione indignos se reddunt, vel maxime dum quam ore praestant romano-catholicam fidei professionem, eam cum haereticis opere publico negare non erubescunt. Ad Status regni, ad comitia publica hoc temeritatis factum[52], velut tit[uli] prol[ogi] in Opus Tripar[titum][53]: crimen publicum remedendum pertinet, cui Statuum juri ac jurisdictioni articulis 1, 2 et 3: 1715; 2 et 3: 1723[54]; 2 et 8: 1741[55] providentibus, extra regni comitia ipsa regia majestas, praestita superinde jurata regia cautione, derogare non potest[56]. Publicae autem Statuum regni correctioni subjacent jesuitae, quia quas[57] majore quam accatholici temeritate violant, occasione suae in Hungariam et Transylvaniam receptionis apostolicis regni legibus se jesuitae subjecerunt[58]. Hanc publicam correctionem urget et obligat christiana Hungariae vigilantia, quia delicti perfidia consequentiae calamitatem generat. Argumentabuntur enim, quibus opere suo supereminenter [p. 277] conformantur jesuitae, Hungariae tolerati accatholici: si jesuitae non jurant formula juramenti legalis, qua ipsi reges et omnes romano-catholici status utuntur, qui tamen jesuitae, romano-catholici religionis defensores, imo socios Jesu se esse praetendunt, quomodo ad legale juramentum accedent accatholicis, qui romanis ritibus et sanctorum invocationi aperte contradicunt? Argumentum validum et abominabilis consequentiae, nam si cessat lex quoad legalem avitam juramenti formulam, ejusdem religionis titulo quoad festa et alia romano-catholica Hungariae praecepta necessario cessare debet. Ecce ad quas discordias consequenter zizania seminantis diaboli principia jesuitarum deducit apostolatus, circa quae jesuitarum christianae in Hungaria religioni praejudiciosa et Statibus alioquin exosa opera ad firmandam ex lege Hungariae episcopis competentem haeresis declarationem exactius instituetur examen[59].

[III] Sacra nuntiatura Viennensis invanum molestatur propter oratoris competentem episcopalis jurisdictionis Romae factam functionem[60]. [p. 278] Quomodo enim contra episcopum sacrae nuntiaturae interpellatur officium[61], cujus sacrae nuntiaturae pro episcopo interpositum contemptum est suffragium? Augustae quoque Aulae displicentiam movere non debet quod orator Romae jurisdictionale[62] potestate episcopale[63] fungatur, nec haec functio debet, nec potest imputari Sacrae Sedi. Quod enim delinquentes jesuitae per oratorem correpti, contra Conc. Trid., sess. 13 de refor., cap. 6, 7 et 8 ac sess. 24 de refor., cap. 5[64] aliasque tam sacras quam canonicas leges, oratorem a sede episcopale[65] exturbari et Romam recurrere fecerint, oratoris jurisdictio nulla loci qualitate coarctatur[66]. Inter qualitatem recursus Romani vero et per orato-

rem Romae consummatam episcopalis jurisdictionis episcopalis[67] functionem ex lege regni ea est observanda differentia, quod oratori ad domandam jesuitarum proditionem licuerit e lege Hungariae Romam recurrere eo fine, ut Sacrae Sedis benigna protectione in integrum restituatur et quia articulo 45 Uladislai [decreti] 1: legalis in prima instantia, dictamine allegatae sess. 24 de refor., cap. 5 conc. Triden.: debitus juris ordo oratori [p. 279] praeclusus fuerat, ut Sacrae Sedis authoritate, negata in prima instantia, communis justitiae administratio oratori impendatur.

Et licet, allegato articulo 45 Uladislai [decreti] 1-mi, prohibitum sit Romae tanquam in primae instantiae foro litem movere indeque canonicam censuram aut interdictum a Sacra Sede contra regnicolas adferre[68], quod orator nunquam meditabatur agere, innumerorum tamen hungaricorum ac aliorum Romae commorantium episcoporum exemplo et indubitato jure diaecesim suam Romae disponere et Roma in eam officio fungi oratori competit. Prae reliquis ad causam hanc comparatum allegare libet notorium in Hungaria casum. Eminentissimus condam cardinalis Cienfuevos[69], ex-jesuita, episcopus Quinque-Ecclesiensis in Hungaria, suo capitulo, quoad communia cum episcopo jura, controversia moventi, ad casum non desistentiae, sine scitu, derogamine aut praejudicio Sacrae Sedis, Augustae Aulae Viennensis et legis Hungaricae, Roma per literas excommunicationem denuntiavit[70]. Ergo si ex-jesuita episcopus quoad praeservandos praecise e controversia proventus [p. 280] mensae episcopalis Romae contra suam capitulum fungi potuit apostolica sua potestate, quare orator, legitimus episcopus, contra jesuitas, qui de facto episcopalis mensae proventus rapiunt et intra ejus diaecesim etiam per sacrosanctam synodum Tridentinam damnata delicta incorrigibiliter patrant, citra Sacrae Sedis, Augustae Aulae Viennensis et legis Hungariae praejudicium, sua competente apostolica Romae fungi non posset potestate?

Circa annum 1736[71] Josephus Rakoczy cum Hungaris, si qui fuissent fautoribus, in causa manifesta, absque ordine processuali, excommunicationis rei denuntiati sunt[72], acceptante Augusta Aula et approbantibus sententiam regnorum Statibus[73]. Cur in causa manifesta oratori competens delegata apostolica Sacrae Sedis potestas controverti deberet?

In causa manifesta prohibitorum publice tamen attentatorum conventiculorum Liberi murarii, alioquin per Sacram Sedem anathematizati[74], absque ordine judiciarii processus circa annum 1743 Viennae Austriae publice excommunicati denuntiati sunt[75]. Quare in causa scandalosae sacrilegae rapinae, incorrigibilis inobedientiae et aliorum anathemizatorum delictorum eadem potestate fungi non liceret oratori?[76]

Anno retroacto 1746 eo, quo orator usus et qui metropolitarum Strigoniensium usu frequens et alioquin in Hungaria episcoporum arbitrio subjectus est, stylo, in causa quoad patratores occulti quoad [!] factum tamen manifesti sacrilegi furti, in diaecesi Mantuana, absque processus ordine affixum templis, legebatur excommunicationis denuntiatorium decretum[77].

Sacra quoque bulla Clementis 12: *Apostolatus officium* etc., qua regulae monachorum sacri ordinis Sancti Antonii abbatis confirmantur, par[tis] 5, cap. 6, § 9, gravissimae culpae et poenae species esse approbatur: *Si quis maligne conspirationem in suum superiorem machinatus fuerit.* Hujus culpae poena, cap. 11, excommunicatio esse statuitur, praemissa, unius etiam horae intervallo, interponenda trina monitione et formula sententiae, qua titulo praelati posito, sequitur narratio facti et sententia: *ipsum excommunico et pro excommunicato haberi declaro.* Quot ab anno 1738 erga jesuitam factae [p. 282] sunt monitiones quas non solum temerario et refractario ausu contempsit, sed etiam ut episcopus sua sede proditorie moveatur calumniosis suggestionibus tergiversatorie procuravit[78]. An minor est episcopus abbati, aut major jesuita regulari monacho aut ecclesiastico presbitero, ut hoc argumento: forma, ratione et processu[79] contra jesuitam, qui consentientibus sui ordinis superioribus extra clausuram et in oratoris diaecesi scandalose incorrigibiliterque deliquit et allegata conspiratione atrociorem proditionem contra episcopum pertinaciter patravit, latae sententiae executionem, id est excommunicationem episcopus orator denuntiare non possit?

Romae et alibi, etiam in Germania, ii qui paschalem non peragunt confessionem, transacto praecepti tempore, absque processus ordine excommunicati denuntiantur.

Ergo nec substratum, nec locus, nec tempus, nec modus[80], nec stylus vitiat apostolica potestate competentem oratoris jurisdictionalem functionem, nec proprii vicarii Petri Aron temerarium assertum alleviat inobedientiae culpam, quo negat oratori [p. 283] et Apostolicae Sacrae Sedi praecise attribuit excommunicationem denuntiandi potestatem, quia hoc asserto evertit ordinem processualem et privilegium apostolicarum Hungariae legum et negat quam sanctum evangelium, doctrina apostolorum, ecclesiae straditio, oecumenica concilia, canonicae et Hungariae leges et praeprimis Conc. Triden. sess. 6 de refor., cap. 6[81]; sess. 24 de refor., cap. 10; sess. 25 de regul[aribus] et monial[ibus] cap. 12 et 14[82] ac eadem sess. de refor., cap. 3[83] episcopo attribuit correctionis necessitatem praecipue in genere morum, ad quod genus morum competenter reducitur extra claustrum habitantis jesuitae inobedientiae et jurisdictionis proventuumque ecclesiasticorum usurpatio.

[IV] Qua etiam correctionis necessitate temeritatem Petri Aron orator tanto gravius castigare obligatur, quanto gravius et majori scandalo Petrus Aron oratoris justa acta tumultuaria esse calumniose criminari, adeoque atrocissima criminale[84] accusatione oratorem convitiari attentavit. In qua parte Sacram Congregationem orator humillime informare obligatur, [p. 284] quod licet orator Petri Aron correctionem erga allegatam sibi factam denuntiationem suspenderit, ab hac tamen correctione gratia et collatio apostolici vicariatus delinquentem Petrum Aron non eximat[85], quia ultra canonicas prohibitiones et argumentum quod Conc. Triden., sess. 13 de refor., cap. 10[86] ac sess. de refor., cap. 11 continetur, ne subditi aut alii excedentes a correctione episcopo-

rum eximantur; privilegio et apostolicis legibus Hungariae et praeprimis tit. 11 par. 1-ae Op. Trip. ac ipsa Sacrae Sedis hac in parte semper solita observantia usuque hujusmodi apostolici vicariatus collatio in Hungaria invigorosa est, imo lege regni hujusmodi impetratores proscribendi praecipiuntur. Et certe Petrus Aron practice scit, quod asylans de loco jura sua agere justitiamque suam et securitatis stabilimentum procurare et promovere possit. Scit etiam Petrus Aron quod Roma sit oppressorum, praeprimis episcoporum refugium, securitatisque et asyli locus. Ergo inobedientiae et contradictionis suae malitia gravatur hac [p. 285] scientia, contra quam scientiam negat episcopalis potestatis functionem oratori Romae competere.

Quod si acta et commissiones oratoris produxerit Petrus Aron, ultra sacras et Hungariae leges orator nihil praecepisse ac in ipsa quoque legum officiosa executione omnem tumultuarium exequendi modum per oratorem prohibitum fuisse comperietur[87]. Ergo ex praeconcepta malitia Petrus Aron tumultus crimine episcopum suum calumniose convitiatur. Scire etiam convenit Petro Aron, quod Sancti Pauli apostoli praedicatio summe semper laudabilis sit, licet idololatriae lucro intentus Demetrius ex hac sacra praedicatione tumultuandi occasionem fecisse Act[uum Apostolorum capite] 19 perhibeatur. Ergo etiam demonstrare quod nullum apostolicum meritum legitimet, ut jesuitae ex damnata episcopalium reditum usurpatione et anathematizato lucro ditari aut augeri debeant, excessusque jesuitarum secundum sacras et Hungariae constitutiones ipsiusque Concilii Tridentini praecepta corrigere ac praedicare quod principum favor in hac parte jesuitis non suffragetur, imo prohibitus sit, natura sua tumultuarium non est, licet[88] refractaria [p. 286] et tumultuaria jesuitarum pertinacia defensam legalem provocaret, quia allegata apostolica sancti protoregis Hungariae lege: qui res ecclesiae a rege impetrant, absque regis offensa et non suffragante regia collatione, excommunicandi praescribuntur, refractariaeque et tumultariae incorrigibilitati fortem manum opponere et vim vi repellere, tit. 68 par. 1 et tit. 22, 23 et 24 par. 3. Op. Trip. legalis defensa esse approbatur. Ergo nihil superest quod publicum Petri Aron delictum alleviat.

Quia demum Dec[retalium Gregorii IX] lib. 1, tit. 3, cap. 5, orator sequentia legit: *Si quando aliqua tuae fraternitati dirigimus quae animum tuum exasperare videntur, turbari non debes. Et infra §: qualitatem negotii pro quo tibi scribitur diligenter considerans, aut mandatum nostrum reverenter adimpleas, aut per literas tuas, quare adimplere non possis, rationabilem causam praetendas, quia patienter sustinebimus, si non feceris quod prava nobis fuerit insinuatione suggestum.* Ideo ultra ea, quae praemissa sunt, sub - ac obreptitiae informationis fundata [p. 287] suspicio continuandum oratoris silentium eo magis prohibet, quo magis nullus in Oriente Graecorum unitorum episcoporum hujusmodi Latini theologi praesidio aut tributaria servitute gravatur[89]. Hoc scandalum consequentiae calamitate attentos facit unitos oppressionisque abominatione improperium stimulat schismaticorum et utriusque contradictoriae partis simplices oves partim ad recessum ab unione pervertit, partim ab accessu ad unionem avertit,

utroque autem hoc animarum interitu apostolici pastoris zelus et commiseratio, sepositis politicis et humanis respectibus ad pastoralis officii executionem obligatur.

[V] Erronee supponitur[90] jesuitarum intrusionem et excessus Leopoldina fundatione radicari, quia Leopoldus 1-mus fundator non fuit, sed praecise, absque omni jesuitarum hoc tempore e Transylvania proscriptorum ac nonnisi ad latus militiae[91] subrepentium opera aut zelo, ad unionem reversos schismaticos anno 1699 emanato decreto, jure quasi postliminii immunitate ecclesiae romano-catholicae gaudere declaravit, in quo decreto nulla est mentio [p. 288] theologi Latini aut jesuitarum, qui alioquin lege publica e principatu proscripti hoc tempore erant. Et hoc decretum per Status regni acceptatum hodieque per S-am C-am R-am Majestatem confirmatum est[92].

Haec apostolica opera subaudientes negotiosi jesuitae, ut motu proprio conversorum perversioni aut confusioni suo zelo vacarent, anno 1701 ad novum decretum Augustam Aulam inclinari fecerunt, cui decreto theologi necessitatem in genere intricarunt, cum enim jesuitae hoc tempore e regno proscripti fuerant, in specie jesuita theologus in diaecesim illocari non potuit. Attenta tamen jesuitarum latente consequentia, hoc decretum inter principem et Status immediatam movit collisionem, ita ut Leopoldus 1-mus anno 1702 gravem erga Status expediverit monitionem[93], sed hanc Status regni non tantum non acceptarunt, verum secuta anno 1702[94] toti Europae nota publica revolutione, cum reliquis aulicis Viennensibus dispositionibus positive rejecerunt et usque hodie idem decretum reprobant, adeo ut ob Statuum regni contradictionem etiam actu regnans S-a C-a R-a Majestas idem Leopoldinum decretum a postulata [p. 289] per oratorem et ejus ecclesiam confirmatione seposuerit. Ac nec hoc decretum fundat episcopatum aut ecclesiam, nec continet jesuitarum in specie intrusionem praesidium, votum decisivum, habitationis aut fructuum episcopalium occupationem, nec absolvit a juramenti et obedientiae obligamine auditorem causarum, quae omnia tamen sibi competere calumniosis suggestionibus insusurari procurant jesuitae.

Carolus Sextus circa annum 1721 fundavit episcopatum, aut potius archiepiscopatum Albae Juliae sub schismate vigentem ad episcopatum reduxit[95] et dotavit, qua occasione nec decreto regio nec apostolica ordinatione in regno Hungariae et partibus annexis inauditum theologi jesuitici praesidii et tributariae episcopis incumbentis servitutis praejudicium huic oratoris ecclesiae impositum est, quod erectionale[96] sacra bulla clare patet. Ergo jesuitarum favore suggestum et in denuntiatione[97] oratori suppositum non fundat necessitatem, ut orator, absque canonico requisito processu et sine ullo demerito, jesuitarum excessibus cedat et in obsequium jesuitarum, plusquam mercenariorum vilipendio, episcopatum resignet.

[p. 290] Anno demum 1736[98], calumniosa expositione, aperto Marte, ab anno 1701 praeconceptas fraudes et supplantationem in executionem deducere coeperunt jesuitae, dum prima vice per decretum regium[99] se episcopo praesen-

tari et dismembratis episcopalibus proventibus cum duobus equis et famulo allisque oneribus in diaecesim illocari ac successive [!] in cambialis inter episcopum et Cameram, absque ulla jesuitarum aut Latini theologi mentione, conclusi contractus[100], regias consensuales literas, absque scitu episcopi adeoque contra leges Hungariae ac tam contra consensus regii quantum in genere contractus, tum vel maxime in specie cambialis intra Hungariam permutationis naturam, intrudi procurarunt. Hoc jesuitarum attentatum publicam in oratoris ecclesiam suscitavit conturbationem, reclamationem et contradictionem. Et quia jesuita solutus non est[101], anno 1741[102] emanatum regium attulit decretum, quo ab uno famulo ad famulos et a duobus equis ad equos indefinite intertenendos servitus augetur et neglecta servitus solutionis compensanda praecipitur. Quia vero jesuita serio et rigorose correptus est, ut a praemissis desistat et romano-catholicis [p. 291] obligationibus semet accommodet, praesens oratoris persecutio exorta est. Allegata quinque de anno 1699, 1701, 1702, 1738 et 1741 edita regia mandata in forma authentica ad casum exigentiae praesentari possunt.

Haec igitur est fundatio jesuitarum! Hic apostolicus jesuitarum zelus! Haec etiam coram Sacra Sede sincera, favore jesuitarum suggesta, veritatis relatio![103] Cui oratoris dignitas, ut sine omni canonica veritatis inquisitione et contra apostolici regni Hungariae leges, immunitatem et apostolica privilegia cedat, nulla non tantum ratio suadet, sed allegata et alia innumera scandala et Dei servitium sanctaeque ecclesiae exaltatio repugnare videtur.

Justa acta oratoris et propter eorum oppressionem justus per oratorem factus Romanus recursus nullum fundat argumentum, ut oratoris conscientia alicujus remorsus redarguatur[104], quia episcopis oppresis Romam competit recurrere. Episcopo oratori canonica et Hungariae lege competens, imo sub jurato regio obligamine debita justitiae administratio negatur et quod [p. 292] plus est Sacrae Sedis adeoque sanctae ecclesiae interpositio spernitur et non auditur[105]. Ergo demonstrative patet oratoris oppressio. Qui autem judicis implorat officium, causam suam non reddit deteriorem; e contra, qui dilationibus frustratur judicium, iniquam fovere causam censetur. Quomodo judicium fugientis et tergiversantis adversae partis iniquitas, sacris canonibus et lege Hungariae competentem jurisdictionem imploranti oratori adeo imponetur[106], ut conscientiae remorsus oratori imputetur?

Erronee supponitur[107] per Sacram Nuntiaturam Viennae Austriae accomodabilem fuisse causam oratoris. Nam licet sacra nuntiatura modum quo Viennae Austriae contra oratorem actum est reprobaverit, oratori tamen absque Sacrae Sedis mandato assistentiam impendi posse negavit[108], quod hodie etiam sacra asserit[109] nuntiatura. Quin potius si Sacrae Sedis mandato mediante, sacra nuntiatura nihil profecit, quomodo supponetur[110], quod ex praemissis etiam supponibile non est. Romanus recursus delictum non est, sed hunc impedire aut recurrentem persequi damnatum est. Ergo supponibile non est, quod sacrae nuntiaturae, [p. 293] activitas per oratoris Romanum recursum impedita

sit aut quod oratoris persecutio in praetensa culpa Romani recursum fundetur[111].

Ex quibus omnibus non apparet aliqua oratoris culpa, quae oratoris territorialem proscriptionem fundet[112]. Absit enim ab oratore Romae aliquid agere, quod jure damnabile est et multo magis absit extra Romam aliquid per oratorem agi, quod Romae actum reprobabile est. Apparet e contra ex allegatis oratori competens justitiae administratio, quam casus praesens ideo exigit, quod scandali pertinacia et animarum ruina nullo leni patientiae medicamine remedibilis[113], apostolico justitiae rigore corrigi debeat.

[VI] Non aliquid igitur superest justitiae officium et aequitatis remedium, quam ut apostolica episcopalis oratoris potestas protegatur hacque se laesos existimantes ad sacris canonibus et lege Hungariae praescriptum juris ordinem remittantur. Et quia Austriacae provinciae superiores ipse quoque Societatis Jesu provincialis in patrata extra claustra suorum subditorum professorum scandala et delicta consentit, ea fovet et committit[114], ut[115] authoritate Sacrae Sedis Apostolicae Societatis Jesu pater generalis super universis et singulis [p. 294] per oratorem expositis indilate remedendis et usque ad causae finem intra sua claustra retinendis et coercendis suis professis canonice obligetur. Ac demum quia privilegio apostolici regni Hungariae, omnium Statuum, adeoque etiam episcoporum causae, secundum sacros canones et leges Hungariae pro prima instantia intra regnum Hungariae revideri debent, causaque praesens jurisdictionem et functionem episcopalem ac ecclesiae immunitatem tangens, etiam Leopoldini anno 1699 emanati, per S-am C-am R-am actu regnantem Majestatem confirmati, per Status acceptati, adeoque optimo jure vigentis decreti fundamento, ad praescriptum sacrorum canonum judicanda est; quibus sacris canonibus, praevia oratoris in sedem episcopalem et omnium suorum jurium plena restitutio et praestito salvo conductu seu medio delegandi intra Hungariam per Sacram Sedem judicii seu medio provincialis synodi examinari ac pro decisione Sacrae Sedi referri praecipitur.

Eapropter humillimus orator humillime supplicat, dignetur Sacra Congregatio semet eatenus apud Sanctissimum Dominum Papam benigne interponere, quatenus Sua Sanctitas [p. 295] oratorem in apostolicae potestatis functione clementissime protegere hacque se laesos existimantes ad viam juris remittere, metropolitae Strigoniensi[116] et medio hujus provinciali synodo aut apostolica Sacrae Sedis authoritate intra Hungariam delegandis apostolicis judicibus plenam in sedem episcopalem et jura competentia oratoris restitutionem, procurandum in Hungaria solitum salvum conductum, causae legalem revisionem et ante definitivam sententiam actorum pro decisione Sacrae Sedi remissionem apostolica pietate committere; ac ut Societatis Jesu professi sacris canonibus satisfaciant, usque ad revisionem et decisionem causae intra sua claustra se contineant et ab excessibus in oratoris diaecesi incorrigibiliter patratis abstineant, apostolicae potestatis plenitudine praecipere dignetur. Quam gratiam Deus etc.

Productum sub A. sunt literae quas quatuor archiadiaconi nomine communi scripserunt[117].

Sub B. sententia excommunicationis, quae habetur supra pag. 78[118].

Sub C. excommunicationis confirmatio, quae habetur pag. 154[119].

Sub D. denuntiatio Lercariana[120].

Sub E. Petri Aron relatio, quam Cibinio sub 1-ma Martii 1747 Romam transcripsit[121].

■ **Cunoaştem două copii, scrise de aceeaşi mână ca şi cea a memoriului din 8 august 1746 (Doc. 48): 1) BAFC, ms. lat. 565, p. 264-296 (menţiune la P, Teologul, p. 14, unde se afirmă, greşit, că actul a fost înaintat „cardinalului Achilli, preşedintelui Congregaţiei de Propaganda Fide"; Giuseppe Achilli n-a fost cardinal, ci „auditor" al cardinalului Valenti, în calitatea acestuia de prefect al respectivei congregaţii şi destinatar al memoriului); 2) APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 136-148v; mf. DGAS, Vat., rola 60. Sublinierile (redate de noi cu litere cursive) sunt contemporane. Împărţirea în puncte şi alineatele ne aparţin. Indicaţiile despre succesiunea paginilor sunt după copia 1, pe baza căreia am făcut transcrierea.**

Note

[1] Cardinalul Valenti, secretar de stat, era, începând din 25 martie 1747, şi prefectul Propagandei.

[2] P, *Coresp.*, p. 15-19; *Doc. 35-46* din datele respective.

[3] Corect: „amotionem".

[4] Corect: „acquisivit".

[5] Cf. *Epistola a doua către Timotei a Sfântului Apostol Pavel*, cap. 4, vers. 5.

[6] În izvorul citat urmează: „a supremo judice" (expresie omisă de Inochentie).

[7] CT, ed. Trento, 1745, p. 37.

[8] Corect: „pastorali".

[9] P, *Coresp.*, p. 20.

[10] Memoriul din 8 august 1746 (*Doc. 48*).

[11] Vezi observaţiile lui Paulucci la ele din 9 august 1746 (*Doc. 49*).

[12] Mai târziu, la 14 iulie 1762, Inochentie va scrie arhiepiscopului de Strigoniu că, recurgând la Roma, „am găsit aici Scaunul apostolic în acea vreme în neînţelegere [*parum concordem*] cu preaaugusta Curte vieneză, din care pricină suveranul pontif n-a fost în stare să facă nimic pentru mine" (P, *Coresp.*, p. 132).

[13] Construcţia frazei nu ni se pare clară; după „subsistere", lipseşte oare „quo"? „obligetur" are ca subiect - cum rezultă din context - pe „orator"!

[14] Corect: „abscide".

[15] Memoriul din 8 august 1746 (*Doc. 48*).

[16] Citat şi în cererea către Maria Tereza (din 4 noiembrie 1750, *Doc.* 269).

[17] CJH, *1657-1740*, ed. cit., p. 486-488, 630.

[18] CJC, ed. din 1730, II, col. 406 (potrivit unei hotărâri conciliare de la mijlocul sec. XI, principii seculari nu au dreptul de a dona bunuri bisericeşti, iar cei care le primesc de la ei trebuie să fie excomunicaţi). Inochentie a făcut această referire şi în decretul din 25 ianuarie 1747 (*Doc.* 60, n. 127).

[19] CJC, ed. din 1735, I, col. 603 (potrivit unei scrisori a papei Nicolae I, trebuie excomunicaţi cei care cotropesc bunuri bisericeşti dobândite prin concesia principilor). Referire făcută şi în decretul din 25 ianuarie 1747 (*Doc.* 60, n. 129).

[20] CT, p. 176 (cotropitorii bunurilor bisericeşti să fie anatemizaţi). Inochentie se va referi des la această hotărâre, de ex. şi în amintita cerere către Maria Tereza (din 4 noiembrie 1750, *Doc.* 269).

[21] Subiectul: „orator". E vorba de decretul de excomunicare contra lui Balogh şi de cel de suspendare a lui Aaron (cf. memoriul către Propaganda, 27 mai 1747, *Doc.* 80).

[22] Cf. *Evanghelia după Matei*, cap. 6, vers. 24: „Nemo potest duobus dominis servire".

[23] Cf. memoriul către Sig. Kollonich, 22 aprilie 1747 (P, *Coresp.*, p. 75). Balogh a fost numit superior al misiunii iezuite din Târgu-Mureş, calitate în care va şi muri, în 1756 (Nilles, II, p. 542-543, 577, şi Sommervogel, I, col. 850, la ambii prezentare apologetică, cu unele inexactităţi; B, *Klein*, p. 216). Inochentie socotea că Balogh a fost „îndepărtat din dieceză" în urma abuzurilor denunţate de el prin decretul de excomunicare (vezi memoriul către Propaganda, 27 mai 1747, *Doc.* 80).

[24] Vlădica va considera (în scrisoarea sa către S. Caliani, 17 iunie 1747) această prezentare nevalabilă, citând în acest sens o hotărâre a Conciliului din Trento (P, *Coresp.*, p. 90). De asemenea, vedea în faptul că Pallovics nu i s-a prezentat un semn de „dispreţ faţă de demnitatea episcopală", cum îl califica în pomenitul memoriu către Propaganda, 27 mai acelaşi an (*Doc.* 80).

[25] Pentru cei doi iezuiţi, chiar dacă ar fi vrut, ar fi fost foarte greu să meargă la Roma numai ca să se prezinte personal lui Micu, Balogh pentru ieşirea, iar Pallovics pentru intrarea în slujba de teolog.

[26] „patiatur"?

[27] Lipsă de acord în frază.

[28] Prin actul către Ioan Săcădate, protopop al Blajului, 9 aprilie 1747 (vezi studiul, Cap. IV, n. 18).

[29] *Denuntiatio Lercariana*, 3 februarie 1747 (vezi studiul, Cap. III).

[30] Din 13 noiembrie 1564, CT, sess. 24, de ref. cap. 12 (ed. cit., p. 293-294).

[31] Corect: „erectionali".

[32] N-a fost „exclus", ci n-a fost cuprins! E o nuanţă...

[33] Pasajul: „An obligamine - derogatur", textual ca în actul amintit către Săcădate (n. 28) şi ca în menţionatul memoriu către Sig. Kollonich (P, *Coresp.*, p. 77).

[34] Pasajul: „imo licet - derogatur", textual ca în același memoriu (*ibid.*, p. 77).

[35] Pasajul: „Quod in haec profitetur - prohibetur?", textual ca în menționatul memoriu (*ibid.*, p. 77) și aproape textual ca în actul pomenit către Săcădate (*ibid.*, p. 70).

[36] Corect: 4 (CT, ed. cit., p. 181); aceeași greșeală în actul către Săcădate.

[37] Aceeași ortografie și în restul memoriului; mai corect: „presbyteris".

[38] Nu corespunde (în capitolul cit. e vorba despre felul cum trebuie episcopul să viziteze capitlurile, CT, ed. cit., p. 380).

[39] Interpretare cam liberă (*ibid.*, p. 404).

[40] Aceeași observație (*ibid.*, p. 407).

[41] Aceeași referire și în decretul din 25 ianuarie 1747 (Doc. 60, n. 90).

[42] Subiect: „orator", care urmează ceva mai jos în această frază confuză; „pro posse suo" se referă tot la subiect!

[43] Pasajele: „An igitur ab his abstinere - procedatur", textual ca în memoriul amintit către Sig. Kollonich (P, *Coresp.*, p. 77-78) și aproape textual ca în actul menționat către Săcădate (*ibid.*, p. 70-71).

[44] Ultima oară de dieta din 15 ianuarie 1653 (*Approbatae constitutiones*, I pars, tit. 2 și tit. 3, în CJH, *1540-1848. évi erdélyi törvények*, p. 15-17).

[45] Constitutio: *Etsi pastoralis* din 26 mai 1742 (*Benedicti XIV. Bullarium*, I, locul citat, p. 62).

[46] Construcție întortocheată și confuză, din care ar rezulta că „bula erecțională" a episcopiei unite ar fi ulterioară dispozițiilor cuprinse în sus-zisa constituție papală. Or, prima era - precum se știe - din 1721, iar cea de-a doua din 1742! De altfel, aceeași confuzie se desprinde din memoriul către Sig. Kollonich (P, *Coresp.*, p. 76-77) și din scrisoarea lui Inochentie către Silvestru Caliani, 17 iunie 1747 (*ibid.*, p. 90). Formularea e mai limpede în memoriul către Propaganda, 27 mai 1747 (Doc. 80).

[47] remediendas (cf. Bartal: *remediri*).

[48] Numeroasele pasaje: „Quia ergo, sess. 24 de refor., cap. 1 - existimavit", aproape textual ca în memoriul către Sig. Kollonich (P, *Coresp.*, p. 76-77).

[49] Corect: „amissione".

[50] CJH, *1000-1526*, ed. Budapesta, 1899, p. 698 (citat și în decretul de excomunicare contra lui Balogh, P, *Coresp.*, p. 43).

[51] Aceeași ortografie și în restul memoriului; corect: „acatholici".

[52] Pasajul: „quanta sint lamenta regni - temeritatis factum", în parte textual ca în memoriul către Sig. Kollonich (P, *Coresp.*, p. 78-79).

[53] În întreg prologul (CJH, *Trip.*, ed. cit., p. 20-50) nu e vorba de chestiunea la care se referă Inochentie.

[54] CJH, *1657-1740*, ed. cit., p. 428-436, 564-568.

[55] CJH, *1740-1835*, ed. cit., p. 10-16, 24.

[56] Cf. memoriul din 8 august 1746 (*Doc. 48*).

[57] „leges".

[58] Frază greşit construită; în parte textual ca în memoriul către Sig. Kollonich (P, *Coresp.*, p. 79).

[59] Pasajul: „Argumentabuntur - examen", aproape textual ca în acelaşi memoriu (*ibid.*). Partea finală ni se pare formulată obscur.

[60] Cf. Inochentie către Serbelloni, 22 aprilie 1747 (*ibid.*, p. 81).

[61] De către Curtea vieneză; vezi scrisoarea de însoţire a memoriului către Sig. Kollonich (P, *Coresp.*, p. 75) şi, mai ales, scrisoarea către Serbelloni, cu aceeaşi dată (*ibid.*, p. 81), precum şi memoriul către Propaganda, 27 mai 1747 (*Doc. 80*, n. 46).

[62] Corect: „jurisdictionali".

[63] Corect: „episcopali".

[64] În cauzele criminale grave, episcopul nu poate fi judecat decât de papă (CT, p. 267). Inochentie se va referi la acest canon şi în cererea către Maria Tereza (din 4 noiembrie 1750, *Doc. 269*).

[65] Corect: „episcopali".

[66] Pasajul: „Augustae quoque Aulae - coarctatur", în parte textual ca în memoriul către Sig. Kollonich (P, *Coresp.*, p. 79) şi ca în scrisoarea către Serbelloni (*ibid.*, p. 81). Cf. şi memoriul către Propaganda, 27 mai 1747 (*Doc. 80*).

[67] Cuvânt de prisos.

[68] „indeque canonicam censuram - adferre", această expresie sau ideea pe care o conţine (vezi şi scrisoarea către Serbelloni, P, *Coresp.*, p. 81) nu se află în izvorul citat (CJH, *1000-1526*, ed. cit., p. 508-510).

[69] Corect: „Cienfuegos".

[70] Frază în parte textual ca în memoriul către Sig. Kollonich (P, *Coresp.*, p. 79) şi în scrisoarea către Serbelloni (*ibid.*, p. 81-82). Álvaro Cienfuegos (1657-1739), iezuit spaniol, cardinal (1720), episcop de Catania (1722), apoi arhiepiscop de Monreale în Sicilia (1725) şi, în cele din urmă, renunţând la această demnitate, episcop de Pécs (Quinqueecclesiae, 1735-1739). De la 1722 până la moarte a fost, în acelaşi timp, ambasador al Curţii de la Viena la Roma (Gams, p. 377, 945, 951; Sommervogel, II, Bruxelles-Paris, 1891, col. 1182-1185). Inochentie nu e bine informat asupra cazului pe care-l relatează. Într-adevăr, după cum reiese dintr-o lucrare a lui Paul Aigl (*Historia brevis venerabilis capituli cathedralis ecclesiae Quinque-ecclesiensis...*, Quinque-ecclesiae [Pécs], 1838, p. 99-100, cf. şi Gálos László, *Cienfuegos Alvarez*, în *Szász jezsuita arcél* [O sută de profiluri iezuite], sub redacţia lui P. Gyenis András S.J., II, Budapesta, 1941, p. 486-487), întemeiată pe acte din arhiva capitlului respectiv, pricina conflictului dintre Cienfuegos şi capitlu a fost faptul că această corporaţie se împotrivea să primească în sânul ei ca membru pe Juan Bautista Gutiérrez de Lara, numit canonic de către Cienfuegos în 1738, şi îi refuza şi veniturile ce i s-ar fi cuvenit. Capitlul s-a supus numai după ce cardinalul, printr-o scrisoare din 28 decembrie 1738, îl

ameninţa cu suspendarea din oficiu (deci nu era vorba de excomunicare). În curând însă murind Cienfuegos (la 19 august 1739), capitlul i-a refuzat din nou lui Gutiérrez prebenda, până când, la 30 noiembrie acelaşi an, a intervenit în favoarea acestuia, la cererea Curţii imperiale, arhiepiscopul de Strigoniu. Cu privire la rolul lui Cienfuegos în confirmarea lui Inochentie ca episcop în consistoriul secret din 11 septembrie 1730 de către papa Clement XII, ea s-a făcut pe baza referatului aceluiaşi cardinal „ad pr[a]esentationem Imperatoris uti Transilvaniae Principis" (ASV, *Acta Camerarii Collegii S.R.E. Cardinalium*, vol. 30, f. 28).

[71] Corect: 1738 (aceeaşi eroare în memoriul către Sig. Kollonich, P, *Coresp.*, p. 79).

[72] De papa Clement XII (la 5 septembrie 1738); Katona, p. 778-782.

[73] În parte textual ca în acelaşi memoriu (P, *Coresp.*, *ibid.*).

[74] Prin Constituţia lui Clement XII din 28 aprilie 1738 (Pastor, XV, p. 684).

[75] Textual ca în des amintitul memoriu (P, *Coresp.*, *ibid.*). Informaţia lui Inochentie în parte nu e exactă. Bula lui Clement XII n-a fost publicată în Austria şi în Ungaria. E adevărat doar că la 7 martie 1743 Maria Tereza, sub presiunea clerului, probabil a iezuiţilor, a poruncit arestarea participanţilor la o şedinţă a lojei vieneze şi că aceştia au fost interogaţi chiar în prezenţa lui Sig. Kollonich şi a nunţiului papal, dar la 19 aceeaşi lună ei au fost eliberaţi, tot din ordinul suveranei, al cărei soţ însuşi, Francisc, viitorul împărat, era francmason (Abafi, I, p. 61-62, 96-98; Eugen Lennhoff, *Die Freimaurer*, Zürich-Leipzig-Wien, [1929], p. 115-118, 172; Francovich, p. 238). Biserica catolică nu îşi mai menţine azi categoric excomunicarea împotriva francmasonilor.

[76] Cf. acelaşi memoriu (P, *Coresp.*, *ibid.*).

[77] În parte textual ca în acelaşi memoriu (*ibid.*).

[78] Cf. decretul din 25 ianuarie 1747 (*Doc. 60*, n. 10).

[79] Inochentie face aluzie, fără îndoială, la expresia „absque omni forma, processu et ratione excommunicandi" din „denuntiatio Lercariana" (P, *Coresp.*, p. 68).

[80] Cf. memoriul către Sig. Kollonich (*ibid.*, p. 79-80).

[81] Nu corespunde; această „sessio de reformatione" are numai 5 *capita* (CT, ed. cit., p. 37-50).

[82] Cf. decretul către cler, 25 august 1747 (*Doc. 96* şi n. 21 la acest doc.).

[83] Nu corespunde (CT, ed. cit., p. 336).

[84] Corect: „criminali".

[85] Cf. scrisoarea lui Inochentie către Balomireanu, 25 august 1747 (P, *Coresp.*, p. 99).

[86] Nu corespunde; această „sessio de ref." are numai 8 cap. (CT, ed. cit., p. 82-89); probabil e vorba de cap. 1 (*ibid.*, p. 82-83).

[87] Cf. şi scrisoarea lui Inochentie către Aaron, 3 iunie 1747 (Nilles, II, p. 586, unde însă, în loc de „multum (?)", să se citească „tumultum"; publicată din nou P, *Coresp.*, p. 85-86, fără a aminti de ed. Nilles).

[88] *licet*, adverb: „deşi", folosit aici greşit în sens de „căci" (*enim*).

[89] Argument invocat de Inochentie deja în 1741 într-un memoriu către Maria Tereza; nici un episcop, „nicăieri în Europa", nu se găsea în situaţia celui unit din Transilvania, ca să fie subordonatul unui teolog de alt rit, nici un episcop unit al rutenilor sau al armenilor (Moldovanu, II, p. 89). Vezi însă Bărbat (p. 177): „au synode de Zamosć [în Polonia] (1720) de l'Église ruthène, on imposa à tous les évêques d'avoir un théologien avec certaines des attributions du théologien d'Athanase" (n. 4. „Cf. *Conciliorum Sacrorum Collectio Lacensis*, II, Fribourg Brisg., 1866, col. 48").

[90] În „denuntiatio Lercariana" (P, *Coresp.*, p. 63).

[91] Trupele austriece.

[92] În 1743-1744 (B, *Klein*, p. 89, 98).

[93] Inochentie se gândeşte probabil la ordinul imperial din 13 februarie 1702 (cf. pentru acest an şi Andreas Illia S.J., *Ortus et progressus variarum in Dacia gentium ac religionum*, ed. II, Cluj, 1764, p. 90, precum şi Bod, II, lib. II, cap. 13, § VI, p. 321-322), precedat de altminteri de cele din 5 septembrie 1699 şi 20 aprilie 1701 şi urmat de cel - şi mai explicit - din 25 august 1703 (Nilles, I, p. 128-129; cf. şi memoriul din iunie 1745, *Doc. 19*, n. 2). Dar aceste ordine n-au fost date în legătură cu cea de-a doua Diplomă leopoldină a Unirii, subînţeleasă aici vag şi evaziv!

[94] Corect: 1703 (mai): izbucnirea răscoalei conduse de Francisc Rákóczi II.

[95] Cf. şi memoriul din 22 iulie 1747 (*Doc. 91*). În realitate, mitropolia ortodoxă („arhiepiscopatul") de Alba-Iulia, amintită aici (ca şi în alte memorii ale sale) de către Inochentie, era „o simplă episcopie", fără a avea episcopi sufragani, deci nu era „mitropolie" în sensul canonic al cuvântului (Bunea, *Ierarchia românilor din Ardeal şi Ungaria*, p. 13). Această problemă controversată a fost reluată mai nou de Bârlea (*Metropolia Bisericii Române Unite proclamată în 1855 la Blaj*, în *Perspective*, X, iulie-decembrie 1987, p. 5-8).

[96] Corect: „erectionali".

[97] Aluzie la „denuntiatio Lercariana".

[98] Scăpare, în loc de 1738 (vezi mai jos).

[99] Din 21 august 1738.

[100] Din 31 august 1736 (Şincai, t. III, p. 355-358; B, *Klein*, p. 15). Cf. şi decretul de excomunicare contra lui Balogh (P, *Coresp.*, p. 35-36, 40; Inochentie menţionează inexact data contractului: 3 august 1736).

[101] Cf. B, *Klein*, p. 152, n. 2. Vezi şi acelaşi decret de excomunicare (P, *Coresp.*, p. 36).

[102] Din 1 mai 1741 (Moldovanu, I, p. 92, n. 2; B, *Klein*, p. 148-149), iar nu 31 mai 1741, cum se spune în decretul de excomunicare (P, *Coresp.*, *ibid.*).

[103] În sens ironic.

[104] E tot un răspuns la un punct din „denuntiatio Lercariana", în care se face aluzie la „remuşcarea" ce l-ar fi determinat pe Inochentie, fiindcă s-ar fi simţit vinovat, să părăsească Viena şi să vină la Roma. Cf. şi memoriul către Propaganda, 27 mai 1747 (*Doc. 80*).

[105] Aluzie, probabil, la intervenţia nereuşită a lui Paulucci, din porunca papei, încă în 1745, la Maria Tereza (*Doc. 25* din 24 iulie şi *Doc. 27* din 4 septembrie 1745).

[106] „imponitur"?

[107] Tot în „denuntiatio Lercariana".

[108] Aluzie la Paulucci, căci acesta era pe atunci (în 1744) nunţiu la Viena, dar despre o asemenea declaraţie nu ştim din altă parte.

[109] Aluzie la Serbelloni, nunţiu la Viena în timpul întocmirii memoriului de faţă. Cf. scrisoarea lui Inochentie către Caliani, 29 aprilie 1747 (P, *Coresp.*, p. 83).

[110] „supponitur"?

[111] Aluzie alambicată la intervenţia pe care nunţiatura ar trebui s-o facă la Curtea vieneză în favoarea lui Inochentie, al cărui recurs (refugiere) la Roma n-ar trebui să constituie o piedică pentru o astfel de intervenţie.

[112] Răspuns tot la un punct din „denuntiatio Lercariana", prin care papa ameninţă să-l alunge pe Inochentie din Roma, dacă acesta, stând aici, va mai săvârşi o „necuviinţă" ca şi cea pe care a făcut-o cu excomunicarea.

[113] „remediabilis".

[114] Verbele la singular prin lipsă de acord gramatical.

[115] Conjuncţie de prisos.

[116] Scaunul mitropolitan (arhiepiscopal) de Strigoniu era însă vacant în această epocă (1745-1751).

[117] Copia sau cuprinsul acestei anexe nu ni s-a păstrat.

[118] În *ms. lat. 565*, BAFC, p. 78-115; publ. P, *Coresp.*, p. 33-47.

[119] În acelaşi ms. (*Doc. 60*).

[120] În acelaşi ms. (dar fără a fi legat şi paginat în el), publ. P, *Coresp.*, p. 63-64.

[121] *Doc. 64*.

72

(1747, după mai 10, Roma)

Extras (făcut poate de Achilli, auditorul lui Valenti) din memoriul precedent, cu unele erori. Se propune să fie întrebat Lercari (cu privire la cererile exprimate la sfârşitul memoriului).

Il vescovo Fogarasiense fu obbligato nell'anno scorso a risiedere nel suo vescovato e siccome era poco ben veduto dal gesuita teologo che collà sopraintendeva, incominciò a sparger voci in pubbliche addunanze con calunniar detto vescovo e con dire che sarebbe stato quanto prima rimosso, per lo che s'ir[r]itò il popolo diocesano e deviando dalla religione non voleva nemeno ricevere i sagrameti, onde ricorse il vescovo ai ministri regii dell'Impero per poter amministrare la giustizia[1], ma vedendo di non essere intenso, supplicò il cardinal Pavolucci[2], che promise raccomandarlo al nunzio di Vienna[3]. Questa raccomandazione non seguì, onde ricorse a Nostro Signore, da qui gli fatto sapere di non ritornare alla sua residenza fino a tanto che non si fosse placato il popolo[4].

In questo mentre fu scritto al vescovo dal suo vicario e dal capitolo [!] della sua chiesa pregandolo istantamente a ritornare e che il popolo altro non sospirava che la sua presenza, e che se avesse affrettato il suo ritorno, sarebbe stato di un gran vantaggio per il suo gregge, come risulta dagli fogli annessi segnati *Lett. A. et E.* Dopo di che risolvette il vescovo di servirsi della sua potestà col far denunziare per scomunicato il gesuita, il quale sostituì in suo luogo senza però autorità veruna il P. Pullovies[5] e Monsignor Lercari secretario mandò dal vescovo il P. Silvestro Kaliani, sacerdote del rito greco dell'ordine di S. Basilio e alunno di Propaganda, per dirgli che il papa restava molto scandalizzato e altre cose che brevitatis causa si tralasciano e si leggono nel foglio segnato *Lett. D.*

Sospese il vescovo le sue determinazioni ed ora domanda che le sue ragioni vengano esaminate dalla Congregazione di Propaganda Fide[6] e che se i gesuiti si sentono gravati[7], si debba vedere l'affare prout de jure e che intanto venghino inibiti, perché si astenghino dall'agire nella sua mensa vescovile, onde sarà bene sentire Monsignor segretario.

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 134-134v; mf. DGAS, Vat., rola 60.**

Note

[1] Înţelegere greşită a memoriului (pct. [1]), unde se arată, în realitate, că episcopul cerea să i se „administreze" (facă) dreptate.

[2] Numele (în această formă eronată) adăugat de aceeaşi mână, pe margine.

[3] Înţelegere greşită a memoriului (*ibid.*).

[4] Aceeaşi observaţie.

[5] Corect: „Pallovics".

[6] În realitate, cerea ca Propaganda să se interpună la papă, ca acesta să intervină în sensul indicat în memoriu.

[7] Eroare, rezultând, ca şi altele, din lectura, sau mai degrabă răsfoirea, superficială a memoriului.

73

1747 mai 13, Viena

Serbelloni către Inochentie. Ţinând seama de părerea ostilă ce domneşte la Curte faţă de el, îi recomandă să nu mai dea ordine vicarului său general (Aaron) sau altcuiva referitor la diecezã, fără consultarea Propagandei. Continuă să mijlocească transmiterea de bani pentru Inochentie (din veniturile episcopale).

D[omino] Joanni Innocentio Klein, episcopo Fogarasiensi,
- Romam Viennae, 13 Maii 1747

Cum me minime lateat, Illustrissime Domine, quae contraria opinio jamdiu apud Caesaream Regiam Aulam de tui persona vigeat, consultissimum omnino reputo, Ill-me Domine, quod Sancta Congregatione de Propaganda Fide inconsulta, nullas ordinationes seu mandatum quocumque modo res tuae dioecesis respicientia proprio marte tuo vicario generali, minus vero altri personae dirigas assequenda, ea etiam ratione non praetereunda, ne juxta jam datos ordines[1] a caesareis ministris inhibeatur tuo vicario generali distractio redituum mensae episcopalis, quod ad praesens dissimulant tibique per consequens necessaria substentatio esset defutura.

Quod demum attinet querelas contra P[atrem] Aaron, tuum vicarium generalem, ac si segnis esset in trahendis Romam pecuniis pro tui substentatione nulla nota dignum hac de re invenio, quia me apostolica hac legatione fungente bis jam certas equales pecuniarum summas per mei medium traxit[2]. Cum vero apud me h[ab]eres cambialis[3] pro florenis 500 quam jam acceptatam curavi et effective pecuniam ad meas manus numeratam indilate equivalentem valorem Romae solvendum [!], sicuti praecedentes consuevi, demandabo, reflectere etiam debes, Ill-me Domine, quod in partibus Transilvaniae absque difficultate non procedit conversio specierum in pecuniam numeratam; peculiari intuitu ob[servand]a haberi cupio.

■ **ASV, Germ., vol. 364-365, f. 559-559v, copie de reg.**

Note

[1] Ordinul de sechestru din 22 aprilie 1747 (B, *Klein*, p. 186, 215, 224).

[2] La 11 februarie şi 18 aprilie 1747 câte 500 de fl. (Nilles, II, p. 582).

[3] „literas cambiales".

74

1747 mai, Viena

Serbelloni către Valenti. E indispus de atitudinea lui Inochentie (vezi traducerea în studiu, Cap. IV).

Eminentissimo e reverendissimo signore, padrone colendissimo,

◆◆◆ Se monsignore vescovo di Fogaras non si tiene quieto, oltre al non poter ritornare alla sua chiesa, non tirerà un soldo dalle rendite di essa. Io glielo ho scritto assai chiaro, ma se mi scriverà con il medesimo stile, non darò più risposta alle sue lettere.

... Vienna, 13 maggio 1747

... F. arcivescovo di Patrasso

Signor Cardinale segretario di Stato
di Nostro Signore, Roma.

■ **ASV, Germ., vol. 358, f. 170v, autogr.**

75

1747 mai 13, Viena

Serbelloni către Valenti. Mai pe larg, indispoziţia sa faţă de Inochentie din cauza ordinelor trimise de acesta în dieceză, care indignează şi Curtea vieneză, îndeosebi suverana (vezi studiul, Cap. IV).

Eminentissimo e reverendissimo signore, padrone colendissimo,

Unisco qui una lettera scrittami da monsignor vescovo di Fogaras[1], perché V[ostra] E[minenza] possa conoscere dallo stile della medesima il carattere di questo prelato, per il quale si è attirato di tal sorte l'indignazione dei ministri regii in Transilvania e molto più della imperatrice regina, che oltre a non permettergli di restare alla sua chiesa, appena dissimulano che dal suo vicario generale gli si vada rimettendo il danaro ricavato dalle rendite di quel vescovato. A mia istanza cotesta Sagra Congregazione di Propaganda Fide ha già ordinato, non ha [!][2] molto, al di lui vicario generale con sua lettera[3] di non dare esecuzione alli strani ordini che da lui gli venivano imposti. Ma perché si fa egli ora lecito di spedirli ad altri, che potrebbe o essere impodito dal governo secolare di esequirli, o non essere dotato[4] della prudenza dello stesso vicario generale, cosicché ne soffrisse non meno il governo di quella diocesi, che il di lui[5] particolare interesse, ho creduto di non potermi dispensare dal rendere intesa la Sagra Congregazione di quanto occorre e di rimettere qui aperta la mia risposta per il medesimo prelato[6], lusingandomi che sia per meritare l'approvazione dell'Eminenza Vostra, mentre con farli profondissimo inchino mi ricordo

di Vostra Eminenza Vienna, 13 maggio 1747

Umillissimo, divotissimo, obligatissimo servitore

F. arcivescovo di Patrasso

Signor Cardinale Valenti Gonzaga
Segretario di Stato di Nostro Signore
(Roma)

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 60-60v, c. 63-64; mf. DGAS, Vat., rola 60; numai subscripţia e autogr.**

Note

[1] Cu data de 22 aprilie 1747 (originalul acestei scrisori a lui Inochentie către Serbelloni, original trimis de acesta lui Valenti, se află în APF, *Congr. part.*, vol. 100, *Trans.*, f. 61-62v; mf. DGAS, *Vat.*, rola 60; copie la BAFC, *ms. lat. 565*, p. 255-260, publ. P, *Coresp.*, p. 81-82; în cazul originalului, numai semnătura e autografă, textul fiind scris de aceeași mână ca și ms. amintit).

[2] „da" (?).

[3] Cu data de 21 ianuarie 1747 (*Doc. 59*), când încă Valenti nu era prefect al Propagandei.

[4] Subiectul: „altri".

[5] Pronumele se referă la Inochentie.

[6] Tot cu data de 13 mai 1747 (*Doc. 73*).

76

1747 mai 20, Viena

Serbelloni către Valenti. Transmite o sumă de bani lui Inochentie. Veniturile episcopale ale acestuia au fost puse sub sechestru. Demersurile nunţiului în legătură cu această problemă.

Eminentissimo e reverendissimo signore, padrone colendissimo,

La ciffra[1] qui unita è assai abbondante, onde tanto meno mi resta da scrivere in piano; incomincio però dal più importante ed è di informare V[ostra] E[minenza] che oggi rimetto al mio agente un mandato di 240 scudi che dovrà egli pagare a cotesto monsignore vescovo di Fogaras, il quale però bisogna che abbia scritto al vescovato o qui dallo stile della lettera a me indirizzata, la quale con l'ordinario passato ho rimesso originale a V.E., perché il di lui vicario generale mi ha scritto avisandomi che era stato di fresco dato un ordine regio con il quale gli si proibisce di più disporre delle rendite di quella chiesa e si comanda che si conservino in deposito; in vista di che ho mandato l'uditore di questa nunziatura dal gran cancelliere di Transilvania per dirgli che se la regina non vuole il prelato alla sua chiesa, bisogna però lasciagli da vivere nel grado in qui si trova, nel quale non può, nè deve questuare, e per dirgli che da Nostro Signore si è rimediato ad ogni strano ordine che egli potesse spedire al vicario generale, essendosi ordinato dalla Sacra Congregazione di Propaganda Fide e da me a questo di non eseguire ciò che gli venga da lui. Questo signore non si è voluto spiegare della ragione che ha fatto nascere questo ordine regio nuovo, ma si è mostrato persuaso della rap[p]resentanza fattagli ed ha promesso di parlarne al conte Ulfeld, per far passare con la mia anche la sua alla regina per di lui mezzo. Onde l'impegno è grave e sarà più difficile di rimovere, perché ciò denota di essere a dirittura partito da Sua Maestà l'ordine sudetto. Io troverò una occasione di parlarne al conte Ulfeld; ma non spero da lui facilità, non essendovi portato il suo naturale[2]. Non può negarsi che il buon vescovo siavi procurato questo nuovo guaio...

Vienna, 20 maggio 1747

... F. arcivescovo di Patrasso

Signor Cardinale segretario di Stato
di Nostro Signore, Roma

■ **ASV, Germ., vol. 358, f. 171-172, autogr.**

Note

[1] Scrisoare cifrată (n-am găsit-o).

[2] Pentru rigiditatea lui Uhlfeld: *Doc. 14* din 27 februarie 1745, n. 2.

77

(1747, circa mai 24, Viena)

Serbelloni către Valenti. Convorbirile sale cu Gyulaffi şi cu Uhlfeld despre sechestrarea veniturilor episcopale ale lui Inochentie şi problema întreţinerii acestuia la Roma, după ce nu se mai poate întoarce în dieceză.

Eminentissimo e reverendissimo signore signore, padrone colendissimo,

Senza che io rimetta a Vostra Eminenza le due lettere che mi sono in ultimo luogo giunte dal vicario generale di monsignor vescovo di Fogaras[1], sono persuaso che dalla copia che qui unisco della mia risposta speditagli[2], verrà in chiaro del contenuto nelle [!] sopracitate sue. Nelle circostanze in cui si trovano colà le cose e colle persone con le quali si ha da fare in quelle parti, il zelo delle quali molte volte non è accompagnata dalla prudenza, ho veduto che convenga non mettere in carta una sola parola equivoca, rispondendo al vicario generale, che mi aveva demandato consiglio, per non rendermi debbitore di quello incendio che potesse derivare dove le cose sono già mal disposte, se dalla mia risposta si ricavasse a titolo di zelo argomento di fomentare la materia. Non ho però mancato di tenere qui il linguaggio che più conviene sulle rappresentanze fattemi dal sudetto vicario generale con il gran cancelliere di Transilvania, che ho trovato molto ragionevole, ma che mi ha detto che non poteva che parlare con il conte d'Ulfeld, perché facesse a Sua Maestà l'Imperatrice Regina le necessarie rimostranze in suo nome, su le mie istanze, per darmi poi risposta. Per il che ho giudicato bene di parlare io stesso a questo ministro, che trovai durissimo, replicandomi che il principe non ha altro modo di domandare ragione alli vescovi de' suoi Stati della loro condotta, quando ha motivo di non esserne contente, che fermandogli l'entrata che in essi raccolgono, che così non sarebbe seguito a monsignor vescovo di Fogaras, se chiamato a Vienna, invece di venirvi non fosse fuggito a Roma, dove in luogo d'indirizzarsi al ministro di Sua Maestà per domandargli di accommodare con il di lui mezzo le cose e ritornare[3], le aveva anzi inasprite con mandare alla sua diocesi scommuniche ed altri ordini stravaganti, atti a far crescere colà il disordine, che purtroppo vi è sotto cenere, concludendo che le poche entrate di quel vescovato sono destinate per un vescovo che vi risieda, non per essere consumate a vivere in Roma. Io replicai che essendosi Sua Maestà spiegata resentitamente con il signor cardinale Paulucci, ch'ella avrebbe fatto arrestare monsignor vescovo di Fogaras e condurre in una fortezza, se avesse messo più il piede ne' suoi Stati, gli aveva chiusa la strada di pensare al suo ritorno, che finalmente nel grado rispettabile in cui si trova, messovi dalla presentazione

che questa corte ne aveva fatto alla Santità Sua, non è convenevole che vada questuando il vitto, nè giusto che Nostro Signore lo mantenga, e che da Sua Santità si era posto ordine a tutto ciò che potesse venire da lui spedito al suo vicario generale per evitare ogni disturbo al governo della Maestà Sua in quelle parti. Questo mio discorso non lo rimosse da suoi principii, ma passò a dirmi che se Nostro Signore trovasse modo d'impiegare altrove il sudetto prelato, sarebbe molto utile alla sua diocesi, perché altrimenti si distrugge più di quello che si fabrica colà per la religione. Ma io senza caricarmi di questa proposizione, mi sono spiegato che se non correranno l'entrate al prelato per il suo onesto mantenimento, bisognerà prenderlo da quegli assegnamenti con i quali si mantengono nel colleggio di Propaganda Fide li due alunni di quel vescovato[4] e di altre parti dell'Ungheria. E sebbene la proposizione non ammettesse replica, nè pure per mezzo di essa consegui l'intento delle mie istanze. Mi resta adunque di farle a dirittura quando sarà il tempo proprio alla Maestà Sua ed insistere che ve le faccia il signor gran cancelliere di Transilvania e d'informare Vostra Eminenza che per evitare ogni difficoltà riguardo all'esercizio del vicariato apostolico, che il vicario generale di Fogaras scrive de'essergli stato conferito da Nostro Signore per quella diocesi, mi sono appigliato a dargli il consilio espresso nella mia risposta[5], perché in quelle parti non si vuole che nè pure il nunzio apostolico, che qui risiede, eserciti le facoltà dategli dalla Santità Sua. Intanto ho creduto mio dovere d'informare Nostro Signore per il riverentissimo mezzo dell'Eminenza Vostra, in qual grado si trovino le cose, mentre con farle profondissimo inchino mi protesto

di Vostra Eminenza

Umillissimo, divotissimo, obbligatissimo servitore
F. arcivescovo di Patrasso

Signor Cardinale Valenti Gonzaga
Segretario di Stato di Nostro Signore (Roma)

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 54-56; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 57-61; numai subscripţia e autogr.; textul scris de aceeaşi mână ca şi raportul din 13 mai 1747 (Doc. 75).**

Note

[1] E vorba de scrisorile din 6 şi 13 mai, menţionate în epistola citată în nota următoare.

[2] Serbelloni face aluzie la epistola sa către Aaron din 24 mai 1747 (Nilles, II, p. 583-584, după o copie din Arhiva Episcopiei Romano-Catolice din Alba-Iulia; alte cópii ASV, *Germ.*, vol. 364-365, f. 560-560v; APF, *Congr. part.*, vol. 100, *Trans.*, f. 57-57v, mf. DGAS, *Vat.*, rola 60; MOL, *Erd. kanc. lt*, *Acta gen.*, a. 1747, p. 992-993, mf. BAFC).

[3] Uhlfeld, după cum se vede, a dat cu acest prilej o versiune prea simplificată, până la denaturare, a lucrurilor, poate nici nu le cunoştea bine personal; el era, de altfel, un om „foarte dur" şi încăpăţânat, dar şi confuz. Sau Serbelloni, care pe atunci (în 1744-1745) nu era încă nunţiu la Viena, reproduce cu unele libertăţi involuntare convorbirea cu ministrul

austriac? Nu e cazul să facem aici o rectificare amănunţită. Reamintim doar că Inochentie, „chemat la Viena", „a venit" acolo şi că, refugiat la Roma, încerca mereu, solicitând nu numai intervenţia papei, ci, înainte de aceasta, şi a cardinalului Albani, reprezentant al Austriei la Roma, pentru „aranjarea situaţiei sale şi întoarcerea" sa acasă (vezi, peste tot, materialul documentar de mai sus, mai ales din anii 1745 şi 1746).

[4] Caliani şi Maior, cei doi bursieri ai episcopiei, beneficiari ai dotaţiunii imperiale la care se referă nunţiul, la data acestui raport nu se mai aflau la Roma, de unde plecaseră încă pe la începutul lui aprilie (vezi *Doc.* 66 din 9 aprilie 1747), pentru a se întoarce, cu studiile terminate, la Blaj, prin Viena.

[5] Serbelloni către Aaron, 24 mai 1747 (Nilles, II, p. 583-584).

78

(1747 mai 26, Viena)

Auditorul nunţiaturii (Giannini). Fragment de notă despre convorbirea sa cu Gyulaffi despre plângerea adresată de Aaron nunţiului în problema sechestrului, prin scrisoarea sa din 13 mai[1], ca şi în aceea a ştirbirii imunităţii bisericeşti de unul dintre protectorii Unirii şi a silniciilor săvârşite de neuniţi.

Quanto al 2° punto di essersi giudicato da un protettore secolare il sinodo degli archidiaconi e sacerdoti, confessò[2] di riuscirgli ciò nuovo, mentre poteva assicurare non esservi alcun ordine regio in questa parte, ma che però era necessario che il vicario generale si spiegasse meglio su questo particolare, indicando le persone e la causa ch'era stata giudicata, acciò si potesse parlare con fondamento e rimediare all'abbuso. Al che replicò l'uditore che così si era scritto[3] e che venendo la risposta, sarebbensi poi communicate le circostanze, per implorare il rimedio ad una novità che sarebbe di tanto pregiudizio alla immunità ecclesiastica.

Circa il 3° punto delle oppressioni che si fanno dalli scismatici ai sacerdoti cattolici uniti senza poterne avere alcuna sodisfazione, quantunque abbiano fatto ricorso a chi avrebbe dovuto proteggerli, si spiegò d'esser pur necessario specificare in particolare le persone e li torti fatti dalli scismatici agli uniti, come anche li protettori alli quali era stato fatto il ricorse senza averne potuta ottenere alcuna sodisfazione (come appunto si scriverà allo stesso vicario generale), per rappresentare ciò a Sua Maestà Imperiale e Reale, ch'ha tutto il zelo ed impegno per difendere la religione cattolica unita in quelle parti, essendosi a questo effetto destinati li protettori secolari dello stato cattolico in quella provincia, acciò possino prestare il braccio secolare agli ecclesiastici uniti quando li scismatici, che non mancano di protezione anch'estranea[4], tentino di far loro violenze.

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 52v-53; mf. DGAS, Vat., rola 60, c. 54-55; scris de aceeaşi mână ca şi raportul lui Serbelloni către Valenti din 13 mai 1747 (Doc. 75).**

Note

[1] Cum rezultă dintr-o însemnare făcută după document, când l-am avut la îndemână în întregime.

[2] Subiectul: cancelarul aulic transilvănean (Gyulaffi).

[3] Serbelloni către Aaron, 24 mai 1747 (Nilles, II, p. 583-584).

[4] După cum se ştie, din Ţara Românească şi Moldova, iar uneori şi din Rusia.

79

1747 mai 27, Viena

Serbelloni către Valenti. Se referă la demersul făcut prin auditorul său şi la intenţia sa de a interveni şi personal la suverană (în problema sechestrului bunurilor episcopale ale lui Inochentie).

Eminentissimo e reverendissimo signore, padrone colendissimo,

Oltre a tutto quello che Vostra Eminenza ritroverà in piano ed in numeri nel dispaccio di questa data, aggiongo qui che il foglio unito alla copia della mia lettera di risposta al vicario generale di Fogaras[1] è una relazione di una nuova rappresentanza da me fatta per mezzo del mio uditore con il gran cancelliere di Transilvania[2] dopo scritto il dispaccio, dal contenuto della quale mi pare di dovere raccogliere che bisogna insistere più tosto per di lui mezzo che a dirittura con il conte Ulfeld, ritenendo però di parlarne alla regina, che mi aspetto di sentire in colera molto più, già che monsignor vescovo ha saputo tirrarsi contro li padri gesuiti, li quali anzi doveva procurare di avere intercessori appresso la Maestà Sua per accomodare le cose sue...

Vienna, 27 maggio, 1747

... F. arcivescovo di Patrasso

Signor Cardinale segretario di Stato
di Nostro Signore, Roma

■ **ASV, Germ., vol. 358, f. 173-173v, autogr.**

Note

[1] *Doc. 77* (din circa 24 mai 1747), n. 2.

[2] *Doc. 78* (din 26 mai 1747).

80

1747 mai 27 (Roma)

Memoriu al lui Inochentie predat auditorului (Giuseppe) Achilli. Comentează actele anexate ca piese justificative la un memoriu precedent (din 10 mai, Doc. 71). Stăruie şi aici asupra „delictelor" şi uneltirilor tainice ale iezuiţilor împotriva sa, încercând o sistematizare în înşirarea lor. Ei influenţează Curtea vieneză contra sa şi, prin linguşeli, şi-au atras sprijinul autorităţilor laice. Cere iarăşi reintegrarea sa în dieceză, satisfacţie în cadrul unui proces legal, revocarea teologului iezuit, înfăţişat drept cauză a prigoanei pe care trebuie s-o îndure.

. [p. 300]

Anno 1747 die 27 Maii domino Achil[l]i, qua eminentissimi domini cardinalis praesidis[1] de propaganda fide auditori, sequentia tradita sunt:

Summarium actorum
in causa episcopi Fogarasiensis Graeci ritus unitorum
in Transylvania

Causae meritum est: immunitatis ecclesiasticae et jurisdictionis episcopalis violatio.

Factum seu corpus delicti est: promensa episcopale[2] etiam mediante sacra erectionale[3] bulla quae 15-to calendas Junii 1721 emanavit fundatiotenus provisorum proventuum per jesuitas improportionate usurpata dimminutio et occupatio, ac sub praetenso theologi titulo per Latini ritus praesbiteros[4] jesuitas inter Graecos contra Graecorum voluntatem attentata auditorialis officii usurpatio, cujus officii collatio sub corona Hungariae tam Latini quam Graeci ritus episcopis privative competit.

Quod nulla observata proportione, jesuitae etiam ad casum quo ex aequitate ipsis ab episcopo aliquid deberetur, fructus episcopales usurpent, deductum est sub B.[5] quia demonstratur [p. 301] quod jesuita commodum sine incommodo sentiat et omnem incommodum in episcopum transmittat ideo, ut fixe proviso jesuita[6], episcopus etiam pane quotidiano carere debeat. Improportio haec etiam probatur exemplo: eminentissimus olim cardinalis dux Saxoniae, archiepiscopus Strigoniensis[7], ad suum auditoriale consistorium celebrem condam theologum, jesuitam presbiterum Tapolcsani[8] adhibuit, nec illo tamen plus quam 100 florenos salarii dedit, nec hic presbiter jesuita praesidium et votum decisivum aut in ecclesiam et supra ipsum archiepiscopum absoluti arbitrii libertatem sibi arrogavit. Hoc archiepiscopo mortuo, successit Emericus condam e comitibus Eszterhazy[9], qui jesuitas ex consistorio exclusit

et consistorialibus, ipsi etiam generali vicario et causarum auditori nullum salarium dedit, sed haec officia qua archidiaconi gerere et in sortem mercedis sportulis contenti esse obligabatur. Quae comparatio et proportio proventuum archidiecesis Strigoniensis cum fructibus episcopi Fogarasiensis, ut jesuita 300 florenos in parata pecunia et alios huic summae fere aequivalentes [p. 302] fructus et commoda episcopo auferat!

Sacra erectionalis bulla, quam Carolus Sextus imperator acceptavit et qui Carolus Sextus episcopatum dotavit, episcopum cum ecclesia subjicit Sacrae Sedis et Sacrae Congregationis de propaganda fide constitutionibus quae circa Graecos qui Latinis immixti vivunt, factae sunt. Sed hae prohibent Latinis inter Graecos officium et sacra sanctissimi domini papae Benedict 14 bulla: *Etsi pastoralis Romani pontificis vigilantia* etc. § 9, n. 21, disponit, ut Graecis etiam sub Latino episcopo constitutis detur Graecus causarum auditor[10]. Quomodo ergo sibi et ecclesiae suae episcopus Graecus jesuitam Latini ritus dominari admittet, etiam ad casum quo in Hungaria episcopis hujus officii collatio absoluto non competeret? hoc deducitur in supplici libello[11].

Aggravantes circumstantiae sunt:

1-mo, quod jesuitae tam Sacram Sedem quam Augustam Aulam Viennensem calumniosis suggestionibus sub - ac obreptitie informari procurent et hac via episcopi et ecclesiae justitiam opprimant, quae oppressio magni scandali est, quia haec causa non tantum clerum et populum [p. 303] Hungariae, sed orientales etiam christianos ad attentionem stimulet et unitos jam de facto ad schisma pervertit schismaticosque ab unione avertit non satis deflebili animarum ruina[12].

Jesuitae asserunt Leopoldum 1-mum fuisse fundatorem et ordinasse jesuitas theologos ad diaecesim hacque originis antiquitate fundant suos excessus[13]. Leopoldus 1-mus autem non fuit fundator, sed praecise archiepiscopum schismaticum cum populo ad unionem suo motu conversum immunitate ecclesiastica Hungariae gaudere declaravit mediante suo decreto anno 1699. In hoc decreto nulla est mentio theologi Latini ritus, multo minus jesuitarum, qui hoc tempore e Transylvania proscripti fuerunt[14]. Hoc Leopoldi 1-mi decretum per Status regni acceptatum est et hodie idem regina confirmavit[15]. Quo Leopoldi 1-mi decreto publicato, statim negotiosi facti sunt jesuitae et quia qua proscripti diaecesim aperto jure ingredi non potuerunt, ut theologus quo neoconversi carebant, non vero in specie jesuita episcopo adjungatur, anno 1701 secundo Leopoldino decreto superinductum est. [p. 304] Sed observato jesuitarum subreptitio ingressu et remotissimis dispositionibus, Status regni huic secundo decreto tanquam subreptitio statim contradixerunt[16], ita ut Leopoldus 1-mus anno 1702 hujus jesuitici decreti acceptionem Statibus rigorose imposuerit. Sed mota et toti Europae nota contraque Leopoldum 1-mum suscitata et usque ad annum 1710[17] durans revolutio[18] obedientiam negavit et nec hodie Status hoc decretum acceptare volunt, ita ut contra Statuum reclamationem Sacra Caesareo Regia Majestas etiam hoc decretum hucusque non confirmaverit.

Ecce jesuiticum decretum inter principem et episcopum, inter principem et Status inter episcopum et Status et intra ipsam ecclesiam continuum discordiarum fomitem![19] Notandum etiam, quod nec hoc decretum fundet jesuitarum excessus, quia non absolvit theologum ab obedientia episcopo debita[20], multo minus tribuit dominium aut praesidium in ecclesia et ejus synodo aut demum fructuum episcopalium usurpationem. Theologi etiam officium est, ut firmetur unio et sacri canones observentur. Jesuitae autem demonstrantur unitos in schisma praecipitare et sacros canones violare.

Anno 172, [p. 305] qui archiepiscopatus sub schismate erat, per Carolum Sextum dotatus est episcopatus[21] et, sacra erectionale bulla declarante, et hac dotatione Carolus Sextus cum succesoribus principibus jus patronatus obtinuit. In hac institutione nec jesuitae, nec theologi obligatio aut mentio habetur. Quin potius licet jesuitae citra omne salarium ad latus episcopi tolerati sint ac propter suos excessus publicam correctionem fugientes, ternis vicibus ab episcopo ad suos recesserint[22]. Attamen non de jesuita aut Latini ritus theologo, sed de theologis nationalibus Romae jugiter instruendis episcopus cum fisco principis contractualiter disposuit anno 1736, quam dispositionem Carolus Sextus ratificavit. Hoc contractu subaudito, ad discordias continuandas negotiosi jesuitae suis occultis viis sub - et obreptitia expositione anno 1738 die 20 Februarii a Carolo Sexto primum impetrarunt mandatum[23], quo se episcopo praesentarunt et in usurpationem fructuum episcopalium subintrare voluerunt, cui facto quia contradictum est, jesuitae inconsummati inter episcopum et fiscum [p. 306] principis anno 1736 celebrati contractus, solitas regias expeditionales literas sub genere theologi sine scitu episcopi, adeoque contra naturam contractus et expeditionalium literarum ac etiam contra bullae erectionalis tenores, anno 1738 die 21 Augusti se intrudi procurarunt. Hoc facto auctum est populi scandalum, multiplicatae reclamationes et jesuitarum proditio serie coercita est et licet jesuitae aperta potentia et vi mediante suas iniquitates non promoverint, erga episcopales et synodales correctiones emendati non sunt, quia praeter alias in actis deductas insolentias, anno 1741 die 31[24] Maii novum attulerunt mandatum, quo absoluta vi ea quae eis optimo jure soluta non sunt, compensari volebant et servitutem episcopo impositam novo onere auxerunt. Haec jesuitarum praesumtuosa pertinacia initium dedit seriae popularis resistentiae adeo, ut incorrigibilis jesuita e synodo jam jam ejiciendus fuerit[25]. Serio igitur per episcopum monitus jesuita, loco emendationis vindictam meditatus esse comperitur ex sequentibus.

2-da aggravans circumstantia est, quod jesuitae ad procurandam delictorum suorum [p. 307] impunitatem in grave totius ecclesiae et praeprimis cleri Hungarici praejudicium absoluta saeculare[26] potestate abutantur inchoatumque suum absolutae potestatis saecularis abusum contra praeallegatas episcopi serias monitiones, ad Augustam Aulam occulte recurrendo reassumpserint.

3-tia aggravans circumstantia est, quod jesuitae suos excessus necessitate praetensae obedientiae legitimare praesummant[27], quam saeculari potestati a

se deberi praetendunt. Quasi vero ex natura actorum non demonstraretur, quod jesuitae a saeculari potestate illicita occulte petant et illicita petita saeculari potestati licita esse persvadeant et illos saeculares qui jesuitis illicita illicite tradunt, a restituendorum restitutione et reservatis censuris, apostolica sibi privilegialiter concessa absolvendi potestate, securos faciunt et in periculum aeternae perditionis inducant. Itaque, quam ad protegendas suas specie boni adumbratas proditiones Augustam Aulam et alios suos fautores ipsi jesuitae inducunt, per easdem jesuitica proditione inductas saeculares potestates sibi [p. 308] ea quae svadent et petunt illicita, praecipi simulare non erubescunt[28]. Ubi non excusat obedientia in casibus illicitis, quos casus male affectati obedientes jesuitae lucri utilitatisque suae damnata proditione et fine necessarios et licitos esse blandiuntur et svadent, suisque proditionibus resistentem episcopum occultis calumniis supplantant. Ex qua supplantatione oritur aggravans circumstantia

4-ta, quod jesuitae ficto fine ab episcopali sede Viennam evocari, ibidem incompetenter tractari usque ad privationem episcopatus persequi et consequenter Romam recurerre procuraverint, ubi episcopus Sacrae Sedis assistentiam et ut sedi episcopali restituatur interpositionem exoravit, quam tamen jesuitarum proditione et blanditiis praeventa Augusta Aula seposuit. Interea contra absentem episcopum episcopus Munkacsiensis in episcopatu visitationem peregisse et alias etiam inquisitum esse ferebatur. Contra episcopum tamen nullum delictum in specie demonstratur, nec jure proceditur. Ideo ecclesia episcopum ad residendum postulavit sub A.[29] Episcopus ergo 2 et 9 Julii 1746[30] ab Augusta [p. 309] Aula Viennense[31] seu via gratiae, seu via justitiae sui restitutionem in integrum exoravit, ast non auditus circa 8 Augusti 1746 Sacrae Sedi e lege Hungariae competens causae remedium praesentavit, tum de praeciso canonum rigore adversae parti cavillandi occasio praebeatur, tum quod jesuitae occasione suae in Hungariam receptionis se legibus Hungariae subjecerint[32] et secundum illas actu juri stare debeant. Quia vero episcopus responsum accepit, quod Sacra Sedes in hac causa amplius se interponere non possit, ideo jure Hungariae demonstravit, quod ecclesiae et ejus ministris per reges semel collata, nulli alteri amplius conferri, nec ab ecclesia in alios transferri possint et quod horum a regibus impetratores, non obstante regia collatione et protectione, excommunicandi sint, sub B.[33]

Hujus decreti executionem favore jesuitarum impedivit provisorius episcopi vicarius et ut inobedientiae suae impunitatem procuret, apud Sacram Congregationem de propaganda fide calumnias asseruisse et sub - ac obreptitiam informationem suggessisse [p. 310] ferebatur. Subauditum etiam est, medio sacrae nuntiaturae Viennensis quaepiam gravamina ad Sacram Sedem contra episcopum relata extitisse. Hoc tamen tempore, episcopus quae jure Hungariae egit, etiam sacris juribus conformia esse demonstravit et temeritatem sui provisorii vicarii correxit, sub C.[34] Quia tamen episcopus nullo modo auditus, inexpectatam sub D. experiri debuit denuntiationem[35], curam suae ecclesiae

Deo resignare et decretorum suorum executionem suspendere debuit. Hoc facto excedendi temeritas erecta est, cum enim ex actis publicis jam etiam Viennae compertum sit, quod jesuita excommunicatus excesserit, ex episcopatu quidem ammotus[36], sed (quod bene notandum est) in ordine ad sequentem aggravantem circumstantiam, quae

5-ta est, quod jesuitae suos excessus in eadem specie non solum incorrigibiliter et pertinaciter cumulent, sed etiam nova excedendi specie in apertum episcopalis dignitatis contemptum multiplicent. Nam ad continuanda excommunicati et sine scitu episcopi e diaecesi exeuntis jesuitae delicta cum nova specie excessus [p. 311] alter jesuita in diaecesim episcopi introducendus refertur sub E.[37] Nova excessus ratio et species est, quod allegatis binis vicibus jesuitae ad exigentiam sacrorum canonum episcopo saltem praesentati sint; jam vero in contemptum episcopalis dignitatis novus jesuita provisorio vicario, clero et Latini ritus ac potissimum acatholicis Statibus, non vero episcopo, praesentetur[38].

6-ta aggravans circumstantia est, quod jesuitae praetenso Societati Jesu elargito Sacrae Sedis privilegio suam deliquendi licentiam episcopis resistendi et non obediendi temeritatem et in episcopi diaecesi extra claustra residendo et delinquendo[39], ab omni correctione, medio apostolicae exemptionis sibi attributam impunitatem, scandalose asserant et praetendant et ideo denuntiationem excommunicationis nullam esse, favore jesuitarum publice et invanum persvadeatur, e bulla Pauli 3: *Licet debitum* etc., quod deductum habetur sub C. Et profecto, quis existimet jesuitarum privilegia continere, ut jesuitae episcopos contumelia et calumnia afficiant, ut a sede [p. 312] episcopos deturbent, ut officia ecclesiastica usurpent, episcopis tamen obedientiam eatenus negent et per alios negari procurent, ut inter principes, episcopos, Status et intra ecclesiam discordias seminent, ut res ecclesiasticas occupent et his similia?[40]

7-ma aggravans circumstantia est, quod jesuitae ultra sancti evangelii, doctrinae apostolorum, traditionis ecclesiae, sacrorum conciliorum et canonum violationem, apostolica Hungariae privilegia et leges, confidentia apostolicae protectionis et absolutae saecularis potestatis, transgredi et nec illa requisita officii auditorialis praestare velint, ad quae praestanda omnes in Hungaria spiritualium causarum auditores et omnes judices laici sub nullitate sententiae obligantur et quae de facto praestant, consequenter quod jesuitae in episcopi diaecesi absolutum etiam episcopo dominandi arbitrium et supremam potestatem arrogent hocque suo excessu acatholicis scandalo sint eorumque pertinaciam foveant, perpetuas discordias fundent et apostolicis Hungariae legibus sacrisque constitutionibus catholicis derogent. [p. 313] Cum tamen dato non concesso, quod omnia sacra jura in favorem jesuitarum privilegio Sacrae Sedis dispensentur, apostolicis Hungariae legibus, quibus se jesuitae subjecerunt[41], derogari non possit. His vero legibus omnes causarum auditores officii et obedientiae juramentum suo episcopo praestare obligantur, quod juramentum captiosum dici nequit[42], quia lege praescribitur et usu metropolitano Strigo-

niense[43] viget. Hoc deponere recusantes et tamen officium auditoriale absoluta potentia usurpantes jesuitae, praeterquam quod ipso facto a publici criminis culpa excusabiles non sint, sequens abominabile scandalum in favorem acatholicorum praebent. Multorum annorum decursu, sacrae etiam nuntiaturae Viennensi nota inter Status catholicos et toleratos acatholicos Hungariae magna est discordia, quod acatholici praeprimis ad judicatus officium accedentes, nolint jurare formula legale[44] in qua continetur invocatio sanctorum. Voluit Augusta Aula disponere ut formula juramenti imperialis adeoque exmissa invocatio sanctorum, per solum Deum jurent acatholici. [p. 314] Sed quia legem extra comitia innovare et extranei gubernii usum in Hungariam introducere, jurata regia capitulatione, vetitum est, controversia viget. In comitiis Hungariae propter momentosas etiam Status rationes et detestabiles consequentias acatholici favorem non merentur. Unam ex his christianitati Romano-catholicae praejudiciosam consequentiam adferre libuit in actis: si enim toleratorum favore christiana sanctorum in formula juramenti invocationem praescribens universalis antiquissima lex irreverenter tolli deberet, eadem ratione in favorem toleratorum necessaria emergeret consequentia ad abrogandas omnes Romano-catholicas leges, festa et sacras traditiones, quae aeque controvertunt acatholici. Attendunt acatholici validique argumenti motivo faventibus jesuitis: si enim auditoris officium usurpantes jesuitae nec per Deum jurare obliguntur, quomodo jurare obligabantur et compellentur acatholici per sanctos, quorum invocationem impugnant[45]. Absit singula hinc pul[l]ulantia deducere absurda, ad quae jesuitarum inviat apostolatus. Nec episcopus propter [p. 314 a] jesuitarum excessus mercenariorum improperio episcopatum deserat sacris legibus et Concilio Tridentino prohibitum est et ne episcopus ad simplicem querelam puniatur, ultra prohibitionem sacrarum constitutionum et Concilii Tridentini, monet S. Paulus Apostolus.

Quod quoad substratum, modum, stylum, formam et reliqua requisita episcopalis officii functio valida et etiam Romae veluti in oppressorum episcoporum asylo licite practicabilis sit, demonstrant exhibita acta ratione, lege et exemplo. Eadem acta etiam demonstrant quod Augusta Aula Viennensis contra episcopum invanum imploret sacrae Viennensis nuntiaturae et per eam Sacrae Sedis officium, cujus pro episcopo interpositum contempsit suffragium[46]. Quod Romanus recursus conscientiae remorsum[47] non arguat, ut propterea episcopus Romae culpetur, juris principia demonstrant, quia causam suam deteriorem non facit, qui judicis officium implorat.

Igitur unice superest, quod postulatum continet, ut episcopus in sua apostolica potestate conservetur; contra eum querulantes [p. 315] ad ordinem juris remittantur et in hunc finem tum ut episcopus suae sedi restituatur, tum ut contra episcopum querulantes, praecipiento Concilio Tridentino, ad juri standum et edendam accusationem stringantur, ad cujus Concilii Tridentini observamen etiam denuntiati sub D. jesuitas vigore professionis fidei obligat; authoritate Sacrae Sedis judices delegentur; nec episcopus nullo juris ordine

auditus ad cujusvis suggestiones in suae dignitatis possessione turbetur; et quia superiores Societatis Jesu provinciae Austriacae praemissos suorum excessus promovent et protegunt, ut authoritate Sacrae Sedis reverendissimus pater generalis Societatis Jesu moneatur, quatenus Austriacae provinciae professos jesuitas ab episcopatu intra sua claustra revocari delegandoque judicio sisti faciat, tum ut laesiones reparent et ecclesiae violatae satisfaciant, tum ut suas accusationes legitiment.

■ **Cunoaştem două cópii, scrise de aceeaşi mână ca şi cele ale memoriului din 8 august 1746 (Doc. 48): 1) BAFC, ms. 565, p. 300-315 (menţiune la P, Teologul, p. 14); 2) APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 208-215; mf. DGAS, Vat., rola 60. Sublinierile (redate de noi cu litere cursive) sunt contemporane. Alineatele ne aparţin. Indicaţiile despre succesiunea paginilor sunt după copia 1, pe baza căreia am făcut transcrierea.**

Note

[1] *Sacrae Congregationis.*

[2] Corect: „episcopali".

[3] Aceeaşi ortografie şi în restul memoriului; corect: „erectionali".

[4] Aceeaşi ortografie şi în restul memoriului; corect: „presbytero".

[5] E vorba despre decretul de excomunicare împotriva lui Balogh, anexă la memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*, n. 118).

[6] Vezi amintitul decret de excomunicare (P, *Coresp.*, p. 36-37).

[7] Christian-August, duce de Saxonia, arhiepiscop de Strigoniu (1707-1725). Cf. Gams, p. 381.

[8] Laurentius Tapolcsáni (1669-1729), care a fost, printre altele, profesor şi decan al Facultăţii de Teologie (1711-1718), apoi rector (1719-1721 şi 1729) al Universităţii iezuite din Tirnavia (Razy, p. 323-325; Szinnyey, 13, (1908), col. 1293-1294; Hermann Egyed-Artner Edgár, p. 259, 267-268), deci şi spre sfârşitul frecventării acestei universităţi de către Inochentie. Exemplul e citat şi în memoriul lui Inochentie către cardinalul Sig. Kollonich, 22 aprilie 1747 (P, *Coresp.*, p. 78).

[9] Emeric Eszterházy de Galántha, arhiepiscop de Strigoniu (1725-1745). Cf. Gams, *ibid.* Şi acest exemplu e citat în memoriul către Sig. Kollonich (P, *Coresp.*, p. 78).

[10] Cf. memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*, n. 45-46).

[11] Aluzie desigur la memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*).

[12] *Ibid.*, [pct. IV].

[13] Cf. memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*).

[14] Mai corect: „erant".

[15] Cf. memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*, n. 92).

[16] Informaţia lui Inochentie în această privinţă nu e exactă. Nemulţumirea stărilor faţă de acest „decret iesuitic", - cum îl califică el -, a cărui promulgare a fost totuşi strecurată prin dieta din iunie 1701, nu se explică prin această pretinsă observare de către stări a „intrării frauduloase a iezuiţilor" în Transilvania datorită diplomei respective, ci prin avantajele cu caracter social-politic pe care ea le făgăduia uniţilor: clerului şi chiar poporului (Tóth, p. 42-44; Prodan, p. 130-131).

[17] Corect: 1711 (mai).

[18] Răscoala curuţilor condusă de Francisc Rákóczi II.

[19] Cf. memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*, [pct. I]).

[20] Contrar acestei afirmaţii, teologul nu „datora supunere episcopului", aşa ceva nu-i cerea nici cea de-a doua Diplomă leopoldină (Nilles, I, p. 296-300, art. 3, 5-7, 9, 11, 13), nici instrucţiunile întocmite pentru el de cardinalul Leopold Kollonich (*ibid.*, p. 308-313); nu se poate trage o asemenea concluzie nici din vreun alt act normativ al atribuţiilor sale (Bărbat, mai ales p. 191).

[21] Cf. memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*, n. 95).

[22] Cf. decretul de excomunicare a lui Balogh (P, *Coresp.*, p. 35-36).

[23] Prin care a fost numit teolog Jánosi (Moldovanu, II, p. 92, n. 2).

[24] Corect: 1. Aceeaşi scăpare în decretul de excomunicare (*ibid.*, p. 36). Cf. şi memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*, n. 102).

[25] Cf. memoriul lui Inochentie din iunie 1745 (*Doc. 18*, n. 53, din care rezultă oarecare contradicţii între afirmaţiile sale asupra acestei chestiuni).

[26] Corect: „saeculari".

[27] Corect: „praesumant".

[28] Mai lămurit în memoriul din 6 iunie 1747, pct. 3 (*Doc. 81*).

[29] E vorba de scrisoarea a patru protopopi, anexă la memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*, n. 117).

[30] Cf. acelaşi memoriu (*Doc. 71*, n. 2, 9).

[31] Corect: „Viennensi".

[32] Deducţie personală. Ordinul iezuiţilor a fost readmis în Ungaria şi în „părţile ei anexe" la dieta din 1687 de la Bratislava (Bod, t. II, lib. III, cap. 13, § V, p. 321).

[33] *Doc. 48* din 8 august 1746.

[34] Decretul lui Inochentie, 25 ianuarie 1747 (*Doc. 60*), anexă la memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*, n. 119).

[35] Comunicarea lui Lercari, 3 februarie 1747 (P, *Coresp.*, p. 63-64), anexă la acelaşi memoriu (*Doc. 71*, n. 120).

[36] Corect: „amotus". În realitate, Balogh, cum am mai atras atenţia, şi-a dat demisia cu mult înainte de a afla despre excomunicarea sa.

[37] O scrisoare a lui Aaron, ultima anexă la același memoriu (*Doc. 71*, n. 121).

[38] Cf. același memoriu (*Doc. 71*, n. 25).

[39] Vezi în acest sens un breve al lui Benedict XIV către episcopul de São Paulo (Brazilia), 27 mai 1746, unde se reamintește o hotărâre a Conciliului din Trento (luată în 1547, în timpul papei Paul III) și se spune (în spiritul ei) că membrii oricărui ordin călugăresc, dacă trăiesc în afara mănăstirii lor și săvârșesc vreun delict (*religiosos, cujusvis ordinis et Instituti sint, extra claustra degentes et delinquentes*), sunt supuși episcopului în dieceza căruia se află, care poate să le facă vizitația și să-i pedepsească (*eos visitare, punire et corrigere potest*), în *Benedicti XIV. Bullarium*, ed. cit., II, p. 25 (dar trimiterea la „sess. 4, cap. 3 de Reformatione" e o inadvertență în loc de: „sess. 6, cap. 3 de Reform.", cf. CT, p. 44-45). Dintr-o precizare oficială ulterioară („declaratio") a acestei hotărâri conciliare rezultă însă că prin „extra monasterium [claustrum] degentes" trebuie înțeleși călugării care trăiesc în afara mănăstirii, *„sine licentia superioris"*, cf. *ibid.*, p. 45, deci fără voia superiorului lor din ordinul respectiv; din „sess. 25, cap. 14 de Reform.", potrivit unei dispoziții de mai târziu, din 1563, a aceluiași sinod, în timpul lui Pius IV, reiese că un asemenea călugăr, trăind în afara mănăstirii și făcându-se vinovat de un delict în chip notoriu și spre scandalizarea poporului, poate fi pedepsit de episcop, *după ce superiorul l-a destituit din funcția sa*, CT, p. 359. Acesta - adăugăm noi- nu era cazul lui Balogh!

[40] Cf. decretul din 25 ianuarie 1747 (*Doc. 60*, n. 106-109).

[41] Deducție personală (vezi și n. 32).

[42] Aluzie la o afirmație din pomenita comunicare a lui Lercari (n. 35).

[43] Corect: „Strigoniensi".

[44] Corect: „legali".

[45] Cf. și memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*, [pct. II]).

[46] Cf. același memoriu (*Doc. 71*, n. 61).

[47] Aluzie tot la o afirmație din comunicarea lui Lercari (n. 35). Cf. și memoriul menționat (*Doc. 71*, n. 104).

81

1747 iunie 6 (Roma)

Memoriu al lui Inochentie către cardinalul-prefect al Propagandei (Valenti). Sumar al unei părţi din argumentele vlădicăi contra iezuiţilor (rezumat în studiu, Cap. IV).

[p. 321]

Anno 1747 die 6 Junii eminentissimo et reverendissimo domino cardinali praesidi Sacrae Congregationis de Propaganda Fide sequens compendium est praesentatum:

Compendium
Causae episcopi Fogarasiensis

Factum seu corpus delicti est, quod Latinus presbiter[1] jesuita cum consensu suorum superiorum inter Graecos auditoriale officium, praesidium et votum decisivum in synodo ecclesiae, adeoque inter clerum et monachos S. Basilii contra omnium Hungaricorum et Graecorum orientalium episcopatuum clerique et sacrorum religiosorum ordinum immunitatem arroget: extra claustrum, seu in residentia episcopali seu in fundo claustrali monachorum Sancti Basilii, se ad habitandum illocet; fructus mensae episcopalis occupet; et haec omnia aliaque mala patret eblandita absoluta potentia saeculare[2].

Hanc in unitatis ecclesiae et jurisdictionis episcopalis violationem gravat:

[p. 322] 1-mo, quod jesuitae tam Sacram Sedem, quam Augustam Aulam calumniosis suggestionibus sub- ac obreptitie informari procurent et inter reliqua suos excessus fundent in Leopoldi 1-mi anno 1701 emanato decreto, cui status contradixerunt et contradictionem suam publicis anno 1702[3] exortis Rakoczyanis tumultibus inter reliqua firmarunt hodeique adeo contradicunt, ut regina hoc Leopoldinum decretum propter hodiernam Statuum contradictionem non confirmet. Vigore hujus decreti jesuitae manifesta falsa asserunt et inter reliqua, quod Leopoldus 1-mus fundator[4] fuerit. Hoc falsum esse demonstratur sacra erectionale[5] bulla, in qua nec de jesuitis, nec de Latino theologo aliqua continetur dispositio. Ergo jesuitae via intrusionis[6] irrepunt ad illicita.

2-do, quod jesuitae apostolicas per Sacram Sedem semper observatas leges et consuetudines Hungaricas non solum in ecclesia, sed omnium Statuum praejudicium absoluta vi violari procurent, quod publicum in Hungaria delictum [p. 323] est et poenam capitis cum ammissione[7] bonorum in foro saeculari, censuram autem excommunicationis in foro ecclesiastico commensuratam habet.

3-tio, quod jesuitae Augustam Aulam ad fovendos suos excessus suis apostolicis privilegiis securam in conscientia reddant, quia allegatur pro jesuitarum impunitatem bulla Pauli 3-tii: *Licet debitum*. Apud Sacram Sedem autem pro jesuitis allegatur necessitas obediendi Augustae Aulae. Ita quam Augustam Aulam asserto privilegio apostolico ad illicita inducunt, ejusdem Augustae Aulae mandatis obediendi necessitatem pro sui exculpatione apud Sacram Sedem allegant[8].

4-to, quod jesuitae ficto fine et suggestis calumniosis criminationibus episcopum Viennam Austriae evocari et ex episcopatu exturbari procuraverint.

5-to, quod jesuitae suos excessus in vilipendium episcopalis dignitatis non solum in eadem [specie][9] incorrigibiliter cumulent, sed etiam alia specie multiplicent, quia antehac saltem [p. 324] se episcopo debite praesentari fecerunt; jam vero Romae commorante episcopo, saecularibus etiam accatholicis Statibus et clero se praesentarunt[10].

6-to, quod ad augendum episcopalis dignitatis vilipendium, perlaesum episcopum propter incorrigibilitatem, secundum leges Hungaricas, excommunicatum jesuitam ad sui ordinis superioritatus officium promoverint[11] et alium jesuitam sine debita episcopo praesentatione ad continuandos excommunicati excessus in episcopatum intrudi procuraverint huncque episcopalis potestatis contemptum in supra allegatis suis privilegiis fundent.

7-mo, quod stante etiam falso jesuitarum asserto, quo suos excessus in Leopoldino decreto fundant, attamen nec Leopoldinum decretum publicis Hungariae legibus deroget, praeprimis in ea parte ut jesuitae auditoriale officium gerant et legale officii juramentum non praestent, quod legale juramentum in Hungaria tolerati et ad judicatus officium accedentes accatholici[12] [p. 325] etiam ideo volunt deponere, quia hoc legale[13] juramento invocatio sanctorum continetur. Gravis inter Status propterea viget controversia et consideratione dignae consequentiae catholicorum confirmant vigilentiam, qua avitarum christianorum legum observantiam urgent, admissa enim in favorem accatholicorum legalis juramenti alteratione, etiam quoad cultum festorum et alias apostolicas Hungariae abrogandas leges, accatholicis argumentum et perpetuarum controversiarum occasio praeberetur. Sua itaque inobedientia jesuitae hoc exemplo quo auditorialis officii lege praescriptum nulloque modo captiosum[14], quia consistorii Strigoniensis usu vigens juramentum deponere nolunt, accatholicos in sua haeresi confirmant. Si enim officium auditoriale gerens jesuita nec per Deum jurare ex lege obligatur, quamodo obligabuntur accatholici per sanctos jurare, festa colere et alias apostolicas Hungariae exequi leges, quibus licet occasione suae in Hungariam receptionis jesuitae subjecerint[15], confidentia tamen apostolici privilegii violare non [p. 326] reformidant, eo etiam non obstante, quod leges extra comitia alterare aut iis derogare, jurata regia capitulatione, Regiae Majestati prohibitum sit? Non solum ergo Hungaros, sed tam unitos, quam schismaticos Graecos hoc scandalum attentos reddit unitosque ab unione pervertit et schismaticos tum ab unione avertit,

tum ad improperium stimulat. Concurrentibus ergo Hungariae legibus, quibus res ecclesiasticas a regibus impetrantes excommunicandi praecipiuntur, cum Decre[talium Gregorii IX] lib. 3, tit. 13, cap. 2[16]; Dec[reti Gratiani], 2 par[tis], caus[ae] 12, quaest[ionis] 2, cap. 22; Concilii Tridentini, sess[ionis] 22 de refor[matione] cap. 11[17], allegati scandali ratio et animarum interitus svadet, ut episcopalis potestas protegatur et non impediatur ac ut jesuitarum pater generalis non solum ad coërcendos intra claustra suos professos moneatur, sed etiam ad exigentiam legum Hungaricarum et Concilii Tridentini, sess. 6 de refor., cap. 3[18]; sess. 24 de refor., cap. 8[19]; sess. 25 de regul[aribus] et monial[ibus], cap. 12 et 14, corrigenti episcopo propter excessus quos extra claustra patrarunt, satisfaciant [p. 327] et quia correpti jesuitae episcopum calumniis tergiversatorie contra prohibitionem Concilii Tridentini, sess. 13 de refor., cap. 6, 7 et 9 criminati sunt, ut coram competente et sess. 24 de reformatione, cap. 5[20] praescripto (cui lex etiam Hungariae assistit), adeoque legitimo judicio suas accussationes et jura edant, idem pater generalis jesuitarum apostolica potestate obligetur et stringatur.

■ **Cunoaştem trei cópii: 1) BAFC, ms. lat. 565, p. 321-327; 2) ibid., ms. lat. 566, p. 101-108 (această copie, de altă mână, cu scris mai rotund); 3) APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 216-219; mf. DGAS, Vat., rola 60 (copie de aceeaşi mână ca şi nr. 1, care e identică cu cea a memoriului din 8 august 1746, Doc. 48). Menţiune la B, Teologul, p. 14 (după nr. 1 sau 2). Indicaţiile despre succesiunea paginilor sunt după copia 1, pe baza căreia am făcut transcrierea.**

Note

[1] Astfel şi în celelalte copii; corect: „presbyter".

[2] Astfel şi în celelalte copii; corect: „saeculari".

[3] Cf. memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*, n. 94).

[4] În înţelesul că ar fi fost fondator al instituţiei teologului *iezuit* lângă episcopul greco-catolic. E un semiadevăr: „*teologul*" a fost impus prin cea de-a doua Diplomă leopoldină (1701), dar fără precizarea că el trebuie să fie *iezuit*.

[5] Astfel şi în celelalte copii; corect: „erectionali".

[6] În realitate, teologii erau impuşi prin decrete imperiale, deşi nu se specifica în acestea că ei trebuie să facă parte din ordinul iezuit (vezi de ex. diplomele lui Carol al VI-lea, 25 februarie 1729 - Moldovanu, I, p. 177; Nilles, II, p. 501 - şi din 21 august 1738 - Nilles, II, p. 539).

[7] Astfel şi în celelalte copii; corect: „amissione".

[8] Cf. memoriul din 27 mai 1747, pct. 2 (*Doc. 80*).

[9] Cuvântul există în copia 2.

[10] Cf. memoriul din 27 mai 1747 (*Doc. 80*, n. 38).

[11] Cf. memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*, n. 23-25).

[12] Astfel şi în celelalte copii; corect: „acatholici".

[13] Aceeaşi observaţie; corect: „legali".

[14] Cf. memoriul din 27 mai 1747 (*Doc. 80*, ı . 42).

[15] Tot acolo, n. 41.

[16] Cf. memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*, n. 18, 20).

[17] Cf. acelaşi memoriu (*Doc. 71*, n. 19).

[18] Cf. memoriul din 27 mai 1747 (*Doc. 80*, n. 39).

[19] Cf. memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*, n. 81).

[20] Tot acolo, n. 64.

82

1747 iunie 10 (Roma)

(Lercari, secretarul Propagandei) către Serbelloni. Confirmă primirea a două scrisori privitoare la Inochentie şi Aaron; problema vicariatului acestuia.

A monsignor Sorbelloni[1], arcivescovo di Patrasso, nunzio apostolico, Vienna, 10 giugno 1747

Da questo eminentissimo signor cardinale segretario di stato mi vengono communicate le due stimatissime lettere di Vostra Signoria Illustrissima riguardanti la persona di questo monsignor Klein, vescovo di Fogaratz, e del di lui vicario p[adre] d[on] Pietro Aaron.

Ma siccome la materia, in se stessa disfata [!], esigge qualche tempo per essere esaminata colla dovuta diligenza ed attenzione, così per ora non può darlesene una categorica risposta. A fine nondimeno di togliere sin da ora ogni echivoco che potesse insorgere sul punto del vicariato apostolico addossato al sudetto Aaron, debbo renderla avvisata, che siccome l'accennato vescovo, nel commettere al suo vicario di publicare la connota scomunica contro del teologo, avea minacciato ad esso medesimo non solo le censure, ma anche la privazione del vicariato, di cui precedentemente lo avea incaricato, quando egli non fosse proceduto alla effetiva fulminazione di tale sua sentenza, così la Santità di Nostro Signore, a cui era ben nota la persona dell'Aaron per la savia condotta tenuta in questo Collegio Urbano, volendo prevenire que' disordini che da ciò avrebbero potuto nascere, stimò opportuno di dichiararlo vicario apostolico nel caso però che il sudetto vescovo, per motivo della di lui prudente disubbidienza ad ordini sì precipitosi, ne lo avesse privato, a tenore della minaccia fattane. Che tale fosse la precisa mente di Sua Santità potrà V.S. Ill-ma riconoscerlo dalla lettera che ad esso ne fu scritta da questa Sagra Congregazione sotto li 21 gennaio passato, copia della quale mi dò l'onore di acchiuderle[2], e rinuovandole gl'attestati della mia ossequiosa servitù con riverente rispetto mi protesto.

■ **APF, Lettere, vol. 169 (a. 1747), f. 46v-47v, „Greci Transilvania", copie de reg.**

Note

[1] Corect: „Serbelloni".

[2] Doc. 59 din 21 ianuarie 1747 (Propaganda către Aaron).

83

1747 iunie 13 (Roma)

Inochentie către cardinalul-prefect al Propagandei (Valenti). În fața uneltirilor calomnioase, pe care Lercari refuză să i le comunice fără ordinul papei, cere să i se facă dreptate, potrivit hotărârilor conciliare, constituțiilor bisericii și dreptului public.

Anno 1747 die 13 Junii eminentissimo et reverendissimo domino cardinali praesidi Sacrae Congregationis de propaganda fide sequentia sunt exhibita:

Pro memoria

Mandatam in paragrapho competente communicationem scriptarum per excellentissimum dominum nuntium literarum, requirentem episcopum Fogarasiensem, dominus Achilli die 9 Junii 1747 remisit ad dominum secretarium Lercari. Hic porro dominus secretarius Lercari die 12 Junii 1747 sequentia respondit: *nisi ad mandatum Pontificis nihil possum communicare.* Quia ergo ex occultis seu accusationibus seu relationibus episcopi non judicantur, ideo episcopus Fogarasiensis humillime supplicat, ut contra occultas, calomniosas suggestiones suique apertam oppressionem, preces ejus assummantur[1] et occulta malevolentia, laeso episcopo, secundum sacra oecumenica concilia ac etiam in specie secundum Concilium Tridentinum ecclesiaeque constitutiones, adeoque publico juris ordine, communis impendatur justitia.

■ **BAFC, ms. lat. 565, p. 331-332, copie de reg.; de aceeași mână ca și memoriul din 8 august 1746 (Doc. 48).**

Notă

[1] Corect: „assumantur".

84

1747 iunie 24, Viena

Serbelloni către Valenti. Comunică convorbirea pe care a avut-o cu Kolowrat despre cazul Inochentie; suverana i-ar acorda o pensie, dacă ar renunța la episcopia sa; papa să-l înduplece la acest pas (vezi traducerea în studiu, Cap. IV).

Al Signor Cardinale Segretario di Stato di Nostro Signore
Vienna, 24 giugno 1747

[*Între altele:*]

◆◆◆ Ho avuto un lungo discorso con questo signor conte Colovrat, ministro di Stato veramente di prudenza e di sentimenti di tutta moderazione, il quale ha la principal mano agli affari della Transilvania, su la presente situazione del vescovato di Fogaras e di cotesto monsignor Klein, che n'è il vescovo, ma per quanto mi sia sforzato di fargli conoscere ch'anche in Roma il prelato dev'essere sostentato con le rendite della sua chiesa, si è egli tenuto fermo a dimostrarmi che in quella chiesa quanto è necessario per il ben della religione un vescovo di buoni sentimenti e principalmente prudente, altrettanto può essere pericoloso, non essendo dotato di queste qualità, alla religione e al governo, per la venerazione nella qual sono appresso que' popoli li vescovi del suo rito. E poi è passato a farmi una lunga narrativa della condotta del medesimo monsignor Klein, cominciando dal dirmi che interrogato s'egli fosse degli uniti alla chiesa latina, aveva avuto l'ardire di rispondere condizionatamente, che per commovere il popolo a scacciare il padre gesuita teologo datogli dalla Corte secondo la fondazione di quel vescovado e così liberarsi del peso di trecento fiorini, riservati sulle rendite di quella chiesa per il di lui mantenimento, si era spogliato in publico degl'abiti prelatizii, dicendo che in quella maniera non voleva, nè poteva più esser vescovo e che poi aveva da Roma mandate qua ed in quelle parti scommuniche ed altri scritti così imprudenti che Sua Maestà la Regina aveva dovuto ordinare un rigoroso sequestro sulle rendite di quella chiesa; che però riflettendo alle mie fatte rappresentanze, Sua Maestà si contanterebbe di assicurargli una pensione di 600 scudi romani in circa, ogni volta che rinunciasse alla chiesa di Fogaras, per la quale essa presenterebbe altro soggetto più adatto; conchiudendo il suo discorso con dire che Sua Maestà desidera che Nostro Signore per il bene della religione di quei popoli e dello stesso prelato lo induca a questo passo. Io gli ho rimostrato le difficoltà che possono incontrarsi, ma l'ho poi assicurato di rappresentare fedelmente quanto avevo da lui sentito e di rendere nel farlo giustizia al suo merito, promettendo di communicargli ciò che N.S. si degnerà di farmi ordinare da Vostra Eminenza su questo particolare. Intanto con farle profondissimo inchino mi riprotesto.

■ **ASV, Germ., vol. 364-365, f. 62v-63, copie de reg.**

85

1747 iulie 1 (Roma)

Inochentie către cardinalul-prefect al Propagandei (Valenti). Se plânge de sechestrarea deplină – în ciuda canoanelor – a bunurilor episcopale de către autoritatea laică din ţară; nu se respectă pactul Unirii; el rămâne fără mijloace de existenţă. Caută să înfiereze atitudinea lui Aaron.

Anno 1747 die 1-a Julii eminentissimo et reverendissimo domino cardinali praesidi Sacrae Congregationis de propaganda fide exhibita sunt sequentia:

Sacra Congregatio,

Joannes Innocentius liber baro Klein de Szad, episcopus Fogarasiensis Graeci ritus unitorum in Transylvania, Sacrae Congregationis humillimus orator, humillime exponit:

Quod posteaquam erga frequentatas ecclesiae suae preces, lamenta et ad residendum obsecrationes sub die 10 Maii anni currentis 1747 Sacrae Congregationi humillime supplex fuisset[1], sub 15 Maii anni supradicti, cleri sui querela supervenerit, quod via facti attentata, in parte aliqua semper continuata, bonorum episcopalium occupatio jam ex integro consummata sit; quod contra publica per populum et ecclesiam cum Terrae principe occasione susceptae unionis inita pacta via facti procedatur, praecipue in ea etiam parte, ut ecclesia haec unita secundum sacros canones[2] et Hungarici Latini quoque cleri privilegia et immunitatem gubernetur; quod saeculares in jurisdictionem ecclesiasticam et administrationem ecclesiae se ingerant, cum concursu provisorii vicari synodum ecclesiae congregari[3] et episcopales ordinationes exequi impediant; quod provisorius vicarius insincere[4] spargat, partem cleri consentire in id, ut jesuita Latinus inter Graecos seu theologi seu auditoris officio fungatur; quod saecularis potestas ultra fundationalis provisionis occupationem, etiam ad illos episcopales ecclesiasticos proventus impediendos et scrutandos se immittat, qui episcopis lege canonica simpliciter reservantur et ad quos se ingerere saecularis potestas sub anathemate prohibetur. Consequenter hoc facto episcopo subtractis vitae mediis illa vis infertur, quae Dec[reti Gratiani], 1-ae par[tis], dist[inctionis] 86, cap. 21[5], homicidio aeqiuparatur et illa patrantur, quae imperialem, regalem et cuiuscunque dignitatis personam jure patronatus ipso facto privant et ante plenam ablatorum restitutionem omnis etiam papalis absolutionis incapaces reddunt, Concilii Tridentini sess[ionis] 22 de refor[matione], cap. 11[6]. Quia vero ultra scandalosam et inexcusabilem inobedientiam, provisorius vicarius praesumptuosae proditionis temeritate cum saecularibus concurrere et tam clerum, quam episcopum[7] calumniose proscindere, adeoque

propter ecclesiae instantem necessitatem, ultra praemissam censuram, districtioni etiam Conc. Trid., sess. 24 de refor., cap. 10, inevitabiliter innodari non reformidavit, a qua correctione nullus recursus aut exemptio[8] eum liberat aut executionem[9] sistit. Postulatum quoque oratoris in sacra scriptura, oecumenicis conciliis et lege Hungariae fundatum[10], nullis occultis et oratori non communicatis seu accusationibus seu relationibus[11] rememorari debet, quia episcopi propter occultas accusationes vel relationes jurisdictione non privantur, hoc etiam Conc. Trid., sess. 13 de reform, cap. 6, 7 et 8 prohibetur et sess. 24 de refor., cap. 5[12], debitus procedendi modus praescribitur.

Eapropter orator benignam indilatam resolutionem humillime supplicant, an super exhibitis suis humillimus precibus audiri mereatur? quia licet hactenus sufficientibus vitae et promovendae causae mediis semper destitutus fuerit orator, quorum tamen sufficiens provisio causantibus omni jure debetur, jam vero omnibus mediis via facti est privatus. Benignam super his precibus igitur supplicat indilatam resolutionem. Quam gratiam Deus etc.

■ **BAFC, ms. lat. 565, p. 338-342, copie de reg.; de aceeaşi mână ca şi memoriul din 8 august 1746 (Doc. 48).**

Note

[1] *Doc. 71.*

[2] Inochentie, în scrisoarea sa către protopopul Ioan Săcădate tot din 1 iulie 1747, consideră acest sechestru ca o „impietate" (P, *Coresp.*, p. 92).

[3] Serbelloni către Aaron, 24 mai 1747 (Nilles, II, p. 583-584).

[4] Termen folosit aici în chip nu tocmai propriu, probabil în înţelesul: „cu rea-credinţă".

[5] Inspirat din tratatul Sfântului Ambrozie, *De officiis* (CJC, ed. din 1735, I, col. 262). Cf. şi decretul lui Inochentie către cler, 25 august 1747 (*Doc. 96*); memoriul său către papă (din 1750, *Doc. 254*).

[6] Cf. memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*, n. 20) şi scrisoarea de mai sus (n. 2) către Săcădate.

[7] Cf. mai pe larg scrisoarea lui Inochentie către protopopii Ioan Săcădate şi Gheorghe Timandi, 15 iulie 1747 (P, *Coresp.*, p. 94).

[8] Aluzie la aprobarea atitudinii lui Aaron de către papa, Propaganda, nunţiul din Viena.

[9] Aluzie la „executarea" sancţiunii (de excomunicare) pe care o pregătea împotriva lui Aaron, care executare nu poate fi oprită de nici un „recurs" (e vorba de cel făcut de Aaron la Propaganda) şi de nici o „scutire" (a lui Aaron de sub jurisdicţia lui Inochentie, prin numirea sa de către papă ca vicar apostolic).

[10] Cf. mai pe larg în scrisoarea către Gh. Timandi, 1 iulie 1747 (P, *Coresp.*, p. 91) şi în amintita scrisoare către Săcădate cu aceeaşi dată (n. 2).

[11] Cf. cererea lui Inochentie către cardinalul-prefect al Propagandei, 13 iunie 1747 (*Doc. 83*).

[12] Cf. memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*, n. 64).

86

1747 iulie 1 (Roma)

Inochentie către maestrul de ceremonii al palatului pontifical (Ignazio Reali)[1]. Îl întreabă dacă nu-l supără pe papă prin prezenţa sa la slujbele religioase de la „Sacrul Palat", de vreme ce acesta i-a dat a înţelege că l-au indignat numeroasele sale cereri.

Anno 1747 die 1-a Julii illustrissimo et reverendissimo Sacri Palatii coeremoniario sequens epistola exhibita est:

Illustrissimo et Reverendissimo Domino, fautor mihi colendissime,

Quae olim sanctam ecclesiam vexaverat persecutio, ea meam quoque ecclesiam eo dolorosius atterit, quod olim pagani, jam vero christiani sint persecutionis, et adeo quidem implacabiles ministri[2], ut me ad oppressorum episcoporum asylum, Almam hanc Urbem, recurrere coëgerint, ubi odiosa mea petita et multiplicatae preces Sanctissimi Domini Papae indignationem provocarunt, quam Sua Sanctitas verbo[3] et denuntiatione[4] mihi significavit. Haec indignatio et aversio me erubescere fecit, ut Sacrum Palatium accedam et in conspectu indignantis Suae Sanctitatis capellae[5] sacrisque functionibus intersim, ne mea ingrata praesentia indignationem augeam. Jam vero animum subit fundatus metus, ne Romae commorans et frequentata per me in Sacro Palatio capella et sacris functionibus congrua servitia abrumpens, negligentiae nota graver. Inter has extremitates consilii inops, ad Illustrissimam et Reverendissimam Dominationem vestram praesentibus humillime recurrendum esse existimavi, ut quid hac in parte me agere expediat gratiose informari mihique consulere dignetur, cujusmodi gratiam humillime demereri conabor perseverando.

Illustrissimae et Reverendissimae Dominationis Vestrae

humillimus servus

■ **BAFC, ms. lat. 565, p. 342-343, copie de reg.; de aceeaşi mână ca şi memoriul din 8 august 1746 (Doc. 48).**

Note

[1] *Benedicti XIV. Bullarium*, 1, p. 284; Pastor, XVI/1, p. 111, n. 3, p. 430, n. 4.

[2] Aluzie, se pare, la iezuiţi.

[3] Prin viu grai (desigur, în cadrul unei audienţe).

[4] E vorba, foarte probabil, de mustrarea transmisă de către Lercari (deci aşa-zisa „denuntiatio Lercariana") la 3 februarie 1747 (P, *Coresp.*, p. 63-64).

[5] Cf. expresia „tener capella", când papa asista la slujba religioasă (Pastor, XVI/2, p. 429, nr. f).

87

1747 iulie 1 (Viena)

Serbelloni către Inochentie. Acesta va putea afla de la Valenti cele ce se referă la treburile sale, căci l-a informat pe acela.

Domino Klein, episcopo Fogarasiensi, - Romam,
prima Julii [1747]

Literis tuis, Illustrissime et Reverendissime Domine, datis X-a elapsi mensis[1], nil aliud rescribere mihi contingit, quam ab eminentissimo domino cardinali secretario Status rescire poteris, quidquid tua respicit negotia. Eidem enim disertam super eis iam dedi informationem[2]. De caetero tibi suadeat, Ill-me et R-me D-ne, quod omni majori existimatione ac serviendi voluntate persevero.

■ **ASV, Germ., vol. 364-365, f. 562, copie de reg.**

Note

[1] P, *Coresp.*, p. 87.

[2] *Doc. 84* din 24 iunie 1747.

88

1747 iulie 1, Viena

Serbelloni către Lercari. Îl înştiinţează că a transmis lui Valenti ştiri foarte importante despre cazul Inochentie. Aprobarea atitudinii lui Aaron de către papă în problema excomunicării teologului iezuit a corespuns cu părerea lui Serbelloni.

Vienna, primo luglio 1747
a monsignor Lercari, segretario della Sagra Congregazione
di Propaganda Fide

Oltre alle mie lettere che da quella riverentissima di Vostra Signoria Illustrissima delli 10 di giugno[1], raccolgo d'essergli state communicate dal signor cardinale segretario di Stato riguardanti la persona di cotesto monsignor Klein vescovo di Fogaracz, mi è convenuto scrivere a sua eminenza altra che lo riguarda, anche col dispaccio partito di qua in ultimo luogo alli 24 di giugno sudetto[2], nella quale si contiene materia molto importante e perciò sono persuaso che sarà stata communicata a V.S. Ill-ma, dalla quale avrà potuto racogliere in qual grado si trovino le cose del sudetto prelato a questa Corte e così quelle della religione nella sua diocesi. Aggiungo solo che mi sono giunte con l'ordinario passato[3] e con questo sue lettere dello stile di quella[4] da me rimandata al signor cardinale segretario di Stato[5], alle quali ho stimato bene di non rispondere.

Avendo osservata la copia della lettere che V.S. Ill-ma ha favorito di rimettermi di cotesta S. Congregazione[6] sul punto del vicariato apostolico da Nostro Signore addossato al p[adre] d[on] Pietro Aron, per prevenire quegli disordini che potrebbero nascere se monsignor vescovo per motivo della di lui prudente condotta, in non avere eseguito l'ordine precipitoso della note scomunica da lui speditogli, lo avesse privato del suo vicariato, mi è parso che dall'intenzione della medesima lettera abbia corrisposto il tenore della mia risposta data allo stesso p. Aron[7] ed il linguaggio qui tenuto con questi ministri sul punto della di lui deputazione in vicario apostolico. Non rimanendomi adunque áltro che di ringratiare V.S. Ill-ma della communicazione della sudetta lettera[8], mentre la ossequio con il più riverito ossequio, mi protesto.

■ **ASV, Germ., vol. 364-365, f. 302v-303, copie de reg.**

Note

[1] *Doc. 82.*

[2] *Doc. 84.*

[3] Probabil, se gândește la scrisoarea din 27 mai 1747 (P, *Coresp.*, p. 84-85).

[4] Din 22 aprilie 1747 (*ibid.*, p. 81-82).

[5] La 13 mai 1747 (*Doc. 75*).

[6] Din 21 ianuarie 1747 (*Doc. 59*).

[7] *Doc. 57* din 18 ianuarie 1747.

[8] Pe care, de altfel, a mai comunicat-o Propaganda către Serbelloni și mai înainte, iar acesta i-a transmis-o lui Aaron mai devreme de 25 februarie 1747 (Nilles, II, p. 582), cum l-a și anunțat pe Lercari la data din urmă (*Doc. 62*).

89

1747 iulie 8, Roma

Valenti către Serbelloni. Papa aderă la dorința reginei ca Inochentie să-și dea demisia în schimbul unei pensii (vezi traducerea în studiu, Cap. IV).

Illustrissimo e reverendissimo signore,

Dal lungo e sano discorso che ha con Vostra Signoria Illustrissima tenuto il conte di Colowrat, si raccoglie sempre più che non può essere più utile[1] per la chiesa di Fogaras questo monsignor Klein. Aderendo però Nostro Signore al desiderio della Regina, manifestato a V.S. Ill-ma dallo stesso ministro, esorterà e farà esortare lo stesso prelato a dimettere quel vescovado, coll'annua pensione di scudi seicento romani in circa, che si degnerebbe in questo caso la Maestà Sua di assegnargli; ed io non lascierò di avvisare a suo tempo a V.S. Ill-ma l'effetto che avranno prodotto l'esortazioni pontificie, e intanto le bacio le mani.

Roma, 8 luglio 1747

Di V.S. Ill-ma

Servitore

S[ilvio] C[ardinale] Valenti

Monsignor nunzio in Vienna

■ **ASV, Germ., vol. 612, f. 336, numai subscripția e autogr.**

Notă

[1] Cf. Benedict XIV, care scrie (în tratatul său: *De synodo dioecesana*, t. II, ed. Veneția, 1767, lib. XIII, cap. 16, paragr. 3, p. 281) că, în general: „tunc demum et non alias, liceat Episcopo Ecclesiam dimittere, cum clare pateat, ipsum concreditae sibi plebis saluti prodesse amplius non posse..." (Lucrarea a fost scrisă înainte de pontificat, dar publicată în prima ed. abia în 1748, la Roma.)

1747 iulie 9 (Roma)

Inochentie către Achilli. Refuză să demisioneze (rezumat în studiu, Cap. IV).

Anno 1747 die nona Iulii, tit[ulato] domino Josepho Achilli[1] exhibita sunt sequentia:

Considerationes humillimae

super benigna per titulatum dominum Iosephum Achilli annno currente 1747 die 7-ma Iulii facta propositione, ut episcopus Fogarasiensis episcopatum resignet erga annuam ad dies vitae suae eidem episcopo rite administrandam sexcentorum scutorum pensionem.

1-mo. Humillimam considerationem movent ea quae referuntur Dec[reti Gratiani], 2 par[s], caus[a] 7, quaest[io] 1, cap. 11, 39, 46[2] et 47[3], quibus, praeter alias sacras constitutiones, accedit Conc[ilii] Trid[entini], sess[ionis] 6 de refor[matione] caput primum[4]. Haec sacra monita tanto magis episcopi conscientium gravant, ne mercenariorum more in hac diutina et sumptuosa persecutione ecclesiam suam deserat, quanto magis episcopum clerus et fidelis populus ad residendum incessantibus implorat genitibus.

2-do. Considerationem subit populi scandalum, quia sub schismate per territoriale gubernium pressus, clerus aut populus recurrit ad extraneos schismaticos principes (quod hodie faciunt schismatici) et horum interpositione statim obtinuit remedium. Quod si huic persecutioni sub capite salvificae ecclesiae cedi debeat, cum non episcopi personales qualitates, sed officii vigilantia et pastoralis ovium cura in persecutionem veniat, laedendus hac resignatione fidelis populus in aeternae salutis periculum praecipitabitur.

3-tio. Aliorum episcoporum et totius ecclesiae praejudicium communem provocat attentionem, nam hoc exemplo scandalosis occultis jesuitarum blanditiis animata saecularium temeritas omnes vigilantes episcopos sede movebit et contra dispositionem Conc. Trid. sess. 25 de refor. cap. 17[5], episcopos despotico saecularium mancipatui subjectos esse oportebit.

4-to. Demum (reservatis ad omnem casum reliquis) quod Unionis fundamentum est Sacrae Sedis inviolabilis authoritas et hujus ad salutem necessaria confessio subvertatur, quae hoc exemplo, violatis divinis ecclesiae et Hungariae cardinalibus justitiae principiis, graviter laeditur.

Quia ergo episcopus divina miseratione, cleri et populi legitima electione, principis terrorialis approbatione et Sacrae Sedis confirmatione, indisolubili episcopale[6] vinculo ecclesiae suae jungi meruit ipsique ecclesiae, clero et populo gestorum negotiorum titulo adeoque optimo et incontrovertibili jure obligatus

est, ut cleri et populi sui sensus et intentio circa hanc resignationem praevie requiratur, expediens ex praemissis videretur.

Sanctae quoque ecclesiae exaltatio exigit, ut quia episcopatus resignatio in hac persecutione intervenire deberet, in qua persecutione jura ecclesiae periclitantur, sequentia publice et aperte praecaveantur; ne ad perimendam clero et populo competentem liberam episcopalem electionem jesuitarum aut Latini presbiteri theologi et auditoris servituti seu praesidio aut dispositioni ecclesiae hujus subjiciendem immunitatem et alia usu et etiam lege Hungariae, episcopis et ecclesiis debita, ab ecclesia hac quovis modo auferenda privilegia medio hujus resignationis occasio praebeatur; aut ad hunc effectum et propter hos fines medio resignationis transactum esse, per ecclesiae hujus et episcopi persecutores reputetur et asseratur, sed omnia jura ecclesiae et succesorum episcoporum salva esse intelligantur.

Et quia episcopus non se, sed ecclesiam, oves et suae vigilantiae concreditas animas curare studuit et propterea in graves expensas, debita et laesiones praecipitatus est; ut omnes laesiones, jura, fructus et damna compensentur et debita solvantur, justitiae et aequitati consonum est.

Quibus consideratis et ad ideam divinae justitiae praevie discussis, episcopus in Sacrae Sedis obedientiam subjectissimus ad benignam propositionem in humillima subjectione directi responderi posse existimat.

Non videtur hujus controversiae tam potens aut insuperabilis esse difficultas. Nam episcopo et ejus ecclesiae fundamentalia Sanctae ecclesiae et Hungariae jura et hodiernus usus assistunt.

Radix ergo mali inspicienda est et reperietur esse occulta jesuitarum neqvitia [!], quae Statibus regni Hungariae jam nota est et adeo exosa, ut in comitiis Regni desuper promotae sunt querelae, in quarum levamen anno 1741 articulo 33 ad dividendam ab Hungaria Austriacam provinciam factae sunt propositiones[7], quae toti fere ecclesiae magis praejudiciosae evadere possunt si incorrigibilis jesuitarum nequitia tolerabitur et hoc omnium Statuum attentionem provocante casu et exemplo firmabitur. Cum itaque correctio jesuitarum in Sacrae Sedis potestate sit, remedium praesentaneum et facile esse videretur. Atque hae absque omni praejudicio salvisque et reservatis omnibus juribus humillime dicta simto[8].

■ **BAFC, ms. lat. 566, p. 1-6, copie de reg.; rezumat B, Klein, p. 220.**

Note

[1] Cf. şi memoriul din 27 mai 1747 (*Doc. 80*).

[2] Pseudoisidoriene (CJC, ed. Friedberg, I, col. 570, n. 191; col. 581, n. 632; col. 585, n. 763).

[3] CJC, ed. Friedberg, I, col. 585, n. 797.

[4] CT, ed. Trento, 1745, p. 37-38 (trimiterea se referă la obligaţia episcopului de a reşedea în dieceza sa).

[5] *Ibid.*, p. 365-367 (nu corespunde, referindu-se la candidatele de călugăriţe).

[6] Corect: „episcopali".

[7] CJH, *1740-1835. évi törvénycikkek* [Articolele de lege din anii 1740-1835], Budapesta, 1901, p. 38. Această despărţire însă nu s-a înfăptuit nici în 1741, nici în 1751, când dieta o va cere din nou, dar se va alege şi atunci numai cu o făgăduială pentru viitor (art. 10, ed. cit., p. 80). În hotărârile acestor diete însă nu se aminteşte de plângeri împotriva iezuiţilor!

[8] Greşeală de copist, în loc de: „sint".

91

1747 iulie 22 (Roma)

Memoriu al lui Inochentie către Benedict XIV. Declară, cu întorsături diplomatice, că nu poate accepta propunerea de a-şi da demisia (rezumat în studiu, Cap. IV).

[p. 14]
Sequens libellus anno 1747 die 22 Julii Eminentissimo et Reverendissimo Domino Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinali, Domino Secretario Status et Praesidi Sacrae Congregationis de propaganda fide[1] exhibitus est:

Beatissime Pater,
Joannes Innocentius Liber Baro Klein de Szad, episcopus Fogarasiensis Graeci ritus unitorum, Sanctitatis Vestrae humillimus orator, exponit:

Quod miseratione divina, legitima cleri et populi sui electione, principis territorialis approbatione et Sacrae Sedis confirmatione, curam et administrationem ecclesiae suscipiens, ultra sacramentum ordinis et jurisdictionem episcopalem, tam piae reminiscentiae electi Romanorum imperatoris et regis Hungariae Caroli Sexti jussu, quam sacrae Viennensis nuntiaturae successivis monitis, ad gerenda ecclesiae et populi [p. 15] negotia obligatus fuerit, quae quidem obligati medio Leopoldini suggestionibus jesuiticis ad fovendas perpetuas ecclesiae hujus controversias procurarti decreti, adeoque facto jesuitarum episcopis delata habetur. Haec gestorum negotiorum obligatio sexaginta circiter millium per ecclesiam hanc et successivos episcopos[2] ad firmandam ecclesiae et populi immunitatem fundationemque erogatorum scutorum[3] onus complectitur, cujus summae circiter medietas ad utilitatem et servitium fundatoris et ejus fisci aulaeque cessit, adeoque quasi excessivo ecclesiae hujus pretio empta videtur fundatio et titulus patronatus gratuito quaesitus, qui patronatus titulus ipso extra juris ordinem, imo contra divinae, ecclesiasticae et Hungaricae publicae legis, publicam fidem ereptorum fructuum et bonorum facto, [p. 16] Concilii Tridentini, sessio 22, de reformatione, cap. 11[4], ammittitur[5]. Huic onerosae episcopali obligationi accedunt laesiones, damna et debita, quae propter hanc controversiam causata sunt, a quorum obligatione episcopus tanto minus ante satisfactionem liberatur, quanto minus quis liberari potest ab obligamine suum cuique tribuendi et quanto magis prohibita est omnis transactio, quae vergit in fraudem creditoris. Aggravat hanc episcopi obligationem indesinens cleri et populi sui solicitatio, qua ad residendum et defendendas in hac persecutione suas oves episcopus interpellatur. Nam licet in iis quae tum Dec[reti Gratiani], 2 par[s] caus[a] 7, quaest[io] 1-a, cap. 11[6], 39[7], 46 et

47[8], et Con. Trid. sess. 6 de refor., cap. 1[9], necnon Ioan[nes, caput] 10, v[ersus] 11[10], tum aliis sacris et humanis constitutionibus continentur, ne episcopi mercenariorum more oves suas deserant, dispensaretur, praemissa tamen negotiorum gestio, debitorum solutio et [p. 17] unicuique suum tribuendi obligatio ante satisfactionem episcopum liberari non solum non admittit, sed etiam eo majore solicitudine vigilantiam episcopi provocat, quo majore fide refertur, quod occultis jesuitarum suggestionibus circa ea, quae ecclesia ad firmandam fundationem et gerenda negotia contribuit et de quorum fructibus jesuitae locupletari concupiscunt; intra ecclesiam absente episcopo inquiratur[11], ut occultis calumniis episcopus cum ecclesia delapidationis et aliarum culparum arguatur. Haec obligatio alacritatem episcopi, qua in Sacrae Sedis obedientiam subjectissimus, placita ejusdem Sacrae Sedis humillima obsequendi promptitudine praevenire festinat[12], a sibi benigne denuntiata[13] episcopatus resignatione eousque cohibet, quousque cleri et populi intentionem[14] [p. 18] et annuentiam hac in parte intelligat et a debitorum solutione liberetur.

Nam quantumvis praetereantur fundata resignationi huic resistentia motiva et inter reliqua in suum tempus reservata, quod episcopus si Viennae a gerendis ecclesiae negotiis destitisset et jesuitarum proditionibus subscripsisset, hoc facto favores aulicos sibi promereri et pingui beneficio frui potuisset[15], quia tamen hoc facto ecclesiam et populum prodere animasque suae vigilentiae concreditas in periculum aeternae perditionis praecipitare nefas esse existimavit, ideo ad Sacrae Sedis protectionem recurrit, quam clerus et populus medio episcopi incessanter implorat. Et quia hujus recursus motiva usque hodie perdurant, quo scandalo contristandus est clerus cum populo? Si in hac tam gravi persecutione [p. 19] ubi periclitatur libera populo competens episcopi electio, ubi contra omnium unitarum ac etiam Latinarum ecclesiarum immunitatem, ecclesia haec, quae antehac fuit sedes archiepiscopalis et facta unione ad sedem episcopalem degradata est[16], aut jesuitarum vel alterius Latini presbiteri[17] servituti, praesidio et dispositioni subjicienda, aut plane episcopo ac tam gravi in fundationem episcopalem erogata pecuniae summa, citra omnem culpam, privanda est; si inquam, in hac tam gravi persecutione non solum pastorale[18] destituatur protectione, sed quia resignatio episcopatus, adeoque stante lite resignatio episcopalis defensae pro transactione reputatur etiam hoc facto in praemissa praejudicio praecipitetur? Unionem horum malorum causam esse, magno populi scandalo, improperantibus schismaticis, qui per territoriale gubernium laesi hodie recurrant ad extraneos [p. 20] schismaticos principes[19] et eorum interpositione laesionis obtinent remedium. Praetereatur aliorum episcoporum et totius ecclesiae praejudicium, quod in hoc publico et violento casu communem attentionem provocat. Nam hoc exemplo scandalosis occultis jesuitarum blanditiis animata saecularis potestas omnes vigilantes episcopos sede movebit et contra dispositionem Conc. Trid., sess. 25 de ref., cap. 17, saecularium incompetenti subjectioni obnoxios esse oportebit. Praetereantur laesiones personales quas episcopus ideo patitur, quod etiam erga

sacrae nuntiaturae Viennensis, adeoque Apostolicae Sacrae Sedis monita[20], ecclesiam, oves et suae fidei commissas animas curare studuerit. Hoc tamen admittere episcopus non potest, ut quod justum et bonum fecit, agnovit et declaravit, contrario resignationis actu damnet, se reum constituat et in suam damnationem, vitae mendacium committat, bonumque malum dicendo vae, sibi superinducat, quod Is[aias, caput] 5, v[ersus] 20, fulminatur: *Vae qui dicitis malum bonum, et bonum malum, ponentes tenebras lucem et lucem tenebras, amarum in dulce, et dulce in amarum.* Apostolica vocatione Dominus dignatus est episcopum, episcopus, erga Sacrae Sedis per sacram Viennensem nuntiaturam sibi intimata monita[21], pro sua ecclesia exemplo Domini palam locutus est et in occulto locutus est nihil. Si ergo jesuitae eorumque fautores mali alicujus reum esse calumniantur episcopum, perhibeant testimonium de malo necesse est. Justitia quoque episcopi, e converso hypocrisis jesuitarum, non minus quam causae hujus status palam notus est. Quia ergo publice peccans, non vero innocens, Conc. Trid., sess. 24 de refor., cap. 7[22], palam est corripiendus, quod etiam [p. 22] pro judicii regula in legem Hungariae, tit[ulus] 6 prol[ogi] in opus Trip[artitum], assumptum sacrum oraculum commendat: Prov[erbia caput] 17, v. 15: *qui justificat impium et qui condemnat justum abominabilis est uterque apud Dominum.* In hoc tamen resignationis actu tanto gravius episcopo praejudicium eveniret, quanto cum majore laesione episcopus quasi duorum millium scutorum annuos fructus pro scutis sexcentis commutare ipseque puniri, in tenebris autem operantes jesuitae impunes servari deberent, quibus jesuitis recte tribuendum esse videtur, quod Isa[ias], 29, v. 15 legitur: *Vae qui profundi estis corde, ut a Domino abscondatis consilium, quorum sunt in tenebris opera* et quod testificatur Joan[nes caput] 3, v. 20 et 21: *Omnis enim qui male agit, odit lucem et non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus;* [p. 23] *qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta.* Quacunque demum absoluta potestate haec et alia ad legitimum juris ordinem spectantia praescindantur, ut tamen episcopus, in laesionem ecclesiae et creditorum, episcopatum et ad reparationem damnorum et laesionum competentes actiones resignet hocque modo creditores fundo solutionis privet, adeoque in laesionem proximi consentiat, semet episcopus absque ulla superioritatis laesione excusatum esse opinatur.

Quapropter episcopus orator humillime sup[p]licat, ut saltem cleri et ecclesiae suae preces exaudiantur, quatenus sibi nullius culpae conscius episcopus, ob quam canonico juris ordine episcopatu privandus esset, extra canonicum [p. 24] ac etiam lege Hungariae praescriptum juris ordinem in administratione episcopatus et apostolicae functionis competentia non impediatur, sed potius protegatur et conservetur, consequenter ne prius absque praescitu suae ecclesiae episcopatu privetur, quam ereptorum et eripiendorum fructuum, damnorum et debitorum solutionem et compensationem, et publicis instrumentis, adeoque solenni scriptura edendas ecclesiae huic Fogarasiensi competentem immunitatem salvantes cautiones obtineat. E converso vero, ut divinas ecclesiae

et publicas Hungariae leges palam, manifeste et incorrigibiliter violantes, fructus ecclesiae rapientes et episcopalem jurisdictionem saeculare[23] potentia [p. 25] usurpantes jesuitae palam ad exemplum corrigantur et ad restitutionem restituendorum, ereptorum eripiendorumque ecclesiasticorum proventuum ac ad compensationem causatorum causandorumque damnorum et expensarum compellantur sicque episcopo et ejus ecclesiae, secundum Deum et tam ecclesiasticas, quam Hungaricas constitutiones, communis justitia et judicium administretur spoliato quoque episcopo, de vitae et promovendae causae mediis usque ad eventum litis solita aequitate et apostolica clementia provideatur. Quam gratiam Deus etc.

■ **BAFC, ms. lat. 566, p. 14-26, copie de reg.; de aceeaşi mână ca şi memoriul din 8 august 1746 (Doc. 48); menţiune B, Klein, p. 171, 222 şi P, Teologul, p. 15.**

Note

[1] Valenti.

[2] Patachi şi Inochentie însuşi, după cum rezultă şi se spune mai pe larg în scrisoarea acestuia din urmă către protopopii Ioan Săcădate şi Gheorghe Timandi, 15 iulie 1747 (P, *Coresp.*, p. 93-94). Cf. şi decretul lui Inochentie către cler, 25 august 1747 (*Doc. 96*).

[3] Adică 120.000 fl. (*ibid.*).

[4] CT, p. 176 (se interzice cotropirea bunurilor bisericeşti). Cf. Inochentie către Propaganda, 1 iulie 1747 (*Doc. 85*, n. 6); decretul acceluiaşi către cler, 25 august 1747 (*Doc. 96* şi n. 9).

[5] Corect: „amittitur". Partea din urmă a frazei (de la „titulus patronatus gratuito quaesitus...") nu e limpede; în esenţă, vrea să spună, probabil, că dreptul de patronat obţinut gratuit (în acest caz, de puterea laică suverană), fără respectarea rânduielii legale, îşi pierde valabilitatea prin însuşi faptul cotropirii bunurilor bisericeşti, a veniturilor acestora.

[6] CJC, ed. din 1735, I, col. 495 (episcopul nu are voie să renunţe la dieceza sa „fără o necesitate inevitabilă". Cf. însă decretul din 25 ianuarie 1747, *Doc. 60*, n. 42).

[7] CJC, ed. cit., I, col. 504 (episcopul, dacă e prigonit în dieceza sa, să fugă sau să fie mutat acolo, fie din motive de „utilitate", fie de „necesitate"); pseudoisidorian (menţionatul decret, *Doc. 60*, n. 46).

[8] *Ibid.*, col. 508-509 (canonul 46: datoria episcopului de a nu-şi părăsi „turma" în dificultate, pseudoisidorian; can. 47: să n-o părăsească nici în prigoana la care ar fi expusă). Cf. acelaşi decret, *Doc. 60*, n. 67-68).

[9] CT, ed. cit., p. 37 (obligaţia episcopului de a reşedea în dieceză).

[10] „Bunul păstor" trebuie să-şi dea şi viaţa (*animam suam*) pentru „oile" sale.

[11] Se face anchetă.

[12] Sună cam ciudat această declaraţie de adâncă supunere (cf. şi actul din 3 februarie 1747, la sfârşit, P, *Coresp.*, p. 63-64) faţă de Scaunul pontifical, după ce hotărârea papei, în urma măsurilor decretate de Inochentie împotriva teologului iezuit şi pentru suspendarea lui

Aaron, era socotită de el „neîntemeiată" și nu ținea seamă de ea (vezi memoriul său din 10 mai 1747, *Doc. 71*), iar prin prezentul memoriu refuza, în fond, ca, la propunerea papei, să-și dea demisia. E deci o declarație eufemistică pentru exprimarea respectuoasă a refuzului.

[13] Prin Achilli, la 7 iulie 1747 (*Doc.* 90; cf. B, *Klein*, p. 220).

[14] Că această „intenție" era contrară demisiei, Inochentie a făcut-o cunoscut lui Achilli încă din 9 iulie (*ibid.*). Vezi și scrisoarea sa către I. Săcădate și Gh. Timandi, 15 iulie 1747 (P, *Coresp.*, p. 93).

[15] Spre deosebire de B (*Klein*, p. 171, urmat de Prodan, ed. 1984, p. 177, și de Bârlea, *Bis. Rom. Un. și ecum. corif. Ren. cult.*, p. 76), nu credem că aluzia la Viena din acest pasaj s-ar referi anume la toamna 1744, adică la perioada anchetei la care a fost supus Micu, înainte de fuga sa la Roma, ci suntem de părere că ea se referă, în general, la întreaga acțiune desfășurată de el în capitala habsburgică de la începuturile episcopatului său. Cf. și scrisoarea către Caliani, 29 iulie 1747 (P, *Coresp.*, p. 95), unde vlădica afirmă la fel că i s-a promis la Viena că, dacă își va da demisia, teologul iezuit va fi înlăturat din episcopie, deoarece acesta a fost pus acolo în urma bănuielii că el a „aţâţat tulburare contra reginei". Or, se știe prea bine că instituția teologului iezuit a fost moștenită de Micu de la înaintașii săi în episcopie! Deci, o asemenea afirmație, după părerea noastră (în contrast cu P, *Teologul*, p. 15 și n. 2), e gratuită, datorându-se poate unui zvon neîntemeiat, neconfirmat de izvoare. Tot atât de neîntemeiată e aserțiunea (făcută, de asemenea, de P, *Teologul*, p. 15) potrivit căreia promisiunea în chestiune i s-ar fi făcut lui Inochentie printr-o scrisoare de la Viena, prin iulie 1747.

[16] Cf. și memoriul său din 10 mai 1747 (*Doc. 71* și n. 95), ca și scrisoarea sa pomenită mai sus (n. 14) către Săcădate și Timandi (P, *Coresp.*, p. 94). Mai pe larg, decretul său către cler, 25 august 1747 (*Doc. 96*).

[17] Corect: „presbyteri".

[18] Corect: „pastorali".

[19] Cf. și auditorul nunțiaturii de la Viena (26 mai 1747, *Doc. 78* și n. 4).

[20] Cf. nota următoare.

[21] Paulucci către cardinalii Propagandei, 16 ianuarie 1745 (*Doc. 10*).

[22] Corect: 8 (CT, p. 273).

[23] Vezi nota 18.

92

(1747, după iulie 22 – înainte de august 25, Roma)

Notă a lui Inochentie către forurile bisericeşti superioare. Condiţiile pe care le pune pentru eventuala sa demisie (rezumat în studiu, Cap. IV).

Conditiones

erga quas ad praestandam humillimam Sacrae Sedi obedientiam posset resignari episcopatus:

1-mo, ut haec resignatio nullo modo praejudicet aut deroget ecclesiae et populi juribus, privilegiis et actionibus aut liberae episcopali electioni, consequenter successoribus episcopis;

2-do, haec resignatione nullatenus firmetur praesidium alicujus Latini presbiteri, titulo theologi et auditoris intra et extra synodum hujus ecclesiae, sed salvae sint sacrae constitutiones, quibus prohibetur, ne Latini ritus presbiteri inter Graecos officium gerant[1];

3-tio, in Hungariae consuetus creditorum concursus intra diaecesim publicus et sub poena praeclusi instituatur[2] contentatisque creditoribus tam ab ecclesia quam clero et populo, episcopus, ejus consaguinei ac affines publico scripto instrumento generaliter ab omni obligamine et tam pendentium litium quam occasione et tempore administrati episcopatus originem ducentium et in futurum quovis modo suscitabilium actionum motione et quavis futura impetitione absolvantur;

4-to, fructus omnes percepti, etiam per jesuitas occupati, restituantur et pendentes ac extantes fructus usque ad eligendi episcopi legitimam installationem episcopo actuali cedant, ita quoque mobilia aliaque jura episcopi restituantur;

5-to, omnes expensae causatae et damna data compensentur effective[3];

6-to, cum duo millia scutorum fructificet episcopatus et in similibus resignationis casibus duae tertialitates possessorium resignati tribui soleant, aequum est, ut episcopo resignaturo saltem mille scuta annuatim rite pendantur desuperque fundus securus et sufficiente cautione munitus constituatur;

7-mo, liceat episcopo quocunque ire et redire ac ubicunque voluerit residere et his mille scutis absque omni perturbatione frui.

Quae omnia robur sortiantur, dum praemissis satisfactum et resignatio, solito instrumento interveniente, consummata fuerit.

■ **BAFC, ms. lat. 566, p. 34-36, copie de reg., de aceeaşi mână ca şi memoriul din 8 august 1746 (Doc. 48); rezumat, în parte greşit şi cu data precisă: 21 august 1747, pe care i-o atribuie arbitrar P, Teologul, p. 15.**

Note

[1] Cf. memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71* şi n. 45).

[2] Mai lămurit în scrisoarea lui Inochentie către Albani, cu aceeaşi dată conjecturală ca şi actul de faţă.

[3] „Autorii" (pricinuitorii) din vina cărora s-au făcut aceste pagube şi cheltuieli sunt consideraţi de Inochentie a fi iezuiţii, fără a argumenta această învinuire şi – scrie el clerului – ar trebui să se ceară papei ca să-i constrângă la despăgubiri nu numai pentru cele trecute şi prezente, dar şi pentru cele „viitoare" (vezi decretul aceluiaşi către cler, 25 august 1747, *Doc. 96*)!

93

(1747, după iulie 22 – înainte de august 25, Roma)

Inochentie către Albani. Îl roagă să intervină la Maria Tereza pentru reintegrare sau acordarea unei pensii dacă demisionează (rezumat în studiu, Cap. IV).

Eminentissime et reverendissime Sanctae Romanae Ecclesiae cardinalis, domine domine protector benignissime,

Deplorandus ecclesiae meae et periclitantium animarum status me ad benignam Eminentiae Vestrae protectionem confugere apostolicamque apud Augustam Aulam Eminentiae Vestrae interpositionem implorare cogit. Nullius culpae mihi conscius sum[1] propter quam episcopale[2] potestate privari possem et nulla mihi ultro petenti communicatur accusatio[3].

Populus et ecclesia residentiam meam incessenter implorat et officium sibi pastorale impendi postulat; idcirco in conscientia obligor frangere petentibus panem[4] et pastoralem curam ad populorum salutem impendere. Verum cum iam[5] tribus annis extra diaecesim ob negotia distentus nihil obtinuerim et multiplicentur inde animarum pericula, ne a me, quod absit, vel a displicentia meae personae minimum oriatur animarum praejudicium, Eminentiam Vestram supplex rogo atque obtestor, ut Augustam Reginam disponat ad me clementer restituendum juribus meis. Quod si mea persona lapis offensionis et petra scandali[6] esse pretendatur, licet non adsit canonica privationis causa, amore tamen pacis et ad arcenda animarum quae in dies multiplicantur pericula, constituto mihi redditu unde juxta decentiam episcopalis dignitatis vivere possim, scutorum nempe mille[7] annorum[8] libere persolvendorum episcopatu abdicarem[9]; ac ne hac abdicatione lites foveantur aut suscitentur, ut erga meum postulatum omnes creditores aut jus quodpiam sibi occasione meae episcopalis administrationis quomodocumque quaesitum praetendentes, sub poena praeclusi, ad certum in hunc finem in Hungaria consueto modo praefigi solitum terminum seu diem citentur, ut liquidanda liquident suamque solutionem ex mihi debitis juribus recipiant, ego vero generaliter ab omni erga ecclesiam obligatione et futura impetitione absolvar. Haec tamen abdicatio non debet ecclesiae juribus derogare aut jesuitis jus ullum constituere, ne mea gravetur conscientia, sed mancant omnibus salva omnia, nullique favor aut odium praejudiciumque fieri intelligatur. Utque haec pax et tranquillitas firmior evadat, necessum videretur, at[10] meae annuae contentationis fundus certus,

infalibilis et securus constituatur. Protectionem et benignitatem Eminentiae Vestrae humillime deserviturus persevero.

Eminentiae Vestrae

Humillimus servus
Joannes L.B. Klein de Szad
episcopus Fogarasiensis
Graeci ritus unitorum

Tit.: Ad eminentissimum et reverendissimum dominum dominum S.R.E. cardinalem, dominum Alexandrum Albani etc. tit. etc., dominum dominum protectorem benignissimum, humillimus supplex libellus introscripti etc.

■ **BAFC, ms. lat. 566, p. 126-127, copie de reg., de o mână cu scris mai rotund (aceeaşi cu cea a memoriului din 6 iunie 1747, copia 2); rezumat B, Klein, p. 257 (în contextul anului 1748!).**

Note

[1] Cf. scrisoarea sa către Paulucci, 8 octombrie 1745 (Dumitriu-Snagov, p. 128: „nihil mihi conscius sum"); cf. şi studiul, Cap. II, n. 63; Cap. IV, n. 76.

[2] Corect: „episcopali".

[3] Dar Maria Tereza i-a adus acuzaţii vehemente într-o audienţă acordată lui Paulucci în 1745 (vezi scrisoarea acestuia către cardinalii Propagandei, 4 septembrie acelaşi an, *Doc.* 27), după ce fusese acuzat şi personal, deşi indirect, de o comisie de anchetă, precum am văzut, în toamna anului 1744. Cf. şi protocolul conferinţei ministeriale din 5 mai 1747 (*Doc.* 69) şi Cap. IV, n. 41.

[4] A frânge pâinea (de împărtăşanie), identică, după credinţa creştină, cu trupul lui Hristos (cf. *Epistola întâi către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel*, cap. 10, vers. 16).

[5] Astfel ortografiat aici.

[6] Pentru această figură de stil: *Întâia Epistolă Sobornicească a Sfântului Apostol Petru*, cap. 2, vers. 8.

[7] Cf. „condiţiile", cu aceeaşi dată conjecturală ca şi cererea de faţă (*Doc.* 92, pct. 6).

[8] Corect: „annuorum".

[9] Idee exprimată de el - după cum am văzut - în mai multe rânduri, încă din 1745. Ideea o repetă în martie 1746 (B, *Klein*, p. 205-206). La 2 septembrie 1747, împărăteasa îi cere lui Albani să-l înduplece (!) pe Inochentie să-şi dea demisia (*ibid.*, p. 212 şi n., p. 215, n. 2).

[10] „ut".

94

1747 august 21 (Roma)

Inochentie către Benedict XIV. Cere paşaport pentru pelerinajul ce şi l-a propus în Palestina.

Anno 1747 die 21 Augusti, medio domini auditoris Achilli sequentia exhibita sunt:

Beatissime pater,

Joannes Innocentius liber baro Klein de Szad, episcopus Fogarasiensis Graeci ritus unitorum, Sanctitatis Vestrae humillimus orator, exponit:

Quod persecutionis implacabilitas et episcopalis persecutionom patientis conscientiae onus eo oratorem deduxerint, ut cum suis necessariis hominibus[1] vitae et promovendae justitiae suae mediis destituatur. Quia ergo uno abhinc anno Augustae Aulae orator humillime insinuavit, quod sanctam Palestinae terram visitare velit[2], spe tamen oratori data quasi vero ad episcopalem residentiam indilate revocandus esset[3], hanc peregrinationem frustra distulerit, ad quam suscipiendam etiam propter quaerenda sufficientia et competentia vitae media hic et nunc ad eo cogitur, ut eventum complanandae causae expectare nequeat, ad quam causam seu prosequendam seu complanandam, ubicunque locorum exigente salutari sibi intime insita Sacrae Sedi debita obedientia, orator humillime promptus est[4]. Eapropter e genibus humillime supplicat, dignetur Sanctitas Vestra hanc piam non minus, quam propter extremam egestatem indispensabiliter necessariam peregrinationem apostolica benedictione protegere et eatenus solitas benignas protectionales passuales literas pro itu ed reditu elargiri facere. Quam gratiam Deus etc.

■ **BAFC, ms. lat. 566, p. 32-34, copie de reg., de aceeaşi mână ca şi memoriul din 8 august 1746 (Doc. 48); rezumat B, Klein, p. 223.**

Note

[1] Desigur, aluzie la servitorul său Novac, ca de altminteri şi în scrisoarea sa către Grigore Maior, 9 septembrie 1747 (P, *Coresp.*, p. 105).

[2] Inochentie către Gyulaffi, 3 septembrie şi 10 decembrie 1746 (P, *Coresp.*, p. 26, 59).

[3] *Ibid.*

[4] Declaraţie formală (cf. şi memoriul din 22 iulie 1747, *Doc. 91* şi n. 12).

95

1747 august 25, Roma

Inochentie către Aaron. Îl destituie din funcţia de vicar, îl suspendă din preoţie şi îl excomunică (rezumat în studiu, Cap. IV).

Joannes Innocentius liber baro Klein de Szad, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopus Fogarasiensis Graeci ritus unitorum etc., tit[ulato] Petro Aron presbitero Graeci ritus unitorum dioecesis Fogarasiensis. Indisciplinatam tuam conversationem paterno moerore audientes, te primum officii tui monuimus 10, 7-bris 1746[1] et ut jesuitam devites sub censuris canonicis praecepimus ac super hac paterna monitione tuam superbe sciolam elationem nobisque resistendi licentiam spe emendationis paterne quidem sustinuimus. Attamen 12, 9-bris 1746[2] tibi in virtute sanctae obedientiae et sub incurrenda ipso inobedientiae facto nobisque reservata excommunicationis censura praecepimus, ut toti ecclesiae nostrae sonans, et tibi acclusum decretum nostrum quo jesuitam Josephum Balog[3] sententia canonis excommunicatum esse denuntiavimus, publicari facias, synodum in hunc finem celebres, ecclesiasticae immunitatis violatores et ecclesiae nostrae persecutores devites ac in horum executione omnem tumultum sub censuris ecclesiasticis praecaveas. Tu ausu temerario nostram apostolicam potestatem controvertere, nostram sententiam nullitatis arguere, excommunicatum defendere et in ejus favore procuratorio spiritu contra prohibitionem sacrorum canonum et artic[iculi] 45: Uladislai [decreti] 1, praeterito metropolitano ad altiores ecclesiasticas dignitates recurrere, nos et venerabilem nostrum clerum tumultus reos calumniose criminari, synodum impedire, decretum nostrum supprimere et verbo nihil non audere praesumpsisti, quod publice et palam scandalosae inobedientiae, criminationis et proditionis abominatione detestabile non fuisset, ut merito doctrina Apostoli 2-a [epistola] ad Tim[otheum, cap.] 3, v. 3: *Criminatores*, etc. *devita*, ob praemissa manifesta delicta te canonis censura notatum denuntiare debuissemus, nisi tuae fragilitati potius quam malitiae praemissa imputanda esse existimâssemus et spe emendationis erga tuas (quas jam eventus docet ironica nostri illusione instructas fuisse) ad nos datas literas, te sub 3 Iunii 1747[4] unde excideris serio monuissemus ac ad poenitentiam hortantes tuam resipiscentiam infallibiter praestolati fuissemus. Quia vero tu delictis tuis incorrigibiliter insistis, quos Leonis X sententia excommunicatos esse nobis perscripsisti jesuitas[5], in nostrae jurisdictionis et fructuum ecclesiasticorum occupationem absoluta potentia introducere niteris[6]; cum saecularibus etiam accatholicis ad immunitatis ecclesiasticae violationem et nostrorum proventuum interceptionem concurris, imo proventus nostros intercipiendo saecularibus ministerium praestas, venerabilem clerum ne nostris obediat mandatis seducere, ab

obedientia avocare et ipse tu mandatis nostris aperte contravenire attentas aliaque in tota ecclesia Dei non facile audita delicta et proditiones patrare non reformidas, ideo cum Apostolo ad Cor[inthios, caput] 5, v[ersus] 3: *Ergo quidem absens corpore, praesens autem spiritu, jam judicavi ut praesens te, qui sic operatus es tradere Satanae*[7]. Nec tibi contra nostram sententiam calumniose sub-ac obreptitie praeposteroque sacrorum canonum ordine eblanditos ecclesiasticarum superioritatum favores auxiliari reputes, hos enim Sancta Ecclesia Conc[illi] Trid[entini] sessio 14 de refor[matione] cap. 4[8] in similibus casibus irritat. Et alioquin virtute art. 45 Ulad. 1 et tit[uli] 44 par[tis] 2 op[eris] Trip[artiti], hic praeterito metropolitano calumniosus recursus et contra libertatem tit. 11 par. 1-a op. Trip. per extraneam collationem attentata inconsveti et inductione novi in Hungaria non audito titulo insigniti et tam episcopali quam venerabili clero competenti potestati derogantis beneficii impetratio te publici criminis reum esse demonstrat[9]. Idcirco Sanctorum Apostolorum can. 54[10]; Conc[ilii] Nicoen[i].variarum constitutionum ecclesiasticarum cap. 15 et 24; Decret[alium Gregorii IX] lib. 1, tit. 33, cap. 2 et lib. 3, tit. 13, cap. 2; Dec[reti Gratiani] 2 par., caus. 11, quaest. 3, cap. 13, 14, 16, 27 et 28; Conc. Trid. sess. 22, de refor. 11[11] et sess. 25, de refor. cap. 9[12] aliisque sacris et politicis legibus tuam inobedientiam, proditionem, calumniandi et criminali excommunicatisque communicandi temeritatem condemnantibus, authoritate apostolica nomine omnipotentis Dei Patris et Filii et Spiritus Sancti, te officio vicariali privatum, a sacris ordinibus suspensum et excommunicatum esse denuntiamus ac competente nobis apostolica potestate omni meliore modo quo fieri potest formaque juris valida officio vicariale[13] privamus, a sacris ordinibus suspendimus et a communione Sanctae Matris Ecclesiae excommunicamus, quousque ulteriores demeritis tuis jure commensuratas poenas via canonici processi[14] tibi in promeritam castigationem, aliis vero in horribile exemplum decerni faciamus. Datum Romae, ipso festo S. Bartholomaei Apostoli 1747[15].

■ **BAFC, ms. lat. 566, p. 74-80, copie de reg., de aceeaşi mână ca şi memoriul din 8 august 1746 (Doc. 48); copie de mâna lui Aaron, anexată scrisorii sale către Serbelloni, 28 octombrie 1747 (Doc. 115), ASV, Germ., vol. 351, f. 562-563v; altă copie, tot de mâna lui Aaron, APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 283-284. Menţiune (după copia de reg.) B, Klein, p. 213, n. 33, p. 223 şi n. 3.**

Note

[1] P, *Coresp.*, p. 27-28.

[2] *Ibid.*, p. 47-48.

[3] În copiile lui Aaron: „Balogh".

[4] Nilles, II, p. 585-586; P, *Coresp.*, p. 85-86.

[5] „Quos Leonis X - jesuitas", expresie cam confuză; sensul pare a fi: pe iezuiții despre care ne-ai raportat că, în temeiul sentinței lui Leon X, sunt excomunicați... Poate, mai degrabă: sunt de excomunicat, adică, în loc de „excommunicatos", ar trebui să figureze în text: „excommunicandos", mai ales că în timpul acestui papă nu exista încă ordinul iezuiților, dar iezuiții incriminați, pe baza a ceea ce li se reproșa, ar fi meritat să fie încadrați în sancțiunea formulată într-o bulă (din 1514) a aceluiași papă, menționată de Inochentie în decretul de excomunicare a lui Balogh (P, *Coresp.*, p. 41). Cf. și Aaron către vlădică, 14 decembrie 1746 (*Doc. 53*).

[6] Erau „introduși" acolo din 1738, deci cu mult înainte de vicariatul lui Aaron!

[7] Puțin parafrazat.

[8] În copiile lui Aaron urmează: „et sess. 24, de refor. cap. 8, 10 et 11". Această referire se află și în scrisoarea lui Inochentie către Balomireanu, tot din 25 august 1747 (P, *Coresp.*, p. 98), așa încât ca figura, desigur, și în originalul documentului de față.

[9] Pasajul: „per extraneam collationem - demonstrat", subliniat în copia lui Aaron trimisă lui Serbelloni.

[10] Citat textual în *Doc. 60* din 25 ianuarie 1747.

[11] Excomunicare contra cotropitorilor de bunuri bisericești.

[12] Excomunicare contra celor care înstrăinează dreptul de iuspatronat.

[13] În copiile lui Aaron, corect: „vicariali".

[14] *Ibid.*, corect: „processus".

[15] *Ibid.*, urmează subscripția: „B[aro] Klein, episcopus Fogarasiensis".

96

1747 august 25 (st. v.), Roma

Inochentie către clerul diecezei sale. I. Face cunoscut, printre altele, că l-a destituit şi excomunicat pe Aaron; anunţă că a numit în locul acestuia ca vicar pe Nicolae Pop, protopop de Balomir. II. Fără intenţia de a pricinui tulburări, interzice totuşi orice legătură cu aceia, inclusiv autorităţile publice, care i-ar sprijini pe iezuiţi în continuarea activităţii lor în detrimentul Bisericii Unite. III. Reafirmă unele revendicări de natură social-politică pentru românii uniţi; să li se ceară „protectorilor" Bisericii Unite ca s-o apere de amestecul autorităţilor laice. IV. Să se ceară ca papa să-i constrângă pe iezuiţi la despăgubiri în favoarea aceleiaşi biserici; ridică în treacăt aici şi problema „restaurării" mitropoliei române din Transilvania, firește acum sub formă unită. V. Solicită ajutor material ca să-şi susţină mai departe lupta.

[p. 49]

Secundum decretum venerabili clero[1] sonans:

[p. 50]

Joannes Innocentius Liber Baro Klein de Szad, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopus Fogarasiensis Graeci ritus unitorum etc., tit[ulatis] admodum reverendis dominis archidiaconis et toti venerabili clero ecclesiae Fogarasiensis seu synodaliter congregatis seu extra synodum, adeoque seu simul seu divisim constitutis, praesentium notitiam habituris, salutem in Domino et omnem benedictionem nostrisque firmiter obedire mandatis.

[I] Domini doctrinam corde recolentes dicentis, Matt[haeus, caput] 11, v[ersus]29: *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde*, directioneque legis patriae, tit[ulus] 14 prol[ogi] in o[pus] Trip[artitum]: Dei judicium ita oculis nostris proponentes, ut per justitiam redderemus peccatis sententiam, per misericordiam peccati temperaremus poenam et justo libramine quedam per aequitatem corrigeremus, quaedam per misericordiam indulgeremus[2] sed caventes ne rigoroso jure [p. 51] procedentes asperitatis arguamur, indulgentia nostra disolutio disciplinae invaluit. Jesuitam, offendiculum ecclesiae nostrae, propter inobedientiam et alia delicta excommunicatum esse denuntiavimus et ecce Petrus Aron provisorius vicarius temerarie contra nos se erigere, nobis contradicere, nos calumniare spretisque divinis et humanis legibus excommunicato communicare[3], eum protegere, ecclesiam nostram prodere et nihil non audere praesumpsit, quod calumniosi proditoris abominatione detestabile non sit. Canonicam namque morum correctionem exequi coacti, anno 1746,

10 7-bris primum Petri Aron licentiosam libertatem sub comminatione censurarum monuimus ac paternae nostrae monitioni oppositam ejus elatam resistentiam paterna lenitate supportavimus[4]. Attamen 12 9-bris 1746 sub incurrendae ipso [p. 52] inobedientiae facto nobisque reservatae excommunicationis poena eundem Petrum Aron inhibuimus, ne jesuitae communicet, ne cum saecularibus ad jurisdictionis et immunitatis ecclesiasticae violationem concurrat, multo minus consentiat, ut synodum publicet, jesuitam excommunicatum denuntiet et decretum nostrum[5] patens totique venerabili clero sonans exhibeat omnemque tumultum sub censuris canonicis praecaveat[6]. Aron inobediens jesuitam defendit, decretum nostrum suppressit, idem decretum nostrum, venerabilem clerum et nos tumultuarios esse calumniando, contra articuli 45 Uladislai [decreti] 1 sacrorumque canonum prohibitionem, praeterito metropolitano[7], ad dignitates ecclesiasticas incompetenter cum calumniosa criminatione recurrit. Hanc non facile auditam temeritatem moesto toleravimus animo, donec ejus ironica[8] irritatione instructas ad nos insolenter datas literas, [p. 53] eundem die 3-tia Junii 1747 incursae excommunicationis admonuimus et ad agendam poenitentiam hortati summus[9]. Quid hucusque temerarius hic calumniosus criminator et proditor in contemptum nostrarum paternarum monitionum attentaverit, non tam distincte scribere possumus, quam vobis notum est. Quia ergo non solum in nostram, sed ecclesiae, populi et successorum nostrorum laesionem temeritas Petri Aron grassatur, eundem mediante manifesto ipsique dato decreto, vicariali potestate privatum, a sacris ordinibus suspensum et excommunicatum esse denuntiavimus ac nihilominus praesentibus etiam vicariale[10] potestate privatum, a sacris ordinibus suspensum et excommunicatum esse denuntiamus. Et ideo sub eadem, per canonem latae sententiae nobisque specialiter reservatae excommunicationis poena omnibus [p. 54] et singulis Christifidelibus utriusque sexus parochianis praecipue nostris eundem Petrum Aron devitare praecipimus. Et quia praesumptuosa Petri Aron publice delinquendi, nobis resistendi, nos et clerum nostrum calumniose criminandi ecclesiamque nostram prodendi temeritas canonicam majorem exigit correctionem, ideo eundem Petrum Aron, postquam in hac per nos hic et nunc celebrari mandata synodo congregati fueritis in aliam subsequentem et quidem primitus specialiter hoc fine celebrandam synodum ad personaliter comparendum seseque canonice defendendum et sibi in congruam castigationem, aliis vero in horribile exemplum ad recipiendas suis demeritis commensuratas poenas canonice citabitis.

Ne itaque nobis absentibus omni pastorali curatore ecclesia nostra destituatur, constituimus et nominavimus nostrum in spiritualibus vicarium [p. 55] admodum reverendum dominum Nicolaum Pap, archidiaconum Balomirensem, qui sub eo quo nobis et ecclesiae obstrictus est juramento officium administrabit, quoadusque solitum officii juramentum propter nostram absentiam in synodo non praestiterit[11]. Quo facto, ad electionem notarii ex parte venerabilis cleri procedatur, quo electo et post praestitum solitum juramentum in

possessionem officii introducto, universa per nos transmissa decreta, instructiones et mandata perlegantur, observentur et debitae executioni mancipentur. Audite Apostolum, 2-da [epistola] ad Thess[alonicenses, caput] 3, v[ersus] 14: *Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate et ne commisciamini cum eo, ut confundatur.* Ad Rom[anos, cap.] 16, v. 17: *Rogo autem vos fratres, ut observetis eos qui dissensiones et offendicula praeter doctrinam* [p. 56] *quam vos didiscitis faciunt et declinate ab illis.* Doctrina autem quam a Domino, Luc[as, cap.] 10, v. 16, didiscitis, est: *Qui vos spernit, me spernit, qui vos audit, me audit*[12].

[II] Iesuitae audiri, episcopum autem sperni et sibi subesse volunt. Sub predecessoribus nostris jesuitae propter graves excessus pulsi sunt[13]: vacante sede[14], presbiter jesuita Fitter propter proditionis culpam[15] per ecclesiae vicarium[16] coercitus est; quale offendiculum presbiter jesuita Szunyogh in proditionem ecclesiae cum accatholicis contrahendo patraverit manifestum est[17]; et alia complurima, quae quia nota sunt praeterundo, ad doctrinam apostolicam convertimur, quae ad Rom. 1, v. 32 continetur et inter complurimas leges canonicas relata, accomode ad praesens institutum asummitur[18], Dec[retalium Gregorii IX] lib. 5, tit. 39, cap. 47: *Facientes* [p. 57] *pari poena plectendos catholica condemnat authoritas; eos delinquentibus favere interpretans*[19], *qui cum possunt manifesto facinori desinunt obviare.* Cum jesuitae etiam superiores defendunt, protegunt et promovent nostram et ecclesiae nostrae persecutionem, ecclesiasticorum proventuum occupationem, immunitatisque et majoritatis canonicae oppressionem; quae delicta et horum patratores doctrina Jesu Christi abscissionis remedio tollenda esse praecipiuntur et a temporibus apostolorum usque hodie, etiam Conc[ilii] Trid[entini], sess[ionis] 22 de refor[matione], cap. 11, latae sententiae excommunicatione feriuntur, adeo quidem ut huic canonis censurae imperialis, regalis et omnis alia dignitas subjiciatur, patroni quoque ipso delicti facto jure patronatus privati existant[20]. Quam censuram episcopis etiam in regulares sibi non subditos in [p. 58] his circumstantiis denuntiare competit, Conc. Trid., sess. 25 de regul[aribus] et monial[ibus], cap. 14[21]. Ecce haec est doctrina, quam vos a Sancta Matre Ecclesia didicistis. Audite ergo monentem discipulum Jesu dilectum, 2-a Ioan[nis epistola, v.] 10 [et 11]: *Si quis venit ad vos et hanc doctrinam[sc.Christi] non affert, nolite recipere eum in domum, nec Ave ei dixeritis. Qui enim dicit Ave communicat operibus ejus malignis*[22]. Igitur non solum nullus jesuita intra nostram diaecesim recipiendus est, sed etiam extra nostram diaecesim per omnes et singulos jesuitas devitari nec illis sub poena nobis specialitater reservatae excommunicationis latae sententiae quovis modo communicari in virtute sanctae obedientiae praecipimus. Nec novum jus hac excommunicationis et prescriptionis denuntiatione constituimus, sed quia jesuitae titulus [p. 59] 2 et 3 par[tis] 1-ae Approbatarum anno 1653 editarum constitutionum[23] regni Transylvaniae damnata sua delicta frequentant ac inter principes, Status et nostram ecclesiam proditiones, sacrilegas rapinas, publicae tranquillitatis turbationem et alia publica delicta patrant, imo de haeresi fundate suspecti sunt, cujus cognitio nobis qua episcopo competit, ideo his delictis jure divino, canonico et patriae

commensuratas poenas optimo et necessario jure contra jesuitas et eorum fautores declaramus, nec Sacrae Sedi, nec Augustae Domui Austriacae hac jurisdictionis competentia praejudicantes, quia ex Salisburgensi archidiaecesi, quae in Austriam extenditur[24], haec periculosa jesuitarum Societas hodiedum exulat[25].

Non vos ab obedientia nostra deterreat saecularis potestas, audite [p. 60] praecipientem Salvatorem, Matt. 10, v. 28: *Nolite timere eos qui occidunt corpus* et v. 33: *qui autem negaverit me coram hominibus, negabo et ego sum coram patre meo, qui in coelis est.* Horrete timidorum sortem, quam pars peccatorum manet Apoc[alypsis, cap.] 21, v. 8: *Timidis autem et incredulis et ex[s]ecratis et homicidis et fornicatoribus et veneficis et idolatris et omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardente*[26] *igne et sulphure, quod est mors secunda.* Si vivere vultis, nolite timere, sed aemulamini levitas [liber] 2 Paral[ipomenon cap.] 26: qui levitae regem Oziam ecclesiasticis se miscentem functionibus cohibere non timuerunt. In hunc ergo, qui non mutatur inobedientemque et praesumptuosum Oziam lepra percussit ac prout levitis, ita et Novi Testamenti, ecclesiasticis suam promisit assistentiam in viventem et in promissionibus suis fidelem Deum credite [p. 61] et sperate, ac nonnisi ab hac fide et spe excidere timete. Non solum jure divino et avitis sacris canonibus, sed etiam legibus Hungariae et inter reliquas tit. 78, par. 2, Op. Trip.: *non congruit cuipiam falcem suam in alterius messem mittere.* Gravissimaeque poenae statuuntur jure civili contra violatores jurisdictionis; jure canonico est excommunicatio latae sententiae. Nec solum in sacra seu altaris seu ordinis jura, sed nec in administrationem proventuum licet se etiam ipsis patronis cuiuscunque dignitatis et ordinis miscere sub poena excommunicationis[27], Conc. Trid. sess. 25 de refor. cap. 9, ejusdemque sessionis cap. 3 et [libro] Sexto[28] Dec[retalium Bonifacii VIII] lib. 5, tit. 11, cap. 11. Regalis et omnis alia saecularis potestas excommunicatur, quae propter excommunicationis denuntiationem praelatos et judices ecclesiasticos molestat et excommunicatos [p. 62] defendit ac protegit excommunicationisque validitatem impugnat. Sed Sexto[29] Dec[retal. Bonifacii VIII] lib. 5, tit. 11, cap. 6: Lege naturalis defensae, qua vis vi in continenti licite repellitur, competit praelato ecclesiastice [!][30] propter bonorum suorum ablationem cujuscunque dignitatis ablatores excommunicare. Ergo nostra sententia qua latam per canonem in eos excommunicationis sententiam denuntiamus, qui in nostram jurisdictionem, bonorum occupationem, administrationem et fructuum perceptionem, necnon jesuitarum introductionem, protectionem et defensionem sese immittere attentant, tanto justior et legalior est quanto manifesta magis est delinquentium indurata incorrigibilitas et ante nostram in integrum restitutionem absolutionis incapacitas quia Conc. Trid. sess. 22, de refor. cap. 11, ante plenam jurisdictionis, fructuum et bonorum restitutionem [p. 63] raptoribus nec Summi Pontificis suffragatur absolutio.

Nolite igitur timere et a confessione veritatis, doctrina Jesu Christi et Sanctae Matris Ecclesiae avelli, sed patrum etiam Graeci ritus avita vestigia aemula-

mini, quae in Romae censurato et anno 1733 typis Hieronimi Mainardi, authore vero Ignatio Kulczinski sacri ordinis S. Basilii edito libro cui titulus: *Specimen ecclesiae Ruthenicae* ennarrantur[31]. Hoc libro Novogrodensis anno 1415 die 15 Novembris celebratae Ruthenorum synodi ad caesarem et Constantinopolitanum patriarcham data decretalis litera continetur, qua per caesarem intrusi potius quam legitime electi metropolitae Photii depositio declaratur et haec inter reliqua causalitas refertur: *Jam vero violentem caesaris in ecclesia Dei dominium pati non possumus.* Hoc exemplo hodie et quidem [p. 64] recentissime per Poloniae rege nominatum Kiovensem metropolitam synodus Ruthenorum reprobavit et alium metropolitam eligit[32].

Absit omnis jactantia, absit omnis tumultus: apostolica fortitudine et constantia aemulamini patres pios, veritatis confessionem sine timore et personarum acceptione praestantes. Insistite apostolicis exemplis, sine timore praedicate justitiam, audite oraculum Eccl[esiastic]i cap. 4, v. 33: *Pro justitia agonizare pro anima tua et usque ad mortem certa pro justitia, et Deus expugnabit pro te inimicos tuos.* Timete ergo cessare aut desistere a confessione veritatis, quia 2-a [epistola] ad Tim[otheum, cap.] 2, v. 5: *qui certat in agone, non coronatur, nisi legitime certaverit* et Matt. 10, v. 22: *qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Hac legis, justitiae et confessionis necessitate [p. 65] sub virtute sanctae obedientiae et nobis specialiter reservatae, ipso inobedientiae facto, absque ulla ulteriore denuntiatione incurrendae suspensionis et excommunicationis censura, vobis universis et singulis et per vos universo nostro populo utriusque sexus firmiter praecipimus, ut omnes et singulos cuiuscunque status et ordinis existant, divitetis nec eis communicetis, qui jesuitas in jurisdictionem, habitationem et nostrorum proventuum usurpationem intrudi adjuvant, iis auxilio consilioque assistunt et in administrationem, sequestrationem et dispositionem jurisdictionis et proventuum nostrorum se immittunt. Hi enim omnes non judicis, sed juris et Sanctae Matris Ecclesiae sententia, Dei, sanctorum apostolorum sanctorumque oecumenicorum [p. 66] conciliorum effato et damnatione divinaeque indignationis anathemate excommunicati sunt, ita quidem ut his scienter communicantes eodem jure eandem maledictionem ipso facto incurrant.

[III] Haec est catholica et immutabilis sanctae ecclesiae doctrina. Cujus doctrinae obligamine, nostra apostolica potestate praeprimis canonice monendos esse praecipimus suis titulis dignissimos dominos qui titulo protectionis gremium ecclesiae nostrae subintrant ut praemissis contra nos et ecclesiam nostram attentatis delictis non communicent suumque protectionis officium esse noverint, ut ecclesiae nostrae contra praemissas laesiones assistant, scire obligati quod etiam tit. 9 par. 1 op. Trip.: nemo nisi legitime citatus et consueto juris ordine convictus in persona et rebus damnificari possit[33]. Protectionis etiam officium est promovere, ut carcere [p. 67] saeculare[34] incompetenter detenti sacerdotes nostri ecclesiasticae restituantur jurisdictioni: ut, quia justum judicatum est per fiscum decimas et alia ecclesiastica propter schisma ammissa[35]

beneficia, recepta unione, ecclesiae nostrae jure postliminii restitui[36], eadem justitiae necessitate, idem jus etiam per reliquos restituatur; ut, quia universale juris principium est, ex ingenuis natos esse liberos, presbiteros autem nostros esse ingenuos, nullus controvertere possit, eorum filii libertate non priventur; ut, quia nobiles jure Statuum gaudere recognoscuntur, jure Statuum ad publica etiam officia applicentur[37] ac ideo qui Carolinae sub schismate in officio fuerunt, recepta autem unione ex officio ejecti sunt, tam nobiles quam ignobiles in officia de facto reponantur. Eadem enim ratione, nimirum quod [p. 68] Valachi nobiles jure Statuum gaudere recognoscantur necessum est etiam ignobiles caeteris paribus jure concivilitatis gaudere et inter pares ad officia admitti parique cum paribus jure et libertate frui. Si enim ignobiles concives non sunt, quomodo ex his creati nobiles jure Statuum gaudere recognoscuntur?[38] Haec et similia manifesta jura et competentes ecclesiasticas immunitates protegere convenit quibus repugnat in administrationem jurisdictionis ecclesiasticae et in fructuum bonorumque ecclesiasticorum dispensationem saeculari statui se ingerere. Quare suis titulis dignissimi domini protectores sui officii canonice admonendi sunt et ad casum quo in laesionem immunitatis ecclesiasticae concurrere non reformidarent, eosdem uti reliquos excommunicatos [p. 69] sub iisdem censuris quibus supra devitandos praecipimus.

[IV] Quia autem ecclesiae bona, via facti, adeoque absoluta potentia mediante, occupata sunt, hinc e tit. 21 par. 1 Op. Trip.[39] nascitur argumentum, quoad Summum Pontificem per ecclesiam nostram fundamento articuli 45 Uladislai [decreti] 1-mi licite et valide recurri potest, quia ecclesia et nos per Latinum metropolitanum, secundum sacros canones, non audimur[40] nobisque in prima instantia justitia negatur, quae justitia in eo consistit, quod bona ecclesiae non sint gratis per terrae principem collata, sed praeterquam quod facile ultra sexaginta florenorum millia in solicitationem et aedificia[41] insumpta sint; alia circiter sexaginta millium florenorum aestimatio per ecclesiam fisco principis primum mutuo data, dein erga haec bona cessa sit[42]. Ergo quoad has summas pecuniarias [p. 70] et earum fructus fiscus principis nullum jus habet. Quocirca Summi Pontificis potestas interpellanda est, ut jesuitae horum damnorum authores, non solum a censura canonis per nos denuntiata non absolvantur, donec damna et expensas ecclesiae praeteritas, praesentes et futuras non compensent[43], sed etiam quoad alias laesiones ad praescriptum Conc. Trid., sess. 24 de refor., cap. 5[44] aliarumque canonicarum et Hungaricarum constitutionum in facie loci, adeoque in partibus juri stando, nobis et ecclesiae satisfaciant; eademque lege concurrente praeprimis tit. 39 par. 2 Op. Trip.[45] et articulo 23: 1741[46], quoad ea quae fiscus principis percepit, restituenda competens et efficax papalis interpositio ecclesiae huic impendatur. Bene pariter expendi velim, an non expediat huic ecclesiae missis his bonis et recepta pecunia eaque in securo territorio [p. 71] erga censum elocata episcopos et statum ecclesiae ad his patronatus et usurpatae in ecclesiam saecularis potestatis circumstantiis eliberari?[47] Expendi velim, quod haec ecclesia fuerit sedes archie-

piscopalis, quid deliquit haec ecclesia quod recepta unione contra sacros canones sit degradata ad sedem episcopalem?[48] An non expediat a Summo Pontifice exorare, ut competens archiepiscopalis dignitas ecclesiae huic restituatur et ecclesia haec metropolitae Graeci ritus unitorum incorporetur? Residentia episcopi et monachorum S. Basilii haberi potest in contermino aliorum christianorum principum territorio, nec hoc praejudicat Augustae Domui Austriacae, nam archiepiscopus Salisburgensis et episcopus Passaviensis simili jure possident jurisdictionem in Austria[49].

[V] His ad conciliandam ecclesiae huic christianam tranquilitatem rite [p. 72] expensis superest, ut consideretur quod Dec[reti Gratiani], 1 par[tis], dist[inctionis] 86, cap. 21 alimenta negare homicidio negare aequiparetur[50]. Episcopis autem a populo jure divino debentur alimenta, quod jus divinum mutare sub maledictione prohibitum est saeculari potestati. Audite Apostolum, [epistola] 1-a ad Cor[inthios, cap.] 9, v. 13 et 14: *Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt, edunt et qui altari deserviunt, cum altari participant? Ita et Dominus ordinavit iis qui evangelium annuntiant, de evangelio vivere.* Quantam ergo ibidem v. 16 evangelizandi obligationem Apostolus declarat dicendo: *Vae enim mihi [est], si non evangelizavero*, tanta vobis erga nos, qui propter officium enecari quaerimur, praestendarum collectarum incumbit necessitas. Et ideo cum Apostolo 1-a ad Cor. 16, v. 1, vos monemus: *De collectis autem quae fiunt* [p. 73] *in sanctos, sicut ordinavi ecclesiis Galatiae, ita et vos faciatis.* Nolite a nostris ordinationibus recedere, sed cum videatis contra omnem justitiam nos alimentis et promovendae communis justitiae mediis destitui, collectis amplioribus nobis subvenire festinate. Obligatur etiam jure divino populus pro suo episcopo orare, quare cum Apostolo ad Hebr[aeos, cap.] 13, v. 18 [et 19] vos hortamur: *Orate pro nobis: confidimus enim, quia bonam conscientiam habemus in omnibus bene volentes conversari. Amplius autem precor vos hoc facere, quo celerius restituar vobis.* Et cum Davide, vir secundum cor Dei: *Psal*[mus] 53, v. 7: *Averte mala inimicis meis et in veritate tua disperde illos.* Vobis ut supra praecipimus, ut in singulis parochiis constantes publicas preces instituatis, ut Deus ecclesiae nostrae et nostros inimicos ac persecutores, secundum [p. 74] multitudinem miserationum suarum, convertere aut hos induratos, adeoque divinae miserationes incapaces, in veritate sua et secundum suas fideles promissiones, humiliare et disperdere festinet, secus non facturi, nisi incursis per nos apostolica potestate denuntiatis censuris divinam etiam indignationem vobis superinducere velitis. In reliquo apostolicam vobis impertimur paternam benedictionem. Datum Romae, ipso festo S. Bartholomaei apostoli 1747[51].

■ **BAFC, ms. lat. 566, p. 49-74, copie de reg., de aceeaşi mână ca şi memoriul din 8 august 1746 (Doc. 48); împărţirea în puncte şi alineatele ne aparţin; rezumat nesatisfăcător B, Klein, p. 223-224; menţiune P, Teologul, p. 15.**

Note

[1] Poate inexact intitulat astfel, căci nu cunoaştem - noi cel puţin - care ar fi primul său decret numai către cler, ţinând seama că decretele sale anterioare - cel din 21 septembrie 1746 (de excomunicare a lui Balogh) şi cel din 25 ianuarie 1747 (de suspendare din vicariat a lui Aaron) - erau adresate nu numai clerului, ci şi laicilor din dieceză. Probabil totuşi că el socotea ca prim decret al său către cler pe cel din 21 septembrie 1746, la care se referă în cel de faţă (pct. [I]), după ce pe celălalt decret - din 25 ianuarie 1747 - l-a „suspendat".

[2] Parafrazat (CJH, *Trip.*, ed. cit., p. 44).

[3] N-avem nici o dovadă că Aaron ar fi fost în contact de vreun fel cu Balogh după excomunicarea acestuia, mai ales că acesta plecase din dieceză înainte de sosirea decretului de excomunicare acolo (vezi scrisoarea lui Aaron către Propaganda, 14 decembrie 1746, *Doc. 53*).

[4] Inochentie redă aici inexact conţinutul acelei scrisori (P, *Coresp.*, p. 27).

[5] E vorba despre decretul de excomunicare împotriva lui Balogh.

[6] Inochentie către Aaron, 12 noiembrie 1746 (P, *Coresp.*, p. 47-48). Cf. memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71* şi n. 87).

[7] Arhiepiscopul de Strigoniu; dar scaunul acestuia era pe atunci vacant!

[8] Termenul se regăseşte în decretul de excomunicare contra lui Aaron, tot din 25 august 1747 (*Doc. 95*).

[9] P, *Coresp.*, p. 85-86. Cf. şi menţionatul decret (în nota precedentă).

[10] Corect: „vicariali".

[11] Partea ultimă a frazei, şi anume de la „quoadusque" până la „non praestiterit", ni se pare contradictorie, neclară.

[12] Citat cu o modificare de topică.

[13] Cf. decretul de excomunicare împotriva lui Balogh (P, *Coresp.*, p. 35), de unde rezultă, deşi nu tocmai clar, că în timpul episcopului precedent - adică al lui Giurgiu Patachi - teologul iezuit ar fi abuzat, potrivit unor zvonuri, de încrederea acestuia, refuzând să-i dea socoteală de nişte bani din veniturile episcopale şi s-ar fi retras, zice-se, din dieceză „spre scandalul public". E vorba de Georgius Régai, care a funcţionat multă vreme mai întâi ca „director", adică un fel de administrator al diecezei, între 1716 şi 1723, apoi ca teolog lângă Patachi şi chiar lângă Inochentie (acesta se plânge în acelaşi decret de uneltirile sale), până la 1738 (Nilles, I, p. 303 şi n. 6, p. 401-402; II, p. 540; B, *Klein*, p. 144; P, *Teologul*, p. 5).

[14] Adică în răstimpul dintre moartea lui Giurgiu-Patachi (1727) şi numirea (1729) sau chiar instalarea (1732) lui Inochentie.

[15] Celelalte izvoare nu spun nimic reprobabil despre Fitter, dimpotrivă îl laudă, relevă dragostea sa pentru clerul unit şi pentru poporul român, preţuirea de care se bucura în rândurile acestui cler, care îi regreta plecarea din Transilvania la sfârşitul anului 1729, când a devenit rector al colegiului iezuit din Caşovia (Košice). Este de reţinut şi faptul că Inochentie, teolog la Universitatea iezuită din Tirnavia, a fost pus pe lista candidaţilor la

episcopie, în 1728, cum am mai spus, oarecum după sugestia lui Fitter (Nilles, I, p. 478-496; II, p. 497-500; cf. şi B, *Klein*, p. 1-4)!

[16] Care „vicar"? Erau în acelaşi timp doi vicari (generali): protopopii de Daia şi de Juc (Nilles, I, p. 488-492; B, *Klein*, p. 3-4).

[17] Franciscus Szunyogh (1669-1726), teologul episcopului Atanasie, a refuzat demnitatea de episcop, la care voia să-l aleagă, în 1713, după moartea aceluia, clerul unit; scria atunci arhiepiscopului de Strigoniu (Christian-August de Saxonia) că era sătul de „deliciul" de a lucra de 13 ani între români; el publicase în 1696 un catehism în româneşte (Nilles, I, p. 371-372, 395-396; Dragomir, I, p. 79; Tóth, p. 53-54; Bârlea, *Biserica Rom. Unită şi ecumen. corif. Ren. cult.*, p. 56).

[18] Corect: „assumitur".

[19] În izvorul citat (CJC, ed. 1730, II, col. 737): „interpretamur" (scrie papa Inocenţiu III, în 1214).

[20] Cf. şi memoriile din 1 şi 22 iulie 1747 (*Doc. 85* şi n. 6; *Doc. 91* şi n. 5).

[21] CT, ed. cit., p. 359 (referirea lui Inochentie la acest capitol e forţată, fiindcă acesta prevedea ca episcopul să-l înştiinţeze mai întâi pe superiorul călugărului vinovat, având dreptul să-l pedepsească numai în cazul în care superiorul n-ar fi luat măsuri, într-un anumit termen stabilit de episcop).

[22] Nici această referire nu pare potrivită pentru a fi invocată contra iezuiţilor, căci în izvorul citat e vorba de cei ce se abat de la învăţătura lui Hristos.

[23] Cf. şi memoriul din 10 mai 1747 (*Doc. 71*, n. 44).

[24] Dar din punct de vedere politic nu ţinea de Austria.

[25] Despre rezultatele în general slabe ale misiunilor (temporare) iezuite pe teritoriul arhiepiscopiei de Salzburg, din cauza opunerii îndeosebi a luteranilor, mai ales în anii 1720-1730: Duhr, IV/2, p. 245-248; pentru anii 1740-1750 n-aduce nici un fel de date.

[26] În izv. citat, corect: „ardenti".

[27] Aluzie la culpabilitatea amestecului autorităţilor laice, chiar şi al celei suverane, în treburile bisericeşti.

[28] Corect: „[Libri] Sexti". E vorba de *Liber Sextus Decretalium domini Bonifacii papae VIII*...

[29] Corect: „Sexti".

[30] Corect: „ecclesiae".

[31] Corect: „enarrantur". Ignatius Kulčynskyj a fost, în 1729-1735, procurator general al basilienilor ruteni şi rector al bisericii Madonna del Pascolo, unde stătea Inochentie (*Mon. Ucrainae hist.*, VI, indicele). Cartea la care se referă acesta, pentru a invoca un argument şi din istoria bizantină împotriva amestecului puterii laice supreme în treburile bisericeşti, se afla, fără îndoială, în biblioteca acelei reşedinţe călugăreşti (*ibid.*, p. 51, 54 nr. XI).

[32] Informaţia privind reprobarea numirii despre care se aminteşte în text nu corespunde. Asupra numirii lui Athanasius Šeptyckyj ca mitropolit (unit) de Kiev (1729 - † 11 decembrie 1746) şi a urmaşului său Florian Hrebnyckyj (1748-1762) vezi *ibid.*, indicele.

[33] Cf. scrisoarea lui Inochentie către Ioan Timandi, magistrul de poştă din Juc, 1 iulie 1747 (P, *Coresp.*, p. 91).

[34] Corect: „saeculari".

[35] Corect: „amissa".

[36] Vezi şi scrisorile lui Inochentie către Colloredo-Melz şi Seilern, 2 iulie 1746 (*Doc. 35, 41*).

[37] Dispoziţii timide în acest sens cuprinde decretul Mariei Tereza, 18 iunie 1747 (Dragomir, I, anexă, p. 61-62).

[38] În acest act al lui Inochentie se repetă deci unele revendicări politice formulate de el în memoriile sale dinainte de fuga sa la Roma, mai ales în cele dintre 1735 şi 1744 (de ex. B, *Klein*, p. 37-39, 117-119; Tóth, p. 76 şi urm.; Prodan, ed. din 1984, p. 158 şi urm.; Decei, *passim*).

[39] Referirea nu corespunde (vezi ed. cit., p. 84).

[40] Nu se spune însă aici că scaunul acestui „mitropolit latin", adică al celui de Strigoniu, era vacant în acest timp (între decembrie 1745 şi noiembrie 1751), ceea ce, de altfel, ştia foarte bine Inochentie, căci de aceea se adresa capitlului arhiepiscopal din Strigoniu la 19 noiembrie 1746 (P, *Coresp.*, p. 53-54).

[41] Zidirea mănăstirii şi reşedinţei episcopale din Blaj (B, *Klein*, p. 19-25).

[42] Cf. memoriul din 22 iulie 1747 (*Doc. 91* şi n. 2-3).

[43] Vezi „condiţiile" cu data conjecturală: după 22 iulie, înainte de 25 august 1747 (*Doc. 92*, n. 3).

[44] CT, ed. cit., p. 267 (referirea nu corespunde, în acest cap. cit. fiind vorba de jurisdicţia asupra episcopilor în cazul învinuirilor ce li s-ar aduce).

[45] Nu corespunde (ed. cit., p. 300-302).

[46] Aceeaşi observaţie (decretul I al Mariei Tereza, CJH, *1740-1835*).

[47] S-ar fi lăsat însă dinastia habsburgică despuiată de dreptul de patronat asupra Bisericii Unite? Hotărât că nu! Presupunând, chiar şi pentru un moment, ca posibil acest lucru, rezultă de aici de asemenea că Inochentie, în acea vreme de grea cumpănă pentru el, făcea abstracţie de realităţi.

[48] Cf. memoriul din 22 iulie 1747 (*Doc. 91* şi n. 16).

[49] Aluzie, se pare, la dependenţa politică directă (ca *geistliche Reichsstände*) a arhiepiscopiei de Salzburg şi a episcopiei de Passau faţă de Imperiul Romano-German, iar nu de posesiunile ereditare ale dinastiei habsburgice.

[50] Cf. şi memoriul din 1 iulie 1747 (*Doc. 85* şi n. 5).

[51] „Festum S. Bartholomei Apostoli": 24 august st. n., 25 august st. v. (Vartolomei).

97

1747 august 26, Viena

Serbelloni către Aaron. Îndemn de a conduce dieceza Făgăraşului potrivit instrucţiunilor Propagandei, fără să se preocupe de ceea ce îi scrie Inochentie.

Admodum reverende pater,

In epistolis Sacrae Congregationis de Propaganda Fide habes, Admodum reverende pater, intentionem feliciter regnantis Pontificis et methodum quam observare debes in directione hujus diaecesis meaque consilia semper conformia fuerunt dictis instructionibus. Curas igitur te gerere juxta dictam dispositionem, nam tali modo et proprio muneri satisfacies et hujus Aulae Regiae non incurres censuram. Vidi epistolam tibi scriptam a reverendissimo episcopo Fogarasiensi[1], quae non meretur responsum. Dissimulandum est aliquid propter ejus characterem epsicopalem et simul tollenda est ansam suspicandi quod correspondeas cum ipso. Mihi pariter plures scripsit literas, sed amplius non respondeo. Continues itaque prudentia et zelo commissam tibi administrationem hujus diaecesis, nec cures imposterum quid episcopus scribat, dum singulari studio erga tuum meritum maneo. Viennae, 26 Augusti 1747.

Paternitatis tuae
admodum reverendae

ad servitia paratus
F[abricius], archiepiscopus Patracensis,
nuncius apostolicus

Reverendo patri Petro Aaroni, vicario generali Fogarasiensi, Claudiopolim [!].

■ **ASC, Col. doc. Blaj, nr. 104, orig., numai subscripţia e autogr.; ASV, Germ., vol. 364-365, f. 564v, copie de reg.; APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 274, copie; mf. DGAS, rola 60.**

Notă

[1] E vorba – cum reiese din *Doc. 115*, cu data 28 octombrie 1747 – de o copie a scrisorii din 3 iunie 1747 (vezi studiul, Cap. IV, n. 33).

98

1747 septembrie 9, Viena

Serbelloni către Valenti. Curtea își reînnoiește stăruințele ca papa să-l determine pe Inochentie la demisie, în schimbul unei pensii, căci nu mai vrea ca acesta să se întoarcă în Transilvania și nici ca Biserica Unită să fie lăsată în abandonare, cu riscul de a se compromite rezultatele câștigate de catolicism în acele părți.

Eminentissimo e Reverendissimo Signore signore, Padrone colendissimo,

Sono stato jeri ricercato alla Corte dal conte di Colourat: se avessi per anche ricevuto da Vostra Eminenza alcun rincontro rispetto alla renunzia che si desidera da Sua Maestà la Imperatrice Regina che siegua[1] per parte di cotesto monsignore Klein del vescovato di Fogaras[2], giacché per le ragioni note alla Santità Sua ed all'E.V. non conviene ch'egli vi ritorni, nè di lasciare quella chiesa abbandonata con rischio di perdere in poco tempo quello che si è acquistato in molti anni a favore della nostra santa religione in quelle parti. Et avendo sentito[3] di non averne più V.E. fatto alcun cenno dopo quello a lui riferito[4], che Nostro Signore avrebbe procurato di far disporre l'animo di quel prelato ad abbracciare il partito offertogli di una pensione dimettendo quella chiesa, mi fece con molto istanza di tenere ricordato all'E.V. questo affare desiderando Sua M-tà e richiedendo il bisogno spirituale di que' popoli, che si riduca quanto più presto sia possibile al fine bramato. Al che avendo colla presente adempito, facendole profondissimo inchino, mi dico sempre di V.E.

Vienna, 9 settembre 1747

Umilissimo, divotissimo,
obbligatissimo servitore
F. Arcivescovo di Patrasso

Signor Cardinale Valenti Gonzaga
Secretario di Stato di Nostro Signore (Roma).

■ **ASV, Germ., vol. 351, f. 424-424v, orig., numai subscripția e autogr.**

Note

[1] Subjonctiv prezent de la *seguire*.

[2] Cf. Maria Tereza către Albani, 2 septembrie 1747 (B, *Klein*, p. 212, n. 1; p. 215, n. 2).

[3] Kolowrat.

[4] *Doc. 89* din 8 iulie 1747.

99

1747 septembrie 9, Roma

Inochentie către nepotul său Ioan. Îl îndeamnă să progreseze mai departe atât în studii, cât şi în pietate (rezumat în studiu, Cap. VII).

Literae datae juveni Joanni Klein.

Nobilis juvenis, dilecte fili,

Tuas 23 Julii ad me dates literas gratanter recepi et tuum in literis progressum cum solatio intellexi, cui literario progressui ut profectum in pietate jungas enixe hortor. Ham pietate a Deo exorabis lumen, quo vocationis divinae placitum intelligere possis, quia ego determinare non possum, quid tibi expediat. Consulit ipse Dominus statum religiosum, sed tu bene expendere debes, an continens et castus usque ad mortem perseverare possis. Si tibi infidis Sanctus Apostolus Paulus svadet melius esse nubere, quam uri[1]. Igitur quid hac in parte, invocata Dei gratia et auxilio, elegeris mihi totum acceptum erit, nec intermittem pro posse meo tuas bonas adjuvare intentiones. In quem finem perillustri domino Sukiensi postarum magistro iterato te recommendavi, nec desinam recommendare quoadusque intellexo[2] quod te bene geras. Utque Dominus te in omni bono confirmet paternam et apostolicam tibi do benedictionem, tu quoque ora, ut me tibi Deus conservet et a malis eruat, qui persevero, dilecte fili

Romae, 9 7-bris 1747 Pater humilis

■ **BAFC, ms. lat. 566, p. 90-91, copie de reg.; menţiune P, Coresp., p. 104, nr. 61, n. 1.**

Note

[1] *Epistola întâia către Corinteni a Sfântului Apostol Pavel*, cap. 7, vers. 9.

[2] Corect: „intellexero".

100

1747 septembrie 9, Roma

Inochentie către Ladislau Deési (sameş al domeniului episcopal de Blaj). Răspunzându-i abia acum, din pricina treburilor multe care l-au împiedicat, îl descarcă pentru gestiunea sa, aprobând socotelile ce i-au fost prezentate cu întârziere înainte de plecarea sa din ţară. Îi recomandă bună înţelegere cu rudele sale (ale lui Inochentie).

Litera data domino Ladislao Deési de Nagy Ikland[1].

Perillustris ac generose domine mihi observande,

Negotiorum multitudo impedivit responsum super iis quas Vestra Dominatio 1 Junii anni infrascripti ad me dedit. Quod super ratiociniis hactenus absoluta non sit Vestra Dominatio, culpa fuit morosa ratiociniorum exhibitio, cui meus e patria abitus et praesens mei persecutio illico successit. Ut itaque Vestra Dominatio secura sit, praesentibus declaro, quod revivis jam per me ratiociniis Vestram Dominationem et suos successores adeo meae praecisae potestati reservem, ut per nullum alium quoad ratiociniorum statum impeti aut in jus vocari valeant et ideo hac in parte praesentes literas vim protectionis et absolutionis meae continere declaro eousque quousque praecise reservatas solennes literas absolutionales solemniter non extradidero et in casum quo me Dominus ex hac mortali vita evocare dignaretur antequam hujusmodi sollenes literam extradam, praesentibus omnem absolutionalium validitatem attribuo, ut tam extra quam intra judicium pro formalibus literis absolutionalibus acceptentur. Commendo cum meis nepotibus sanguineque et affinitate junctis, bonam harmoniam, et benedictionem paternam apostolicamque tribuendo persevero,

Perillustris et generosi Dominationis Vestrae

Romae, 9, 7-bris 1747 Servus et pater humilis

■ **BAFC, ms. lat. 566, p. 97-98, copie de reg., de altă mână decât doc. precedent.**

Notă

[1] *Nagy-Ikland*: Iclandul Mare, aproape de Luduşul de Mureş (Suciu, I, p. 302, sub cuvântul: *Iclandul Mare*). Confuzie, desigur, cu *Nagy Iklód*: Iclod sau Iclodul Mare, aproape de Gherla (*ibid.*, sub cuvântul: *Iclod*), sat amintit ca „predicat" nobiliar al aceluiaşi personaj în *Doc. 195* din 29 iunie 1748. Destinatarul, poate, e unul şi acelaşi cu „Deési László" menţionat în 1765-1766 (în notele lui Jakó la Rettegi, p. 507), din familia nobiliară de Iclodul Mare (Kádár, p. 82-83).

101

1747 septembrie 12, Daia şi Juc

Un arhimandrit şi 25 de protopopi către Inochentie. Memoriu prin care îi cer să nu demisioneze, ci să se întoarcă repede acasă, căci altfel poporul nu mai vrea să ştie de Unirea bisericească (rezumat şi, în parte, tradus în studiu, Cap. V).

Dalijae et Suh[1], 12-ma Septembris 1747

Illustrissime ac reverendissime domine baro episcope,
domine nobis gratiosissime,

Notum est Illustrissimae Dominationi Vestrae Valachorum in Transylvania inhabitationem hystoricorum [!] fere narrationem superare, notum inquam Transilvaniam Valachis a tott [!] centenis annis numquam fuisse vacuam, qui sub Barbaris ac acatholicis principibus[2] semper sua privilegia, jura[3] ac praerogativas habuêre, habuerunt Valachi Transilvani antiquissimis semper temporibus suum archiepiscopum ac sedem archiepiscopalem, quam inter tott temporum revolutiones[4], inter tott perpessas calamitates, intacte et imperturbate tenuerunt, quamque serenissimus quondam[5] princepe Transilvaniae Gabriel Bathori violari non permisit, quinimo clementissimo suo sub[6] Litera A. confirmavit decreto et per alios observari voluit. Sed ipsemet etiam gratiosissimae memoriae piissimus imperator divus Leopoldus severo suo ac clementissimo decreto sub Litera B.[7] eadem orientalis ecclesiae Transilvaniae privilegia, jura ac praerogativas inviolate observari sub gravi indignatione praecipere dignatus est, donec tandem per Ill-mae D. Vestrae aliorumque fidelium archidiaconum[8] Valachica haec natio tota S[anctam] Unionem amplexa est. Ex archiepiscopali sede in episcopalem cum adiuncto sibi theologo alterius nationis et[9] ritus sine praestito de sua fidelitate juramento, sine dependentia ab episcopo, imo ut ille leges praescribat episcopo et toti venerabili clero habere coacta est.

Jam, Ill-me D-ne, cum per triennium tali episcopo in tam tumultuariis temporibus, in tali ab unione recalcitrantis plebis seditione, tott emortuorum sine baptismo puerorum, tott christianorum sine confessione ac sacra communione defunctorum perditionem, tott denique hominum nostrorum parochorumque ob hanc praecise rationem profugium adscribere cui debemus? Nisi tali qui per sinistras informationes sedem hanc pastore suo privavit.

Hinc Ill-mae D-ni Vestrae nostrum miserrimum desperatumque jam statum ac mentem declarare volumus, quatenus nos nullo modo volumus ut Ill-ma D-tio Vestra resignet episcopatum (prout inaudivimus quod ad hoc cogeretur),

nec admittemus alium episcopum vivente Ill-ma D-ne Vestra. Significamus etiam hoc quod si Ill-ma D-tio Vestra per fas et nefas aut quomodocumque ad hoc agendum cogeretur populus quoque Valachicus renuntiabit unioni, qui unanimiter clamat, quod si Ill-ma D-tio V-ra redierit quidquid illis agendum proponet, hoc agent, et si non redierit, nihil scire vult de unione et unitis, res profecto consideratione digna, et ut proponatur iis quibus interest conservare S. Unionem et animas eorum, pro quibus Christus sanguinem[10] fudit, salvare. Adeoque humillime rogamus, ut dignetur qua fidelis et bonus pastor (cuius praesentia si aliquando, nunc maxime necessaria) sollicitari, ut suo celeri adventu suas orbatas oves consoletur, sine tamen tali adiuncto theologo diversae nationis et ritus, cuius ratione universus clerus cum populo anno adhuc 1744, tempore accessus[11] Illustritatis Vestrae Viennam, porrexerat instantiam promovendam ut amoveatur, cui de facto etiam inheret[12], significans quod nullo modo tamquam offensionis lapidem[13] habere velit.

Quibus dum unanimi voto Ill-mae D. V-rae gratiosum responsum praestolaremur, nosmet paternae gratiae ac pastorali benedictioni commendantes manemus.

Ill-mae ac R-mae D-nis V-rae humillimi capellani Archimandrita Leontie[14] Monas
Archidiaconus Samuil[15] ex Bosna[16]
Archidiaconus Giomalensis[17]
Archidiaconus Hunyadensis[18]
Archidiaconus Thuriensis[19]
Archidiaconus Iliensis[20]
Archidiaconus Giorgius[21] Timandi
Archidiaconus Joannes Dragos Thordensis
Abrahamus Pop archidiaconus Dallyensis [!]
Archidiaconus Carolinensis
Nicolaus Pop archidiaconus Ballamirensis
Joannes Szachadati[22] archidiaconus Ballasfollensis[23]
Samuel Pop archidiaconus Sebisiensis
Mattaeus Pop archidiaconus Örmeny Szechiensis[24]
Archidiaconus Brostoniensis[25]
Petrus Pop archidiaconus Recensis[26]
Clemens Chaliani[27] archidiaconus Szovatensis
Procopius Pop archidiaconus Theuriensis[28]
Archidiaconus Athanasius Neszediensis[29]
Giorgius[30] archidiaconus de Chopru[31]
Gabriel archidiaconus Bonsmirensis[32]
Gabriel archidiaconus Szovarensis[33]
Joannes archidiaconus de Chessei[34]
Michael archidiaconus de Reze[35]
Gabriel archidiaconus de Icland[36]
Archidiaconus Sazmirensis[37]

■ **Cunoaştem două copii: 1) ASV, Germ., vol. 353, f. 258-259, pe care o publicăm; 2) BAFC, ms. lat., p. 116-120, publ. P, Coresp., p. 106-108, cu data topografică numai Daia şi cu cea cronologică greşită: 22 (în urma asemănării cifrelor 1 şi 2 în grafia copistului) septembrie 1747, această din urmă ed. cuprinzând şi alte câteva erori, pe care le arătăm în note. Înainte de P, scrisoarea a fost cunoscută, pe baza acestei copii, de B, Klein, p. 230-231, care o rezumă tot cu data cronologică inexactă pe care am amintit-o. Data cronologică exactă se poate deduce, indirect, şi din scrisoarea secţiei catolice a Guvernului Transilvaniei către Maria Tereza, 29 septembrie 1747 (Doc. 105), precum şi din aceea a lui Aaron către Serbelloni, 4 octombrie 1747 (Doc. 107).**

Note

[1] Corect: „Suk" (*Zsuk*, Juc).

[2] P, *Coresp.*, p. 106: „principus".

[3] Copia 2: „tum".

[4] *Ibid.*: „resolutiones".

[5] P, *Coresp.*, p. 106: „quandam".

[6] Copia 2: cuvânt repetat.

[7] Rezultă deci că prezenta scrisoare era însoţită de două anexe.

[8] Corect: „archidiaconorum".

[9] P, *Coresp.*, p. 107: conjuncţia lipseşte.

[10] *Ibid*: „sanquinem".

[11] *Ibid.*: „accensus". Această eroare a determinat traducerea greşită a frazei la Stăniloae, p. 1173, unde „accensus" e tălmăcit ca „tulburat"; în realitate, e vorba de „accessus" (mers), cu referire la călătoria lui Inochentie la Viena!

[12] Corect: „inhaeret". Copia 2: „haeret".

[13] *Întâia Epistolă Sobornicească a Sfântului Apostol Petru*, cap. 2, vers. 8; *Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, cap. 9, vers. 32, 33.

[14] Copia 2: „Leontiac".

[15] P, *Coresp.*, p. 107: „Samuel".

[16] Bazna, aproape de Mediaş.

[17] Geomal, în Alba.

[18] Protopopul Zaharia (P, *Coresp.*, p. 96).

[19] Tureni, la nord-est de Turda. E vorba de protopopul Maniu (*ibid.*, p. 96; cf. B, *Episcopii*, p. 269, menţiune din 1756).

[20] Ilia, în Hunedoara.

[21] P, *Coresp.*, p. 107: „Georgius".

[22] *Ibid.*: „Szakadati".

[23] Copia 2: „Balosfallensis". Corect: „Balasfalvensis".

[24] P, *Coresp.*, p. 108: „Örmeny-Szekiensis". E vorba de satul Armeni, în părţile Sibiului (Suciu, I, p. 45).

[25] P, *Coresp.*, p. 108: „Brotonensis". E vorba de satul Broşteni, la sud-vest de Copşa Mică; protopopul cu numele tot Maniu (*ibid.*, p. 96).

[26] Râciu, la nord-vest de Târgu-Mureş. Cf. şi *Klein*, p. 351: Archidiaconatus Röcsiensis.

[27] P, *Coresp.*, p. 108: „Kaliani".

[28] Tăureni (*Mezőtóhát*), la nord de Luduşul de Mureş. E vorba de protopopul „Precup Tohatiensis" (P, *Coresp.*, p. 97).

[29] P, *Coresp.*, p. 108: „Naszodiensis". Cf. *ibid.*, p. 97.

[30] *Ibid.*, p. 108: „Georgius".

[31] Copru, în părţile Gherlei (Suciu, I, p. 165).

[32] Corect: „Boncznirensis". Cf. Boncznyires (B, *Klein*, p. 342). P, *Coresp.*, p. 108: „Boszmirensis". E vorba de satul Bonţ, în părţile Gherlei.

[33] Suarăş (*Szováros*), în părţile Dejului.

[34] Căşeiu (*Alsó-Kosály*), la nord de Dej. Subscripţie lipsă la P, *Coresp.*, p. 108.

[35] Recea-Cristur, la sud-vest de Dej (Suciu, II, p. 73).

[36] Iclandul Mare (*Nagy-Ikland*), aproape de Luduşul de Mureş (Suciu, I, p. 302), unde popa Găvrilă, probabil protopopul de mai târziu, e menţionat deja de conscripţia diecezei întocmită de Inochentie în 1733 (B, *Klein*, p. 357).

[37] P, *Coresp.*, p. 108: „Szaszmirensis". Corect: „Szasznirensis". E vorba de satul Nireş (Szásznyires), în părţile Dejului (Suciu, I, p. 427).

102

(1747 toamna?, Viena)

Grigore Maior către Inochentie. Rezumat – nu întru totul limpede – al unei scrisori în românește: îi dă de știre, printre altele, că îl îngrijorează gândul că poate o scrisoare precedentă, ce i-a adresat-o în timpul călătoriei, a determinat Cămara să provoace interzicerea corespondenței clerului unit cu vlădica; mai spune că anexează la această scrisoare (rezumată) răspunsul tezaurarului (Transilvaniei) la întrebarea cum să procedeze el, care e împuternicitul vlădicăi, în atare situație.

Substantia epistolae Valachicae

Qua archidiaconus Major[1] notificat baroni Klein, quod in magna sollicitudine fuerit cum suo episcopo propter multas necessitates et res quae nihil tale cogitantibus accederit[2] propter eam epistolam quam archidiaconus Major in itinere scripserat[3], nam quod ea forte causa fuerit, ut ab Inclyta Camera emanaverit decretum regium ad universum clerum Graeci ritus unitum, quo prohibebatur omnis correspondentia cum barone Klein[4], ob quam rem quod officii sui esse putaverit idem Major ad excellentiam suam dominum thesaurarium[5] scribendi, quid sibi facto opus esset, cum esset plenipotentiarius baronis Klein[6]; ad quam interrogationem, quod illi praesens hic accludat responsum thesaurarius miserit. Notificat praeterea baroni Klein circa pecuniam quam missionario dederit[7] et quod Agens ipsorum hic Viennae residens bonam spem illis det commissum sibi negotium bene finiendi.

■ **H-H-StA, Hung., F. 364, p. 276 (cu o însemnare modernă greșită: 1745); mf. DGAS, Viena, rola 90, c. 252; fc. BAFC.**

Note

[1] Calitate surprinzătoare pentru Grigore Maior aceasta de „arhidiacon", care corespunde celei de protopop în documentele epocii, cu referire la clerul românesc unit sau ortodox. E o stângăcie a celui care a făcut la Viena rezumatul? Maior a fost în această vreme, precum se știe, călugăr basilian, hirotonit preot la Roma, la 17 decembrie 1745 (Ardeleanu, în *Transilvania*, X, 1877, nr. 11, p. 124).

[2] „quae – accederit", expresie ce ni se pare fără înțeles: greșeală a celui care a făcut rezumatul sau neinteligibil din pricina unei omisiuni? sau eroare, în loc de „acciderint"?; „cogitantibus" e un plural, fiindcă se referă și la S. Caliani (vezi nota urm.). În acest caz, sensul ar fi: (necazurile și treburile) pe care le-au avut (Maior și Caliani), care nu s-au gândit (așteptat) la așa ceva.

[3] Aluzie, fără îndoială, la drumul de întoarcere al lui Maior și Caliani de la Roma la Blaj, în primăvara-vara anului 1747.

[4] Tóth, p. 193, n. 2. Cf. și Dragomir, I, anexă, p. 58 (instrucțiunile pentru „protectorii" Unirii, 20 iunie 1746, arată că tezaurariatul - alt termen pentru Cămară - trebuie să vegheze la interceptarea „corespondenței suspecte, atât a preoților uniți, cât și a celor schismatici, cu clerul și călugării din Țara Românească și Moldova").

[5] Baronul Ignatius Josephus Bornemisza de Kászon, care fusese unul dintre „protectorii" oficiali ai Unirii; a fost numit tezaurar al Transilvaniei în august 1746 (Trócsányi, p. 475).

[6] Tóth, p. 193, n. 4. Pentru un caz asemănător, de mai târziu (din 1757): P, *Coresp.*, p. 118-119.

[7] Pentru a se putea întreține, la 30 septembrie 1747 Inochentie cerea clerului unit să-i trimită bani pe ascuns, prin călugări piariști (B, *Klein*, p. 227; P, *Coresp.*, p. 108-109). Ceruse bani și prin scrisoarea din 29 iulie același an către S. Caliani (B, *Klein*, p. 222-223; P, *Coresp.*, p. 95-96).

103

1747 septembrie 19 (Roma)

Inochentie către Maria Tereza. După ce continuă să prezinte instituţia teologului iezuit în culori nefavorabile, pe teolog ca o piedică în aducerea la îndeplinire a ordinelor regale (!), o roagă pentru reintegrarea sa în episcopie şi în drepturile sale episcopale, ca să se poată dedica, de acum înainte, numai îndatoririlor sale spirituale, renunţând la preocupările „temporale" (lumeşti, social-politice).

Sup[p]lex libellus tit[ulato] domino Baldani, auditori eminentissimi cardinalis Alexandri Albani die 19, 7-bris 1747 in hunc finem datus, ut sua eminentia ex officio eum Viennam Austriae submittere dignotur:

Sacra Caesarea Regiaque Majestas, Domina domina clementissima,

Innatam Austriacis principibus clementiam a mea ecclesia et me citra omnem meam culpam averti et in indignationem converti gemens, statum causae penitius examinando, ad Sacrae C[a]esareae Regiae Majestatis Vestrae clementiae et justitiae solium repraesentandum censui. Dum anno 1741 jesuitae benignum attulerunt mandatum, ego molestum quidem hospitem in obsequium Augustae Domus tolerare statui. Et dum populus hujus hospitis amotionem[1] et pro justitiae promotione juriumque ecclesiae huic competentium confirmatione meam postulavit interpositionem, ego respondi, quod nonnisi pontificabilus praeesse velim, consequenter ut sibi ecclesiae quaod[2] jura sua de alio intermediatore provideat. Venerabilis clerus ad sacram Viennensem nuntiaturam recurrit et abinde mihi apostolicum monitorium attulit, ut ad universa ecclesiae jura episcopalem apostolicam extendam vigilantiam. Quia ergo leges Hungariae exigunt, ut omnes judices etiam spirituales causarum auditoris officii juramentum sub nullitate sententiae deponant, quod ubique adeo in usu est, ut ipsi accatholici jurare per Deum non recusent, sed praecise sanctorum invocationem, quam formula juramenti continet, deprecentur. Quantae autem contra accatholicos sint propterea querelae, notorium est. Quare ergo ecclesiae meae et mea querela contra jesuitam locum non habeat, qui jesuitae nec per Deum jurare vult, cum tamen nec Leopoldinum, nec Sacrae Majestatis Vestrae mandatum jesuitam ab hoc obligamine eximat. Ex hoc capite patet, quod jesuita, non autem ecclesia mea aut ego in culpa sit et caesareo-regia mandata ab executione impediendo publicasque regni leges violando, publicas querelas ac inquietudinem provocet. Nec vero ad omnia per jesuitas provocata inquietudinis in aliis repraesentationibus aliundo ex-

pressa gravamina procedendo benignis auribus gravis sim, cum semel deprehensus malus, semper malus et omnium reus esse praesumatur, praeallegata contra jesuitas evidens demonstratio sufficiat. Personae meae hoc officit, quod ultra praecisam pontificalium administrationem, alim etiam ecclesiae gratia gesserim, ad quae erga apostolicam sacrae nuntiaturae monitionem accedere debui. Iam vero ab his negotiis sine contemptu apostolicae monitionis recedere possum, quia sacra nuntiatura jesuitis adhaeret, suam monitionem culpat et me a reverentiali obedientia ipso facto absolvit. Mea ergo culpa non est, quod sacrae nuntiaturae obedire debuerim, nec mea culpa est, quod jesuitam legibus Hungariae obedire nolit et hac inobedientia mandatorum regiorum etiam honorificam executionem impediat.

Quod mihi incumbit et regiam etiam conscientiam gravat, est animarum interitus. Ut itaque propter temporalium mihi, ut supra allegavi, impositam curam, animas negligam, non est coram Deo excusabile. Et quia majus vinculum est episcopale cum ecclesia quam carnale matrimonium nullaque ratio adsit propter quam ecclesiam meam deseram.

Eapropter Sacrae Caesareae Regiae Majestati Vestrae humillime supplico, dignetur pro apostolica sua pietate, cassatis omnibus hactenus interventis controversiis et exinde in futurum emergibilibus mei impetitionibus, cum legali securitate me sedi episcopali et juribus meis restituere, ut sepositis temporalibus ecclesiae juribus, animarum et curae pontificalibus praecise praeesse possim. Quam clementiam humillimis meis ecclesiaeque meae sacrificiis et praecibus demeritus persevero.

S-ae C-ae R-ae Mattis V-rae humillimus capellanus

■ **BAFC, ms. lat. 566, p. 98-101, copie de reg.; fragment în facs. II. Publ. (cu unele greşeli de tipar) la Pall, Inochentie Micu-Klein, deschizător al luptei de emancipare naţională, p. 202-203.**

Note

[1] Corectat, se pare de mâna lui Inochentie, din „ammotionem".

[2] Scăpare din condei, în loc de „quoad".

104

1747 septembrie 23, Roma

Valenti către Serbelloni. Nu se pierde din vedere la Roma urmărirea înduplecării lui Inochentie de a-şi da demisia, potrivit dorinţei împărătesei-regine şi fiindcă se socoteşte că e în interesul spiritual al Bisericii Unite; dar vlădica nu se lasă uşor convins.

Illustrissimo e Reverendissimo Signore,

Non si è perduto, nè si perde di vista l'affare della rinunzia che, per i motivi fatti già rappresentare a Vostra Signoria Illustrissima dalla Maestà dell'Imperatrice Regina, si desidera siegua per parte di monsignor Klein del vescovado di Fogaras; anzi posso dirle di avergliene io stesso più volte parlato. È ben vero che non essendo egli molto facile ad essere persuaso, massime in una cosa che crede non essere nè di suo onore, nè di sua convenienza, non può qui oprarsi colla sollecitudine che costì si vorebbe. Assicuri V.S. Ill-ma il signor conte di Colovrat, che accenna di averlene nuovamente parlato in nome della Maestà Sua[1], che si ha da noi tutta la maggior premura di secondare in ciò il real suo desiderio, anche perché si stima congiunto col bene spirituale di quella chiesa e di quei popoli; e per fine le bacio le mani. Roma, 23 settembre 1747

Di V.S. Ill-ma

Servitore
S.C. Valenti

Monsignor Nunzio in Vienna.

■ **ASV, Germ., vol. 612, f. 372, numai semnătura e autografă.**

Notă

[1] *Doc. 98* din 9 septembrie 1747.

105

1747 septembrie 29, Sibiu

Secţia catolică din Guvernul Transilvaniei către Maria Tereza. Informaţie de la Aaron despre hotărârea luată de unii protopopi la Daia şi comunicată lui la 17 septembrie de a nu-l mai recunoaşte ca vicar (rezumat în studiu, Cap. V).

Sacratissima Caesarea Regiaque Majestas, Domina domina clementissima,

Ad sessionem nostram comparens reverendus Petrus Aron, Graeci ritus unitorum vicarius generalis, retulit diem fuisse decimum septimum mensis Septembris, quando Nicolaus Balamiri Balamiriensis, Joannes Dragoszin[1] Thordensis archidiaconi, uterque hactenus pro unitis habiti, eundem convenientes nomine quorundam archidiaconorum certo scripto coram perlecto a vicariali functione atque omni functioni ministerio revocarunt per expressum contradicentes totali et integrae activitati. Petiit is perlectum scriptum sibi communicari, non obtinuit, prout tamen assequi ex una praelectione poterat, sensum illius sequentem fuisse communicavit: Exesse videlicet episcopum Graeci ritus unitum sede sua ultra annum, cessare igitur vicariam etiam activitatem a principali suo, episcopo videlicet, procedentem, quae ad unius anni circulum illi collata, ita a clero in functionem ejusdem consensum fuisset, causasse in clero aversionem cumprimis quod is a tempore discessus episcopi ad creberrimas etiam requisitiones synodum celebrare recusasset, imputare denique eidem episcopi absentiam; actum de his in pago Dállya, Alba Carolina uno miliari remoto, ubi novissime conventiculum ab illis habitum est[2], quale attentare velle propediem in comitatu etiam Thordensi audiuntur.

Inexpectata haec vicarii generalis fuit relatio, quae nos summopere perculsit, quicquid virium fuit quippe, Pientissima Princeps, jam ab inde ex quo turbatae unionis malum rudem Valachorum plebem invasisset pientissimae Majestatis Vestrae menti, maternae sollicitudini parere volentes in medium fideli promptitudine, zelanti in bonum sacrae religionis, publicae tranquil[l]itatis animo contulimus, in reductione avulsae plebis laboravimus, sinceram illam partem putantes, cujus pessima indicia num se exirere [?][3] videntur; processum quippe nomine quorundam archidiaconorum est, ast non invanum metuimus rem si non a toto clero, a potiori saltem parte sub manu tractatam ac latentem, nunc erupisse. Speciem gravis factionis esse, animo utique ingrato, posteaquam a gloriosa recordationis Majestatis Vestrae majoribus Sacratissimaque etiam Majestate Vestra tot regiis favoribus munificentia atque legis beneficio in universum cumulatissime aucti fuissent. Fateri coram clementissimo Sacratissimae Majestatis Vestrae throno necessitas fidelibus rationibus nixa nos

cogit, quod tam ex his indiciis, quam aliis relationibus coram nobis factis elicere debuimus, residere videlicet in clero etiam Graeci ritus turbatae unionis mali causam, parva quippe illius pars est illis requisitis exculta, quae sacerdotale ministerium requirit, quam sequitur reliqua, cum parva nobilitate et rudi plebe velut directricem. Non desunt porro inter eminentiores, qui beneficiis quidem pascuntur, ad scopum tamen sacrae unionis zelare non admodum videntur, inveniri praeterea de collusione cum schismaticis suspectos, superiorum ordinationibus renitentes. Refertur hujus mali origo ad correspondentiam quam Romam mira arte continuant atque inde animos erigunt, nec omni suspicione carere videntur Basiliani Roma recenter advenientes, qui vicario generali rem suam communicari non admodum volunt, magis autem adhaerent archidiaconis adversus functionem ejusdem conspirantibus; quae quoniam altiorem indaginem requirent partituri benignissimis regiis jussis ulteriorem clementissimam ordinationem Majestatis Vestrae imploramus. In reliquo precamur, ut Deus summus exercituum dux pias intentiones et arma Sacratissimae Majestatis Vestrae clementissime felicitet.

Sacratissimae Majestatis Vestrae
humillimi perpetuoque fideles subditi et servi,
Gubernator, Consiliarii guberniales praelati et Magnates
in Transylvania Romano-catholici.

E congregatione nostra
Cibinii, die 29-a Septembris
anno 1747.

■ **ASV, Nunz. Vienna (Nunz. di Germania), vol. 149, f. 373-373v, copie; mf. DGAS, Vat., rola 8, c. 283-284; fc. BAFC. Menţiune la Tóth, p. 193, n. 3 (după MOL, Erd. kanc. lt).**

Note

[1] Ioan Dragoş, protopop de Turda, e printre semnatarii memoriului din 12 septembrie 1747 către Inochentie (*Doc. 101*), identic cu Ioan, „arhidiacon" de Turda (P, *Coresp*, p. 97).

[2] Cf. scrisoarea lui Aaron către Serbelloni, 4 octombrie 1747 (*Doc. 107*).

[3] Scăpare din condei, în loc de „exire": a ieşi, a se întinde?

106

1747 octombrie 1, Sibiu

Secţia catolică din Guvernul Transilvaniei către Cancelaria Aulică Transilvăneană. Parafrazează, mai pe scurt, raportul ei către Maria Tereza din 29 septembrie (Doc. 105), subliniind în plus că opoziţia (faţă de Aaron) se manifestă şi printre uniţii de peste (la nord de) Mureş.

Literarum gubernatoris et consiliariorum catholicorum in Transylvania gubernalium ad Cancellariam aulicam Transilvanicam, Cibinio, sub 1-a 8-bris anni 1747 datarum paria[1].

Dum hic in reducenda plebe Valachica sedulo laboraremus, qualem vicarius generalis Petrus Aron fecerit relationen ex literarum Suae Majestati Sacratissimae scriptarum adjacente exemplo Excellentia Vestra[2] et inclyta Cancellaria perspiciet. Fatemur res haec vehementer nos percussit, hactenus sperantes, partes trans-Marusianas extra factionem esse; sed prout tam hic indicium, quam aliae relationes perhibent, nec illic bene procedunt negotia. Hic est Romanae correspondentiae fructus, quam Excellentiae Vestrae et inclytae cancelariae nota plebis hujus calliditas artificiose continuat. Experimur sane beneficiis et immunitate ecclesiastica eos frui velle, ad scopam tamen unionis virtute muneris sacerdotalis modice zelare, imo nonnullorum erga schismaticos conniventiam esse manifestam. Annectimus Excellentiae Vestrae et inclytae Cancellariae archidiaconi Balomiriensis scriptum, quo cuidam popae schismatico facultatem impertitur in templo unito et pro unitis divina per duas dies celebrandi; scribit quidem, dictam popam promisisse, se unionem suscepturum[3], quod tamen non est verificatum. Hujusmodi, ut et alia sacerdotum eminentiorum advertimus facta, quorum intuitu inficiari nequimus, haeremus praestolamurque Suae Majestatis ordinationem, cui nos conformare studebimus.

■ **ASV, Nunz. Vienna (Nunz. di Germania), vol. 149, f. 374-374v, copie; mf. DGAS, Vat., rola 8, c. 285-286; fc. BAFC. Acelaşi scris ca în copia scrisorii lui Nicolae Balomireanu, 16/27 aprilie 1747 (Doc. 66).**

Note

[1] Prescurtat: *P.P.*, având acelaşi înţeles ca şi *copia*.

[2] Gyulaffi.

[3] Permisul eliberat de Balomireanu, 16/17 aprilie 1747 (*Doc. 66*).

107

1747 octombrie 4, Blaj

Aaron către Serbelloni. Îl informează despre hotărârea luată de unii protopopi la Daia de a nu-l mai recunoaşte ca vicar; în ultimul moment află şi despre excomunicarea sa de către Inochentie, care îl înlocuieşte în vicariat prin Balomireanu.

Excellentissime Domine,

Quod olim Sanctissimus Dominus Noster et Sacra Congregatio de Propaganda [Fide] praecavere intendebant, ne nimirum ab officio vicariatus amovear, jam adimpletum est, non quidem ab illustrissimo episcopo, cujus neque revocatoriam neque in alia materia jam pridem percepi ullam epistolam, sed a quibusdam nostris subordinatis archidiaconis, qui posteaquam congregationem aliquam oculto celebrassent in pago Dalya, 17 7-bris duo me accesserunt, Nicolaus videlicet Ballamirensis et Joannes Thordensis archidiaconi, cum quadam scripta instructione et, ut ajebant, cum consensu etiam nonnullorum aliorum archidiaconorum, vigore cujus sese declararunt mihique denunciarunt, quod a modo in posterum vicarium non agnoscent, rationem dantes quod etiam tempore meae installationis conditionate solum ipsi me receperint, si nimirum episcopus intra annum advenerit, et quod saepe rogatus eisdem synodum generalem celebrare recusaverum, consequenter quasi ego forem causa remorae illustrissimi episcopi. Excellentissime domine, si via legitima revocatus fuissem, non dolerem, aut si prius accusatus, citatus, convictus et per legitimum judicem condemnatus fuissem, sufferem utique. Sed sic a subordinatis ante judicium sententiam audire grave accidit. Ego ut credo divina dispositione, licet indignus, ad hoc officium per proprium ill-num d-num ep-pum electus et constitutus fui. Siquidem neque per patronos, neque alia via tam grave onus quaesivi, sed ultro ill-mus d-nus ep-pus mihi obtulit, dein vero Sua Majestas Caesareo-Regia, per suum ad Excelsum hoc regium Gubernium rescriptum, vicarium agnovit. Similiter Sanctissimus Pontifex, Sacra Congregatio, Eminentissimus dominus cardinalis praedecessor Excellentiae Vestrae Apostolicus Nuntius[1], pie defunctus Archiepiscopus Strigoniensis, Excellentia Vestra et per consequens omnes pro tali me habuerunt et tamen hactenus a nullo ipsorum revocatus sum, sed solum a subordinatis non scio cui authoritati fundatis archipresbyteris, sententiam ante judicium, audire debui. Detuli haec, quia debui, etiam Statui Catholico, qui etiam ad Augustam Aulam deferent, defero etiam Excellentiae Vestrae, ut pro rei veritate patronum agere dignaretur. Excellentissime domine, si ego inutilis sum pro hoc officio, si impedimentum

sum majoris Sanctissimae Religionis boni, sicuti hactenus nunquam appetii, ita in praesenti quoque hoc officium non appeto, deponear parte mea, dum modo fiat via ordinaria et debita, unice doleo processum inordinatum et quod exinde oriri potest majus malum, prout etiam domini Status Catholici asserebant. Jam utcunque schismatis malum, divina cooperante gratia sedari ceperat, modo autem dissensus invenitur inter eos qui dissensum componere deberent. Quasi ego forem causam remorae ill-mi ep-pi argui videor, ast ego quae Excellentiae Vestrae, quaeque Sacrae Congregationi aliisque scripsi, palam extabunt; nihil adversus ill-mum ep-pum scripsisse scio, quia nihil habui; quae autem causa sit ejusdem remorae alii melius scient; ego vellem et voluissem semper suo ovili praesentem. Quod autem saepe rogatus synodum generalem celebrare eisdem recusaverim fa[cile][2] rationem dabo.

Et haec dum pro notitia et ulteriori meliori dispositione et ordinatione Excellentiae Vestrae, jam etiam Augustae Aulae, debita defero, me patrocinio recommendans, maneo

Excellentiae Vestrae

Balasfalvae, 4 8-bis 1747.

servus humillimus
Petrus Aaron
episcopi Fogarasiensis vicarius generalis

P.S. Utinam huic conspirationi aliquid non contulerint etiam nostri neo Roma advenientes missionarii.

Excellentissime Domine, recte dum has scripsissem, ex certa relatione percepi ill-mum d-num ep-pum Roma haec sequentia verba hujatem clerum hinc inde sparsim scripsisse: *Petrum Aaron ob incorrigibilitatem ab officio vicariatus deposui, a sacris suspendi et excommunicavi, quem evitandi praecipio sub excommunicatione, in cujus locum constitui admodum r[everendum] d[ominum] Nicolaum Balomiri.*

Jam, Excellentissime Domine, mea incorrigibilitas nota est Excellentiae Vestrae, nota Sacrae Congregationi, nota denique Summo Pontifici. Nihil absque consilio egi, secundum rescriptum Summi Pontificis, Sacrae Congregationis et Excellentiae Vestrae me direxi. Si ergo propterea excommunicationem, quae tamen mihi nota non erat, sed nunc eam ab aliis intelligo, pati debeam, quod Summi Pontificis et Excellentiae Vestrae parere volui et conatus sum, judicando relinquo num juste ac simul ulteriorem directionem imploro.

■ **ASV, Germ., vol. 351, f. 501-503, orig.**

Note

[1] Camillo Paulucci, care a stat ca nunțiu la Viena până pe la mijlocul lui octombrie 1745 (Pastor, XVI/1, p. 87, n. 2); dar antecesorul imediat al lui Serbelloni a fost un alt prelat, o rudă a lui Valenti, și anume Gian Francesco Stoppani, numit în februarie 1746 (*ibid.*, p. 87), care va deveni cardinal numai în noiembrie 1753 (*ibid.*, p. 242).

[2] Cuvânt la sfârșit de rând, indescifrabil în întregime din cauza legăturii volumului.

108

1747 octombrie 5, Blaj

Aaron către guvernatorul Transilvaniei (Ioannes Haller). A aflat că „conspirațiile" împotriva sa pornesc, ca origine, de la Inochentie, care în mai multe „scrieri" a dat de știre (altora) că l-a depus, l-a excomunicat și l-a înlocuit cu Balomireanu.

Copia literarum vicarii Graeci ritus in Transylvania unitorum ex Balásfalva, 5-ta 8-bis anni 1747 ad gubernatorem Transylvaniae. Paria[1].

Postquam Cibinio huc pervenissem, privata quidem, sed certa relatione innotuit, quod conspirationes adversus me factae ortum ducant ab illustrissimo domino episcopo Roma, qui fors etiam excommunicationem adversus me pronunciavit et fors etiam alicui[2] misit, quae tamen nondam mihi constat, interim hinc inde pluribus scriptis sequentia invenio: *Petrum Aaron ob incorrigibilitatem ab officio vicariatus deposui, a sacris suspendi et excommunicavi, quem evitandum praecipio sub excommunicatione, in cujus locum constitui admodum reverendum dominum [Nicolaum] Balomiri*[3], adeoque ut non solum ab officio sim depositus, sed etiam a sacris suspensus et excommunicatus, et haec passim sparsa sint, ita ut omnes pro excommunicato me habent et aversantur, multum praegnante sententia praesulis, quinimo etiam consilium iniverunt, ut me impedirent a sacris celebrandis et jam etiam ex cathedra sententiam excommunicationis in me promulgare voluerunt et fors etiam jam factum in aliquibus locis et si quis venit me in obviis necessitatibus quaerendo, eum avellunt dicentes qualisnam degradatus et excommunicatus? et haec quidem etiam in partibus trans-Marusianis, ubi etiam in districtu Sukiensi (referente domino directore[4]) conventiculum celebratum est[5] et ibi quoque degradatus audio. Excellentissime domine, qualis sit mea incorrigibilitas, nota est Apostolicae Sedi, secundum cujus rescriptum in agendo me direxi, si ergo propterea quod in agendis consilium sapientum[6] et eorum quorum interest, requisivi et secundum illud me direxi[7], tantam ignominiam et mortem civilem sufferre debuero, utique facilius erit illis qui sua sequuntur consilia[8]. Notifico haec etiam sacrae nuntiaturae[9], humillime defero etiam Vestrae Excellentiae, ut non aliter, nisi pro rei veritate patrocinium interponat ibi, ubi oportuerit ad evitandas etiam alias in futurum consequentias. In reliquo

Excellentiae Vestrae

humillimus
Petrus Aron[10]

Balasfalvae, 5-ta 8-bris 1747.

■ **ASV, Nunz. Vienna (Nunz. di Germ.), vol. 149, f. 375-375v; mf. DGAS, Vat., rola 8, c. 288-289; fc. BAFC. Acelaşi scris ca în copia scrisorii secţiei catolice a Guvernului Transilvaniei către Maria Tereza, 1 octombrie 1747 (Doc. 106).**

Note

[1] Cf. raportul secţiei catolice din Guvernul Transilvaniei către Cancelaria Aulică Transilvăneană, 1 octombrie 1747 (*Doc. 106*, n. 1).

[2] Lui Balomireanu (vezi scrisoarea lui Inochentie către acesta, 25 august 1747, P. *Coresp.*, p. 98).

[3] Cf. scrisoarea lui Aaron către Serbelloni, 4 octombrie 1747, post-scriptum (*Doc. 107*).

[4] Petru Dobra (cf. *Doc. 43* din 2 iulie 1746).

[5] Memoriul adresat lui Inochentie de un număr de protopopi (de la sud de Mureş), adunaţi la Daia, purtând data de 12 septembrie 1747, a fost semnat şi de unii protopopi (de la nord de Mureş) adunaţi desigur la Juc (*Doc. 101*, în acesta însă nu se aminteşte de Aaron).

[6] Şi anume al Propagandei, al nunţiului de la Viena (vezi scrisorile sale din 14 decembrie 1746, din 4 ianuarie 1747, *Doc. 53, 56*).

[7] Scrisoarea lui Serbelloni din 18 ianuarie (*Doc. 57*) şi aceea a Propagandei, din 21 ianuarie 1747 (*Doc. 59*).

[8] E o umbră de amară ironie în acest sfârşit cam stângaci de frază: „în orice caz va fi mai uşor pentru aceia care urmează sfaturile [hotărârile] lor proprii". Dar aluzia nu ni se pare a se potrivi cu realitatea, deoarece „înţelepţii" solicitaţi n-au făcut decât să-l confirme şi să-l încurajeze pe Aaron în hotărârea sa proprie de a nu promulga decretul de excomunicare lansat de Inochentie contra teologului iezuit, decret pe care îl socotea nevalabil şi totodată primejdios prin consecinţele pe care le-ar fi avut executarea aceluiaşi decret.

[9] Cf. mai sus, n. 3.

[10] În original figura, fără nici o îndoială, forma „Aaron".

109

1747 octombrie 14, Viena

Serbelloni către Aaron. Caută să-l liniştească în chestiunea zvonului că Inochentie l-a depus şi excomunicat; a comunicat scrisoarea sa Curţii chezaro-crăieşti.

Admodum Reverende Pater,

In epistola tua diei 4 currentis[1] percipio afflictiones tuas, quibus angeris ob sparsum rumorem quod reverendissimus episcopus Fogarasiensis amoverit te ab officio vicariatus, suspenderit et excommunicaverit. Nil tamen debes ista curare cum bene scias te esse munitum debitis facultatibus ad legitime et tuto continuandum officium tuum ac omnia ordinata fuisse cum scitu et participatione ministrorum Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis, quibus etiam communicavi epistolam tuam. Agas igitur constanter et prudenter commissam tibi administrationem hujus diaecesis, et peculiari studio maneo.

Paternitatis tuae admodum Reverendae

Viennae, 14 Octobris 1747.

studiosissimus
F[abricius] Archiepiscopus Patracensis,
Nuntius apostolicus

Reverendo Patri Petro Aaroni,
Vicario generali Fogarasiensi.

■ **ASV, vol. 351, f. 504, copie.**

Notă

[1] *Doc. 107.*

110

1747 octombrie 14, Viena

Serbelloni către Valenti. Îi trimite şi comentează scrisoarea lui Aaron din 4 octombrie, expediind destinatarului şi o copie după răspunsul său. Dezaprobă măsurile luate de Inochentie împotriva lui Aaron. Demersurile sale în această problemă la Curtea vieneză.

Eminentissimo e Reverendissimo Signore signore, Padrone colendissimo,

La lettera qui unita del vicario generale di Fogaras[1] che mi fu resa dalla posta ieri, sarà all'Eminenza Vostra di nuovo attestato del genio torbido di cotesto monsignor vescovo Klein e quanto egli ardisca di attentare a pregiudizio della quiete e buon governo di quella chiesa e per conseguenza indispensabilmente della religione, stando in Roma sotto l'ombra del soglio pontificio. In vista adunque di quanto mi ha riferito il medesimo vicario generale nella stessa sua lettera io, che sapevo di avere altre volte a lui risposto[2], quando mi richiese dell'uso che dovesse fare del rescritto con il quale Nostro Signore lo aveva dichiarato vicario apostolico in quella diocesi, di ritenerlo appresso di se per cautela di sua coscienza, dovendo esercitare la giurisdizione ordinaria contro il sentimento di monsignor vescovo ed anche se da lui gli fosse tolta, giacché sapevo che la delicatezza di questa Cancelleria di Ungheria avrebbe avuto difficoltà ch'egli[3] ne usasse autorizzato da una giurisdizione estranea, ancora che suprema della Santità Sua, ho conferito con il signor conte di Colourat per fargli conoscere che nello stato presente delle cose è troppo necessario di render publica la destinazione di Nostro Signore del medesimo vicario generale in vicario apostolico, non tanto per di lui cautela, che per informazione di quelli che devono prestargli ubbidienza e ricevere da lui le facoltà. Nel qual sentimento essendo egli[4] convenuto, ha però desiderato che io senta prima il signor conte di Ulfeld. Il che avendo fatto, non si è potuto con lui convenire, se non che da me si scriva allo stesso vicario una lettera ostensibile, per non incontrar disturbi colla Cancelleria di Ungheria. Onde avendola scritta e rimessa con partecipazione dei sudetti due ministri, ne unisco qui copia[5] per intera informazione di V.E. mentre le faccio profondissimo inchino con dirmi sempre

di V. E. umilissimo, divotissimo, obbligatissimo servitore

Vienna, 14 ottobre 1747. F[abrizio] Arcivescovo di Patrasso

Signor Cardinale Valenti Gonzaga
Segretario di Stato di Nostro
Signore (Roma).

■ **ASV, Germ., vol. 351, f. 499-500, numai subscripţia e autografă.**

Note

[1] *Doc. 107* din 4 octombrie 1747.

[2] *Doc. 84* din 24 iunie 1747.

[3] Aaron.

[4] Kolowrat.

[5] *Doc. 109*, tot din 14 octombrie 1747.

111

1747 octombrie 19 (Blaj)

(Balomireanu, noul) vicar general, către Inochentie. Extras dintr-o scrisoare în legătură cu o hotărâre a sinodului; să nu demisioneze.

Extractus ex litteris anni 1747 diei 19[1] *Octobris ex Transilvania a vicario generali sinodaliter*[2] *datis, taliter sonat in suo originali existente penes oratorem:*

Determinavimus in synodo, ut etiam Viennam mittamus quo citius unum deputatum et est determinatus admodum reverendus dominus archidiaconus Dobrensis, et interim Illustrissima Dominatio Vestra nullo modo ressignet[3], secus totum malum Illustrissimae Dominationi Vestrae imputabitur.

[Pro Ill-mo et R-mo D-no Joanne Innocentio Klein, episcopo Fogarisiense][4]

■ **ASV, Germ., vol. 352, f. 256, copia 1; BAFC, ms. lat. 566, p. 120, copia 2.**

Note

[1] În copia 2, citit greşit de B (*Klein*, p. 231): 29.

[2] Corect: „synodaliter".

[3] Corect: „resignet".

[4] În copia 2, corect: „Fogarasiense".

112

1747 octombrie 20, Mănărade

Aaron către guvernator. Anunţă că protopopii întruniţi în sinod i-au adus la cunoştinţă că Inochentie l-a excomunicat, l-a depus din funcţia de vicar şi l-a suspendat din preoţie. Protopopii îi cer să prezinte la viitorul sinod socotelile despre ceea ce a perceput (din veniturile episcopale).

Excellentissime etc.

Heri et nudius tertius confluxum archidiaconorum significaveram, et quia quae agebant ignorabam, archidiacono Fogarasiensi[1] commiseram, ut quae observaverit, Excellentiae Vestrae communicaret, quod fecisse[2], credo, jamvero durante adhuc illorum synodo (ad quam fere omnes archidiaconi confluxerunt, non scio adhuc num omnes etiam subscribent). Hodie per duos expressos e suo congressu expeditos delegatos denuntiarunt[3], et ipsis verbis, et illustrissimi episcopi scriptis latam in me excommunicationis, depositionis ab officio vicariatus et suspensionis a sacris ordinibus sententiam, sigillo et subscriptione illustrissimi episcopi roboratam. Cujus tenorem, si opus fuerit, cum tempore videbit. Unicam culpam aut ennumeratarum culparum originem invenit, quod non promulgaverim excommunicationem in jesuitam, mandatis ejus refractarius fuerim. Hoc autem cum in palatio[4] non potuerint convenire, in templo ipso, sub solenni missae celebratione et post divina peregerunt, et eo die quo omnes adhuc cogregati essent. Insuper protestati sunt, ne deinceps officium vicariatus exercere attentarem et ut paratus sim ad futuram synodum rationes de perceptis dare. Caet[erum] etc.

Excellentiae Vestrae

humillimus etc.
Petrus Aron

Monorae, 20 8-bris 1747.

■ **MOL, Erd. kanc. lt, Acta gen., a. 1748, nr. 76, p. 76, copie; mf. BAFC.**

Note

[1] Vasile Barany.

[2] Prin relatarea sa din 10 octombrie (st. v.) 1747 (Nilles, II, p. 594-596; cf. şi B, *Klein*, p. 232-233). El e în mod sigur şi destinatarul scrisorii româneşti adresate de Inochentie la 5 ianuarie 1767 „Făgăraşanului" (BAFC, *ms. lat. 393*, p. 126-127, publ. P, *Coresp.*, p. 151-152, cu semn de întrebare în ceea ce priveşte numele), căci îl găsim atestat şi la 2 ianuarie şi 27 august acelaşi an 1767 (Sterie Stinghe, *Documente privitoare la trecutul românilor din*

Şchei, I (1700-1783), Braşov, 1901, p. 260-261, 265). Exilatul îl iartă, la cerere, de ceea ce „ai fi greşit împotriva mea", fără vreo precizare concretă.

[3] Vezi *Doc. 139* din 15-16 decembrie 1747 (audierea lui Balomireanu, pct. 3).

[4] Reşedinţa episcopală din Blaj.

113

1747 octombrie 25, Viena

Serbelloni către Silvestru Caliani. Îndemn să asculte de vicarul general Aaron.

Viennae, 25 Octobris 1747.

P[atri] Silvestro Kalliani Ordinis Sancti Basilii Graeci ritus. Notum jam est Paternitati tuae qua pastorali solicitudine Sanctitas Sua respiciat has regiones, dum non cessat singulis annis mittere operarios, qui populum instruant eumque per Sanctam Unionem ecclesiae caputi adjungant. Notum pariter est quibus de causis Romae commoratur reverendissimus episcopus Fogarasiensis et quibus facultatibus munitus fuerit admodum reverendus pater Petrus Aaron vicarius generalis, ut tam clerus quam populus habeat ad quem spiritualiter provisionaliter recurrat. Expedit igitur ut pro tuo erga Sanctam Sedem obsequio non modo debitam praestes eidem vicario generali submissionem, verum etiam vigiles, ne ab aliis ecclesiasticis tam saecularibus, quam regularibus tui ritus aliquid assensetur in praejudicium legitimae potestatis. Sic agendo, respondebis expectationi quam de te concepit Sacra Congregatio de Propaganda Fide, dum te operarium in vinea Domini designavit, meque tuis orationibus commendans, maneo[1].

■ **ASV, Germ., vol. 364-365, f. 567, copie de reg.**

Notă

[1] Cu aceeaşi dată i-a scris şi lui Gr. Maior (vezi răspunsul acestuia din 23 noiembrie 1747, *Doc. 127*).

114

1747 octombrie 27, Blaj

S. Caliani, Gr. Maior şi Gh. Cotore către Serbelloni. Despre tulburarea produsă în rândurile uniţilor de excomunicarea lui Aaron şi înlocuirea acestuia cu Balomireanu, ca şi de sechestrarea bunurilor episcopale şi de presiunile ce se fac asupra lui Inochentie pentru a-şi da demisia.

Excellentissime, Illustrissime ac Reverendissime Domine Praesul,
Domine nobis gratiosissime,

Non dubitamus quin audierit Excellentia Vestra inauditum in clero nostro casum, insperate namque hic Balasfalvae nuperrime congregati archidiaconi et alii cleri officiales patrem reverendum Aron vicarium deposuerunt, excommunicatum denunciarunt ejusque loco Balamirensem archidiaconum sibi suffecerunt[1], Dalyiensem vero cleri totius notarium. Ecce ubi tranquillitatem, aliqvade solamen tandem sperabamus, adsunt discordiae, adaugentur miseriae. Commotus vel maxime est etiam populus per acceptionem bonorum episcopalium, cathedratici ac eo potissimum quod intellexerint episcopum absque citatione ac juris ordine in tam Hungaricae quam Valachicae gentis totiusque ecclesiae orientalis Graeci ritus despectum in loco asyli captivatum[2] esse, utque episcopatum resignet valde astringi; quo quidem datus est stimulus vel ipsis sanctae nostrae fidei catholicae inimicis gentem hanc miseram subsan-[n]andi eamque proinde a Sancta Unione deturbandi. Bone Deus, quorsum nostri labores? quorsum fatigia? equis [!] tanta superseminavit zizania? Qvantum incendium! qui excitavit vae, reddet rationem in ultimo eoqve [!] tremendo die[3]. Certe, nisi rei remedium adhibeatur idque opportunum, actum nobiscum, actum de fructu missionum nostrarum[4]: metuendum nimis ne, episcopus resignando, resignet quoque populus Sacrae Unioni.

Excellentissime Domine, novit optime Excellentia Vestra quantum constiterint Christo Domino animae, ut proprium etiam sanguinem pro ipsis effundere non sit dedignatus. Per salutem itaqve animarum rogamus, dignetur Excellentia Vestra hac de re paterne provideque cogitare et vi muneris quod obit splendidissimum ingruenti malo huic pessimo remedium quoddam adferre. Caeterum nos praesuleis gratiis ac expertae paternae benignitati omni filiali cum devotione humillime commendamus et sumus.

Excellentiae Vestrae
Balasfalvae, 27 8-bris 1747.

humillimi servi et capellani
P. Sylvester Kallánj

P. Gregorius Majer
P. Gerontius Kotore
Ordinis Divi Basilii Magni

■ **ASV, Germ., vol. 352, f. 241-241v, scris de Maior, dar semnăturile sunt autografe.**

Note

[1] În realitate, aceste măsuri au fost luate de Inochentie, clerul adunat în sinod aducând la îndeplinire promulgarea lor.

[2] „absque citatione - captivatum", repetiție textuală după scrisoarea lui Inochentie către Maior din 9 septembrie 1747 (P, *Coresp.*, p. 105).

[3] Aluzie la ziua „judecății din urmă".

[4] „actum nobiscum - missionum nostrarum", expresie ce se reîntâlnește în scrisoarea pe care aceiași trei basilieni o adresează în italienește, tot în redactarea și scrisul lui Maior, Propagandei, la 29 octombrie același an (ultima ed.: Dumitriu-Snagov, p. 158-161).

115

1747 octombrie 28, Sibiu

Aaron către Serbelloni. Memoriu în care se plânge de decretul prin care Inochentie l-a excomunicat, anexându-l în copie; se apără de învinuirile cuprinse în acest act; cere sfat şi apărare (rezumat în studiu, Cap. V).

Excellentissime Domine, Patrone colendissime,

Res a memoria hominum inaudita et a saeculis his in regnis non amplius practicata, his diebus in me, mortalium infelicissimo (in hoc[1] felici quod nullum culpae reatum eorum, quorum arguor in conscientia inveniam) consumata est. Die quippe 19 mensis labentis jussu illustrissimi domini mei praesulis[2] per dominum Nicolaum archidiaconum Balamirensem (et jam constitutum vicarium) ex universis hujus provinciae partibus, me omnino inscio et a residentia episcopali Balasfalvensi tantisper absente, sub poena suspensionis a sacris[3] et excommunicationis omnes archidiaconi citati ad praefatam episcopalem residentiam comparuerunt, ubi, duce laudato domino Nicolao Balamirensi, die supra specificata post solemnitatem sanctae missae sacrificiis in ipso episcopali templo perlectis quamplurimis ill-mi ep-pi nostri[4] rescriptis, tandem horrendam eamque[5] his locis inauditam ab ill-mo d-no ep-po in me latam solenniter perlegerunt sententiam et publicarunt, quam postridie mihi absenti per duos suos e sua synodo deputatos in originali ac subscriptione et sigillo ill-mi ep-pi corroboratam transmiserunt et universo principatui notificarunt. Cujus genuinam copiam[6] his accludo.

His ita stantibus, Excellentissime domine, et in ancipiti ac tanta ignominia constitutus, excell-mum d-num ep-pum Latini ritus aliosque aeque sapientes ac bonos catholicos consului quidnam[7] agendum? Quorum consilio et svasu statui Excellentiae Vestrae et Sacrae Congregationi rem totam defferre[8] ibidemque patrocinium et protectionem pro aequo et justo implorare. Ego quidem, Excellentissime domine, processum cum meo praelato[9] instituere neque unquam volui neque volo, nihilominus quoniam in fatali excommunicationis sententia variorum arguor criminum, quorum me reum aut[10] non agnosco, aut non nulla crimina fuisse non existimassem. Idcirco pro majori singulorum, quorum arguor claritate meas rationes humillime inserere non abs re fore existimavi et quidem arguor:

1-mo: Indisciplinatae conversationis, ut supponitur, cum jesuitis[11]. Ego quoad hoc, Excellentissime domine, habui Sacrae Congregationis nomine Sanctissimi Domini Nostri (cui omnes in Universo[12] parere debere credidi) sub 21 Januarii anni currentis emanatum rescriptum[13], secundum quod etiam

Excellentia V-a in variis epistolis me regere jussit et ego quoque volui ac feci; absit enim ut me unquam Sacrae Sedis mandatis opponere ausim.

2-o: Quod promulgari non fecerim decretum excommunicationis in jesuitam[14] latum, sed quoad hoc pariter prohibitus sum per laudatum Sacrae Sedis rescriptum. Quemadmodum etiam celebrare in eum finem synodum, tumultum autem evitare praecepit[15], sed tumultum num potuissem evitare executioni mandando decretum excommunicationis in jesuitam[16] latum, prout sonabat et mihi imponebatur, non rescribendo, prouti feci? Sapientum et eorum qui circumstantias temporum, quae erant, novûnt judicio dijudicandum relinquo. Num autem

3-o: per hoc quod rescripserim et quidem ipsimet ill-mo ep-po et quod in angustiis constitutus, eorum quorum intererat consilia in tantae rei negotio imploraverim, apostolicam ill-mi ep-pi potestatem controvertere intenderim? Sapientes discernent.

4-o: Ecclesiae persecutores ego hanc provinciam assumens et in hunc principatum perveniens, inveni innumeros schismaticos et eos qui a debita obedientia et unione sanctae ecclesiae desciverant, sed hos non solum non devitavi, verum etiam pro viribus procuravi ut eosdem ad resipiscentiam et pristinam obedientiam reducerem, et quibus etiam, gratia Dei et auxilio regio ac bonorum catholicorum, quamplurimi reducti sunt, quod cum fidedignis attestari possum. Sed neque

5-o: spiritu procuratorio, sed spiritu humilitatis in angustiis constitutus, consilii gratia superiores humilis accessi. Neque tamen tumultus reos, aut ill-mum ep-pum, aut venerabilem clerum in meis sub 14 X-bris anni superioris ad Sacram Congregationem datis litteris[17], aut in aliis calumniose criminasse memini. Quod si

6-o: scandalosae inobedientiae criminationis et proditionis reus convincar per hoc quod Sacram Congregationem adeoque Sanctam Sedem humillime consuluerim ejusdemque, id est ecclesiae, mandata observaverim, ego viam non invenio evitandi crimina, peccata et causas censurarum. Siquidem ad judicium citatus nunquam fui, ut redderem rationes meorum actorum; ill-mo vero ep-po rationes perscripsi. Ecclesiae autem et Summi Pontificis praecipientis jussa executus sum et secundum ea me direxi. Quas vero

7-o: de tertio Junii anni currentis ad me latas ad poenitentiam hortatorias litteras[18] citat ill-mus d-nus ep-pus easdem V-rae excellentiae communicavi, consilium desuper quid facto opus, imploraturus. Sed quid in responsis perceperim ex epistola Excellentiae V-ae 26 Augusti anni fluentis[19] manifestum est, quod etiam observavi[20]. Sed neque aliter placitam ill-mo ep-po poenitentiam agere potuissem aut possum[21], nisi controveniendo[22] laudato Sacrae Sedis rescripto et mandatis, jussa ill-mi d-ni ep-pi exequi vellem ac latum anno superiore in jesuitam[23] excommunicationis decretum promulgari fecissem aut facerem, ut constat ex contextu fatalis meae sententiae. Sed neque

8-o: quidquam ironica illusione mei praelati me scripsisse unquam scio, quae scripsi, candide scripsi. Inhaerendo igitur

9-o: mandatis Sacrae Sedis et tot rescriptis Apostolicae Nunciaturae meis inhaesisse delictis est! Si hoc delictum est, reum me nosco proboque, quippe superiorum mandatis inhaerere mihi summa voluptas fuit.

10-o: Jesuitas[24] ad ea quae mihi imponuntur introducere nulla potentia nisus sum; equidem ad quid sunt introducti, aliunde et non per me introducti sunt, ego quoque ita inveni. Jam vero

11-o: cum saecularibus etiam accatholicis ad immunitatis ecclesiasticae violationem et proventuum episcopalium interceptionem concurrere arguor. Sed hoc[25] de me nunquam verificabitur, nunquam comprobabitur[26]. Nisi post factam per regium mandatum proventuum episcopalium sequestrationem (Excellentiae V-ae a me jam communicatam)[27] constituti sunt ex parte Camerae saeculares regii (inter quos erat etiam unus accatholicus), qui inventarium super rebus inventis conficerent, quibus etiam ego ex parte episcopatus adjunctus sum. Sed per hoc non ego, sed Regia Majestas proventus episcopales intercepit aut intercipi curavit[28]. Quid ego per hoc peccavi conformando me decretis regiis secundum rescriptum Apostolicae Nunciaturae?

12-o: Ego quidem nullum saecularibus ministerium in praejudicium ecclesiasticae praerogativae praesto aut praestiti, aut si fecerim, sunt in hoc principatu fide digni qui scient et quemadmodum de aliis meis actis quorum arguor, ita etiam de hoc testimonium perhibebunt[29]. Hoc unicum non inficior, quod videlicet in labentis unitae religionis statu reducendo, conservando et restaurando, constituti per Regiam Majestatem domini protectores, duos deputaverint cancellistas, qui hinc inde in negotio religionis excurrendo et necessaria inquirendo, schismaticos a temerario ausu coërcendo, quae pro bono conservandae religionis et quo facilius recalcitrantes ad resipiscentiam et obedientiam reduci possent, necessaria [!] videantur, protectoratui defferent[30]. His autem, cum alibi tunc non inveniretur fundus, consilio protectorum exiguum adeo quid e proventibus episcopalibus dedi; ast non in obsequium saeculare, sed religionis; jam[31] vero etiam de illis aliunde provisum.

13-o: Nunquam comprobari poterit[32], quod ego venerabilem clerum a debita suo praelato obedientia avocare intenderim. Quinimo ego fide dignis hujus provinciae in dignitatibus constitutis viris comprobare potero, quod plerosque[33] ex[34] schismaticis et inobedientibus[35] ad debitam obedientiam, gratia Dei, reduxerim. Nisi fors convocando ad obedientiam Sanctae Sedis, existimer avocasse a debita obedientia? et sic etiam ego ipse obediendo mandatis Sanctae Sedis controvenisse[36] convincar? Si

14-o: in ecclesia Dei non facile audita delicta et proditiones patrare non reformidaverim. Haec utique notoria erunt, consequenter etiam comprobari poterunt; ego autem nulla talia de me scio, nisi fors Sanctae Sedi obediendo scelera patrasse foret![37] Neque

15-o: unquam me[38] scio sub-aut obreptitie superiorum favores eblandire voluisse. Edocebunt hoc meae ad superiores missae litterae. Quod autem mihi imponitur, quod praeterito metropolitano Romam recurrerim, id non feci via accusationis aut spiritu procuratorio, sed spiritu humilitatis in ancipiti constitutus, consilia imploravi. Bene moverunt Romani sacros canones et tamen hunc mihi recursum non reprobarunt. Praeterea meus praesul[39] Romae erat, igitur Romam, ut feci, pro consilio recurrore debui idque fors non sine exemplo mei praelati. Denique metropolitanum jam pridem vita defunctum requirere non poteram[40]. Sed neque demum

16-o: ullam novi tituli in Hungaria non auditi impetrationem quaesivi aut sollicitatus sum. Nisi velit meus ill-mus praesul per illum inauditum titulum novum intelligere vicarii apostolici mihi in toties citato Sacrae Congregationis decreto[41] a Sua Sanctitate collatum[42], sed ego nec hunc quidem quaesivi. Constabit hoc ex meis tunc Sacrae Congregationi consilii ergo missis litteris. Quod autem Sua Sanctitas ad praecavendos, ut asserit, nonnullos eventus, qui jam evenerunt, mihi ultrone[43] non petenti, non quaerenti largita sit, in hoc ego reus fors reus non sum? Sed neque unquam illo titulo usus sum, ut derogare videar episcopali et totius venerabilis cleri authoritati.

His ita se habentibus, quae etiam ita se habere assecuro, Excellentissime Domine, non videor mihi tantam tamque horrendam promeruisse poenam. Si ill-mus d-nus meus praesul jam adverterat me inutilem esse suae ecclesiae servum, quemadmodum inicio non rogatus, non quaesitus, sed ultrone[44] hoc mihi obtulit officium, ita poterat pro libito revocare et sibi ad nutum, uti jam fecit, alium constituere, et non me vivum cum tanta infamia et ignominia ad sinistram[45] fors nonnullorum ex indivia oriundas, factas [?][46] informationes sepelire. Profecto quemadmodum nunquam appetii, nec appeto hoc officium, ita etiam quandocunque revocasset, lubens acceptassem et gratias egissem. Jam vero nunc ab officio tam ignominiose deposito, a sacris suspenso et a communione fidelium excommunicato[47] mihi quid agendum sit? Rursus paternum imploro consilium, patrocinium et protectionem. Similia scribo etiam Sacrae Congregationi. Scripseram etiam Excellentiae V-ae, si bene memini, 7-a cadentis[48] quaedam ad quae benignum expectabam responsum. Ex his ergo et illis colliget Excellentia V-a, et quae pro bono religionis et etiam pro aequo et justo injuste vexato videbuntur, pro consolatione remittere dignabitur. Qui maneo

Excellentiae V-ae

humillimus servus et capellanus
Petrus Aaron

Cibinii, 28, 8-bris 1747.

■ **ASV, Germ., vol. 351, f. 560-561v, orig. (ex. 1). Un alt exemplar (ex. 2) e adresat, cu aceeaşi dată, cardinalilor Congregaţiei Propagandei Fide, APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 279-282; mf. DGAS, Vat., rola 60. Acest ex., scris de altă mână (numai semnătura e autografă), prezintă pe alocuri mici deosebiri de cuvinte, cu inversiuni stilistice neînsemnate, dar şi câteva pasaje diferite sau în plus, specificate în notele care însoţesc documentul.**

Note

[1] În ex. 2 urmează: „tamen".

[2] În ex. 2 urmează: „episcopi Fogarasiensis".

[3] În ex. 2 înlocuit prin: „a divinis".

[4] În ex. 2 cuvântul lipsește.

[5] Aceeași observație.

[6] *Doc. 95* din 25 august 1747.

[7] În ex. 2 urmează: „mihi".

[8] Corect: „deferre".

[9] În ex. 2 înlocuit prin: „praesule".

[10] *Ibid.*, cuvântul lipsește.

[11] *Ibid.*: „jesuvitis".

[12] *Ibid.*, urmează: „orbe".

[13] *Doc. 59.*

[14] În ex. 2: „jesuvitam".

[15] Subiectul se subînțelege: „episcopus" (cf. scrisoarea acestuia către Aaron din 12 noiembrie 1746, P, *Coresp.*, p. 47-48).

[16] Vezi n. 14.

[17] *Doc. 53.*

[18] P, *Coresp.*, p. 85-86.

[19] *Doc. 97.*

[20] În ex. 2: „Sed in responsis accepi, ut me secundum rescriptum supracitatum Sacrae Congregationis dirigerem, ut constat ex acclusa ejusdem rescripti copia, quod et foci".

[21] *Ibid.*: „possem".

[22] Corect: „contraveniendo".

[23] Vezi n. 14.

[24] În ex. 2: „Jesuvitas".

[25] *Ibid.*, urmează: „frustra mihi imponitur".

[26] *Ibid.*, urmează: „Ego autem cum fide dignis bonis catholicis probare potero, quod ad ecclesiasticae immunitatis et vere unitae religionis conservationem pro viribus, non parcendo etiam saepe alteratae valetudini, concurrerim et satagere procuraverim, saepe etiam non sine vitae periculo".

[27] *Ibid.*, în loc de „Excellentiae - communicatam", pasajul: „mihi pariter per regium decretum (quod ubi opus fuerit, Sacrae Congregationi per extensum deferam) si bene memini 12-a mensis Maii anni fluentis intimatam, quam Sacrae Nuntiaturae notificavi, a qua etiam quomodo me gerere debeam in responsis accepi".

[28] *Ibid.*, înlocuit prin: „jussit".

[29] *Ibid.*, în loc de „aut si fecerint - perhibebunt", pasajul: „quinimo omne meum ministerium et conatus in hoc fuit, ut laesa per ingressum et fabulas impostoris illius (qui ante annos tres hanc provinciam invaserat, unitam religionem suis artibus impetierat et unitos a debita obedientia et vera religione seducerat), repararetur et conservaretur. Cujus mei asserti testimonium omnes in hac provincia boni catholici perhibere possunt". Prin „impostor" se face aluzie la Visarion.

[30] *Ibid.*, corect: „deferrent".

[31] *Ibid.*, înlocuit prin: „nunc".

[32] Se subînţelege şi aici subiectul: „episcopus".

[33] *Ibid.*, pasajul: „ego - plerosque" lipseşte.

[34] *Ibid.*, urmează: „etiam".

[35] *Ibid.*, urmează: „quamplurimos".

[36] Corect: „contravenisse".

[37] *Ibid.*: „esset patrasse".

[38] *Ibid.*, pronumele lipseşte.

[39] *Ibid.*, urmează: „etiam".

[40] Scaunul arhiepiscopal de Strigoniu era vacant între 1745 şi 1751 (Gams, p. 381).

[41] *Ibid.*, înlocuit prin: „rescripto".

[42] *Ibid.*, înlocuit prin: „delatum".

[43] Corect: „ultronec".

[44] Aceeaşi observaţie.

[45] Corect: „sinistras" (prin acord gramatical).

[46] Scăpare, în loc de „fictas"? sau un fel de italienism, „fintas"?, cu acelaşi înţeles (născocit, fals). Pentru alte italienisme în scrisorile latineşti ale lui Aaron: *Doc. 53* şi n. 11; *Doc. 63* şi n. 2.

[47] În ex. 2, înlocuit prin: „segregato".

[48] Oare se referă, prin scăpare în ceea ce priveşte data, la *Doc. 107* din 4 octombrie 1747?

116

1747 octombrie 28, Viena

Serbelloni către Valenti. Gyulaffi a cerut, în numele Curţii, să se mai amâne promulgarea rescriptului prin care papa transformase funcţia de vicar general a lui Aaron în aceea de vicar apostolic. Curtea stăruie ca papa să-l oblige pe Inochentie la revocarea măsurilor pe care le-a luat contra lui Aaron şi totodată l-a rugat pe nunţiu să scrie lui S. Caliani şi Gr. Maior să se supună dispoziţiilor oficiale.

Eminentissimo e Reverendissimo Signore signore, Padrone colendissimo,

Mi ha fatto sapere questo gran cancelliere di Transilvania che avrebbe desiderato di vedersi col auditore di questa nunziatura per qualche affare. Onde avendolo io mandato da lui subito, si espresse che avendo tenuta una conferenza con il conte Ulfeld e con il conte Colovrat sulla necessità di riparare al passo fatto da monsignor vescovo di Fogaras di publicare con sue lettere sparse per quella diocesi[1], che'egli aveva deposto il vicario che la regge, scomunicato e dichiarato vitando, per farlo[2] in maniera che non adombri gli uniti del suo rito, che si voglia confonderli con il latino, separandoli interamente dall'altro[3], come sono sempre in sospetto; del quale argomento si servono li scismatici per ritenere nel loro partito quelli che mostrano disposizione di passare ad unirsi con la santa religione cattolica e per alienare quelli che vi sono uniti, - avevano[4] giudicato a proposito di farmi rappresentare da lui[5] che credono necessario di differirsi ancora la publicazione del rescritto con il quale Nostro Signore ha deputato lo stesso vicario generale in vicario apostolico, ma più utile[6] che la Santità Sua si degni di obligare lo stesso mons. vescovo di Fogaras di scrivere due lettere ostensibili di suo pugno e sottoscritte da lui, dirette una allo stesso vicario generale e l'altra alli capi di quel clero[7], colle quali si spighi che avendo saputo la previa disposizione di Nostro Signore ed il suo aggradimento che quella diocesi sia governata dal medesimo vicario, dichiara ch'egli[8] intende per nullo tutto il di lui fatto in contrario, desiderando anzi ch'egli[9] debba continovare [!] in quell'offizio, e che queste lettere siano da V[ostra] E[minenza] a me rimesse, da passare alle loro mani[10], perché ne faranno buon' uso sul luogo[11] per il servizio della nostra santa religione. Io ho fatto loro rimostrare che essendo Nostro Signore riconosciuto capo supremo così della chiesa latina che della greca, non poteva il rescritto della Santità Sua cagionare il temuto cattivo effetto e che non sarebbe facile d'indurre mons. vescovo a fare un'atto contrario a quello da lui fatto. Ma persistendo essi nel medesimo sentimento, gli ho fatti assicurare di scrivere con questa data a

V.E. la loro istanza, siccome di scrivere, come ànno desiderato, alli due religiosi basiliani, ritornati in ultimo luogo in quelle parti da cotesto Collegio Urbano e che sapendo essi bene l'intenzione della Sagra Congregazione di Propaganda fide e di Nostro Signore, dispongano come devono quella gente ad accomodarsi coll'esempio e colle persuasive, piuttosto che fomentare il disordine[12]. Il rincontro adunque che V.E. si degnerà darmi di questa mia umilissima rappresentanza e della risoluzione presti dalla Santità Sua sopra l'esposto in essa, servirà a me di giustificazione appresso Sua Maestà l'Imperatrice Regina, in nome della quale mi è stata fatta l'istanza, di averla fatta, e di regola sicura per rispondere. Nel supplicarnela adunque con farle profondissimo inchino mi dico

di V.E.

Vienna, 28 ottobre 1747. umillisimo, divotissimo, obligatissimo servitore
F. Arcivescovo di Patrasso

Signor Cardinale Valenti Gonzaga
Segretario di Stato di N.S. (Roma).

■ **ASV, Germ., vol. 351, f. 534-535v, numai subscripţia e autografă.**

Note

[1] P, *Coresp.*, p. 96-97; cf. *Doc. 107.*

[2] Pe Inochentie.

[3] Se subînţelege: „rito" (greco).

[4] Subiectul: sus-zişii trei miniştri.

[5] Gyulaffi.

[6] Se subînţelege: „credono".

[7] Protopopii.

[8] Inochentie.

[9] Aaron!

[10] Adică în mâinile amintiţilor miniştri.

[11] În dieceză.

[12] Celor doi călugări întorşi de la Roma, deci lui S. Caliani şi Gr. Maior, nunţiul le-a şi scris cu două zile înainte de data prezentului raport (vezi *Doc. 113* şi n. 1 de la acest doc.).

117

1747 noiembrie 11, Viena

Serbelloni către Aaron. Îl îmbărbătează cu măsurile ce se vor lua de Curtea imperialo-regească şi de papă spre a-l apăra în faţa dispoziţiilor nechibzuite ale lui Inochentie.

Admodum Reverende Pater,

Compatior anxietatibus tuis, quibus obrueris, Admodum reverende pater, ob publicatam sententiam illustrissimi episcopi Fogarasiensis, qua praesumpsit te amovere ab officio vicariatus, a divinis suspendere et excommunicare, quamvis eidem constaret te munitum esse legitima et superiori auctoritate circa administrationem hujus diaecesis. Modicum patientiae vincet omnia, dum jam ministri Status hujus Aulae Caesareae Regiaeque consilia ineunt ad amovenda scandala et Sanctissimus feliciter regnans, cui omnia exposui, sciet auctoritate suprema imprudentiam supradicti episcopi coercere. Imo spero te jam obtinuisse solatium ab epistolis tam a me ad aliquot missionarios[1], quam a ministris Aulae ad gubernatorem aliosque Status Catholici officiales[2] scriptis, qui omnes unanimiter et te in vicariatu agnoscere et auctoritatem tuam ab aliorum insultibus debent vindicare. Nihil egisti, Admodum reverende pater, quo debes poenitere, dum jussa Sacrae Congregationis de Propaganda Fide et Apostolicae Nuntiaturae observasti; quare prudenti zelo excitatam tempestatem sustine et brevi portum exoptatae tranquillitatis arripias, ego interim peculiari studio maneo

Paternitatis tuae admodum Reverendae ad officia paratus
Viennae, 11 Novembris 1747. F. Archiepiscopus Patracensis,
Nuncius apostolicus

P[atri] Petro Aaron, Vicario generali
Fogarasiensi.

[*Pe verso:*] Admodum reverendo patri P[aulo] Petro Aaroni, vicario generali episcopatus Fogarasiensis, Cibinium.

Pecete inelară de ceară roşie.

■ **ASC, Col. doc. Blaj, nr. 107, orig., numai subscripţia e autogr.; ASV, Germ., vol. 364-365, f. 568, copie de reg.**

Note

[1] *Doc. 113* din 25 octombrie 1747 și n. 1 la acel doc.

[2] Secția catolică din Guvernul Transilvaniei.

118

1747 noiembrie 11, Viena

Serbelloni către Valenti. Anexează şi comentează decretul prin care Inochentie I-a excomunicat pe Aaron, precum şi memoriul de apărare al acestuia (rezumat şi în parte tradus în studiu, Cap. V).

Eminentissimo e Reverendissimo Signore signore, Padrone colendissimo,

Serviranno gli annessi fogli di nuovo indubitabile argomento a V[ostra] E[minenza] del passo ardito fatto da cotesto monsignor vescovo di Fogaras per rovesciare la religione cattolica in quella diocesi, impugnando persino la suprema giurisdizione di Sua Santità, stando egli in Roma, con pretendere di condannare e punire il vicario che la regge, per avere ad essa portato i suoi ricorsi, quando egli stesso deve essere informato delle facoltà con le quali Nostro Signore lo ha munito, come apparisce dal suo decreto di scomunica[1] e gli è ne ha dato il lodevole esempio. Ho proccurato di far conoscere quanto sia grande il disordine al gran cancelliere di Transilvania ed al conte di Collovrat adesso che apparisce di esser stato deposto dall'officio il vicario del vescovo e scomunicato, senza che costi alli cattolici di quelle parti della nullità di questo atto, perché fosse egli munito di facoltà superiori, e qual confusione debba esservi ora che si è pubblicata la destinazione da lui fatta d'un nuovo vicario. Ed essi che ànno mostrato di esserne abbastanza persuasi, non ànno però saputo indicarmi altro rimedio che quello suggeritomi già e che io di loro istanza ho domandato all'E.V.[2] di obbligare mons-r vescovo a ritrattare con sue lettere il passo fatto, e di rimostrare quanto sia più grande la necessità di mettere quella chiesa in grado di esser proveduta d'un altro vescovo, perché la religione cattolica non perda in pochi giorni quanto con stento ha acquistato in molti anni, lusingandosi intanto che le loro e mie lettere che furono spedite a quel vicario[3] ed alli ministri regii, comunicate agli archidiaconi ed altri ecclesiastici di quel rito, com'è stato loro insinuato, possano servire di rimedio almeno provisionale. Avendo sodisfatto con questa relazione al mio dovere, finisco con fare all'E.V. profondissimo inchino e riprotestarmi

di V.E.

Vienna, 11 novembre 1747.

Umilissimo, divotissimo, obbligatissimo servitore
F. Arcivescovo di Patrasso

Signor cardinale Valenti Gonzaga
Segretario di Stato di N.S. (Roma).

■ **ASV, Germ., vol. 351, f. 558-559, numai subscripţia e autogr.**

Note

[1] *Doc. 95* din 25 august 1747 (Inochentie către Aaron).

[2] *Doc. 116* din 28 octombrie 1747 (Serbelloni către Valenti).

[3] *Doc. 117* din 11 noiembrie 1747 (Serbelloni către Aaron).

119

1747 noiembrie 11, Roma

Valenti către Serbelloni. Papa a poruncit ca cele raportate de acesta despre „ciudata conduită" a lui Inochentie (față de Aaron) să fie discutate și de Propaganda.

Dopo aver'inteso la Santità di Nostro Signore quanto Vostra Signoria Illustrissima ha rappresentato colle due lettere de' 14 e 28 del passato[1], toccante la strana condotta di questo monsignor vescovo di Fogaras, ha comandato che se ne faccia relazione anche a questa Sagra Congregazione di Propaganda, lo che seguirà in quella di lunedì prossimo[2]. Ni riservo io però di avvisare colle prime a V.S. Ill-ma la risoluzione che sarà presa, potendole intanto accennare che si pensa seriamente a provedere alla quiete ed al bene spirituale di quella diocesi, e a V.S. Ill-ma bacio etc. Roma, XI, novembre 1747.

■ **ASV, Germ., vol. 616, f. 188-188v.**

Note

[1] *Doc. 110* și *116*.

[2] 13 noiembrie 1747.

120

(1747, înainte de noiembrie 13, Roma)

Rezumate din două rapoarte ale lui Serbelloni (din 14 şi 28 octombrie) privind măsurile luate de Inochentie împotriva lui Aaron, în vederea discutării lor de Propaganda.

Per la congregazione di Propaganda de' 13 novembre 1747[1], lettere 2 di Monsignor Nunzio in Vienna sopra Mons-r Klein vescovo di Fogaras.

Nella prima rappresenta ch'avendo il vescovo scritto in quella diocesi d'avere scomunicato e sospeso dall'offizio il vicario generale, era stato obligato per riparare allo scredito che ciò faceva allo stesso vicario, di scrivergli con intelligenza del conte d'Ulefeld una lettera ostensibile, in cui gli dice che non attenda quello che scrive il vescovo, perché egli sapeva d'essere munito da Roma delle facoltà necessarie per esercitare il vicariato apostolico.

Nella 2-da dice il Nunzio ch'avevano giudicato meglio quei ministri, ch'invece della detta lettera ostensibile da scriversi da lui al vicario[2], fosse obligato il vescovo da Nostro Signore di scrivere due lettere ostensibili di suo pugno e sottoscritte da lui, dirette l'una allo stesso vicario generale e l'altra ai capi di quel clero, con le quali si spieghi ch'avendo saputa la previa disposizione di Nostro S-re e il suo aggradimento che quella diocesi sia governata dal medesimo vicario generale, dichiara ch'egli intende per nullo, quanto ha fatto in contrario e ch'anzi desidera che continui in quell'offizio.

Le dette due lettere desiderano quei ministri d'avere nelle mani per farne fare buon'uso sul luogo.

■ **ASV, Germ., vol. 352, f. 242-243.**

Note

[1] *Doc. 119* din 11 noiembrie 1747 (Valenti către Serbelloni).

[2] În realitate, în raportul al doilea nunţiul nu pomeneşte de acea scrisoare.

121

1747 noiembrie 17, Viena

Serbelloni către Valenti. Curtea şi-a dat acordul pentru promulgarea titlului de vicar apostolic al lui Aaron (rezumat în studiu, Cap. V).

Eminentissimo e Reverendissimo Signore, Padrone colendissimo,

Dopo havere scritto, il gran cancelliere di Transilvania mi ha fatto sapere di mandargli il mio uditore, il che havendolo eseguito, mi ha per di lui mezzo fatto dire che la conferenza tenutasi su' li affari della diocesi di Fogaras era venuta in sentimento che si publicasse la destinazione fatta da Nostro Signore di quel vicario generale in vicario apostolico, con la quale dovesse governarla, pregandomi però di scrivere a lui di pubblicarla, ma di invigilare alla conservatione del suo rito, e così al nuovo vicario deputato dal vescovo, informandolo della nullità di tutto quello che lo stesso vescovo ha fatto senza la previa dispositione della S[ua] S[antità], alla quale deve egli conformarsi, assicurandomi che così si scrive per ordine di S[ua] M[aèstà] a chi è colà incaricato del governo. Dimani adunque si spediranno colà le due mie lettere concepite nelli medesimi termini...

Vienna, 17 novembre 1747

umilissimo, divotissimo, obbligatissimo servitore
F. Arcivescovo di Patrasso

Signor Cardinale Segretario
di Stato di N.S., Roma.

■ **ASV, Germ., vol. 358, f. 258-258v, autogr.**

122

1747 noiembrie 18, Viena

Serbelloni către Aaron. Îi comunică hotărârea Curții ca să-și promulge acum calitatea de vicar apostolic. Astfel va înceta „efectul sinistru" pe care l-au avut asupra clerului și poporului măsurile luate de Inochentie împotriva sa.

Admodum Reverende Pater,

Post plura inita consilia cum ministris Aulae Caesareo-Regiae conclusum fuit, quatenus pontificiam dispositionem, Admodum Reverende Pater, exponas, ut constet te ab eo tempore non tanquam vicarium generalem illustrissimi episcopi Fogarasiensis, sed tamquam vicarium apostolicum administrasse hanc diaecesim in absentia ejusdem episcopi. Sic tolletur quaelibet sinistra impressio, quam in clero et populo tui ritus facere potuit publicata contro te sententia ex mandato supradicti episcopi, qui in hoc passu nimis imprudenter se gessit, dum praesumpsit contra vicarium apostolicum, de cujus deputatione plenam habuit informationem, nulliter proferre sententiam. Munitus igitur auctoritate independenti ab episcopo, in cujus exercitio adjutrices manus praestabunt, ex mandato hujus Aulae gubernator aliique ministri Status Catholici, cures prudenti zelo et clerum et populum in Sancta Unione conservare, ut ritus iste, adeo de Ecclesia benemeritus, majus semper incrementum accipiat. Dum ego peculiari studio maneo

Paternitatis Tuae admodum Reverendae
Viennae, 18 Novembris 1747.

ad officia paratus
F. Archiepiscopus Patracensis
Nuncius apostolicus

P[atri] Petro Aaroni, Vicario apostolico
Fogarasiensis episcopatus
(Cibinium).

■ **ASV, Col. doc. Blaj, nr. 106, orig., numai subscripția e autogr.; ASV, Germ., vol. 352, f. 240, copie.**

123

1747 noiembrie 18, Viena

Serbelloni către Balomireanu. Îl avertizează să nu exercite funcţia de vicar general în care l-a numit Inochentie, ci să-l recunoască pe Aaron ca vicar apostolic.

Reverende Domine,

Nimis praesumpsit illustrissimus episcopus Fogarasiensis dum te in vicarium generalem istius diaecesis assignavit, amoto admodum reverendo patre Petro Aaron, quem etiam suspendit et excommunicavit, quamvis bene sciret ipsum designatum fuisse vicarium apostolicum a Sanctissimo feliciter regnante Pontifice Benedicto XIIII, usque dum sopirentur amaritudines, quas imprudens agendi modus ejusdem episcopi contra se concitavit ex parte hujus Aulae Caesareo-Regiae. Ad tollendum igitur scandalum quod dictae sententiae publicatio parere potuit in clero et populo tui ritus, instructum te volo, Reverende Pater, omnia a supradicto episcopo acta contra vicarium apostolicum nulla fuisse et attentata. Consequenter te moneo, ut abstineas ab exercitio vicariatus et vicarium apostolicum agnoscas. Zelus tuus pro conservatione et dilatione Sanctae Unionis spem certam in me abit, quod supremis Sanctitatis dispositionibus obtemperabis, ut ritus iste, adeo de Ecclesia benemeritus, antiquum conservet splendorem in debita submissione erga vicariam Christi potestatem. Si in aliqua re utilis tibi esse possum, Reverende Domine, exponas, dum ex corde maneo

Reverendae Dominationis Vestrae

Viennae, 18 Novembris 1747.

Studiosus

F. Archiepiscopus Patracensis

Nuncius apostolicus

Domino Nicolao Balamiri

Archidiacono Balamirensi

■ **ASV, Germ., vol. 352, f. 238, copie; vol. 364-365, f. 569v, copie de reg.**

124

1747 noiembrie 18, Viena

Serbelloni către S. Caliani, Gr. Maior şi Gherontie Cotore. Dezaprobă măsurile lui Inochentie contra lui Aaron şi-i sfătuieşte să lase pe seama papei şi a Curţii vieneze să judece ce e de hotărât asupra stării Unirii.

Reverendi Patres,

Summo animi m[o]erore intelligo, RR. PP., ex epistola vestra diei 27 Octobris[1], confusionem quam excitavit in clero et populo istius ritus publicata ex mandato illustrissimi episcopi Fogarasiensis contra admodum reverendum Petrum Aaron sententia depositionis ab officio vicariatus, suspensionis a divinis et excommunicationis cum substitutione reverendi Nicolai Balamiri archidiaconi Balamirensis in vicarium generalem hujus diaecesis. Nimis praesumpsit ill-mus episcopus in hoc actu, dum bene scrivit supradictum P. Aaron destinatum fuisse a feliciter regnante Pontifice vicarium apostolicum donec controversiae sopirentur, quibus imprudenter Aulam hanc Caesareo-Regiam sibi infensam reddidit, adeo ut seriam mereatur animadversionem, dum Romae commorans sub protectione Sanctae Sedis, pontificiam jurisdictionem hoc facto scandaloso impugnavit. Consulo igitur vobis, RR. PP., ut memores jurisjurandi sacramento quo vos obstrinxistis quando sacris missionibus devovistis vestros labores, debitam pontificiae auctoritati obedientiam praestetis et populum in via veritatis instruatis, relinquendo Sanctitati Suae et Aulae Caesareo-Regiae cogitare quid sit statuendum pro conservatione et dilatatione Sanctae Unionis. Sic agendo rem gratam Deo praestabitis, pontificiam laudem lucrabimini vobisque benevolam reddetis Aulam, et ex corde maneo

Rev[erendarum] Pat[e]r[nitat]um Vestrarum

Viennae, 18 Novembris 1747.

Studiosus
F. Archiepiscopus Patracensis
Nuncius apostolicus

PP [Patribus] Silvestro Kalliani
Gregorio Major et
Geronimo[2] Kotore
Ordinis Sancti Basilii
(Balasfalvam)

■ **ASV, Germ., vol. 352, f. 239, copie.**

Note

[1] *Doc. 114.*

[2] Corect: „Gerontio".

125

1747 noiembrie 18, Roma

Valenti către Serbelloni. O nouă dispoziţie papală pentru a-l înduplеca pe Inochentie la demisie şi problema vicarului apostolic (rezumat şi tradus în parte în studiu, Cap. V).

Illustrissimo e Reverendissimo Signore,

Da che giunsero a Nostro Signore i primi riscontri de' gravi spirituali disordini che regnavano nella diocesi di Fogaras in Transilvanie e de quali era la principale sorgente l'imprudente condotta di questo monsignor vescovo Klein, considerò Sua Beatitudine che senza la rimozione di lui sarebbe riuscito molto difficile di darvi un opportuno ed efficace rimedio; e in questo suo pensiere maggiormente si confermò allorché udì da Vostra Signoria Illustrissima concorrere anche in ciò la pia e zelante premura della Maestà dell'Imperatrice Regina. Mi dette però ordine di chiamare lo stesso prelato e di esortarlo, come ho fatto più volte[1], a dimettere spontaneamente la medesima sua chiesa coll'assegnamento dell'annua pensione, che per la sua sussistenza si era la Maestà Sua benignamente offerta di fargli pagare. Le mie esortazioni sono riuscite sempre infruttuose per la di lui invincibile durezza e ripugnanza. Onde non volendo Sua Beatitudine tenere più in sospeso questo gravissimo negozio, per il discapito che ne risulta all'unità della nostra santa fede in una diocesi così ripiena di scismatici com'è quella di Fogaras, mi ha fatto ordinare a monsignor vicegerente, come ho eseguito questa matina, di far chiamare a sè monsignor Klein e di nuovamente esortarlo in nome suo pontificio a dimettere la medesima sua chiesa colla già offerta annua pensione e che quando non s'induchi a farlo, gli intimi per parte di Sua Beatitudine alla presenza di più persone, che possino servire di testimonio, che non solo non acceda mai più alla detta chiesa e diocesi, ma che non s'ingerisca nemeno di più in avvenire in veruna minima cosa nel governo e nell'amministrazione spirituale di lei; volendo la Santità Sua per giusti motivi commetterla ad un vicario apostolico, giacché come ognunoben sa, non può secondo le costituzioni canoniche esserne mons-r Klein privato senza un previo formale processo e giudizio.

Di queste pontificie determinazioni dovrà V.S. Ill-ma pertanto renderne consapevole cotesto signor conte di Colowrat, che ha trattato sempre seco di questo affare, e procurare ed insistere insieme presso di lui, perché per la detta pensione che si è offerta di far somministrare la Maestà della Regina, si assegni costì un fondo o banco in cui possa essere da lei[2] o da' suoi successori in cotesto ministero puntualmente riscossa per la sussistenza di mons-r Klein sua

vita durante. Perché poi possa Nostro Signore deputare un degno vicario apostolico e quale richiede il presente bisogno della diocesi di Fogaras, si rende necessario, giacché non si ha qui cognizione de' soggetti che possano essere al caso, che V.S. Ill-ma dopo fattane le opportune diligenze e ricerche, e dopo sentito ancora cotesti ministri ci proponga chi in Domino si giudicherà più proprio ed idoneo degli altri al governo di detta chiesa e diocesi, e più atto a sostenere e propagare in essa l'unità della fede, il culto divino e la salvezza spirituale delle anime. Onde si attenderà di sentire principalmente in questa parte gli effetti dell'attenzione e del zelo di lei, a cui io per fine bacio le mani.

Roma, 18 novembrie 1747

Di V.S. Ill-ma

Servitore
S.C. Valenti

Monsignor Nunzio in Vienna.

■ **ASV, Germ., vol. 612, f. 415-416v, numai semnătura e autogr.; H-H-StA, Hung., F. 364, Transylvanica separata, f. 30-31, copie; mf. DGAS, Viena, rola 90, c. 303-305.**

Note

[1] Cf. *Doc. 104* din 23 septembrie 1747.

[2] Nunțiul.

126

1747 noiembrie 22 (Roma)

Ferdinand Maria de Rubeis (Rossi)[1], vicegerentul Romei, îi pune în vedere oficial lui Inochentie să declare dacă vrea sau nu să-şi dea demisia (rezumat şi în parte tradus în studiu, Cap. V).

Die vigesima secunda Novembris 1747.

Illustrissimus et Reverendissimus D[ominus] Ferdinandus Maria de Rubeis, archiepiscopus Tarsi, Almae Urbis vicesgerens, de mandato Sanctissimi Domini Nostri Papae Dominationi Suae Illustrissimae et Reverendissimae oretenus communicato in solita audientia diei Sabbathi 18 currentis mensis Novembris[2], per organum mei notarii notum facit tibi Illustrissimo et Reverendissimo D[omino] Joanni Innocentio Klein episcopo Fogariensi[3], presenti[4], audienti et intelligenti, Sanctitatem Suam omnem lapidem movisse apud Aulam Viennensem per suos apostolicos nuncios, ut compositis omnibus, tibi tandem liber aditus aperiretur, ut ad tuam dioecesim redire posses, sed omnia in cassum cecidisse, ita ut si redires periculum vitae tibi immineret, si semper abesses, dioecesis suc pastore careret. Quibus omnibus ut occuratur[5], idem Ill-mus et R-mus D. Vicesgerens de eodem Sanctitatis Suae mandato tibi praecipit, ne discedas ab Urbe sub poena pontificiae indignationis et de eodem pariter mandato te hortatur, ut ecclesiam dimittas cum reservatione pensionis tibi quoad vixeris[6] reservandae super fructibus mensae episcopalis et in quantitate a Sua Beatitudine statuenda. Super hoc autem terminus quindecim dierum tibi praefigitur, intra quem sensus tuo super proposita ecclesiae dimissione Dominationi Suae Ill-mae et R-mae aperire tenearis, ut eos Summo Pontifici notos faciat, cum Sanctitas Sua intendat, qualecumque futurum sit tuum responsum ad ulteriora in negotio procedere, quod ulteriores movas non patitur.

Praemissa omnia acta fuere in aedibus solitae residentiae Dominationis Suae Illustrissimae et Reverendissimae, in presentia perillustris et admodum R[everendi] D[omini] Adeodati Barcali[7] filii bonae memoriae Anselmi Romani promothoris fiscalis tribunalis vicariatus [Romae] et admodum R.D. Marci Antonii Federici[8] filii bo. me. Andreae Placentini testium ad haec specialiter adhibitorum.

■ **Cunoaştem trei cópii: 1) ASV, Germ., vol. 612, f. 419-419v, pe care o publicăm; 2) H-H-StA, Hung., F. 364, p. 24; mf. DGAS, Viena, rola 90, c. 478-479; 3) BAFC, ms. lat. 566, p. 108-109: „Intimatum SS [Sanctissimi] D[omini] Papae Pontificis Maximi", publ. parţial B, Klein, p. 229, n. 1.**

Note

[1] Moroni, vol. 59 (1852), p. 178, unde se arată, printre altele, că a trăit între 1696 şi 1775.

[2] Cf. *Doc. 125* din 18 noiembrie 1747 (Valenti către Serbelloni), de unde rezultă, printr-o uşoară contradicţie, că mandatul papei nu i s-a dat direct lui Rossi, ci prin Valenti.

[3] Copia 3: „Fogorasiensi". Corect: „Fogarasiensi".

[4] Corect: „praesenti".

[5] Copia 3: „occuratur".

[6] *Ibid.*, greşit: „vigeris" (vei fi fost în vigoare, vei fi în vigoare), ceea ce, evident, nu înseamnă acelaşi lucru cu: „vixeris" (vei fi trăit, vei trăi).

[7] *Ibid.*, greşit: „Advocati Bareali". Cu privire la Adeodato Barcali, care va fi confesorul următorului papă, Clement XIII, vezi Pastor, XVI/1, p. 458, n. 6.

[8] *Ibid.*: „Fiderici".

127

1747 noiembrie 23, Blaj

Gr. Maior către Serbelloni. Răspunzându-i (şi în numele confraţilor săi), arată motivele pentru care nu pot să se supună lui Aaron (rezumat în studiu, Cap. V).

Excellentissime, Illustrissime ac Reverendissime Domine Archiepiscope, Domine Nuncie apostolice, Padrone colendissime,

Paternas Excellentiae Vestrae literas diei 25 Octobris[1], quas excellentissimi gubernatoris nostri tabellarius mihi 16 praesentis reddidit, summa cum filiali subjectione sum exosculatus et pro apostolica eaque pastorali in nos solicitudine ac benignitate maximas singuli agimus gratias. Ratio cur patri Aron actu obtemperare non possimus, expressa est in communibus nostris ad Vestram Excellentiam 27-a mensis retroacti[2] humillime exaratis; cum et clerus et populus jam universus eum plane vitent et periculosissimum esset si quis id ipsum facere non videretur, pateretur sane hoc stante rerum ordine ultimum vitae exitium. Deinde etiamsi pater Aron in eodem statu permaneret, me nihilominus religiosum praesbytero saeculari[3] submissionem omnimode praestare ritus et regula[4] non permittunt. Caeterum ego a qvo in provinciam veni, non destiti, testis est Deus, testis provincia, pro Instituto meo et sentire et dicere et facere qvae ad concordiam pertinerent quaeque clero et populo essent qvoddamodo[5] ex fructu. Verum eos multum exacerbatos inveni et male compositos, ita mirus nimirum invaserat furor non solum perditis quibusdam, sed etiam iis qui boni sunt plurimi, quiqve a nobis firmiter adusque steterunt, ut eos plane exagitarent et de perversione porro cogitarent, dum praesertim inaudissent illustrissimum episcopum in ipsorum ac ecclesiae totius occidentalis et orientalis despectum Romae captivatum esse[6] et ad episcopatus cessionem cogi.

Quibus autem de causis illustrissimus Romae [...][7], mihi notum non est, nec clero nec populo; hoc solum est notissimum quod nisi redierit qvanto fieri possit ocius, actum de fructu missionum nostrarum[8], spe cecidimus et populo Transylvanico provisum non est. Itaque nisi Deus optimus, *qui praedestinavit nos in Christo Jesu, ut essemus sancti*[9] et clementissima Sua Majestas, pro eo qvo est in religionem animo ac subditos pietate dignetur clementissime nostri misereri, *et salvet haereditatem suam*[10], perimus.

Eapropter supplicamus iterum humillime et lachrymabundi, dignetur etiam Excellentia Vestra nobis vi muneris qvod obit splendidissimum[11], auctoritate nempe sua apostolica patrocinari et malo huic pessimo[12] opportune subvenire.

Ego interea loci benedictam benedicentemqve mihi apostolicam archipraesuleam manum de genu venerabundus exosculor emoriorqve

Excellentiae Vestrae

Balasfalvae, 23 Novembris 1747.

humillimus servus et capellanus
P. Gregorius Major

■ **ASV, Germ., vol. 351, f. 627-628, orig.**

Note

[1] *Doc. 113*, n. 1.

[2] *Doc. 114*.

[3] Aaron a fost hirotonit preot la Roma, la 30 iulie 1743; încă în 1742 el promisese tot acolo, la Propaganda, sub jurământ, că va intra în ordinul basilian (Ardeleanu, *Documente istorice*, p. 124; B, *Episcopii*, p. 4; Tóth, p. 184), dar abia în 1752, după numirea sa ca episcop, va intra în ordinul respectiv (B, *Episcopii*, p. 9-10; P, *Teologul*, p. 30), aşa că Giannini, auditorul nunţiaturii din Viena, în scrisoarea din 10 noiembrie 1745 ce i-o adresează, îl califică greşit: „dell. Ordine di S. Basilio Magno" (publ. de Dumitriu-Snagov, p. 134). De altfel, Inochentie, în scrisoarea sa din 27 mai 1747 către Serbelloni, arată că Aaron e obligat să intre în ordinul basilian, să facă noviciatul în acest ordin (P, *Coresp.*, p. 85).

[4] Ordinului basilian.

[5] Corect: „quodammodo".

[6] Cf. *Doc. 114* şi n. 2 la acel doc.

[7] Pare să fie o lacună în text; poate s-a omis, prin scăpare, repetarea expresiei „captivatus esse" ori ceva asemănător.

[8] Cf. *Doc. 114* şi n. 4 la acel doc.

[9] Parafrază după *Epistola către Efeseni a Sfântului Apostol Pavel*, cap. 1, vers. 4-5.

[10] Inspirat, prin parafrazare, din deosebite părţi ale *Bibliei*.

[11] „vi - splendidissimum", expresie repetată din *Doc. 114*.

[12] „malo huic pessimo", expresie repetată din acelaşi doc.

128

1747 noiembrie 25, Viena

Serbelloni către Valenti. Îi transmite scrisori pe care le-a primit din dieceza de Făgăraş sau le-a scris acolo în legătură cu măsurile lui Inochentie împotriva lui Aaron.

Eminentissimo e Reverendissimo Signore signore, Padrone colendissimo,

Per ulteriore informazione dello stato in cui sono le cose della diocesi di Fogaras a cagione dell'imprudente passo fatto da cotesto monsignor Klein vescovo di quella chiesa contro il padre Pietro Aron, che in di lui assenza la regge, transmetto a V[ostra] E[minenza] qui unite, una lettera che ho ricevuta da alcuni religiosi basiliani[1] e le copie della mia risposta ad essi[2], e di due altre lettere da me scritte allo stesso p. Pietro Aron[3] ed all'archidiacono Nicola Belamiri [!][4], ad istanza e con intelligenza di questo ministero[5]. Dell'effetto che le medesime produrranno, renderò anche a suo tempo pienamente intesa l'E.V., ed intanto con farle profondissimo inchino, mi dico sempre

di V. E.

Vienna, 25 novembre 1747.

Umilissimo, divotissimo,
obbligatissimo servitore
F. Arcivescovo di Patrasso

Signor Cardinale Valenti Gonzaga
Segretario di Stato di Nostro Signore
(Roma).

■ **ASV, Germ., vol. 352, f. 237, numai subscripţia e autogr.; vol. 364-365, f. 82v, copie de reg.**

Note

[1] *Doc. 114* din 27 octombrie 1747.

[2] *Doc. 124* din 18 noiembrie 1747.

[3] *Doc. 122* cu aceeaşi dată.

[4] *Doc. 123* cu aceeaşi dată.

[5] Adică a Curţii vieneze (căreia i-a comunicat de asemenea cópii, cf. *Doc. 167* din 2 martie 1748).

129

1747 noiembrie 25, Roma

Valenti către Serbelloni. Îi transmite şi comentează notificarea făcută de vicegerent lui Inochentie. Repetă cererea în legătură cu funcţia de vicar apostolic. Despre problema pensiei lui Inochentie.

Illustrissimo e Reverendissimo Signore,

Riconoscerà Vostra Signoria Illustrissima dall'annesso foglio[1] di avere già monsignor vicegerente adempita fin da sabato scorso[2] con questo monsignor Klein vescovo di Fogaras la parte commessagli da Nostro Signore ed a lei[3] già da me preventivamente accennata[4], e sebbene non abbia questi ancora dichiarata la sua finale determinazione circa la [di]missione della chiesa, per non essere ancora scaduto il termine assegnatogli di quindici giorni, nientedimeno già si prevede che non sarà per determinarsi a questo passo. Ciò non tratterrà Sua Beatitudine da procedere avanti, premendole troppo di provedere allo spirituale governo di quella diocesi e di sodisfare insieme alle pie brame della Maestà dell'Imperatrice Regina. Ond'ella[5] nell'informare cotesti ministri di quanto qui si è operato e si opera, dovrà sempre più intendersela con essi loro, perché ci venga additato un soggetto che sia atto a sostener degnamente nella detta diocesi il carico di vicario apostolico, e insistere insieme, perché resti fissata sopra un fondo stabile e certo l'annua pensione che per la sussistenza di mons-r Klein si è la Maestà Sua generosamente offerta di assegnare, acciò non si abbia ad incontrare alcuna difficoltà nella riscossione. Onde si attenderà di sentire l'effetto in ciò della diligenza di lei, a cui io bacio per fine le mani.

Di V.S. Ill-ma
Roma, 25 novembre 1747. Servitore
S.C. Valenti

Mons-r Nunzio in Vienna.

■ **ASV, Germ., vol. 612, f. 420-420v.**

Note

[1] *Doc. 126* din 22 noiembrie 1747.

[2] Greşeală, căci în acea sâmbătă, 18 noiembrie, i s-a dat vicegerentului doar sarcina respectivă, pe care n-a îndeplinit-o decât la 22 aceeaşi lună.

[3] Adică nunţiului.

[4] *Doc. 125* din 18 noiembrie 1747.

[5] Adică nunţiul.

130

(1747, circa sfârşitul lui noiembrie, Roma)

Lercari către Benedict XIV. Rezumă două scrisori ale lui Aaron către Propaganda (din decembrie 1746 şi din octombrie 1747), precum şi o hotărâre a papei în cazul Inochentie (din ianuarie 1747).

Greci Transilvania[1]

Nel mese di gennaro del corrente anno il sacerdote Pietro Aaron, già alunno del Collegio Urbano eppoi vicario del vescovo greco-uniti din Fogaraz, avvisò[2] che questi uveagli ordinato di adunare il sinodo di que' Greci cattolici ed in esso denunziare la scomunica contro il padre Balogs[3] gesuita, deputato al medesimo per teologo secondo la disposizione del diploma di Leopoldo imperatore. Aggiunse che conoscendo esso quali sconcerti e tumulti poteano nascere dalla pubblicazione dell'atto espressamente mandatogli dal sudetto vescovo, avea creduto di prima doverne ricevere l'oracolo di Vostra Santità. La Santità Vostra pertanto ordinì che con lettera della Congregazione di Propaganda si notificasse all'Aaron l'approvazione che incontrava il di lui prudente contegno: gli s'ingiugnesse[4] di non procedere alla fulminazione della sudette censure, nè alla esecuzione di altri simili ordini che gli fossero dati in appreso dal vescovo, senza prima riceverne l'oracolo di Vostra Santità[5] e finalmente che qualora questi per l'adempimento di tali commissioni tentasse di privarlo del vicariato, Vostra Santità prevenendo il caso, dichiarava e istituiva l'Aaron vicario apostolico della nazione greca cattolica independentemente dal vescovo[6]. Congiuntamente ordinò al segretario della Propaganda di notificare tali cose al vescovo medesimo e di uvvertirlo di guardarsi in avvenire da tali irregolari procedure, ciò che fu prontamente eseguito[7].

In oggi si riceve lettera dal sudetto Aaron[8], colla quale questi avvisa che essendo egli alquante lontano da quella residenza vescovile un tale[9] Niccolò arcidiacono Balomeriense, già nominato dal vescovo, per suo vicario[10], nel giorno 19 di ottobre passato per ordine di questi citò tutti li arcidiaconi[11] [di] comparire nella chiesa vescovile sotto pena della sospensione e della scomunica, ciò che avendo tutti eseguito, nello stesso giorno, dopo il santo[12] sacrifizio della messa, il sudetto arcidiacono lesse[13] varii scritti del vescovo e finalmente una sentenza di[14] privazione del vicariato, sospensione a divinis e scomunica contro l'Aaron medesimo. Dopo di ciò[15] da due deputati del sinodo fu ad esso consegnata la sentenza originale sottoscritta e sigillata dal vescovo ed in seguito notificata a tutto il[16] popolo.

Dalla copia della sentenza trasmessa dall'Aaron apparisce che il vescovo l'appoggia su li seguenti motivi: che invece di denunziare scomunicato il P. Balogs, come egli avea ordinato all'Aaron, questi abbia redarguito di nullità il decreto, difeso lo scomunicato P. Balogs e ricorse in di lui favore ad altiores ecclesiasticas dignitates praeterito metropolitano[17]; che favorisca i gesuiti nella usurpazione della giurisdizione e de' beni episcopali; che concorra co' secolari, anche[18] acattolici nella violazione dell'immunità ecclesiastica e nella detenzione delle rendite vescovili; che essendo esso inobediente agl'ordini del suo vescovo, procuri[19] di rendere disubbidiente anche il clero; che commetta a loro delitti e tradimenti inauditi; che egli è reo di aver domandato un titolo nuovo nell'Ungaria ed il quale deroga all'autorità del vescovo e del clero, e perciò[20] lo priva, lo sospende, lo scomunica, sino atanto che[21], fatto un giuridico processo, possa imporgli le pene ulteriori.

Cerca di[22] giustificarsi l'Aaron delli suditti apposti delitti nella sua lettera allegando[23] gl'ordini di vostra santità per ciò che riguarda[24] il teologo, il decreto di scomunica ed il vicariato[25], quelli poi della Corte di Vienna circa il sequestro delle rendite episcopali e l'introduzione del nuovo teologo.

Si lagna inoltre di essere stato ora sì impropriamente diffamato presso del popolo e finalmente domanda e le istruzioni e la protezione della Santa Sede.

■ **APF, Congr. part., vol. 100, Trans., f. 253-255; mf. DGAS, Vat., rola 60; concept desigur autogr., scris în coloane.**

Note

[1] De altă mână contemporană decât textul.

[2] Prin scrisoarea sa din 14 decembrie 1746 (*Doc. 53*).

[3] Corect: „Balogh".

[4] ingiungesse.

[5] Expresia:„senza - santità" adăugată pe margine ulterior, dar, se pare, de aceeași mână, cu un scris mai rapid.

[6] Propaganda către Aaron, 21 ianuarie 1747 (*Doc. 59*).

[7] La 3 februarie 1747 (P, *Coresp.*, p. 63-64). Expresia: „ciò - eseguito" adăugată (cf. mai sus, n. 5).

[8] Scrisă la 28 octombrie 1747 (vezi notele la scrisoarea sa către Serbelloni cu aceeași dată, *Doc. 115*).

[9] Urmează: „Arcid[iacono]", șters.

[10] Expresia: „già - vicario", adăugată pe margine de aceeași mână.

[11] Urmează: „di dover", șters.

[12] Cuvânt adăugat (cf. mai sus, n. 5).

[13] În scrisoarea către Aaron nu se spune că Nicolae Balomireanu ar fi făcut lectura.

[14] Urmează: „sospens[ione]", șters.

[15] În scrisoarea lui Aaron: „postridie" (deci la 20 octombrie).

[16] Urmează: „Principato" (cum figurează, de altfel, în scrisoarea lui Aaron), șters.

[17] Vezi decretul de excomunicare contra lui Aaron (*Doc. 95*). Urmează: „Che abbia" (verb la care însă autorul conceptului renunță în favoarea celui următor) „procuri d'introdurre i Gesuiti nella giurisdizione", șters.

[18] Urmează: „Scismatici", șters.

[19] Corectat din: „procura".

[20] Urmează: „egli", șters.

[21] Urmează: „gl", șters.

[22] Urmează: „purgarsi", șters.

[23] Urmează: „per una parte", șters.

[24] Urmează: „per l'altra", șters.

[25] Precedat de: „Finalmente", șters.

131

(1747, circa începutul lui decembrie, Roma)

Inochentie către Benedict XIV. Ca răspuns la notificarea lui Rossi (din 22 noiembrie) declară că nu poate renunța de bunăvoie la episcopia sa, fiind nevinovat, iar poporul cerând întoarcerea lui în fruntea ei sub amenințarea că altfel va părăsi Unirea.

Beatissimo Padre,

Con piena venerazione e profondissimo rispetto Giovanni Innocenzo Klein vescovo Fogarisiense[1], oratore ossequiosissimo della Santità Vostra ha ricevuti i sovrani sentimenti della medesima espostagli in forma publica per menno di monsignor vicegerente[2], dal tenore de' quali sente tuttora esortarsi, o a volere spontaneamente rinunciare il proprio vescovato, o prepararsi a sentire con intrepidezza tutte quelle risoluzioni che potranno successivamente prendersi dalla Santità Vostra intorno a questo particolare. E siccome nella riferita notificazione gli vengono prescritti giorni 15 ad aprire con sincerità il proprio animo sopra tale rinuncia, così non eccedendo il tempo limitatogli, crede l'oratore essergli convenevole in causa così grava spiegare direttamente con piena fiducia alla Santità Vostra i purissimi sentimenti del suo cuore rassegnate equalmente a divini voleri, che alle supreme autorevoli disposizioni di Vostra Beatitudine.

Uno de' rifflessi, Padre Santo, che ha dato impulso a tale insinuazione, sembra sia stato il pericolo di perdere la vita per mano de' nemici della Sede Apostolica, che sovrastarebbe all'oratore, qualora ritornasse al proprio vescovato. Motivo quanto efficace per movere la immensa carità di un Santo Pontefice a cercarne il riparo, altrettanto però insufficiente a raffreddare il zelo di un vescovo verso la sua sposa[3], tal che deggia perdere di mira l'interessi spirituali di un popolo cattolico, così rassegnato ed a lui bene affetto. Cristo istesso incoragisce ogni più pusillanime a non temerne li più fatali incontri: *Noli timere illos qui corpus occidunt*[4]. Onde quanto più grave possa rappresentarglisi il pericolo, tanto più fervorosa sente nascersi internamente la fiducia per incontrorlo e più intrepida farsi la costanza per sostenerlo.

L'universali proteste del popolo cattolico colà esistente, pronto ad ubbidire con ogni maggiore esattezza tutto ciò possa essergli ingiunto dal loro pastore, qualora egli persista in non abbandonarli, e le altresi funestissime minaccie di volersi onninamente segregare dal grembo cattolico qualora egli acconsenta alla proposta rinuncia, il tenore delle quali si presenta qui annesso alla Santità Vostra, pongono in tale agitazione l'animo dell'afflitto vescovo, che la indu-

cono a credere fermamente non potere egli condescendere spontaneamente a tale atto senna un manifestissimo aggravio della propria coscienza quale farebbesi rea della perdizione di tante migliaja di[5] anime, il conto delle quali sentirebbe strettissimamente ricercarsi da quel Dio che ci minaccia: *Sanguinem Dominici gregis de manibus pastorum requirere*[6].

Con quanta ilarità dunque ha abbracciato sino ad ora l'oratore le inesplicabili angustie sofferte da tre anni a questa parte ne' disastrosi viaggi intrapresi[7], e nella privazioni di tutti li redditi vescovili, con altrettanta quiete nell'animo perde anche di vista al presente le clementissime esibizioni fattegli di volerlo in avvenire provedere con una congrua pensione da riservarsi sopra il vescovato medesimo, perché riconosce al riflesso di entrambe rimanere sempre più illesa ed illibata l'interna sua delicatezza.

E tanto più si conferma nel suo sentimento, quanto più sembragli non avervi luogo al presente la funesta conseguenza, che si ricava nel secondo motivo spiegatogli dal riferito monsig-r vicegerente, cioè che deggia rimanere in avvenire la diocesi sempre priva del suo pastore, mentre questo riflesso rimane affatto tolto di mezzo dalle vivissime suppliche che porge l'oratore alla Santità Vostra per ottenere il permesso di ritornarealla direzzione del proprio gregge, anco a fronte di qualunque persecuzione. Nel mezzo delle quali esclamerà con l'Apostolo delle genti: *non existimo enim animam meam pretiosiorem quam me, dummodo consum[m]em cursum meum, et adimpleam ministerium meum, quod accepi a Domino Nostro Jesu Christo*[8]; credendosi più che sicuro di non essere in una causa così giusta abbandonato dal braccio potente dell' Altissimo.

Si aggiunge per anco ad escludere la sudetta conseguenza una nuova spedizione fatta da tutta la diocesi di due soggetti qualificati alla Corte di Vienna, per richiedere alla Regina Ungarica la restituzione del proprio pastore, tal ché[9] giova sperare prossimo quel rimedio che in oggi si suppone lontanissimo. Lo aprova della sudetto spedizione si annette parimente al presente.

Nè in queste sue gravi agitazioni ha mancato l'oratore di ricorrere con incessanti voti all'Altissimo supplicandolo a volergli diriggere le sue operazioni in causa così grave e pericolosa. E quanto più fervorose sono state le suppliche, altrettanto confessa essersi sentito internamente persuadere a non abbandonare quella sposa diletta destinatagli dal Signore, a cui si è spiritualmente con nodo indissolubile congiunto per mezzo del suo Santo Vicario in terra.

L'interna costernazione che prove l'afflitto oratore nel vedersi impossibilitato dal proprio rimorso ad accondescendere alla proposta rinuncia senza un'evidente pericolo di dover macchiare quella veste candida consegnatagli nel sagro fonte, da restituirsi illibata al tribunale dell'Altissimo, obliga sempre più lo stesso a gettarsi a' santissimi Piedi della Santità Vostra, supplicandola con il maggior fervore possibile a degnarsi di non raddoppiargliene maggiormente gl'impulsi, giacché conosce essergli più agevole incontrare qualsivoglia disastro che concorrere ad un atto si pericoloso.

Quanto però costante si dichiara in non aderire spontaneamente a tale rinuncia, da cui crede riceverne notabile detrimento alla illibatezza della propria coscienza, altrettanto si protesta rassegnato ed ubbidientissimo in venerare tutte quelle determinazioni che saranno parto dell'oracolo della Santità Vostra, ancorché passassero alla privazione assoluta del vescovato medesimo. Sicuro altresí che in non riclamare nè dolersi punto, anziché in contrare con pienezza di rispetto tutto ciò che sarà commando e disposizione della Santità Vostra, si acquistera il merito di avere prestato la dovuta venerazione e rassegnazione al capo visibile della S. Chiesa Cattolica senza timore o rimorso alcuno di doverne provare nell'anima avanti il tribunale dell'Altissimo detrimento benché minimo.

Se però la Santità Vostra si degnerà colla sua suprema intelligenza riflettere tutto l'esposto e vestirsi per un solo momento delle passioni dell'afflitto vescovo oratore, tiene per certo lo stesso non dovergli sembrare questi sui sinceri sentimenti lontani da quel giusto e vero fine che deve essere l'unico segno d'ogni fedele cattolico.

[Alla Santità di Nostro signore, Papa Benedetto XIV, per Giovanni Innocenzo Klein, vescovo, Fogarisiense][10]

■ **Cunoaştem două copii: 1) BAFC, ms. lat. 566, p. 109-114 (folosită de B. Klein, p. 230-231); 2) ASV, Germ., vol. 352, f. 251-254v.**

Note

[1] Corect: „Fogarasiense".

[2] *Doc. 126* din 22 noiembrie 1747.

[3] diocesi.

[4] Cf. *Matei*, cap. 10, vers. 28.

[5] Ultimele două cuvinte se află numai în copia 2.

[6] Parafrazat după *Iezechiel*, cap. 34, vers. 10.

[7] Aluzie la fuga sa de la Viena la Roma.

[8] Parafrazat după *Faptele Sfinţilor Apostoli*, cap. 20, vers. 24.

[9] Copia 2: „dal che".

[10] Adresa, în copia 2.

132

1747 decembrie 2, Roma

Albani către Uhlfeld. I se pare pierdută orice speranţă de a-l mai putea convinge pe Inochentie la demisie pe cale amicală (rezumat în studiu, Cap. V).

Illustrissimo ed Excellentissimo Signore,

Ho dichiarato con altre mie a Vostra Eccellenza che mi riserbarò di replicare al clementissimo rescritto col quale mi ordinava Sua Maestà Cesarea di procurare che monsignor vescovo Fogarasiense dimettesse amichevolmente quella sua chiesa, alloraché avrei avuto qualche positiva certezza del partito al quale si fosse appigliato[1]. Parmi oggi di scorgere perduta ogni speranza di ridurlo per le vie amichevoli a fare la rinunzia, onde stimo dovere mio preciso di non ritardare più lungo tempo a Sua Maestà la riverente mia replica che mi dò l'onore di rimettere qui annessa[2] a Vostra Eccellenza. Dopo che ne avrà osservato il contenuto, la supplico di farla passare sotto gli occhi della Maestà Sua e d'implorarmi dalla medesima gli ordini che giudicarà più opportuni per mio governo. E bacio all'E.V. di vero cuore le mani.

Roma, 2 X-mbre 1747.

Di V.E.

Servitore vero di tutto cuore
Alessandro Cardinale Albani

Signor Çonte D'Ulfeld (Vienna)

■ **H-H-StA, Hung., F. 364, f. 26-26v, numai subscripţia, greu descifrabilă, e autogr.; mf. DGAS, Viena, rola 90, c. 480-481; fc. BAFC.**

Note

[1] Albani către Uhlfeld, 18 noiembrie 1747 (B, *Klein*, p. 228, n. 1; p. 226, n. 1).

[2] Documentul următor.

133

1747 decembrie 2, Roma

Albani către Maria Tereza. Nereuşita încercărilor de până acum de a-l îndupleca pe Inochentie să demisioneze; ar fi necesare „mijloace şi mai tari", de convenit cu papa; doreşte instrucţiuni (rezumat în studiu, Cap. V).

Sagra Reale Maestà Cesarea,

Si degnò la Maestà Vostra Cesarea di ordinarmi con venerato suo rescritto segnato li 2 del passato settembre[1] di procurare che il barone Giovanni Innocenzo Klein vescovo Fogarasiense dimettesse liberamente quella sua chiesa, colla riserva di una congrua pensione sopra di essa per l'onesto suo mantenimento. Dopo di avere impiegate inutilmente tutte le insinuazioni che ho credute più proprie a disporlo a questo tanto necessaria dimissione, ho implorata l'autorità di Sua Santità medesima, la quale gli ha fatto personalmente intimare dal vicegerente di Roma il precetto che risulta dal foglio che mi do l'attenzione di rassegnare quì ingiunto[2] alla Cesarea Maestà Vostra. Non ha fatto niente più impressione di quella che abbiano fatto nell'animo del riferito vescovo le amichevoli insinuazioni, il precetto della Santità Sua. Onde quantunque non sia spirato per anche il termine assegnatogli[3] a risolvere, apparendo ad ogni modo che egli persisterà nella sua ostinazione, prevedo che converrà procedere a rimedi anche più forti del precetto per farlo rinunziare, nel qual caso essendo necessario di concertare con Sua Santità le misure che saranno più proprio, m'imploro per regola del mio contegnorli supremi oracoli della Maestà Vostra, alla quale mi fò carico anche di soggiungere che l'acennato vescovo ha molte corrispondenze e regolarmente le coltiva nella nominata sua diocesi e quantunque non mi costi qual'ogetto queste possono avere, credo molto verosimile che servano queste a confermarlo nella sua ostinazione di non rinnunziarla. E qui supplicando la M.V. della continuazione del possente suo patrocinio, le facio infine profondissimo inchino.

Roma, 2 X-bre 1747.

Di Vostra Maestà Cesarea

Umilissimo, divotissimo ed obbligatissimo servitore ossequiosissimo
Alessandro Cardinale Albani

■ **H-H-StA, Hung., F. 364, f. 23, acelaşi scris ca al documentului precedent, numai subscripţia e autogr.; mf. DGAS, Viena, rola 90, c. 476-477; fc. BAFC.**

Note

[1] B, *Klein*, p. 212, n. 1; 215, n. 2.

[2] *Doc. 126* din 22 noiembrie 1747.

[3] 15 zile (care trebuiau să se împlinească la 6 decembrie).

134

1747 decembrie 2, Sibiu

Aaron către Serbelloni. Autoritățile superioare ale țării își manifestă satisfacția cu privire la hotărârea de a se promulga calitatea sa de vicar apostolic. Totuși, persistă greutăți din pricina bănuielii pe care o trezește acest titlu la uniți. Amănunte nefavorabile despre unul din călugării basilieni și despre Balomireanu; noi întruniri de protopopi, ordonate de acesta.

Excellentissime Domine Praesul, Domine Patrone colendissime,

Quas sub 18 mensis proxime lapsi mihi sonantes[1] domino gubernatori accluserat Vestra Excellentia, Excellentissime Domine, ab eodem excellentissimo domino gubernatore rite, aeque ac reverenter percepi litteras, quae vero ad nostros RR. PP. [reverendos patros] Religiosos[2] et ad Balamirensem[3] meis acclusae spectabant, eisdem illico per expressum idem excellentissimus dominus gubernator transmisit. In meis initorum consiliorum conclusionem mihi exponebat: quatenus videlicet pontificiam dispositionem exponerem, ut constaret, me ab eo tempore non ut vicarium generalem illustrissimi episcopi Fogarasiensis, sed ut vicarium apostolicum hanc diaecesim in absentia ejusdem episcopi administrasse. Quam quidem conclusionem omnes etiam hujates moderatores laudant. Nihilominus circa modum ejusdem executionis et quibus dictam dispositionem exponerem, aliqua animadvertere eademque Excellentiae Vestrae contemplanda et discernenda humillime submittere non abs re fore existimavi. Et quidem optime constat ex sententia in me ab ill-mo episcopo lata, alteram ex praecipuis meae damnationis causam fuisse hujusmodi a Summo Pontifici mihi collatum titulum. Neque enim istum titulum ullo modo ill-mus episcopus et cum ipso jam etiam magna pars cleri patitur, falso persuasi, quod fors si nunc ipsum admitterent titulum, cum tempore episcopatu jam legitime fundato et a Sede Apostolica rite confirmato ac tanto tempore potiti, privati, solo apostolici vicariatus titulo contenti esse necessitarentur. Quam quidem ipsorum opinionem veritus fore ex certis circumstantiis, tum primum cum a Sacra Congregatione nomine Summi Pontificis eandem resolutionem perceperam, eidem Sacrae Congregationi humillime exposueram et hujusmodi tituli promulgationem ad tempus necessarium differre censueram. Verum ad hoc nullum Sacrae Congregationis rescriptum merui. Unde etiam (cum talium titulorum promulgationem absque praevio Apostolici Regis scitu in hiis provinciis fieri non videretur fore expediens). Excellentiae Vestrae olim supplicaveram num in Aula Apostolici Regis hujusmodi tituli mentionem hic et nunc expediret? Sed in responsis accepi: differendum esse, cum ille titulus magis

provise datus sit pro conscientiae regula. Quare ego ab illo tempore bene quidem in conscientia munitus et tutus operatus sum sequendo mandata Summi Pontificis et Apostolicae Nuntiaturae, attamen externe illum non promulgavi, neque unquam ejusdem subscriptione usus sum, nisi in litteris Apostolicae Nuntiaturae. Idcirco etiam in meis reflexionibus nuper Excellentiae Vestrae et Sacrae Congregationi submissis apposuisse me memini, quod neque unquam illo titulo usus sum, ut viderer episcopali auctoritati praejudicare. Et profecto non abs re, equidem cum certa occasione necessitarer in conspectu quorumdam archidiaconorum rescriptum Sacrae Congregationis et resolutionem pontificiam[4] cuidam ex nostris, qui recenter advenerant, missionariis religiosis[5] italico idiomate in originalibus praelegere, idem mihi reposuit, quod ille illam epistolam, idest Sacrae Congregationis, ad ignem projecisset idque non sine offendiculo adstantium. Jamvero quomodo confinabo nuperna illa mea scripta, quod videlicet nunquam eodem titulo usus sum, si nunc constare faciam, quod ab illo tempore non ut generalis, sed ut apostolicus vicarius administraverim, nisi primum pro externis subscriptionibus frueretur, quod et verum est. Alterum vero pro conscientiae regula, quod non minus verum est, verum ad haec videretur clerus et populus debere capacitari, ut sinistram seponat persuasionem, per aliquod regium rescriptum, quod videlicet hujusmodi apostolici vicarii titulus eo usque solum duraturus sit (ut recte in litteris ad d[ominum] Balamirensem datis reflexit Vestra Excellentia), quoad praesentes sopirentur controversiae. Ceterum, quamdiu dominus Balamirensis non dico rexerit, sed cor[r]ectus non fuerit, difficillime adeo (Deus det ut fallar) vere unita religio, nisi fors superficialiter et nominetenus, incrementum capiet, quamvis enim doctrina non utpote grammaticus seu[6] rector solum, arte tamen fallendi et aliis modis facile Marco Ephesino[7] comparandus, unte[8] etiam talis olim ab ill-mo episcopo audiebat. Ast haec soli Excellentiae Vestrae lecta et visa sunto, vereor namque insidias, nullus dubito uberiora similia ab aliis audiet vel audiverit. Interim etiam num jussu Balamirensis continuant congregationes, tam particulares quam generales, celebrare, uti etiam hodie Carolinae congregati archidiaconi feruntur. Utinam bona possemus sperare! Omnia autem sapientes religiosi et ii quorum interest regulabunt, spero, pro meliori sacrae religionis bono et incremento, dum ego sub demissa mei recommendatione et ter felicis imminentis Salvatoris Natalis solemnitatis auguratione maneo.

Excellentiae Vestrae

humillimus servus

Petrus Aaron

Cibinii, 2 X-bris 1747.

■ **ASV, Germ., vol. 351, f. 634-635v, orig.**

Note

[1] *Doc. 122* din 18 noiembrie 1747.

[2] *Doc. 124* cu aceeaşi dată.

[3] *Doc. 123* cu aceeaşi dată.

[4] *Doc. 59* din 21 ianuarie 1747.

[5] E vorba de unul dintre cei trei călugări basilieni întorşi de la studii în vara lui 1747 în ţară: Caliani şi Maior de la Roma, Cotore de la Tirnavia. Fiindcă se menţionează aici limba italiană, probabil e vorba de Caliani sau Maior.

[6] Scăpare din condei pentru: „sed"?

[7] Aluzie la Markos Eugenikos, mitropolit al Efesului, faimosul adversar al unirii bisericii răsăritene cu cea romană, cu prilejul Conciliului de la Florenţa, în 1439.

[8] Scăpare din condei pentru: „unde".

135

1747 decembrie 6 (Roma)

Inochentie declară oficial, prin procuratorul său, că a răspuns la notificarea din 22 noiembrie a vicegerentului.

In officio D[omini] An[toni]us[1] Posterla pro[curat]or[ii] comparuit et in executionem supremi oraculi Sanctissimi Domini Nostri dicto suo principali, per organum R[everendissimi] P[atris] D[omini] Vicesgerentis in scriptis insinuati sub die 22 9-mbris proxime effluxi, super negotiis suo episcopatui relativis, animum principalis sui declarando et ad omnem meliorem finem et effectum dixit, jam Sanctissimo Domino Nostro responsum in scriptis humillime exhibuisse ideoque ad notitiam deduxit ac deducit etc. Protestans etc. Non solum etc. Sed et omni etc.[2]

Ego infrascriptus episcopus Fogarisiensis constituo in meum procuratorem dominum Ioannem Antonium Posterle [!] ad pr[a]ecipuum finem emittendi supradictam protestationem super Broliardis Notariorum Eminentissimi Domini Cardinalis Vicarii Almae Urbis.

Datum hac die sexta X-mbris anni 1747.

B[aro] Klein Episcopus Fogarisiensis

■ **BAFC, ms. lat. 566, p. 120-121, copie de reg.**

Note

[1] Corect: „Antonii".

[2] Clauze prescurtate.

136

1747 decembrie 7 (Roma)

Inochentie către vicegerentul Romei (Rossi). Fiind bolnav, nu poate să-i predea personal, ci îi transmite răspunsul (la notificarea din 22 noiembrie).

Di casa, 7 X-mbre 1747..

L'intiera giornata d'jeri Giov[anni] Innocenzo Klein, servo ossequiosissimo di Monsignor Illustrissimo Vicegerente, è vissuto con la speranza di restare sciolto da un grave dolore di capo che lo opprimeva, ad effetto di potere essere in persona a parteciparli il tenore della risposta data a Nostro Signore entro il termine prefisso, in ubbidienza de suoi supremi commandamenti fattigli noti per mezzo di Vostra Signoria Illustrissima. E giacché vedesi oggi per anco impossibilitato a ciò fare rimanendo a tuttora aggravato dalla stessa flussione, ha creduto opportuno darsi l'onore di trasmettergliene qui acclusa la copia[1], affine di non ommettere[2] ogni occasione nella quale possa dimostrargli quanta sia la stima che gli professa, implorando con tale congiuntura i più fervorosi suoi autorevoli ufficii presso Sua Santità, acciò voglia degnarsi riguardare con la sua consueta pietà e clemenza le angustie di chi scrive, e di nuovo con distinta stima si rassegna.

■ **BAFC, ms. lat. 566, p. 121-122, copie de reg.**

Note

[1] *Doc. 131* (circa începutul lui decembrie 1747).

[2] Corect: „omettere".

137

1747 decembrie 9, Sibiu

Aaron către Serbelloni. Se plânge că cei trei călugări basilieni, cu toată intervenţia nunţiului, îl evită; citează în această privinţă un caz de la Sibiu.

Excellentissime Domine Praesul, Domine Patrone colendissime,

Paterne omnino et benigne satis Vestra Excellentia nuper, Excellentissime Praesul, scripserat nostris Religiosis, qualem autem effectum habuerit aut deinceps habitura sit apud eos paterna illa epistola[1] eventus docebit. Interim hoc cellare Vestrae Excellentiae non potui, quod videlicet iidem reverendi Religiosi omnes tres, 4-ta mensis currentis, Balasfalva huc advenientes voluerint apud me in hospicio episcopali[2] et cleri, ubi et ego moror, divertere, ubi tamen eosdem ut dilectissimos fratres hospicio chare recepissem, sed longe a me conducto aere hospicio, alio reclinarunt, ibi denique usque ad hesternum diem, id est per 5 dies remorantes, dominos hinc inde visitarunt. Ego vero nec tantam apud eos gratiam inveni, ut vel in conspectum mihi sese videndos exhiberent, quod ipsorum factum magnam apud omnes causavit suspicionem. Equidem etsi indignus sim tanta eorum praesentia, nihilominus intuitu paternae epistolae debuissent saltem Excellentiae Vestrae et Ecclesiae signum obedientiae exhibere. Quae illorum tanta a me aversio, etiam si fors verbis et operibus nihil in contrarium molirentur, sufficit ut et alios, clerum et populum, suo exemplo a me avertant. Cum tamen etsi quidam archidiaconi in praesentem consenserint scissionem, plerique nihilominus sacerdotes aliunde satis afflicti dolent meque dolenter requirunt. Quia vero hanc nostrorum Religiosorum aversionem valde notaverint hujus provintiae moderatores, veritus ne fors ob similia, regia aut etiam apostolica indignatio quandoque excandescat suarumque gratiarum etiam innocentes olim detrimentum patiantur, ideo Vestrae Excellentiae haec humillime referre volui, ut pro sua alta sapientia et zelo sanctae religionis corrigenda corrigere cunctaque ad religionis bonum dirigere et ordinare velit ac valeat, dum ego sub demissa mei recommendatione maneo.

Cibinii, 9 X-bris 1747.

Excellentiae Vestrae

humillimus servus
Petrus Aaron

■ **ASV, Germ., vol. 351, f. 632-633, orig.**

Note

[1] *Doc. 124* din 18 noiembrie 1747.

[2] E vorba, fără îndoială, de locuința închiriată încă de Inochentie de la cetățeanul sibian Georg Repser; pe acesta vlădica l-a împrumutat cu o sumă de bani, pe care în 1752 va încerca s-o recupereze (vezi studiul, Cap. VII).

138

1747 decembrie 9, Viena

Serbelloni către Valenti. A comunicat lui Kolowrat conţinutul ultimei scrisori a adresantului în problema demisiei lui Inochentie şi a vicariatului apostolic.

Eminentissimo e Reverendissimo Signore signore,
Padrone collendissimo,

Ho comunicato al conte di Colowrat il contenuto della riveritissima lettera di V[ostra] E[minenza] delli di 18 novembre[1], toccante la persona di monsignor vescovo Klein ed il salutare provedimento che la Santità di Nostro Signore ha risoluto di prendere per il bene della religione nella diocesi di Fogaras e l'ho pregato di fare usare le opportune diligenze per suggerirmi poi quel soggetto che sarà creduto da Sua Maestà l'Imperatrice Regina il più adatto al governo di quella chiesa come vescovo, se mons-r Klein si riduce finalmente a rinunziarla colla riserva della nota pensione, o in qualità di vicario apostolico altrimenti; e per assicurare un fondo o banco, dal quale la suddetta pensione possa puntualmente esiggersi da me e dà miei successori in questo ministero per la sussistenza di mons-r Klein sua vita durante. Ed egli mi ha assicurato di farne uso cogl'altri ministri deputati e con la stessa Maestà Sua, precisamente per mettersi in grado d'indicarmi il soggetto da proporsi a quella chiesa in un grado o nell'altro, secondo la diversa risoluzione che avrà presa il sudetto prelato. Dipendendo adunque dalla diversità di questo l'incaminamento ulteriore dell'affare, aspetterò dall'E.V. che mi venga comunicata per farne uso con questo ministro. Ed intanto con farle profondissimo inchino mi dico

Vienna, 9 decembre 1747.

di V.E. umilissimo, divotissimo, obbligatissimo servitore
F. Arcivescovo di Patrasso

Signor Cardinale Valenti Gonzaga
Segretario di Stato di N.S. (Roma).

■ **ASV, Germ., vol. 351, f. 606-606v, numai subscripţia e autogr.**

Notă

[1] *Doc. 125.*

139

1747 decembrie 15-16 (Sibiu)

Audierea lui Balomireanu, Caliani şi Maior în legătură cu adunările clerului unit la Sebeş, Daia, Blaj, Alba-Iulia; apoi referitor la raporturile lor cu Aaron şi la corespondenţa pe care o întreţineau cu Inochentie. Răspunsuri în genere precaute, unele cuprinzând date deosebit de importante. Redactarea lor, în stil indirect, pe alocuri e neclară.

[f. 5]

In examine, ad benignissima regia jussa, die 15-ta X-bris anno 1747, coram gubernatore, consiliariis romano-catholicis, vicario apostolico et theologo constitutus, ad

Puncta interrogatoria respondet R[everendus] D[ominus] Nicolaus Balamiri, archidiaconus ejusdem loci.

1-mo: Quis vel qui conventiculum nuperum in Dállya, Carolinae et comitatu Thordensi, districtu Sukensi et alibi, a quibus, qualiter ad hoc incitati et quo fine indixerunt? Convocatoriae cujus nomine expeditae, qualiter promotae? Ante conventicula celebrata qui in nundinis Sabaesiensibus convenerunt, quid ibi actum?

Convenerunt ad nundinas Sabaesienses multi archidiaconi, alli in nundinis ex improviso constituti, de variis cleri injuriis questi, eo annitebantur, quo synodus aliqua celebraretur et ibidem de suis laesionibus vindicandis prospicerent. Quaestio ibidem est habita, quod a vicario generali Petro Aaron synodi celebratio negaretur interdictaque etiam ab episcopo esset. Illi interim in eo toti erant, ut perageretur, sicut peracta quoque est 1-mo in Dállya.

Quo convenerunt ferme omnes archidiaconi districtus Cis-Marusiani ad domum archidiaconi[1]. Propositiones in medium ab omnibus comparentibus sunt factae, discursum: quando synodum generalem possent congregare negatum a vicario. Conclusum fuit: scribendum esse Romam illustrissimo episcopo, ut celebrari mandet.

Antequam vero literae ad episcopum pervenissent, venit ejusdem ad multos mandatum de celebranda synodo[2].

De Thordensi et Sukensi nihil scit.

2-do: Quae ibi acta, a quo consignata et quis

Uti recordatur, convenerunt in Dállya mense Septembri[3], ubi scriptum episcopo, cujus scripti

praesidium hic et ibi habuit?

conceptus, prout putat, archidiaconus Hunyadiensis habebit, quos omnes subscripserunt congregati.

[f. 5v]
3-tio: A quibus nunciatum vicario generali Petro Aaron et per quos, quod ille sit degradatus, excommunicatus, a sacris suspensus et cujus authoritate id factum? Producantur literae in originalibus? Et illud pariter scriptum, quod dicto vicario perlectum fuit, protocolla etiam synodorum exhibeantur quae celebratae hactenus essent ac simul acta universa quae fuerunt, num dicerentur; in Balásfalva a quibus juramentura praestitum, in qua formalitate? Producatur formula juramenti.

Ad 3-tium respondet idem:

Circa activitatem vicarii, quoniam tempore auspicati officiolatus vicarialis ab una parte cleri toti functioni vicariali esset contradictum, ab alia vero parte ita assensum, ut intra unius anni de cursum cum adventuri episcopi praesentia legitimaretur, ideo in illa synodo declaratum: quoniam episcopus non advenisset, pro vicario per amplius agnoscere nollent[4].

Conclusum denunciatum est d[omino] tum vicario Petro Aaron scripto per Thordensem archidiaconum Joannem Dragos et Respondentem, quod scriptum paratus esset exhibere, num tamen apud se non habitum haud posset.

Episcopus mandavit synodum Balásfalvensem celebrandam, termini indictionem[5] Balamirensi, sibi videlicet, pariter mandavit sub poena excommunicationis et suspensionis, non expectata alia denunciatione. Praesidium eosdem mandato episcopali eidem delatum, quo et vicarium generalem constituit[6] Synodi terminus fuit 19-na 8-bris, secundum novum callendarium[7], ex qua missae sunt[8] literae episcopi excommunicatoriae [quae] per archidiaconos Bürkösiensem[9] Ladislaum et Nagy-Oklandiensem Gabrielem[10] praesentatae sunt.

Literas episcopi[11] apud se non haberet, praeter illas nullas alias accepit post synodum.

Protocolla apud manus archidiaconi Dallyaiensis habentur.

Nullum aliud scriptum fuit exhibitum domino vicario[12] ex hac synodo.

Acta in synodo sunt: determinatum ut neoconstitutus vicarius[13], cujus collatio episcopalis[14] ibidem [f. 6] est perlecta, prospicere de fundo deputatorum, quos ad Statum catholicum[15], imo si necessum foret, ad Augustam quoque Aulam missuri essent.

Fundus constitutus est, ut quilibet parochus unitus tres marianos[16] administraret.

Deputatus est archidiaconus Dobrensis[17], de cujus socio discursum et eo itum, ut Jonas Mone[18], antea secretarius episcopi, si id muneris acceptaret, adjungeretur.

Determinatum praeterea est, ut quilibet archidiaconus per unum ducatum[19] ex proprio, non autem censu episcopali, solveret, sicut solutique Respondenti sunt, ut in summa constituerent 200 Rh[enensium] f[lorenorum], quos idem in ducatis in suo involucro Viennam misit cuidam secretario, de cujus nomine nunc non sciret; caeterum, intra res suas haberet schedulam in qua scriptum esset; transmisit vero ideo, ut Venetia per cambium transponeret certo Lalik vocato negotiatori, qui Romam episcopo [!]. Ad postam Carolinensem involucrum suum tradit, ast postarum magistro[20] nihil insinuavit.

Juramentum in congregatione is[21] praestitit tanquam vicarius et notarius [!] neo constitutus.

Pro fundo deputatorum incassando constitutus est archidiaconus Dállyensis, qui aliquid percepit, ast quantum, non sciret.

Praeter haec nihil ibi actum esse dicit.

4-to: Qui sunt ex clero, religiosis aut etiam secularibus Graeci ritus, qui Romam, et cum quibus correspondere solent, cujus adminiculo mittant [f. 6v] aut accipiant literas, an intitulentur directe iis ad quos mittuntur vel vero aliis et quibus accludantur?

Correspondere ex clero, religiosis, secularibus, alios praeter se non scit, literar tamen episcopi apud multos vidit, qua occasione acceperint vel responderint, illi noverint, is vero per alumnum aliquem in Collegio de Propaganda fide constitutum unas misit, reliquas directe episcopo intitulatas; de nomine illius alumni non sciret, misit vero illa vice alumno igitur et non directe episcopo, quia spargebatur non posse illas Romam ad manus episcopi pervenire.

Is literas semper sibi intitulatas accepit per varias postas proximiores.

E secularibus correspondere nullum scire, unas literas domino Dési[22] sibi acclusas vidit.

5-to: Proximius intra annum missarum aut

Quod tenorem proximius intra annum missarum aut acceptarum literarum concernit:

acceptarum quis tenor, quibuscunque ex indiciis constet Fatenti, edicat circumstantialiter.

1-mo, respectu acceptarum, meminit semet scriptum esse ab episcopo[23], quod per aliquam informationem accepisset moliri aliquid adversi contra eundem a clero et fortassis synodum etiam vellent celebrare, quae informatio fuit falsa[24], tum dehortabatur illos, ut a simili desisterent monereturque etiam vicarius.

In aliis literis objurgavit Respondentem quod obediens non esset, cum vicario Petro Aron corresponderet, qui esset causa, quod ad suum episcopatum redire non posset, qui[25] jam tunc fere a processu liberatus erat, ast Petrus Aron esset in causa, qui novas difficultates illi fecisset[26]. Tum hoc tenore aliis etiam fortassis scripsit eidemque mentionem fecerat, quod monuisset eundem vicarium.

Accepit porro ante synodum Bálasfalvensem, quibus conquestus est de mediocri defectu satis acerbe, quod ad procurandas vestes, victum, fundum non amplius haberet.

Item [f. 7] scripsit, quod nomine Sanctissimi Pontificis per aliquem secretarius monitus sit[27], quod velit episcopatum resignare[28], qui[29] certas conditiones posuit, sub quibus omne velle suum declarasset, quae acceptatae non sunt dumque quarta vice urgeretur ad resignationem absque omni conditione fiendam isque noluisset, cum id praejudicio ecclesiae fieret adeoque captivus factus est[30]. Conditiones sub quibus resignare voluit, expetiit legatus Sacratissimae Suae Majestatis Romae constitutus, quas ad Viennam mitteret, sibi[31] non communicavit, putat tamen alicui[32] in Transylvaniam missas esse.

Respectu missarum: ad primas[33] respondit, informationem fuisse sinistram et si synodum celebrare possent, illa fieret in favorem[34].

Ad 2-das respondit benefieri episcopo dum per suum vicarium[35] vexatur, quare non est usus aliorum consilio et solus illum misit et quare secundum antiquas observationes de candidatione non mandavit[36].

Ad 3-tias scripsit: si modum et media habuerint, quod velint succurrere, de resignatione

vero quod clerus in illam non consentiret. Item quod excommunicatio sit peracta vicarii, tum porro dehortatur, ne tam gravi modo cum illis procederet, quia illius[37] excommunicationem ab una parte, ex alia praesentes circumstantias timerent interque duo extrema constituti nescirent quid agerent.

Aliis etiam vicibus scripsit de statu cleri, turbatae Unionis malo et quod omnia adeo onerosa essent, quibus illigarentur, quod omnino is vellet omne ministerium abdicare.

Quartas scripsit quibus urget succursum pecuniarum et ut populus a tumultu deturbetur ad [f. 7v] ecclesiasque frequentandas disponatur; rescripsit respectu succursus ut supra, respectu populi conari in eo clerum, irrito tamen effectu, qui simul dicunt ut is veniat, oretenus mandet.

6-to: Tempore absentiae episcopi b[aronis] Klein census consvetus a parochis unitis an collectus, per quos et quo conversus, signanter a medio circiter anno, an aliquid ex eo perceptum et cui datum aut missum?

Census consvetus episcopi[38] percepti sunt [!] per Petrum Aron, is quidem ursit, ast responsum accepit, quod jam administrasset; in quibus locis est confusio plebis, ibi parum collegerunt, prout archidiaconi retulerunt; is nihil percepit.

7-mo: Qualiter et a quibus cum archidiacono schismatico Coronensi[39] est corresponsum, cointellectum?

Neque scit, neque noscit.

8-vo: Cur vicarium generalem Petrum Aron acceptis etiam literis nuncii apostolici[40] vitent?

Quia excommunicatum et depositum esse ab episcopo sciunt atque ex aliis rationibus.

9-no: Quid in congregatione Carolinensi actum, quando illa celebrata, qui fuêre praesentes?

Secunda X-bris est illa celebrata[41], quando synodum congregarunt, ut formarent memoriale ad Suam Majestatem, quo mediante pro anteversione informationum prospicerent; interim nihil factum, sed deputati sunt quidam ad Sta-

tum catholicum, proximiores videlicet archidiaconi.

[f. 8]

Die 16-ta Decembris constitutus Sylvester Kályániensis, Religiosus O[rdinis] S[ancti] Basilii Magni.

1-mo: Quis vel qui conventiculum nuperum in Dállya, Carolinae et comitatu Thordensi, districtu Sukensi et alibi, a quibus ad hoc incitati et quo fine indixerunt? Convocatoriae cujus nomine expeditae, qualiter promotae? Ante conventicula celebrata qui in nundinis Sabaesibus [!] convenerunt quid ibi actum?

De indictione congregationis celebrationis in Dállya, cum eo tempore Balásfalvae vel in illis partibus non fuerit, nihil scit, post factum quaedam sparsa audivit.

In superioribus partibus, Sukensi, Thordensi district[ibus] de congregatione celebrata pariter nihil scit, neque audivit.

2-do: Quae ibi acta, a quo consignata et quis praesidium hic et ibi habuit?

Si nihil scit de congregatione, multo minus de actis.

3-tio: A quibus nunciatum vicario generali Petro Aron et per quos, quod ille sit degradatus, excommunicatus, a sacris suspensus et cujus authoritate id factum? Producantur literae in originalibus. Et illud pariter scriptum, quod dicto vicario perlectum fuit, protocolla etiam illarum synodorum exhibeantur, quae celebratae hactenus

Ex auditis, licet non fundate, scit congregationem habitam in Balásfalva, quae duabus diebus habita est in ecclesia, tertia vero die, quia claves ecclesiae ab illis acceptae fuissent, recesserunt ad certam privatam domum, in qua praeter publicationem excommunicationis, quid actum esset, quia nec hic, nec ibi interfuisset, plane non sciret.

Audivit commissum fuisse Nicolao Balamiriensi, ut is excommunicationem publicet, de quo etiam aliis multis scriptum esse audivit sibi vero et religiosis confratribus scripsit[42], ut consortium Petri Aron, tanquam excommunicati, vitarent[43].

Audivit, per duos delegatos, quorum nomina nesciret[44], denunciatum esse, quod vicarius Pe-

essent ac simul acta universa quae fuerunt, num dicerentur, in Balásfalva a quibus juramentum praestitum, in qua formalitate? Producantur formulae juramenti.

trus Aron excommunicatus et a sacris suspensus esset.

4-to: Qui sunt ex clero religiosis aut etiam secularibus Graeci ritus, qui Romam [f. 8v] et cum quibus correspondere solent, cujus adminiculo mittant aut acceptant literas, an intitulentur directe iis ad quos mittuntur vel vero aliis et quibus accludantur?

De correspondentia aliorum e clero et secularibus nihil scit, se vero fatetur subinde scribere Romam Sacrae Congregationi, in Collegio de Propaganda fide constitutis alumnis, imo etiam episcopo; postali occasione solet et mittere et accipere; sibi scribunt amici, quibus idem scribere solet; subinde scripsit et episcopus[45], sed cujus literas a longo tempore non accepit.

Amicis directe scribebat, episcopo vero procuratori generali Ruthenorum, in cujus domo habitat episcopus[46].

5-to: Proximius intra annum missarum aut acceptarum quis tenor, quibuscunque et indiciis constat [!] Fatenti, edicat circumstantialiter?

Is[47] rerum adhuc ignarus scripsit et accepit officiosas literas, amicitiae indices, illo stylo respondisse num postremo, dum commissum habuissent ut vicarium vitarent, rescripserunt[48]: vitare velle in quantum possent, at citra offensam Dei et hominum, scripserunt etiam Congregationi historice quomodo contigit res degradationis ac confusionis modernae[49].

Romae etiam existens sub strictissima regula multum circumire non poterat, cum episcopo, longe ab illis[50] remoto, non multum conferre poterat, nec ab illo commissionem aliquam accepit[51].

[f. 9]

Die eodem respondet Gregorius Major
Religiosus Ordinis Sancti Basilii

1-mo: Quis vel qui conventiculum nuperum in Dállya Carolinae et comitatu Thordensi

Non multo post tempore dum is Roma Balásfalvam venisse, fuit terminus provincialium nundinarum Sabaesiensium, ab Archimandrita[52] proinde Balásfalvensi ei svasum extitit, ut cum

districtuque Sukensi et alibi, a quibus, qualiter ad hod incitati et quo fine indixerunt? Convocatoriae cujus nomine expeditae, qualiter promotae? Ante conventicula celebrata qui in nundinis Sabaesiensibus convenerunt, quid ibi actum?

eo ad illas nundinas veniret secutusque est eum et una iverunt, ubi multos archidiaconos congregatos vidit, qui in domo archidiaconi ejusdem loci[53] convenientes, ab eodem. Respondente quaesivêre, qui: episcopus valeret? quis illius status esset? et quia tum adhuc perciperet fructus dominii sui episcopalis et bene quoque valebat, ex conformitate locutus quoque esset; quia vero interea donec in Transylvaniam pervenisset[54] dominium sequestratum fuerit, iisdem retulisset: eundem mediis deficere, si hinc de illo non prospiciatur; unde illi dicebant, ergo prospiciendum esse; tum de conventu quoque aliquo celebrando cogitabant. Hoc fuit ante prandium, a prandio etiam in illum locum[55] convenerunt, is tamen aliis distentus non interfuit et quid ibi actum sit, haud sciret.

Indictam synodum Dáljensem audivit, per quos et qualiter, minime scit.

2-do: Quae ibi acta, a quo consignata et quis praesidium hic et ibi habuit?

De actis conventus Dallyensis circumstantialiter hae scire respondet:

Post celebrationem conventus illius d[ominus] archidiaconus[56] venit Balásfalvam, eum quo subinde convenit et collocutus est relationeque ejus accepit, in illa congregatione scriptum esse episcopo et petitum [f. 9v], ut synodum celebrari curaret[57]; porro certa quadam occasione ad vineas episcopales veniendo cum eodem domino archidiacono, is sub magno secreto et silentii fide dixit (quod amplius secretum non est) certam instructionem sive scriptum esse concinnatum in illo conventu, quod ad partes transmarusianas expedivisset pro approbatione illorum qui conventui non interfuerunt, sicut supervenerant post duas dies Thordensis archidiaconus cum Petrucz Dállyai, archidiacono Retzeiensi, et nocte peracta, sequenti die, sicut audivit[58], admonuerunt[59], ut a vicariali functione desisteret; reprobavit factum is[60] sed Nicolaus Balamiriensis respondit: quod factum esset a clero, pro facto haberi deberet, nec a se infringi posse.

De congregatione Sukensi et aliis superioribus nihil sciret.

3-tio: A quibus nunciatum vicario generali Petro Aron et per quos, quod ille sit degradatus, excommunicatus, a sacris suspensus et cujus authoritate id factum? Producantur literae in originalibus. Et illud pariter scriptum, quod dicto vicario perlectum fuit, protocolla etiam illarum synodorum exhibeantur, quae celebratae hactenus essent ac simul acta universa quae fuerunt, num dicerentur; in Balásfalva a quibus juramentum praestitum, in qua formalitate? Producantur formulae juramenti.

Authoritate episcopi est facta denunciatio, illi etiam scriptum fuit[61], ut intersit sub gravi animadversione, ast a clero non vocatus accedere haud potuit, cum aliunde etiam eidem dictum esset, quod juramentum clero non deposuisset. Caeterum, in illo synodo solemnius nihil actum excommunicatione vicarii generalis Petri Aron, quae per exmissos denunciata extitit.

Audivit per archidiaconum et eidem adjunctum aliquam excommunicationem esse denunciatam.

[f. 10]

4-to: Qui sunt ex clero, religiosis aut etiam secularibus Graeci ritus, qui Romam et cum quibus correspondere solent, cujus adminiculo mittant aut acceptant literas, an intitulantur [!] directe iis ad quos mittuntur vel vero aliis et quibus accludantur?

Clerum cum episcopo correspondere scit in generali, de particulari nihil scit. Illi tres religiosi[62] correspondent Romam cum amicis ibidem Romae constitutis alumnis. Cum episcopo etiam hactenus correspondebant. Postali occasione ordinaria directe quibus scripserunt, illis intitulando; quando scripserunt episcopo tum subinde acclusas procuratori Polonorum[63] miserunt.

5-to: Proximius intra annum missarum aut acceptarum quis tenor

Missarum literarum passim fuit sensus proprii expositio. Scripsit etiam post adventum[64] respectu populi, qualiter is[65] desideraret adven-

quibuscunque ex indiciis constet Fatenti, edicat circumstantialiter?

tum episcopi, sollicite inquireret: quis sit illius status et quod sine capite vivere non possent, denique anxium desiderium undique insinuarent.

Acceptarum literarum sensus:

1-marum: dum ratione sequestrationes, res ad episcopum delata fuit, eidem scripsit: mirari cujus authoritate esset facta sequestratio et denique intimavit ut functionibus insisterent, orarent.

2-darum: multa audivit de Petro Aron, is[66] igitur non contentaretur cum eodem, interim cum eodem conveniant[67].

3-tiarum: quas famulus[68] scripsit: interdictum esse episcopo ne urbe exiret, adeoque arestoadsertum illum; quod renunciare episcopatui sine consensu cleri noluisset, egere illum summopere aeris et si non ex alia ratione [f. 10v] saltem charitativa ope illum elemosyna juvarent[69].

Romae constitutus habuit subinde cum episcopo rem, qui subinde dixit nogotia sua procurare velle circa theologum atque alia, ille commissionem nullam accepit cum reditu[70].

6-to: Tempore absentiae episcopi b[aronis] Klein census consvetus a parochis unitis an collectus, per quos et quo conversus, signanter a medio circiter anno, an aliquid ex eo perceptum et cui datum aut missum?

Circa census episcopales: illum qui Szamosujvarini fuit, a reverendissimo domino P[etro] Aron perceptum esse scit. Num audivit a nonnullis archidiaconis aliquid ex proprio collectum esse episcopo bona eorum voluntate.

■ **MOL, Erd. kanc. lt, Acta gen., a. 1748, dos. 76, f. 5-10v; mf. şi fc. BAFC. Menţiune la Tóth, p. 193 şi n. 4.**

Note

[1] Avram Pop, protopop de Daia (Română), notarul clerului.

[2] P, *Coresp.*, p. 96-97, 101.

[3] *Doc. 101* din 12 septembrie 1747.

[4] *Doc. 105* din 29 septembrie 1747.

[5] În realitate, Inochentie n-a fixat un termen precis, ci a cerut ca „synodus quo citius celebretur" (P, *Coresp.*, p. 98).

[6] *Ibid.*, p. 97-99.

[7] Cuvânt adăugat de altă mână. Termenul (după st. v.: 8 octombrie 1747) stabilit de Balomireanu cu alți protopopi, cum spune el însuși într-una din invitațiile de participare (circulară), pe care a trimis-o la 20 septembrie protopopului Lațco de Colun (*ibid.*, p. 106). Asupra acestuia din urmă: Nilles, II, p. 594.

[8] Lui Aaron la Mănărade (*Doc. 112* din 20 octombrie 1747).

[9] Protopopul de Bârghiș (lângă Agnita).

[10] Unul dintre semnatarii actului din 12 septembrie 1747 (*Doc. 101*).

[11] După toate probabilitățile, e vorba de scrisoarea din 25 august 1747 (P, *Coresp.*, p. 97-99).

[12] Aaron.

[13] Balomireanu.

[14] P, *Coresp.*, p. 99-101.

[15] Secția catolică din guvernul de la Sibiu.

[16] 51 creițari (Bartal, sub cuvântul: *Marianus* 1).

[17] Gheorghe Pop (cf. *Doc. 111* din 19 octombrie 1747), protopop care n-a participat la adunarea de la Daia.

[18] Nobil român făgărășean, amintit în „pro-memoria" lui Inochentie din toamna 1744 (B, *Klein*, p. 120).

[19] Cam 4 florini (200 de creițari). Vezi Bartal, sub cuvântul: *Ducatus ungaricus*. Din această parte a audierii lui Balomireanu se poate deduce că numărul protopopilor în această vreme era de 50.

[20] Ioan Dragoș „de Thurma" (Turmaș, cf. P, *Coresp.*, p. 87, 94, 108), magistrul poștei din Alba-Iulia, evident, nu trebuie confundat cu Ioan Dragoș, protopop de Turda, despre care e vorba mai sus în documentul de față.

[21] Balomireanu.

[22] Se referă la scrisoarea din 9 septembrie 1747 către Ladislau Deési (*Doc. 100*).

[23] În scrisoarea acestuia din 9 aprilie 1747 către protopopii Dăianu și Balomireanu (P, *Coresp.*, p. 65).

[24] Vezi studiul, Cap. III.

[25] Inochentie.

[26] Cf. scrisoarea menționată mai sus (n. 23).

[27] E vorba, în realitate, despre Rossi, vicegerentul Romei (a se vedea post-scriptul la scrisoarea lui Albani către Uhlfeld, 18 noiembrie 1747, B, *Klein*, p. 226, n. 1).

[28] *Doc. 126* din 22 noiembrie 1747.

[29] Inochentie.

[30] Arată Inochentie în scrisoarea pe care o adresează lui Balomireanu la 9 septembrie 1747 (P, *Coresp.*, p. 102).

[31] Adică lui Balomireanu.

[32] Lui Ioan Săcădate, protopop de Blaj, după cum spune Inochentie chiar în scrisoarea amintită din 9 septembrie 1747 (*ibid.*).

[33] Din 9 aprilie 1747.

[34] Adică sinodul, dacă ar putea să se întrunească, ar lua hotărâri în favoarea lui Inochentie.

[35] Aaron.

[36] Reproș lui Inochentie că l-a numit pe Aaron vicar fără să consulte clerul, pentru ca acesta să fi făcut propuneri în vederea alegerii în funcția respectivă.

[37] E vorba, firește, tot de Aaron.

[38] *census cathedraticus*.

[39] Eustatie Vasilievici (Gridovici), cunoscut adversar al Unirii, care a fost în Rusia în 1743-1744, ca să se plângă țarinei Elisabeta Petrovna (într-o vreme când relațiile acesteia cu monarhia habsburgică erau încordate) de prigonirea la care erau expuși ortodocșii din Transilvania și s-a întors de acolo cu un ajutor material, precum și cu cărți pentru biserica românească din Șcheii Brașovului. De asemenea, era în legături cu patriarhia ortodoxă sârbă (Stinghe, I, p. 188-192, 211-213, 218, 327, 332-333; Dragomir, I, p. 122-126, 209; A. 84; Tóth, p. 206-207). Se știe că Balomireanu, după ce în iunie 1748 se va lepăda de Unire, va face și el o călătorie în aceeași țară în 1748-1749, pentru a cere sprijin spre apărarea românilor ortodocși din Ardeal.

[40] *Doc. 123-124* din 8 noiembrie 1747. *Doc. 137* din 9 decembrie 1747.

[41] Cf. *Doc. 134* din 2 decembrie 1747 (Aaron către Serbelloni); *Doc. 143* din 17 decembrie 1747. Asupra acestei adunări a se mai vedea: Stăniloae, p. 1177 (după Rosenfeld).

[42] Subiectul se subînțelege: Inochentie.

[43] Inochentie scrie în acest sens la 25 august 1747 atât lui Caliani, cât și lui Maior (P, *Coresp.*, p. 101, nr. 58).

[44] Numele lor mai sus, în depoziția lui Balomireanu (pct. 3).

[45] Scrisori ale lui Inochentie către Caliani din 27 aprilie, 17 iunie, 29 iulie, 25 august, 9 septembrie 1747 (P, *Coresp.*, p. 83, 89, 95, 101, 104).

[46] Adică la mănăstirea basiliană de lângă biserica Madonna del Pascolo (cf. mai jos și audierea lui Maior, n. 63). Că Inochentie locuia aici și în 1747 se vede și dintr-o însemnare autografă pe un exemplar dintr-o carte vestită: *Della imitazione di N[ostro] Signor Gesù Cristo, opera di Tomaso a Kempis*, Roma, 1740 (ex. ce se păstrează la BAFC, B[laj], 858):

„Ex libris L[iberi] B[aronis] Klein, Episcopi Fogarasiensis in Transylvania, 1747. 12. Martii, Alla Madona del Pascolo". Cartea va intra mai târziu în posesia nepotului său Samuil, cum arată o altă însemnare de pe ea, de mâna acestuia: „postea Samuelis Klein nepotis" (vezi facs. XI). Pentru şederea lui Inochentie la adresa de mai sus vezi şi studiul, Cap. II.

[47] Caliani.

[48] Caliani vorbeşte aici şi în numele confraţilor săi, Grigore Maior şi Gherontie Cotore.

[49] Se referă la scrisoarea lor comună (de mâna lui Maior) către Propaganda, Blaj, 29 octombrie 1747 (ultima ed.: Dumitriu-Snagov, p. 158-161).

[50] Caliani şi Maior.

[51] Frază citată de Tóth, p. 193, n. 4. Contrar afirmaţiei sale de aici, Caliani, cu prilejul întoarcerii sale în ţară, a primit însărcinarea de la Inochentie, cum observă pe drept cuvânt Tóth. Cf. tot în acest sens P, *Coresp.*, p. 93, 95-96, 99, 101.

[52] Leontie Monas sau Moschonas (*Doc. 101* din 12 septembrie 1747).

[53] Samuil Pop.

[54] Maior.

[55] Cuvânt adăugat de aceeaşi mână ca mai sus (n. 7).

[56] Desigur, Balomireanu.

[57] O asemenea cerere nu rezultă din scrisoarea respectivă (*Doc. 101* din 12 septembrie 1747).

[58] Maior.

[59] Pe Aaron, după cum rezultă mai clar din raportul secţiei catolice a guvernului transilvănean către Maria Tereza, 29 septembrie 1747, pe baza relatării chiar a lui Aaron, relatare din care reiese - spre deosebire de prezenta depoziţie a lui Maior - că somaţia de demitere din vicariat i-a fost comunicată de Balomireanu însuşi, alături de Dragoş (iar nu de Petruţ Dăianu).

[60] Maior? Arhimandritul?

[61] De către Inochentie, la 25 august 1747 (P, *Coresp.*, p. 101, nr. 58).

[62] Maior, Caliani, Cotore.

[63] Procuratorul din Roma al basilienilor ruteni din Polonia, identic cu „rectorul" (*ibid*, p. 103) mănăstirii de la Madonna del Pascolo. Funcţii îndeplinite în această vreme de Ianuarius Znojovskyj, 1747-1752 (*Mon. Ucrainae hist.*, VI, indicele). Vezi mai sus Doc. de faţă, n. 46.

[64] Maior se referă aici la sosirea sa în ţară, în vara 1747.

[65] Poporul.

[66] Inochentie.

[67] Probabil se referă la Maior şi la ceilalţi basilieni.

[68] Alex. Novac.

[69] Ştiri asemănătoare în scrisoarea lui Inochentie către Maior din 9 septembrie 1747 (P, *Coresp.*, p. 105); probabil la ea se gândeşte aici cel din urmă, deşi în ea nu figurează expresia „charitativa ope", care uneori are acelaşi înţeles ca „census cathedraticus" (B, *Klein*, p. 138, 216).

[70] Frază citată de Tóth, p. 193, n. 4; cf. însă *Doc. 102* din toamna (?) 1747.

140

1747 decembrie 16, Roma

Albani către Uhlfeld. Despre cuantumul pensiei lui Inochentie, care e tot mai îndărătnic în a nu-şi da demisia şi despre problema revocării excomunicării lui Aaron.

Illustrissimo et Eccellentissimo Signore,

Dalla benigna poscritta di proprio pugno di Vostra Eccellenza toccante il vescovo di Fogaratz, sento che possa bastargli la congrua già assegnatagli, senza dovergli aggiungere altro appanaggio, onde prego I.V.E. a significarmi a qual somma ascenda la sudetta congrua ch'egli gode presentemente, ad oggetto di farne l'uso opportuno. Per altro il sudetto prelato pare che persista ad essere sempre più renitente, onde converrà servirsi della forza e dell'autorità pontificia per farlo ubbidire e rinunziare la chiesa, al quale effetto parlerò efficacemente alla Santità Sua. Rispetto alla scomunica da lui mandata contro il vicario, V.E. ha fatto benissimo di parlare a cotesto nunzio per fargliela rivocare ed ancor'io farò quì le mie parti al sudetto effetto per togliere la disusione che regna per tal' motivo tra quei cattolici. E col solito distinto rispetto bacio all'E.V. di vero cuore le mani.

Di V-ra Ecc-za

Roma, 16 X-bre 1747.
Servitore vero di tutto cuore
Alessandro Cardinale Albani

Signor Conte d'Ulfeld, Vienna.

■ **H-H-StA, Hung., F. 364, f. 29-29v, alt scris, mai puţin îngrijit decât al celor două acte ale lui Albani din 2 decembrie 1747 (Doc. 132-133), şi aici numai subscripţia e autogr.; mf. DGAS, Viena, rola 90, c. 482-483; fc. BAFC.**

141

1747 decembrie 16, Viena

Serbelloni către Valenti. Tot despre problema demisiei lui Inochentie (tradus în bună parte în studiu, Cap. V).

Eminentissimo e Reverendissimo Signore signore, Padrone colendissimo,

Ho informato, come da V[ostra] E[minenza] mi viene imposto colla sua veneratissima lettera delli 25 dello scorso novembre[1], il conte di Colowrat, principalmente incaricato delle occorrenze della diocesi di Fogaras, dei passi fatti da Nostro Signore con cotesto monsignor Klein vescovo di quella chiesa, partecipandole anche il foglio[2] a tal effetto dall'E.V. trasmessomi. Egli mi ha assicurato di farne uso cogl'altri ministri nelle conferenze e di renderne intesa la Maestà dell'Imperatrice Regina, con significarmi nel tempo stesso, essersi già dati gl'ordini per avere informazione del soggetto più atto a sostenere il carico di vicario apostolico e da proporsi a questo fine alla Santità Sua. In proposito però della pensione per la sussistenza del medesimo mons-r vescovo Klein, mi occorre di replicare a V.E. che dal conte di Colowrat è stata per parte della Maestà Sua offerta nel solo caso che mons-re suddetto a rinunciar si risolva quella sua chiesa, come io mi sono espresso nel portarne all'E.V. la prima proposizione, non già nel caso di destinare al governo della medesima un vicario apostolico, anzi per togliere ogni equivoco, le dico inolte avere io notizia che siasi ordinato di castigare chi gli somministrerà di là danari, e ciò per stimolarlo alla renuncia sudetta, alla quale inducendosi mons-r Klein, mi è stato promesso che si penserà a stabilire il modo onde si possa sicuramente esigge l'offerta pensione. Sodisfatto così al mio dovere in questa parte, con fare all'E.V. profondissimo inchino, mi riprotesto

di V.E.

Vienna, 16 decembre 1747.

Umilissimo, divotissimo, obbligatissimo servitore
F. Arcivescovo di Patrasso

Signor Cardinale Valenti Gonzaga
Segretario di Stato di N.S.

■ **ASV, Germ., vol. 351, f. 619, numai subscripţia e autogr.**

Note

[1] *Doc. 129.*

[2] *Doc. 126.*

142

1747 decembrie 16 (Viena)

Serbelloni către Valenti. Curtea nu-i va da lui Inochentie pensie, dacă nu va demisiona (rezumat şi în bună parte tradus în studiu, Cap. V).

Al Signor Cardinale Segretario di Stato, 16 decembre 1747.

[*Între altele:*]

◆◆◆ Vedrà V[ostra] E[minenza] la risposta regolare al dispaccio di questa data[1] rispetto a monsignore vescovo di Fogaras, ma qui a parte gli dico, che non rinunciando egli e che però si destini un vicario apostolico per il governo di quella chiesa, nulla si lascierà correre al vescovo di pensione, ed ora infatti si fanno ricerche dal governo con molto rigore di chi gli ha rimessi cinquecento fiorini, per gli quali si trova in guai un maestro di posta, che gli egli ha spediti. La Regina è sempre animata contro di lui al sommo ed il conte Ulfeld non vorrebbe che mai havesse un soldo dalla sua chiesa o rinonciandola [!], o ritenendola, credendo che il dargli la pensione in questo caso, sia per fare che non si determini all'altro, e nel primo, dare occasione ad altri di inquietare il governo per migliorare così di condizione, mantenendosi in Roma a spese della stessa chiesa senza rendergli più altro servizio di sentimenti più moderati. Il conte Colowrat però ed il gran cancelliere di Transilvania mi assicurano che rinonciando, gli sarà fissata con intelligenza della Regina la pensione che non potrà mancargli, ma vorrebbero assolutamente che rinonciasse e persino si sono spiegati che ciò non potrebbe mancare se non venisse costì assistito, e forse rinchiuso in Castello con solo pane ed aqua. Io ho risposto che il Capo della Chiesa non tratta così li vescovi che prendono asilo appresso di lui, nè fa provare ad alcuno la pena prima di averlo giudicato, ma essi mi hanno replicato che la diocesi di Fogaras è assai vasta[2], nella quale il popolo è in grandissimo numero ed al sommo ignorante, e che un vicario apostolico non faccia appresso di lui l'effetto del suo vescovo per mantenerlo nella unione, molto più sapendo che questo [...][3] tuttoché lontano, al quale ricorrono, onde è troppo necessario che sappia di non essere più monsignore Klein il suo viescovo, per [?] havere [?] rinunciata la chiesa di Fogaras, si creasse [?] nel luogo il vescovo, senza di che molti si terran[n]o a lui[4]. Ho voluto av[v]isare a V.E. tutte le circonstanze di questo affare per sua notitia, per pregarla se mai rinunciasse monsignore vescovo Klein, il che ci farà perdere la maggior parte delli uniti [...] di non darne fuori l'a[vvi]so sino che non siamo sodisfatti della quantità e sicurezza della pensione, per non temerci poi burla...

■ **ASV, Germ., vol. 368, f. 260-260v, concept autogr.**

Note

[1] Doc. precedent.

[2] Scris deasupra cuvântului „grande", șters de aceeași mână.

[3] Urmează două cuvinte: „lui e", peste care e scris „questo"; amintitele două cuvinte, probabil din neatenție, n-au fost șterse; apoi urmează trei cuvinte, poate „il clero loro", șterse de aceeași mână.

[4] Cf. *Doc. 147* din 23 decembrie 1747.

143

1747 decembrie 17, Sibiu

Secţia catolică din Guvernul Transilvaniei către Maria Tereza. Mai întâi, ca răspuns la ordinul suveranei, raportează despre audierea lui N. Balomireanu, S. Caliani şi Gr. Maior cu privire la adunările clerului unit ţinute la Sebeş, Daia, Blaj şi Alba-Iulia, depoziţiile lor (Doc. 139) fiind anexate raportului. Apoi, printre altele, i-a comunicat lui Aaron aprobarea suveranei pentru funcţionarea lui ca vicar apostolic; noua calitate oficială a lui Aaron, rău văzută de cler şi popor, anunţată unui număr de protopopi; starea extrem de precară a Unirii; recomandă cererea clerului de a se întruni la Sibiu pentru a-şi înfăţişa doleanţele.

[f. 41]
Sacratissima Caesarea Regiaque Majestas, Domina domina clementissima,

Informationem nostram 29-na Septembris[1] de cleri Graeci ritus uniti actis submissam Sacratissimae Majestati Vestrae repraesentatam esse Majestatemque Vestram materna solicitudine ferri, pro reparanda turbatae Unionis facie, e benignissimo decima quarta mensis Novembris anni currentis nobis inscripto mandati[2], summa homagialis cubus veneratione intelleximus, promptum paritionis jus sub hac adhuc periodo confluxus gubernialis exequi volentes, quod per temporis ad proximam nascentis Salvatoris sacram solennitatem defluentis restrictum terminum fieri poterat, homagialisque fidei incumbentiae occasio quantum fovebat, integerrimo conatu adhibuimus, quo huic malo obviam iretur maternaeque Sacratissimae Majestatis Vestrae intentioni fieret satis.

Adhibitis vicario generali Petro Aron, Theologo, illorumque rationibus in congregationibus nostris consideratis, quia personae in examine constitutae ecclesiastica immunitate gauderent, ne clerus pro parte injuriarum sumeret, si citatio saeculari authoritate praecessisset, vicario generali intimavimus, quo is stylum in similibus prostantem observaret, citatorias expediret, attamen nos etiam intimatorias, juxta sensum benignissimi regii rescripti, dedimus ad Balamirensem archidiaconum, Religiosos ordinis S. Basilii Balásfalvenses, quo ad praefixum terminum oportune[3] adfuerunt examinique [f. 41v] prompte se, sine omni difficultate, submiserunt. Cuius importantiam Sacratissimae Majestati Vestrae his annexam[4] humillime submittimus.

Constat num ex hujus examinis serie, conventiculis initium positum esse Sabaesii occasione nundinarum provincialium, quo sive ex condicto, sive aliis motivis multi archidiaconi, immo fere omnes districtus Cis-Marusiani convenerant, hi in domo ejatis archidiaconi considentes, de cleri injuriis, turbatae plebis statu multa ad invicem questi, eo unito consensu iverunt, ut congregationem indicerent in Dállya celebrandam.

Convenerunt fere omnes archidiaconi Cis- et Ultra Marusianorum districtuum in Dállya mense Septembri, unde scriptum episcopo Ioanni Innocentio Klein, extra diaecesim constituto, sub omnium congregatorum subscriptione; conclusum praeterea ut vicarius generalis scripto mediante admoneretur, quo a functione cessaret.

Utrumque hoc scriptum producendum upsimus, sed qvia apud se constitutus[5] non habuisset, ad quos[6] relatione sua se provocabat, serio injunximus, ut, citra exceptionem, omnem facti exhiberent. De ratione protocolli[7] quoque disposuimus, productionem illius notario cleri[8] injungendo.

Tertia porro congregatio habita est Balásfalvae, praesidium tenente Balamirensi archidiacono, [f. 42] decima nona Octobris stili [!] novi, unde excommunicatoriae vicarii Petri Aron missae sunt per duos archidiaconos eidem exhibendae, publicatae collationales vicariatus Balamirensis archidiaconi Roma missae, determinatum ut mitterentur ad congregationem nostram, immo si necessum foret, ad clementissimum quoque Sacratissimae Majestatis Vestrae oraculum deputati, quorum fundus dispositus, ut quilibet sacerdos unitus per 51 crucigerum solveret, ab archidiacono Dál[l]yensi incassandos. Quilibet praeterea archidiaconus ex proprio solveret ducatum episcopo Romam mittendum, prout factum quoque est.

Qvarta congregatio habita Albae Carolinae 2-da Decembris stili novi, ubi convenerant, ut memoriale formarent clementissimo Sacratissimae Majestatis Vestrae oraculo substernendum per deputatos quos oratum mittendos constituerant; interim factum nihil est, quod literis gubernatoris ab illius congregationis celebratione prohiberentur. Deputati vero sunt propiores Cibinium archidiaconi, qui hic comparuerant. Caeterum, missarum et acceptarum literarum atque aliarum circumstantiarum series ex annexo examine parebit, quarum longa deductione coram benignissimo Majestatis Vestrae conspectu [f. 42v] molesti esse nolumus. Hae qvatuor congregationes habitae hactenus inferuntur, praeter illas, de Sukiensi et Thordensi vel aliis nihil hactenus scitur.

Non poterat hac vice citari Joannes Dragus Thordensis archidiaconus atque alii corriphaei consciique tum ob locii distantiam, tum quia imminente proxime nascentis Salvatoris sacra solemnitate ritus utriusque, Latini videlicet et Graeci, interesset divino cultui piam operam dare et signanter ab agendis qvalia praesentes circumstantias respici aut desistere interim non duximus cepta continuare, quemadmodum fecimus dispositiones, ut ad 15-um Januarii Joannes Dragus nostri in praesentiam se sistat, quem sequentur alii, si quos ex importantia praemissae et futurae inquisitionis judicaverimus citandos.

Porro, quo magis posset ad exercitium muneris se conferre, num per Sacratissimam Majestatem Vestram renuntiatus apostolicus atque ab episcopo independens vicarius generalis Petrus Aron, eidem benignissimum Sacratissimae Majestatis Vestrae rescriptum memoratum communicavimus com[m]isimusque, ut ex illa homagiali sua [f. 43] devotione, qua in suscipiendis et promovendis piis Sacratissimae Majestatis Vestrae intentionibus desudare obstrictus

est, spirituali item obligatione a Sacra Sede Apostolica vi functionis vicarialis eidem imposita pro emolumento sacrae religionis zelare jussa regia exequi, plebem hactenus in Unione perseverantem conservare, deviantes reducere, pro modernarum circumstantiarum ratione ea cuncta agere, quae ad munus boni et pro gloria divina zelantis sacerdotis pertinere dignoscuntur haud intermittat.

Hac eadem occasione iteravimus intimationem nostram ad eundem circa censum Valachicis popis episcopo annuatim dari indultum, cujus incassationem, accepto nupero benignissimo Sacratissimae Majestatis Vestrae rescripto[9], semel ac iterum commiseramus, nec tamen hactenus extractum nobis is communicavit, quod hactenus ommissum, id citra omnem moram faceret, num ad tenorem benignissimi Sacratissimae Majestatis Vestrae rescripti injunximus submissuri et extractus successive nobis per eundem exhibendos et informationem de statu hujus census Sacratissimae Majestatis Vestrae.

[f. 43v] Oportunitatem[10] denique monstrarunt nobis decem[11] archidiaconi uniti in advicinantibus districtibus residentes, qui licet non citati convenerant, hos nostri in praesentiam accersitos, ad literam benignissimi Sacratissimae Majestatis Vestrae mandati monuimus serio declarando, quod nemini integrum[12] esset ejuscemodi synodos aut caetus vel conventus indicere, nisi modo a Sacratissima Majestate Vestra praescripto, nec ulli illorum sub gravi animadversione cum episcopo extra diaecesim correspondere, Petro vero Aron, tanquam vicario apostolico ab episcopo independenti, honorem et obedientiam exhibere obstricti essent. Quod si vero aliqui ex illo Graeci ritus clero ipsisque archidiaconis pertinaces refractarii invenirentur, ut illos memoratus vicarius, cum scitu protectorum, adhibito etiam brachio saeculari, secundum anteriores Sacratissimae Majestatis Vestrae ordinationes[13], in carceres episcopales deduci curaret, id Majestate Vestra ordinatum.

[f. 44] Demum humillime Sacratissimae Majestati Vestrae significamus, nos ex eo tempore quo malum turbatae Unionis rudem Valachorum plebem invasisset, cernentes et religioni orthodoxae et saluti publicae perniciosum ex utriusque rei, videlicet sacrae nostrae religionis et devotissimae homagialis fidei incumbentia, quidquid virium fuit integerrimo conatu adhibuisse, quo confusio haec subsideret, eo consultationes nostras opiniones contulisse, vias, media ac modos quaesivisse, nec tamen omni nostro studio et opera factum experiri, ut irritos conatus nostros a [...][14] videremus. Cernimus quippe plebem illam rudem quidem, ast in errore pertinacem non ecclesias freqventare, non sacramenta suscipere, mori sine sacro baptismate infantes, adultos sacramentis non munitos sepeliri sine ecclesiasticis caeremoniis, promiscue vita functos brutorum instar[15] extra caemeteria, superstitiosam illi plebi propriam gliscere pravitutem, immo majora [f. 44v] metuimus ex praesentibus circumstantiis, nisi a Majestatis Vestrae pientissima praevisione atque evigilante solicitudine prospiciatur. Plebs quippe Valachica, quae nuper vanis commentis Pseudo-Monachi[16] persvasa quod sui sacerdotis non sequerentur ritum orientalem ac suam qvam profitentur fidem esse immutatam, absque omni prorsus fun-

damento a recto tramite tam turpiter aberravit et ex tenebris confusionis mondum evigilat. Nunc aliam summit ex constitutione vicarii apostolici pervicacis suae impraessionis ansam ac ubique ma[e]stat privatos se se esse episcopo[17], nec per amplius habituros qui illos regat, episcopalem functionem ad unius vicarii personam arctatam, ideo bona episcopalia per fiscum regium occupata, quae utut mera essent commenta, quemadmodum tamen in priori Pseudo-Monachi casu magnarum convulsionum causa fuerant, ita nunc futura [f. 45] metuimus, ne antevertantur.

Accidit denique aversio animarum cleri, plebis ad personam vicarii generalis Petri Aron directa posteaqvam is non unice Balásfalvae in synodo excommunicatus, verum per universas totius principatus ecclesias Romano-catholicis unitas illa excommunicatio publicata solita solennitate, et rumor exivisset, causam fuisse excommunicationis, quod is se in jurisdictionem episcopalem immittens et partiali studio episcopi actualitatem sibi asserere audens, esset in causa tamdiu protractae episcopii absentiae. Haec, inquam, et majora adeo sparguntur atque exasperarunt (juxta relationem modernam) animos cleri, plebis, ut valde nos metuamus ne ultima ruina spiritualis et perditio tot mille animarum inde seqvatur. Ille vero, licet munitus benignissima regia ordinatione et nostra omnimoda assistentia, vix tamen ante dissipandam plebis opinionem ac modernam aversionem vicarialis functionis efficax exercitium [f. 45v] nanciscetur, immo ne durante ferventissimo odio tutum autumaremus, ut ad canonicas visitationes, alioquin summe necessarias, exiret, plebi se ostenderet. Plebis enim cumprimis illud odium et ita intensam aversionem decem illi archidiaconi coram nobis comparentes una voce declararunt, quod si plebs advertat sese vicario generali submississe, dira quaedam pati et subire deberent; non igitur expectate brachio saeculari, nutus et voluntas nostra illis unice constet comparire, voluntario aresto claudi, carceris sqvalores forti animo subeundos judicant qvam scandalo ...ri[18] plebi certissimo mortis periculo essent[19].

Ut proinde illud quod a gloriosis Sacratissimae Majestatis Vestrae majoribus immortalis reminiscentiae, divis imperatoribus Leopoldo Primo avo, Carolo VI-to genitore, Josepho patruo Sacratissimaque etiam Majestate Vestra tanta solicitudine, tot impensis, pia liberalitate ac zelantissima cura[20], pro gloria Dei, aedificatum per medium [f. 46] et quod excedit saecula extitit, durare suaque incrementa capere possit, neve nunc subito corruat, humillima nostra, ad benignissimos Sacratissimae Majestatis Vestrae preces, deposita opinione, unum medium efficax reparandae Unionis auspicaremur, si Sacratissima Majestas Vestra cum Sacra Sede Apostolica eo rem deduceret, ut episcopo zelanti ac ad illud summum pastorale munus requisitis animi firmitate, judicio, legali scientia, pari activitate ornato sedes acephala qvantocius restauraretur. Hoc unitis votis plebs desiderat et anxie expectat, in quo directionem, clerus spiritualem operationem ac pastoralem curam populus, velut in capite luculenter cerneret. Meminerimus nos temporis illius dum Joannes Pataki hac episcopali activitate

fungeretur, qui status Unionis, quae facies fuerat et quae sperabantur futura, si is diutius insistere laudabili conatui potuisset; quod futurum speraremus a modo etiam si episcopatus in [f. 46v] parem oneri portando personam caderet.

Habet clerus unitus certa quaedam capita expositionum praesentis status sui, illa ad clementissimum Sacratissimae Majestatis Vestrae thronum deferre, inde medelam petere intendens, quo finem congregationem Albae-Carolinensem indixerat, sed quia jam positivo Sacratissimae Majestatis Vestrae mandato ab omni conventiculorum particulariumque congregationum celebratione inhibiti essent, ne secus in unum convenire e dissitis[21] locis unumque consensum tenere tot geniorum homines possent, qvam congregati. Ut vero omnis opinio amoveatur, ne quid virulenti et schismatis foverent, ex benignissima Sacratissimae Majestatis Vestrae annuentia, si illam acceperint, Cibinium convenire vellent, tum qvando per occasionem confluxus gubernialis nos quoque praesentes erimus. Caeterum, providemus vicarii interventum, ita cavent, quod illo accedente vix aliquid in medium consulere intendunt. Quae illorum congregatio, nostra opinione, [f. 47] cum Sacratissimae Majestatis Vestrae circumscriptione, indulgenda esse videretur; si enim hi in moderno confuso statu diu manserint, inde nil boni sequi certum est.

Postremo: qvemadmodum hactenus omni nisu in id intendebamus, ita peramplius observabimus, ut quae a Sacratissima Majestate Vestra in hoc turbatae Unionis negotio ordinabuntur, de casu in casum, pro instructivo mandato habeantur, pleno paritionis jure exeqvenda Sacratissimaque Majestas Vestra de casu in casum informetur et ubi pervicacia refractariorum impraevisi hactenus casus diversae operationis remedia exposcerent, pro ratione circumstantiarum humillimam nostram opinionem pro altissima Sacratissimae Majestatis Vestrae censura et suprema determinatione submittamus. Id vero Sacratissimae Majestati Vestrae repraesentare cogimur, quod instrumenta in hoc opere, medio quorum operaremur, nos deficiant, in illam enim molem [f. 47v] turbatae Unionis negotium jam apud nos crevit, ut dicasterii fere ordinem requirat, nec sine expeditore, protocollo, scribis bajulari possit. Sustinebant scripturam actorum hactenus tam hic in Transylvania circulantium, qvam quae ad clementissimum oraculum mittebantur Cancellariae Sacratissimae Majestatis Vestrae Provincialis Transylvanicae jurati Romano-catholici, gravi suo incommodo, quod statutis instructionum suarum horis publica[22] Principatus, de recte[23] vero passim in hospitiis suis haec describerent, onerum proinde tam graviter illos praementium[24] pertaesi, concipienti acta qui signanti registratori Romano-catholico operam descriptionis negant, quod illis vi instructionis Cancellariae haud incumberet.

Prout igitur jam antecedenter, die 11-ma mensis Junii anni currentis, institeramus, humillime Sacratissimae Majestati Vestrae sup[p]licamus, dignetur ex incassata et a modo deinceps incassanda vi instructionis protectorum[25] et successive ad nos [f. 48] expeditorum mandatorum regiorum, summa pro erectione protocolli, sicut et trium cancellistarum tantum resolvere, quo illi

mercedem laboris recognitam benignitate regia videntes, alacrius operi insistere et acta in bonum ordinem sumi possint.

Quae dum Sacratissimae Majestati Vestrae pro humillima homagialique, rationibus nixa, informatione repraesentamus, contra infensos hostes a Summo exercituum Duce (in cujus viribus Majestas Vestra spem facit) felices progressus precati emorimur.

Sacratissimae Caesareo-Regiae Majestatis Vestrae

humillimi perpetuoque fideles subditi et servi,
Gubernator, consiliarii gubernniales actuales
intimi in Transylvania Romano-catholici.

E congressu nostro
Cibinii, 17 X-bris
anno 1747 habito.

■ **MOL, Erd. kanc. lt, Acta gen., a. 1748, dos. 76, f. 41-48; mf. şi fc. BAFC. Copie scrisă în foarte mare grabă, uneori greu descifrabilă.**

Note

[1] *Doc. 105.*

[2] N-am găsit acest act.

[3] Corect: „opportune".

[4] *Doc. 139* din 15-16 decembrie 1747.

[5] Cuvântul se referă la Balomireanu, în sens de: „cel înfăţişat" (la audiere).

[6] Persoanele amintite de Balomireanu în legătură cu adunarea de la Daia.

[7] E vorba despre protocolul acelciaşi adunări.

[8] Avram Pop, protopop de Daia, menţionat mai jos în actul de faţă.

[9] Din 22 aprilie 1747 (B, *Klein*, p. 186, 215).

[10] Corect: „opportunitatem".

[11] Aaron aminteşte: „8 circiter" (*Doc. 145* din 20 decembrie 1747).

[12] „integrum: licitum".

[13] Din 15 aprilie şi din 14 octombrie 1746 (B, *Klein*, p. 195-196, 200-201).

[14] Probabil lipsesc în continuare câteva cuvinte.

[15] Vezi şi B, *Klein*, p. 191 (după un alt izvor).

[16] Visarion.

[17] *Doc. 134* din 2 decembrie 1747 (Aaron către Serbelloni); protopopii către Valenti, Juc, 14 martie 1748 (B, *Klein*, p. 235).

[18] Cuvânt (verb?) pe care n-am izbutit să-l descifrăm.

[19] „subeundos - essent", pasaj nesigur, cu ştersături şi corecturi, se pare, de altă mână.

[20] Acestea au fost reamintite de Maria Tereza însăşi, dar cu alte cuvinte, în proclamaţia ei către românii din Transilvania, la 5 aprilie 1746 (Nilles, II, p. 574; cf. B, *Klein*, p. 197).

[21] Corectat din: „dissidis".

[22] Desigur: „publica [acta]".

[23] „directe"?

[24] Corect: „prementium".

[25] Sibiu, 20 iunie 1746 (Dragomir, I, anexă, p. 52-58).

144

1747 decembrie 18, Balomir

Balomireanu, vicar general, către Serbelloni. Funcţia de vicar apostolic, cu care a fost învestit Aaron, va compromite soarta Unirii (rezumat în studiu, Cap. V).

Excellentissime Domine Arciepiscope [!], Nuncie apostolice,
Domine domine benignissime!

Excellentiae Vestrae de dato Viennae 18 Novembris[1] super receptione et cognitione patris Aaron in vicarium apostolicum benignos ordines 2-da Decembris humillima cum reverentia ac filiali cum devotione percepi. Antequam autem hoc fieret, supplico humillime et de genu Excellentiae Vestrae, quatenus dignaretur has nostras miserias benigne perpendere. Excellentissime Domine, per quatuor hos annos quibus disturbium istud in hac provincia grassatur, cum magnis fatigiis et expensis ac etiam maximis quandoque vittae [!] periculis conati sumus labenti et fere in ultimo jam agone existenti Unioni subvenire et cum aliquali saltem fructu, ast proh dolor! nova haec vicarii apostolici in hac ecclesia inauditi et apud rudem hanc plebem non nisi in eversionem ritus et episcopatus reputati constitutio incomparabile damnum, millenarum animarum perditionem ac ultimam spiritualem ruinam huic populo, aliunde ad schisma inclinanti, causabit. Et si nos ut strictissimo fidelitatis et obedientiae juramento illustrissimo domino episcopo Klein obligati, qui praefatum patrem Aaron excommunicavit, ab ordinibus suspendit, per totum principatum in omnibus ecclesiis publicari fecit ac cum eo communicantes excommunicatos denunciavit, tantummodo cum titulato patre Aaron communicaremus, tacite obedientiam et submissionem eidem praestaremus, certe certius tam nos, quam illum a sylvestri et ef[f]reni hoc populo occidendos, adeoque, Excellentissime Domine, ad tot a Sancta Unione recalcitrantis cum maximo nostro gemitu et in degenerantis plebis animarum perditionem adque tam pessimas sequelas concurrere non possumus. Quae cum Excellentiae Vestrae altissimae sapientiae benignissime consideranda committerem ulterioremque resolutionem praestolarer, ejusdem Excellentiae Vestrae benedictam benedicentemque archipraesuleam manum de genu venerabundus exosculor et emorior[2].

Excellentiae Vestrae
Balamer[3], 18-va X-bris 1747.

indignus servus et capellanus
Nicolaus Ballameri
Ill-mi Domini episcopi Fogarasiensis
Vicarius generalis

■ **ASV, Germ., vol. 352, f. 35-35v, orig.**

Note

[1] *Doc. 123.*

[2] „*benedicentem – emorior*", cf. textual încheierea scrisorii lui Gr. Maior din 23 noiembrie 1747 (*Doc. 127*). Seamănă în bună parte şi formula de adresă din fruntea prezentei scrisori cu aceea a lui Maior.

[3] Balomirul de Câmp, sat aproape de Orăştie.

Cuprins

Lămurire introductivă V
Lista documentelor VII
Documentele 1-144 1

Centrul de Studii Transilvane

Nu ştiu prin ce dulcime ne atrage pământul natal pe toţi şi nu îngăduie a nu ne aminti de el. Zilele mele sunt tot mai spre asfinţit şi aş vrea ca sufletul meu, în timpul când se va despărţi de corp, să fie recomandat Creatorului meu, prin preasmeritele rugăciuni şi sfintele voastre slujbe şi ca osemintele mele să aştepte obştească înviere în venerabila mănăstire din Blaj.

INOCHENTIE MICU-KLEIN

ISBN 973-577-104-7

FRANCISC PALL

Inochentie Micu-Klein

Exilul la Roma

1745-1768

Volumul II, partea întâi

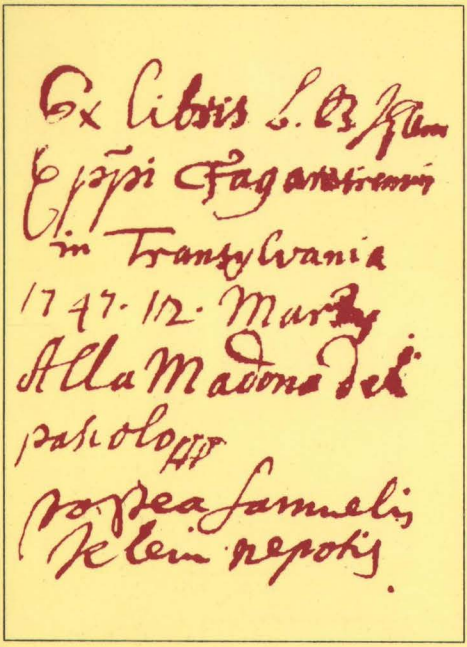

Fundaţia Culturală Română